HRVATSKI SABOR

KLASA: 021-03/25-09/24
URBROJ: 65-25-2

Zagreb, 2. travnja 2025.

Hs"'NP'021-03/25-09/24'65-25-2"'Hs

ZASTUPNICAMA I ZASTUPNICIMA HRVATSKOGA SABORA

PREDSJEDNICAMA I PREDSJEDNICIMA RADNIH TIJELA

Na temelju članka 33. stavka 1. podstavka 3. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem ***Izvješće o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2024. godinu***, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora u skladu s odredbom članka 17. stavka 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom ("Narodne novine", broj 107/07), dostavio pravobranitelj za osobe s invaliditetom, aktom od 31. ožujka 2025. godine.

PREDSJEDNIK

Gordan Jandroković

REPUBLIKA HRVATSKA
Pravobranitelj za osobe s invaliditetom
Broj: POSI.R.-018-10-29/25-03/02
Zagreb, 31. ožujka 2025. godine

HRVATSKI SABOR
n/p predsjednika Gordana Jandrokovića
Ilica 256B, 10000 Zagreb

Predmet: **Izvješće o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2024. godinu**
- izvješće o radu s prilozima, dostavljaju se

Poštovani,

sukladno čl. 17. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Narodne novine, broj 107/07) dostavljamo Hrvatskom saboru Izvješće o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2024. godinu i sažetak Izvješća, u pisanom – papirnatom i digitalnom obliku.

Nadalje, na temelju Uredbe o sastavljanju i predaji izjave o fiskalnoj odgovornosti i izvještaja o primjeni fiskalnih pravila (Narodne novine, broj 95/19) u prilogu dostavljamo izjave i ispunjene upitnike o fiskalnoj odgovornosti za 2024. godinu s pripadajućim izjavama i obrascima u pisanom – papirnatom i digitalnom obliku.

S poštovanjem,

REPUBLIKA HRVATSKA 1 ZAGREB PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

PRAVOBRANITELJ ZA
OSOBE S INVALIDITETOM
Darijo Jurišić

Prilozi:
1. Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2024. godinu (u pisanom i digitalnom obliku)
2. Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2024. godinu, sažetak (u pisanom i digitalnom obliku)
3. Izjava o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku godinu 2023. s pripadajućim upitnikom do 13. ožujka 2024. godine (u pisanom i digitalnom obliku)
4. Izjava o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku godinu 2024. s pripadajućim upitnikom od 31. prosinca 2023. godine (u pisanom i digitalnom obliku)
5. Godišnji izvještaj o izvršenju financijskog plana za 2024. godinu (u pisanom i digitalnom obliku)

PRAVOBRANITELJ ZA
OSOBE S INVALIDITETOM

Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD 7
1.1. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM 11
1.1.1. Statistički podatci 11
1.1.2. Podatci o aktivnostima u svrhu promicanja prava 16
2. ZAŠTITA, PRAĆENJE I PROMICANJE PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM 17
2.1. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA 17
2.1.1. Mirnodopski vojni invalidi i civilni invalida rata – zapostavljena i zaboravljena kategorija osoba s invaliditetom 22
2.2. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPRJEĐENJE SUSTAVA 23
2.2.1. Prijedlozi za izmjene i dopune zakona i drugih propisa 23
2.2.2. Preporuke i upozorenja 25
2.3. SUDJELOVANJE U PROJEKTIMA 30
2.4. PRISTUP PRAVOSUĐU 31
2.5. POSTUPANJA PREMA OSOBAMA S DUŠEVNIM SMETNJAMA U PSIHIJATRIJSKIM USTANOVAMA 34
2.5.1. Redovni obilasci zdravstvenih psihijatrijskih ustanova 34
2.5.2. Smještaj osobe s duševnim smetnjama u psihijatrijsku ustanovu 41
2.5.3. Smještaj bez pristanka 41
2.5.4. Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja 42
2.5.5. Otpust neubrojive osobe iz psihijatrijske ustanove 45
2.6. ZATVORSKI SUSTAV 46
2.6.1. Neubrojivi počinitelji kaznenih djela u zatvorskom sustavu 50
2.7. JEDNAKOST PRED ZAKONOM 52
2.7.1. Lišavanje poslovne sposobnosti i skrbništvo 52
2.7.2. Upravljanje imovinom i prihodom osoba pod skrbništvom 53
2.8. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI 54
2.8.1. Roditeljsko pravo osoba sa psiho-socijalnim teškoćama smještenih u institucije socijalne skrbi 57
2.8.2. Rodiljne i roditeljske potpore 61
2.9. ŽENE S INVALIDITETOM 63

2.10. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA 67
2.11. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA 71
2.11.1. Vršnjačko nasilje nad djecom s teškoćama u razvoju 71
2.11.2. Seksualno nasilje nad djecom s teškoćama u razvoju 72
2.11.3. Nasilje nad osobama s invaliditetom 74
2.11.4. Govor mržnje 80
2.12. ZDRAVSTVO 81
2.12.1. Onkološka skrb 81
2.12.2. Palijativna skrb 83
2.12.3. Obilasci zdravstvenih ustanova 86
2.12.4. Dostupnost ortopedskih pomagala i lijekova 89
2.12.5. Naknada troškova prijevoza u svezi ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu 91
2.12.6. Pravo na osnovno zdravstveno osiguranje 93
2.12.7. Samostalna osnova prava na obvezno zdravstveno osiguranje 94
2.13. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU 96
2.13.1. Autizam 96
2.13.2. Rehabilitacijske usluge i rana razvojna podrška 99
2.14. ODGOJ I OBRAZOVANJE 102
2.14.1. Predškolski odgoj 102
2.14.2. Osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje 114
2.14.3. Visoko obrazovanje 126
2.15. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA 136
2.16. ZAPOŠLJAVANJE I RAD 143
2.16.1. Nezakonitosti i diskriminacija u postupcima zapošljavanja 143
2.16.2. Diskriminacija na radnom mjestu 146
2.16.3. Zaposlenost i nezaposlenost osoba s invaliditetom u brojkama 149
2.17. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST 159
2.17.1. Pristup dobrima i uslugama 159
2.17.2. Cestovni prijevoz 180
2.17.3. Pomorski prijevoz 195
2.17.4. Željeznički promet 200
2.17.5. Zračni prijevoz 204
2.17.6. Pristupačan turizam 208
2.17.7. Digitalna pristupačnost i umjetna inteligencija 218

2.17.8. Pristupačno stanovanje 223
2.18. RIZIČNE SITUACIJE 229
2.18.1. Utjecaj klimatskih promjena na osobe s invaliditetom 231
2.19. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI 233
2.19.1. Osobna asistencija 249
2.20. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA 257
2.20.1. Inkluzivni dodatak 261
2.21. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA 266
2.22. MIROVINSKO OSIGURANJE 271
2.23. STAŽ OSIGURANJA S POVEĆANIM TRAJANJEM (BENEFICIRANI RADNI STAŽ) 275
2.24. SUDJELOVANJE U JAVNOM I POLITIČKOM ŽIVOTU 277
2.24.1. Ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom 277
2.24.2. Političko sudjelovanje osoba s invaliditetom u Europskoj uniji 282
2.25. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA 283
2.26. USKLAĐENOSTI S KONVENCIJOM O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM TIJEKOM KORIŠTENJA FONDOVA EU-A 294
2.27. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU 296
2.27.1. Kultura 296
2.27.2. Sport 303
2.28. PODRUČNI UREDI 315
2.29. MEĐUNARODNA SURADNJA 319
2.30. STRUČNI SAVJET PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM 327
2.31. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI 328
2.31.1. Diskriminatoran govor o osobama s invaliditetom 328
2.31.2. Edukacije o specifičnostima osoba s invaliditetom 330
2.31.3. Sudjelovanja na događanjima usmjerenim na podizanje razine svijesti 337
3. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE 344
3.1. FINANCIJSKO POSLOVANJE 344
4. ZAKLJUČAK 345

POPIS KRATICA

Kratica	Naziv
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
AZVO	Agencija za znanost i visoko obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
DPS	Državni pedagoški standard
DTUR	Djeca/Dijete s teškoćama u razvoju
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZSR	Hrvatski zavod za socijalni rad
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
KPOSI	Konvencija o pravima osoba s invaliditetom
MPGI	Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MPUDT	Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije
MROSP	Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZOM	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih
NN, br.	Narodne novine, broj
OA	Osobna asistencija
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
POSI	Pravobranitelj za osobe s invaliditetom
PU	Područni ured
RH	Republika Hrvatska
RI	Rana intervencija
SŠ	Srednja škola
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
ZOA	Zakon o osobnoj asistenciji
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZZODS	Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

1. UVOD

Sukladno djelokrugu propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2024. godinu koji je istovremeno i pregled ostvarivanja prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj.

I 2024., kao i prethodnih godina, najveći broj pritužbi osoba s invaliditetom odnosio se na područje socijalne skrbi i to na otežano ostvarivanje prava iz tog sustava, dugotrajnost postupaka vještačenja i preispitivanja postojećih prava na doplatak za pomoć i njegu i/ili osobnu invalidninu te priznavanje prava na inkluzivni dodatak. Upiti su se posebice odnosili na praktičnu provedbu nekih od ključnih zakona donesenih tijekom 2023. i 2024. godine, konkretno Zakon o inkluzivnom dodatku, Zakon o osobnoj asistenciji i Zakon o povlasticama u prometu.

Osobe s invaliditetom su se uvelike prituživale na nedostupnost i nepotpunost informacija, te nemogućnost ostvarivanja neposrednih kontakata s pojedinim nadležnim područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad, što ukazuje na deficit stručnog kadra i potrebu za učinkovitijom organizacijom rada u pojedinim područnim uredima Zavoda. Obraćanja Pravobranitelju za osobe s invaliditetom odnosila su se i na upite vezane uz ostvarivanje prava i usluga iz područja mobilnosti i prometa.

Godinu 2024. obilježila je primjena Zakona o inkluzivnom dodatku i Zakona o osobnoj asistenciji, kao novih prava u sustavu socijalne zaštite, te je udio pritužbi Pravobranitelju koje se odnose na ova prava prešao dvije trećine od ukupnog broju svih zaprimljenih pritužbi. U postupanjima po pritužbama i uvidima na temelju ispitnih postupaka uočavamo manjkava postupanja stručnih radnika kada se radi o kompleksnim postupcima zaštite prava i interesa osoba s invaliditetom, za što imamo opravdanu zabrinutost da se radi o nedostatku ključnih resursa za kvalitetnu provedbu njihovih ovlasti, a to je prije svega dovoljan broj radnika, uz manjak logističke podrške sustava (kao npr. prijenos određenih stručnih poslova na regionalne odjele i središnju službu ili smanjivanje administrativnih obaveza).

Kroz naše ispitne postupke uglavnom nismo utvrdili značajnije propuste u radu stručnih radnika vezano za priznavanje traženih prava. Od utvrđenih propusta u radu, najčešći se odnose na izostanak proaktivnog djelovanja stručnih radnika koji pri susretu s korisnikom ne procjenjuju sveobuhvatne potrebe korisnika i ne upućuju ga na sve mogućnosti za prevladavanje životnih teškoća ili ne informiraju o novim uslugama i pravima (npr. osobna asistencija). U upravnim postupcima ne provodi se cjelovito preispitivanje svih činjenica i okolnosti zbog čega stranka ostane zakinuta za pravo koje je mogla ostvariti.

Projekcija o broju korisnika inkluzivnog dodatka kod donošenja Zakona o inkluzivnom dodatku bila je oko 150.000 osoba. Od samog početka primjene Zakona, očekivane projekcije daleko su premašene, te je na kraju 2024.godine Hrvatski zavod za socijalni rad postupao u više od 110.000 postupaka pokrenutih od građana koji nikada ranije nisu ostvarivali naknade temeljem utvrđenog invaliditeta. Radi se o osobama s određenim bolestima ili stanjima, ali ako nije utvrđeno da su zbog tih stanja nastale dugotrajne posljedice u vidu značajnog smanjenja sposobnosti ili nesposobnosti obavljanja svakodnevnih životnih aktivnosti u brizi za sebe, u kretanju, zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba, a u tom slučaju govorimo o bolesti, ali ne i o invaliditetu.

Alarmantna su obraćanja roditelja koji navode da na dijagnostiku govornih teškoća djeteta čekaju po sedam mjeseci ili nakon utvrđene dijagnoze više od tri mjeseca na prvu terapiju logopeda. Djeca s poremećajima iz spektra autizma također dugo tragaju za dijagnozom, a daljnju rehabilitacijsku podršku nemaju gdje niti dobiti. Prema podatcima UNICEF-a, u Hrvatskoj živi oko 32.000 djece s invaliditetom i većim teškoćama u razvoju, a prema podatcima iz Registra osoba s invaliditetom, više od 6.000 osoba ima poremećaj iz autističnog spektra. Povećanje broja dijagnosticiranih poremećaja autističnog spektra zahtijeva istovremeno stvaranje snažnog sustava podrške djetetu i obiteljima.

Uz očigledan napredak u razvoju procesa transformacije domova socijalne skrbi i deinstitucionalizacije korisnika – osoba s invaliditetom, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom se i dalje uglavnom neuspješno bavi ovim područjem na pojedinačnoj razini: s jedne strane intenzivno zaprimamo pritužbe onih osoba koje traže da ih se otpusti iz ustanova u kojima su smještene, a s druge strane, onih koji ne mogu ostvariti smještaj zbog nedostatka slobodnih mjesta u domovima. Najteže je osigurati smještaj osoba čiji psihofizički status zahtijeva intenzivnu stručnu, socijalnu i zdravstvenu skrb, onih s kompleksnim zdravstvenim poteškoćama, višestrukim oštećenjima i ozbiljnim poremećajima u ponašanju.

Pritužbe koje smo zaprimali vezano za ostvarivanje usluge osobne asistencije odnose se na zakonsko ograničenje satnice koju mogu ostvariti osobe s invaliditetom prema vrsti i težini invaliditeta, pri čemu najveći broj osoba ne može ostvariti uslugu više od četiri, odnosno osam sati dnevno, što smatraju nedovoljnim za svakodnevni život i potrebe osobe. Prema podatcima Hrvatskog zavoda za socijalni rad do kraja 2024. godine podneseno je ukupno 7.282 zahtjeva za ostvarivanje prava na osobnog asistenta, donesena su 5.782 rješenja, a 530 zahtjeva je odbijeno. Nedvojbeno najveću zabrinutost imamo u segmentu otežanog pronalaženja osobnih asistenata, zbog čega osobe s invaliditetom, unatoč dobivenom rješenju o priznavanju usluge, ne mogu započeti s njezinom realizacijom, jer pružatelji usluge ne mogu pronaći osobe zainteresirane za rad. Posao osobnog asistenta je specifičan, traži fleksibilnost, toleranciju i empatiju, te je zasigurno za njegovo obavljanje potrebna i osobna unutarnja motivacija.

U 2024. godini Pravobranitelju za osobe s invaliditetom građani su se obratili 3.538 puta. Kao i u ranijim izvještajnim razdobljima, najviše obraćanja, njih 640, odnosilo se na područje socijalne zaštite, zatim na područje pristupačnost i mobilnost 292, zapošljavanja i rada njih 186, te područja odgoja i obrazovanja 173. Na područje zdravstva odnosila su se 124 obraćanja, mirovinsko osiguranje 81, pravosuđe 61, te na područje suzbijanje nasilja 57.

Obavljena su 84 obilazaka prostora u kojima borave, obrazuju se ili rade osobe s invaliditetom u 13 županija. Tijekom 2024. godine sudjelovali smo u 22 savjetovanja sa zainteresiranom javnošću gdje smo predložili izmjene i komentirali ukupno 47 zakonskih i podzakonskih odredbi. Od iznesenih prijedloga prihvaćeno je 19, djelomično je prihvaćeno 2, a 14 ih je primljeno na znanje. Nije prihvaćeno 12 prijedloga. Od 230 preporuka i upozorenja upućenih tijelima državne vlasti, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave kao i drugim pravnim i fizičkim osobama, prihvaćeno ih je 127 ili 56%.

U sustavu odgoja i obrazovanja i dalje se, kao i prethodnih godina, prati povećanje broja djece/učenika s teškoćama u razvoju uz istodoban pad ukupnog broja djece/učenika. Unatoč tome, i nadalje se ne osigurava dovoljan broj vrtićkih skupina i razrednih odjela koji će odgovoriti na potrebe djece s teškoćama u razvoju kojima se uskraćuje pravo upisa u vrtiće kao i pristupa u neobavezne osnovnoškolske programe i sl. stavljajući pri tome naglasak na ulogu roditelja u skrbi o njima. Jednako tako i nadalje je prisutna tendencija upućivanja djece s većim teškoćama u razvoju u posebne programe i posebne ustanove pri čemu se ne osiguravaju pravovremeno potrebni posebni razredni odjeli. Glavno obrazloženje je da je to najbolji interes djeteta budući da se smatra da zbog postojanja teškoća u razvoju/invaliditeta oni ne mogu pohađati vrtić ili se školovati u redovnim programima. Pri tome se zaboravlja da je obrazovanje njihovo pravo, a ne dar, naziv pod kojim je tijekom godine održan jedan stručni skup vezano za uključivanje djece s teškoćama u razvoju u dječje vrtiće.

No, ono što je obilježilo 2024. godinu s tendencijom širenja, a što je zabrinjavajuće je „hajka“ roditelja učenika bez teškoća u razvoju usmjerena k izbacivanju učenika s teškoćama u razvoju iz škole. Glavne razloge tome vidimo u još uvijek neosiguranoj kvalitetnoj stručnoj podršci i svim potrebnim prilagodbama djeci s teškoćama u razvoju što utječe na njihovo funkcioniranje u školskim prostorima. Najveći izazovi se javljaju u školovanju učenika s autizmom te različitim oblicima nepoželjnih ponašanja.

Tijekom 2024. godine nismo zaprimali pritužbe koje bi ukazivale na to da studentima s invaliditetom nije osigurana potrebna prilagodba u akademskom okruženju, pri čemu mislimo na prilagodbe ispita, primjenu individualiziranog pristupa, osiguravanje potrebnih pomagala i sl., a što vjerujemo da je velika zasluga postojanja službi i koordinatora na visokim učilištima koji pružaju podršku studentima s invaliditetom kojima je potrebno osigurati radno mjesto i koeficijent u skladu sa njihovim stručnim radom. Osobni asistenti u prostorima visokih učilišta organizirani su u okviru donesenog Zakona o osobnoj asistenciji, no nužno je osiguravanje podrške asistencije u studentskim domovima. U ovom trenutku navedenu podršku možemo naći samo na Sveučilištima u Zagrebu i Rijeci.

U 2024. godini, kao i godinu ranije, nije bilo izmjena i dopuna Zakona o mirovinskom osiguranju. Situacija svih umirovljenika, a posebno umirovljenika s invaliditetom, i dalje je teška zbog niskih iznosa mirovina u odnosu na troškove života, kao i na prosječne plaće u Republici Hrvatskoj. Osobe s invaliditetom pritužuvale su se na oduzimanje invalidske mirovine korisnicima zbog profesionalne nesposobnosti za rad (djelomične radne nesposobnosti) 20% pripadajuće mirovine prilikom ostvarivanja uvjeta za starosnu mirovinu, dugotrajnost postupka od podnošenja samog zahtjeva za utvrđivanje radne nesposobnosti (invalidske mirovine), pa do donošenja rješenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje te nepoštivanje prava osiguranika na najpovoljniju mirovinu. Postoji i problem osoba koje odlaze u prijevremenu mirovinu jer ne mogu zbog zdravstvenih razloga odraditi puni radni staž, te im se tada trajno zadržava penalizacija mirovine, premda ostvaruju uvjete za neku drugu vrstu mirovine koja je povoljnija za njih (starosna ili invalidska zbog potpune radne nesposobnosti).

Nepristupačne javne površine (nogostupi, pješački prijelazi, trgovi, parkirališna mjesta, prometna signalizacija) i građevine javne namjene, brojne prepreke u izgrađenom okruženju, zanemarivanje potrebnih prilagodbi za osobe sa senzoričkim oštećenjima, nepristupačan javni prijevoz i popratna infrastruktura, kao i nedovoljna dostupnost prilagođenog prijevoza za osobe s invaliditetom u svim dijelovima RH, ukazuju na još uvijek prisutan nedostatak senzibiliteta i prepoznavanja pristupačnosti i mobilnosti kao temeljnih preduvjeta za uključivanje osoba s invaliditetom u život zajednice.

Pravilnici Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje koji uređuju dostupnost lijekova i ortopedskih pomagala ne stavljaju „pacijenta u središte“ kao niti njegove potrebe. Postojeća ortopedska pomagala ne služe životnim potrebama osoba s invaliditetom u svrhu njihove mobilnosti i neovisnog života, dok su propisani postupci za ostvarivanje prava na pomagalo i lijekove složeni i dodatno otežavaju situaciju osobi s invaliditetom. Otežana je i dostupnost medicinskih usluga, pogotovo u otočnim i ruralnim područjima što utječe na kontinuitet liječenja i rehabilitacije. Također u 2024. godini osobe s invaliditetom starije životne dobi nisu ostvarivale pravo na naknadu troškova prijevoza u vezi korištenja prava na zdravstvenu zaštitu ukoliko nisu iz objektivnih razloga bile u mogućnosti koristiti besplatan željeznički prijevoz.

Nastavljamo zaprimati pritužbe na postupke lišavanja poslovne sposobnosti gdje interesi osoba s invaliditetom nisu primjerno zastupani od strane posebnih skrbnika koji u postupku ne zastupaju volju osobe koju zastupaju, već iznose svoje vlastito mišljenje i ono što oni smatraju najboljim štićenikovim interesom pa joj time ne pružaju učinkovitu pravnu zaštitu. Pravobranitelj je mišljenja kako bi uloga posebnog skrbnika trebala pružiti učinkovitu podršku osobi u zastupanju njezinog mišljenja/volje/stavova pred sudom čime bi se toj osobi pružio učinkovit pristup pravosuđu, na jednakoj osnovi s drugima. Posebni skrbnik koji u postupku za lišenje poslovne sposobnosti izrazi svoj vlastiti stav da je osobu radi zaštite njezinih interesa potrebno lišiti poslovne sposobnosti, unatoč tome što se sama osoba za koju se postupak vodi tome protivi, ne ispunjava svoju svrhu, osobi nije omogućeno primjereno zastupanje i nisu ispunjeni uvjeti jednakosti oružja i pravičnog suđenja.

Osobe s psiho-socijalnim teškoćama kao počinitelji protupravnih djela u neubrojivom stanju - Iz pritužbi koje smo zaprimili od članova obitelji osoba s psiho-socijalnim teškoćama koje su u neubrojivom stanju počinile protupravno djelo te su upućene u istražni zatvor, proizlazi kako one tamo ne dobivaju primjerenu zdravstvenu zaštitu, zbog svog invaliditeta nisu sposobne tražiti niti ostvariti svoja prava te kako je ugrožena njihova sigurnost od strane drugih istražnih zatvorenika koji nemaju

psiho-socijalne teškoće. Iako zakon propisuje mogućnost upućivanja okrivljenika u odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu javnog zdravstva, u pravilu te ustanove odbijaju prihvat istražnih zatvorenika zbog čega se oni upućuju u istražni zatvor ili u Zatvorsku bolnicu.

Zbog prekapacitiranosti ustanova i drugih pružatelja usluge stalnog smještaja u sustavu socijalne skrbi te nerazvijenih usluga podrške životu u zajednici, osobe sa psiho-socijalnim teškoćama kojima je radi počinjenja protupravnog djela u neubrojivom stanju određen prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu, a kod kojih su se stekli uvjeti za otpust iz psihijatrijske ustanove ili za zamjenu psihijatrijskog liječenja liječenjem na slobodi, ostaju u psihijatrijskoj ustanovi bez zakonske osnove. Potrebno je stoga ostvariti međuresornu suradnju sustava zdravstva i sustava socijalne skrbi kako bi se zajamčilo ovim osobama pravo na život u zajednici uz osiguranu podršku, odnosno gdje to nije moguće, osigurati im bez odgađanja stalni smještaj u ustanovi, odnosno kod drugog pružatelja usluga.

Vezano za roditeljska prava osoba s invaliditetom - mnoge osobe s invaliditetom ograničene su u svojim roditeljskim pravima, ili im je ono oduzeto zbog nemogućnosti izvršavanja roditeljskih obveza. Iako u sustavu postoje različite mjere kojima se osigurava podrška roditeljstvu općenito, one još uvijek nisu dovoljne da bi sve osobe s invaliditetom ostvarile sve sadržaje roditeljstva, odnosno zadržale svoja roditeljska prava. U naročito nepovoljnom položaju su osobe sa psiho-socijalnim teškoćama, za koje ne postoji dovoljno dobro razvijen sustav podrške roditeljstvu, a ukoliko su ove osobe smještene u neku instituciju socijalne skrbi za stalni smještaj, one teško ostvaruju i svoje pravo na održavanje osobnih odnosa s djecom, što je pokazalo i istraživanje koje je proveo Pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

U nastavku izvješća donosimo pregled pritužbi, ali i stanja prava osoba s invaliditetom po pojedinim područjima kako su ona definirana u UN-ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, kao i pregled svih ostalih aktivnosti pravobranitelja za osobe s invaliditetom usmjerenih na zaštitu, praćenje i promicanje prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj.

1.1. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Tijekom 2024. godine sukladno ovlastima koje proizlaze iz odredbi Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) POSI je postupao po predstavkama građana koji su se najčešće obraćali **osobno** – e-poštom, preporučenom poštom, telefonom i osobnim dolaskom. Postupalo se po zaprimljenim predstavkama, pritužbama, zamolbama, prijedlozima, inicijativama i dr. u skladu s Ustavom Republike Hrvatske, zakonskim i podzakonskim propisima i međunarodnim dokumentima.

Podatci o obraćanjima građana prikazani su u tablici 1. u kojoj su vidljivi podatci za posljednjih pet godina. Tijekom 2024. u odnosu na 2023. godinu došlo je **do porasta od 18,41% obraćanja građana,** odnosno **građani su nam se obratili ukupno 3.538 puta.**

Tablica 1. Komparativni prikaz ukupnog broja obraćanja građana od 2019. do 2024. godine

	2019.	**2020.**	**2021.**	**2022.**	**2023.**	**2024.**
Broj obraćanja građana	2.172	2.266	2.720	2.474	2.988	3.538
Broj postupanja POSI	3.398	4.538	5.826	5.056	4.495	7.059

1.1.1. Statistički podatci

a) Podatci o povredama prava

U 2024. godini **zaključena su 2.211 predmeta** u kojima se postupalo na osnovi zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba. **Postotak utvrđivanja povreda prava među zaključenim predmetima odnosi se na 350 predmeta iz prethodnih razdoblja i 1.861 predmeta iz 2024. godine.**

U 535 predmeta ili njih 24,20% zaključenih nije bilo povrede prava. U 815 predmeta ili njih 36,9% nije se utvrđivala povreda prava.

U sljedećim grafikonima (1. i 2.) prikazana su najčešća područja u kojima se po zaprimljenim pritužbama utvrđivala povreda prava – **ukupno 861 predmeta ili njih 38,9%.**

Grafikon 1. Prikaz utvrđenih povreda prava u područjima obrazovanja, pristupačnosti i mobilnosti, pravosuđa i ostalim područjima

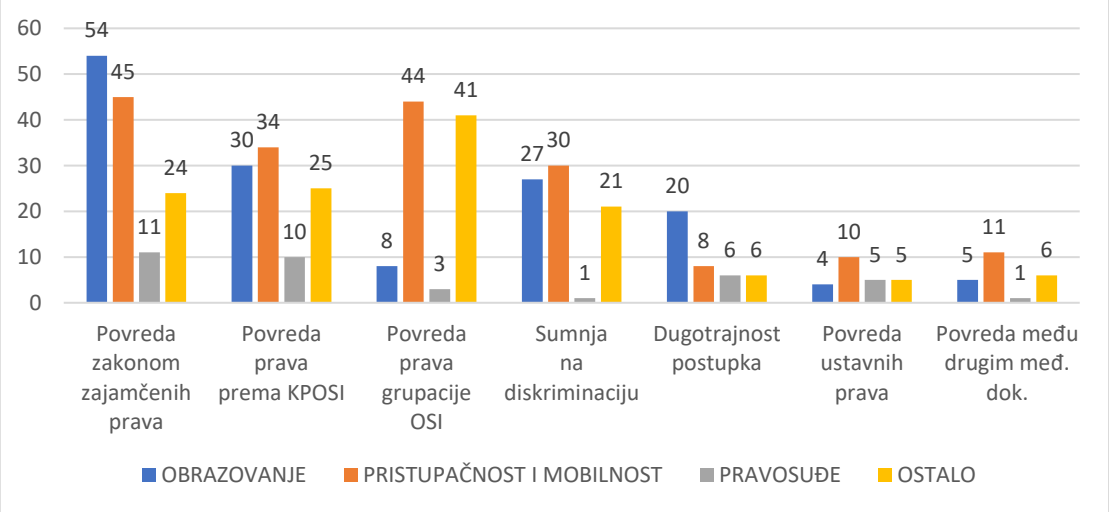

Iz gore navedenih podataka vidljivo je da je u **području pristupačnosti i mobilnosti,** gdje su obrađene **182 pritužbe,** bilo najviše pritužbi, a najčešće su bile povrede prava zajamčenih zakonom, zatim povreda prava grupacije OSI, te povreda prava prema KPOSI. **U području obrazovanja (i odgoja) obrađeno je 148 pritužbi,** najčešće su bile povrede prava zajamčenih zakonom i povrede prava

grupacije OSI. U području pravosuđa obrađeno je 37 pritužbi, od kojih se najviše odnosilo na povrede prava zajamčenih zakonom.

Grafikon 2. Prikaz utvrđenih povreda prava u područjima socijalne zaštite, mirovinskog osiguranja, zdravstva, zapošljavanja i rada

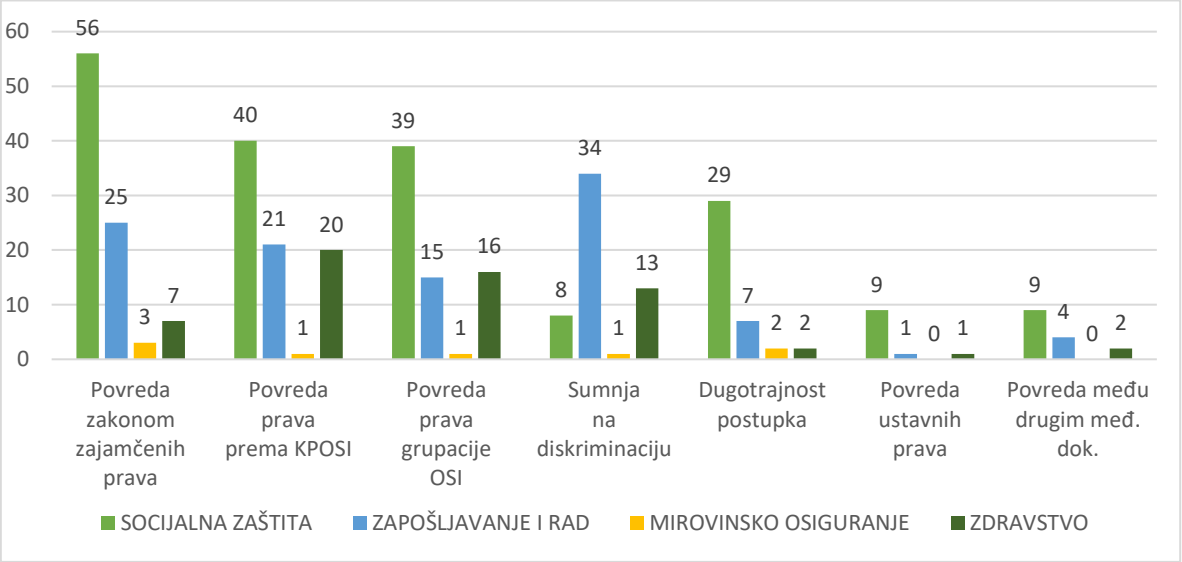

U području socijalne zaštite, obradili smo **190 pritužbi** u kojima je najviše je bilo povreda vezano uz zakonom zajamčenih prava, zatim povrede prava prema KPOSI. **U području zdravstva,** obradili smo **61 pritužbu,** najčešće povrede prava bile su prema KPOSI, povrede prava grupacije OSI te sumnja na diskriminaciju. Vezano za **područje zapošljavanja i rada,** obradili smo **107 pritužbi** – najviše je bilo sumnji u diskriminaciju, povreda zakonom zajamčenih prava te povreda prava prema KPOSI. U području **mirovinskog osiguranja** obradili smo – **8 pritužbi** – najčešće se radilo o povredama zakonom zajamčenih prava pojedinaca i dugotrajnosti postupka.

Prema gore navedenim podatcima u kojima smo istaknuli najčešća područja u kojima su povrijeđena prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, vidljivo je kako je **najveći broj povreda zakonom zajamčenih prava bio u većini područja.** Povrede prava prema KPOSI bile su najčešće u područjima socijalne zaštite, pristupačnosti i mobilnosti, obrazovanja te zapošljavanja i rada.

Značajan broj sumnji na diskriminaciju, odnosio se na područja **pristupačnosti i mobilnosti te zapošljavanja i rada**

b) Podatci o kontaktiranju POSI

Iz grafikonu 3. vidljivo je da je POSI u 2024. godini kontaktiran (sve)ukupno 9.516 puta, najviše putem e-pošte, zatim putem telefona, osobnom dostavom i putem poštanskih usluga.

Grafikon 3. Načini kontaktiranja POSI (građani, institucije, ustanove, organizacije civilnog društva i dr.)

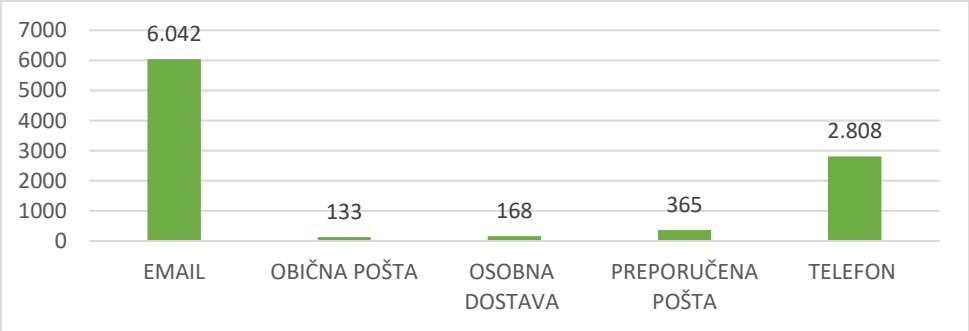

b1) Podatci po područjima

Od ukupno **3.538** predmetna obraćanja, grafikon 4. i 5. prikazuju **2.041** po područjima od pravnih i fizičkih osoba.

Grafikon 4. Obraćanja po područjima

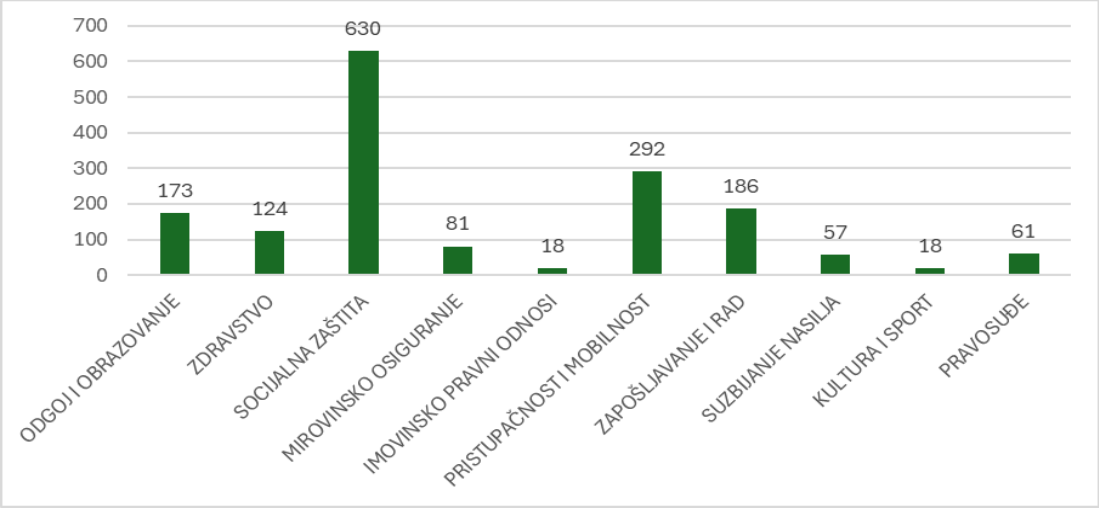

Grafikon 5. Obraćanja po područjima

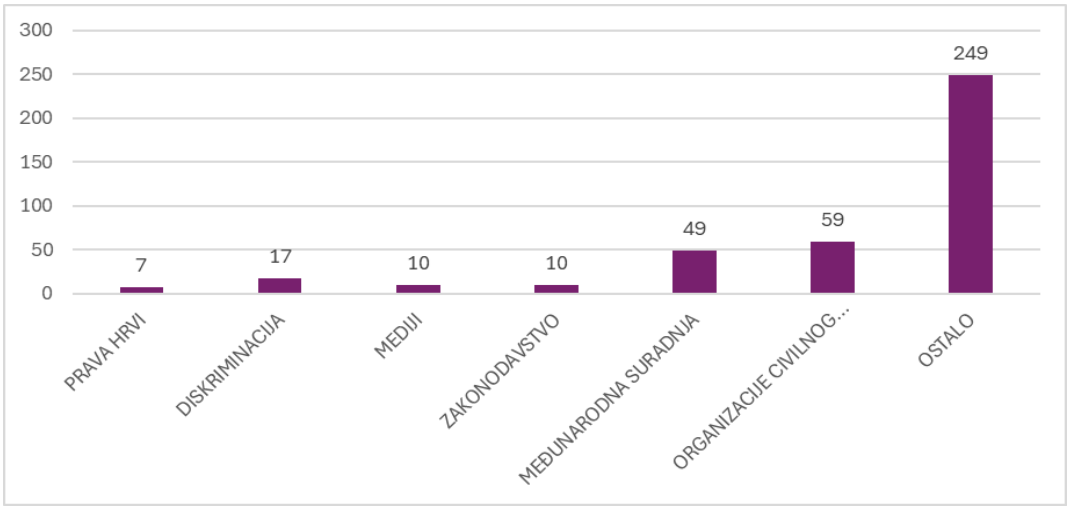

b2) Podatci po županijama

Grafikon 6. Prikaz obraćanja građana u 2024. godini po županijama

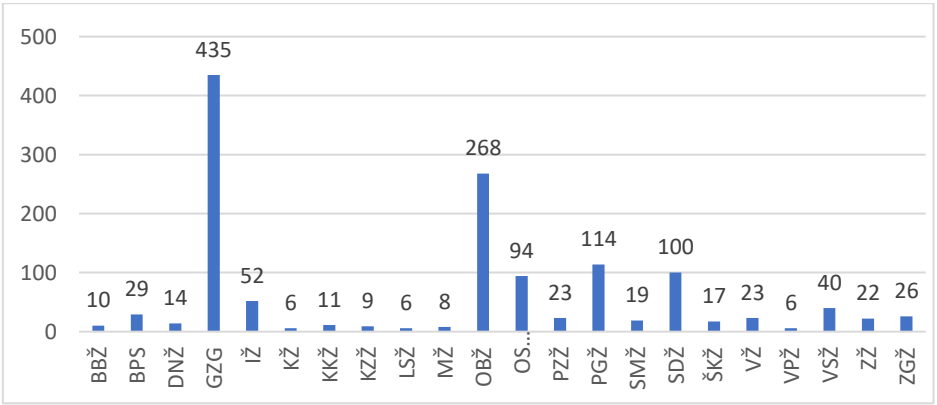

Legenda: BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska, BPŽ - Brodsko-posavska, DNŽ - Dubrovačko-neretvanska, IŽ - Istarska, KŽ - Karlovačka, KKŽ - Koprivničko-križevačka, KZŽ - Krapinsko-zagorska, LSŽ - Ličko-senjska, MŽ - Međimurska, OBŽ - Osječko-baranjska, PSŽ - Požeško-slavonska, PGŽ - Primorsko-goranska, SMŽ - Sisačko-moslavačka, SDŽ - Splitsko-dalmatinska, VŽ - Varaždinska, VPŽ - Virovitičko-podravska, VSŽ - Vukovarsko-srijemska, ZŽ - Zadarska, ZGŽ - Zagrebačka, ŠKŽ - Šibensko-kninska, GZG - Grad Zagreb.

Prethodni grafikon 6. prikazuje obraćanja građana pisanim putem po županijama tijekom 2024. godine – njih **1.332.** Kao i prethodnih godina, najviše ih je pristiglo s područja Grada Zagreba – **435** , zatim iz Osječko-baranjske županije – **268** te Primorsko-goranske županije – **114.** Najmanji broj podnesaka – **6** zaprimljeno je iz Ličko-senjske županije, Virovitičko-podravske županije i Karlovačke županije**.** U skupini *„ostalo“* nalaze se podnesci zaprimljeni od pravnih i fizičkih osoba koje nisu željele navesti mjesto prebivališta/boravišta, osobe koje su prijave poslale iz inozemstva te anonimne prijave. Takvih je podnesaka bilo ukupno **94.**

b3) Podatci po podnositelju

Grafikon 7. Prikaz obraćanja građana u 2024. godini po podnositelju

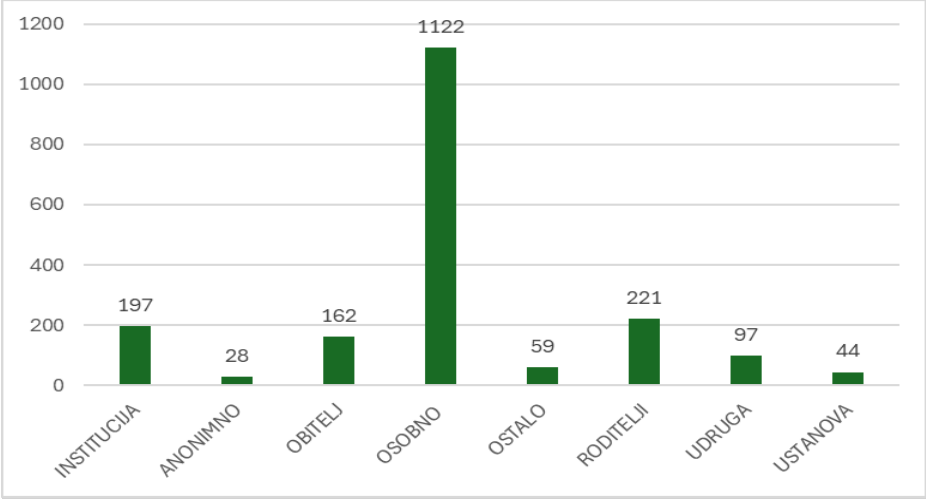

Prema podatcima prikazanim u grafikonu 7. od ukupno **2.137** obraćanja OSI su podnijele najviše podnesaka osobno (pisanim putem) njih **1.122**, odnosno **52,50%**. U **10,34%** odnosno **221** podnesak postupalo se na zahtjev roditelja DTUR ili odraslih OSI. Od udruga OSI zaprimljeno je **97** podneska odnosno njih **4,5%**, koje su se odnosile na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa udrugama. U **162** slučaja podneske su podnijeli članovi obitelji OSI, što je **7,6%.** Zabilježeno je **197** podnesaka, odnosno njih **9,22%,** proslijeđenih od institucija i ustanova, s tim da se većina odnosila na stranke koje su se pritužile drugim tijelima pa su ti podnesci sukladno ovlastima proslijeđeni POSI. Ostalo se odnosi na podneske zaprimljene od opunomoćenika, odvjetnika, skrbnika, prijatelja, medija te ostalih fizičkih i pravnih osoba, njih **59**. Podnositelja koji su željeli ostati anonimni je bilo **28.**

b4) Podatci o radu na ostalim podnescima

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe

U 2024. godini bilo je ukupno zaprimljeno **1.211** podnesaka građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje različitih savjeta, obavještavanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i drugo. Od navedenog broja **42** zaprimljenih podnesaka odnosilo se na prijedloge pojedinaca i udruga, te **973** upita o ostvarivanju prava za OSI, pristupačnosti i sl.

Savjetovanje putem telefona i osobnim dolaskom

Tijekom **2024.** godine telefonom i osobnim dolaskom se obratilo **2.606** osoba. POSI je stranke savjetovao telefonom, na pojedinačnim sastancima te putem elektroničke pošte. Telefonska savjetovanja čine jedan od važnijih oblika savjetovanja osoba s invaliditetom. U većini slučajeva radi se o OSI koje su ovisne o pomoći druge osobe kao i o potrebi za uslugama koje nedostaju u njihovom okruženju, npr. prijevoz, asistencija i drugo. Ujedno smo upoznati s činjenicom kako velik broj osoba ne raspolaže informatičkim znanjem ili nema osobno računalo (ili suvremeni mobitel). Zbog kompleksnosti individualnih slučajeva i životnih situacija često im je vrlo teško opisati i podnijeti pisanu pritužbu.

c) Izmjene, dopune, donošenje i praćenje provedbe propisa

Tijekom 2024. godine sudjelovali smo u **22** savjetovanja sa zainteresiranom javnošću (e-Savjetovanja na nacionalnoj razini i vezano uz jedinice lokalne i područne samouprave) na mrežnim stranicama na kojima tijela objavljuju prijedloge propisa u svrhu javnog savjetovanja, gdje smo predložili izmjene **47** odredbe. Od predloženih odredbi prihvaćeno je **19**, djelomično su prihvaćene **2** i **14** je primljeno na znanje. Nije prihvaćeno **12** prijedloga.

POSI je zaprimio **42** predstavku koje su se odnosile na prijedloge izmjene i dopune propisa, poziva na sudjelovanje u radu povjerenstava i radnih skupina te na praćenje operativnih programa. Od navedenog broja u 2024. godini POSI je imala **50** postupanja u kojima je između ostalog dala mišljenja i/ili prijedloge izmjena i dopuna **20** propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata) na vlastitu inicijativu, na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. POSI je sudjelovao u radu različitih povjerenstava i radnim skupinama.

Sudjelovali smo kao promatrači u radu odborima za praćenje Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. i Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020, kao i u odborima za praćenje aktualnog programskog razdoblja – Odboru za praćenje provedbe Programa Konkurentnost i kohezija 2021.-2027. i Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027., Odboru za praćenje Programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027. i Odboru za praćenje provedbe Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023.- 2027.

d) Preporuke i upozorenja

Tijekom 2024. godine upućeno je **230** preporuka/upozorenja jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, tijelima državne vlasti te drugim pravnim i fizičkim osobama.

S ciljem analize stanja i procjene potreba OSI u pojedinim životnim područjima, ali i radi praćenja u kojoj mjeri se provode preporuke POSI upućene proteklih godina, provedena su istraživanja i prikupljani podatci u područjima mobilnosti, pristupačnosti, zdravstva, prava žena s invaliditetom, kulture i suradnje s organizacijama civilnog društva. *Više o navedenom se nalazi u poglavljima ovog Izvješća 2.2.1. Prijedlozi i preporuke za izmjene i dopune zakona i drugih propisa, kao i u poglavljima koja se odnose na pojedina područja.*

e) Uvid u prostore u kojima borave, rade ili su smještene osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju

U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, prema kojem POSI ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno, smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, obavljena su **84** obilaska u **13** županija.

f) Postupanja POSI po ovlastima iz drugih propisa

Zakon o suzbijanju diskriminacije

Tijekom 2024. godine POSI je postupao po ukupno **164 pritužbi** na diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Više se nalazi u poglavlju *Jednakost i nediskriminacija.*

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (ZZODS)

Postupajući po ovlasti iz čl. 26. ZZODS (NN, br. 76/14) u situaciji kada pristanak na smještaj daje zakonski zastupnik osobe, POSI je u 2024. godini zaprimio ukupno **479 obavijesti.** Od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti (KBC Rijeka i PB za djecu i mladež Zagreb) zaprimljeno je ukupno **473 obavijesti,** a od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe odrasle osobe (KBC Split i OB Slavonski Brod) zaprimljeno je ukupno **6 obavijesti** koje su označene kao obavijesti o smještaju bez pristanka.

1.1.2. Podatci o aktivnostima u svrhu promicanja prava

Promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom na nacionalnoj i međunarodnoj razini jedna je od temeljnih aktivnosti rada institucije POSI. Promicanjem pozitivnih praksi, podizanjem razine svijesti kao i uklanjanjem stereotipa i predrasuda u društvu mijenjamo percepciju javnosti o sposobnostima OSI; potičemo i osnažujemo same OSI i njihove bližnje da se aktivno uključe u zajednicu te informiramo i upoznajemo institucije, ustanove, organizacije civilnog društva i druge pravne osobe o društvenom modelu kroz sva područja djelovanja.

a) Organiziranje i sudjelovanje na događanjima

POSI je samostalno ili u suradnji s drugim institucijama i udrugama organizirao događanja uživo ili putem *online* platformi te sudjelovala na raznim događanjima koja su organizirale institucije, udruge i druge pravne osobe u RH. Takvih događanja je bilo **497**, od čega smo aktivno sudjelovali na **197** događanja – uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi.

Djelatnici POSI održali su predavanja i interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Više o sudjelovanju na događanjima u poglavljima ovog Izvješća pod nazivom 2.31. Podizanj2.31.3. Sudjelovanja na događanjima usmjerenim na podizanje razine svijesti, te po područjima pojedinih poglavlja.

b) Sudjelovanje u medijima

Prisutnost POSI zabilježena je u najmanje **41** mediju, a odnosilo se na minimalno **272** gostovanja u medijima ili odgovore na upite novinara. Također je objavljeno **14** javnih priopćenje i reagiranje. *Više o tome u poglavlju ovog Izvješća pod nazivom 2.31. Podizanje razine svijesti.*

c) Međunarodna suradnja

Tijekom 2024. godine imali smo **47** međunarodnih aktivnosti i sudjelovanja na događanjima (uživo i online). *Više o tome u poglavlju ovog Izvješća pod nazivom 2.29. Međunarodna suradnja.*

2. ZAŠTITA, PRAĆENJE I PROMICANJE PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM

2.1. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

Tijekom 2024. godine POSI je postupao u ukupno 164 pritužbi na diskriminaciju po osnovi invaliditeta koje su se odnosile na utvrđivanje kršenja prava i/ili sumnje na diskriminaciju sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08 i 112/12; u daljnjem tekstu: ZSD) i sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (NN-MU, br. 06/07, 03/08 i 05/08; u daljnjem tekstu: KPOSI).

Tablica 2. Pritužbe u kojima je POSI postupao prema ZSD-u od 2018. do 2024. godine prema područjima diskriminacije

Područje	Broj						
	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.
Članstvo u sindikatu, OCD-ovima, političkim strankama	1	0	0	0	0	1	0
Javno informiranje i mediji	0	6	2	1	1	0	1
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo	0	0	0	0	2	0	1
Obrazovanje	8	6	16	29	21	26	28
Sport	0	0	0	3	0	7	3
Znanost	0	0	0	0	0	0	0
Pravosuđe	5	0	4	2	6	2	2
Uprava	0	0	2	2	1	1	1
Pristup dobrima i uslugama	11	14	30	40	40	47	42
Rad	5	19	18	13	19	13	28
Zapošljavanje	4	2	15	11	9	3	5
Mirovinsko osiguranje	2	2	4	1	4	1	1
Socijalna skrb	8	2	17	15	7	3	5
Zdravstveno osiguranje	0	0	3	0	0	10	7
Stanovanje	1	4	7	3	2	8	11
Zdravstvena zaštita	4	2	6	7	3	2	18
Pritužbe s višestrukim područjima	0	2	3	3	1	1	0
Diskriminacija – općenito	20	10	8	13	14	22	11
UKUPNO	**69**	**69**	**135**	**143**	**130**	**147**	**164**

Najveći broj pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta i u 2024. godini (kao i u prethodnim razdobljima od 2020. godine) odnosio se na područje pristupa dobrima i uslugama (najčešće zbog fizičke nepristupačnosti prostora u kojima se pružaju različite javne i druge usluge, održavanja događanja u nepristupačnim građevinama, nepristupačnosti javnog prijevoza i dr.). Nadalje, prikazani

podatci u tablici 2. pokazuju kako je i dalje velik broj postupanja i slučajeva povodom sumnje na diskriminirajuća postupanja u području obrazovanja djece s teškoćama u razvoju (najčešće prilikom upisa i uključivanja učenika s teškoćama u razvoju u redovne škole najbliže mjestu stanovanja, upisa na studij, osiguravanja potrebne razumne prilagodbe i podrške, posebice pristupačnosti škola i visokih učilišta, prijevoza, osiguravanja prilagođenih udžbenika za učenike i studente s oštećenjima vida te osiguravanja odgovarajuće podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika, osobito s obzirom na nekvalitetno uređen njihov radnopravni status i izostanak potrebnoga stručnog osposobljavanja, osiguravanje osobne asistencije na visokim učilištima i studentskim domovima – *više o tome u poglavljima ovog Izvješća 2.14.2. Osnovno i srednjoškolsko obrazovanje i 2.14.3. Visoko obrazovanje*). Neravnopravan položaj studenata s invaliditetom i nadalje proizlazi i iz činjenice da u osnovnom Zakonu o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN, br. 119/22) nije propisan pojam tko su studenti s invaliditetom te obveza osiguravanja razumne prilagodbe. Tijekom 2024. godine zamjetno veći broj postupanja i pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta imali smo u području rada (zbog prilagodbe radnog vremena, primjene razumne, zamjenskog ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja, zapošljavanje osoba s invaliditetom u državnim i javnim službama, utvrđivanje visine novčane naknade, pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima i prilagođavanje uvjeta potpora za samozapošljavanje OSI).

Kada govorimo o pritužbama u kojima je POSI postupao sukladno ZSD-u prema diskriminacijskim osnovama, u 2024. godini 163 pritužbi se odnosilo na invaliditet, a jedna na zdravstveno stanje.

Tablica 3. Pritužbe u kojima je POSI postupao prema ZSD-u od 2018. do 2024. godine prema spolu pritužitelja/ice

Spol pritužitelja/ice	**Broj**						
	2018.	**2019.**	**2020.**	**2021.**	**2022.**	**2023.**	**2024.**
Žena	27	28	52	47	49	59	73
Muškarac	30	27	44	51	60	49	63
Nepoznato (anonimno)	1	2	2	1	1	0	3
Grupa	6	10	20	37	16	24	16
Vlastita inicijativa	5	2	17	7	4	15	9
Ukupno	**69**	**69**	**135**	**143**	**130**	**147**	**164**

Prikazani podatci o postupanjima prema vrsti pritužitelja/pritužiteljice i dalje ukazuju da je u većem broju slučajeva 2024. godine prisutno kršenje prava i/ili diskriminirajuća ponašanja prema osobama s invaliditetom kao grupi, odnosno kao dijelu društva. Zabrinjavajuće je da se radi o slučajevima (njih 16) koji se odnose na postupanja i situacije koje moguće znatno utječu na veće dijelove ukupne populacije osoba s invaliditetom.

Tablica 4. Pritužbe u kojima je POSI postupao prema ZSD-u od 2018. do 2024. godine, prema pritužnim tijelima/osobama

Vrsta pritužnog tijela/osobe	**Broj**						
	2018.	**2019.**	**2020.**	**2021.**	**2022.**	**2023.**	**2024.**
Fizička osoba	2	6	8	11	11	3	7
Pravna osoba	9	17	15	37	32	29	40
Pravna osoba s javnim ovlastima	37	23	60	37	36	26	52
Tijelo državne uprave	11	11	23	30	16	40	32
Pravosudno tijelo	5	0	5	3	5	13	2

Organizacija civilnog društva	1	2	1	1	2	1	2
Tijelo jedinice lokalne i područne samouprave	4	9	19	23	21	28	23
Drugo	0	1	4	1	7	7	6
Ukupno	**69**	**69**	**135**	**143**	**130**	**147**	**164**

Prema podatcima navedenim u tablici 4. pritužbe zaprimljene tijekom 2024. godine velikom su se dijelom odnosile na pravne osobe s javnim ovlastima (njih 52) poput PU HZSR-a, ZOSI-a, HZZO-a i HZMO-a, te na različite obrazovne ustanove. O dostupnosti javnih usluga i provedbi razumne prilagodbe POSI od 2017. godine kontinuirano traži očitovanja od nadležnih tijela, ali i istovremeno upućuje upozorenja i preporuke nadležnim ministarstvima kao središnjim tijelima (posebno MROSP-u, MPUDT-u i MZ-u) ukazujući na nedostupnost usluga (najčešće zbog nepristupačnosti prostora) koje se pružaju u prostorima različitih ustanova od prioritetnog značaja za ostvarivanje pojedinih prava svih građana, a posebno za osobe s invaliditetom kao što su područje zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa, vještačenja te mirovinskoga osiguranja, ujedno i kao područja u kojima osobe s invaliditetom ostvaraju svoja prava na osnovi invaliditeta. Zbog toga se najčešće pritužbe i dalje odnose na pristup dobrima i uslugama te uskraćivanje razumne prilagodbe, čime se osobe s invaliditetom stavljaju u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta i čime se onemogućuje ostvarivanje njihovih prava. *Više o navedenom nalazi se u poglavljima ovog Izvješća 2.17. Pristupačnost, stanovanje i mobilnost i 2.17.1. Pristup dobrima i uslugama.*

U nastavku donosimo primjere postupanja u slučajevima sumnje na diskriminaciju na osnovi invaliditeta u predmetima iz područja odgoja, rada i stanovanja.

Na području odgoja i obrazovanja najviše primjera diskriminacije susret ćemo pri samom ulazu u sustav odgoja i obrazovanja, posebice prilikom upisa u vrtiće i upisa na studij. Budući je osnovnoškolsko obrazovanje obavezno i ustavna kategorija navedeno se neće izbjeći, ali će se najbolji interes djeteta s teškoćama u razvoju ovdje opravdavati uključivanjem u posebne uvjete obrazovanja te isključivanjem iz neobaveznih aktivnosti: produženi boravak i izvannastavne aktivnosti te problematiziranje sudjelovanja u izvanučioničkoj nastavi. Primjeri diskriminacije biti će opisani i kroz neosiguravanje potrebne razumne prilagodbe, individualiziranog pristupa, osiguravanje potrebne podrške pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju, pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika te prijevoza do škole.

Primjer iz prakse (1): Primjer: Više medijskih kuća izvještavalo je tijekom 2024. godine o djetetu s teškoćama u razvoju starosti šest godina iz Metkovića koji nije upisan u dječji vrtić te kojem nije prvotno bilo niti osigurano zakonsko pravo na program predškole u predviđenoj propisanoj satnici. Roditelji su nam se pritužili da dvije godine podnose zahtjev za upis sina u Dječji vrtić Metković i da ga vrtić ne upisuje zbog postojanja teškoća u razvoju pa i unatoč činjenici da četverogodišnjaci imaju zakonsku prednost prilikom upisa u vrtić. Dva mjeseca kasnije pritužili su se da program predškole nije organiziran u skladu sa zakonskim propisima i da im je ponuđeno potpisivanje opservacijskog ugovora za obvezni program predškole u trajanju od tri puta tjedno po pola sata na najmanje tri mjeseca. U ugovoru je također istaknuto da se tijekom tog perioda može u suradnji s pedijatrom uputiti na dodatne specijalističke preglede.

Nakon zaprimljenih izvješća Dječjeg vrtića Metković i napravljenog uvida u Pravilnik o upisu i mjerilima upisa u Dječji vrtić Metković koji je u trenutku pritužbe i postupanja bio objavljen na mrežnim stranicama Dječjeg vrtića Metković djeci s teškoćama u razvoju se osiguravao direktan upis, ali pod uvjetima individualne procjene stručnog povjerenstva vrtića što predstavlja odvojeni postupak upisa, odnosno upisa koji nije jednak upisu ostale djece i na ravnopravnim osnovama. Ukoliko je osnivač odlučio da djeca s teškoćama u razvoju imaju direktan upis, onda se on ostvaruje na način da se djetetu omogućava upis i osigurava potrebna razumna prilagodba ukoliko su stručnjaci koji prate dijete dali mišljenje da dijete može pohađati dječji vrtić i nije potrebno uključivanje u ustanove socijalne skrbi ili zdravstva zbog pojačane rehabilitacije i habilitacije.

Uputili smo vrtiću i osnivaču mišljenje da navedeni Pravilnik nije usklađen sa zakonskim propisima te predložili da se isti promijeni i potom razmotri provedeni postupak upisa. Prema naknadno zaprimljenim informacijama od prosvjetne inspekcije u trenutku upisa navedenog djeteta na snazi je ustvari bio drugi pravilnik koji je sada i objavljen na mrežnim stranicama vrtića, a prethodni koji smo mi tumačili primjenjivao se do 2023. godine. Od vrtića ipak nismo zaprimili zatražene odluke Upravnog vijeća o donošenju Pravilnika o upisu i mjerilima upisa u Dječji vrtić Metković u svibnju 2023. godine. Vrtić nas je izvijestio da roditelji niti jednu pedagošku godinu nisu iskoristili pravo upućivanja prigovora, a u odnosu na što preporučujemo da je pojedine roditelje potrebno jasnije uputiti u prava te i pružiti potporu u upućivanju prigovora.

Nakon zaprimanja pritužbe vezano za pohađanje programa predškole osim prethodno opisanog mišljenja i date preporuke predložili smo i postupanje prosvjetne inspekcije. U svojem postupanju prosvjetna inspekcija je utvrdila da Pravilnik o upisu i mjerilima upisa u Dječji vrtić Metković nije usklađen sa Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, br. 10/97, 107/07, 94/13, 98/19, 57/22 i 101/23) u dijelu koji se odnosi na činjenicu da djeca koja su do 1. travnja tekuće godine navršila četiri godine imaju zakonsku prednost prilikom upisa u vrtić. No, unatoč tome kao i više puta upućenim preporukama da se tom djetetu omogući pohađanje vrtićkog programa pri tome ističući upravo i činjenicu da ima šest godina Dječji vrtić Metković nije uvažio preporuke. S obzirom na nalaz prosvjetne inspekcije o neusklađenosti Pravilnika unatoč isticanju Dječjeg vrtića Metković da dijete nije ostvarilo potreban broj bodova za upis smatramo da mu je uskraćeno zakonsko pravo na predškolski odgoj i obrazovanje iz razloga da mu je uskraćeno zakonsko pravo.

U odnosu na program predškole prosvjetna inspekcija nas je izvijestila da je u trenutku njihovog postupanja dječak već pohađao punu satnicu predškolskog programa. Međutim u odnosu na njihove navode zabrinjava nas činjenica da u izvješće o provedenom nadzoru štoviše opravdavaju i činjenicu da mu više od mjesec dana nije bio osiguran niti program predškole u zakonski maksimalnom propisanom trajanju opisujući potrebnu prilagodbu na vrtić. Sve potrebne prilagodbe mogle su se odvijati kroz predškolski program odgoja i obrazovanja za koji je morao po nama ostvariti pravo.

Program predškole obvezni je program odgojno-obrazovnoga rada s djecom u godini dana prije polaska u osnovnu školu i dio je sustava odgoja i obrazovanja u RH te svako uskraćivanje navedenog prava predstavlja povredu zakonskog prava djeteta. Jednako tako je za nacionalni kurikulum predškole propisana i zakonska obvezna satnica u maksimalnom i minimalnom trajanju pri čemu s obzirom na interese i prava djece držimo da je djeci s teškoćama u razvoju koja nisu uključena u predškolski program odgoja i obrazovanja (pohađanje vrtića) potrebno osigurati punu satnicu, a što je detaljnije kao i pravo djece s teškoćama u razvoju na predškolski odgoj i obrazovanje *detaljno opisano u poglavlju ovog Izvješća 2.14.1. Predškolski odgoj.*

Primjer iz prakse (2): POSI je razmatrao pritužbu radnika koji je naveo da je, nakon što je poslodavac saznao za njegovo zdravstveno stanje, bio izložen diskriminaciji na temelju invaliditeta. U svojoj prijavi naveo je kako mu, unatoč jasnim preporukama stručnjaka, nisu bile omogućene prilagodbe radnog mjesta, te da je zbog toga bio izložen pritisku, uznemiravanju i na kraju izvanrednom otkazu ugovora o radu. Iz dostavljene dokumentacije proizlazi kako radnik boluje od bolesti trajnog karaktera, koja značajno utječe na svakodnevno funkcioniranje. Nalaz liječnika specijalista medicine rada potvrđuje da radnik može obavljati poslove iz ugovora o radu, ali uz jasno definirane uvjete – prvenstveno izbjegavanje noćnog rada te određene organizacijske prilagodbe radnog procesa. U nalazu se izričito navodi da bi preporučene prilagodbe mogle doprinijeti održavanju radne sposobnosti i očuvanju zdravlja, te se ističe da rad u noćnim smjenama predstavlja rizik za daljnje pogoršanje bolesti.

Unatoč tome, poslodavac nije postupio po preporukama liječnika specijalista medicine rada niti je proveo procjenu mogućnosti primjene razumne prilagodbe, kako je to propisano domaćim zakonodavstvom i međunarodnim standardima. Iako u svom očitovanju navodi da bi prilagodba radnog vremena predstavljala ozbiljan organizacijski izazov, poslodavac nije dostavio konkretne dokaze, analize

ili alternativne prijedloge koji bi opravdali odbijanje primjene preporuka. Nisu razmotrene druge mogućnosti, poput izmjene rasporeda, preraspodjele poslova ili premještaja na radno mjesto koje ne uključuje noćne smjene. Radnik je također naveo da je, nakon što je poslodavac saznao za njegovo zdravstveno stanje, bio izložen pritiscima da potpiše sporazumni raskid ugovora o radu. Prema njegovim navodima, uslijedili su i ponižavajući komentari te prijetnje otkazom. Dan nakon što je odbio potpisati sporazum, uručen mu je izvanredni otkaz. Važno je istaknuti da je otkaz donesen na isti dan kada je ovlašteni liječnik potvrdio privremenu nesposobnost za rad zbog akutne reakcije na stres, povezane upravo s odnosom poslodavca prema radniku nakon otkrivanja dijagnoze.

POSI smatra da, u svjetlu svih navedenih okolnosti, postoji osnovana i konkretna sumnja na diskriminaciju temeljem invaliditeta, osobito kroz uskraćivanje razumne prilagodbe radnom mjestu te stvaranje ponižavajućeg i neprijateljskog radnog okruženja. Osim povrede prava na rad pod jednakim uvjetima, ukazuje se i na moguće narušavanje dostojanstva radnika uslijed neprimjerenog postupanja poslodavca. S obzirom na činjenicu da poslodavac nije dokazao kako bi preporučene mjere predstavljale nerazmjerno opterećenje, a da je radnik učinio vjerojatnim da su njegove okolnosti mogle dovesti do diskriminacije, ispunjeni su uvjeti za prijenos tereta dokazivanja na poslodavca. Budući da taj teret nije ispunjen, pravobranitelj ocjenjuje da postoji osnovana sumnja na povredu Zakona o suzbijanju diskriminacije. Zbog svega navedenog, radnik je pred nadležnim sudom pokrenuo postupak tužbom radi utvrđenja diskriminacije temeljem invaliditeta, tražeći pravnu zaštitu svojih prava i jednakog postupanja.

Primjer iz prakse (3): POSI se obratila slijepa osoba koja je svoju samostalnost i neovisnost u kretanju i življenju odlučila ostvariti uz pomoć psa pomagača. Završila je obuku za kretanje uz pomoć psa vodiča u Centru za rehabilitaciju Silver te je ovlašteni voditelj psa pomagača. Voditelji pasa pomagača, nakon obuke i položenog ispita, dobivaju radnu dozvolu kojom stječu pravo pristupa i boravka s psom pomagačem u javnom prostoru. Imenovana u svom obraćanju navodi kako joj u studentskom centru nije omogućeno pravo pristupa i boravka s psom pomagačem usprkos njenom pravu zajamčenom Zakonom o korištenju psa pomagača (NN, br. 39/19). U očitovanju dostavljenom POSI na okolnosti navoda iz pritužbe ravnatelj Studenskog centra, navodi kako joj navedeno pravo nije priznato iz razloga što Studentski dom nije javna ustanova. Navedena tvrdnja je u suprotnosti sa Zakonom o ustanovama (NN, br. 76/93, 29/97, 47/99, 35/08, 127/19 i 151/22), konkretno čl. 1. kojim je propisano: *„Ustanova se osniva za trajno obavljanje djelatnosti od javnog interesa sukladno posebnom zakonu.“* Iz navedene odredbe proizlazi obveza poštivanja odredbi Zakona o korištenju psa pomagača čl. 8. st. 1. i st. 2. koja propisuje da voditelji psa pomagača imaju pravo pristupa i boravka u javnom prostoru (javni prostor je zatvoreni prostor namijenjen skupnom boravku ljudi, a obuhvaća prostore u građevinama u kojima se obavljaju djelatnosti iz područja zdravstva, zaštite djece, socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, trgovine, sporta i rekreacije, ugostiteljstva i turizma, kulture i umjetnosti, prometa, uključujući čekaonice, prostorije za sastanke, sve dvorane za okupljanje ljudi, gledališta, javna prometna sredstva, dizala, kabine žičara, javne zahode te otvorene prostore namijenjene održavanju kazališnih predstava i kinopredstava). Slijedom navedenog upućena je preporuka i upozorenje kojom se traži preispitivanje uvodno citirane odluke, a koja je u suprotnosti sa Zakonom o korištenju psa pomagača te ujedno predstavlja oblik diskriminacije koji je zabranjen na temelju Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08 i 112/12). Prema naknadno dobivenim informacijama pritužiteljici je omogućen nesmetan boravak sa psom pomagačem.

2.1.1. Mirnodopski vojni invalidi i civilni invalida rata – zapostavljena i zaboravljena kategorija osoba s invaliditetom

Prava mirnodopskih vojnih invalida i civilnih invalida rata regulirana su Zakonom o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN, br. 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 02/94, 108/95, 108/96, 82/01, 103/03, 148/13 i 98/19). Jedina su kategorija osoba s invaliditetom čije su naknade na temelju invaliditeta, odnosno osobna invalidnina, nepromijenjenog iznosa 25 godina i jedini koji se zaboravljaju i u mjerama koje je Vlada RH poduzimala za ublažavanje posljedica porasta troškova života kao u slučaju Odluke Vlade RH od 14. rujna 2023. godine o isplati jednokratnog novčanog primanja u iznosu od 150 eura korisnicima prava u sustavu socijalne skrbi, mirovinskom sustavu i sustavu skrbi hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata, a radi ublažavanja posljedica porasta troškova života. Premda je ovom Odlukom obuhvaćen široki krug korisnika, jedina skupina osoba s invaliditetom koja je ovom Odlukom izostavljena su mirnodopski vojni invalidi i civilni invalidi rata. Tadašnju preporuku POSI da se i mirnodopskim vojnim invalidima i civilnim invalidima rata također isplati jednokratna pomoć, Vlada RH nije prihvatila. Brojni upiti o razlozima ovakvog odnosa koje ova kategorija osoba s invaliditetom kontinuirano upućuje izravno Ministarstvu hrvatskih branitelja – ostaju bez ikakvog odgovora.

Ističemo da su se istovremeno iznosi osobne invalidnine stečene po drugim osnovama i na temelju drugih propisa u nekoliko navrata tijekom navedenog vremenskog razdoblja od 2000. godine povećavali (npr. u sustavu socijalne skrbi, hrvatskim invalidima Domovinskog rata, invalidima rada i dr.).

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom posljednjih godina učestalo zaprima desetke pritužbi mirnodopskih vojnih invalida i civilnih invalida rata – opravdano nezadovoljnih indolentnim odnosom Ministarstva hrvatskih branitelja kao svog matičnog ministarstva pa i Vlade RH. Iako je prije nekoliko godina na sastanku s ministrom hrvatskih branitelja Tomom Medvedom tadašnja pravobraniteljica Anka Slonjšak ukazala na nedopustivost činjenice da su osobne invalidnine ove kategorije osoba s invaliditetom nepromijenjene od 2000. godine te na nužnost povećanja navedene naknade – od iskazanog uvjeravanja ministra tom prigodom da će poduzeti odgovarajuće mjere kako bi se ovo pitanje razriješilo – do sada nije učinjeno ništa.

Napominjemo da smo, postupajući po pritužbama mirnodopskih vojnih invalida i civilnih invalida rata, Ministarstvu hrvatskih branitelja opetovano upućivali preporuke da poduzmu odgovarajuće mjere kako bi se povećala spomenuta naknada, ali osim odgovora nadležnog Ministarstva prije više od godinu dana da će razmotriti ovo pitanje kao i načine povećanja osobne invalidnine ovoj kategoriji osoba s invaliditetom – konkretne aktivnosti su izostale. Ministarstvo hrvatskih branitelja kao nadležno ministarstvo godinama ne reagira na učestale zahtjeve mirnodopskih vojnih invalida i civilnih invalida rata da im se naknade povećaju te redovito usklađuju s realnim potrebama radi ublažavanja posljedica porasta troškova života.

S obzirom na višegodišnji izostanak konkretnih mjera i bilo kakvog postupanja po ovom pitanju od strane Ministarstva hrvatskih branitelja na preporuke POSI-a, uputili smo u listopadu 2023. godine obrazloženu preporuku izravno Vladi RH da – uzimajući u obzir realne potrebe osoba s invaliditetom koje proizlaze iz invaliditeta kao i višestruko povećanje cijena pomagala i lijekova, inflaciju kao i značajan porast životnih troškova – žurno u suradnji s nadležnim tijelima iznađe načine za povećanje i periodično usklađivanje osobne invalidnine mirnodopskim vojnim invalidima i civilnim invalidima rata kako bi se spriječilo njihovo daljnje osiromašivanje. Umjesto odgovora Vlade RH na preporuku, POSI je zaprimio jedino obavijest Ministarstva financija da su preporuku zaprimili i proslijedili Ministarstvu hrvatskih branitelja na postupanje kao nadležnom ministarstvu.

Smatrajući nedopustivim da se naknada na temelju invaliditeta jedne kategorije osoba s invaliditetom, konkretno mirnodopskih vojnih invalida i civilnih invalida rata, četvrt stoljeća ne povećava, a da se za to ne nudi bilo kakvo obrazloženje, a s obzirom na rastuće nezadovoljstvo mirnodopskih vojnih invalida i civilnih invalida rata i nepostupanje nadležnog ministarstva, POSI je o istome u srpnju 2024. godine izvijestio predsjednika Vlade RH tražeći požurivanje rješavanja ovog pitanja. Budući da niti nakon

požurnice Vladi RH nije bilo reagiranja, POSI je izravno ministru hrvatskih branitelja uputio poziv na sastanak kako bi se ostvario cjelovit uvid u ovu problematiku i rasvijetlile sve okolnosti i razlozi. Sastanak je zatražen za mjesec studeni 2024. godine uz ponudu da je predloženi termin podložan promjeni, ovisno o obvezama i mogućnostima pravobranitelja i ministra. Međutim, ministar se nije odazvao sastanku niti predložio drugi odgovarajući termin, a sve do kraja ovog izvještajnog razdoblja nismo zaprimili bilo kakvu informaciju od Ministarstva hrvatskih branitelja. Ovakva je praksa neuobičajena i nezabilježena u dosadašnjim postupanjima POSI.

Neprihvatljiv odnos prema mirnodopskim vojnim invalidima i civilnim invalidima rata kod njih stvara dojam da su od države zaboravljeni, ignorirani i zapostavljeni ističući da se državna tijela prema njima odnose kao prema građanima drugog reda u odnosu na druge skupine osoba s invaliditetom.

2.2. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPRJEĐENJE SUSTAVA

2.2.1. Prijedlozi za izmjene i dopune zakona i drugih propisa

Tijekom 2024. godine POSI je sudjelovao u **20** savjetovanja sa zainteresiranom javnošću (e-Savjetovanja, mrežnoj platformi na kojoj državna tijela objavljuju prijedloge propisa u svrhu javnog savjetovanja sa zainteresiranom javnosti), u kojima smo predložili izmjene i komentirali ukupno **47** odredbi. Od iznesenih prijedloga prihvaćeno je **19** (40,5%)**,** djelomično su prihvaćena **2** (4,3%) i **14** (30%) je primljeno na znanje. Nisu prihvaćena **12** prijedloga (25%).

POSI je zaprimio **74** predstavke koje su se odnosile na prijedloge izmjene i dopune propisa, poziva na sudjelovanje u radu povjerenstava i radnih skupina te podnesaka vezano za praćenje operativnih programa. Od navedenog broja, u 2024. godini imala je **90** postupanja u kojima je između ostalog dala mišljenja i/ili prijedloge izmjena i dopuna **20** propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata) na vlastitu inicijativu, na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga.

Predstavnici POSI sudjelovali su u radu povjerenstava kao i različitim radnim skupinama, a kao promatrači sudjelovali smo u radu odbora za praćenje programa financiranih iz fondova Europske unije, i to: Operativnog programa konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Programa Konkurentnost i kohezija 2021.-2027. i Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027., Operativnog programa učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020., Odbora za praćenje Programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027., Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. i Odbora za praćenje provedbe Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike RH 2023.-2027.

Tablica 5. Statistički pregled predloženih izmjena i dopuna u savjetovanjima sa zainteresiranom javnošću tijekom 2024. godine

Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao	Neobjavljena izvješća*	Ukupno predloženo odredbi**	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Nije prihvaćeno
20	1 (3)	47	19	2	14	12

* Tijekom 2024. godine nije objavljeno izvješća za jedno provedeno savjetovanje s javnošću – Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Zakona o logopedskoj djelatnosti, Ministarstvo zdravstva (13), te nisu objavljena tri izvješća iz prijašnjih godina za: (a) Savjetovanje o Nacrtu Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o mjerilima za stavljanje lijekova na listu lijekova Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje kao i načinu utvrđivanja cijena lijekova koje će plaćati Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje te načinu izvještavanja o njima (2022.),

(b)Savjetovanje o Nacrtu Prijedloga pravilnika o mjerilima i načinu utvrđivanja nesposobnosti za samostalan život i rad i nedostatka sredstava za uzdržavanje i (c) Savjetovanje o Nacrtu Provedbenog programa razvoja dječje i adolescentne psihijatrije u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti u Republici Hrvatskoj.
** U broj ukupno predloženih odredbi nisu uključeni prijedlozi odredbi neobjavljenih izvješća.

Tekstualni pregled sudjelovanja u savjetovanjima sa zainteresiramo javnošću tijekom 2024.

1. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Pravilnika o načinu prijave i provođenju vrednovanja prethodnog učenja, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 12.02. do 12.03. 2024., predloženo 1, nije prihvaćen 1.

2. Savjetovanje s javnošću za Zakon o upravljanju i održavanju zgrada, Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, od 19.02. do 20.03. 2024., predloženo 2, djelomično prihvaćen 1, primljeno na znanje 1.

3. Savjetovanje s javnošću Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, od 01.03. do 31.03. 2024., predloženo 2, nije prihvaćeno 1, primljeno na znanje 1.

4. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu Uredbe o kriterijima za utvrđivanje korisnika i načinu raspodjele dijela prihoda od igara na sreću za 2024. godinu, od 01.03. do 08.03. 2024., predloženo 1, prihvaćeno 1.

5. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, Ministarstvo znanosti i obrazovanja (neaktivna) od 12.03. do 11.04. 2024., predloženo 9, prihvaćeno 2, djelomično prihvaćeno 1, primljeno na znanje 1, nije prihvaćeno 5.

6. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu pravilnika o organizaciji i načinu obavljanja hitne medicine i sanitetskog prijevoza, Ministarstvo zdravstva, od 29.03.do 13.04. 2024., predloženo 1, primljeno na znanje 1.

7. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu Pravilnika o standardima i normativima u pogledu prostora, radnika i medicinsko-tehničke opreme za obavljanje djelatnosti hitne medicine i djelatnosti sanitetskog prijevoza, Ministarstvo zdravstva od 29.03.do 13.04. 2024., predloženo 1, primljeno na znanje 1.

8. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Pravilnika o dopuni Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na državnu stipendiju na temelju socio-ekonomskoga statusa, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih, od 14.06. do 14.07. 2024., predloženo 1, nije prihvaćen 1.

9. Savjetovanje s javnošću o Prijedlogu Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu organiziranja i izvođenju nastave u strukovnim školama, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih, od 25.06. do 25.07. 2024., predloženo 1, nije prihvaćeno 1.

10. Savjetovanje s javnošću o Prijedlogu Pravilnika o minimalnim uvjetima za početak rada Braniteljskog centra, Ministarstvo hrvatskih branitelja, 11.07. do 10.08. 2024., predloženo 1, prihvaćeno 1.

11. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu pravilnika o pokazateljima za praćenje razvoja i održivosti turizma, Ministarstvo turizma i sporta, od 26.07. do 25.08. 2024. godine, predloženo 1, prihvaćeno 1.

12. Savjetovanje s javnošću o Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama zakona o tržištu rada, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 27.08. do 25.09. 2024., predloženo 6, prihvaćeno 6.

13. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Zakona o logopedskoj djelatnosti, Ministarstvo zdravstva, od 09.09. do 09.10. 2024., objava izvješća najavljena do 09.12. 2024**.,** izvješće nije objavljeno.

14. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Ključni elementi Poziva na dodjelu bespovratnih sredstava Modernizacija, unaprjeđenje i proširenje infrastrukture studentskog smještaja, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih, od 12.09. do 12.10. 2024., predloženo 3, prihvaćeno 3.

15. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak, Ministarstvo financija, od 25.09. do 24.10. 2024., predloženo 1, primljeno na znanje 1.

16. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Odluke o donošenju Programa izgradnje i obnove stambenih jedinica u državnom vlasništvu na potpomognutim područjima Republike Hrvatske za stambeno zbrinjavanje mladih osoba i mladih obitelji, Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, 11.10. do 10.11. 2024., predloženo 5, prihvaćeno 5.

17. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu Akcijskog plana zaštite i promicanja ljudskih prava za 2024. i 2025. godinu, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, od 25.10. do 09.11. 2024., predloženo 2, primljeno na znanje 2.

18. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu Akcijskog plana suzbijanja diskriminacije za 2024. i 2025. godinu, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske od 25.10. do 09.11. 2024., predloženo 3, nije prihvaćeno 2, primljeno na znanje 1.

19. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu ključnih elemenata Poziva na dostavu projektnih prijedloga „Uključivanje djece i mladih u riziku od socijalne isključenosti u sport“, Ministarstvo turizma i sporta, od 23.12. do 22.01. 2025., predloženo 5, primljeno na znanje 5.

20. Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama, s Konačnim prijedlogom zakona, Ministarstvo demografije i useljeništva, od 27.12. 2024. do 11.01. 2025., predloženo 1, nije prihvaćeno 1.

Savjetovanja sa zainteresiranom javnošću iz prijašnjih razdoblja za koja nisu objavljena izvješća

a) Savjetovanje o Nacrtu Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o mjerilima za stavljanje lijekova na listu lijekova Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje kao i načinu utvrđivanja cijena lijekova koje će plaćati Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje te načinu izvještavanja o njima, Ministarstvo zdravstva, od 28.10. do 27.11. 2022., objava izvješća je bila očekivana 27.01. 2023. godine, izvješće nije objavljeno.

b) Savjetovanje o Nacrtu Prijedloga pravilnika o mjerilima i načinu utvrđivanja nesposobnosti za samostalan život i rad i nedostatka sredstava za uzdržavanje, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, od 15.11. do 30.11. 2023., objava izvješća je bila očekivana 08.12. 2023. godine, izvješće nije objavljeno,.

c) Savjetovanje o Nacrtu Provedbenog programa razvoja dječje i adolescentne psihijatrije u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti u Republici Hrvatskoj, Ministarstvo zdravstva, od 07.11. do 07.12. 2023., objava izvješća je bila očekivana 07.02. 2024. godine, izvješće nije objavljeno.

2.2.2. Preporuke i upozorenja

U nastavku se nalaze podatci o 230 preporuka i upozorenju iz 11 područja upućenih tijelima državne vlasti, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, te različitim fizičkim i pravnim osobama u privatnom, javnom i državnom sektoru.

(1) U području mirovinskog osiguranja upućene su četiri preporuka vezano za dugotrajnost postupaka donošenja rješenja o invalidskoj mirovini po osnovi statusa HRVI-a, donošenja rješenja o postotku tjelesnog oštećenja, postupanja u postupku ostvarivanja prava na mirovinu, postupka utvrđivanje staža osiguranja s povećanim trajanjem te vezano za nepoštivanje prava na dostavu preslike nalaza i mišljenja, od kojih su dvije prihvaćene, jedna je u tijeku, a jedna nije prihvaćena.

(2) U području pravosuđa upućeno je 10 preporuka MPUDT-u i različitim tijelima pravosudne mreže vezano dugotrajnost postupaka, nezakazivanje i neodržavanje sudskih ročišta i različite vrste zamolbi za žurnosti postupanja. Od toga su četiri prihvaćene, tri djelomično prihvaćene, dvije nisu prihvaćene, a za jednu nije zaprimljen odgovor.

(3) U području suzbijanja nasilja upućeno je 9 preporuka prema MUP-u, JLP(R)S i MROSP-u. Preporuke su se odnosile na sumnju na seksualno nasilje, sumnje na obiteljsko nasilje i pristupačnost skloništa za žrtve nasilja.

(4) U podruju pristupačnosti i mobilnosti upućeno je 49 preporuka vezano za pristupačnost prostora i sadržaja dječjeg kazališta, podizanje razine svijesti i educiranje regionalnih koordinatora (županijskih razvojnih agencija) o učinkovitijem i svrsishodnijem načinu korištenja EU fondova za izjednačavanje mogućnosti za OSI, osiguranje pristupačnosti javnih površina (nogostupa, pješačkih prijelaza, autobusnih stanica i dr.), osiguranje pristupačnosti stambene zgrade, osiguranje pristupačnosti građevina u kojem djeluju HZZO, HZMO i ZOSI, omogućavanje korištenja online servisa za predaju dokumentacije (bez potrebe fizičkog dolaska korisnika u poslovnicu) radi ostvarivanja prava na naknadu za kupca ugroženog energenta, osiguranje prilagođenog prijevoza za OSI, osiguranje pristupačnosti nogostupa i pješačkih prijelaza kojima se pristupa trgovačkim centrima, te osiguranje pristupačnosti nogostupa i pješačkih prijelaza tijekom rekonstrukcije i obnove naselja. Od toga je 36 prihvaćeno, osam je djelomično prihvaćeno, dva su u tijeku, a nisu zaprimljena tri odgovora.

(5) U području odgoja (DV) i obrazovanja (OŠ i SŠ te visoka učilišta) upućeno je 24 preporuka vezanih za unaprjeđenje odgoja i obrazovanja za djecu s teškoćama u razvoju i mlade s invaliditetom od kojih su: 2 prihvaćene, 5 djelomično prihvaćene, 6 nije prihvaćeno te za 11 njih nije zaprimljen odgovor. Preporuke su se odnosile na: mišljenje o stanju inkluzije u sustavu odgoja i obrazovanja u RH upućeno svim osnivačima odgojno-obrazovnih ustanova i MZOM uz navođenje preporuka o potrebnim promjenama kako bi se osigurala provedba KPOSI i osigurao ravnopravan položaj djece i mladih s invaliditetom, potrebnih izmjena Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe, potrebu da MZOM uputi svim dječjim vrtićima tumačenje odredbi Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju koje se odnose na rad stručnih povjerenstava dječjih vrtića i upisa djece s teškoćama u razvoju u vrtiće s ciljem osiguravanja prava na predškolski odgoj i obrazovanje, potrebu usklađivanja pravilnika dječjih vrtića s međunarodnim i nacionalnim propisima, prijedlog financiranja programa za djecu s teškoćama u razvoju pri čemu se ne zahtjeva nalaz jedinstvenog tijela vještačenja kojeg nemaju sva djeca s teškoćama u razvoju, prijedlog osiguravanja pohađanja dječjeg vrtića iznimno za djecu koja su privremeno oslobođena na jednu godinu od upisa u 1. razred osnovne škole, preporuka uređivanja radno-pravnog statusa pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika, preporuka osiguravanja potpore pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika u programu produženog boravka, mišljenje vezano za određivanje primjerenih programa obrazovanja od 1. razreda osnovne škole, preporuke vezane za pravovremeno osiguravanje potrebnih posebnih razrednih odjela i odgojno-obrazovnih skupina u školama, preporuke za organiziranje zdravstvene njege u odgojno-obrazovnom sustavu radi prava na obrazovanje, preporuka uvođenja novih srednjoškolskih pomoćnih zanimanja u srednje škole, mišljenje vezano za dokument Jedinstveni popis zdravstvenih zahtjeva srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u 1. razred srednje škole, preporuke vezane za kvalitetnije osiguravanje prijevoza za učenike s teškoćama u razvoju kada ne pohađaju školu u neposrednoj blizini stanovanja, preporuke promjene Pravilnika o polaganju državne mature, preporuka osiguravanja asistencije u studentskim domovima za studente s invaliditetom budući ista nije pokrivena niti maksimalnom satnicom osobnih asistenata, preporuka utvrđivanja drugačije iznosa dohodovnog cenzusa za državne stipendije za studente s invaliditetom ili vraćanja posebnih stipendija te konačno mišljenje i preporuke vezane za upise na studij temeljem sposobnosti, a ne isključivanja određivanjem određenih zdravstvenih zahtjeva koji se temelje ustvari na postojanju invaliditeta.

Osim navedenog u području odgoja i obrazovanja upućeno je još 85 preporuka u konkretnim pojedinačnim slučajevima s ciljem osiguravanja prava na obrazovanje u jednakim uvjetima pri čemu

su: 34 prihvaćene, 17 djelomično prihvaćeno, tri su u tijeku, 12 nije prihvaćeno, a za 18 nije zaprimljen odgovor. Najveći dio preporuka odnosio se na prijedlog postupanja prosvjetne inspekcije ili Agencije za odgoj i obrazovanje, osiguravanje prava na upis u dječji vrtić, osiguravanje zakonskog prava na program predškole u propisanoj satnici, pravo na duži boravak u vrtiću, osiguravanje potrebne razumne prilagodbe i potrebne podrške u vrtićima i školama, partnerske suradnje s roditeljima, preporuke uključivanja učenika s teškoćama u razvoju u program produženog boravka uz osiguravanje potpore pomoćnika u nastavi, preporuke vezane za pravovremenu provedbu postupaka utvrđivanja primjerenog programa obrazovanja prije upisa u 1. razred OŠ, preporuke za ustroj novih posebnih razrednih odjela te zapošljavanje potrebnih stručnih djelatnika.

(6) U području zapošljavanja, rada i profesionalne rehabilitacije upućeno je 14 preporuka, MPUDT-u, MROSP-u, HZZ-u i JLP(R)S-ma i pravnim osobama. Preporuke su se odnosile na potrebu prilagodbu radnog vremena, primjenu razumne prilagodbe prilikom polaganja državnog ispita, zamjensko ispunjenje obveze kvotnog zapošljavanja u školama, zapošljavanje osoba s invaliditetom u državnim i javnim službama, utvrđivanje visine novčane naknade, pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima i prilagođavanje uvjeta potpora za samozapošljavanje OSI. Od toga je osam prihvaćeno, tri djelomično prihvaćeno, dvije nisu prihvaćene i za jednu nije zaprimljen odgovor.

(7) U području socijalne zaštite upućene su 59 preporuke (najviše od svih područja i to najviše PU HZSR-a, MROSP-u i ustanovama za socijalnu skrb. Preporuke se odnose na: ostvarivanje prava na jednokratnu novčanu pomoći, vještačenje radi ostvarivanja prava na inkluzivni dodatak, sustavnu skrb za odrasle osobe s autizmom, povećanje cijene usluge, lišenje poslovne sposobnosti, dokumentaciju za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak, dugotrajnost postupka vještačenja, zaštitu prava i interesa osobe s invaliditetom, boravak u domu, dostupnost socijalnih usluga boravka na području grada, uspostavu međusobne suradnje i uzajamne komunikacije radi pružanja učinkovite pomoći potrebitima, preispitivanje prakse rada pojedinih PU HZSR i uz izdavanje upute o postupanju, ponašanje zaposlenika sustava, pribavljanje dokumentacije po službenoj dužnosti u postupcima ostvarivanja prava u sustavu socijalne skrb, davanja informacija o ostvarivanju prava na inkluzivni dodatak i uslugu osobne asistencije. Od ukupno 59 preporuka i upozorenja njih 27 je prihvaćeno, 11 je djelomično prihvaćeno, šest je u tijeku, 12 nije prihvaćeno i na tri nisu zaprimljeni odgovori.

(8) U području podizanja razine svijesti upućena je 21 preporuka JLP(R)S-ma, MUP-u, MPUDT-u, MRRFEU i medijima. Preporuke su se odnosile na korištenje odgovarajuće terminologije za OSI i DTUR, javna priopćenja i reakciju na neprimjerene izjave u javnom prostoru, radionice za pravosudne djelatnike i dužnosnike, zaposlenike u ESI fondovima, policijske službenike i pravosudne policajce. Od toga je 19 (u postotku najviše od svih područja) prihvaćeno, jedna je djelomično prihvaćena, a za jednu je postupanje u tijeku.

(9) U području stanovanja i stambenog zbrinjavanja upućeno je devet preporuka koje su se odnosile na ubrzanje postupaka omogućavanja obnove nekretnine stradale u potresu, općenito problemu stambenog zbrinjavanje u različitim sredinama, preporuka za pristupačno i priuštivo stanovanje, te način osiguranja stambenog zbrinjavanja osoba s invaliditetom. Od toga su dvije preporuke prihvaćene, jedna je djelomično prihvaćena, za tri su postupanja u tijeku, a tri nisu prihvaćene.

10) U području zdravstva upućeno je osam preporuka vezanih za informatizaciju zdravstvene ustanove, pružanje hitne medicinske pomoći, neprimjereno ponašanje djelatnika, novčane naknade u vezi korištenja zdravstvene zaštite, osnivanja palijativnog centra, nedostupnosti terapije za djecu s teškoćama u razvoju i dostupnost ortopedskih pomagala i medicinskih usluga od kojih su tri djelomično prihvaćene, dvije nisu prihvaćene, a za tri nisu zaprimljeni odgovori.

(11) U raznim područjima upućeno je 23 preporuka koje su se odnosile na stvaranje preduvjeta za uključivanje DTUR i OSI u sportske i rekreativne aktivnosti, suradnju u istraživanju pristupačnosti sportskih građevina, sudjelovanje u anketnom istraživanju o željezničkom prometu putnika, uklanjanje prepreka koje otežavaju uključivanje DTUR i OSI u sportske i rekreativne aktivnosti, prijedloge provođenja aktivnosti usmjerenih na uključivanje OSI u kulturno-umjetnički život zajednice, te podršku

projektima i programima organizacija civilnog društva. Od toga je 19 preporuka prihvaćeno, dvije su djelomično prihvaćene, jedna je u tijeku, a jedna nije prihvaćena.

Tablica 6. Prikaz prihvaćenosti preporuka i upozorenja po područjima u 2024. godini

(1) MIROVINSKO OSIGURANJE					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
4	2	0	1	1	0
(2) PRAVOSUĐE					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
10	4	3	0	2	1
(3) SUZBIJANJE NASILJE					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
9	5	3	1	0	0
(4) PRISTUPAČNOST I MOBILNOST					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
49	36	8	2	0	3
(5) ODGOJ I OBRAZOVANJE – DV, OŠ, SŠ i VO					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
24	5	4	0	5	10
(6) RAD, ZAPOŠLJAVANJE I PROFESIONALNA REHABILITACIJA					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
14	8	3	0	2	1
(7) SOCIJALNA ZAŠTITA					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
59	27	11	6	12	3
(8) PODIZANJE RAZINE SVIJESTI					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
21	19	1	1	0	0
(9) STANOVANJE I STAMBENO ZBRINJAVANJE					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
9	2	1	3	3	0
(10) ZDRAVSTVO					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
8	0	3	0	2	3
(11) RAZNA PODRUČJA					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
23	19	2	1	1	0

UKUPNO					
Ukupno	**Prihvaćeno**	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
230	**127**	**39**	**15**	**28**	**21**
	Prihvaćeno	**Djelomično prihvaćeno**	**U tijeku**	**Nije prihvaćeno**	**Nije zaprimljen odgovor**
	56%	17%	6%	12%	9%

Mišljenje i preporuke:

Od upućene 230 preporuke i upozorenja, prihvaćeno ih je 127 (56%), djelomično prihvaćeno 39 (17%), nije prihvaćeno njih 28 (12%), nije zaprimljen odgovor na 21 (9%), dok je u tijeku razmatranje 15 (6%) preporuka i upozorenja.

Kada gledamo prema područjima, najviše ih je pozitivno riješeno (prihvaćeno i djelomično prihvaćeno) u području pristupačnosti i mobilnosti – 36 od 49 (73%), a najviše ih nije prihvaćeno u područjima socijalne zaštite 12 od 59 (20%) i odgoja i obrazovanja pet od 24 (20%).

Pozitivnim ocjenjujemo nastavak trenda porasta uvažavanja i prihvaćanja preporuka i upozorenja POSI.

Iako u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje ne bilježimo povećanje broja upućenih preporuka i upozorenja (230 naspram 241 u 2023.), broj prihvaćenih preporuka u 2024. godini je veći i iznosi 56% u odnosu na 52% u 2023. godini. I

S obzirom da učinkovitost rada POSI u smislu zaštite i unapređenja položaja i prava OSI i DTUR u svim područjima života i rada uveliko ovisi o pozitivnoj povratnoj reakciji adresata preporuka, još uvijek ne možemo biti u potpunosti zadovoljni kako s ukupnim omjerom izdanih i prihvaćenih, odnosno neprihvaćenih ili neodgovorenih preporuka u 2024. godine, tako niti s promjenom stava prema preporukama POSI u odnosu na prethodna razdoblja. U nedostatku konkretnijih mehanizama za izravnu implementaciju preporuka i odnosom prema preporukama/upozorenjima POSI ovoj instituciji se kao primarna uloga nameće postupanje na temelju autoriteta institucije, ali i daljnje evidentiranje i izvještavanje o zabilježenim povredama prava po osnovi invaliditeta, što često znači održavanje *statusa quo* u izgradnji cjelovitog sustava zaštite OSI i unapređenju kvalitete njihova življenja. Svjesni smo da brojne promjene i unapređenja dovode do poboljšanja kvalitete života i učinka prava, međutim to još uvijek nije na razini preuzetnih međunarodnih obveza i postavki propisanih nacionalnim zakonskim i podzakonskim propisima.

Preporuke:

1. Zbog aktualnosti i važnosti razmatranja stanja prava osoba s invaliditetom koje se prikazuje i analizira u Izvješću o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom, ali i izvješćima o stanju ljudskih prava drugih pravobraniteljskih institucija u njihovom djelokrugu, preporučujemo Hrvatskom saboru razmatranje izvješća o radu pravobranitelja u godini predaje izvješća kako bi se na taj način pravovremeno raspravljalo o svemu utvrđenom.

2. Vladi Republike Hrvatske preporučujemo intenzivniji nadzor nad ispunjenjem obveze suradnje s Pravobranitelja za osobe s invaliditetom kao i davanje još snažnijeg poticaja međuresornoj suradnji na najvišoj razini koja je vrlo često neophodna kod rješavanja pojedinih problema s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju.

3. Ponovno i ovim putem pozivamo sva tijela državne vlasti, a posebice jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, Hrvatski zavod za socijalni rad i područne urede, Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih, da svoju deklaratornu opredijeljenost za unapređenje položaja osoba s invaliditetom i zaštitu njihovih prava prenose u konkretne postupke i mjere, odnosno

da intenzivnijim odgovaranjem, uvažavanjem i implementiranjem preporuka Pravobranitelja za osobe s invaliditetom i na taj način omoguće potpuni učinak uloge ove pravobraniteljske institucije u ispunjavanju Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom predviđenih ovlasti i suštinskom poboljšanju položaja osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj.

2.3. SUDJELOVANJE U PROJEKTIMA

POSI je nastavio sudjelovati u različitim projektima i programima organizacija civilnog društva, te je osim sudjelovanja u različitim oblicima projektnih aktivnosti tijekom 2024. godine bio i strateški partner u realizaciji projekta DANOVA NEXT koji je financiran iz Europskog fonda za regionalni razvoj (ERDF) i partner projekta „Čujemo glasove različitih" koji je sufinanciran od strane Grada Zagreba.

Projekt DANOVA NEXT, punog naziva **„Pametna prometna mreža za pristupačnost putnika s invaliditetom i putnika smanjene mobilnosti u dunavskoj regiji temeljena na inovativnim uslugama",** odobren je za financiranje u sklopu programa prekogranične suradnje INTERREG-DUNAV 2021.-2027 koji je financiran iz Europskog fonda za regionalni razvoj (ERDF) u okviru Europske teritorijalne suradnje koji pruža podršku između država dunavske regije. Projekt je zamišljen kao skup mjera i rješenja iz domene smart i zelenih tehnologija s namjerom povezivanja podunavskih zemalja, što bi trebalo olakšati komunikaciju na cijelom području uz poboljšavanje mobilnosti za osobe s invaliditetom kao i teže pokretnih osoba. Sudionici projekta su zračne i pomorske luke podunavskih zemalja, subjekti javnog prijevoza u velikim gradovima, organizacije i udruge osoba s invaliditetom i pojedina sveučilišta, konkretno, Bečko ekonomsko i poslovno sveučilište, Institut za upravljanje prijevozom i logistikom i Mariborski fakultet graditeljstva, prometnog inženjerstva i arhitekture. Upravo činjenica da grupaciju podunavskih zemalja čine neke od visoko razvijenih europskih država, zatim države koje su nedavno postale članice Europske unije kao i one države koje su u pretpristupnim pregovorima za prijem u EU te države koje nisu članice EU-a daje ovom projektu priliku da se inovativnim pristupom ostvari bolja prometna povezanost cijele regije te da se uklone barijere za osobe s invaliditetom. Koordinator i nositelj projekta je Zračna luka Ruđer Bošković iz Dubrovnika, a sudjeluju i Zračna luka Franc List iz Budimpešte, zračne luke u Podgorici i Tivtu te pomorska luka Kotor iz Crne Gore, Zračna luka Sarajevo iz BiH, Zračna luka u Chisinau, Moldova, Lučka uprava Pula, Zajednica saveza osoba s invaliditetom – SOIH, Gradska općina Maribor, Češki klaster smart gradova (CSCC), Javni prijevoz Bratislava, Rumunjska nacionalna udruga gluhih, Bugarska udruga za transfer tehnologija (BATTI), Austrijska federacija slijepih i slabovidnih (BSVO). Uz sudionike projekta sudjeluju i strateški partneri, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom Republike Hrvatske i Ministarstvo saobraćaja i pomorstva Vlade Crne Gore.

Poboljšanja u pristupačnom prijevozu za osobe s invaliditetom imaju značajan učinak na njihovu kvalitetu života. Međutim pristupačnost prijevozu u podunavskim zemljama je općenito vrlo niska zbog čega je potrebno uskladiti stanje među pojedinim državama te iskoristiti moderna rješenja na novi način tako da se ukloni što veći broj prepreka na koje nailaze osobe s invaliditetom koje žele putovati. Tu se najčešće radi o mogućnosti da osobe s invaliditetom putem mobilnih aplikacija imaju ne samo mogućnost kupiti kartu za prijevozno sredstvo već i informirati se o postojanju prilagodbi za osobe s invaliditetom, te o vrsti prilagodbe i u kojem je opsegu ta prilagodba dostupna. Također, predviđa se i korištenje tzv. smart senzorske tehnologije koja bi se upotrijebila u svrhu uklanjanja barijera za osobe s invaliditetom. Jedan od takvih primjera je aplikacija BindiMaps koju je razvila Australska kompanija za Zračnu luku u Budimpešti a aplikacija omogućuje kretanje slijepim osobama po prostoru zračne luke i do te mjere je precizna da korisnika može dovesti po želji, do muškog ili ženskog toaleta. Veliki se napor ulaže i u modificiranje prometne infrastrukture i samih vozila s naglaskom na osiguravanje potrebne pomoći pojedinoj osobi s invaliditetom neposredno tamo gdje je potrebna.

Ustanovljeno je da unatoč visokom stupnju razvoja informacijske i smart tehnologije, zastupljenost takve tehnologije prilagođene osobama s invaliditetom je razmjerno malena. Tu se prvenstveno misli na pružanje bitnih i točnih informacija o prilagodbama koje su dostupne na pojedinoj dionici puta, ili

informacija o tome da takvih prilagodbi za osobe s invaliditetom na pojedinoj dionici puta nema. Pri tome se planira razvoj u dva pravca: (1) pružanje usluge koje je visoko prilagođena vrsti invaliditeta svakog pojedinog korisnika, i (2) pružanje usluge koja je dostupna korisnicima bez obzira na vrstu invaliditeta (DTIS) uz pomoć inovativnih vizualnih ili zvučnih formata.

Veliki napredak je postignut samo u pojedinim europskim gradovima u manjem broju zemalja a bazira se na dizajnu vozila, dizajnu stanica i čekaonica, obučavanju osoblja za rad s osobama s invaliditetom, pružanje nužne pomoći osobama s invaliditetom tijekom putovanja, tamo gdje je ta pomoć potrebna uz prilagođene i inovativne informatičke sadržaje. Naglasak ovog projekta će osobito biti na razvoj prometne mreže prilagođene svim putnicima. Na temeljima prvog projekta, ovaj projekt DANOVA NEXT nastojat će omogućiti: fizički pristup prijevozu uz inovativna poboljšanja i prijenos tehnologije u cijelom Podunavlju kroz nove vrste usluga i uvođenje digitalnog putnog informacijskog servisa (DTIS) punog pristupa kroz koji će se moći omogućiti putovanje pristupačno za osobe s invaliditetom preko različitih prijevoznih mreža.

Očekuje se kako će za teritorijalno povezivanje podunavskih država koje su vrlo heterogene biti potrebna međunarodna suradnja koja neće obuhvatiti samo suglasnost država o strategiji i cilju koji se želi postići već će kroz pametnu mrežu biti moguće postići ujednačavanje dobrih praksi u oblasti putovanja između različitih država uz podizanje svijesti svih aktera o važnosti pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Poboljšana suradnja između raznorodnih sektora, koordinirani prijenos tehnologije će donijeti znatan doprinos općem naporu uklanjanja barijera za osobe s invaliditetom premošćujući jaz koji sada postoji na tom polju.

Hrvatski savez slijepih u partnerstvu s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom i Udrugom slijepih Zagreb provodio je tijekom 2024. godine **projekt pod nazivom „Čujemo glasove različitih“** s ciljem unapređenje i promicanje ljudskih prava osoba s oštećenjem vida kroz razvoj partnerstva civilnoga društva i lokalne samouprave. Projekt je sufinancirao Grad Zagreb. Korisnici projekta su odrasle osobe s oštećenjem vida s područja grada Zagreba koje su bile uključene u set aktivnosti i radionica usmjerenih na povećanje njihove informiranosti i usvajanje konkretnih postupaka za ostvarivanje prava. Edukativne radionice predviđene su kako bi osobe s oštećenjem vida potaknuli na usvajanje novih informacija, osvještavanje njihovih mogućnosti te aktiviranje u postupcima ostvarivanja prava čime direktno radimo na njihovoj većoj uključenosti u sve sfere života. Posebna pažnja bila je usmjerena prijenosu pristupačnih i specifičnih informacija osobama s oštećenjem vida kroz edukaciju koju su vodili stručnjaci s višegodišnjim iskustvom rada s osobama s oštećenjem vida. Ovim projektom doprinijelo se: (1) Povećanju znanja i poticanju ostvarivanja ljudskih prava za osobe s oštećenjem vida kroz edukativne radionice; (2) Poticanju odraslih osoba s oštećenjem vida na uključivanje u rad organizacija civilnoga društva; (3) Uspostavljanju suradnje između tijela lokalne samouprave i organizacija civilnoga društva koje zastupaju interese osoba s oštećenjem vida; (4) Informiranju i senzibilizaciji šire javnosti o važnosti zaštite i promicanja ljudskih prava. U sklopu projekta tijekom jeseni 2024. godine održane su tri edukacije posvećene osobama s oštećenjem vida. Održane edukacije na kojima je sudjelovalo ukupno 76 osoba slijepih i slabovidnih osoba istaknuli su važnost suradnje civilnog društva i lokalnih vlasti u promicanju prava osoba s oštećenjem vida. Kroz tri edukacije sudionici su dobili vrijedne informacije i praktične alate za lakše suočavanje s izazovima svakodnevice, uz poticanje društvene inkluzije. Ovi događaji naglašavaju koliko je važno da svi članovi društva imaju jednake prilike za ostvarenje svojih prava i punopravno sudjelovanje u zajednici.

2.4. PRISTUP PRAVOSUĐU

Članak 13. KPOSI jamči osobama s invaliditetom učinkovit pristup pravosuđu na ravnopravnoj osnovi s drugima. To znači da države potpisnice moraju osigurati da OSI mogu sudjelovati u svim pravnim postupcima – bilo kao sudionici, svjedoci, tužitelji, optuženici ili članovi pravosudnog osoblja. Ključne obveze država prema čl. 13. KPOSI su:

- Pristupačnost pravosuđa: države moraju osigurati da pravosudne institucije budu fizički dostupne osobama s invaliditetom – to uključuje arhitektonske prilagodbe (rampe, dizala, prilagođene sanitarne čvorove), ali i prilagodbu informacija (Brailleovo pismo, lako razumljiv jezik, audio zapisi).
- Prilagodba postupaka i procedura: osobe s invaliditetom moraju moći učinkovito sudjelovati u svim fazama sudskog postupka – to podrazumijeva osiguranje prevoditelja znakovnog jezika, komunikacijskih asistivnih tehnologija i drugih oblika podrške.
- Obuka pravosudnog osoblja: suci, državni odvjetnici, policijski službenici i drugo pravosudno osoblje moraju biti educirani o pravima i potrebama osoba s invaliditetom – cilj je eliminirati predrasude i osigurati jednak tretman u sudskim postupcima.
- Besplatna pravna pomoć: države su obvezne osigurati besplatnu pravnu pomoć osobama s invaliditetom koje nemaju financijske mogućnosti za pravnu zaštitu.

Iako su poduzeti neki pozitivni koraci, RH još uvijek treba uložiti dodatne napore kako bi u potpunosti provela obveze iz čl. 13. KPOSI i osigurala jednak pristup pravosuđu za sve osobe s invaliditetom.

Kako bi se utvrdilo trenutno stanje u osiguravanju fizičke pristupačnosti tijela pravosudne mreže, od nadležnog MPUDT-a su zatraženi i zaprimljeni detaljni podatci o dostupnosti tijela pravosudne mreže (zgrada sudova, općinskih i županijskih državnih odvjetništava, USKOK-a te Državnog odvjetništva RH) iz kojih je vidljivo kako je većina ovih tijela nepristupačna, a za neke od njih u tijeku su iznalaženja rješenja kojima bi se zgrade učinile pristupačnima. Tako se za Županijski sud u Bjelovaru navodi da se planira izgradnja koso podizne platforme, a na Općinskom sudu u Bjelovaru, Stalnoj službi u Čazmi, izvedena je podizna rampa. Za nadogradnju zgrade Općinskog suda u Dubrovniku i Trgovačkog suda u Dubrovniku dobivena je građevinska dozvola te je predviđena ugradnja dizala. Rampa je izgrađena i u zgradi Općinskog suda u Osijeku, Stalnoj službi u Valpovu, a Stalna služba u Miholjcu nabavit će teleskopsku rampu. Za Trgovački sud u Osijeku, Stalnu službu u Slavonskom Brodu započet je projekt izgradnje pristupne rampe i ugradnje dizala. Za Županijski sud u Rijeci pripremljena je projektna dokumentacija za ugradnju dizala, kao i za jednu lokaciju Općinskog suda u Rijeci, dok je za drugu lokaciju nabavljen gusjeničar. Navodi se nadalje kako se u sjedištu suda na adresi Žrtava fašizma 7, kao i u stalnim službama u Opatiji na adresi M. Tita 4 i Delnicama na adresi Tina Ujevića 1, rasprave održavaju u prizemlju zgrade. U prekršajnom odjelu (adresa Užarska 3), ovršnom odjelu (adresa F. Kurelca 3 – 5 kat) i zemljišnoknjižnom odjelu (adresa Zadarska 1) nema osiguranih prostorija suda u prizemlju te osobama s invaliditetom nije omogućen pristup. U takvim slučajevima rasprave se održavaju na lokacijama gdje se raspravne dvorane nalaze u prizemlju. Gusjeničar je nabavljen i za Općinski sud u Crikvenici. Dizalo je ugrađeno u Općinskom sudu u Sisku, Stalnoj službi u Petrinji i Prekršajnom odjelu Općinskog suda u Sisku. Dizalo je ugrađeno i u zgradu Općinskog suda u Slavonskom brodu te Općinskog suda u Splitu, Općinskog i Županijskog suda u Šibeniku, zemljišnoknjižnog odjela Općinskog građanskog suda u Zagrebu. Za nekoliko zgrada sudova u tijeku je izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju zgrade unutar koje će biti riješene i arhitektonske barijere.

Za pojedine zgrade općinskih i županijskih državnih odvjetništava dobili smo podatke kako je u pripremi izrada projektne dokumentacije kojom će se riješiti problem nepristupačnosti zgrada OSI. Projektom cjelovite obnove predviđeno je rješavanje arhitektonskih barijera u zgradama Vrhovnog suda RH, Visokog kaznenog suda, Visokog trgovačkog suda, Državnog odvjetništva RH.

Nacionalnim planom razvoja pravosudnog sustava za razdoblje od 2022. do 2027. godine predviđeno je na lokaciji Trga pravde u Zagrebu osigurati smještaj Trgovačkog suda u Zagrebu, Upravnog suda u Zagrebu, Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske, Visokog upravnog suda Republike Hrvatske, Centra za mirenje te Pravosudne akademije. Istovremeno će se navedene građevine učiniti pristupačnima OSI i drugim kategorijama stanovništva, radi unapređenja jednakih mogućnosti u pristupu pravosuđu.

S obzirom da je za dvije zgrade sudova (Općinskog suda u Crikvenici i jednu lokaciju Općinskog suda u Rijeci) navedeno kako su nabavljeni gusjeničari (tzv. scalamobili), želimo istaknuti i naglasiti da se gusjeničar ne smatra sredstvom za savladavanje visinskih razlika sukladno važećem Pravilniku o

osiguravanju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13) budući da njegova prvenstvena namjena nije za širu javnu uporabu, nego je pogodniji za korištenje jednoj točno određenoj osobi ili vrsti kolica, s određenim podešavanjima i slično, a uostalom nije niti pogodan za samostalno korištenje.

U zaprimljenom odgovoru obaviješteni smo i kako su u sklopu Nacionalnog plana za oporavak i otpornost (NPOO), investicije C2.5. R1-I5 „Provođenje mjera energetske učinkovitosti za obnovu zastarjelih objekata pravosudnih i kaznenih tijela“ provedene sljedeće prilagodbe objekata osobama s invaliditetom, ukupne vrijednosti 408.750,00 eura s PDV-om.:

- Općinski sud u Koprivnici – ugradnja podizne platforme, taktilne trake za slabovidne osobe,
- Općinski sud u Đakovu – ugradnja dizala, podizne platforme,
- Općinski sud u Virovitici, Stalna služba u Slatini – prilazna betonska rampa, ugradnja dizala,
- Općinski sud u Bjelovaru, Stalna služba u Čazmi – ugradnja podizne platforme,
- Općinski sud u Rijeci, Stalna služba u Delnicama – rekonstrukcija betonske prilazne rampe,
- Općinski sud u Čakovcu – ugradnja taktilnih traka za slabovidne osobe,
- Trgovački sud u Osijeku – ugradnja dizala,
- Županijski sud u Slavonskom Brodu – ugradnja taktilnih traka za slabovidne osobe,
- Općinski sud u Sesvetama, Stalna služba u Vrbovcu – ugradnja taktilnih traka za slabovidne osobe te teleskopske rampe za osobe s invaliditetom,
- Općinski sud u Zlataru, Stalna služba u Klanjcu – ugradnja taktilnih traka za slabovidne osobe,
- Općinski sud u Bjelovaru, Stalna služba u Daruvaru – ugradnja taktilnih traka za slabovidne osobe,
- Općinski sud u Osijeku, Stalna služba u Donjem Miholjcu – ugradnja taktilnih traka za slabovidne osobe.

U sklopu cjelovite obnove nakon potresa, provedene su pod stavkom T757028 „Izrada projektne dokumentacije i provedba mjera zaštite zgrada Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije oštećenih u potresu“ prilagodbe u vrijednosti iznosa od ukupno 76.250,00 eura (s PDV-om) za:
- Općinski kazneni sud u Zagrebu, rekonstrukcija pristupačnog dizala,
- Visoki trgovački sud RH (u Zagrebu, ulična zgrada) – ugradnja podizne platforme.

Primjer iz prakse(1): Jedan od potpuno nepristupačnih sudova je i Upravni sud u Osijeku, na što nam je ukazao predsjednik suda, obrativši se POSI radi dobivanja podrške u poduzimanju radnji usmjerenih na uklanjanje tih prepreka i osiguravanje pristupačnosti. Naime, sama zgrada i sve prostorije u kojima Sud djeluje u potpunosti su nepristupačni za OSI jer se nalaze na drugom katu zgrade u kojoj nema dizala. S obzirom na to da je zgrada u najmu, nema mogućnosti da se provedu veća ulaganja s ciljem osiguravanja pristupačnosti. Ističe kako imaju velik broj predmeta u kojima su stranke OSI koje izražavaju svoje nezadovoljstvo zbog nepristupačnosti zgrade jer nisu u mogućnosti ravnopravno kao ostali građani sudjelovati u upravno-sudskom postupku. Također, nepristupačnost objekta se pokazala i kao prepreka prilikom zapošljavanja OSI koja je bila kandidat za jedno od radnih mjesta na Sudu, a u slučaju da u nekom postupku kao odvjetnik sudjeluje OSI, zbog nepristupačnosti Suda isti ne bi bio u mogućnosti neometano obavljati svoj posao. U svom obraćanju predsjednik Suda je pojasnio kako su u dosadašnjim postupcima osiguravali razumnu prilagodbu uz pomoć video-tehnologije, ali smatra da to nije zadovoljavajuće i primjereno trajno rješenje te je stoga pokrenuo inicijativu za preseljenje Suda u drugi, primjeren i pristupačan prostor. Slijedom navedenog, na inicijativu POSI održan je sastanak s predsjednikom Suda i predstavnicama nadležnog MPUDT-a tijekom kojega je ukazano na identificirane prepreke i pritužbe koje je POSI zaprimao od OSI u odnosu na nepristupačnost Upravnog suda u Osijeku. Također, ukazano je na normativni okvir koji obvezuje na osiguravanje pristupačnosti građevina u kojima djeluju tijela sudske vlasti, a poseban naglasak stavljen je na odredbe antidiskriminacijskih propisa prema kojima je propust da se OSI omogući pristup sudu i pristup radnom mjestu jedan od oblika diskriminacije utuživ prema odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije, a RH kao osnivač javnopravnih tijela može se smatrati izravno odgovorna za ovaj oblik diskriminacije

prema OSI, što potvrđuju i pojedine pravomoćne presude na koje je također ukazano tijekom sastanka. Sudionicima sastanka stoga je preporučeno da žurno i bez odgode poduzmu radnje (obnova, rekonstrukcija, izgradnja ili preseljenje) usmjerene na iznalaženje rješenja kojim će se osigurati pristupačnost građevine te svih prostora i sadržaja u kojima djeluje Upravni sud u Osijeku. Preporuke su primljene na znanje te ćemo u predstojećem razdoblju pratiti provedbu preporučenih radnji.

Primjer iz prakse (2): Dugotrajnost postupka pred sudovima problem je hrvatskog pravosudnog sustava koji pogađa sve građane, pa tako i osobe s invaliditetom. Tijekom izvještajnog razdoblja zaprimili smo nekoliko pritužbi iz čijeg sadržaja i dostavljene dokumentacije je utvrđeno kako postoji sumnja u odugovlačenje sudskog postupka, čime su ugroženi interesi OSI. Stoga je predsjedniku suda dostavljena preporuka poduzeti mjere iz njegove nadležnosti kako bi se spriječilo daljnje odugovlačenje predmetnog postupka.

Zaprimljena je pritužba majke i skrbnice osobe s teškim tjelesnim i intelektualnim oštećenjem, starosti 37 godina. Prema navodima pritužiteljice, okrivljenik i otac njezine štićenice obiteljsku zajednicu napustio je prije 32 godine i od tada ne ispunjava svoju zakonsku obvezu doprinositi za uzdržavanje djeteta, sada punoljetne osobe nesposobne za rad. Majka je kao skrbnica poduzela brojne pravne radnje i pokrenula i vodila više sudskih postupaka, ali nije uspjela naplatiti potraživanje svoje kćerke i štićenice s osnove uzdržavanja. Na općinskom sudu 2014. godine pokrenut je kazneni postupak protiv oca kao okrivljenika, a radi počinjenja kaznenog djela protiv braka, obitelji i djece – kazneno djelo povrede uzdržavanja čl. 172. st. 1. i 2. Kaznenog zakona. Postupak još uvijek traje. Pritužiteljica navodi kako je od pokretanja postupka do dana njezine pritužbe POSI-u zakazano 16 ročišta, a održano samo šest. Pritužiteljica navodi kako je razlog otkazivanja ročišta zlouporaba procesnih prava okrivljenika koji je svoj nedolazak na ročišta opravdavao različitim zdravstvenim problemima koji u stvarnosti nisu postojali. Pritužiteljica nadalje navodi kako je u istom predmetu dana 2021. godine prihvaćen zahtjev za suđenje u razumnom roku, u kojem je navedeno kako predmet treba biti riješen do kolovoza 2022. godine. Kako je iz pritužbe podnositeljice proizašla sumnja da je došlo do odugovlačenja sudskog postupka i zlouporabe procesnih prava okrivljenika čime su ugroženi interesi OSI, preporučili smo predsjedniku suda poduzeti mjere iz njegove nadležnosti kako bi se spriječilo daljnje odugovlačenje predmetnog postupka i zlouporaba procesnih prava okrivljenika. U odgovoru predsjednika suda detaljno se opisuju zakazane rasprave i radnje provedene u predmetnom postupku, a zaključno se ističe kako je sukladno Akcijskom planu za poboljšanje učinkovitosti i rada sudaca 2023. i 2024. godine sucima kaznenog odjela istog suda naloženo intenzivirati rad na svim predmetima starijim od sedam godina, što uključuje predmetni spis, sve u svrhu okončanja predmeta u što kraćem roku, slijedom čega se rad sudaca po takvim predmetima, uključujući i navedeni spis redovito nadzire.

Preporuka:

Iako pozdravljamo do sada poduzete prilagodbe građevina sa svrhom osiguravanja njihove pristupačnosti osobama s invaliditetom, mišljenja smo kako je navedeni proces prespor te da nije poduzeto dovoljno kako bi se spriječila diskriminacija osoba s invaliditetom koje pristupaju u zgrade tijela pravosudne vlasti bilo kao sudionici postupaka, njihovi punomoćnici ili zaposlenici tijela pravosudne mreže. Stoga preporučujemo nadležnom Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije intenzivirati mjere i aktivnosti s ciljem osiguravanja pristupačnosti svih pravosudnih tijela osobama s invaliditetom.

2.5. POSTUPANJA PREMA OSOBAMA S DUŠEVNIM SMETNJAMA U PSIHIJATRIJSKIM USTANOVAMA

2.5.1. Redovni obilasci zdravstvenih psihijatrijskih ustanova

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom o poštivanju prava osoba s duševnim smetnjama svoja saznanja stječe obilaskom zdravstvenih ustanova u kojima su radi liječenja smještene osobe s duševnim

smetnjama te zaprimanjem pritužbi od njih samih ili drugih pojedinaca, najčešće članova njihove obitelji. Prilikom obilaska ustanova, razina poštivanja prava tamo smještenih OSI, s duševnim smetnjama, promatra se s aspekta obvezujućih međunarodnih ugovora, naročito KPOSI te nacionalnog zakonodavstva, od kojega je najznačajniji Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN. br. 76/14).

S ovim ciljem, savjetnice pravobranitelja obišle su tri zdravstvene ustanove, i to: Neuropsihijatrijsku bolnicu Dr. Ivan Barbot Popovača, Specijalnu bolnicu za psihijatriju i palijativnu skrb Sveti Rafael Strmac i Psihijatrijsku bolnicu Lopača.

Obilazak Neuropsihijatrijske bolnice Dr. Ivan Barbot Popovača – III-a i III-b Odjel za forenzičku psihijatriju i Odjel za biologijsku psihijatriju – hitni ženski (VI)

Prilikom obilaska utvrđeno je kako na razini Bolnice sukladno sistematizaciji radnih mjesta nedostaje 140 radnika, od čega je veliki dio zdravstveno osoblje, čime se dovodi u pitanje dostupnost i kvaliteta zdravstvene zaštite koja se pruža smještenim osobama. Iako su mnoge zgrade Bolnice stare i u lošem stanju, provodi se njihova obnova, pa je tako energetski obnovljeno šest zgrada, a u planu je i daljnja obnova. Prostorije odjela koje smo obišli zadovoljavajućih su materijalnih uvjeta. Osim liječenja unutar Bolnice, provodi se i nekoliko izvanbolničkih programa: Dnevna bolnica za psihijatriju Sisak, Dnevna bolnica za alkoholizam i druge ovisnosti Sisak Caprag, Ambulanta za opću psihijatriju Sisak, Ambulanta za opću psihijatriju Križ. U planu je i osnivanje Dnevne bolnice u Sisku i Popovači za neubrojive osobe s Odjela forenzičke psihijatrije.

Na odjelu III-b utvrđena je sumnja u povredu prava smještenih neubrojivih osoba na primjerenu zdravstvenu skrb, odnosno zaštitu i unaprjeđenje njihovog zdravlja iz razloga nedostupnosti liječnika. Utvrđena je i slaba dostupnost terapijskih i rehabilitacijskih postupaka u kojima sudjeluje manji broj smještenih neubrojivih osoba. Okupacijske i rekreativne aktivnosti su gotovo nedostupne – povremeno su dostupne sportske aktivnosti i sudjelovanje na kulinarskim radionicama. U konkretnom slučaju utvrđena je povreda prava smještene osobe i njezinog skrbnika da budu upoznati, na njima pristupačan način s podatcima o zdravstvenom stanju, da sudjeluju u planiranju i provođenju liječenja, rehabilitacije i resocijalizacije, da primaju posjete. Utvrđena je i povreda prava zatečene maloljetne neubrojive osobe njegovom potpunom izolacijom, smještajem u jednokrevetnu zaključanu sobu, bez mogućnosti za druženje s drugim osobama niti praćenje televizijskog programa što je omogućeno u zajedničkom predvorju.

Na odjelu III-a smještene neubrojive osobe odlaze na radnu terapiju sukladno afinitetima, a mobitel mogu koristiti jedan sat dnevno, računalo nekoliko sati dnevno. Posjete se omogućuju po dogovoru, uz mogućnost izlaska smještenih osoba s pratnjom izvan kruga Bolnice (po procjeni). Razgovarali smo i o mogućnostima smještenih osoba koji su roditelji mlt. djece da ostvare susrete s djecom, što se redovito omogućuje, u prikladnom prostoru, izvan prostora odjela forenzike. Obavljen je razgovor s nekoliko neubrojivih osoba, tijekom kojega zaprimamo pritužbu o stavljanju smještene neubrojive osobe u nepovoljniji položaj ukidanjem određenih povlastica zbog korištenja prava zajamčenih zakonom, što predstavlja ozbiljnu povredu prava smještene osobe.

Na Odjelu za biologijsku psihijatriju – hitni ženski (VI) smo u razgovoru s jednom osobom zaprimili pritužbu na nasilno ponašanje člana medicinskog osoblja te pritužbu zbog nemogućnosti korištenja mobitela. Prostor je uredan, čist i primjereno opremljen. Prilikom obilaska svjedočili smo primjeni mjera prisile nad smještenom osobom, koje su provedene zakonito u svakom smislu (indikacija, odobrenje, trajanje), uz primjenu deeskalacijskih tehnika. Na uvid nam je ustupljena medicinska dokumentacija smještenih osoba nad kojima su primijenjene mjere prisile. Utvrđeno je kako se dokumentacija vodi precizno, a nije utvrđena povreda prava vezano uz indikaciju, duljinu trajanja mjere ili iz ostalih razloga. Obrasci informiranog pristanka izrađeni su na način da je jasno vidljivo tko daje pristanak na smještaj u psihijatrijsku ustanovu, a u dokumentaciji svih smještenih osoba nalazi se i poseban obrazac ocjene i indikacije za hospitalizaciju i sposobnost za davanje pristanka.

S obzirom na utvrđeno, Bolnici su dostavljene sljedeće preporuke i upozorenje:

1. Potrebno je zaposliti dovoljan broj zdravstvenih i nezdravstvenih radnika, kako bi se osigurala zadovoljavajuća razina kvalitete pružanja zdravstvene usluge smještenim osobama s duševnim smetnjama.
2. Slobode i prava osobe s duševnim smetnjama mogu se ograničiti pod uvjetima i u postupku propisanim zakonom i u mjeri u kojoj je to nužno radi njezine zaštite ili zaštite drugih osoba
3. Pravo je smještene osobe s duševnim smetnjama, kao i njezinog skrbnika (ovisno o području lišenja poslovne sposobnosti) biti upoznat s razlozima i ciljevima smještaja u psihijatrijsku ustanovu te sa svrhom, prirodom, posljedicama, koristima i rizicima provedbe predloženoga medicinskog postupka; biti upoznata s podatcima o svom zdravstvenom stanju i dobiti na uvid svoju medicinsku dokumentaciju; sudjelovati u planiranju i provođenju svojeg liječenja, rehabilitacije i resocijalizacije.
4. Osigurati zaštitu smještenih osoba od svih oblika nasilja ili ponižavajućeg postupanja osoblja, razmatranjem pritužbi na nasilje, prijavom nasilja nadležnim tijelima, davanjem jasne poruke o netoleranciji bilo kojeg oblika nasilnog ponašanja ili postupanja koje je ponižavajuće i vrijeđa dostojanstvo smještenih osoba.
5. Pravo je smještene osobe podnositi prijave, prijedloge, pritužbe, prigovore, žalbe i druge pravne lijekove nadležnim pravosudnim i drugim državnim tijelima. Ovo pravo proizlazi iz Ustava Republike Hrvatske i međunarodnih konvencija te je povezano s temeljnim ljudskim pravima poput prava na pravni lijek, slobodu i sigurnost, pravično suđenje i nediskriminaciju. Podnošenje pritužbi ne smije rezultirati sankcijama ili diskriminacijom osobe s duševnim smetnjama.
6. Po svom izboru i o svom trošku nasamo se savjetovati s odvjetnikom.
7. Družiti se s drugim osobama u ustanovi i primati posjete.
8. O svom trošku slati i primati, bez nadzora i ograničenja, poštu, pakete i tiskovine, telefonirati, te koristiti elektroničku tehnologiju i komunikaciju.
9. Pratiti radijske i televizijske programe.
10. Kod određivanja ograničenja prava treba se voditi temeljnim načelima razmjernosti i minimalnog ograničenja iz čl. 6. st. 3. i čl. 9. st. 1. ZZODS, uz poštivanje zaštite dostojanstva osobe s duševnim smetnjama (čl. 7. Zakona). Zabrana mora biti proporcionalna riziku koji može proizaći ako se osobi ne ograniče navedena prava.
11. Liječenje na slobodi trebalo bi imati prednost u odnosu na institucionalno liječenje uvijek kada se rezultati mogu postići i bez smještaja u psihijatrijsku ustanovu – psihijatrijsko liječenje neubrojive osobe na slobodi odgovor je Zakona na proces deinstitucionalizacije koji je nametnuo zadaću uvođenja psihijatrijskog liječenja neubrojivih osoba bez njihovog prisilnog smještaja u psihijatrijsku ustanovu.
12. Potrebno je osigurati veću dostupnost različitih terapijskih i rehabilitacijskih postupaka svim smještenim neubrojivim osobama kao i različite okupacijske i rekreativne aktivnosti, poštujući afinitete neubrojivih osoba.
13. Maloljetnoj osobi koja se nalazi na odjelu forenzike preporučamo osigurati socijalnu interakciju s drugim osobama i sudjelovanje u različitim aktivnostima, uz istovremeno osiguravanje zaštite njegovog zdravlja i sigurnosti. S obzirom na dodatno zapošljavanje osoblja, mišljenja smo kako se mogla i sada postići pravičnija ravnoteža između njegovih prava i zaštite njegovog zdravlja i sigurnosti, odnosno da se treba spriječiti sada prisutnu potpunu socijalnu izolaciju maloljetnika, osiguravanjem socijalne interakcije s drugim osobama i korištenje drugih prava, kao što je gledanje televizijskog programa ili sudjelovanje u aktivnostima koje se provode u predvorju (primjerice igranje društvenih igara), a da mu se istovremeno osigura zaštita zdravlja i sigurnosti, kao i osobnog integriteta, od mogućeg negativnog utjecaja odraslih osoba.
14. Osigurati neubrojivim osobama na odjelu forenzike pravo na izlazak na svježi zrak redovito.
15. Preporuča se nadalje proširivati kapacitete izvanbolničkih usluga, kako bi se doprinijelo razvoju zaštite mentalnog zdravlja u zajednici i spriječilo višestruke hospitalizacije osoba s duševnim smetnjama uslijed pogoršanja njihovog zdravlja koje vode u njihovu daljnju institucionalizaciju.

Obilazak Specijalne bolnice za psihijatriju i palijativnu skrb Sv. Rafael Strmac, Odjel kroničnih duševnih bolesti – odsjeka 1 i 2 i jedinice organiziranog stanovanja

U uvodnom razgovoru doznajemo kako Bolnica ne zbrinjava akutne pacijente te su sve osobe smještene dobrovoljno. U Bolnici je zaposlen dovoljan broj radnika, kako medicinskog, tako i ne-medicinskog osoblja. Organizirano stanovanje je osnivač ugovorio s Ministarstvom nadležnim za socijalnu skrb za osam osoba. Plan je proširiti kapacitet organiziranjem još jedne stambene zajednice. Materijalni uvjeti u Bolnici su odlični. Odjel je prostran, čist i uredan. Sobe su svijetle, uredne, tople, prostrane, opremljene televizorom. Svaka smještena osoba ima ormar i noćni ormarić. Ormar se ne može zaključati, ali navode kako nemaju problem s krađama. Hodnicima dominiraju motivacijske i edukativne te duhovne poruke koje prostor dodatno oplemenjuju. Kupaonice su pristupačne. Na odsjecima se nalaze i dnevni boravci. Na trećem katu se nalazi zajednička blagovaonica i prostor za radnu terapiju, kao i nekoliko fitness sprava za tjelesne aktivnosti. Dostupna je i prostorija za pušenje.

Sve smještene osobe upoznate su sa svojim pravima sukladno ZZODS-u putem oglasne ploče na svakom odsjeku, ali i putem letka obavijesti i vodiča za liječenje koji im se uruči prilikom prijema u Bolnicu. Sve smještene osobe, članovi njihovih obitelji i posjete pozvani su upisati svoje utiske, prijedloge i zapažanja tijekom liječenja u knjigu dojmova koja se nalazi u dnevnom boravku odsjeka, kao i obrazac prigovora.

Radi što boljeg ishoda liječenja, u liječenje se uključuju i članovi obitelji, a svaka osoba ima tzv. suradnika u liječenju koji predstavlja blisku osobu, osobu od povjerenja, s kojim se dijele informacije o liječenju i koji je suradnik u procesu oporavka. To je najčešće član obitelji, ali može biti i druga bliska osoba – prijatelj, susjed i slično. Za svaku smještenu osobu izrađuje se plan liječenja i plan oporavka.

Smještene osobe s duševnim smetnjama imaju pravo korištenja mobitela, a što se može ograničiti, sukladno individualnoj potrebi. Naglašeno je kako se ne smije snimati druge pacijente i osoblje.

Uz liječenje terapijom lijekovima, primjenjuje se i radna terapija (manualne, kreativne, socijalne, rekreativne, edukativne i druge aktivnosti, odnosno aktivnosti slobodnog vremena), a značajno mjesto u rehabilitaciji smještenih osoba zauzima i socio-terapija, kroz terapijske zajednice i rekreativnu terapiju. Provodi se i grupna i individualna psihoterapija, održava se ventilacijska grupa, grupa opuštanja, liturgijska grupa. Psiholog provodi psiho-edukaciju. Dostupne su i aktivnosti u prirodi – šetnje u krugu Bolnice, ali i izvan njega – ovisno o njihovim mogućnostima. U krugu Bolnice nalazi se i vanjsko vježbalište. Smještene osobe održavaju vrt i uređuju cvijeće. U sklopu Bolnice nalazi se i kino dvorana gdje se tijekom vikenda prikazuju filmovi, zatim salon za uljepšavanje, šišanje i izradu frizura, a na raspolaganju je i bolnička knjižnica.

Na panoima na odjelu je izvješen tjedni raspored aktivnosti koje obuhvaćaju jutarnju tjelovježbu, svakodnevni susret liječnika i bolesnika, grupe opuštanja, duhovne radionice, grupe za animaciju plesom i pokretom, sastanke terapijske zajednice, trening socijalnih vještina, a rasporedom je predviđeno i vrijeme za podizanje novaca, vrijeme za molitvu i svetu misu. Na panoima su također izvješeni rasporedi zaduženja pacijenata u održavanju terase, blagovaonice, prostorija za boravak i sl., radno vrijeme knjižnice, predavanja robe na pranje, vrijeme otvaranja i zatvaranja vrata odnosno korištenja prostora za pušenje.

Smještene osobe s duševnim smetnjama s kojima smo razgovarali izražavaju se pohvalno prema osoblju Bolnice i njihovom odnosu prema pacijentima, načinu liječenja, te uvjetima boravka. Posebno pozitivno opisuju veliki broj aktivnosti i grupa u kojima mogu sudjelovati, uključujući i terapijske susrete s liječnicima. Upoznati su s terapijom lijekovima koju uzimaju, te potencijalnim trajanjem liječenja.

Na uvid nam je ustupljena medicinska dokumentacija pet smještenih osoba nad kojima su primijenjene mjere prisile. Primjena mjera prisile zabilježena je u dva obrasca – Protokol praćenja fizičkog sputavanja bolesnika te obrazac Praćenja stanja bolesnika za vrijeme humane fiksacije. Iz dokumentacije je vidljivo kako je najčešći razlog primjene mjera prisile fizička agresivnost prema sebi ili drugima, a u jednom slučaju navodi se kao razlog sputavanja fizička agresivnost, osim po sebe i po osoblje i po stvari. Sve

primjene mjere prisile odobrene su od strane liječnika, te su trajale ukupno dva sata. U jednom slučaju pod indikacijama za primjenu mjera prisile navodi se kako je razlog primjene „glasan, motorički pobuđen, ali reagira na upozorenje – prvih 15 minuta, a ostalo vrijeme indikacija je „budan i tih, surađuje“. Osim u jednom, u drugim bolesničkim kartonima nema obrasca praćenja stanja bolesnika u vrijeme humane fiksacije.

Osim stacionarnog liječenja, osobe s duševnim smetnjama liječe se i u dnevnoj bolnici koja je kapaciteta 20 stolaca, s tim da je za one koji nemaju mogućnost radi udaljenosti putovati u dnevnu bolnicu osiguran smještaj u kući u Novoj Gradiški, s ukupno osam kreveta te ih besplatni taksi prevozi u Bolnicu na terapiju.

U sklopu Bolnice djeluje i Udruga za poboljšanje kvalitete života socijalno neintegriranih odraslih osoba „Granada“ osnovana 2017. godine.

Organizirano stanovanje

Jedinica organiziranog stanovanja smještena je u kući katnici, nekoliko kilometara udaljena od zgrade Bolnice, s velikom i lijepom, održavanom okućnicom. Kuća je u potpunosti opremljena, namještena, čista i održavana, topla. Ukupno je osam stanara, koji se ovdje nalaze nakon liječenja u Bolnici, a prije izlaska u samostalno življenje u zajednici, što je krajnji cilj – osposobiti ih za povratak u obitelji ili samostalan život. Zaposlenici navode brojne uspješne primjere bivših stanara koji sada rade i žive samostalno, a koji se uvijek mogu obratiti za pomoć i podršku svojoj ranijoj zajednici. Stanari se ovdje bave održavanjem kuće i okućnice uz podršku, uzgojem povrća u plastenicima, uzgojem kokoši, kućanskim poslovima, samostalno si pripremaju obroke. Podrška asistenta osigurana je 24 sata dnevno. Stanari navode da su zadovoljni životom u kući. Slobodni su izaći u šetnju.

S obzirom na utvrđeno, Bolnici su dostavljene sljedeći zaključci i preporuke:

Prostorni i materijalni uvjeti Bolnice su izvrsni, čime je *a priori* stvoreno pozitivno terapijsko okruženje, a uočena je visoka razina poštivanja prava smještenih osoba te one sudjeluju u planiranju i provođenju svojeg liječenja, rehabilitacije i resocijalizacije, a u koji proces su uključeni i članovi obitelji i/ili druge bliske osobe, što predstavlja pohvalnu praksu.

Smještenim osobama dostupne su različite rehabilitacijske i terapijske aktivnosti, a slobodni su birati mnogobrojne vjerske i kulturne aktivnosti koje su im dostupne za vrijeme liječenja u Bolnici, što uz farmakoterapiju zasigurno doprinosi uspješnosti njihovog liječenja i oporavka. Imaju mogućnost boravka na otvorenom svakog dana te im je omogućen kontakt s vanjskim svijetom. Nema značajnih ograničenja vezanih uz korištenje mobitela ili primanja posjeta.

Naročito je značajan doprinos Bolnice u osiguravanju potrebne podrške osobama s duševnim smetnjama kod kojih ne postoji više potreba za bolničkim liječenjem, a nemaju mogućnost vratiti se samostalnom životu u zajednici. Jedinica organiziranog stanovanja zadovoljava sve standarde ugodnog življenja. Iako je život korisnika u organiziranom stanovanju prilično strukturiran dnevnim rasporedom, koji uključuje ustajanje u određeno vrijeme, raspored radnih aktivnosti, odlazak na spavanje u određeno vrijeme, i slično, ova zajednica predstavlja poticajno okruženje uz široki izbor mogućnosti za razvoj osobnih kompetencija, ovisno o vlastitim željama, potrebama i sposobnostima; korisnicima stvara prilike za učenje i napredovanje, otvara mogućnost školovanja, uz dostatnu razinu slobode u načinu provođenja vremena i izbora aktivnosti svakodnevnog života, sukladno vlastitim preferencijama. Stručni tim koji pruža podršku korisnicima zajednice osnažuje ih i pomaže stvoriti preduvjete za njihovo napuštanje ovog zaštićenog okruženja i samostalan život u zajednici.

Kako smo prilikom obilaska došli do saznanja da su sve osobe smještene dobrovoljno, odnosno da u Bolnici nema prisilno smještenih, u odnosu na primjenu mjera prisile ukazali smo kako se sukladno revidiranim standardima Europskog odbora za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT/Inf(2017)6) mjera prisile, ne može primijeniti na dobrovoljnog pacijenta te ukoliko postoje indikacije za primjenu mjera prisile potrebno je revidirati njihov status, odnosno

procijeniti ima li osnove za pokretanje postupka prisilnog smještaja. Nadalje je utvrđeno da je u dokumentaciji o primjeni mjera prisile za pojedine smještene osobe propušteno evidentirati podatke o pulsu, tlaku i tjelesnoj temperaturi, stanju kože, mokrenju, stolici, boli i drugim vitalnim funkcijama svakih 15 minuta u prva dva sata, kako je to određeno Pravilnikom. U jednom slučaju kao klinička indikacija za primjenu mjere prisile navedeno je i „fizička agresivnost po stvari", što nije Zakonom i Pravilnikom propisana indikacija. Također postoji sumnja da su smještene osobe sputane i nakon prestanka indikacija za primjenu mjere prisile koja se mora primijeniti u najkraćem mogućem trajanju, a s obzirom na evidentirano stanje „budan i tih, surađuje", uz daljnje produljenje mjere prisile.

S obzirom na navedeno, u odnosu na primjenu mjera prisile, preporučili smo:

1. Dosljedno primjenjivati odredbe ZZODS-a i Pravilnika o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama, te revidiranih standarda CPT-a o Sredstvima obuzdavanja u psihijatrijskim ustanovama za odrasle (CPT/Inf(2017)6 – vezano uz indikacije, trajanje mjere, nadzor na pacijentom i ostalo.
2. Osigurati zaposlenicima redovitu edukaciju o primjeni alternativnih metoda umjesto primjene mjera prisile.
3. Primjenjivati odredbe čl. 18. Pravilnika i preporuku Odbora CPT danu RH 2017. godine – nakon primjene mjere prisile u svakom pojedinom slučaju analizirati uzroke i rekonstruirati početak konflikta, rane znakove eskalacije, poduzete mjere i potencijalne pogreške s ciljem emocionalnog rasterećenja radnika i bolje pripreme za buduće slične situacije, ali i prevencije primjene mjere prisile dođe u budućnosti; nakon prestanka primjene mjere potrebno je obaviti razgovor s pacijentom kako bi se objasnili razlozi sputavanja, smanjila psihička trauma iskustva i uspostavio odnos liječnik-pacijent. Ovo također pruža priliku pacijentu, zajedno s osobljem, da pronađe alternativna sredstva za održavanje kontrole nad samim sobom, čime se može spriječiti buduće erupcije nasilja i kasnijeg obuzdavanja.

Obilazak Psihijatrijske bolnice Lopača

Bolnica je kapaciteta 135 pacijenata, a trenutno se na liječenju nalazi oko 60 pacijenata, dok se 20 osoba s psiho-socijalnim teškoćama nalazi na stalnom smještaju temeljem rješenja HZSR-a. U Bolnicu se ne zaprimaju akutni pacijenti te nema hitnih prijema, već se ovdje provodi produženo liječenje i liječenje kroničnih bolesnika.

U Bolnici nedostaje liječnik i više medicinskih sestara. Za potrebe rada sa smještenim osobama s duševnim smetnjama zaposleni su i jedan radni terapeut, jedan socijalni radnik, jedan psiholog, jedan fizioterapeut. Zbog izoliranog položaja Bolnice smještenim osobama onemogućeno je korištenje bilo kakvih sadržaja.

Svi odjeli Bolnice, kao i prostor za stalni smještaj i uprava Bolnice smješteni su u troetažnoj zgradi, a etaže su povezane dizalom. Sobe na odjelu gerijatrije su uglavnom trokrevetne, prilično tijesne, a radi manjka ormara nema dovoljno prostora za pohranu odjeće i drugih osobnih predmeta pacijenata. Drugi materijalni uvjeti uglavnom su zadovoljavajući. Sanitarni čvor je pristupačan za OSI, prostor za tuširanje opskrbljen je potrebnim pomagalima, međutim, nema sapuna niti toaletnog papira. Osoblje navodi da je to iz razloga što bi smještene osobe sapun popile, a toaletni papir se troši neracionalno te često dolazi do zaštopavanja cijevi. Stoga prilikom korištenja toaleta moraju od osoblja tražiti toaletni papir i sapun. Na otvorenom odjelu gdje se nalazi osam smještenih osoba s duševnim smetnjama toaletni papir je također nedostupan, a nije ga moguće niti dobiti od osoblja, kao niti druga sredstva za održavanje osobne higijene (pasta za zube primjerice) pa ove potrepštine oni koji imaju vlastiti novac moraju sami kupovati, a oni koji novca nemaju toaletni pribor uzimaju od drugih osoba.

Zidovi na odjelima nisu niti na koji način ukrašeni, smještene osobe nemaju osobnih stvari. Na odjelu se nalazi jedan televizor i jedna prostorija za pušenje, koja je neprozračena, s velikom količinom ugašenih cigareta. Prostor je skučen, s nekoliko stolaca i bez drugih sadržaja ili mogućnosti provođenja vremena u tom prostoru.

Odjel gerijatrije na 3. katu je zaključan te smještene osobe s duševnim smetnjama samostalno ne mogu napustiti odjel. U šetnju je moguće izaći u pratnji osoblja, i to samo osobe koje su pokretne, dok se nepokretne ne izvodi na zrak. Odjel na kojem se nalaze osobe koje koriste socijalnu uslugu stalnog smještaja također je zaključan i samo rijetke osobe imaju mogućnost izaći s odjela radi boravka na svježem zraku. Samo odjel na 2. etaži gdje je smješteno osam osoba je otvoren i oni se mogu slobodno kretati, po krugu Bolnice, uz poštivanje kućnog reda, a uz posebno dopuštenje mogu izaći iz kruga Bolnice, radi odlaska u grad Rijeku i slično. Na ovom odjelu potiče se smještene osobe na samostalno održavanje higijene prostora – čišćenje, za što dobiju nagradu.

Nismo dobili informaciju, niti su nam smještene osobe rekle da sudjeluju u bilo kojoj kreativnoj, rekreativnoj, edukativnoj ili drugoj aktivnosti, odnosno aktivnosti slobodnog vremena niti bilo kojem obliku radne terapije. Navode da su ranije imali određene okupacijske aktivnosti, no koje su se svodile na bojenje, što smatraju neprimjerenom aktivnošću za odrasle osobe s psiho-socijalnim teškoćama. Sada nema ni takvih aktivnosti.

Na uvid nam je ustupljena medicinska dokumentacija nekoliko smještenih osoba radi uvida u primjenu mjera prisile. Ističe se kako u Bolnici nema prisilno smještenih osoba, te da se ne primjenjuju niti mjere prisile. Za ograničavanje kretanja pojedinih pacijenata koriste se trbušni pojasevi, podizanje ograde kreveta te fiksiranje pacijenata za stolac ili kolica platnenim pojasom, a kako bi se spriječio pad ili drugi oblik ozljeđivanja. Ovakva postupanja ne smatraju se mjerom prisile te ih kao takva ne evidentiraju. Mjerom prisile smatraju samo fiksaciju s ciljem smirenja agresivnog ponašanja.

S obzirom na utvrđeno, Bolnici su dostavljeni sljedeći zaključci i preporuke:

1. Materijalni uvjeti i razina higijene u Bolnici su relativno zadovoljavajući, no preporuča se posvetiti dodatnu pažnju uređenju prostora kako bi boravak smještenim osobama bio što ugodniji, čime bi se stvorilo pozitivnije terapijsko okruženje, naročito iz razloga što se u Bolnici osobe nalaze na dugotrajnom liječenju, odnosno smještaju. Uz navedeno, preporučamo osigurati dovoljno ormara za pohranu odjeće i drugih osobnih predmeta pacijenata.

2. S obzirom na utvrđeni manjak osoblja te činjenicu da primjerice radna terapeutkinja nije prisutna u Bolnici Lopača, potrebno je zaposliti dovoljan broj zdravstvenih i nezdravstvenih radnika, kako bi se osigurala zadovoljavajuća razina kvalitete pružanja zdravstvene i socijalne usluge smještenim osobama s duševnim smetnjama.

3. Potrebno je osigurati veću dostupnost različitih terapijskih i rehabilitacijskih postupaka svim smještenim osobama kao i različite okupacijske i rekreativne aktivnosti, poštujući njihove afinitete.

4. Uočeno je također kako su odjeli koje smo obišli zatvoreni odjeli, s mogućnošću izlaska isključivo po dopuštenju liječnika, u vremenski ograničenom trajanju i u pratnji osobe koja je došla u posjetu, što zapravo predstavlja ograničenje slobode i ovaj režim se ne bi trebao primjenjivati na dobrovoljno smještene osobe. Osobe kojima je priznat stalni smještaj u Psihijatrijskoj bolnici Lopača kao usluga iz sustava socijalne skrbi ne bi smjele živjeti pod ograničenim režimom kretanja, odnosno svakom ograničenju kretanja mora se pristupati individualizirano, uz obrazloženje indikacija za ovakvo ograničenje (primjerice da se radi o osobi čije zdravlje ili život bi bili ugroženi izlaskom izvan odjela jer bi bila sklona odlutati, postoji opasnost od pada radi nestabilnosti u kretanju, postoji suicidalnost, i slično). Međutim, sve osobe koje su smještene u Bolnicu imaju pravo na boravak na svježem zraku, pa i one nepokretne i one kojima je potrebno osigurati pratnju.

5. Svim smještenim osobama mora se osigurati korištenje osnovnim higijenskim priborom – sapunom, toaletnim papirom i pastom za zube.

6. U odnosu na primjenu mjera prisile, preporučili smo dosljedno primjenjivati odredbe ZZODS-a i Pravilnika o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama, te standarda CPT-a – vezano uz indikacije, trajanje mjere, nadzor na smještenom osobom i ostalo.

2.5.2. Smještaj osobe s duševnim smetnjama u psihijatrijsku ustanovu

Tijekom prethodne godine zaprimili smo nekoliko pritužbi osoba koje su smještene radi liječenja u psihijatrijsku zdravstvenu ustanovu, a pritužbe su se odnosile na zanemarivanje činjenice povlačenja pristanka na smještaj i povredu prava da budu upoznati s podatcima o svom zdravstvenom stanju, da sudjeluju u planiranju i provođenju svojeg liječenja, rehabilitacije i resocijalizacije, da o svom trošku telefoniraju i koriste elektroničku tehnologiju i komunikaciju, kao i da posjeduju predmete za osobnu uporabu. Tako jedna osoba s duševnim smetnjama u svojoj pritužbi navodi kako nema informaciju iz kojeg razloga se nalazi na liječenju, od čega boluje niti koji je plan njezinog liječenja. Navela je kako niti s jednim liječnikom nije imala razgovor, osim kratkog pitanja koji je dan, datum i godina, u viziti. Uzete su joj sve osobne stvari, uključujući i novac, a pristanak na liječenje nije potpisala niti ga je tko tražio. Nadalje je navela kako ne sudjeluje u terapijskim aktivnostima, a mobitel joj je oduzet zbog „nepravilnog korištenja", iako joj nije objašnjeno koja su pravila za korištenje mobitela. Naposljetku je navela kako ne želi više biti u istoj zdravstvenoj instituciji.

POSI je zdravstvenoj ustanovi preporučio otkloniti povrede prava smještenoj osobi, dok je u zaprimljenom odgovoru navedeno da nije bilo povrede prava imenovane, s obrazloženjem da je razlog prijema u ustanovu prijetnja suicidom, da je osoba potpisala informirani pristanak pri prijemu u hitnoj psihijatrijskoj ambulanti, da je pri prijemu u Bolnicu i nakon dolaska na odjel upoznata sa svrhom liječenja i planiranom obradom i potrebnom za titracijom psihofarmaka, a uzete su u obzir i sve tjelesne dijagnoze, učinjene pretrage po indikaciji i trenutnom stanju. Navodi se nadalje kako je na početku liječenja napravljen plan liječenja s kojim je ista upoznata i bila suglasna, a više je puta razgovarala s vodećim psihijatrom i drugim liječnicima i zdravstvenim osobljem drugih specijalnosti; upoznata je s rezultatima učinjene obrade, lijekovima koje uzima tijekom liječenja. Pojašnjava se nadalje kako dostupnost mobitela nije omogućena tijekom noćnih i večernjih sati (nakon 20:00 sati) zbog uznemiravanja subolesnica, a predmeti za osobnu uporabu omogućeni su u skladu sa zaštitom prava i sigurnosti subolesnica i same bolesnice. Dogovorno je otpuštena sljedećeg dana, nakon ulaganja pritužbe POSI, a navodi se kako ranije nije tražila otpust.

U odnosu na ograničavanje korištenja mobitelom, mnoge psihijatrijske zdravstvene ustanove isto ograničavanje obrazlažu nužnošću, kako bi se postigla „stabilizacija psihičkog stanja", odnosno kako ne bi došlo do daljnjeg narušavanja zdravstvenog stanja osobe, kako bi se stekli uvjeti za „učinkovitije liječenje" ili kako se ne bi povrijedilo pravo drugih smještenih osoba, primjerice pravo na privatnost, u slučaju snimanja i objavljivanja sadržaja. ZZODS-om jasno su propisani uvjeti zbog kojih se ovo pravo može ograničiti – ako postoji opravdana sumnja da osoba s duševnim smetnjama nastoji pribaviti alkohol, drogu ili oružje, dogovara se o bijegu ili počinjenju težeg kaznenog djela ili bi korištenje tih prava moglo teško narušiti zdravlje ili sigurnost osobe. S obzirom na navedeno, druga ograničavanju su nezakonita.

Smještene osobe pritužuju se kako se njihovo povlačenje pristanka na smještaj ignorira te se stoga u zakonskom roku ne poduzimaju zakonom predviđene mjere za regulaciju daljnjeg smještaja radi liječenja.

2.5.3. Smještaj bez pristanka

Psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika, obavijestiti Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. POSI je nadležan provjeriti opravdanost smještaja bez pristanka ako je pisani pristanak dao zakonski zastupnik i o tome sastaviti pisanu bilješku koja se unosi u medicinsku dokumentaciju osobe s duševnim smetnjama. Ako POSI posumnja u opravdanost smještaja bez pristanka bez odgode će o tome obavijestiti nadležan sud koji će na odgovarajući način primijeniti odredbe zakona o postupku prisilnog smještaja.

Tablica 7. Broj zaprimljenih obavijesti tijekom 2024. godine

Psihijatrijska ustanova	Broj obavijesti
Klinički bolnički centar Split	4
Opća bolnica Slavonski Brod	2
Klinički bolnički centar Rijeka	119
Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež	354

Obavijesti KBC Rijeka i PB za djecu i mladež odnose se na smještaj maloljetnih osoba za koje su pristanke dali uglavnom njihovi roditelji kao zakonski zastupnici. U postupku provjere opravdanosti smještaja nismo posumnjali u opravdanost smještaja niti u jednom slučaju.

Kako je broj zaprimljenih obavijesti iznimno nizak, postoji sumnja da psihijatrijske ustanove ne ispunjavaju svoju zakonsku obvezu obavještavanja Pravobranitelja o smještaju bez pristanka, ili još uvijek postoji nerazumijevanje primjene ove odredbe. Stoga je svim psihijatrijskim ustanovama, osim navedene četiri koje su dostavile obavijesti, upućena uputa o primjeni odredbe čl. 26. ZZODS-a.

2.5.4. Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

Od Ministarstva zdravstva zatražili smo dostavu izvješća o poduzetim mjerama tijekom 2024. godine povodom preporuka Europskog odbora za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) koji je posjetio tri psihijatrijske ustanove za vrijeme periodičnog posjeta Republici Hrvatskoj 2022. godine. Posebno smo zatražili podatke o provedenim edukacijama iz komunikacijskih vještina i primjene deeskalacijskih tehnika tijekom 2024. godine, te plan edukacije za 2025. godinu, a sukladno obvezi iz članka 19. Pravilnika o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama (NN, br. 16/15).

Od Psihijatrijske bolnice Ugljan, u odnosu na dostavljeni upit zaprimljeni su sljedeći odgovori:

- Djelatnica za koju je utvrđeno da se povišenim tonom obraćala pacijentu upozorena je da se prema pacijentima mora odnositi primjereno, a svi djelatnici su upozoreni kako će se svaka vrsta nasilja, kako fizičko, tako i verbalno strogo kažnjavati;
- U odnosu na prostorne i materijalne uvjete u Bolnici, navodi se kako se planira cjelovita rekonstrukcija zgrada u kojima se nalazi šest medicinskih odjela te izgradnja novog bolničkog kompleksa;
- Medicinsko osoblje se trudi na primjereni način objasniti svrhu i značenje davanja informiranog pristanka i svaki pacijent je informiran o mogućnosti povlačenja pristanka;
- Pacijentima, njihovim skrbnicima i/ili zakonskim zastupnicima redovito se daju informacije o njihovom stanju i liječenju;
- Bolnica vodi evidenciju pisanih i potpisnih obrazaca za pristanak za smještaj i liječenje uz procjenu psihijatra o sposobnosti zadavanje pristanka;
- Bolnica se više trudi poticati pacijente na svježi zrak i radnu terapiju;
- Zaposleni su novi djelatnici na radnim mjestima medicinskih sestara i njegovatelja;
- Unaprijeđeni su psihoterapijski postupci i spektar aktivnosti radne terapije, provode se individualne i grupne psihoterapije, terapijske zajednice, radionice vezane uz očuvanje i poboljšanje mentalnog zdravlja;
- Održavaju se edukacije iz komunikacijskih vještina i primjene deeskalacijskih tehnika u obliku tečaja treće kategorije.

Bolnica se nije očitovala o činjenici da se većina pacijenata u Bolnici nalazi dobrovoljno, ali im je onemogućen izlazak izvan zaključanih odjela te su time *de facto* lišeni slobode, niti na činjenicu da su na forenzičkom odjelu pacijenti zaključani na odjelu i nemaju pristup svježem zraku unutar bolničkog kruga.

U odnosu na preporuke CPT-a, Klinički bolnički centar Split, Klinika za psihijatriju se očitovala na sljedeći način:

- Kontinuirano se radi na tome da mjere prisile budu krajnje sredstvo i u što kraćem roku primjenom deeskalacijskih tehnika, o kojima se provodi i edukacija – kroz 2024. godinu održana je edukacija s nazivom primjena mjera prisile u psihijatriji – komunikacija i deeskalacijske tehnike te primjena mjera prisile kod osobe s težim duševnim smetnjama – zakonska regulativa i tehnike primjene mjera prisile;
- Redovito se analiziraju i rekonstruiraju svi slučajevi primjene mjera prisile, nastoji se da pacijenti ne budu fiksirani pred drugim pacijentima, ali nisu u mogućnosti osigurati stalnu prisutnost osoblja zbog manjka zaposlenih, pacijenti se redovito obilaze što se i dokumentira;
- U odnosu na prostorne uvjete – oni su ograničeni;
- Činjenica da je dobrovoljnim pacijentima oduzeta sloboda onemogućavanjem izlaska s odjela koji je zaključan obrazlaže se brigom za njihovu sigurnost i privatnost;
- Od rujna 2022. godine zaposlena su dva radna terapeuta, a od nadležnog ministarstva zatraženo je zapošljavanje još logopeda, socijalnog pedagoga, defektologa i višeg fizioterapeuta;
- Na primjedbu da se zdravstvena skrb temelji na farmakoterapiji navodi se kako su poduzete aktivnosti održavanja kreativnih radionica, sportskih aktivnosti i edukacija o svakodnevnim obavezama.

Klinički bolnički centar Rijeka se očitovao na sljedeći način:

- U odnosu na prijave o fizičkom nasilju, svaki od pročelnika zavoda unutar svoga tima upozorio je kako nikakvo fizičko niti verbalno nasilje prema pacijentima nije dozvoljeno;
- Redovito se provode edukacije o deeskalacijskim tehnikama – jednom godišnje u vidu tečaja;
- Mjere prisile koriste se kao krajnja mjera; još uvijek je broj osoblja premalen da bi se osigurala skrb o psihotičnom pacijentu zbog čega se, kada postoji opasnost od eskalacije agresivnog ponašanja, primjenjuju mjere prisile; pri tome se bolesniku koji nije inkontinentan ne stavljaju pelene;
- Uspostavljen je registar za evidenciju primjene mjera prisile;
- Prostorni uvjeti su nedostatni, ali se ulaže puno više sredstava u uređenje prostora i opreme;
- Bolesnici koji se nalaze na smještaju i liječenju dobrovoljno nalaze se na zatvorenom odjelu jer na istom odjelu borave i oni koji su prisilno hospitalizirani; bolesnici koji su dali pristanak na liječenje mogu, kada to njihovo stanje dozvoljava, u pratnji članova obitelji boraviti izvan odjela;
- Dobrovoljni pacijenti koji povuku svoj pristanak mogu napustiti odjel uz klauzulu da su ga napustili protivno savjetu liječnika; u slučaju da liječnik procijeni da je liječenje i dalje neophodno, pokreće se postupak prisilnog smještaja;
- Svim pacijentima daju se informacije o njihovom stanju i liječenju;
- Formirani su obrasci o pristanku na hospitalizaciju;
- Zaposleni su dodatni tehničari i medicinske sestre te nekoliko socijalnih pedagoga pa je broj aktivnosti na zavodima povećan na način da su organizirane socioterapijske i radno okupacijske aktivnosti koje provode medicinske sestre magistre mentalnog zdravlja, više medicinske sestre i socijalni pedagozi;
- Tijekom 2024. godine provedena je edukacija iz komunikacijskih vještina i primjene deeskalacijskih tehnika na kojoj je sudjelovalo 50 sudionika, a slična edukacija planira se provesti i tijekom 2025. godine.

Ministarstvo zdravstva izvijestilo nas je kako su tijekom 2023. godine uputili zdravstvenim ustanovama koje imaju ugovorene postelje za djelatnost psihijatrije preporuku da se jednom godišnje održe dvije

vrste edukacije – prevencija mjere prisile u psihijatriji – komunikacija i deeskalacijske tehnike te primjena mjera prisile kod osobe s težim duševnim smetnjama – zakonska regulativa i tehnike primjene mjera prisile. Sve ove ustanove održale su tijekom 2024. godine najmanje po jednu edukaciju na kojoj je ukupno sudjelovalo 2.586 bolničkih zdravstvenih djelatnika. Klinika za psihijatriju Vrapče održala je u dva navrata tijekom 2024. godine edukaciju „Prevencija i primjena mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama“ na kojoj je ukupno educirano 240 zdravstvenih radnika.

Iz zaprimljenih izvješća i podataka razvidno je kako su zdravstvene ustanove koje imaju djelatnost psihijatrije poduzele brojne mjere sukladno danim preporukama, čime je unaprijeđena zaštita prava i unaprijeđena kvaliteta liječenja osoba s duševnim smetnjama koje se nalaze na smještaju u psihijatrijskim ustanovama. Ipak, vidljivo je kako još uvijek nisu zadovoljeni svi standardi poštivanja njihovih prava, a uglavnom iz razloga neprimjerenih materijalnih uvjeta smještaja, činjenice da su osobe na dobrovoljnom smještaju i dalje na zatvorenim odjelima, bez mogućnosti izlaska izvan odjela, nedovoljnog broja osoblja da bi se postiglo ukidanje mjera prisile i spriječila povreda prava osoba tijekom primjene ove mjere. Ono što posebno zabrinjava u ovom izvješću je plan izgradnje novog bolničkog kompleksa unutar Psihijatrijske bolnice Ugljan, unatoč činjenici da se RH obvezala na provedbu deinstitucionalizacije i opredijelila prednost dati razvoju zaštite mentalnog zdravlja u zajednici umjesto smještaja osoba s duševnim smetnjama radi njihovog liječenja u velike i izolirane psihijatrijske bolnice. U odnosu na uočeno verbalno i fizičko nasilje, mišljenja smo kako upozorenja dana cijelom timu o nedopustivosti ponašanja koje predstavlja bilo koji oblik nasilja nisu dovoljno učinkovita mjera sprječavanja ponavljanja nasilja. U konkretnim slučajevima bilo je potrebno poduzeti mjere kako bi se identificirao počinitelj nasilja, isto i prijaviti nadležnim tijelima radi eventualnog provođenja odgovarajućih postupaka, a u okviru zdravstvene ustanove izreći i konkretne sankcije za ovakvo ponašanje. Time bi se postigao odvraćajući učinak i poslala jasna poruka o netoleranciji nasilja prema pacijentima.

Prilikom obilazaka zdravstvenih ustanova tijekom 2024. godine, u pojedinima od njih utvrđeni su određeni propusti u evidentiranju primjene mjera prisile te moguće povrede prava smještenih osoba s duševnim smetnjama pa su stoga zdravstvene ustanove upozorene na nužnost dosljedne primjene ZZODS-a i Pravilnika, a zaprimljeno je i nekoliko upita vezanih uz primjenu mjera prisile.

Primjer iz prakse: Zaprimljen je upit majke odrasle osobe s intelektualnim i psiho-socijalnim teškoćama o zakonskim odredbama kojima je regulirana primjena mjera prisile, te posebno o najduljem mogućem trajanju određene mjere. Naime, majka svjedoči kako njezin sin, kada se nađe na odjelu psihijatrije iste zdravstvene ustanove bude fiksiran i po 10 dana. Pritužiteljica nije željela postupanje POSI po pritužbi. S ovakvim zahtjevima POSI se susreo i ranije, zbog straha od lošijeg tretmana, osude njihovog postupanja od strane liječnika te posljedično još lošijeg tretmana u budućnosti.

S ciljem praćenja dinamike primjene mjera prisile u ustanovama i načinu na koji se nadzire primjena ovih mjera, kao i kako se sankcioniraju prekršitelji ljudskih prava osoba s invaliditetom, od Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije zatražili smo dostavu podataka o primijenjenim mjerama prisile u ustanovama tijekom 2024. godine, kao i o pojedinačnim slučajevima primjene mjera prisile koje je Povjerenstvo ispitalo te o preporukama koje je isto tijelo eventualno predložilo radi otklanjanja uočenih nepravilnosti, odnosno o eventualnim sankcijama izrečenima sukladno čl. 77. st. 1. toč. 20. ZZOSD-a. Zatražene podatke do dana okončanja rada na ovom izvješću nismo zaprimili.

Zaključak i preporuke:

Kako bi se osiguralo poštivanje zakonskih prava osoba koje se nalaze na smještaju radi liječenja u psihijatrijskim ustanovama, potrebno je u materijalnom i kadrovskom smislu osnažiti Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama – radi provođenja nadzora nad primjenom mjera prisile, ali i radi izvršavanja drugih njihovih ovlasti sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

2.5.5. Otpust neubrojive osobe iz psihijatrijske ustanove

Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14) jamči se osobama s duševnim smetnjama pravo na osiguranu podršku za život u zajednici. Prethodno važećim Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 11/97, 27/98, 128/99 i 79/02) bilo je propisano kako će se osobu s duševnim smetnjama koju treba otpustiti iz psihijatrijske ustanove, a koja zbog svojeg psihofizičkog stanja i uvjeta u kojima živi izvan ustanove nije sposobna brinuti se o sebi niti ima osobe koje su po zakonu dužne i mogu se brinuti o njoj, premjestiti iz psihijatrijske ustanove u socijalnu ustanovu. Odredba o premještaju osobe iz psihijatrijske ustanove u ustanovu socijalne skrbi zamijenjena je odredbom o pravu osobe s duševnim smetnjama na osiguranu podršku u zajednici upravo kako bi se spriječila daljnja institucionalizacija osoba s duševnim smetnjama, koja također predstavlja gubitak slobode, uključuje prisilu i onemogućava bilo kakve izbore. Sada osobe s duševnim smetnjama imaju pravo na podršku koja će im osigurati da žive na slobodi, u zajednici prema vlastitom izboru. Iako je zakon kojim je ustanovljena ova izmjena koja je u skladu sa zahtjevima KPOSI za osiguravanjem prava na život u zajednici na snazi već 10 godina, preduvjeti za njezinu realizaciju gotovo da i ne postoje. U posljednje vrijeme zapažaju se aktivnosti razvoja usluga u zajednici iz sustava socijalne skrbi, međutim, usluge koje je potrebno osigurati u sustavu zdravstva ne postoje, što predstavlja ozbiljnu zapreku poštivanju prava ove kategorije osoba s invaliditetom.

Očito svjesni nepostojanja podrške u zajednici ili nedostatka i manjkavosti pojedinih usluga, liječnici psihijatri i nadalje planirajući otpust iz psihijatrijske ustanove ili zamjenu prisilnog smještaja psihijatrijskim liječenjem na slobodi obraćaju se sustavu socijalne skrbi sa zamolbama za osiguravanjem stalnog smještaja u instituciju socijalne skrbi te su nepovjerljivi prema drugim mogućnostima, primjerice smještaju u jedinicu organiziranog stanovanja ili otpustu uz osiguravanje usluga podrške u zajednici. U osiguravanju smještaja u sustavu socijalne skrbi susreću se s činjenicom prekapacitiranosti zbog čega se predloženi smještaj ne može realizirati u razumnom roku, pa neki na isti čekaju i više godina. Uz navedeno, kao zapreka za osiguravanje smještaja, javlja se i stigma nekadašnjih forenzičkih pacijenata prisutna, ne samo u široj javnosti, već i kod pružatelja socijalnih usluga, uključujući i smještaja, koji zaziru od primanja na smještaj ovih osoba smatrajući ih opasnima.

Primjer iz prakse: Obaviješteni smo o slučaju u kojem je institucija odbila realizirati već odobreni stalni smještaj osobe za koju je predviđena zamjena prisilnog liječenja psihijatrijskim liječenjem na slobodi, s obrazloženjem kako *„nema mogućnost čuvanja opasnih pacijenata“*. Nakon što je pojašnjeno da se radi o pacijentu u dobroj remisiji za kojega liječnik procjenjuje da bi dobro funkcionirao u zaštićenim uvjetima domske sredine ili u udomiteljskoj obitelji, da ne postoji povećani rizik od počinjenja nekog kaznenog djela te će u slučaju pogoršanja zdravstvenog stanja odmah biti vraćen na daljnje liječenje, kao razlog za nemogućnost realizacije smještaja navedeno je postojanje dijagnoze vezane uz ovisnost o alkoholu. Ističe se kako je navedena dijagnoza bila poznata u trenutku prvotno odobrenog smještaja. U očitovanju navedene institucije navodi se kako je kod imenovanoga utvrđeno postojanje dijagnoze zbog koje dom nema odgovarajuće uvjete i stručni tretman za pružanje usluga smještaja i zdravstvene skrbi.

Osobe s psiho-socijalnim teškoćama, počinitelji protupravnog djela u neubrojivom stanju, odnosno „forenzički pacijenti“, jedna su od najstigmatiziranijih skupina u društvu, zbog stava da su one opasne, odnosno da je kod njih povećana mogućnost ponovnog počinjenja kaznenog djela, bez obzira na činjenicu života u tzv. zaštićenim uvjetima u kojima im je osigurano praćenje zdravstvenog stanja. Upravo odbijanje institucije da na stalni smještaj primi pacijenta za kojeg je predviđen otpust sa Zavoda za forenzičku psihijatriju, kako bi mu se osiguralo zadovoljavanje osnovnih životnih potreba, jer to sam nije u mogućnosti, s obrazloženjem o nemogućnosti čuvanja opasnih pacijenata potvrđuje ovaj široko prihvaćen i stigmatizirajući stav, uslijed kojega dolazi do uskraćivanja njihovih temeljnih prava na slobodu, te prava na rehabilitaciju i resocijalizaciju. Kada lišenje slobode nije nužno, kada se cilj ograničavanja prava pojedinca može postići i nekom blažom mjerom, ona se mora primijeniti umjesto strože mjere. U protivnome smatramo da je došlo do povrede prava pojedinca.

Zbog prekapacitiranosti ustanova i drugih pružatelja usluge stalnog smještaja te nerazvijenih usluga podrške životu u zajednici, a kada se tome pridoda i stigma forenzičkog pacijenta, osobe kod kojih su se stekli uvjeti za otpust iz psihijatrijske ustanove ili za zamjenu psihijatrijskog liječenja liječenjem na slobodi ostaju u psihijatrijskoj ustanovi bez zakonske osnove. Tako primjerice, prema podatcima Klinike za psihijatriju Vrapče, od 70 osoba koje se nalaze na odjelu forenzike, njih 14 je spremno za otpust, ali ih se ne može otpustiti jer nije riješen njihov smještaj u socijalnu ustanovu. Neki od ovih pacijenata na smještaj čekaju duže od dvije godine.

Zaključak i preporuke:

Potrebno je ostvariti međuresornu suradnju sustava zdravstva i sustava socijalne skrbi kako bi se zajamčilo ovim osobama pravo na život u zajednici uz osiguranu podršku, odnosno gdje to nije moguće osigurati im bez odgađanja stalni smještaj u ustanovi, odnosno kod drugog pružatelja usluga.

2.6. ZATVORSKI SUSTAV

Člankom 14. KPOSI 14. propisano je da ukoliko osobe s invaliditetom budu lišene slobode u bilo kojem postupku, države potpisnice osigurat će da im se na jednakopravnoj osnovi s drugim osobama zajamče prava u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava i s njima će se postupiti u skladu s ciljevima i načelima ove Konvencije, uključujući osiguravanje razumne prilagodbe. Zakonom o izvršavanju kazne zatvora (NN, br. 14/21 i 155/23; u daljnjem tekstu: ZKZ) u odredbi čl. 82. se propisuje kako se zatvorenicima – osobama s invaliditetom osigurava smještaj primjeren vrsti i stupnju njihovog invaliditeta, a čl. 110. ZKZ-a svakom zatvoreniku jamči liječenje, te mjere i aktivnosti zdravstvene zaštite kvalitetom i opsegom određenim u sustavu javnog zdravstva za osigurane osobe iz obveznog zdravstvenog osiguranja.

Prema podatcima posljednjeg dostupnog Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2023. godinu, u kaznionicama i zatvorima tijekom 2023. godine boravile su 22 osobe lišene slobode pokretne uz pomoć invalidskih kolica (od čega jedna žena), 116 osoba ograničeno pokretnih uz pomoć štake ili drugog sličnog pomagala (od čega osam žena), 53 osobe s oštećenjem vida (od čega jedna žena), 55 osoba s oštećenjem sluha (od čega dvije žene), 21 osoba s intelektualnim teškoćama te 64 osobe kod kojih je prisutan invaliditet po više osnova (od čega dvije žene). Osobe s invaliditetom u pravilu se nastoji ne odvajati od ostale zatvorske populacije, već se radi na njihovoj inkluziji uz podržavanje postupka njihovog uključivanja u sve one dnevne aktivnosti u kojima mogu i žele sudjelovati zajedno s ostalim osobama lišenim slobode. Uvažavajući specifične potrebe osoba s invaliditetom, zatvorski sustav kontinuirano poduzima mjere i aktivnosti radi prilagodbe smještajnih kapaciteta kako bi bili primjereni za smještaj i boravak osoba s invaliditetom.

POSI zaprima pritužbe OSI koje se nalaze na izdržavanju zatvorskih kazni u kojima se one uglavnom pritužuju na nepristupačnost zatvora njihovom kretanju u smislu postojanja arhitektonskih barijera, te nepristupačnosti sanitarnih čvorova i drugih prostorija, a radi čega dolazi do povrede prava zatvorenika. Osobe s invaliditetom pritužuju se i na kvalitetu zdravstvene zaštite unutar zatvorskog sustava. POSI u skladu sa svojim ovlastima ispituje osnovanost svake pojedine pritužbe, te ukoliko u konkretnom slučaju utvrdi da su prava zatvorenika s invaliditetom povrijeđena, poduzima daljnje mjere iz svoje nadležnosti, radi zaštite prava pritužitelja. Tijekom 2024. godine zaprimljeno je nekoliko pritužbi istražnih zatvorenika i zatvorenica, a provedenim postupkom nisu utvrđene povrede njihovih prava.

Od Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije zatražili smo informacije o trenutnoj pristupačnosti građevina kaznenih tijela osobama s invaliditetom, te mjerama podrške za osobe s invaliditetom u 2024. godini, kao i planiranim mjerama za 2025. godinu. Dostavljeni su nam podatci prikupljeni iz kaznenih tijela i odgojnih zavoda, kako slijedi:

Kaznionica u Glini	Sobe za zatvorenike s invaliditetom nalaze se u prostoru novog smještajnog objekta za zatvorenike. Pristup samoj građevini je omogućen u prizemlju preko rampe ispred glavnog ulaza, te preko stepenica malog nagiba š/h= 33/13 cm. Na svakom odjelu postoji soba za zatvorenike s invaliditetom veličine 10,80 m^2 (soba) + 6,50 m^2 (sanitarni čvor) = ukupno 17.30 m^2 i 32.40m^3 (ukupno šest soba). Svaka soba ima sanitarni čvor s tuš kadom, umivaonikom i WC školjkom, u svemu dimenzioniran i opremljen za potrebe OSI. Na odjelu je jedna telefonska govornica spuštena na visinu koja omogućava nesmetano korištenje od strane zatvorenika s invaliditetom. Ulaz u sobe iz hodnika omogućen je na način da su pragovi soba u ravnini s hodnicima, a za izlaz u prostore vanjskih šetnica postavljane su rampe s metalnim ogradama. U objektu je izvedeno i koristi se dizalo prilagođeno OSI. Aktualno nema planova za 2025. godinu.
Kaznionica u Lepoglavi	Planirano je u 2025. godini izvesti radove koji bi omogućili pristup OSI kao posjetiteljima u prostor namijenjen za posjete zatvorenicima, te radove koji će omogućiti lakši prilaz u upravnu zgradu Kaznionice osobama s invaliditetom.
Kaznionica u Lipovici - Popovači	Tijekom 2024. godine na ulazu u Odjel II postavljene su prilazne rampe. U Planu je gradnja novih smještajnih objekata u Kaznionici te je predviđena izgradnja dvije sobe za osobe s invaliditetom.
Kaznionica u Požegi	Adaptacijom i prenamjenom postojećeg objekta (zgrade), ustrojen je novi Zatvoreni odjel za zatvorenike „Orljava“, koji zadovoljava sve kriterije vezano uz elemente pristupačnosti neovisnog življenja OSI, od ulaska u zgradu, do prostorije uređene i opremljene adekvatnim inventarom, uz nesmetanu mobilnost i pristup svim prostorijama Odjela. U ovaj objekt su početkom 2024. godine useljeni zatvorenici. Sukladno realiziranim ranije planiranim aktivnostima, u cijelosti je obnovljen, odnosno renoviran Zatvoreni odjel za zatvorenice, u sklopu kojeg su uređeni prostori, odnosno prostorije prilagođene za kretanje i boravak OSI. Tijekom 2025. godine, planira se kompletno unutarnje uređenje, odnosno preuređenje Poluotvorenog odjela za zatvorenice, u sklopu kojega će se opremiti dvije sobe za smještaj i boravak OSI te prilagoditi ulaz u Odjel, postavljanjem rampe. Nadalje, u sklopu postojećeg Poluotvorenog i Zatvorenog odjela za zatvorenike „Česma“, raspolaže se i s prostorom stacionara, koji se nalazi u prizemlju zgrade, uz ambulantu, gdje je OSI ulaz pristupačan, no tijekom 2025. godine planira se preuređenje u sklopu kojega bi se ta prilagodba učinila još kvalitetnijom. Isto tako, planira se prilagoditi i glavni ulaz u Poluotvoreni odjel, koji se nalazi u prizemlju zgrade, a ima nekoliko stepenica.
Kaznionica u Turopolju	Nabavljeni su tuševi, protuklizne podloge i rukohvati u sanitarnom čvoru i tuševima. U prostorijama maloljetničkog zatvora tuševi i sanitarni čvorovi opremljeni su i prilagođeni OSI. Planira se u 2025. godini preurediti i osposobiti spavaonice broj 11 i 12 koje se nalaze u prizemlju.
Kaznionica u Valturi	Tijekom 2024. godine osigurani su elementi za neovisni boravak osoba s invaliditetom u prostorijama za smještaj zatvorenika.
Zatvorska bolnica u Zagrebu	Postoji i koristi se pristupna rampa i dizalo za prijevoz osoba lišenih slobode s invaliditetom. Prema pojedinim tuševima omogućen je pristup u invalidskim kolicima. U jednoj od kupaonica nalazi se i koristi kada koja je posebnim tehničkim pomagalom prilagođena za kupanje zatvorenika koji su teško pokretni. Toaletima se može prići u invalidskim kolicima. Nadalje, medicinsko osoblje raspolaže posebnim kolicima namijenjenima za tuširanje pacijenata u kupaonici te dvjema prijenosnim kadama za kupanje teže pokretnih zatvorenika na bolesničkom krevetu. Poduzimanje daljnjih mjera pristupačnosti za kretanje osoba s invaliditetom planirano je u predstojećem proširenju smještajnih kapaciteta Zatvorske bolnice u Zagrebu i izgradnji nove zgrade.

Zatvor u Bjelovaru	Godine 2024. dogovorena je investicija „Rekonstrukcija i nadogradnja postojeće zgrade javne i društvene namjene“ te je predviđena i prilagodba prostora za smještaj OSI. Za 2025. godinu planirano je uređenje zatvoreničke sobe s prilagodbom za boravak OSI te uređenje dvorišta i pješačkih staza uz prilagodbu OSI.
Zatvor u Dubrovniku	2024. godine u prizemnom dijelu Zatvora započeto je s uređivanjem prostorije koja u potpunosti odgovara potrebama OSI – tuš kabina, topla voda, klimatizacija, kompletna sanitarna oprema koja odgovara osobi s invaliditetom, uključujući i wc školjku niže razine. U 2025. godini, završit će se uređivanje navedene sobe, odnosno opremanje potrebnim namještajem, te će se staviti u funkciju.
Zatvor u Gospiću	U 2025. godini planira se poduzimanje radnje za poboljšanje uvjeta.
Zatvor u Karlovcu	Nema mogućnosti za prilagodbu zbog unutarnje arhitekture zgrade.
Zatvor u Osijeku	Tijekom 2024. godine osobe lišene slobode s invaliditetom smještale su se u sobu prilagođenu osobama s invaliditetom
Zatvor u Požegi	Uređen je dio pješačke staze radi lakšeg pristupa glavnoj zgradi, a 2025. godine planira se ugradnja taktilnih površina koje omogućuju slijepim i slabovidnim osobama lakše kretanje.
Zatvor u Puli - Pola	Tijekom 2024. godine nabavljen je sav potreban materijal za sanaciju stropa sobe za OSI koja se nalazi u prizemlju zatvora te se sanacija planira tijekom 2025. godine.
Zatvor u Rijeci	U 2025. godini planira se primjena elemenata pristupačnosti neovisnog življenja u smislu ugrade rukohvata i dr.
Zatvor u Splitu	Proveden je postupak javne nabave za koso podignute platforme te je obavljena instalacija istih. Tijekom 2025. godine planira se nabava invalidskih kolica, hodalica i dva para štaka.
Zatvor u Šibeniku	Tijekom 2024. godine postavljena je rampa za OSI na glavnom ulazu u zgradu. Nakon ulaska u zgradu putem navedene rampe, svim posjetiteljima, uključujući OSI, osigurana je potpuna pristupačnost. Svi hodnici i prostorije koje koriste posjetitelji nalaze se na istoj razini, bez stepenica i drugih zapreka koje bi otežale kretanje. Zatvorenici koji su smješteni u prizemlju zgrade imaju osigurane sve uvjete pristupačnosti potrebne za nesmetano kretanje i korištenje prostorija. Iako trenutno među smještenim osobama nema zatvorenika s invaliditetom, sve potrebne prilagodbe osigurane su u skladu s važećim propisima. Napominjemo da u 2025. godini nisu planirane dodatne prilagodbe s obzirom na to da su svi potrebni uvjeti pristupačnosti već osigurani, eventualno provedba edukacije osoblja o pružanju podrške osobama s invaliditetom.
Zatvor u Varaždinu	Prilagođen je ulaz u prizemlje zgrade zatvora, prilagođena je telefonska govornica te omogućeno telefoniranje u sjedećem položaju, rekonstruirane su kupaonice te su postavljeni stolci za tuširanje s protukliznim gumama. Planirano je 2025. godine označiti smjer kretanja na dvorištu, izgraditi rukohvate za rampu u prizemlju zgrade, ugraditi taktilne trake vođenja.
Zatvor u Zadru	Tijekom 2025. godine planira se urediti zatvorenički odjel koji će biti prilagođen osobama s invaliditetom.
Zatvor u Zagrebu	Tijekom 2024. godine izvršena je nabava četiri para štaka. Tijekom 2025. godine planirano je prilikom izgradnje pomoćne zgrade prilagoditi čekaonicu za posjetitelje, na način da se prilagodi pristup za osobe s invaliditetom.

Odgojni zavod u Turopolju	Tijekom 2024. godine uređene su pješačke staze, niveliran je prilaz u blagovaonicu te podest na ulazu u Osnovnu školu Turopolje i Srednju strukovnu školu Turopolje. Planirano je za 2025. godinu uređenje zgrade za posjete maloljetnicima te izgradnja prilaznih pješačkih staza te izgradnja kosine i rukohvata prema ulazu u poluotvoreni Odjel i ambulantu zavoda.
Odgojni zavod u Požegi	Tijekom 2024. godine provedene su tri radionice s maloljetnicima radi podizanje svijesti o osobama s invaliditetom na temu oštećenja vida, sluha i tjelesnih oštećenja. Planirano je tijekom 2025. godine renoviranje prostora zavoda.

Iz dostavljenih podataka je vidljivo kako se kontinuirano poduzimaju mjere kako bi se kaznena tijela i odgojni zavodi učinili pristupačnima za osobe s invaliditetom.

Iz obraćanja zaposlenika Zatvorskog sustava doznajemo za više situacija u kojima se u pojedinim kaznenim tijelima, gdje se na izdržavanju zatvorskih kazni nalaze osobe koje se kreću u invalidskim kolicima, oni moraju prevoziti u specijalnim vozilima za prijevoz zatvorenika/uhićenika (tzv. „Maricama“), koja nisu odgovarajuća za ovakve vrste prijevoza. Naime, osobe u kolicima se moraju umjesto elektro-hidrauličnom rampom ugrađenom na stražnja vrata ili odgovarajućim šinama, ručno od strane pravosudnih policajaca podizati, a prilikom vožnje unutarnji dio vozila nema mogućnost fiksiranja kolica potrebnim pojasevima. Isto predstavlja opasnost od ozljeđivanja i za pravosudne policajce i za zatvorenike/uhićenike koje se prevozi.

Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije na okruglom stolu održanom u ožujku 2024. godine **predstavilo je mogućnosti korištenja elektroničkog nadzora kod uvjetnog otpusta i određivanja istražnog zatvora u domu.** Prilikom uvođenja elektroničkog nadzora koristilo se iskustvo Norveške, čiji podatci govore o boljoj rehabilitaciji zatvorenika, manjoj stopi recidivizma, o uštedi proračunskih sredstava, o manjem broju utvrđenih povreda prava zatvorenika, o očuvanju njihovih socijalnih i obiteljskih veza. U RH mogućnost korištenja uvjetnog otpusta uz elektronički nadzor otvorila se 2022. godine donošenjem podzakonskog propisa, nakon prethodno provedenog pilot projekta. Od ove godine otvorena je i mogućnost korištenja elektroničkog nadzora kod istražnog zatvora u domu, koji sud može odrediti uz ispunjenje drugih zakonskih preduvjeta protiv (1) trudne žene, (2) osobe s *„tjelesnim nedostatcima“* koje joj onemogućuju ili bitno otežavaju kretanje, (3) osobe koja je navršila 70 godina života, te (4) u svim slučajevima kada to sud ocijeni iznimno opravdanim, ako je za ostvarenje svrhe istražnog zatvora dovoljna zabrana okrivljeniku da se udaljuje iz doma. Zbog još uvijek postojećih arhitektonskih barijera u kaznenim tijelima, očekujemo da će uvođenje mogućnosti uvjetnog otpusta i istražnog zatvora u domu uz elektronički nadzor značajno doprinijeti poboljšanju položaja zatvorenika i istražnih zatvorenika s invaliditetom.

POSI je u ovom izvještajnom razdoblju, kao nastavak suradnje s Ministarstvom pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, Centrom za izobrazbu, održao četiri predavanja (u Zatvoru u Zagrebu Kaznionici u Požegi (2x) i Kaznionici u Lepoglavi) polaznicima **46., 47., 48 i 49. temeljnog tečaja za službenike odjela osiguranja u kaznionicama i zatvorima, pravosudnim policajcima, predavanja na temu „Osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu“.** Tijekom izlaganja za 82 polaznika 2024. godini predstavljeni su rad i nadležnosti pravobraniteljskih institucija u RH, posebno rad POSI-a, a polaznici su upoznati s pojmovima vezanim za diskriminaciju, međunarodni i nacionalni pravni okvir prava osoba s invaliditetom, kao i praktičnim načinima uspostavljanja i ostvarivanja odgovarajuće komunikacije s osobama različitih vrsta invaliditeta.

2.6.1. Neubrojivi počinitelji kaznenih djela u zatvorskom sustavu

Zaprimljeno je nekoliko pritužbi članova obitelji osoba s psiho-socijalnim teškoćama, kojima je utvrđena neubrojivost, a koje se nalaze u istražnom zatvoru. U pritužbama se navodi kako osobe koje se nalaze u istražnom zatvoru tamo ne dobivaju primjerenu zdravstvenu zaštitu, kako zbog svog invaliditeta nisu sposobne tražiti niti ostvariti svoja prava, te kako je ugrožena njihova sigurnost od strane drugih istražnih zatvorenika koji nemaju psiho-socijalne teškoće. Nadalje navode kako su im nedostupne informacije o zdravstvenom stanju članova obitelji.

Zakonom o kaznenom postupku (NN, br. od 152/08 do 34/24) propisano je kako se istražni zatvor može odrediti ako postoji vjerojatnost da bi okrivljenik koji je u vrijeme počinjenja protupravnog djela bio neubrojiv mogao zbog težih duševnih smetnji počiniti teže kazneno djelo. O određivanju istražnog zatvora po ovoj osnovi izvijestit će se uprava zatvora radi upućivanja okrivljenika u bolnicu za osobe lišene slobode ili odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu koje su dužne primiti okrivljenika i pružiti mu potrebnu zdravstvenu skrb. Određivanje istražnog zatvora osobi s duševnim smetnjama po posebnoj osnovi provodi se u zdravstvenoj ustanovi upravo iz razloga kako bi istražni zatvorenik dobio adekvatnu liječničku skrb. Unutar Zatvorske bolnice u Zagrebu djeluje Odjel forenzičke psihijatrije na kojem bi neubrojivim okrivljenicima trebala biti pružena adekvatna zdravstvena skrb, ali i zaštita od ostalih okrivljenika, koji za osobu s duševnim smetnjama mogu predstavljati potencijalnu opasnost.

Prema podatcima iz posljednjeg javno objavljenog Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2023. godinu, tijekom 2023. godine u zatvorskom je sustavu zaprimljena ukupno 171 osoba kojima je sud odredio istražni zatvor prema čl. 551. Zakona o kaznenom postupku (postoji vjerojatnost da bi okrivljenik koji je u vrijeme počinjenja protupravnog djela bio neubrojiv mogao zbog težih duševnih smetnji počiniti teže kazneno djelo), od čega je njih 103, odnosno 60,23 % do donošenja pravomoćnog rješenja o prisilnom smještaju i liječenju bilo smješteno u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu. Uslijed značajnog povećanja ukupnog broja ove vrste okrivljenika i time povezanih teškoća u realizaciji njihovog smještaja u odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu, posljednjih nekoliko godina sve ih je više smješteno u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu. Navedeno predstavlja znatno opterećenje za zatvorski sustav, osobito ukoliko se uzme u obzir da je prosječno trajanje boravka ovih osoba u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu tijekom 2023. godine iznosilo 144 dana što u pravilu uključuje i vrijeme nakon donošenja pravomoćnog rješenja o prisilnom smještaju i liječenju, dok se čeka da odgovarajuća psihijatrijska bolnica preuzme pacijenta.

Iako Zakon propisuje mogućnost upućivanja okrivljenika u odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu javnog zdravstva, u pravilu te ustanove odbijaju prihvat istražnih zatvorenika uz obrazloženje da nemaju odgovarajuće sigurnosne uvjete za njihov smještaj. Zbog toga se čak i osobe koje su se u trenutku određivanja istražnog zatvora nalazile na liječenju u nekoj od tih ustanova premještaju u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu ili u zatvor. Drugi problem na koji se ukazuje je pravna regulacija statusa istražnog zatvorenika unutar zdravstvenog sustava, odnosno činjenica da je pravni status istražnog zatvorenika reguliran propisima iz sustava pravosuđa, a ne sustava zdravstva i da psihijatrijske ustanove nemaju ovlasti provoditi čuvanje pritvorenih osoba.

Primjer iz prakse: POSI se pritužbom obratila majka radi zaštite prava sina s psiho-socijalnim teškoćama, koji je u neubrojivom stanju počinio protupravno djelo, te mu je zbog opasnosti od počinjenja težeg kaznenog djela određen istražni zatvor, a koja mjera se provodila u zatvoru. Imenovani se nalazio na prisilnom smještaju u psihijatrijskoj ustanovi, iz koje je odveden u istražni zatvor, nakon što je vještačenjem utvrđeno kako je u vrijeme počinjenja protupravnog djela bio neubrojiv. U istražnom zatvoru je pretučen od strane drugog istražnog zatvorenika, te je zadobio teže tjelesne ozljede. Radi liječenja prebačen je u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu. Majka je od Zatvorske bolnice dobila

samo osnovne informacije o njegovom zdravstvenom stanju i nema mogućnosti izravnog kontakta sa sinom, a kod nje veliku zabrinutost izaziva i mogućnost da će ponovno biti vraćan u zatvor, koji očito nije podobno mjesto za njega, a s obzirom na težinu oštećenja njegovog zdravlja. Imenovani boluje od paranoidne shizofrenije te je više puta prisilno hospitaliziran u različitim psihijatrijskim ustanovama.

U provedenom postupku zatražili smo obavijest iz kojeg razloga neubrojiva osoba nije bila upućena u bolnicu za osobe lišene slobode ili odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu radi izdržavanja istražnog zatvora. U zaprimljenom izvješću zatvora navodi se kako je imenovani zaprimljen u zatvor nakon što je istoga dana otpušten iz specijalne psihijatrijske bolnice gdje je bio prethodno sedam mjeseci. Rješenjem nadležnog suda imenovanome je određen istražni zatvor iz osnova navedenih u čl. 551. st. 1. ZKP-a te je na temelju toga trebao biti upućen na psihijatrijsko liječenje u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu. Sva postojeća dokumentacija odmah je proslijeđena u Zatvorsku bolnicu uz zahtjev za prijem, gdje je pacijent upisan na listu čekanja zbog popunjenosti smještajnog kapaciteta, te se nije moglo točno precizirati termin hospitalizacije. Nakon dva dana kod istražnog zatvorenika utvrđene su tjelesne ozljede radi kojih je prevezen je na Objedinjeni hitni bolnički prijam KBC te hospitaliziran, da bi nakon poboljšanja općeg stanja bio premješten na daljnju hospitalizaciju u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu gdje mu je omogućeno i stacionarno psihijatrijsko liječenje. S obzirom na sumnju u povredu prava neubrojive osobe, ali i potencijalne povrede svih drugih istražnih zatvorenika s duševnim smetnjama u sličnim slučajevima, zatraženo je od Zatvorske bolnice u Zagrebu izvješće o mogućnostima da bez odgađanja primi na liječenje pacijente-istražne zatvorenike kojima je primjenom odredbi čl. 551. ZKP-a određeno stacionarno psihijatrijsko liječenje, odnosno o prosječnom vremenu čekanja na realizaciju hospitalizacije u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, od trenutka njihovog upućivanja od strane upravitelja zatvora.

Zaprimljen je odgovor kako čekanje na termin hospitalizacije ovisi o zdravstvenom, odnosno psihičkom stanju okrivljenika. Pacijentima kod kojih postoji manifestna psihotičnost, koja onemogućava normalno funkcioniranje pacijenta i koja se ne uspije kupirati ordiniranim lijekovima, omogućava se hospitalizacija od strane Zatvorske bolnice odmah ili u najkraćem mogućem roku (jedan do dva dana). Ukoliko je pacijent stabilnog psihičkog stanja, odnosno ukoliko ordinirana psihijatrijska terapija uspijeva kupirati simptome osnovne psihičke bolesti, tada se termin hospitalizacije u zatvorskoj bolnici zna čekati i tri mjeseca.

Zaključak i preporuke:

1. Potrebno je nastaviti poduzimati potrebne mjere radi osiguravanja pristupačnosti kaznenih tijela osobama s invaliditetom svih vrsta oštećenja.

2. Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije moraju iznaći zajedničko rješenje za osiguravanje primjerene zdravstvene skrbi i smještaja istražnim zatvorenicima koji su u vrijeme počinjenja protupravnog djela bili neubrojivi na način da se regulira izdržavanje istražnog zatvora na odjelima za forenzičnu psihijatriju zdravstvenih ustanova ili u bolnici za osobe lišene slobode gdje će im biti zajamčena sigurnost i primjerena skrb o zdravlju.

3. Preporučujemo Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, prilikom planiranja i organiziranja nabave specijalnih vozila za prijevoz zatvorenika/uhićenika za kaznena tijela u koja se upućuju osobe s invaliditetom koje se kreću u invalidskim kolicima ili pomoću drugih ortopedskih pomagala, omogućavanje nabave ili *outsoursing* odgovarajućih kombi vozila za prijevoz zatvorenika u invalidskim kolicima.

2.7. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

2.7.1. Lišavanje poslovne sposobnosti i skrbništvo

Kao i prijašnjih godina, i tijekom 2024. godine, POSI je zaprimio više pritužbi osoba s psiho-socijalnim teškoćama za koje je pokrenut postupak za lišenje poslovne sposobnosti. Oni se pritužuju jer smatraju kako su u stanju samostalno brinuti o svojim pravima, potrebama i interesima, te da im skrbnička zaštita nije potrebna. Od strane POSI savjetovane su o mogućnostima zaštite svojih prava u sudskom postupku, te o ulozi posebnog skrbnika, koji će ih u tom postupku zastupati. Iz dostavljene dokumentacije proizlazi kako do lišavanja poslovne sposobnosti pojedinaca dolazi isključivo na temelju nalaza i mišljenja vještaka, u kojima često nije vidljiva svrha lišavanja poslovne sposobnosti niti razlozi za oduzimanje poslovne sposobnosti u određenim područjima.

Ustavni sud Republike Hrvatske je u odluci, Broj: U-III-2461/2019 od 2. lipnja 2021. godine izrazio svoj stav o tome kako bi sudovi trebali češće koristiti svoju slobodu u ocjenjivanju dokaza te izbjegavati nekritičko priklanjanje nalazima i mišljenjima vještaka: *„Ustavni sud ističe da je svjestan važnosti medicinskih nalaza i mišljenja koji se odnose na osobe koje pate od oštećenja mentalnih sposobnosti te se slaže da svaka odluka kojom se odlučuje o mentalnom zdravlju mora biti potkrijepljena relevantnom medicinskom dokumentacijom. Međutim, sudac je, a ne liječnik, taj koji treba ocijeniti sve relevantne činjenice koji se odnose na određenu osobu, te njezine ili njegove osobne okolnosti. Dužnost je suca koji vodi postupak da odluči je li potrebna takva krajnja mjera ili bi i blaža mjera bila dovoljna. Kad je riječ o tako važnom interesu za privatni život pojedinca, sudac mora pažljivo uravnotežiti sve relevantne čimbenike, u svrhu procjene razmjernosti mjere koju određuje. Nužna postupovna jamstva zahtijevaju da svaki rizik od proizvoljnog odlučivanja bude sveden na minimum (vidi X i Y protiv Hrvatske, prethodno navedeno, st. 85.).“*

I nadalje zaprimamo pritužbe na pasivnost posebnih skrbnika u postupku, odnosno činjenicu da u postupku za lišenje poslovne sposobnosti oni ne zastupaju volju ili stavove osobe koju zastupaju, pa joj time ne pružaju niti učinkovitu pravnu zaštitu. Svoje mišljenje o ulozi posebnog skrbnika POSI je dostavio Centru za posebno skrbništvo.

Svrha osnivanja Centra za posebno skrbništvo, kao neovisnog tijela koje zapošljava posebne stručnjake, a koji posjeduju specifično stručno znanje za zastupanje osoba u postupku za lišenje poslovne sposobnosti, bila je upravo da se ovim osobama osigura stručno i učinkovito zastupanje, u skladu s promjenom paradigme koju je uvela KPOSI kao i više presuda Europskog suda za ljudska prava, ali i Ustavnog suda Republike Hrvatske u kojima je zbog sukoba lojalnosti i pasivnosti posebnog skrbnika (najčešće stručnih radnika područnih ureda HZSR-a koji su u tom postupku bili ujedno i predlagatelj) utvrđena povreda prava na pravično suđenje. POSI je mišljenja kako bi uloga posebnog skrbnika trebala biti sa zadatkom pružanja učinkovite podrške osobi u zastupanju njezinog mišljenja/volje/stavova pred sudom čime bi se toj osobi osigurao učinkovit pristup pravosuđu, na jednakoj osnovi s drugima, odnosno sudjelovanje u postupku sukladno članku 13. KPOSI. Poseban skrbnik u postupku trebao bi zastupati, odnosno prenositi sudu mišljenje i želje osobe za koju se postupak vodi, a ne zastupati svoje vlastito mišljenje i ono što on smatra najboljim štićenikovim interesom. Posebni skrbnik koji u postupku za lišenje poslovne sposobnosti izrazi svoj vlastiti stav da je osobu radi zaštite njezinih interesa potrebno lišiti poslovne sposobnosti, unatoč tome što se sama osoba za koju se postupak vodi tome protivi, ne ispunjava svoju svrhu, osobi nije omogućeno primjereno zastupanje i nisu ispunjeni uvjeti jednakosti oružja i pravičnog suđenja.

Centar za posebno skrbništvo izvijestio nas je o izazovima s kojima se u svom radu susreću posebni skrbnici, kao što je nemogućnost uspostavljanja kontakta sa štićenicima, ali i velikom obimu posla posebnih skrbnika zbog čega, prema njihovim riječima, nisu u mogućnosti osobno prisustvovati svim ročištima pred sudom.

S druge strane, zaprimljene su i pritužbe osoba za čije članove obitelji nadležni područni ured HZSR nije pokrenuo sudski postupak radi lišenja poslovne sposobnosti, iako su oni smatrali kako je to nužno

potrebno i jedini mogući način zaštite njihovih prava i interesa. U pritužbama stranke navode kako su ih područni uredi upućivali da postupke pokrenu sami, unatoč činjenici da je iz dokumentacije osobe, koje su najčešće od rođenja osobe s teškim invaliditetom, u tretmanu HZSR-a proizlazila nužnost za oduzimanjem poslovne sposobnosti s ciljem zaštite njihovih prava i interesa.

POSI je upoznat i s nemogućnošću ostvarivanja određenih prava osoba koje zbog psiho-socijalnih teškoća nisu u stanju izraziti svoju volju, pa primjerice nisu u stanju dati suglasnost za smještaj u instituciju niti za bilo koju drugu uslugu koja im je potrebna. Također, nisu u stanju sklapati pravne poslove, dati pristanak na liječenje i slično, a nisu lišene poslovne sposobnosti, nemaju zakonskog zastupnika, punomoćnika niti su ovlastile osobu od povjerenja da u njihovo ime da tražene suglasnosti ili pristanke. Na ovaj problem ukazuju članovi obitelji, najčešće djeca dementnih roditelja kojima je potreba skrb u smislu smještaja u instituciju ili različitih zdravstvenih usluga. Postupci za lišenje poslovne sposobnosti traju dugo, a odluke se moraju donijeti bez odgađanja.

2.7.2. Upravljanje imovinom i prihodom osoba pod skrbništvom

POSI je zaprimio više pritužbi skrbnika osoba lišenih poslovne sposobnosti kojima je značajno otežano raspolaganje redovnim prihodom štićenika, na način da im je otežan pristup njihovim novčanim sredstvima na računima banaka. U svim ovim slučajevima radi se o roditeljima ili drugim bliskim članovima obitelji osobe pod skrbništvom, koji osim što obnašaju skrbničku dužnost i žive sa štićenikom, u svakom pogledu skrbe o njemu i brinu za njegovu dobrobit. Pritužitelji kao skrbnici svjedoče kako redovni prihod štićenika, primjerice inkluzivni dodatak koji se isplaćuje na tekući račun štićenika mogu podići samo u poslovnici banke u kojoj je račun otvoren, odnosno u kojoj je položeno rješenje o skrbništvu; nemaju mogućnosti korištenja bankovnom karticom i podizanja novca na bankomatu ili u nekoj drugoj poslovnici; nemaju mogućnost korištenja online bankarstva; roditeljima/skrbnicima ovo je značajno ograničenje, jer iziskuje osobni odlazak u poslovnicu, što je nemoguće ukoliko je skrbnik na putovanju; pritužitelji su se susreli i sa situacijom kada nisu mogli podići zaostatke inkluzivnog dodatka kao redovni mjesečni prihod jer se bankovni službenik nalazi u poziciji tumačenja što se smatra redovnim prihodom te sukladno tome odobrava isplatu. Roditelji koji obnašaju skrbničku dužnost smatraju i kako obveza otvaranja posebnog računa na ime štićenika za uplatu redovnih prihoda nije u njihovom interesu, zbog naknada koje banke naplaćuju za vođenje računa te su mišljenja da bi redovni prihod štićenika trebao biti isplaćivan na račun skrbnika.

POSI je mišljenja kako se skrbniku mora omogućiti raspolaganje redovnim novčanim primanjima štićenika na način koji za njega neće biti pretjerano zahtjevan te koji će jamčiti da su štićeniku ta novčana primanja redovito dostupna, na što je izravno upozoren HZSR.

Iako je jedan od najčešćih razloga lišavanja poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom zaštita njihovih imovinskih interesa, POSI ima saznanja kako ponekad skrbnička zaštita ne uspijeva postići svoju svrhu. Tako je jedan područni ured HZSR-a obavijestio POSI kako je osoba s invaliditetom, lišena poslovne sposobnosti u dijelu, između ostaloga, samostalnog sklapanja pravnih poslova, potpisivanja pravnih akata i zastupanje pred svim tijelima, raspolaganja plaćom, mirovinom, i drugim stalnim ili povremenim novčanim primanjima, raspolaganja novčanim sredstvima na bankovnim računima, raspolaganja nekretninama, prijevarnim postupanjem drugih osoba upisana kao direktor i osnivač nekoliko trgovačkih društava u sudski registar čime su za njega nastale novčane obaveze, ali i prekršajna, odnosno kaznena odgovornost za propuste u radu trgovačkih društava i odgovornih osoba u njima. Naime, sukladno Zakonu o sudskom registru (NN, br. od 01/95 do 123/23) osobe koje podnose prijavu za upis u sudski registar mogu komunicirati s javnim bilježnikom putem sredstava elektroničke komunikacije (video-veza i slično). Javni bilježnik provjerava identitet tih osoba pomoću sredstava elektroničke identifikacije i autentifikacije visoke razine sigurnosti te provjerava jesu li ispunjene i ostale pretpostavke za podnošenje prijave, osobito jesu li prijavu podnijele osobe koje su za to ovlaštene. Ako posumnja da su osobe koje podnose prijavu krivotvorile ili na drugi način zlouporabile identitet, da nisu poslovno sposobne i u drugim zakonom opisanim slučajevima, javni bilježnik može zahtijevati njihovu fizičku prisutnost. Iz navedenog proizlazi da se sumnja u postojanje poslovne

nesposobnosti utvrđuje neposrednim opažanjem javnog bilježnika, na temelju fizičkih karakteristika osobe ili obavljenim razgovorom s osobom, što je dvojben način utvrđivanja poslovne nesposobnosti osobe.

S obzirom na to da ovaj pojedinačni slučaj ukazuje kako bi u budućem istovjetnom postupanju moglo doći do povrede interesa više osoba s invaliditetom lišenih poslovne sposobnosti, predložili smo nadležnom Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije inicirati izmjenu pojedinih odredbi Zakona o sudskom registru, odnosno pronaći drugi primjereni način reguliranja upisa u sudski registar, u suradnji s Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Činjenica da je osoba lišena poslovne sposobnosti i u kojem opsegu dostupna je uvidom u maticu rođenih osoba, ili uvidom u Registar osoba pod skrbništvom koji vodi HZSR u programu u vlasništvu Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Potvrde o podatcima i činjenicama upisanima u očevidnike izdaju se na zahtjev zainteresiranih osoba.

Iz konkretnog slučaja razvidno kako skrbnička zaštita nije postigla svoju svrhu te je došlo do povrede prava i interesa osobe lišene poslovne sposobnosti, pod skrbništvom, a zbog neadekvatne zakonske regulative.

Preporuke:

1. Hrvatskom zavodu za socijalni rad preporučujemo kod donošenja odluke o pokretanju postupka radi lišenja poslovne sposobnosti, tijekom trajanja sudskog postupka, te prilikom obavljanja skrbničkih ovlasti primjenjivati načela Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i temeljna načela skrbništva propisana Obiteljskim zakonom.
2. Hrvatskom zavodu za socijalni rad preporuča se omogućiti skrbnicima raspolaganje redovnim prihodom štićenika na način koji za njih neće biti pretjerano zahtjevan.
3. Hrvatskoj liječničkoj komori preporuča se provoditi specijaliziranu edukaciju vještaka za provođenje vještačenja u postupcima radi lišenja poslovne sposobnosti.
4. Pravosudnoj akademiji preporuča se provoditi edukaciju sudaca koji provode postupke radi lišenja poslovne sposobnosti.
5. Centru za posebno skrbništvo preporuča se specijalizacija i edukacija posebnih skrbnika za zastupanje štićenika u postupcima lišenja poslovne sposobnosti.
6. Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike preporuča se osigurati dodatno zapošljavanje posebnih skrbnika u Centru za posebno skrbništvo kako bi isti mogli učinkovitije zastupati osobe za koje je pokrenut postupak radi lišenja poslovne sposobnosti pred sudom.

2.8. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Tijekom 2024. godine zaprimili smo više upita roditelja o pravu na uzdržavanje radno nesposobne punoljetne osobe s invaliditetom od strane drugog roditelja, pritužbe na zapreke u naplati iznosa za uzdržavanje te pritužbe na nemogućnost ostvarivanja prava na privremeno uzdržavanje. Stranke smo prilikom savjetovanja upoznali s relevantnim odredbama Obiteljskog zakona (NN, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23 i 156/23) te načinima ostvarivanja njihovih prava. S obzirom na to da se pravo na privremeno uzdržavanje moglo priznati samo djetetu do navršene 18. godine života, predložili smo izmjenu Zakona o privremenom uzdržavanju (NN, br. 145/24) na način da se pravo na privremeno uzdržavanje može priznati i punoljetnim osobama koje zbog invaliditeta nisu sposobne za rad, a koje je roditelj dužan uzdržavati dok god ta nesposobnost traje. Prijedlog je prihvaćen.

Zaprimljeno je i više pritužbi osoba s invaliditetom kojima su odlukom suda ograničena roditeljska prava, zbog povrede njihovih roditeljskih dužnosti.

Država mora zajamčiti da dijete ne bude odvojeno od svojih roditelja protivno njihovoj volji, osim ukoliko nadležna tijela, čija je odluka podložna preispitivanju od strane pravosuđa, u skladu s pozitivnim pravom i postupcima, ne utvrde da je takvo odvajanje potrebno u najboljem interesu

djeteta. Niti u kojem slučaju dijete neće biti odvojeno od roditelja na osnovi invaliditeta, bilo djeteta ili jednog ili oba roditelja. Osobe s invaliditetom imaju pravo dobiti odgovarajuću pomoć u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece, međutim, uvijek će se i u svakom slučaju prvenstveno uzeti u obzir interesi djeteta.

U izvještajnom razdoblju zaprimljene su pritužbe osoba s psiho-socijalnim teškoćama kojima je ograničeno roditeljsko pravo na način da im je onemogućeno ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom, ili je ostvarivanje istih odnosa određeno pod nadzorom stručne osobe.

Primjer iz prakse (1): U jednom slučaju majci je sudskom odlukom određeno održavanje osobnih odnosa s djetetom pod nadzorom stručne osobe, a koji se održavaju tri puta tjedno u prostorijama područnog ureda HZSR-a. Majka je u sklopu provedbe mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta upućivana na potrebu skrbi o mentalnom zdravlju i liječenju, što nije činila, uslijed čega je došlo do pogoršanja njezinog zdravstvenog stanja te je procijenjeno da je sigurnost djeteta u visokoj mjeri ugrožena kada je uz majku. Obrazovna ustanova koju pohađa dijete izvijestila je kako su kod djeteta uočena brojna nepoželjna ponašanja od početka realizacije učestalih susreta s majkom. Prilikom susreta majka se ne pridržava uputa stručnih radnika te neprimjerenim ponašanjem negativno utječe na dijete, čime dijete postaje uznemireno i pokazuje brojne znakove auto i heterodestruktivnosti. U konkretnom slučaju od strane HZSR-a priznate su usluge pomoći i podrške u ostvarivanju roditeljskih prava, ali s obzirom na to da stranka ne uvažava upute stručnih radnika i ne slijedi njihove savjete, dolazi do ugrožavanja interesa djeteta.

Primjer iz prakse (2): U drugom slučaju otac, OSI s psiho-socijalnim teškoćama ne uspijeva realizirati svoje pravo na osobne odnose s kćerkom, određene sudskom odlukom, zbog njezinog odbijanja susreta. U postupku je utvrđeno kako je područni ured HZSR-a poduzeo više radnji i mjera s ciljem pružanja pomoći ocu u izvršavanju njegovih roditeljskih dužnosti te nadzora nad izvršavanjem njegovih roditeljskih dužnosti. Otac nije surađivao u provođenju mjere stručne pomoći i intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu, a kontakte s djetetom nije ostvarivao na primjeren način, odnosno izlagao ju je neprimjerenom sadržaju i provodio psihičko zlostavljanje, što je prijavljeno policiji.

U konkretnim slučajevima nije utvrđena povreda roditeljskih prava pritužitelja, jer su isti, unatoč ponuđenoj i primljenoj pomoći u obavljanju svojih roditeljskih dužnosti, svojim postupcima ugrožavali interes djeteta.

Primjer iz prakse (3): Pritužitelj, koji je OSI s psiho-socijalnim teškoćama, navodi kako mu je uskraćeno pravo i mogućnost da ostvaruje osobne odnose s mlt. djecom, dva puta tjedno po dva sata, u nazočnosti stručne djelatnice područnog ureda HZSR-a, kako je to određeno privremenom mjerom donesenom u sudskom postupku 2019. godine. S obzirom na to da djeca žive s majkom koja odbija svaki kontakt s pritužiteljem, on je više puta pokušao telefonski kontaktirati nadležni područni ured HZSR-a, radi dogovora oko ostvarivanja susreta s djecom, ali nitko mu se nije javljao. U izvješću područnog ureda HZSR-a se navodi kako je isti povremeno uspijevao ostvariti susrete s djecom, a u kolovozu 2023. godine došlo je do dekompenzacije njegovog psihičkog stanja uslijed prekida psihijatrijskog liječenja, te je došlo do počinjenja kaznenog djela prijetnje, u neubrojivom stanju te mu je određen prisilni smještaj u psihijatrijskoj ustanovi, do listopada 2024. godine. Tijekom trajanja liječenja prisilnom hospitalizacijom susreti nisu održavani. Navodi se kako je područni ured HZSR-a nakon otpusta pritužitelja s prisilnog smještaja na sva njegova obraćanja posredovao da se osobni odnosi djece s ocem realiziraju. Navodi se kako se aktualno obraćao područnom uredu HZSR-a radi ostvarivanja susreta s djecom u rujnu i listopadu 2024. godine, ali susreti nisu realizirani zbog školskih obaveza djece. U studenom 2024. godine održan je susret djece s ocem u nazočnosti voditeljice osobnih odnosa, a koja je iznijela da je susret prošao uredno. Uvidom u dokumentaciju razvidno je kako je otac, nakon što je u kolovozu 2021. godine otpušten s psihijatrijskog liječenja održao svega nekoliko susreta s djetetom, s mlt. djetetom X koje je provodio strukturirano, a prema djetetu je bio pažljiv i emocionalno topao, a susreti oca i mlt. Y započeli su u siječnju 2022. godine, te je pri tome

razvidna međusobna naklonost oca i djeteta. Vidljivo je kako je majka poduzimala aktivnosti kako bi onemogućila redovito održavanje osobnih odnosa oca s djecom te ih izlagala nepoželjnim emocionalnim pritiscima. Od 2022. godine navodi se kako se susreti i druženja oca s mlt. X održavaju jednom mjesečno te se uvidom u izvješća voditeljice nadzora nad susretima doznaje o pozitivnom i emocionalno bliskom odnosu djece i oca te primjerenoj suradnji roditelja s voditeljicom. U izvješću se nadalje navodi kako je tijekom postupka zaštite interesa djece zamijećeno kako otac uslijed psihijatrijskih teškoća i nekritičnosti spram vlastitih zdravstvenih problema nije u mogućnosti sagledati i razdvojiti osobne potrebe od potreba djece uslijed čega je sklon djecu izlagati emocionalnim pritiscima i situacijama koje djecu dovode u poziciju konflikta lojalnosti roditeljima. Kod mlt. X je uočena inverzija uloga i preuzimanje odgovornosti za oca. Nadalje se navodi kako mlt. X i mlt. Y nemaju uvida u očeve psihijatrijske teškoće te nekritički prihvaćaju očeva traženja i sugestije. Oba djeteta procjenjuju da je otac prema njima dobar i iskazuju potrebu za daljnjim susretima. Kod oba dječaka se uočavaju elementi nesigurne privrženosti i teškoće suočavanja s postojećim obiteljskim prilikama. Zaključno se navodi kako je s obzirom na to da je došlo do pogoršanja psihičkog stanja oca koji je svojim postupcima intenzivno ugrozio razvoj djece stručni tim područnog ureda HZSR-a mišljenja da je s ciljem zaštite interesa djece ocu potrebno zabraniti ostvarivanje osobnih odnosa s djecom, ostvarivanje svih izravnih i neizravnih kontakata s djecom i neovlašteno približavanje djeci na udaljenost manju od 100 metara od mjesta gdje se djeca nalaze, a osobito od mjesta gdje stanuju i odgojno-obrazovnih ustanova koje pohađaju, te da je majci potrebno omogućiti obavljanje samostalne roditeljske skrbi, osim u dijelu koji se odnosi na zastupanje u vezi s bitnim osobnim pravima djeteta, koji prijedlog je upućen nadležnom sudu u srpnju 2024. godine te je sudski postupak u tijeku.

POSI je u konkretnom slučaju utvrdio povredu roditeljskih prava pritužitelja kao oca zbog nepružanja pomoći u ostvarivanju osobnih odnosa s djecom, kako je to bilo određeno pravomoćnim sudskim odlukama, a nije niti bilo drugih oblika pomoći i podrške u ostvarivanju njegovih roditeljskih dužnosti. Pritužitelj tvrdi da je posljednjih sedam godina djecu vidio svega nekoliko puta, a da je za vrijeme dok se nalazio na prisilnom smještaju u psihijatrijskoj ustanovi imao terapijske izlaske te je mogao ostvariti osobne odnose s djecom, što mu nije bilo omogućeno. Nakon otpusta iz psihijatrijske ustanove pokušavao je ostvariti kontakt s područnim uredom HZSR-a radi posredovanja oko ostvarivanja osobnih odnosa s djecom, ali bezuspješno. Iz izvješća koje nam je dostavljeno proizlazi kako je odnos oca prema djeci ovisan o njegovom zdravstvenom stanju te u razdobljima pogoršanja njegovog mentalnog zdravlja dolazi do nepovoljnih postupaka prema djeci, u smislu izlaganja djece emocionalnim pritiscima i situacijama koje djecu dovode u poziciju konflikta lojalnosti roditeljima, dok u razdobljima njegovog stabilnog zdravstvenog stanja odnos prema djeci ima sve značajke pozitivnog roditeljskog odnosa. Iako je kod odlučivanja o roditeljskoj skrbi i načinima ostvarivanja iste prvenstveno potrebno uzeti u obzir interese djece, potrebno je uravnotežiti prava roditelja i djeteta. U konkretnom slučaju postavlja se pitanje je li doista u interesu djece onemogućiti im svaki kontakt s ocem, pogotovo stoga što se u izvješću navodi kako djeca iskazuju potrebu za daljnjim susretima s ocem. Prije poduzimanja ovako drastične mjere kojom se uskraćuju gotovo sva roditeljska prava pritužitelju, potrebno je poduzeti blaže mjere, kojima se manje zadire u njegov obiteljski život, a kao OSI potrebno mu je pružiti pomoć i podršku u obavljanju njegovih roditeljskih dužnosti i prava, na način koji omogućava očuvanje obiteljskih veza i smanjuje potrebu za drastičnim ograničenjima prava na obiteljski život. Iz okolnosti slučaja koje su nam poznate, iako je zaštita dobrobiti djeteta legitimni cilj koji se nastoji ostvariti prijedlogom za zabranu održavanja osobnih odnosa oca s djecom, postoji sumnja da ta mjera nije proporcionalna niti nužna, jer se ista svrha, odnosno cilj, može postići i blažim mjerama, primjerice određivanjem održavanja osobnih odnosa pritužitelja s djecom pod nadzorom, kao što je to bilo i do sada. Iz podataka koji su nam dostavljeni ne proizlazi da je otac svojim ponašanjem u tolikoj mjeri povrijedio prava i interese djece, da bi bilo nužno i neophodno radi njihove dobrobiti u potpunosti zabraniti mu održavanje bilo kakvih osobnih odnosa, te postoji sumnja da je ovakav prijedlog upućen sudu diskriminatoran, jer dovodi pritužitelja u nepovoljniji položaj u odnosu na drugu osobu bez invaliditeta koja bi prema djeci postupala na jednaki način, ali i u odnosu na majku koja, prema podatcima iz izvješća HZSR-a također izlaže djecu emocionalnim pritiscima, ali njezino pravo na

roditeljsku skrb ne predlaže se ograničiti. Uz navedeno, zabrana ostvarivanja osobnih odnosa s djecom dovela bi do nepopravljivog raskidanja obiteljskih veza između oca i djece.

POSI je preporučio poduzeti mjere iz nadležnosti područnog ureda HZSR-a kako bi se pritužitelju osigurala adekvatna pomoć i podrška u ostvarivanju osobnih odnosa s djecom, kako je to određeno sudskom odlukom. Istovremeno, preporučeno je djeci pružiti odnosno učiniti dostupnom stručnu pomoć s ciljem prihvaćanja, odnosno razumijevanja invaliditeta roditelja.

Povodom Međunarodnog dana roditelja Gradski ured za socijalnu zaštitu, zdravstvo, branitelje i osobe s invaliditetom Grada Zagreba organizirao je okrugli stol **Afirmacija roditeljstva osoba s invaliditetom,** a kako bi se čula autentična iskustva i životne priče roditelja s invaliditetom kao i njihovi prijedlozi za unaprjeđenje roditeljstva OSI. Ta će iskustva i prijedlozi poslužiti kao temelj za planiranje mjera i aktivnosti Grada Zagreba za osiguravanje prava na obitelj i život u zajednici osoba s invaliditetom u sljedećem razdoblju. Veliku razliku u roditeljstvu osoba s invaliditetom čini veća dostupnost usluge osobne asistencije, tako da je jedan od zaključaka skupa da će se osiguravanjem veće podrške za osobe s invaliditetom omogućiti i lakše ispunjavanje roditeljske uloge. Tijekom rasprave su istaknuti i specifični izazovi roditeljstva na koje nailaze osobe s psihičkim teškoćama koje tijekom krize mogu izgubiti povezanost s djetetom jer se ne mogu brinuti za djecu. Iako je određena podrška psihijatra i psihoterapije moguća u sustavu za oboljelu osobu, drugi članovi obitelji od sustava ne dobivaju nikakvu podršku, a ne znaju kako komunicirati niti kako se ponašati u tim zahtjevnim situacijama.

Zaključak i preporuke:

Područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad preporuča se osigurati pomoć i podršku roditeljima s invaliditetom u obavljanju njihovih roditeljskih obveza i prava, a prilikom predlaganja izricanja mjera kojima se ograničavaju njihova roditeljska prava voditi računa o ravnoteži između prava roditelja i djeteta.

2.8.1. Roditeljsko pravo osoba sa psiho-socijalnim teškoćama smještenih u institucije socijalne skrbi

Prema saznanjima POSI, roditeljsko pravo osoba s invaliditetom, s psiho-socijalnim teškoćama, često je ograničeno izricanjem različitih mjera obiteljsko-pravne zaštite, a ostvarivanje (preostalih) roditeljskih prava može biti onemogućeno ili otežano činjenicom izdvajanja roditelja iz primarne sredine i smještajem u instituciju.

Kako bi ispitala razina poštivanja roditeljskih prava i uopće mogućnost ostvarivanja tih prava od strane ove kategorije osoba s invaliditetom, pružatelje usluga stalnog smještaja za odrasle osobe zatražili smo dostavu sljedećih podataka:

1. Ukupan broj korisnika ustanove te broj korisnika koji su roditelji maloljetne djece;
2. Jesu li ovim korisnicima izrečene sudske mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta sukladno čl. 413. i 149. važećeg Obiteljskog zakona kojima se oduzimaju ili ograničavaju roditeljska prava. (Ponuđeni su odgovori: jesu / nisu / nemamo saznanja);
3. Ukoliko imate saznanja, navedite mjeru koja je izrečena roditelju;
4. Jesu li njihova roditeljska prava ograničena na drugi način – primjerice odlukom o lišenju poslovne sposobnosti koja obuhvaća i oduzimanje roditeljskih prava;
5. Ukoliko su im takve mjere izrečene, ostvaruju li ove osobe svoja preostala roditeljska prava. Primjerice, ukoliko je roditelju izrečena mjera oduzimanja prava na stanovanje s djetetom te je sudskom odlukom određeno periodično održavanje osobnih odnosa s djecom, održavaju li oni te odnose ili ne. Ukoliko ih održavaju, je li to: redovno (kako je određeno sudskom odlukom) ili u manjem opsegu od određenog;
6. Ukoliko ih ne ostvaruju u potpunosti ili uopće ne ostvaruju, imate li saznanja o razlozima;

7. Ukoliko ih ostvaruju, na koji način to čine – primjerice djeca dolaze u ustanovu u kojoj je roditelj smješten ili susrete ostvaruju izvan ustanove.

Zaprimljeni su podatci o 45 osoba na stalnom smještaju u institucijama koje su roditelji jednog ili više maloljetne djece.

Grafikon 8. Ukupan broj roditelja i njihov pravni status

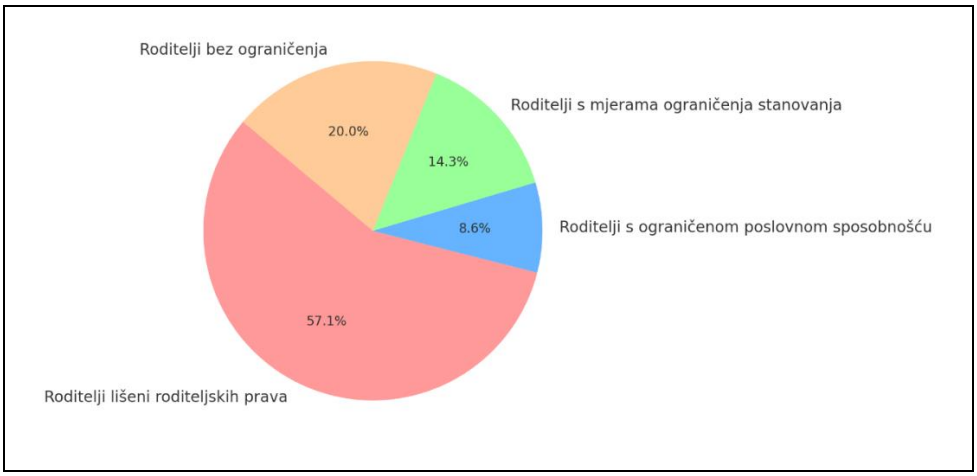

Iz grafikona 8. vidljivo je da je većini smještenih osoba roditeljsko pravo ili oduzeto, ili na neki način ograničeno.

Od ukupno 20 roditelja lišenih prava na roditeljsku skrb, za dva roditelja sud je donio odluku o ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom. O tome ostvaruju li se ti osobni odnosi sukladno sudskoj odluci, za jednog roditelja nismo zaprimili podatke, a za drugog roditelja smo obaviješteni da se ostvaruju, ali u manjem obimu nego što je to određeno sudskom odlukom. Međutim, dva roditelja koji su lišeni prava na roditeljsku skrb ostvaruju povremene osobne odnose s djetetom, uglavnom telefonskim kontaktom, iako sud o tome nije donio odluku. U četiri slučaja su zasnovana posvojenja.

Od ukupnog broja roditelja, njih troje je lišeno poslovne sposobnosti u dijelu roditeljstva. U jednom slučaju je dijete posvojeno, a jedna osoba u potpunosti lišena poslovne sposobnosti dala je suglasnost za posvojenje djeteta. U jednom slučaju osobni odnosi nisu uređeni, niti ograničeni, a roditelj ih ostvaruje rijetko – jednom mjesečno.

U tri slučaja smo zaprimili podatke kako su djeca punoljetna te zatraženi podatci nisu dostavljeni.

Ukupno je za pet roditelja izrečena mjera oduzimanja prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, uz odluku o ostvarivanju osobnih odnosa djeteta s roditeljem. U dva slučaja osobni odnosi se, prema izvješću institucije, održavaju onako kako je određeno sudskom odlukom, dok se u izvješćima područnog ureda HZSR-a navodi kako jedan roditelj osobne odnose održava sukladno sudskoj odluci, dok za druge nema podataka.

Kod sedam roditelja nije ograničeno roditeljsko pravo niti je na drugi način regulirano ostvarivanje osobnih odnosa s djecom. Neki od roditelja ne održavaju osobne odnose s djecom, a neki ih održavaju povremeno.

Kod pet roditelja je brak razveden, ili dijete rođeno u izvanbračnoj zajednici stanuje s drugim roditeljem te je odlučeno o ostvarivanju osobnih odnosa sa smještenim roditeljem. U jednom slučaju roditelj ne održava osobne odnose s djetetom, jer to ne želi. Kod jednog roditelja osobni odnosi ostvaruju se povremeno, u manjem obimu nego što je to određeno sudskom odlukom, u jednom slučaju područni

ured HZSR-a nema podatke, u jednom slučaju su omogućeni telefonski kontakti, u jednom slučaju je organiziran kontakt s djetetom svega jednom. Za dvije osobe nisu zaprimljeni nikakvi podatci.

U jednom slučaju majci koja je na smještaju oduzeto je pravo na stanovanje s djetetom, a održavanje osobnih odnosa određeno je neizravno, putem telekomunikacijskih sredstava tri puta tjedno, s obzirom na to, kako navodi sud, da dom u kojem je majka smještena nije adekvatno okruženje za odvijanje susreta.

U drugom slučaju nadležni ured HZSR-a za osobu koja je lišena poslovne sposobnosti u širokom obimu, između ostaloga i vezano uz osobno stanje štićenice, nema podatke o tome jesu li štićenici odlukom nadležnog tijela ograničena njezina roditeljska prava, jer taj područni ured nije mjesno nadležan rješavati o stvarima iz područja obiteljsko-pravne zaštite djece korisnice. Nemaju niti podatke o ostvarivanju osobnih odnosa imenovane s djecom. Iz dokumentacije koja nam je dostavljena (rješenje o lišenju poslovne sposobnosti) proizlazi kako je imenovana majka dvoje djece rođene u izvanbračnoj zajednici, kako se s kćerkom čuje telefonom, te kako se *„mora boriti za svoju djecu“*. Zabrinjava činjenica da nadležni područni ured HZSR-a nema nikakvih podataka o ostvarivanju roditeljskih prava svoje štićenice, niti je poduzeo mjere i aktivnosti kako bi se u njezinom interesu reguliralo pravo na održavanje osobnih odnosa s djecom i ostvarivanje drugih roditeljskih prava.

Za jednu korisnicu, ustanova u kojoj je smještena, dostavlja podatak kako osobne odnose ostvaruje „redovno“, dok iz izvješća nadležnog područnog ureda HZSR-a proizlazi kako je odlukom suda određeno da će mlt. dijete korisnice stanovati s ocem, a da će se susreti i druženja s majkom odvijati svaki prvi i treći vikend u mjesecu, počevši od petka u 18.00 sati do nedjelje u 18.00 sati, u prisutnosti oca djeteta ili druge odrasle osobe koju on odredi. HZSR nema podatke ostvaruje li korisnica osobne odnose s djetetom kako je to određeno sudskom odlukom. S obzirom da je ista smještena u instituciji, teško je povjerovati da se osobni odnosi s djetetom održavaju onako kako je to određeno sudskom odlukom.

U drugom slučaju je ocu koji je lišen roditeljske skrbi određeno održavanje osobnih odnosa s mlt. djetetom, te su se oni odvijali, u dogovoru s udomiteljicom u čijoj obitelji je bilo smješteno mlt. dijete, a ovisno o zdravstvenom stanju oca. Međutim, kada je dijete premješteno u instituciju socijalne skrbi izvan mjesta u kojem je smješten otac, osobni odnosi se ne održavaju, a područni ured HZSR-a nas obavještava kako će se tražiti rješenja i predlagati nadležnom sudu uređenje održavanja osobnih odnosa roditelja i djeteta.

Korisnica je lišena poslovne sposobnosti u dijelu roditeljstva (odlukom iz 2022. godine), te joj je oduzeto pravo na stanovanje s djetetom, a nije ograničena u održavanju osobnih odnosa. Djeca su u svakodnevnom kontaktu s majkom telefonskim putem, a jednom mjesečno posjećuju je u domu gdje ih dovodi baka po majci, a susreti traju pola sata.

Korisnik, djelomično lišen poslovne sposobnosti, oduzetog prava na stanovanje s djetetom (odlukom iz 2018. godine), a osobni odnosi su određeni uz nadzor stručne osobe u jednom centru za pružanje usluga u zajednici. Dijete je povjereno baki te je baka imenovana skrbnicom. Prema navodima bake, dijete je u svakodnevnom telefonskom kontaktu s roditeljima, a „oca nije vidjela duže vrijeme“. Baka kod područnog ureda HZSR-a na zapisnik izjavljuje kako dijete nije vodila u posjete ocu, iako on to želi, te da će to činiti ukoliko postoje pravne pretpostavke. Pitanja roditeljske skrbi i postupci zaštite prava i dobrobiti djeteta u nadležnosti su drugog područnog HZSR-a.

Iz zaprimljenih podataka naročitu zabrinutost izazvala je činjenica da u nekim slučajevima nadležni područni uredi HZSR-a za osobe koje su lišene poslovne sposobnosti i pod skrbništvom, nemaju podatke o ograničavanju i/ili oduzimanju roditeljskih prava smještenih osoba, zbog različite mjesne nadležnosti HZSR-a (u obiteljsko-pravnim stvarima nadležan je HZSR djeteta), pa prema tome nemaju podatke jesu li štićeniku povrijeđena njegova prava na roditeljstvo. U nekim slučajevima sudska odluka o ostvarivanju osobnih odnosa nije dovoljno konkretna i određena, već je navedeno da će se osobni odnosi odrediti „prema dogovoru“, pa se ne zna tko se zapravo mora dogovoriti o susretima niti tko je odgovoran i kako će se ti susreti odvijati ukoliko do dogovora ne dođe. Uz to, ovakva odluka zapravo

znači da se održavanje osobnih odnosa smještene osobe s djetetom prepušta osobi kojoj je dijete povjereno ili pod čijim je skrbništvom. Najnepovoljniji je položaj onih roditelja kojima nije ograničeno roditeljsko pravo niti je sudskom odlukom uređeno održavanje osobnih odnosa s djecom, a iz kojeg razloga nitko ne kontrolira je li ovim roditeljima povrijeđeno njihovo roditeljsko pravo niti se poduzimaju neke mjere da oni ostvare osobne odnose s djetetom. U slučaju kada je brak razveden, a dijete stanuje s drugim roditeljem, te je odlučeno o ostvarivanju osobnih odnosa sa smještenim roditeljem, održavanje ovih odnosa praktički ovisi o mogućnostima i dobroj volji drugog roditelja.

Osobe koje su smještene u instituciju, često su lišene poslovne sposobnosti u poduzimanju mjera i radnji koje se odnose na osobna stanja, na sklapanje pravnih poslova, poduzimanja radnji pred sudom i drugim tijelima. Prilikom obilazaka ustanova za smještaj uočeno je kako smještene osobe često ne znaju imaju li još uvijek svoja roditeljska prava ili su im ona oduzeta ili ograničena, niti znaju koje radnje mogu poduzeti da bi ostvarili osobne odnose s djecom, niti kome se trebaju obratiti sa svojim zahtjevima i kome izraziti svoju želju da ostvare susret s djetetom.

Zaključci i preporuke:

Iz svega navedenog proizlazi kako je činjenica smještaja u instituciju zapreka ostvarivanju svih ili samo nekih sadržaja roditeljske skrbi. Osobe smještene u instituciju često ne ostvaruju osobne odnose s djecom, ili ih ostvaruju u manjem obimu nego što je to određeno sudskim odlukama, a često je održavanje osobnih odnosa prepušteno odluci, odnosno dobroj volji osoba kod kojih je dijete smješteno, odnosno kojima je povjereno. Mnoge su realne zapreke održavanju ovih odnosa, kao što su udaljenost između ustanove u kojoj je smješten roditelj od mjesta stanovanja djeteta pa organizacija njihovog susreta iziskuje troškove, vrijeme, ali i loše zdravstveno stanje roditelja, nevoljkost djeteta da komunicira s roditeljem ili ga posjećuje. Roditelji smješteni u instituciju ne znaju kako ostvariti ili zaštititi svoja prava na roditeljstvo, a često to nisu niti u mogućnosti jer su lišeni poslovne sposobnosti pa ne mogu poduzimati pravne radnje.

Stoga smo mišljenja kako bi nadležni područni uredi Hrvatskog zavoda za socijalni rad i skrbnici osoba morali imati podatke o tome ostvaruje li smještena osoba svoja roditeljska prava i u kojem opsegu, jesu li joj ta prava ograničena nekom odlukom i je li smještena osoba uskraćena u konzumiranju svojih prava, te poduzimati potrebne mjere da joj se osigura ostvarivanje preostalih roditeljskih prava, ukoliko ona to sama nije ovlaštena učiniti zbog činjenice da je lišena poslovne sposobnosti. Kad je ograničavanje roditeljskih prava nužno zbog dobrobiti djeteta, potrebno je nastojati da ono bude ograničeno u najmanjoj mogućoj mjeri, a da se preostala roditeljska prava, kao što je ostvarivanje osobnih odnosa doista i ostvaruju. Uz to potrebno je i redovito preispitivati odluke nadležnih tijela o ograničavanju roditeljskih prava, kako bi one bile odgovarajuće trenutnoj situaciji u kojoj se osoba nalazi te kako bi se mogle izvršavati. Stručni radnici domova trebali bi smještenim osobama pružiti pomoć, podršku i savjet vezano uz ostvarivanje, odnosno konzumiranje njihovih roditeljskih prava.

Nadalje, kod odlučivanja o smještaju osobe koja je zadržala svoja roditeljska prava na održavanje osobnih odnosa s djetetom, nužno je voditi računa o tome da se skrb izvan vlastite obitelji osigura tamo gdje će moći nastaviti ostvarivati osobne odnose s djetetom. O istome je potrebno voditi računa i kod odabira mjesta smještaja mlt. djeteta čiji se roditelj nalazi na smještaju u instituciji.

Činjenica da institucija nije adekvatno okruženje za odvijanje susreta, kako se to navodi u odluci jednog suda, ne bi smjelo biti zapreka za određivanje osobnih odnosa djeteta s roditeljem, već je potrebno iznaći način da se isti susreti ostvare u prikladnom okruženju (primjerice susret s djetetom ostvariti izvan prostora institucije).

2.8.2. Rodiljne i roditeljske potpore

POSI je tijekom 2024. godine zaprimio nekoliko pritužbi stranaka radi prekoračenja zakonskog roka za odlučivanje o zahtjevu stranke za priznavanje prava na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju, odnosno radi nepravilne isplate naknade plaće. Nakon zatraženih očitovanja i upućenih preporuka, stranke su ostvarile svoja prava.

Tijekom 2024. godine provedeno je savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama s Konačnim prijedlogom Zakona. Podržali smo predložene izmjene Zakona kojima se povećavaju iznosi novčanih naknada, međutim, mišljenja smo kako je iznos naknade za korištenje dopusta radi njege djeteta s teškoćama u razvoju, koji je prema aktualnom prijedlogu izmjene Zakona povećava sa 125% na 182% proračunske osnovice, potrebno dodatno povećati razmjerno povećanjima drugih naknada, primjerice naknade za korištenje roditeljskog dopusta koja je povećana sa maksimalno 225,5% na 680% osnovice, ili naknade za dopust radi smrti djeteta koja je također povećana sa maksimalno 225,5% na 680% osnovice. Istaknuli smo kako je ovo pravo od iznimne važnosti za skrb o djeci s teškoćama u razvoju jer pomiruje potrebu djeteta za povećanim angažmanom roditelja, ostavljajući mu istovremeno prostor za povratak u svijet rada i osiguravanje egzistencije za sebe i svoju obitelj pa stoga iznos ove naknade nužno mora pratiti povećanje drugih naknada iz Zakona, kao i realno povećanje troškova života kojemu gotovo svakodnevno svjedočimo. Roditeljima DTUR koji svojoj djeci ne mogu osigurati skrb koja im je potrebna uz istovremeno obavljanje svojih radnih obveza, mora se omogućiti primjereni životni standard kroz naknadu koja će im biti osigurana za vrijeme u kojem nisu u mogućnosti ostvariti prihod od vlastitog rada. Iako je osnovni cilj predloženih izmjena i dopuna Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama bio definirati zakonske pretpostavke za povećanje materijalnih prava, odnosno unaprjeđenje prava svih skupina korisnika, iskoristili smo priliku ukazati na nužnost izmjena i dopuna Zakona, a koje su proizašle iz iskustava u našem radu, odnosno iz pritužbi građana u prethodnom izvještajnom razdoblju. Iz upita građana koje zaprimamo proizlazi kako je neka pitanja potrebno jasnije urediti zakonskom normom, primjerice uređenje pretpostavki za nastavak korištenja ili prestanak prava na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju u slučajevima kada punoljetno dijete, za koje se pravo koristi, sklopi bračnu zajednicu, napusti zajedničko kućanstvo s nositeljem prava ili se zaposli.

Drugo važno pitanje je mogućnost slobodnog raspolaganja naknadom plaće koju ostvaruje roditelj koji koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju. Naime, čl. 5. st. 1. Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama (NN, br. 152/22) propisano je kako novčane potpore prema Zakonu ne mogu biti predmet ovrhe ili osiguranja, osim prema sudskoj odluci ili rješenju nadležnog centra za socijalnu skrb radi koristi djeteta za koje su ostvarene. POSI predlaže brisati, odnosno izmijeniti ovu odredbu, kako bi se omogućilo slobodno raspolaganje naknadom plaće koju ostvaruje roditelj koji koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju. Naime, roditelji djece koji koriste isto pravo primaju drugu polovicu svoje plaće kao novčanu naknadu, te se nalaze u nepovoljnijem položaju u smislu kreditne sposobnosti u odnosu na roditelje koji ne koriste ovo pravo, iako je iznos njihove plaće, odnosno prihoda isti. Mišljenja smo kako ne bi smjelo biti nikakve zapreke da roditelj koji koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena kreditom optereti i novčanu naknadu u visini polovice plaće koja mu se isplaćuje iz državnog proračuna. Naime, taj dio naknade predstavlja *de facto* polovicu plaće radnika, a ne socijalnu naknadu, te nema posebnu namjenu, primjerice podmirivanje povećanih potreba DTUR. Dijete čiji roditelj koristi ovo pravo zadržava socijalne naknade koje je ostvarilo na temelju težine oštećenja zdravlja – primjerice inkluzivni dodatak, koji je primanje namijenjeno isključivo skrbi za dijete i njegove povećane potrebe proizašle iz postojećih teškoća/invaliditeta, te se na tim sredstvima ne može provesti ovrha. Stoga smatramo kako je ograničavanje roditelja da raspolaže svojim prihodom koji mu pripada i za koji zakonodavac nije namijenio konkretnu namjenu (briga o djetetu), diskriminatorno, jer se takvog roditelja dovodi u neravnopravan položaj u odnosu na roditelje djece bez teškoća u razvoju koji cijeli iznos plaće dobivaju od poslodavca, te se kreditno zadužuju u odnosu na taj iznos, opterećujući tako prihod svoje obitelji, bez propitivanja zakonodavca ugrožavaju li tim postupcima interes svoje

maloljetne djece. Ovakvim ograničavanjima raspolaganja novčanom naknadom roditelja u nekim slučajevima može doći i do neizravnog ugrožavanja interesa upravo DTUR u čiju korist je pravo priznato, jer primjerice roditelj ne može osigurati stambeno zbrinjavanje obitelji zbog nedovoljne kreditne sposobnosti.

Nadalje, predložili smo u krug korisnika prava na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege DTUR uključiti i osobe koje brinu za punoljetne osobe s invaliditetom, neovisno o srodstvu. POSI je zaprimio pritužbe osoba koje nisu obuhvaćene kao korisnici prava iz zakona sukladno ovoj odredbi, odnosno nisu roditelj, posvojitelj, skrbnik niti druga fizička osoba kojoj je maloljetnik povjeren na čuvanje i odgoj, već su najčešće najbliži srodnici punoljetnih osoba s invaliditetom – braća, sestre, bliži rođaci, koji su nakon smrti roditelja ili zbog njihove nemoći uslijed starosti, preuzeli brigu o OSI i s njima žive u zajedničkom kućanstvu. Ukoliko su u radno aktivnoj dobi i zaposleni ne mogu ostvariti pravo na rad s polovicom punog radnog vremena i stoga vrlo teško preuzimaju brigu o OSI. Njihova odluka da zadrže posao u svrhu zadovoljenja egzistencijalnih potreba nauštrb zadovoljenja potrebe srodnika/bliske OSI za pomoći i njegom posljedično povlači za sobom jedinu alternativnu mjeru – institucionalizaciju OSI i određivanje smještaja u neku od ustanova socijalne skrbi. Nažalost, u nedostatku i nerazvijenosti drugih oblika podrške životu u zajednici posebice u manjim i nerazvijenijim sredinama (usluga dnevnog boravka, usluga asistenata, organiziranog stanovanja i sl.), kao i nemogućnost ostvarenja prava na status njegovatelja OSI, ne preostaje im drugo već podnijeti zahtjev za određivanjem dugotrajnog smještaja za OSI o kojoj brinu. Institucionalizacija OSI u izravnoj je suprotnosti s obvezom RH kao potpisnice KPOSI. Omogućavanjem srodnicima/bliskim osobama koje žive u zajedničkom kućanstvu i brinu o osobama s invaliditetom da koriste pravo na rad s polovicom punog radnog vremena, bila bi u kontekstu opredjeljenja Republike Hrvatske za deinstitucionalizacijom osoba s invaliditetom jedna od mjera kojom bi se punoljetnim osobama s invaliditetom koje nisu osposobljene za samostalan život i zahtijevaju svakodnevnu pojačanu brigu omogućio nastavak života u zajednici. Nadalje je predloženo uvesti iznimku od odredbe da za priznavanje prava oba roditelja moraju biti zaposlena. Pomorac se smatra nezaposlenim kad nije na brodu. POSI je kroz pritužbu oca DTUR upoznat s konkretnom životnom situacijom obitelji u kojoj je otac pomorac koji ima trajni ugovor s poslodavcem na godinu dana te je 10 tjedana na brodu, a pet tjedana kod kuće, s tim da ga prilikom svakog povratka s broda Lučka kapetanija odjavljuje i smatra se nezaposlenom osobom. Njegova supruga u tom razdoblju ne može koristiti prethodno priznato pravo na rad s polovicom punog radnog vremena. Stalnim prekidima i priznavanjima prava majci na korištenje predmetnog prava u ovako kratkim vremenskim intervalima nemoguće je ostvariti svrhu ovog prava, a i uskladiti privatni i poslovni život, zbog diskontinuiteta radnog odnosa.

U čl. 64. Zakona, nakon st. 2. predlaže se umetnuti st. 3. koji glasi: *„Korisnik prava koji nije znao za nastup promijenjenih okolnosti koje su od utjecaja na korištenje priznatog prava ne može snositi štetne posljedice njihovog neprijavljivanja.“* POSI je zaprimio nekoliko pritužbi korisnica prava na dopust radi njege DTUR kojima je ovo pravo ukinuto retroaktivno, zbog gubitka statusa zaposlene osobe, prestankom postojanja poslodavca (primjerice zatvaranjem obrta), a o kojim promjenama same korisnice prava nisu bile obaviještene, niti su za njih mogle znati. Korisnice ovog prava trpjele su štetne posljedice nastupa promijenjenih okolnosti do kojih je došlo bez njihove krivnje te su im, osim što im je retroaktivno promijenjen status zaposlene osobe korisnika prava na dopust radi njege djeteta, određena i obveza naknade štete, odnosno povrata svih isplaćenih iznosa novčane naknade za korištenje dopusta od dana prestanka radnog odnosa, što je za mnoge od njih predstavljalo ogromno financijsko opterećenje koje nisu mogle podmiriti bez ugrožavanja vlastite egzistencije i egzistencije cijele obitelji, uključujući i dijete s teškoćama u razvoju.

Ovdje predstavljene preporuke Pravobranitelja za osobe s invaliditetom nisu prihvaćene.

Zaključak i preporuke:

Mišljenja smo da je Zakonom o rodiljnim i roditeljskim potporama potrebno:

1. Dodatno povećati naknadu za korisnike prava na dopust radi njege djeteta s teškoćama u razvoju.
2. Osigurati roditeljima djece s teškoćama u razvoju, koji koriste neko od prava propisano ovim Zakonom, slobodno raspolaganje svojim prihodom.
3. Uvažiti specifičnosti pojedinih zanimanja kako bi se osigurao kontinuitet u korištenju prava priznatih zakonom radi njege djece s teškoćama u razvoju.
4. Proširiti krug korisnika prava na dopust ili na rad s polovicom punog radnog vremena i na članove obitelji koji brinu o osobama s invaliditetom, a nisu njihovi roditelji.
5. Zaštititi korisnike prava od negativnih posljedica nastupa promijenjenih okolnosti na koje nisu mogli utjecati i za iste nisu znali.

2.9. ŽENE S INVALIDITETOM

Države potpisnice jamčit će osobama s invaliditetom njihova politička prava i mogućnost njihova uživanja na ravnopravnoj osnovi s drugima (čl. 29. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom).

Prema podatcima iz III. Manifesta o pravima žena i djevojaka s invaliditetom iz 2023., žene s invaliditetom čine 25,9% ukupne populacije žena u Europskoj uniji (EU) i oko 60% ukupne populacije od 100 milijuna osoba s invaliditetom u Europi.

Europski forum osoba s invaliditetom (EDF) proveo je u ožujku 2024. godine istraživanje na uzorku od 470 žena, od kojih ih je većina imala neki oblik invaliditeta. Od ispitanih žena, manje od polovice sudjeluju u javnom i političkom životu. Govoreći o preprekama sudjelovanju žena s invaliditetom u građanskom i političkom životu, žene s invaliditetom su istaknule puno prepreka i nedostatak podrške, kao i nedostatak vjere da će se nešto promijeniti ili postići, skup i težak život osoba s invaliditetom, nedovoljno asistencije, nedostatak prijevoza, nedostatak interesa među političarima te razne oblike diskriminacije i predrasuda prema ženama s invaliditetom. Posebno je zabrinjavajući zaključak istraživanja da su žene s invaliditetom „sagorjele“ i da nemaju vremena niti kapaciteta za sudjelovanje u političkom i javnom životu. Najviše ispitanih žena koje su uključene u neki oblik javnog ili političkog života, njih 43% uključeno je u udruge, 28% u zagovaranje, 15% u građanske pokrete, 15% ih sudjeluje u političkom životu, 12% sudjeluje kroz društvene mreže, 9% ih je sudjelovalo u protestnim okupljanjima.

O izazovima s kojima se suočavaju žene s invaliditetom, ali i važnosti njihova sudjelovanja u političkom životu, govorila je u ožujku 2024. godine Aiofe Price, aktivistkinja za prava žena s invaliditetom na predstavljanju III. Manifesta o pravima djevojčica i žena s invaliditetom Europskog foruma osoba s invaliditetom. Žene su danas manjina na politički vodećim pozicijama diljem Europe, a žene s invaliditetom su manjina unutar te manjine i suočavaju se s posebnim izazovima u uključivanju u politički život i višestrukim i intersekcijskim oblicima diskriminacije. Uključivanje u politiku omogućuje ženama s invaliditetom izravan utjecaj na odluke koje se donose kao i donošenje odluka iz posebne perspektive spola i invaliditeta, što je korisno za društvo. Kada ljudi vide žene s invaliditetom kako se kandidiraju i kako glasaju na izborima, to mijenja njihov pogled na žene s invaliditetom i otklanja predrasude koje postoje prema njima unutar biračkog tijela. Važno je podržati žene s invaliditetom da se kandidiraju na izborima kao i tijekom mandata ako budu izabrane. III. Manifestom o pravima žena i djevojaka s invaliditetom u Europskoj uniji u djelu o političkim pravima žena i djevojaka s invaliditetom navedeno je kako je potrebno zajamčiti sudjelovanje žena s invaliditetom u političkom i javnom životu omogućavanjem njihovog uključivanja u sve javne odluke. To se mora osigurati provedbom značajki pristupačnosti, razumne prilagodbe, sprječavanjem nasilja nad ženama na izborima, uključujući uznemiravanje, i podizanjem svijesti unutar društva. Žene s invaliditetom trebale bi imati odgovarajuću i potrebnu podršku da se kandidiraju i budu političarke na svim razinama. Već sama činjenica da su OSI, a posebno žene s invaliditetom prisutne, može utjecati na promjene, kao npr. parlament mora razmišljati o pristupačnosti, ali i svim drugim pitanjima koja su važna za sudjelovanje zastupnica i zastupnika s invaliditetom. Tek kad je prva hrvatska pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka

Slonjšak počela sudjelovati u radu Hrvatskog sabora, bio je osiguran prevoditelj hrvatskog znakovnog jezika.

Politička participacija žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj

Zatražili smo izvješće Hrvatskog sabora o broju zastupnika i zastupnica s evidentiranim stupnjem invaliditeta za razdoblje od 7. do 11. saziva što znači od 2011. do 2024. godine. Prema službenim evidencijama Hrvatskog sabora u 7. sazivu bilo je osam zastupnika s invaliditetom i to sve muškarci; u 8. sazivu bilo je jedanaest zastupnika s invaliditetom, od toga jedna žena i deset muškaraca; u 9. sazivu bilo je dvanaest zastupnika s invaliditetom, od toga jedna žena i 11 muškaraca; u 10. sazivu bilo je devet zastupnika s invaliditetom, od toga jedna žena i osam muškaraca; a u aktualnom 11. sazivu je devet zastupnika s invaliditetom, od toga jedna žena i osam muškaraca.

Općenito o prisutnosti žena u politici govore i podatci iz izvješća Državnog izbornog povjerenstva s održanih parlamentarnih izbora za Hrvatski sabor gdje je izabran dosad najveći broj žena - njih 37 od 151 zastupnika i zastupnica. No, tih 25% je još uvijek ispod zakonski propisane kvote od 40%. Ako se zasebno analiziraju izborne jedinice, najviše žena, njih šest ili 43%, izabrano je u 1. izbornoj jedinici (koja se sastoji od dijela grada Zagreba: gradske četvrti Črnomerec, Donji grad, Gornji grad - Medveščak, Maksimir, Novi Zagreb-istok, Peščenica-Žitnjak, Podsljeme i Trnje, dijela Zagrebačke županije: Grad Velika Gorica te općine Kravarsko, Orle, Pisarovina, Pokupsko i Rugvica) i 7. (koja se sastoji od Karlovačke županije u cijelosti, Ličko-senjske županije u cijelosti, dijela Sisačko-moslavačke županije: gradovi Glina, Kutina, Petrinja, Popovača i Sisak te općine Dvor, Gvozd, Lekenik, Martinska Ves, Sunja, Topusko i Velika Ludina, dijela Primorsko-goranske županije: gradovi Čabar, Delnice, Kastav i Vrbovsko te općine Brod Moravice, Čavle, Fužine, Jelenje, Klana, Lokve, Matulji, Mrkopalj, Ravna Gora, Skrad, Vinodolska općina i Viškovo, dijela Zadarske županije: gradovi Obrovac i Pag te općine Gračac, Jasenice, Kolan, Novigrad, Posedarje, Povljana, Ražanac, Starigrad i Vir). To su ujedno i jedine dvije jedinice u kojima je broj izabranih žena iznad zakonski zadane granice. Najmanji broj žena, samo jedna ili 7%, izabrana je u 10. izbornoj jedinici. U jedinici za dijasporu, nije izabrana niti jedna žena, dok su na manjinskim listama izabrane dvije, što čini 25%.

U daljnjem tekstu osvrnut ćemo se na statističke podatke o broju žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj prema evidencijama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo. Naime, HZJZ izdao je u prosincu 2024. godine Izvješće o ženama s invaliditetom koje sadrži prikaze općih sociodemografskih parametara te podatke o vrstama oštećenja, oštećenjima funkcionalnih sposobnosti i vrstama pomagala koje koriste žene s invaliditetom, s podatcima za cijelu Republiku Hrvatsku te za svaku županiju zasebno. Kako to proizlazi iz izvješća, obrade su provedene na stanje 19. studenoga 2024. godine i u potpunosti su prilagođene novom načinu vještačenja. Za izračun prevalencije invaliditeta za RH i za županije korišteni su parametri Registra osoba s invaliditetom, te službene procjene broja stanovnika Državnog zavoda za statistiku za 2023. godinu. Prema podatcima iz spomenutog izvješća, u Hrvatskoj na dan 19. studenoga 2024. godine, živi 295.295 žena s invaliditetom (44,6% od ukupnog broja osoba s invaliditetom), te na taj način žene s invaliditetom čine oko 14,9% ukupnog stanovništva ženskog spola Republike Hrvatske. Najveći broj žena s invaliditetom, njih 152.836 (52%), je u dobnoj skupini 65+, dok su 110.503 (37%) žene u radno-aktivnoj dobi, 20-64 godina.

Iz tablice 8. proizlazi kako najveći broj žena s invaliditetom ima prebivalište u gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji. U tim dvjema županijama živi 31,6% od ukupnog broja žena s invaliditetom Međutim, ako se razmotri koliki je udio žena s invaliditetom u ukupnom ženskom stanovništvu županije, dolazimo do podatka da je najveći udio u Šibensko-kninskoj županiji.

Tablica 8. Prikaz broja žena s invaliditetom prema županijama, prebivalištima i dobnim skupinama

Županija prebivališta	Dobne skupine			Ukupno
	0 - 19	20 - 64	65+	
Bjelovarsko-bilogorska	709	3.458	4.676	8.843
Brodsko-posavska	858	3.463	4.294	8.615
Dubrovačko-neretvanska	732	2.377	3.027	6.136
Grad Zagreb	7.520	20.912	30.217	58.649
Istarska	950	4.218	5.272	10.440
Karlovačka	1.008	2.992	4.557	8.557
Koprivničko-križevačka	984	3.589	4.360	8.933
Krapinsko-zagorska	1.058	4.508	5.701	11.267
Ličko-senjska	203	1.065	1.585	2.853
Međimurska	1.121	3.884	3.245	8.250
Osječko-baranjska	1.999	8.757	9.474	20.230
Požeško-slavonska	427	2.345	2.962	5.734
Primorsko-goranska	1.556	5.857	9.624	17.037
Sisačko-moslavačka	1.695	4.262	6.038	11.995
Splitsko-dalmatinska	3.877	11.822	18.888	34.587
Šibensko-kninska	620	2.664	5.763	9.047
Varaždinska	1.300	5.095	6.713	13.108
Virovitičko-podravska	550	2.397	2.907	5.854
Vukovarsko-srijemska	893	4.198	4.988	10.079
Zadarska	960	3.201	4.682	8.843
Zagrebačka	2.809	8.347	9.732	20.888
Nespecificirano	127	1.092	4.131	5.350
Ukupno	**31.956**	**110.503**	**152.836**	**295.295**

Izvor: HZJZ, Izvješće o ženama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj – stanje 11./2024.

Preporuka:

Slijedom navedenog, preporučujemo Republici Hrvatskoj da u cilju ispunjavanja obveza preuzetih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom osigura uključivanje žena s invaliditetom u politički život na način da se razrade efikasniji načini njihovog uključivanja te da se žene s invaliditetom neposredno ili preko organizacija civilnog društva uključe u procese donošenja odluka koje se tiču njih samih, ali i općenito osoba s invaliditetom. U tom smislu potrebno je raditi na osnaživanju kako bi žene s invaliditetom mogle snažnije zahtijevati ostvarivanje svojih prava.

Reproduktivna prava žena s invaliditetom

U okviru projekta RESPECT – Usmjerenost na skrb punu poštovanja za trudnice i rodilje: Unapređenje suodlučivanja i informiranog izbora na Cipru i u Hrvatskoj koji u suradnji s Cyprus University of Technology (CUT), Birth Forward Cyprus: Birth Forward (BF) i University of Genoa (UNIGE): University of Genoa – DINOGMI (Department of Neurology, Genetics, Ophthalmology, Maternal and Infant Sciences) provodi Udruga Roda - roditelji u akciji, izložen je položaj žena s invaliditetom u RH u odnosu na realizaciju njihovih reproduktivnih prava kroz prizmu pripadajućih članaka KPOSI. Realizacija reproduktivnih prava u širem smislu prikazana je putem neravnopravnog položaja žena s invaliditetom kroz područje seksualnosti (čl. 6.), poštivanja osobnog integriteta (čl. 17.), poštivanja doma i obitelji (čl. 23.) te realizaciju prava na zdravlje (čl. 25.).

„Države stranke priznaju da su žene i djevojke s invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji te će u tom smislu poduzeti mjere radi osiguranja punog i ravnopravnog uživanja svih njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda“ (čl. 6. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom).

U usporedbi sa ženama bez invaliditeta, žene s invaliditetom često se nalaze u životnim situacijama u kojima se moraju opravdavati za postupke koji se za žene bez invaliditeta podrazumijevaju.

Tablica 9. iz Izvješća Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo prikazuje vrste oštećenja koje uzrokuju invaliditet ili kako komorbiditetne dijagnoze pridonose stupnju funkcionalnog oštećenja osobe ženskog spola prema dobnim skupinama.

Tablica 9. Vrste oštećenja kod osoba ženskog spola prema dobnim skupinama

Vrste oštećenja	Dobne skupine		
	0 - 19	20 - 64	65+
Oštećenja drugih organa i organskih sustava, kromosomopatije, prirođene anomalije i rijetke bolesti	3.446	38.474	60.338
Višestruka oštećenja	7.249	36.430	55.842
Oštećenja lokomotornog sustava	1.617	31.763	62.642
Mentalna oštećenja	3.407	24.885	30.224
Oštećenja središnjeg živčanog sustava	7.967	18.037	31.374
Oštećenja govorno-glasovne komunikacije	11.265	8.621	1.199
Intelektualna oštećenja	3.194	10.014	1.145
Oštećenja vida	771	3.632	6.261
Oštećenja sluha	668	3.144	4.891
Oštećenja perifernog živčanog sustava	251	4.100	3.929
Poremećaji iz spektra autizma	899	441	129
Gluhosljepoća	5	36	31

Izvor: HZJZ, Izvješće o ženama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj – stanje 11./2024.

Najčešći uzroci oštećenja drugih organa i organskih sustava iz tablice 9. koji uzrokuju invaliditet ili kao komorbiditetne dijagnoze pridonose funkcionalnom oštećenju pripadaju zloćudnoj novotvorini dojke (C50) i skupini ostalih oblika srčanih bolesti (I30-I52), dok uzroci oštećenja lokomotornog sustava koji

uzrokuju invaliditet ili kao komorbiditetna dijagnoza pridonose funkcionalnom oštećenju pripadaju skupini artropatija (M00-M25) i dorzopatija (M40-M5). Neovisno o prikazanim vrstama invaliditeta/oštećenja koja su prisutne kod žena, prirodna je potreba i kod žena s invaliditetom za emocionalnom podrškom, partnerskim odnosima, brigom o zdravlju, ostvarivanjem privatnih i poslovnih aspekata. Međutim, realizacija je za žene s invaliditetom često teško dostupna.

U Izvješću za 2022. godinu prikazani su rezultati provedenog istraživanja na temu seksualnosti osoba s invaliditetom. Rezultati istraživanja pokazuju kako znatan broj OSI doživljava osporavanje prava na seksualnost, kao i osporavanje prava na seksualne, intimne i partnerske odnose od strane društva. Rezultati istraživanja pokazali su da sa stajališta OSI njihova seksualnost nije sporna. Osobe s invaliditetom smatraju da imaju pravo na intimnost, partnerstvo i seks. Jednim dijelom navode kako se zbog svog invaliditeta susreću s problemima u pronalaženju partnera, no puno je veći problem kako drugi gledaju na njihovu seksualnost. Svoju seksualnost doživljavaju potpuno normalno kao i svaka druga osoba, no problem je kako okolina doživljava njihovu seksualnost, mogućnost trudnoće, poroda i slično.

„Što će osobi s invaliditetom seks kad se ne može brinuti o sebi“

2.10. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA

„Svaka osoba s invaliditetom ima pravo na poštivanje svojega tjelesnog i mentalnog integriteta na ravnopravnoj osnovi s drugima“ (čl. 17. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom).

Donošenje odluke i odlučivanje o rađanju djece još uvijek nije u potpunoj domeni same žene s invaliditetom. Prema Zakonu o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djeteta (NN, br. 18/78, 31/86, 47/89 i 88/09) djeca i odrasle osobe s teškoćama u razvoju (prvenstveno osobe s intelektualnim i mentalnim teškoćama) mogu se sterilizirati na zahtjev roditelja ili skrbnika, bez njihovog slobodnog i informiranog pristanka. Upozorili smo nadležno Ministarstvo zdravstva da prema KPOSI treba omogućiti podršku u odlučivanju, a da zamjensko odlučivanje predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava. Preporuka Odbora UN-a za prava osoba s invaliditetom usmjerena na potrebu uvođenja zabrane prisilne sterilizacije OSI, prvenstveno djevojčica i žena s invaliditetom, bez njihovog slobodnog i informiranog pristanka. Ustavni sud Republike Hrvatske je donio Rješenje, Broj U-I-60/1991 i dr. od 21. veljače 2017. godine i Izdvojeno mišljenje. U navedenom rješenju se nalaže Hrvatskom saboru da u roku dvije godine donese novi zakon, budući da isti nije usklađen s Ustavom, jer sadrži pojmove koji više ne postoje u ustavnom poretku Republike Hrvatske. Ustavni sud također navodi kako je potreban suvremeni zakonodavni okvir usklađen s pravnim i institucionalnim okvirom izgrađenim od donošenja Ustava Republike Hrvatske 1990. godine.

Poštivanje doma i obitelji

„Države potpisnice ove Konvencije će poduzeti djelotvorne i odgovarajuće mjere otklanjanja diskriminacije protiv osoba s invaliditetom u svim pitanjima vezanim uz brak, obitelj, roditeljstvo i osobne odnose, a posebno će osigurati, na ravnopravnoj osnovi s drugima.“ (čl. 23. KPOSI).

Iako ova odredba KPOSI obvezuje državu da ženi s invaliditetom osigura i slobodan izbor pri odlučivanju želi li se udati, imati djecu i postati majka, situacija u praksi često je drugačija.

Povodom Međunarodnog dana roditelja Gradski ured za socijalnu zaštitu, zdravstvo, branitelje i osobe s invaliditetom Grada Zagreba organizirao je **okrugli stol “Afirmacija roditeljstva osoba s invaliditetom“.** Kao cilj je postavljena želja da se predstave autentična iskustva i životne priče roditelja s invaliditetom, kao i njihovi prijedlozi za unaprjeđenje roditeljstva osoba s invaliditetom. Iskustva i prijedlozi poslužit će kao temelj za planiranje mjera i aktivnosti Grada Zagreba za osiguravanje prava na obitelj i život u zajednici OSI u sljedećem razdoblju. Uvodno je istaknuto kako pretraživanje interneta s pojmom roditelji s invaliditetom ne daje rezultate što pokazuje koliko se o toj temi malo govori i koliko je malo istražena. Posebno nedostaju istraživanja o tome kako invaliditet utječe na dinamiku obiteljskih

odnosa i na djecu koja odrastaju u obiteljima gdje je jedan ili gdje su oba roditelja OSI. Na okruglom stolu su predstavljeni glavni zaključci jednog od rijetkih istraživanja na tu temu: Roditeljstvo i invaliditet – perspektiva djece, roditelja s invaliditetom koje su provele Pehlić, A., Urbanc, K. i Lendler, V. 2018., u Zagrebu. U ovom kvalitativnom istraživanju je sudjelovalo samo 19 sudionika: sedam roditelja i sedmero djece i pet stručnjaka iz sustava socijalne skrbi, obrazovnog sustava i civilnog društva. Roditelji su istaknuli nedostatak financijske i stručne podrške u sustavu. Djeca čiji su roditelji osobe s invaliditetom također su govorili o potrebi za podrškom u vidu razgovora o teškoćama na koje nailaze, a koju bi mogli dobiti u školama gdje bi se također trebalo govoriti o invaliditetu. Glavni izazovi koje su navodili roditelji bili su vezani uz teškoće obavljanja fizičkih aspekata roditeljstva kad je dijete malo te neosviještenost i predrasude zaposlenih u raznim sustavima. Isticali su i strah od posljedica invaliditeta na budućnost djece. Potrebno je rasteretiti obitelj kao jedan od oblika podrške kako se ne bi dogodilo da u nedostatku sustavne podrške tu ulogu preuzimaju djeca. Stručnjaci su također prepoznali važnost teme i dali prijedlog da se omogući odmor djeci od suživota s roditeljem. Te su zaključke u svojim iskustvima potvrdile i osobe s invaliditetom.

Posebno je velika razina predrasuda osoblja u zdravstvenom sustavu o čemu govori iskustvo slijepe majke koja je tijekom trudnoće nailazila na izrazito diskriminirajuće stavove liječnika i pitanja: Prijedlozi za zbrinjavanjem djeteta nastavili su se i po porodu iako je majka imala osiguranu podršku obitelji. Tijekom školovanja nailazila je na pitanja poput: "*Kako ćete vi provjeravati zadaću*."

Je li ti to trebalo? Postoji mjesto gdje možete ostaviti svoje dijete, nitko vam neće zamjeriti…
Tko će čuvati dijete?

Roditelji s invaliditetom istaknuli su da svaki dan educiraju okolinu o tome kako slijepe osobe funkcioniraju. Što su djeca bila starija, to je bilo manje problema pri čemu su veliku ulogu imali nastavnici koji su puno razgovarali s djecom u razredu. Odgovarajući na pitanje o tome kako je bilo odrastati kao dijete čija majka je slijepa, sin je odgovorio da je njemu bilo čudno što druge mame nemaju štap.

Djeca ovih roditelja s invaliditetom nisu rekla da im je invaliditet roditelja bio problem, a oni su bili vrlo otvoreni u komunikaciji s njima i nisu tražili od djece da im pomažu. Učili su ih da pomažu samo ako ih se zamoli.

Majka s mišićnom distrofijom se prilikom poroda 1998. u rodilištu susretala s jednakim predrasudama kao i slijepa majka. Istaknula je podršku pedijatrice koja joj je omogućavala telefonske konzultacije, ali i s druge strane nefleksibilnost sustava kad je nazvala hitnu pomoć da pomogne pri padu djeteta, a oni su to odbili, jer nisu imali predviđeni protokol za takve situacije kad treba prevesti osobu koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica. Iskustvo djeteta u školi je također bilo pozitivno, jer je drugoj djeci bilo zabavno što se mama kreće uz pomoć kolica. U takvom prihvaćanju veliku ulogu je ponovno odigrala nastavnica koja je i sama imala gluhog brata, tako da je bila izuzetno senzibilizirana za pitanje invaliditeta. Veliku razliku u roditeljstvu OSI čini veća dostupnost usluge osobne asistencije. Tako da je jedan od zaključaka skupa da će se osiguravanjem veće podrške za OSI omogućiti i lakše ispunjavanje roditeljske uloge. Istaknuti su i specifični izazovi roditeljstva na koje nailaze osobe s psihičkim teškoćama koje tijekom krize mogu izgubiti povezanost s djetetom jer se ne mogu brinuti za djecu. Zbog toga se i mnoge osobe s psihičkim teškoćama niti ne odlučuju postati roditelji. Teška je situacija za sve članove obitelji kad se u obitelji pojavi psihička bolest, jer ona utječe na sve članove. Iako je određena podrška psihijatra i psihoterapije moguća u sustavu za oboljelu osobu, drugi članovi obitelji od sustava ne dobivaju nikakvu podršku, a ne znaju kako komunicirati niti kako se ponašati u tim zahtjevnim situacijama.

Majka sam dvoje zdrave djece zbog kojih živim i oni mi daju snagu i volju za život pa se tako i lakše nosim s predrasudama okoline, a često nailazim i na pitanje „što ste vi majka?" To malo boli, ali navikla sam na svašta.

Postoje situacije u kojima su djeca odvojena od roditelja upravo zbog nedostatka podrške za majku s ovom vrstom invaliditeta. Sustav još uvijek ne nastoji pružiti vrstu i opseg podrške koju bi žena s invaliditetom trebala u svojoj roditeljskoj ulozi, već gleda na to u kojoj mjeri bi njezin invaliditet ometao njezinu sposobnost da bude adekvatan roditelj.

Pravo na zdravlje

"*Države potpisnice priznaju pravo osoba s invaliditetom da uživaju najviše moguće standarde zdravlja bez diskriminacije na temelju invaliditeta. Države potpisnice će poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osigurale da osobe s invaliditetom imaju pristup rodno osjetljivim zdravstvenim uslugama, uključujući rehabilitaciju povezanu sa zdravljem*." (čl. 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom).

Značajna prepreka ženama s invaliditetom je nedostupnost zdravstvenih usluga. Sve zdravstvene ustanove nisu opremljene prilagođenim ginekološkim stolovima, pogotovo one u ruralnim područjima, većina zdravstvenih ustanova nije niti dostupna. One bolnice koje raspolažu prilagođenim ginekološkim stolom ne sagledavaju potrebe žena s invaliditetom u cijelosti. Primjerice, prilikom razgovora s ženom s invaliditetom koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica dolazimo do saznanja kako Opća bolnica u koju žena odlazi na ginekološke preglede ima na raspolaganju ginekološki stol prilagođen za pregled žena s tjelesnim invaliditetom, međutim, problematična je prostorija gdje se ginekološki stol nalazi. Saznajemo kako je prostorija u koju je bio smješten ginekološki stol premala te su se tamo nalazile stvari koje ne služe svrsi pregleda već su tamo odložene. Navedeno je imalo za posljedicu da one žene koje mogu napraviti samostalni transfer iz invalidskih kolica na stol nemaju dovoljno prostora koji je potreban da se obavi transfer na stranu stola koja to najbolje odgovora ženi s obzirom na njene tjelesne mogućnosti, a što je čini ovisnom o drugoj osobi i u situaciji kada može biti neovisna. Preporučili smo Bolnici da se razmotri mogućnost smještaja ginekološkog stola u pristupačniju prostoriju koja će biti opremljena stvarima koje su važne za obavljanje pregleda. Potrebno je da žena s invaliditetom ima dovoljno prostora za upravljanje kolicima kao i prikladan prostor za razodijevanje, tim više što je prilikom priprema za ginekološki pregled ponekad ženama potrebna i asistencija druge osobe. Preporuka je uvažena i ginekološki stol je premješten u drugu prostoriju.

Tablica 10. Vrste oštećenja koja uzrokuju invaliditet ili kao komorbiditetne dijagnoze pridonose stupnju funkcionalnog oštećenja osobe ženskog spola

Vrste oštećenja	Broj žena	% od ukupnog broja žena s invaliditetom	Prevalencija / 10.000 žena
Oštećenja drugih organa i organskih sustava, kromosomopatije, prirođene anomalije i rijetke bolesti	102.258	34,6	515
Višestruka oštećenja	99.521	33,7	501
Oštećenja lokomotornog sustava	96.022	32,5	483
Mentalna oštećenja	58.516	19,8	295
Oštećenja središnjeg živčanog sustava	57.378	19,4	289
Oštećenja govorno-glasovne komunikacije	21.085	7,1	106
Intelektualna oštećenja	14.353	4,9	72
Oštećenja vida	10.664	3,6	54
Oštećenja sluha	8.703	2,9	44

Oštećenja perifernog živčanog sustava	8.280	2,8	42
Poremećaji iz spektra autizma	1.469	0,5	7
Gluhosljepoća	72	< 0,1	0,4

Izvor: HZJZ, Izvješće o ženama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj – stanje 11/2024.

Kao što je vidljivo iz tablice 10. prisutne su različite vrste oštećenja koje zahtijevaju prilagodbe u pristupu. Međutim, kako saznajemo iz razgovora sa ženama s invaliditetom zdravstveni radnici nisu dovoljno educirani o primjerenim načinima komuniciranja sa ženama s različitim oštećenjima, primjerice ženama s oštećenjem sluha, gluhim ili gluhoslijepim ženama ili ženama s intelektualnim teškoćama.

Ističemo pozitivan primjer Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo koji na temelju preporuke POSI svake godine organizira edukacije zdravstvenih djelatnika o načinima komunikacije s osobama s različitim vrstama invaliditeta. Edukaciju provode predstavnici organizacija civilnog društva različitih vrsta invaliditeta kako bi zdravstvenim djelatnicima približili specifičnosti pojedine vrste invaliditeta i kako ostvariti odgovarajuću i ispravnu komunikaciju. Međusobna komunikacija koja se zasniva na obostranom poštovanju od izrazite je važnosti za cijeli proces liječenja, jer stvara osjećaj sigurnosti i povjerenja koji je nužan da bi se ostvario najbolji mogući ishod u liječenju, što je u interesu i pacijenta i liječnika.

Žene s invaliditetom često ističu neosjetljivost zdravstvenih djelatnika na njih pri čemu postoje i situacije kada njihova komunikacija ima indirektni odvraćajući učinak. Navodimo primjer slijepe žene koja je završila fakultete i bila u radnom odnosu: *„Prije tri godine sam se udala, moj suprug nije osoba s invaliditetom, a u zajednički život krenuli smo poput svih drugih parova i ostvarenje prirodne želje da imamo dijete pričinjavalo bi nam veliku sreću i zadovoljstvo. Međutim, određeni zdravstveni problemi i operacija bili su zapreka da zatrudnim prirodno. Mjeseci su lagano prolazili, a u mojoj 41. godini, odlučili smo se prijaviti za medicinski potpomognutu oplodnju i ja sam trebala obaviti određene pretrage koje nikako da obavim. Liječnica me odgađala riječima, primjerice; „dođite za dva mjeseca“, „treba malo pričekat“, „još treba neki nalaz“ i sl. te se sve skupa jako vremenski razvuklo“.* Slijepa žena je nakon nekog vremena zatrudnjela i rodila zdravo dijete. Međutim, iskustvo predrasuda unutar medicinske struke i izostanak stvarne podrške u realizaciji prava na majčinstvo tijekom postupka je bilo obeshrabrujuće za ženu. Tijekom pregleda i kontakta s medicinskim osobljem žene s invaliditetom ne trebaju i ne smiju imati osjećaj da ih medicinsko osoblje zbog invaliditeta „drugačije gleda“ dok i informacije o zdravstvenom stanju nisu potpune te su žene s invaliditetom često primorane samostalno tražiti potrebne informacije za donošenje odluka i pojašnjenja.

Mišljenje i preporuka:

Prepreke žena s invaliditetom prilikom realizacije reproduktivnih prava su višestruke. Prisutne su predrasude o njihovoj seksualnosti, partnerstvu, majčinstvu od strane društva, medicinskog osoblja, a često i od strane njihovih obitelji. Žene s invaliditetom nemaju stručnu podršku i potpune informacije o reproduktivnim pravima te su prisiljene same pribavljati informacije. Iako žene s invaliditetom moraju imati pristup svim informacijama o trudnoći, porodu i roditeljstvu na istoj osnovi kao i žene bez invaliditeta, često se moraju samostalno educirati. Prisutan je nedostatak stručne podrške u svim područjima, postoje problemi u komunikaciji sa ženama s različitim vrstama invaliditeta kao i fizičke prepreke za ostvarivanje prava na zdravlje (nepristupačnost objekata i pomagala). Vrlo je važno napomenuti kako postoje zakonske prepreke u pravu na samostalno odlučivanje o rađanju djece na koje redovito podsjećamo kao i na uvažavanje prava na izbor uz podršku ukoliko je podrška potrebna.

Preporučujemo Ministarstvu zdravstva i Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i mladih dosljednije ispunjavanje preuzetih konvencijskih obveza u pogledu realizacije prava na seksualnost,

slobodna izbor o odlučivanju o rađanju djece, zasnivanje partnerstva, podršku majčinstvu i edukaciju zdravstvenog osoblja. U tom smislu naglašavamo važnost podizanja svijesti u otklanjanju predrasuda.

2.11. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

2.11.1. Vršnjačko nasilje nad djecom s teškoćama u razvoju

Tijekom 2024. godine zaprimili smo sedam prijava vršnjačkog nasilje prema djeci s teškoćama u razvoju. Pojedine pritužbe zaprimljene su od samih odgojno-obrazovnih institucija (pet obavijesti od osnovnih škola), dok su nas o pojedinim situacijama o vršnjačkom nasilju obavijestili roditelji i organizacija civilnog društva.

Primjer iz prakse (1): Roditelji učenika s teškoćama u razvoju navode: *„… u ovih 19 mjeseci iz škole redovito dolazio s modricama, ugrizima, više puta je dobio udarac šakom u glavu, drugi učenik ga je davio, gurao tako snažno da je padao na pod, ismijavao ga, vrijeđao, pljuvao, nasrtao na njega, gađao ga predmetima u glavu, udarao u trbuh, uništavao mu stvari, izolirao naše dijete od vršnjaka, govorio mu da želi da ga nema, da je bar bolestan da ne dolazi više u školu, govorio mu da je naše dijete samo krivo što se drugi učenik prema njemu tako, te ga je kontinuirano ponižavao zbog posebnog režima prehrane što je iznimno zabrinjavajuće. U prosincu 2022. je ga je čak ugrozio zdravlje i život našeg djeteta jer je, prije dolaska učiteljice, namazao ruke kolačima koji sadrže alergene od kojih našem djetetu prijeti anafilaktički šok te ga je htio namazati time. Nasilje se nastavilo te je, između ostalog: „30. siječnja 2024. drugi učenik je naše dijete ponovno namjerno predmetom udarao u glavu zbog čega je danima na glavi imao crvenilo“. Zbog straha i dugotrajne izloženosti nasilju, dijete ima psihičke posljedice i osjeća strah te je u tretmanu psihologa. Zbog izloženosti nasilju Borna izostaje iz škole.“*

U konkretnom slučaju roditelji su kontinuirano obavještavali školu o nasilju nad njihovim djetetom, ali škola nije prijave ozbiljno shvaćala niti obavještavala nadležne institucije niti na bilo koji drugi način pokušavala zaštititi dijete. Roditelji su nasilje prijavili i nadležnom Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih te Hrvatskom zavodu za socijalni rad koji je prijavu proslijedio policiji, međutim, vršnjačko nasilje nad djetetom s teškoćama u razvoju je i nadalje prisutno. Policija, područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad nadležan za dječaka koji je žrtva vršnjačkog nasilja te područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad nadležan za dječaka koji vrši nasilje poduzeli su radnje u okviru svojih ovlasti, dok je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih utvrdilo kako škola nije postupila sukladno Pravilniku o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera za zaštitu prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima kao niti prema Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima u prevenciji vršnjačkog nasilja. Školi su predložene mjere za ispravljanje stručno-pedagoških nepravilnosti u radu koje je škola ispoštovala.

Primjer iz prakse (2): Savez udruga za autizam Hrvatske dostavio je pritužbu iz koje je vidljivo da se radi o vršnjačkom nasilju prema djetetu s teškoćama u razvoju. Učenik pohađa 6. razred osnovne škole sa zagrebačkog područja i ima dijagnozu Aspergerov sindrom. Iz pritužbe proizlazi kako je *dijete zbog teškoća izloženo verbalnom i psihičkom zlostavljanju u školi i putem društvenih mreža, prisiljavano na radnje u svrhu zabave drugih učenika, ponižavanju te iskorištavanju njegova truda i rada.*

U pritužbi se navodi: „Djeca su ga nazivala raznim pogrdnim imenima i provocirala. Izložen je manipulacijama, uvjeravanjima i prijetnjama. Morao je plesati i zabavljati drugu djecu kao klaun dok je plakao, dok su se oni smijali, potpuno mu dajući do znanja da njegovo „ne“ nema težinu te da su oni dominantni. *Govorili su mu da je autističan i glup, da nema pravo glasa.“* Sve navedeno u djetetu izaziva strah i odbojnost prema odlasku u školu, i potvrdu roditelj da nije „čudan“ te je njegovo mentalno zdravlje narušeno. Iz pritužbe, ali i telefonskog razgovora s majkom djeteta dodatno proizlazi kako su stručni radnici škole upoznati sa situacijom, ali nisu poduzeli mjere za zaštitu djeteta, ignorirajući

dokaze o vršnjačkom nasilju te podcjenjivali ozbiljnost situacije. Dijete određeni period nije išlo u školu. U više navrata roditelje su uvjeravali da je stanje pod kontrolom dok se nasilje nastavilo.

Zatražen je nadzor Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih kao i Agencije za odgoj i obrazovanje. Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih obavijestilo nas je o nepokretanju postupaka zbog ustupanja predmeta u rad Agenciji za odgoj i obrazovanje. Iz dostavljenog nalaza o provedenom stručno-pedagoškom nadzoru Agencije za odgoj i obrazovanje proizlazi kako propusti u radu škole nisu utvrđeni, međutim ipak su predložene mjere kojima će se dodatno osigurati zaštita prava učenika s teškoćama u razvoju. Mjere obuhvaćaju suradnju s Hrvatskim zavodom za socijalni rad s ciljem povratka djeteta u školu, uključivanja djeteta u praćenje, te po potrebi individualni i grupni rad. Stručne suradnice će osmisliti aktivnosti za razred koji pohađa učenik s ciljem razvoja socijalno emocionalnih vještina te ih provoditi dva puta mjesečno. Škola će pratiti provedbu mjera i s time upoznati Agenciju za odgoj i obrazovanje do kraja lipnja 2025. godine.

Iako prethodno opisani slučajevi ukazuju kako pojedine škole ne pristupaju dovoljno ozbiljno kada se radi o pritužbama na vršnjačko nasilje što ima negativne posljedice na mentalno zdravlje učenika s teškoćama u razvoju, naglašavamo kako smo u preostalim obavijestima uočili i pozitivne primjere rada škola u otklanjanju vršnjačkog nasilja, suradnji škole i roditelja, ali i organiziranja preventivnih edukacija i programa s ciljem suzbijanja vršnjačkog nasilja.

Zaprimljene su i dvije pritužbe na nasilje u centrima za odgoj i obrazovanje, jedan postupak je u tijeku, dok je u drugoj situaciji postupak završio na način da počinitelj nasilja nije otkriven, ali je sigurnosti djeteta posvećena veća pažnja i ima svog asistenta.

Zaključak i preporuke:

Stereotipi, predrasude i štetni postupci predstavljaju prepreke koje onemogućavaju pristup i učinkovito učenje unutar obrazovnog sustava. Praksa pojedinih roditelja koji povlače djecu s teškoćama u razvoju iz redovnih škola zbog nedostatka svijesti i razumijevanja prirode invaliditeta u obrazovnom okruženju nije u skladu s načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Preporučujemo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih i Agenciji za odgoj i obrazovanje provođenje redovitih edukacija na temu preventivnog rada odgojno-obrazovnih institucija s ciljem suzbijanja vršnjačkog nasilja, ali i dosljednijeg postupanja prilikom pojedinačnih prijava vršnjačkog nasilja sukladno propisima.

Putem Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih preporučujemo odgojno-obrazovnim institucijama da u radu s učenicima promiču načela jednakosti i uvažavanja različitosti te prihvaćanja djece s teškoćama u razvoju kao ravnopravnih učenika.

2.11.2. Seksualno nasilje nad djecom s teškoćama u razvoju

Na temelju Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja nad djecom i mladima, od odgojno -obrazovnih institucija zaprimili smo sedam prijava iz kojih proizlazi sumnja na seksualno nasilje. Četiri su obavijesti zaprimljene od osnovnih škola, te tri od srednjih škola.

Primjeri iz prakse: Turističko-ugostiteljska škola dostavila je obavijest iz koje proizlazi sumnja na postojanje više oblika seksualnog nasilja počinjenih nad učenicom njihove škole, koja ima teškoće u razvoju. Iz navedene obavijesti proizlazi kako se seksualno nasilje odvijalo od kraja lipnja do kraja rujna 2024. godine. Iz policijskog izvješća saznajemo kako se provodi kriminalističko istraživanje kaznenog djela silovanja.

U drugom slučaju osnovna škola nas je obavijestila o sumnji na počinjenje seksualnog nasilja nad učenicom s teškoćama u razvoju koje se dogodilo u kući očevog prijatelja tijekom jedne zabave. Učenica je dirana po intimnim dijelovima tijela i očev prijatelj je tražio intiman odnos s njom. Učenica navodi

da je svojom rukom začepio njena usta kako se ne bi čulo da vrišti. To ju je jako uznemirilo te je uspjela pobjeći van gdje se ispovraćala. Kroz razgovor, učenica govori da se je to dogodilo još jednom, ali u jednoj kući gdje je stariji čovjek navodno bolestan (ona ga imenuje kao djed), također nasrnuo na nju i prisilno ju poljubio. Policija je podnijela državnom odvjetništvu prijavu počinjenje kaznenih djela spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina i zadovoljavanje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina za jednog počinitelja dok je za drugog podnijela prijavu na počinjenje kaznenog djela spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina.

Zbog nedostatka dokaza u jednom je slučaju državno odvjetništvo odbacilo kaznenu prijavu zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela silovanja o kojem nas je obavijestila srednja škola, međutim, djevojci je pružena psihološka pomoć te je uključena u tretman pri Centru za žrtve seksualnog nasilja. U dva sljedeća slučaja nisu utvrđeni elementi kaznenog djela ili prekršaja, a postupalo se na temelju obavijesti dviju osnovnih škola. U jednoj situaciji je srednja škola razgovorom riješila situaciju, dok je postupanje po obavijesti druge osnovne škole u vrijeme izrade izvješća još uvijek bilo u tijeku.

Zaključak i preporuke:

Ponavljamo kako je nasilje nad djecom s teškoćama u razvoju ozbiljan društveni problem, pogotovo seksualno nasilje, a prevencija nasilja bitna komponenta zaštite prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Obveza je države potpisnice Konvencije o pravima osoba s invaliditetom poduzimanje prikladnih zakonodavnih, upravnih, socijalnih, obrazovnih i drugih mjera radi zaštite osoba s invaliditetom, kako unutar, tako i izvan njihovog doma, od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i aspekte istih vezane uz spol (čl. 16. st. 1. KPOSI).

I nadalje preporučujemo suradnju različitih odgojno-obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih, represivnih institucija te stručnjaka u ovome području u podizanju razine svijesti o štetnosti svih oblika nasilja nad djecom s teškoćama u razvoju i potrebi sankcioniranja istih kao i pružanje podrške žrtvama.

Statistički podatci Ministarstva unutarnjih poslova

Tijekom 2024. godine počinjenim kaznenim djelima, iz domene Kaznenog zakona - 76 djece s teškoćama u razvoju (osobe do 18 godina života) bila je žrtvama počinjenja kaznenih djela.

Tablica 11. Žrtve kaznenih djela prema dobi i spolu

Dob žrtve	M	Ž
0 - 14	40	22
14 - 16	7	4
16-18	2	1

Tablica 12. Žrtve kaznenih djela prema vrstama invaliditeta

Vrsta invaliditeta	M	Ž
Intelektualno	13	9
Mentalno	26	6
Osjetilno	-	5
Tjelesno	10	7

Tablica 13. Broj žrtava - osoba s invaliditetom prema vrsti počinjenih kaznenih djela

Vrsta kaznenih djela počinjenih prema osobama s invaliditetom starosti do 18 godina	M	Ž
Čl. 177. Povreda djetetovih prava	33	13
Čl. 179.a Nasilje u obitelji	-	-
Čl. 173 Neprovođenje odluke za zaštitu dobrobiti djeteta i drugih ranjivih skupina ili postupanje protivno pravilima struke	3	2
Čl. 172 Povreda dužnosti uzdržavanja	2	1
Čl. 178 Povreda privatnosti djeteta	1	-
Čl. 172 Povreda dužnosti uzdržavanja	2	2
Čl. 160 Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina	-	1
Čl. 158 Spolna zlouporaba djeteta mlađeg od petnaest godina	-	6
Čl. 153 Silovanje	-	2
Čl. 139 Prijetnja	3	-
Čl. 117 Tjelesna ozljeda	3	-
Čl. 113 Prouzročenje smrti iz nehaja	1	-
Čl. 165 Upoznavanje djece s pornografijom	-	1
Ukupno	**48**	**28**

Iz tablice broj 13. proizlazi kako su kaznena djela seksualnog karaktera usmjerena prema djevojčicama s teškoćama u razvoju, kaznena djela prijetnje, tjelesne ozljede i prouzročene smrti iz nehaja prema dječacima s teškoćama u razvoju, dok su u preostalim kaznenim djelima zastupljena oba spola.

Vezano za odnos počinitelja i žrtve prema podatcima Ministarstva unutarnjih poslova u 41 kaznenom djelu počinitelj je otac, 14 kaznenih djela počinila je majka, jedno kazneno djelo očuh, a dva kaznena djela počinio je brat. Počinitelji ostalih kaznenih djela su korisnik odgojne ustanove, djelatnik u obrazovanju i poznanik.

2.11.3. Nasilje nad osobama s invaliditetom

Primjeri iz prakse: Istaknuli bi sadržaj telefonskog razgovora s ženom koja ima multiplu sklerozu te joj je potreban asistent. Izložena je psihičkom i verbalnom nasilju, suprug je naveo kako bi bilo bolje da *„puže do kupaone“* nego da se novci troše na asistente koji su joj potrebni 24 sata. Suprug želi da se iseli iz kuće. Žena ne želi ići iz svoje kuće, odnosno i ne može ići u sklonište, jer ionako tamo nema asistencije, a i nasilje *„zasad nije tako dramatično jer je još nije udario“*. Tražila je savjetovanje vezano za razvod braka i sam postupak vezano za prijavu nasilja i što može očekivati. Željela je ostati anonimna.

Iako broj pisanih pritužbi koje zaprimamo nije velik i podjednak je u odnosu na spol, iz telefonskih obraćanja kao što je uvodno opisano, prvenstveno se javljaju žene s invaliditetom koje žele znati što ih čeka ukoliko odluče prijaviti nasilje, moguće je da je broj žrtava ženskog spola koje su izložene nasilju daleko veći, ali nasilje još nije takvog intenziteta da žena „ne bi mogla još malo trpjeti.“ Kontinuirano upozoravamo kako nepovjerenje žena s invaliditetom u učinkovitost i pravovremenost pravne zaštite utječe na njihovu odluku hoće li prijaviti nasilnika ili će i dalje šutjeti o nasilju. Na temelju obilazaka skloništa i razgovora s osobama koje izravno rade s žrtvama nasilja s invaliditetom saznajemo kako ženama s invaliditetom koje odluče prijaviti nasilnika, nakon izlaska iz skloništa, veliki problem predstavlja osamostaljivanje, a što također može utjecati na odluku hoće li prijaviti nasilnika. Važan, ponekad i odlučujući segment je i pronalazak primjerenog smještaja. Naime, uz pronalazak smještaja koji će biti prilagođen potrebama

Što nakon izlaska iz skloništa?

koje proizlaze iz invaliditeta i prihvatljive cijene, dodatna otegotna okolnost je činjenica da se privatni najmodavci teško odlučuju iznajmiti stan žrtvi nasilja zbog bojazni od dolaska počinitelja i eventualno drugih popratnih problema.

Osamostaljivanje žrtve nasilja, u pravilu žene, te mogućnost vlastitog uzdržavanja i uzdržavanja djeteta kao i pronalaska novog mjesta stanovanja, važni su preduvjeti da žrtva nasilja nakon izlaska iz skloništa nastavi svoj život dalje od nasilnika. Zbog činjenice postojanja invaliditeta, ženi s invaliditetom koja je ujedno i žrtve nasilja osamostaljivanje predstavlja veliki iskorak u vlastitom životu, a za koji joj je, u većoj ili manjoj mjeri, potrebna podrška sustava koja treba biti dostupna.

Preporuka:

Preporučujemo Ministarstvu rada, mirovinskog sustava, socijalne politike i mladih dosljednije provođenje obveza koje proizlaze iz Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, preporuka Grupe stručnjaka Vijeća Europe za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (GREVIO) donesenih povodom Osnovnog evaluacijskog izvješća o zakonodavnim i drugim mjerama kojima se provode odredbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji za Republiku Hrvatsku 2023. godine kao i Zaključna zapažanja i preporuke Odbora za prava osoba s invaliditetom na Inicijalno izvješće Republike Hrvatske o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom iz 2015. godine.

Obilasci skloništa i održani sastanci

Tijekom 2024. godine održani su sastanci s predstavnicima skloništa koje djeluje u okviru ustanove Centra za profesionalnu rehabilitaciju Osijek i voditeljicom sigurne kuće Udruge B.a.b.e., a koje pružaju smještaj žrtvama nasilja na području Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije. Cilj samih obilazaka i održavanja sastanaka bilo je upoznavanje načina rada i razmjena iskustava vezanih za problematiku nasilja nad ženama s invaliditetom.

Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja u Osijeku osnovala je 2000. godine Osječko-baranjska županija. Tijekom više od 20 godina postojanja smještaj je osiguran za više od 1.300 žrtava nasilja u obitelji - odraslih osoba i djece. Sklonište pruža socijalnu uslugu privremenog smještaja u kriznim situacijama žrtvama nasilja u obitelji koja uključuje siguran smještaj i prehranu, psihosocijalnu pomoć kao i pomoć u obavljanju svakodnevnih aktivnosti. Moguće je primiti na smještaj do 20 osoba s kojima svakodnevno radi stručni tim sastavljen od socijalne radnice i psihologinje te dvije asistentice. Sukladno važećim propisima smještaj u skloništu može trajati šest mjeseci, a iznimno do godinu dana.

Sigurna kuća Vukovarsko-srijemske županije otvorena je u srpnju 2008. godine u suradnji s organizacijom civilnog društva B.a.B.e. i Vukovarsko-srijemske županije te pruža egzistencijalne uvjete i psihosocijalnu podršku žrtvama obiteljskog nasilja (ženama i djeci). U sigurnoj kući se istovremeno osigurava smještaj za do dvanaest žena i osmero djece s područja RH na maksimalno godinu dana.

Djelatnici skloništa i sigurnih kuća ukazuju da su korisnice usluge privremenog smještaja povremeno bile žene s invaliditetom različitih vrsta oštećenja, no da invaliditet nije bio takve naravi da onemogućava ženu u samozbrinjavanju, a što je bitan uvjet za prihvat žene s invaliditetom. Važno je da žena bude u mogućnosti voditi brigu o sebi i djeci i ravnopravno sudjelovati u kućanskim poslovima. Budući da je smještaj u skloništa privremenog karaktera, ukazuju kako za vrijeme boravka osim psihološkog osnaživanja i pravnih savjetovanja, djelatnici skloništa puno rade i na osamostaljivanju žena. Sa ženama koje se nalaze na smještaju izrađuje se individualni akcijski plan izlaska iz skloništa kojemu je cilj da se ženi pomogne u pronalasku posla i smještaja nakon izlaska iz skloništa.

Zaključak i mišljenje:

Kao što smo i u prošlim Izvješćima o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za protekla izvještajna razdoblja navodili, zahtjevi za smještaj žena s invaliditetom kao žrtava nasilja nisu toliko česti. Djelatnici skloništa i sigurnih kuća ukazuju da su korisnice usluge privremenog smještaja bile žene s invaliditetom različitih vrsta oštećenja, no da invaliditet nije bio takve naravi da onemogućava ženu u samozbrinjavanju, odnosno bio im je pružen smještaj jer su usprkos invaliditetu mogle samostalno funkcionirati (lakši oblik invaliditeta), a što je uvjet za smještaj. Budući da su otvorena nova skloništa u potpunosti arhitektonski pristupačna, žena s težim oblikom invaliditeta može biti smještena u jedno od šest novootvorenih skloništa, međutim, i nadalje ostaje pitanje podrške u smislu osoblja za one osobe kojima je potrebna i podrška/nadzor druge osobe u smislu asistenta ili medicinske sestre.

Zapošljavanje žrtava nasilja

HZZ vodi zasebno evidenciju o OSI i zasebnu evidenciju o žrtvama nasilja u obitelji, međutim ne vodi evidenciju o osobama s invaliditetom koje su ujedno i žrtve nasilja. U daljnjem tekstu navedeni su statistički podatci koji se odnose na zapošljavanje žrtve nasilja u obitelji općenito.

Prema izvješću HZZ-a u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2024. godine u evidenciji HZZ-a prijavljene su ukupno 172 nezaposlene osobe identificirane kao žrtve nasilja u obitelji, što je u odnosu na 2023. godinu kada ih je bilo 171 povećanje za 0,6%. U 2024. godini 10 žrtva nasilja u obitelji uključeno je u radionice aktivnog traženja posla, dok je u aktivacijski program HZZ-a uključeno 16 žrtava nasilja u obitelji što iznosi 9,3% ukupnog broja identificiranih žrtava nasilja u obitelji.

Aktivacijski program je dvomjesečni program/mjera aktivne politike zapošljavanja kojoj je cilj osvijestiti vlastite mogućnosti, detektirati prepreke za zapošljavanje te definirati što realniju sliku o sebi i vlastitim mogućnostima zapošljavanja te načinima kako prevladati ograničenja za ulazak na tržište rada. U obrazovanje kroz instrument vaučera u 2024. godini uključeno je 13 žrtava nasilja u obitelji, dok su u osposobljavanje na radnom mjestu uključene dvije osobe.

Tijekom 2024. godine šest nezaposlenih osoba koje pripadaju ovoj osjetljivoj skupini bilo je uključeno u aktivnosti profesionalnog usmjeravanja i procjene preostalih radnih i općih sposobnosti. Kod uključivanja u mjere aktivne politike zapošljavanja u 2024. godini nezaposlene osobe - žrtve nasilja u obitelji, kao i druge osjetljive skupine kojima prijeti isključenost i dalje su uključivane kao skupina kojoj je potrebno posebice olakšati integraciju na tržište rada.

U 2024. godini u mjere aktivne politike zapošljavanja ukupno je novo uključenih šest žrtava nasilja u obitelji (3,5% od ukupnog broja prijavljenih žrtava nasilja u obitelji), sve žene i sve u području javnog rada.

Zaključak i mišljenje:

Iz zaprimljenih podataka je vidljiv značajan porast broja zaposlenih žrtava nasilja u obitelji u odnosu na 2023. godinu, a kojim su obuhvaćene općenito žrtve nasilja u obitelji, dok porast samog broja žrtava nasilja u obitelji kao nezaposlenih osoba nije bio velik. Međutim, iz podataka ne proizlazi koliko je žrtava nasilja s invaliditetom bilo u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i koliko ih je zaposleno kako bi se dobili što konkretniji podatci koji bi bili podloga za daljnje statističko praćenje zapošljavanja žrtava nasilja s invaliditetom. Slijedom navedenog, preporučujemo Hrvatskom zavodu za zapošljavanje uspostavu vođenja evidencije i za kategoriju invaliditeta i roda kako bi statistički podatci bili što konkretniji.

Smatramo da su mjere koje provodi Hrvatski zavod za zapošljavanje kao i senzibiliziranost djelatnika i kontinuirane edukacije djelatnika o rodno uvjetovanom nasilju kvalitetan iskorak u pružanju podrške žrtvama nasilja za izlazak iz kruga nasilja što je otežano za svaku osobu, a pogotovo ako je još prisutan i invaliditet osobe koji može znatno utjecati na mogućnost zapošljavanja.

Statistički podatci Ministarstva unutarnjih poslova

Kaznenim djelima iz domene Kaznenog zakona (općenito), tijekom 2024. godine oštećeno je 190 osoba s invaliditetom u dobi od 18 godina i više, od koje brojke je 90 osoba muškog, a 100 osoba ženskog spola. U sljedećoj tablici prikazani su podatci prema kojima su najčešće žrtve bile osobe s tjelesnim oštećenjima i tek u nešto većem broju osobe ženskog spola.

Tablica 14. Žrtve kaznenih djela prema vrsti invaliditeta

Žrtve prema vrsti invaliditeta	M	Ž
Intelektualno	4	5
Mentalno	21	14
Osjetilno	6	20
Tjelesno	59	61
Ukupno	**90**	**100**

Osobe s invaliditetom (starosne dobi 18 godina i više) najčešće su žrtve kaznenih djela nasilja u obitelji, prijetnji i prijevara, odnosno, u znatno manjem obimu i drugih vrsta kriminaliteta. Navedena tvrdnja proizlazi iz brojčanih pokazatelja prikazanih u sljedećem tabličnom prikazu prikazanih najviše počinjenih kaznenih djela u odnosu na spol žrtve, dok ostala počinjena kaznena djela nisu prikazana u ovom tabelarnom prikazu zbog znatno manjeg broja počinjenja.

Tablica 15. Vrste kaznenih djela počinjenih na štetu osoba starijih od 18 godina

Vrsta kaznenih djela počinjenih na štetu osoba s invaliditetom (starosti 18 godina i više)	M	Ž
Nasilje u obitelji	10	24
Tjelesna ozljeda	6	17
Prijetnja	20	25
Prijevara	10	2
Oštećenje tuđe stvari	6	1
Računalna prijevara	7	1
Krađa	3	4
Teška krađa	5	4
Ukupno	**67**	**78**

Tijekom 2O24. godine počinjena su 34 kaznena djela nasilje u obitelji iz čl. 179.a Kaznenog zakona, na štetu osoba s invaliditetom (u dobi 18 godina i više) koja su počinjena prema 24 ženske i prema 10 muških osoba s invaliditetom. Najčešće žrtve kaznenog djela nasilja u obitelji iz čl. 179. su žene s tjelesnim invaliditetom.

Prema izvješću Ministarstva unutarnjih poslova odnos počinitelja i žrtve u kaznenim djelima istaknutim i prikazanim u prethodnom tabličnom prikazu, počinitelji imovinskih delikata najčešće su poznanici, dok u nasilničkim ponašanjima u obitelji, najčešće počinitelji su članovi uže obitelji i to sinovi.

Tablica 16. Odnos počinitelja kaznenih djela

Počinitelj u odnosu na žrtvu - osobu s invaliditetom	Žrtva - osoba s invaliditetom
Otac	3
Majka	4
Brat	4
Sestra	1
Sin	7
Kćer	2
Unuk	1
Supruga	1
Suprug	8
Izvanbračni suprug	3
	34

Prema podatcima iz tablice 16. suprug žrtve je bio najčešće počinitelj kaznenog djela, zatim sin žrtve, te zatim brat i majka. U 2023. godini bilo je evidentirano 45 kaznenih djela nasilja u obitelji počinjenih na štetu osoba s invaliditetom od kojih su 33 žrtve ženskog spola, dok je 12 žrtava muškog spola, dakle u 2024. godini evidentirano je 10 kaznenih djela nasilja u obitelji manje nego prethodne godine.

POSI je u prošloj izvještajnoj godini izravno od samih osoba s invaliditetom zaprimio jedanaest pritužbi na nasilje u obitelji. Od tog broja pet osoba s invaliditetom su muškog spola i pritužuju se na nasilje od braće i sestara, dok je šest pritužbi od žena s invaliditetom koje se pritužuju na nasilje od partnera. Pritužbe se odnose na psihičko, verbalno i ekonomsko, a manje na fizičko nasilje.

Pritužitelji su tražili informacije kako postupiti i što osobe eventualno u daljnjem postupku mogu očekivati, dok se kod četiri pritužbe provodio postupak koji se sastojao od obraćanja Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje i policiji vezano za poduzimanje mjera iz njihovih nadležnosti te upućivanje završnog odgovora stranci. Pučki pravobranitelj nam je na znanje dostavio dvije pritužbe u kojima se provodio postupak propitivanja nasilja nad starijim osobama.

Jednu pritužbu zaprimljenu na nasilje od strane oca prema djeci od kojih je jedno dijete s teškoćama u razvoju, zbog objedinjenog postupanja ustupljeno je u rad Pravobranitelju za djecu. Telefonski pozivi u vezi nasilja u obitelji zaprimani su najčešće od žena s invaliditetom i bili su savjetodavnog karaktera bez povratnih informacija što je konkretno poduzeto nakon razgovora.

Zakonodavne aktivnosti

Tijekom 2024. godine dostavili smo Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije mišljenje vezano uz čl. 28. Prijedloga Direktive o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP (preinaka). Budući da je prevencija nasilja bitna komponenta zaštite prava OSI i DTUR istaknuli bi kako je za provedbu preventivnih programa i mjera potreban individualan pristup svakom djetetu, a ovisno o vrsti i težini invaliditeta. Predložili smo da se u tekst Nacrta Direktive unese konvencijski pojam „razumne prilagodbe“ kako bi se naglasila važnost uvažavanja specifičnih potreba koje proizlaze iz pojedine vrste invaliditeta.

Na potrebu uvažavanja načela „razumne prilagodbe“ upotrebu konvencijske terminologije, kao i potrebu vođenja statističkih podataka o broju osoba s invaliditetom koja bi eventualno bila izložena pojedinom obliku ropstva skrenuli smo pozornost Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina prilikom izrade Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje do 2030. godine.

Zaključno, sudjelovali smo na sastanku povodom četvrtog evaluacijskog posjeta Stručne skupine za suzbijanje trgovanja ljudima Vijeća Europe (GRETA) za Konvenciju o suzbijanju trgovanja ljudima kada

je stručnoj skupini izložen prikaz položaja osoba s invaliditetom u RH vezano za područje nasilja, lišenja poslovne sposobnosti, smještaja OSI. Vezano za konkretni slučaj sumnje na trgovanje ljudima u kojem se sumnjiči udomitelje da su korisnike s invaliditetom nadzirali, iskorištavali, kažnjavali i prisiljavali na teški fizički rad te tako nad njima stvorili odnos ovisnosti i nadzora. Stručnu skupinu smo izvijestili kako smo zatražili izvješće Hrvatskog zavoda za socijalni rad o čemu je postupak još uvijek u tijeku.

Podizanje svijesti

Tijekom prošlog izvještajnog razdoblja sudjelovali smo na nekoliko događanja koja su organizirale institucije i organizacije civilnog društva, a s ciljem podizanja svijesti o problematici nasilja sukladno obvezama propisanim čl. 8. KPOSI kako slijedi:

Autonomna ženska kuća i Centar za žene žrtve rata ROSA organizirala je **Konferenciju: „Procjena i upravljanje rizikom u slučajevima partnerskog nasilja nad ženama“.** Na konferenciji su predstavljeni rezultati istraživanja izrađenih tijekom trajanja projekta RISKFREE - „Zaštita žena koje su preživjele rodno uvjetovano nasilje - odgovor na izazove pandemije“. Istaknuta je važnost procjene opasnosti za učinkovitu zaštitu žena koje su preživjele nasilje, procjena rizika i planiranje sigurnosti za žrtvu nasilja, ali prepoznavanje različitih oblika prisilne kontrole i psihičkog nasilja nad ženama.

U organizaciji Udruge za žene žrtve rata ROSA održan je **okrugli stol Osnaživanje suradnje u pitanjima seksualnog nasilja u ratnim sukobima - nacionalna i međunarodna perspektiva.** Cilj okruglog stola je bila razmjena iskustava u odnosu na problem seksualnog nasilja u ratu, procesuiranje počinitelja, ostvarivanja prava žrtava, te suradnje s drugim državama u ratnim sukobima i iznalaženja globalnog odgovora na ovaj sveprisutni problem.

U organizaciji Ženske sobe održana je konferencija u Zagrebu **„Šutnja je teret - glasno protiv seksualnog nasilja nad djecom“.** Konferencija je bila sastavni dio projekta „Seksualno nasilje - edukacijski i preventivni program online (SNEP Online Tool)“. Opći cilj projekta je prevencija seksualnog nasilja nad djecom kroz razvoj edukativne online platforme SNEP Online Tool, a koja je namijenjena učenicima, njihovim roditeljima i stručnjacima koji rade s djecom i mladima. Nedovoljna edukacija ili nedostatak znanja o seksualnom nasilju nad djecom kritičan je problem kod djece i mladih. Stoga je potrebno osmisliti preventivne programe, strategije samozaštite i razviti različite platforme za povećanje znanja i osvještavanje društva o seksualnom nasilju nad djecom.

Povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama u organizaciji Odjela prevencije Policijske uprave primorsko-goranske županije i u suradnji s Udrugom UZOR iz Rijeke održan je **okrugli stol na temu obiteljskog nasilja** na kojem su sudjelovali stručnjaci koji se u svom radu bave problematikom obiteljskog nasilja. Na okruglom stolu pozornost se pridala i problematici nasilja nad ženama s invaliditetom. Prema iskustvima POSI često žene žrtve nasilja predugo trpe nasilje i pronalaze isprike za pretrpljeno nasilje u nekom svom postupku jer ne vjeruju da će ih sustav zaštititi. S tim u vezi, redovito upozoravamo na potrebu osiguranja pristupačnosti i dostupnosti svih vrsta usluga žrtvama s invaliditetom, od prilagodbe u komunikaciji i ophođenju u svim aspektima i postupcima, pristupačnosti skloništa za prihvat žena s invaliditetom, potrebu osiguravanja smještaja za žene žrtve nasilja nakon izlaska iz skloništa, podršku prilikom osamostaljivanja u smislu pronalaska zaposlenja kako bi žrtva nasilja s invaliditetom mogla voditi što neovisniji život, neovisan o nasilniku, a što je često slučaj.

U organizaciji A1 Hrvatska i Centra za sigurniji Internet održana je **Cyber Guard konferencija o stvaranju sigurnijeg digitalnog svijeta za sve, a posebno za djecu.** S obzirom na rastuću prijetnju internetskih prijevara i hakerskih napada, a kojih je bilo i na institucije u Republici Hrvatskoj, govorilo se o kibernetičkoj sigurnost kao sigurnost djece na internetu, pružajući najnovije uvide, prakse i savjete iz tih područja.

Na Pravnom fakultetu u Rijeci **predstavljena je Direktiva (EU) 2024/1385 o suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.** O Direktivi (EU) 2024/1385 se govori kao o posebnom pravnom dokumentu koji pomiče paradigmu zaštite žrtava kaznenih djela jer za razliku od do sada usvojenih srodnih

Direktiva, polazi od potrebe žrtava i na osnovu njih kreira normativne odgovore. Pred državama članicama je zahtjevan zadatak da do 14. lipnja 2027. godine usvoje pravne akte kojima će se Direktiva implementirati u nacionalne pravne prostore. Konferencijom se nastojalo ponuditi odgovore na ključna pitanja - u kojoj je mjeri naš kaznenopravni sustav usklađen s ovom Direktivom i koji koraci predstoje za postizanje njezina cilja.

2.11.4. Govor mržnje

Godina 2024. bila je izborna godina i budući da je iskustvo praćenja dosadašnjih predizbornih kampanja pokazalo da se u to vrijeme učestalo koristi neprihvatljiva terminologija kako bi se diskreditirali i uvrijedili politički protivnici te se u javnom prostoru koristi neprimjeren govor, koji ima za posljedicu povredu dostojanstva osobe s invaliditetom, primjerice, *„Želim da narod/glasači vide da nisam hendikepiran i da mogu voditi državu*“, tijekom kampanje za izbore izdali smo javno priopćenje u kojem smo osudili diskriminatorni govor prema osobama s invaliditetom i pozvali sve sudionike izbornih procesa da se suzdrže od takvog govora. Također, pozvali smo sve osobe koje javno istupaju u kampanji, političare, političke stranke i medije, a posebno kandidate u izbornim procesima, da preuzmu odgovornost za izgovorene riječi i u potpunosti izbjegnu isticanje fizičkih, psihičkih i drugih osobina suparnika radi njihova omalovažavanja, kao i uvredljive generalizacije o osobama s invaliditetom.

Apelirali smo na sve sudionike izbornog procesa da umjesto korištenja terminologije koja je degradirajuća za osobe s invaliditetom, u svojim političkim programima istaknu aktivnosti mjere kojima će se usmjeriti na poboljšanje njihovog položaja u društvu i povećaju njihovu vidljivost u zajednici u pozitivnom svjetlu. Prihvaćanjem postojećih i potencijalnih doprinosa OSI sveopćem blagostanju i raznolikosti njihovih zajednica, te promicanjem punog sudjelovanje OSI u građanskim, političkim, ekonomskim, društvenim i kulturnim područjima života rezultirat će njihovom većem osjećaju pripadnosti i napretku u razvitku društva. U RH osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju čine gotovo 17% ukupnog stanovništva, te su kao punoljetne osobe s invaliditetom sudionici izbornog procesa kao birači. Stoga smo pozvali političke stranke da svoje izborne programe predstavljaju na načine koji će biti pristupačni i OSI, posebno gluhim i nagluhim osobama, slijepim i slabovidnim osobama, biračima s intelektualnim teškoćama, te da se zalažu da biračka mjesta budu pristupačna svim osobama s invaliditetom, a da se i osobama koje su smještene u domovima socijalne skrbi ili osobama koje se nalaze u zdravstvenim ustanovama omogući ostvarivanje njihovog biračkog prava.

Nastavno na navedeno priopćenje sudjelovali smo u **raspravi koju je u sklopu projekta „Jačanje sustava zaštite i osnaživanje zajednica za prepoznavanje i suzbijanje govora mržnje u Hrvatskoj”** organizirala Kuća ljudskih prava u suradnji s organizacijom Zagreb Pride iz Hrvatske te Human Rights House Foundation iz Norveške. Na raspravi se govorilo o govoru mržnje u predizbornom razdoblju, s ciljem dijaloga o prevenciji, postojećim mehanizmima zaštite i izazovima u području regulacije, posebice govora mržnje u online okruženju. Dok je u ranijim razdobljima prevladavao govor mržnje prema pripadnicima nacionalnih manjina, najviše Romima i Srbima, u posljednje vrijeme jača govor mržnje prema migrantima i stranim radnicima nakon kojih uslijede napadi na njih. Tipični oblici govora mržnje prema osobama s invaliditetom najčešće nisu direktan govor protiv njih kao skupine, nego korištenje pogrdnih termina vezanih uz OSI kako bi se obračunavalo s političkim neistomišljenicima.

U organizaciji Ureda za demokratske institucije i ljudska prava održan je webinar posvećen promicanju bolje podrške žrtvama zločina iz mržnje, osobama s intelektualnim teškoćama i osobama s poremećajima iz spektra autizma. Ured za demokratske institucije i ljudska prava glavna je institucija **Organizacije za europsku sigurnost i suradnju** koja se bavi ljudskom dimenzijom sigurnosti. Serijom webinara „Pod svjetlima reflektora” zainteresiranim sudionicima ponudila su se dodatna znanja i iskustva s ciljem boljeg razumijevanja ovog kaznenog djela, na koji način pružiti pomoć i podršku žrtvi i time kaznenopravni sustav učiniti pravednijim.

Na završnoj konferenciji projekta REASON „Unapređenje odgovora na govor mržnje“ predstavljeni su rezultati empirijskog istraživanja kaznenih i prekršajnih predmeta govora mržnje u razdoblju od 2016. do 2021. godine. Cilj projekta je bio povećanje razine svijesti i informiranosti o govoru mržnje kao manifestaciji nesnošljivosti, te otvaranju rasprave u javnosti o temama vezanim uz govor mržnje. Rezultati istraživanja pokazuju kako je govor mržnje u promatranom razdoblju najviše bio usmjeren prema nacionalnim i etničkim skupinama. Pri tome su najčešću konkretnu skupinu unutar ovih skupina predstavljali Srbi. Zatim je po učestalosti govor mržnje usmjeren prema spolnom opredjeljenju i rodnom identitetu te slijede „druge osobine“, vjeroispovijest, rasa i boja kože te podrijetlo.

Na Policijskoj akademiji „Prvi hrvatski redarstvenik“ održan je 26. studenoga 2024. godine **stručni skup pod nazivom „Hrvatska bez mržnje-realnost ili utopija“.** Cilj stručnog skupa je bio okupiti ključne aktere koji se bave prevencijom i suzbijanjem nasilničkog ponašanja i zločina iz mržnje zbog međusobne razmjene iskustava, analize trenutnog stanja i rasprave o budućim izazovima. Fokus je na razumijevanju dubljih društvenih i psiholoških uzroka ovih zločina, kao i na identifikaciji učinkovitih mehanizama prevencije i intervencije, s posebnim naglaskom na potrebu za jačanjem kapaciteta svih institucija uključenih u ovaj proces. Održane su tri panel rasprave i to prva panel rasprava na temu zločina iz mržnje i nasilničkog ponašanja s naglaskom na aktualnu situaciju i potencijalne rizike s pregledom trenutnog stanja vezano uz pojavu zločina iz mržnje i nasilničkog ponašanja u RH. Tematski fokus druge panel rasprave usredotočio se na psihosocijalne aspekte zločina iz mržnje, s naglaskom na društvene i individualne faktore koji pridonose razvoju takvih oblika nasilja. O preventivnim mjerama i praktičnim rješenjima u borbi protiv zločina iz mržnje i nasilničkog ponašanja raspravljalo se na trećem panelu.

Preporuka:

Preporučujemo svim sudionicima u javnom prostoru da se prilikom kritiziranja ponašanja i stavova koja smatraju nepoželjnima suzdrže od njihova objašnjavanja ili uspoređivanja s nečijim invaliditetom. Neprimjerene i diskreditirajuće izjave nanose veliku štetu dostojanstvu i ravnopravnom položaju osoba s invaliditetom u društvu, širenju predrasuda i stereotipa o osobama s invaliditetom, te su u nesuglasju s osnovnim etičkim principima i temeljnim vrijednostima izbornog etičkog kodeksa.

2.12. ZDRAVSTVO

2.12.1. Onkološka skrb

Posljednjih nekoliko godina bavili smo se problematikom prijevoza žena oboljelih od raka dojke na terapije, temom psiho-onkološkog savjetovanja kao oblika nužne podrške, dostupnosti i ispravnosti radioterapijskih uređaja za liječenje, ali sve ove teme se odnose i na sve onkološke pacijente. Ministarstvu zdravstva upućena je objedinjena preporuka u kojoj je ponovno iznesena problematika u liječenju onkoloških pacijenata, kako slijedi:

Zaprimljenim pritužbama građana upoznati smo s situacijama kada onkološki pacijenti i djeca koja boluju od malignih bolesti ne mogu pristupiti potrebnoj terapiji zbog nemogućnosti prijevoza onkološkog bolesnika ili djeteta do zdravstvene ustanove. Mnogi onkološki pacijenti su nakon primitka teških terapija u izrazito nemoćnom i iscrpljenom psihofizičkom stanju te nisu u mogućnosti samostalno se kretati. Smatramo kako se prijevoz onkoloških bolesnika kao i djece oboljele od malignih bolesti i njihovih roditelja do zdravstvene ustanove gdje se terapija treba primiti, mora učiniti uslugom koja će biti sastavni dio liječenja i pružanja podrške. Unutar sustava zdravstva postoji mogućnost ostvarivanja prava sanitetskog prijevoza, međutim, pod uvjetom ispunjenja određenih formalnopravnih pretpostavki, što dovodi do opterećenosti organizacije samog prijevoza, pod uvjetom da pacijent uopće i ostvari pravo na prijevoz. Upoznati smo s brojnim projektima organizacija civilnog društva koje pružaju podršku oboljelima od karcinoma osiguravajući potreban prijevoz kao što je projekt udruge iz Zagreba „Nismo same“ pod nazivom „Nisi sama-ideš s nama“ koja od 2018. godine

onkološkim bolesnicama osigurava uslugu besplatnog taksi prijevoza na terapije i s terapija uz neizostavnu podršku donatora, a čiji je cilj projekta - usluga prijevoza za sve oboljele od raka u RH. Kao primjer ističemo i udrugu iz Rijeke „Srce za nju“ koja provodi projekt besplatnog prijevoza u želji da oboljelim ženama olakša odlazak na liječenje, kemoterapiju, zračenje ili neki od zakazanih dijagnostičkih postupaka. Grad Rijeka je odlučio olakšati liječenje onkološkim bolesnicima koji žive na području grada Rijeke, i omogućiti im uslugu besplatnog prijevoza na terapiju. Tako je u travnju 2023. godine pokrenut projekt „Prijevoz onkoloških pacijenata na terapiju u KBC Rijeka“ i to od kućnog ulaza do zdravstvene ustanove i natrag kući. Sam pacijent može u prijevoz uključiti i svoju pratnju ukoliko za to ima potrebu.

U odsustvu konkretnijih rješenja na državnoj razini, preporučili smo jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave da zajedničkom suradnjom s udrugama na svome području i/ili Caritasom, Crvenim križem i drugim organizacijama pronađu primjereno rješenje za prijevoz onkoloških pacijenata na svom području, osiguravajući osobama oboljelima od malignih bolesti uslugu prijevoza, tj. besplatnog/sufinanciranog prijevoza do zdravstvene ustanove gdje se medicinska usluga treba ostvariti (kemoterapija, zračenje, pregled), a sve kako bi osobama koje boluju od malignih bolesti olakšali ostvarivanje prava na dostupnost zdravstvenih usluga.

Kao drugo područje koje je također od velike važnosti u onkološkom liječenju je područje psiho -onkološke podrške. Proveli smo anketno ispitivanje žena oboljelih od raka dojke s ciljem identificiranja njihovih potreba za psiho-onkološkim savjetovanjem te pružanjem psihološke pomoći kao integralnog dijela onkološkog liječenja bilo kroz grupe podrške i/ili vođenja stručnih programa koji su se pokazali bitnim čimbenicima u procesu izlječenja. U anketama su žene oboljele od raka istaknule nedostatak potpune i pravovremene informacije o bolesti kao i o neprimjerenom načinu na koji se priopćava sama dijagnoza što otežava suočavanje s bolesti. Istaknule su i potrebu za jačom i sveobuhvatnijom podrškom od početka postavljanja dijagnoze pa sve kroz cijeli proces liječenja. Kroz anketni upitnik 70% ispitanica se izjasnilo da tijekom procesa izlječenja nisu bile upoznate s mogućnošću psiho-onkološkog savjetovanja i podrške te načinima na koje je mogu ostvariti. Od ispitanica koje su upoznate s uslugom psiho-onkološkog savjetovanja, većina je za takvu vrstu podrške doznala od strane organizacija civilnog društva. Iako 64% ispitanica nije tijekom liječenja samostalno zatražilo navedenu podršku, njih 86% smatra da takva vrsta podrške mora biti dio obvezne obrade pacijenata, dijela jasno utvrđenog protokola koji zasigurno pridonosi pozitivnom ishodu izlječenja. Stoga ponavljamo preporuku za kontinuiranom edukacijom djelatnika u zdravstvu o komunikaciji s onkološkim bolesnicima i njihovim obiteljima s naglaskom na personaliziranom pristupu pacijentu te liječenju u aspektu cjelokupnog tjelesnog i psihičkog stanja pacijenta.

Na kraju bi se osvrnuli na daljnju potrebu osuvremenjivanja radioterapijskih uređaja kako bi liječenje bilo što uspješnije. Dijagnoza bolesti donosi strah i neizvjesnost kako za samu oboljelu osobu, tako i za cijelu obitelj, a sama priroda bolesti ne dozvoljava odgodu niti prekide u liječenju zbog nedostupnih i neadekvatnih uređaja, odnosno uređaja koji se kontinuirano kvare.

„Određeno mi je bilo 25 zračenja, što je pet tjedana terapije. No zbog stalnih kvarova uređaja to se produžilo na skoro tri mjeseca“

Ministarstvu zdravstva uputili smo preporuku o potrebi nastavljanja s mjerama unapređivanja liječenja onkoloških bolesnika kao i radom na sveobuhvatnim promjenama u zdravstvenom sustavu i time na poboljšanje kvalitete života onkoloških bolesnika.

Preporučili smo suradnju s organizacijama civilnog društva budući da je povezanost između civilnog sektora i sustava zdravstva važna kako bi se stvorio djelotvoran sustav prevencije raka, njegovog ranog otkrivanja, pravovremenog i djelotvornog liječenja, pružanja podrške i pomoći oboljelima i članovima njihovih obitelji te razvijali ostali programi i prakse koje će se provoditi u korist oboljelih. U tom smislu skrećemo pozornost na nedavno donesenu Zagrebačku deklaraciju 2024. donesenoj u rujnu 2024.

godine na Regionalnom sastanku pacijenata pod nazivom „Glas onkoloških pacijenata“. Deklaracija je rezultat iskustva oboljelih i najbolje ukazuje na njihove stvarne potrebe, a preporuke iz Deklaracije mogu poslužiti kao smjernice u daljnjim aktivnostima. Ključnim se pokazalo javno progovarati o zdravlju i aktivno osvještavati o važnosti preventivnih pregleda kako bi se zaštitilo zdravlje. Važno je edukativno djelovati u ranoj dobi kroz obrazovni sustav kako bi se stvorila kultura prevencije koja je ključna za zdravlje svake osobe, neovisno o dobi.

Iz dostavljenih podataka izvješća Ministarstva zdravstva proizlazi kako se u skladu s Nacionalnim planom razvoja zdravstva 2021. - 2027. (NN, br. 147/21), Nacionalnim strateškim okvirom protiv raka do 2030. godine (NN, br. 141/20) i Akcijskim planom za provedbu Nacionalnog strateškog okvira protiv raka do 2025., poduzimaju mjere usmjerene na sveobuhvatnu skrb koja uključuje prevenciju, rano otkrivanje, liječenje i palijativnu skrb. Unaprjeđenje onkološke skrbi uključuje djelovanje multidisciplinarnih timova koji pružaju cjelovitu skrb pacijentima. Timovi uključuju liječnike različitih specijalnosti, medicinske sestre, psihologe i nutricioniste kako bi se osigurala sveobuhvatna podrška. Planira se daljnje jačanje kapaciteta zdravstvenih djelatnika kroz kontinuiranu edukaciju, s naglaskom na primjenu suvremenih terapijskih metoda te holistički pristup liječenju. Posebna pažnja posvećuje se psihosocijalnoj podršci, koja uključuje savjetovanje i terapijske grupe za pacijente i njihove obitelji. Prepoznaje se važnost mentalnog zdravlja u procesu liječenja te se osigurava dostupnost psihološke pomoći unutar bolničkih ustanova. Time se pacijentima pomaže u suočavanju s emocionalnim izazovima koje donosi dijagnoza i liječenje raka. U tijeku je izrada Akcijskog plana za unaprjeđenje i promicanje mentalnog zdravlja te rano otkrivanje i liječenje mentalnih poremećaja, u kojem će se, sukladno Strateškom okviru razvoja mentalnog zdravlja od 2023. - 2030. godine, definirati mjere za povećanje dostupnosti psihološke pomoći svim ranjivim skupinama, uključujući i onkološke pacijente. Ministarstvo zdravstva pokrenulo je Program osnaživanja mentalnog zdravlja koji prethodi uspostavljanju dispanzera za mentalno zdravlje pri domovima zdravlja kao i psiholoških i mobilnih timova. Ovaj Program predstavlja pripremu drugih aktivnosti na području brige o mentalnom zdravlju, a građani uslugu mogu dobiti bez uputnice uz rezerviran termin ili kao *drop-in* uslugu bez naručivanja. U okviru Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. - 2026., Ministarstvo zdravstva je određeno kao nositelj projekta Nabava opreme za prevenciju, dijagnostiku i liječenje osoba oboljelih od raka. Cilj projekta je osigurati optimalnu terapiju svim onkološkim bolesnicima u RH bez čekanja na liječenje, primjenom modernih radioterapijskih tehnika, a isti se temelji na nacionalnom strateškom okviru protiv raka do 2030. kojim su definirane postupovne inicijative i smjer razvoja radioterapije u RH, kroz postojanje minimalno šest bolnica koje su opremljene za pružanje modernih i suvremenih oblika liječenja radioterapijom. Poseban naglasak stavlja se i na provođenje preventivnih pregleda, dok su novina nacionalni preventivni zdravstveni pregledi sa svrhom pravovremenog praćenja zdravstvenog stanja osobe, u što ranijoj fazi otkriti bolest te kontinuirano educirati o važnosti brige za vlastito zdravlje.

Preporuka:

Preporučujemo Ministarstvu zdravstva daljnji sveobuhvatni rad na problematici liječenja onkoloških bolesnika u skladu s člankom 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

2.12.2. Palijativna skrb

Tijekom 2024. godine nastavili smo s aktivnostima na području palijativne skrbi neposrednim obilascima i održavanjem sastanaka s organizacijama civilnog društva, ustanovama i odjelima domova za demenciju, centrima pojačane skrbi za oboljele od Alzheimerove demencije te obilaskom bolničke palijativne skrbi koja se pruža u Općoj bolnici Varaždin, Službi za produljeno liječenje i palijativnu skrb Novi Marof. Obilasci, održani sastanci i pri tome prikupljene informacije i iskustva potvrđuju postojanje praznina u ovome području zdravstvenog sustava.

Prilikom održavanja sastanaka i savjetovanja s organizacijama civilnog društva na području gradova Mali i Veli Lošinj te grada Cresa informirani smo da palijativna skrb na području otoka nije zaživjela.

Štoviše, u namjeri obilaska i upoznavanja s radom Doma zdravlja Primorsko-goranske županije, stacionara Mali Lošinj, nastojanja uspostave telefonskog kontakta putem ponuđenih službenih kontakata na službenoj mrežnoj stranici Ispostave Doma zdravlja Primorsko-goranske županije Mali Lošinj bila su neuspješna, a na otpremljena pismena, najave obilaska stacionara Mali Lošinj, nije odgovoreno. Istaknuta je važnost i značaj palijativne skrbi za stanovnike Malog i Velog Lošinja te Cresa posebice uzimajući u obzir da se nalaze na otoku na kojem nisu u jednakoj mjeri dostupni različiti oblici skrbi, njege potpore i pomoći kako za palijativne bolesnike, tako i za njihove članove obitelji. Važnost pomoći ističu vodeći se vlastitim iskustvima, brinući se za teško bolesne članove obitelji. Navodi se da su najveći problemi palijativnih bolesnika na otoku, ali i njihovih obitelji, nedostatak psihološke pomoći i kontrola boli. Aktualnom palijativnom skrbi uvelike bi se utjecalo na kvalitetu života palijativnih bolesnika, posebice uzimajući u obzir da na otoku ne mogu ostvariti uslugu njege i fizioterapije u kući. Ističe se važnost praćenja potreba bolesnika i obitelji u zajednici, a uvid u navedeno svakako bi se trebao ostvariti kroz aktualnu palijativnu skrb.

Služba za produljeno liječenje i palijativnu skrb Novi Marof, Opće bolnice Varaždin raspolaže s 89 palijativnih kreveta, od kojeg broja se koriste 72 kreveta jer u bolnici nedostaje radne snage. Na odjelu im nedostaje četiri liječnika i 46 sestara. Zbog navedenog, smatraju da su kapacitetom popunjeni. Osposobljavanje zdravstvenih djelatnika, kako kroz obrazovanje, tako i kroz stručnu praksu, predstavnici Opće bolnice Varaždin, službe za produljeno liječenje i palijativnu skrb Novi Marof smatraju izuzetno važnim. Ukazuje se na izostanak strukturiranih programa izobrazbe i usavršavanja u području palijativne skrbi, na nedovoljan broj sati nastave i prakse u školovanju medicinskih djelatnika pri zdravstvenim studijima, ali i znanstvenih istraživanja.

Izražena je nejednakost u pristupu palijativnoj skrbi u pojedinoj županijama što je primjetno kroz nedovoljan broj mobilnih palijativnih timova koji ne mogu odgovoriti na potrebe prema broju stanovništa, primjerice grada Zagreba. Ujedno mobilni palijativni timovi nisu multidisciplinarni. Primjerice, u Varaždinskoj županiji djeluje svega jedan mobilni palijativni tim, zaposleni su samo koordinator i medicinska sestra.

Palijativna skrb razvija se u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, no zamjetan je nedostatak liječnika obiteljske medicine na primarnoj razini kao i mobilnih palijativnih timova koje čine liječnici i medicinske sestre. Obiteljski liječnici i patronažne sestre nisu upoznati s potrebnim medicinskim postupcima (primjer kateterizacije muške osobe ili djeteta). Dobar pokazatelj nefunkcioniranja palijativne skrbi u primarnoj zdravstvenoj zaštiti očituje se kroz povećani broj objedinjenih hitnih bolničkih prijema. Bolja izvanbolnička podrška u zajednici uslijed nedostatka medicinskog kadra i sveobuhvatnija podrška kroz dnevne i poludnevne boravke, pozitivno bi utjecala na bolničku skrb koja ne bi bila toliko opterećena.

Provođenje kućne palijativne skrbi uslijed nedostatka medicinskog kadra je ograničena, ali problem predstavlja i nedefiniran status volontera. Volonteri nude potrebnu podršku i prijateljstvo pacijentima palijativne skrbi i njihovim obiteljima u vrijeme bolesti, boli i žalosti. Volonteri su neizostavan dio sveobuhvatne mreže podrške koji bi trebali usko surađivati sa svim stručnim službama u palijativnoj skrbi. Primjetna je manjkavost procedure u praćenju palijativnog bolesnika, komunikacije i prijenosa informacija između različitih dionika uključenih u palijativnu skrb te se nameće pitanje osobe koja bi povezivala stručnjake (liječnika opće medicine, onkologa, mobilni palijativni tim, liječnike u ambulanti za bol) te cjelovito koordinirala medicinskim i ostalim potrebama palijativnog bolesnika. Naime, tijekom održanih sastanaka je istaknuto kako se palijativnom bolesniku pristupa parcijalno i nepovezano, u smislu kad završi jedan segment pružanja podrške liječenja i potrebno je nastaviti s drugim segmentom, izostaje suradnja i komunikacija, a koja je i nadalje važna zbog praćenja stanja palijativnog pacijenta. Javlja se i zabrinutost zbog povećanja broja oboljelih od demencije.

Budući da su osobe oboljele od demencije prepoznate u Nacionalnom programu razvoja palijativne skrbi u Republici Hrvatskoj 2017. – 2020. kao vulnerabilna skupina, proveden je obilazak Doma za demenciju u Rijeci i Odjela za demenciju Doma za starije osobe Alfredo Štiglić u Puli. Riječ je o ustanovama koje imaju veliku koncentraciju osoba izvan akutnih bolničkih okruženja, s tjelesnim i

kognitivnim teškoćama. Kroz svoje dnevne i poludnevne boravke promiču rekreacijske i terapijske aktivnosti, potičući društvene aktivnosti usmjerene na održavanje motoričkih i kognitivnih sposobnosti. Upravo je na području ovih županija prepoznata važnost izvaninstitucionalnih usluga za osobe oboljele od demencije kao podrška koja se pruža ne samo oboljeloj osobi, već i članovima obitelji oboljele osobe kojima je potrebna pomoć dodatnih ruku za pružanje njege i skrbi. Ova vrsta usluge nužna je za oboljele od ove vrste bolesti jer je u mnogim slučajevima specijalizirana pomoć neophodna kako bi se zajamčila skrb potrebna za dostojanstven život.

Mišljenje i preporuke:

Mišljenja smo da je važno razviti nacionalne strategije koje integriraju palijativnu skrb u zdravstveni sustav, prepoznati trenutne zahtjeve i buduće potrebe bolesnika uzimajući u obzir trenutne pokazatelje povećanja broja palijativnih bolesnika čije su kronične bolesti praćene posljedicama slabljenja mnogih funkcija i pojavom raznih invaliditeta te neuropsiholoških problema.

Pravo na zdravlje zajamčeno čl. 25. KPOSI propisuje da države potpisnice priznaju pravo osobama s invaliditetom na uživanje najviših ostvarivih zdravstvenih standarda bez diskriminacije na osnovi invaliditeta, a između ostalog posebno u osiguranju najviših zdravstvenih standarda i dostupnosti zdravstvene usluge što je moguće bliže zajednicama u kojima osobe s invaliditetom žive te obvezu zahtijevanja od zdravstvenih radnika pružanje iste kvalitete usluga osobama s invaliditetom kao i drugima.

Slijedom svega prethodno navedenog i na temelju preuzetih međunarodnih obveza, nacionalnog zakonodavstva, i naših dosadašnjih postupanja i saznanja, preporučamo Ministarstvu zdravstva:
1. usredotočiti se na obrazovne strategije, znanja i stručne prakse pružatelja zdravstvenih usluga u području palijativne skrbi,
2. potrebno je jasno razgraničiti razine zdravstvene skrbi i djelokrug rada unutar razina zdravstvene skrbi,
3. zakonski definirati ulogu volontera u zdravstvenom sustavu koja će omogućiti njihov rad i u zdravstvenim ustanovama te definirati ulogu volontera i djelovanja organizacija civilnog društva u sustavu palijativne skrbi,
4. uslijed očekivanog povećanja palijativnih bolesnika, ali i povećanja broja pacijenata s demencijom, uspostaviti nacionalni registar palijativnih bolesnika i osoba s demencijom. Navedenim načinom omogućit će se prethodno planiranje palijativne skrbi i potrebnih financijskih sredstava unutar zdravstvenog i socijalnog sustava,
5. uspostaviti kontinuitet skrbi za palijativne bolesnike tijekom cijele putanje bolesti i kroz različite postavke u sustavu zdravstvene skrbi (jedinstveni informacijski sustav),
6. povećati dostupnost palijativne skrbi- ugovaranje više koordinatora i mobilnih palijativnih timova, palijativnih postelja u jedinicama područne (regionalne) samouprave sukladno utvrđenim potrebama i broju stanovništa,
7. donošenje novog Nacionalnog programa razvoja palijativne skrbi u Republici Hrvatskoj, uzimajući u obzir da je prethodni program bio donesen za razdoblje od 2017.-2020. godine,
8. povezivanje svih dionika unutar palijativne skrbi, primarne i sekundarne razine uzimajući u obzir i podršku u zajednici,
9. provoditi javne obrazovne kampanje kojima se utječe na promjenu percepcije palijativne skrbi u društvu, ali i kod mladih liječnika i medicinskih sestara koje će birati ovo područje kao svoje profesionalno opredjeljenje.

Palijativni centar Međimurske županije

Putem javnih objava saznali smo da je u Međimurskoj županiji u planu osnivanje Centra za palijativnu skrb. Naime, krajem travnja 2023. godine Međimurska županija i Županijska bolnica Čakovec pokrenuli su projekt potpisivanja ugovora o izradi projektne dokumentacije za palijativni centar. Kako bi raspolagali detaljnijim informacijama, obratili smo se Međimurskoj županiji za dostavom konkretnijih

informacija. Iz izvješća Međimurske županije proizlazi na koji način je zamišljena realizacija projekta i osnivanje Centra za palijativnu skrb, kako slijedi: „*Projekt smo namjeravali provesti s našom Bolnicom, te u povijesnom majuru, smještenom u krugu naših zdravstvenih ustanova, kao optimalnoj lokaciji, urediti stacionar novog palijativnog centra. Projektom je predviđen i prostor za privremeni boravak djece s razvojnim poteškoćama, koja zahtijevaju 24-satnu skrb, kako bi se roditelji-njegovatelji osnažili. Po uređenju i opremanju, u navedenom prostoru bismo uredili i simulacijski centar za edukaciju zdravstvenih djelatnika s obzirom da je naša jedina sekundarna zdravstvena ustanova i nastavni centar. Koncept novog palijativnog centra predviđa kapacitet za 25 palijativnih pacijenata smještenih u 15 prostranih soba. Ideja je kompletirati i stručni kadar koji će o pacijentima brinuti, od medicinskih sestara, fizioterapeuta, psihologa do liječnika specijalista, a u obnovljeni prostor planiramo smjestiti i naš postojeći mobilni palijativni tim. U projekt smo također uključili udrugu Pomoć neizlječivima, koja godinama entuzijastično djeluje na našem području, i kojoj smo namijenili mjesto u budućem palijativnom centru. U ugovorenom roku izrađena je projektna dokumentacija, vrijedna 122.000 eura, te je - u rujnu 2023. godine - završena i rekonstrukcija krovišta te pročelja zgrade, u kojoj namjeravamo urediti palijativni centar. Ishodili smo građevinsku dozvolu. No, projekt nam je već dulje vrijeme „na čekanju" jer je u međuvremenu država preuzela upravljačka prava nad Županijskom bolnicom Čakovec, te je Međimurskoj županiji - kao osnivaču ustanove i pokretaču predmetnog projekta - zapriječen put k realizaciji. Budući da su u Republici Hrvatskoj razvidne potrebe razvijanja palijativne skrbi, otvaranja većeg broja zdravstvenih ustanova za palijativnu skrb kao nadopune palijativnim posteljama i mobilnim palijativnim timovima u županijama, a nadasve potrebe za sveobuhvatnom skrbi i smještajem bolesnika u blizini njihovih obitelji, smatramo kako će palijativni centar Međimurske županije svakako doprinijeti poboljšanju skrbi za palijativne bolesnike za sjeverozapadni dio Republike Hrvatske*."

Preporučili smo Ministarstvu zdravstva da u suradnji s Međimurskom županijom i Županijskom bolnicom Čakovec nastavi započeti projekt realizacije izgradnje Palijativnog centra Međimurske županije. Upozorili smo kako bi odustanak od završetka izgradnje projekta ili odgoda bio protivan obvezama Republike Hrvatske koje proizlaze iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali i Zakona o zdravstvenoj zaštiti. Do dana završetka rada na izradi ovog Izvješća nismo zaprimili odgovor Ministarstva zdravstva.

2.12.3. Obilasci zdravstvenih ustanova

Dostupnost zdravstvene zaštite na otocima Veliki i Mali Lošinj

Problematika nepostojanja zdravstvenih ustanova u ruralnim i otočnim područjima RH koje bi pružale usluge zdravstvene njege i fizikalne terapije u kući prisutna je godinama. U urbanim područjima postojeće ustanove koje pružaju navedene medicinske usluge, zbog pomanjkanja zdravstvenog kadra i velikog broja zahtjeva, pružaju usluge u skladu s organizacijskim mogućnostima. Navedeno ima za posljedicu povredu prava na zdravlje zajamčeno čl. 25. KPOSI i stavlja stanovništvo ruralnog i otočnog područja u nepovoljniji položaj u odnosu na ostalo stanovništvo, čime su moguće povrijeđene odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08 i 112/12).

Primjer iz prakse: Zaprimili smo pritužbu osobe s invaliditetom koja se pritužuje na nepovoljniji položaj u realizaciji prava na zdravlje zbog života u ruralnom području. „*Mi smo se žalili na jednaku dostupnost zdravstvene zaštite na cijelom području RH. U Gradu Čabru ne postoji fizikalna terapija u kući - nikad nije ni postojala. Specijalisti nam ordiniraju fizikalnu terapiju u kući koju ne možemo ostvariti, ili ambulantnu fizikalnu terapiju. Grad Čabar nema javnog prijevoza, sve je teško dostupno, a za polupokretnog čovjeka nedostupno. Zbog toga su mi specijalisti tražili stacionarnu rehabilitaciju koju HZZO odbija , a istovremeno nam ne omogućuje osnovne usluge kao drugim građanima Hrvatske, na taj način smo kažnjeni zato jer živimo u izoliranim područjima i građani smo drugog reda posebno još ako smo invalidi i usluge nam nisu dostupne.*"

U konkretnoj pritužbi stranci je predloženo da stupi u kontakt s ustanovom koja pruža uslugu fizikalne terapije u kući na području Rijeke te pokuša dogovoriti pružanje usluge. Ujedno je predloženo da se

zaštita prava pokuša ostvariti u žalbenom postupku gdje se preispituje okolnost važna za odlučivanje o pravu na stacionarnu medicinsku rehabilitaciju.

Obilazak Lječilišta Veli Lošinj

Tijekom 2024. godine proveden je obilazak Lječilišta Veli Lošinj te je održan sastanak s organizacijama civilnog društva, između ostalog i o zdravstvenoj zaštiti na otoku i s njima povezanim otocima Krkom i Cresom.

Lječilište Veli Lošinj raspolaže s ukupno 150 kreveta. Od tog broja samo je 5% kapaciteta na teret HZZO, odnosno 12 kreveta. U Lječilištu je nedostatak samostalnih fizioterapeuta s licencom, trenutno je zaposleno šest fizioterapeuta dok je potreba za 15 fizioterapeuta. Ostalog medicinskog osoblja ima dovoljno. Zapošljavaju i pripravnike, ali i osobe s invaliditetom na pomoćnim zanimanjima. Istaknut je problem nedostatka fizioterapeuta na otoku koji bi bili spremni privatno pružati medicinsku rehabilitaciju i zdravstvenu njegu u kući, iako takva mogućnost postoji i HZZO bi financirao takvu uslugu. Kompleks Lječilišta sastoji se od šest objekata od kojih su dva objekta novije gradnje i udovoljavaju Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, dok ostala četiri objekta ne udovoljavaju uvjetima te je u planu daljnja obnova Lječilišta. Lječilište je izgrađeno na neravnom terenu i nije za samostalno kretanje u invalidskim kolicima stoga Lječilište inzistira da osoba koja se kreće u invalidskim kolicima dolazi u pratnji.

Imaju sobe prilagođene za osobe s invaliditetom kao i zasebna parkirališna mjesta. Oko objekata je uređen park magnolija, rehabilitacijski park kao i dječje igralište. Zbog položaja samog Lječilišta koje je izvan mjesta Veli Lošinj plan je putem projekta nabaviti prilagođeno kombi vozilo kako bi se povećala pacijentova mobilnost.

S ravnateljicom, koja je ujedno i predsjednica Crvenog križa na Malom Lošinju, razgovaralo se i o problemu palijativne skrbi. Navodi da su najveći problemi palijativnih bolesnika na otoku, ali i njihovih obitelji, nedostatak psihološke pomoći i kontrola boli. Aktualnom palijativnom skrbi uvelike bi se utjecalo na kvalitetu života palijativnih bolesnika, posebice uzimajući u obzir izostanak usluga njege i fizioterapije u kući, a što su potvrdili i članovi Udruge IZVOR s kojima je održan sastanak na temu dostupnosti zdravstvene zaštite na otoku.

Zatražili smo izvješće Doma zdravlja Primorsko-goranske županije vezano za dostupnost zdravstvenih usluga. Iz izvješća Doma zdravlja Primorsko-goranske županije proizlazi kako u sklopu mreže postelja u stacionarima domova zdravlja u Stacionaru na Malom Lošinju su predviđene tri postelje za palijativne pacijente, a koje su i ugovorene s HZZO-om. Uz to, preostalih 11 postelja u stacionaru na raspolaganju su svim pacijentima, pa tako i palijativnim, koji i jesu najčešći pacijenti stacionara, a čiji kapacitet nikada nije u potpunosti popunjen. Također, s HZZO-om su ugovorena tri mobilna palijativna tima na razini Primorsko-goranske županije, ali do sada nije bilo upita i iskazane potrebe za njihovim kućnim posjetama na otocima Lošinju i Cresu.

Uz liječnike obiteljske medicine Doma zdravlja Primorsko-goranske županije i timove hitne medicinske pomoći Zavoda za hitnu medicinu Primorsko-goranske županije, na Lošinju djeluje i jedan tim zdravstvene njege u kući bolesnika te dva tima patronažne zdravstvene zaštite, dok na Cresu djeluje jedan tim patronažne zdravstvene zaštite.

Zaključak i preporuke:

Možemo zaključiti kako su potrebe stanovnika Velikog i Malog Lošinja za zdravstvenom uslugom djelomično zadovoljene. Veliki problem je nedostatak zainteresiranosti liječnika za odlazak na rad na otok, te fizioterapeuta i medicinskih sestara, ali i njihov nedostatak na tržištu rada, usprkos mogućnosti osiguravanja financiranja pružatelja usluge od strane HZZO-a. Ostvarivanje prava na zdravstvene usluge koje se ne mogu ostvariti na otoku iziskuje dodatne financijske troškove i napor za obitelji koje moraju putovati do, primjerice, Kliničkog bolničkog centra Rijeka nekoliko sati. Nismo zaprimali pritužbe na organizaciju i kvalitetu rada Lječilišta Veli Lošinj, te na temelju obilaska i održanog sastanka smatramo

kako Lječilište, usprkos problemima u pronalasku fizioterapeuta, ipak u skladu s mogućnostima pruža medicinske usluge prema postojećim potrebama. Nadalje, podržavamo nastojanja Lječilišta Veli Lošinj za arhitektonskim prilagodbama Lječilišta i inicijativom za kupnju kombi vozila kojim bi povećali mobilnost pacijenata. Međutim, općenito govoreći otežana dostupnost ili nedostupnost zdravstvenih usluga otočkom stanovništvu stavlja otočko stanovništvo u nepovoljniji položaj i predstavlja povredu konvencijskog prava na zdravlje.

Ministarstvu zdravstva preporučujemo da usprkos općenitom nedostatku medicinskog kadra u Republici Hrvatskoj osmisle način i mjere kako motivirati medicinsko osoblje (liječnike opće medicine, medicinske sestre, fizioterapeute) za rad na otocima i ruralnim područjima, a zatim i u ustanovama za pružanje zdravstvenih usluga i fizikalne terapije u kući u urbanim područjima.

Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje preporučujemo revidirati način financiranja pružatelja usluga kako bi se povećala zainteresiranost za pružanje zdravstvenih usluga.

Obilazak Lječilišta Bizovačke toplice

Uz obilazak Lječilišta Veli Lošinj, proveden je i obilazak Lječilišta Bizovačke toplice te su vidljive razlike u kadrovskoj strukturi, a koja utječe na kvalitetu pružanja zdravstvenih usluga. Lječilište zapošljava dovoljno medicinskog osoblja. Lječilište Bizovačke toplice ima s HZZO-om ugovoreno 100 kreveta za bolničko liječenje, dok je prosječno popunjeno oko 60 kreveta. Lječilište omogućuje rehabilitaciju tijekom cijele godine, iako se mali pad može uočiti oko Božića, Nove godine i tijekom siječnja. U to vrijeme pacijenti se teže odlučuju za rehabilitaciju budući da neradni dani ulaze u vrijeme priznate rehabilitacije od 21 dan što ima za posljedicu da pacijenti gube mnogo dana kada se rehabilitacija ne provodi. O navedenoj problematici POSI je već upozoravao Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje.

Naime, navedena problematika egzistira jer je Pravilnikom propisano da se terapije pružaju u „danima". Prijedlog POSI i organizacija civilnog društva prilikom izmjene Pravilnika je bio da se uvede „radni dan" kako bi se upravo spriječilo da se neradni dani ubrajaju u dane rehabilitacije. Međutim, prijedlog nije uvažen. Budući da Lječilište zapošljava dovoljan broj fizioterapeuta, terapije se odvijaju na način da svaki pacijent ima svog fizioterapeuta. Vježbe se rade po sobama, budući da nema zajedničke dvorane. Lječilište je opremljeno s dovoljno ortopedskih pomagala i medicinske opreme kao i sprava za vježbanje. Također, pacijenti imaju na raspolaganju mogućnost robotske neurorehabilitacije, terapijskog pristupa koji koristi robotske uređaje za pomoć u rehabilitaciji osoba s neurološkim poremećajima ili oštećenjima. Međutim, navedena rehabilitacija se zasebno plaća. Lječilište se sastoji od dva objekta. Jedan objekt je novije gradnje i udovoljava uvjetima pristupačnosti (rampe, dizalo), dok je drugi objekt starije gradnje, međutim, učinjene su preinake u smislu osiguravanja pristupačnosti te je ugrađeno dizalo i u tom objektu. Sobe su dvokrevetne ili trokrevetne, kreveti su opremljeni antidekubitalnim madracima, noćnim ormarićima, velikim ormarima za pohranu stvari. Omogućeno je nesmetano kretanje osoba teže pokretljivosti po zgradi, sanitarni čvor je pristupačan, tuš kada je postavljena u ravnini poda te su ugrađeni rukohvati, a sobe zadovoljavaju osnovne standarde opremljenosti. Pristup bolničkom kompleksu je omogućen jer su na izlazima napravljene rampe te je okoliš prilagođen za šetnju. Ima dovoljno parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom koja se nalaze u neposrednoj blizini ulaza. Uočeno je da taktilne trake za osobe s oštećenjem vida nisu postavljene. U odnosu na info-pult ukazano je na važnost osiguranja pristupačnosti, odnosno primjerene visine pulta za osobe koje se kreću uz pomoć kolica.

Zaključak i preporuke:

Lječilište Bizovačke toplice može predstavljati pozitivan primjer pružanja kvalitetne bolničke rehabilitacije i fizikalne terapije i to upravo zbog dovoljnog broja zaposlenih fizioterapeuta što omogućava individualni rad sukladno potrebama i mogućnostima pacijenta. Prostori su pristupačni, osobe se mogu slobodno kretati po kompleksu i objektima koji su međusobno povezani hodnikom. Tijekom godina nismo zaprimali pritužbe na kvalitetu i organizaciju rada Lječilišta Bizovačke toplice.

2.12.4. Dostupnost ortopedskih pomagala i lijekova

I u prošlom izvještajnom razdoblju osvrnuli smo se na problematiku dostupnosti primjerenih ortopedskih pomagala i lijekova. Saznanja temeljimo na dugogodišnjim usmenim i pisanim pritužbama osoba s invaliditetom, roditelja djece s teškoćama u razvoju, kao i obilascima zdravstvenih ustanova. Redovito ukazujemo na nedostupnost adekvatnih ortopedskih pomagala, na potrebu revidiranja popisa pomagala, kao i na potrebu uvrštavanja novih, suvremenijih i funkcionalnijih ortopedskih pomagala koja bi životnije služila osobama s invaliditetom kako bi mogle voditi neovisniji život. Kao što kontinuirano naglašavamo, stvarna svrha ortopedskih pomagala je u najvećoj mogućoj mjeri nadomjestiti nedostatak uzrokovan oštećenjem, kako bi osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju bila što neovisnija u životnom funkcioniranju.

Međutim, ortopedska i druga pomagala često ne prate novitete (primjerice protetička pomagala, telefaks za gluhe i nagluhe i dr.), a njihovo odobravanje uvjetuje se ispunjavanjem određenih kriterija, te su dostupna samo određenoj kategoriji osoba (primjerice baterije za slušna pomagala, pokretni koncentrator kisika, antidekubitalni madraci i dr.) ili uopće nisu na popisu pomagala poput elektromotornog kreveta i transfer dizalice koja su od pomoći i osobi s invaliditetom, ali i članovima obitelji i medicinskom osoblju kako će u daljnjem tekstu biti objašnjeno.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ) objavio je u rujnu 2024. godine Izvješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj sa stanjem i prikazom podataka od 16. rujna 2024. godine. Prikaz podataka usklađen je s novim načinom vještačenja, te Izvješće sadržava prikaz općih sociodemografskih parametara i podatke o vrstama oštećenja, oštećenjima funkcionalnih sposobnosti i vrstama pomagala koja koriste osobe s invaliditetom, općenito za RH, te za svaku županiju zasebno. Slijedom objavljenih podataka u RH trenutno živi 653.577 osoba s invaliditetom od kojih 362.906 osoba muškog spola (55,5%) i 290.671 osoba ženskog spola (44,5%), koji s obzirom na rezultate Popisa stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj iz 2021. godine čine 17% ukupnog stanovništva. Najveći broj osoba s invaliditetom, njih 304.692 (46,6%), su u dobnoj skupini 65+, dok je 268.658 (41,1%) osoba u radno-aktivnoj dobi, od 20 do 64 godine. Invaliditet je prisutan i u dječjoj dobi, od rođenja do 19 godina, u udjelu od 12,3%. Obrada podataka o vrstama pomagala koje koriste osobe s invaliditetom provedena je sukladno dostavljenim podatcima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje i bit će prikazana u daljnjem tekstu.

U sljedećoj tablici prikazani su podatci o korištenju pomagala kod osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj pri čemu su najčešće korištena očna i tiflotehnička pomagala, pomagala kod šećerne bolesti i pomagala za urogenitalni sustav, dok su pomagala za kretanje na četvrtom mjestu.

Tablica 17. Ortopedskih pomagala koje koriste osobe s invaliditetom razvrstano po vrsti ortopedskog pomagala

Vrste pomagala koje koriste osobe s invaliditetom	Spol		Ukupno
	M	Ž	
Očna i tiflotehnička pomagala	46.819	51.457	98.276
Pomagala kod šećerne bolesti	40.765	30.601	71.366
Pomagala za urogenitalni sustav	20.164	40.358	60.522
Pomagala za kretanje	20.111	23.738	43.849
Druga pomagala	9.600	22.229	31.829
Ortoze	10.075	14.054	24.129
Obloge za rane	10.442	9.551	19.993
Slušna i surdotehnička pomagala	10.274	8.409	18.683
Ortopedske cipele	8.379	7.498	15.877
Pomagala za disanje	5.589	3.187	8.776
Pomagala za probavni sustav, pomagala za stome	3.724	2.558	6.282
Potrošni dijelovi za proteze za noge	2.718	715	3.433
Proteze za noge	2.654	695	3.349

Pomagala za govor	931	161	1.092
Proteze za ruke	214	71	285
Pomagala za dijalizu	162	91	253
Ortoproteze i elektronički uređaji	24	21	45
Ukupno	**192.645**	**215.394**	**408.039**

Medijski popraćen slučaj blizanaca s oštećenjem vida dovodi u pitanje cijenu i dostupnost očnih pomagala koje HZZO financira u niskom iznosu (sufinanciranje dioptrijskih naočala/kontaktnih leća) što je naposljetku, za konkretnu obitelj, imalo za posljedicu da je obitelj adekvatne naočale za oba dječaka bila primorana kupiti. Nadoplate za individualnu prilagodbu su za većinu osoba s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju nedostupne, a važeći Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima (NN, br. 62/19, 40/20, 81/20 i 156/22) ne uključuje moderne asistivne tehnologije. Nisu osigurani niti elektromotorni dodaci za invalidska kolica kojima bi se povećala mobilnost osoba s invaliditetom. Također, trebalo bi ubrzati procese uvrštavanja pomagala na listu kako bi išli ukorak s brzim razvojem novih tehnologija. Nove tehnologije osobama bez invaliditeta pojednostavljuju život, dok osobama s invaliditetom omogućavaju veći stupanj samostalnosti.

Roditelji djece s teškoćama u razvoju naglašavaju kako određena pomagala (primjerice ortoze), s ograničenim rokom uporabe, zbog fizičkih promjena djeteta koje se događaju unutar takvog roka, prestaju biti upotrebljiva. Pritužbe su se odnosile i na složenost i dugotrajnost postupka ostvarivanja prava na ortopedsko pomagalo. Udruga osoba s amputacijom udova Grada Zagreba i zagrebačke županije (UAZ) upoznala nas je s potrebom osuvremenjivanja protetičke opreme, ali i fleksibilizacijom u ostvarivanju prava na pojedino pomagalo (protezu). Kao i kod djece s teškoćama u razvoju, u slučaju trudnih žena s amputacijom uslijed trudnoće dolazi do fizičkih promjena te bi trebalo u takvim situacijama omogućiti korištenje adekvatne proteze prilagođeno pojedinim stupnjevima trudnoće, što prema odredbama Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima nije moguće zbog roka upotrebe postojeće proteze.

Zdravstvene ustanove trebaju se opremiti potrebnom opremom kako bi se, uz zadovoljavanje ostalih uvjeta, smanjio i rizik od nastanka dekubitalnih rana. Problem nedostupnosti elektromotornog kreveta i transfer dizalice prisutan je dulje vrijeme. Organizacije osoba s invaliditetom kao i ustanove koje pružaju fizikalnu terapiju i zdravstvenu njegu u kući navode kako bi im navedeno pomagalo uvelike olakšalo obavljanje poslova brige o njihovim korisnicima. Tim više što i odredbe Pravilnika o zaštiti na radu pri ručnom prenošenju tereta (NN, br. 42/05) propisuju ograničenja za dizanje tereta. Mišljenja smo kako se prilikom opremanja zdravstvenih ustanova treba rukovoditi i specifičnim potrebama OSI, a koji su ujedno i pacijenti pojedine zdravstvene ustanove. Smatramo kako je u interesu struke i zdravstvenih ustanova da budu opremljene adekvatnim pomagalima koja će im omogućiti što kvalitetnije obavljanje posla i sa što manje rizika. Smatramo kako je potrebno navedenim pomagalima osuvremeniti Osnovnu listu pomagala HZZO-a kako bi ista bila dostupna i OSI u kućnim uvjetima. Nadalje, HZZO je 2016. godine proveo istraživanje pod nazivom: Analiza dostupnosti ginekoloških pregleda ženama s tjelesnim invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Zaključak je bio da ne postoji dovoljan broj ginekoloških stolova prilagođenih, i u potpunosti dostupnih, ženama s tjelesnim invaliditetom. Smatramo kako je potrebno utvrditi aktualno stanje i sukladno potrebama opremiti zdravstvene ustanove dovoljnim brojem prilagođenih ginekoloških stolova.

U radu i nadalje uočavamo problem u dostupnosti lijekova za rijetke bolesti, koji često nisu na listi lijekova HZZO-a te su osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju često primorani istupima u medijima utjecati na promjenu/ubrzanje odluke o dostupnosti lijeka.

Zaprimamo i pritužbe vezano za dugotrajnost čekanja na sanitetski prijevoz. Kao razlog za teškoće u organizaciji učestalijeg sanitetskog prijevoza navodi se nedostatak vozila. Predugo čekanje na sanitetski prijevoz se negativno odražava na same OSI i njihovo narušeno zdravstveno stanje. Često su takve osobe, primjerice ako čekaju u bolnici na povratak kući prepuštene same sebi jer nema dovoljno

medicinskog osoblja koje bi im bilo na raspolaganju u slučaju potrebe, a ujedno su i izložene i rizicima od zaraza osobito u periodima epidemija respiratornih i drugih infekcija.

Problematična je i pristupačnost vozila hitne pomoći i vozila sanitetskog prijevoza o čemu više u dijelu ovog poglavlja pod naslovom *Zakonodavne aktivnosti*.

Zaključak i preporuke:

Pravilnikom o mjerilima za stavljanje medicinskih proizvoda na osnovnu i dodatnu listu medicinskih proizvoda Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje te mjerilima za određivanje cijena medicinskih proizvoda (NN, br. 05/19 i 146/22), Pravilnikom o postupku stavljanja ortopedskih i drugih pomagala na osnovnu i dodatnu listu ortopedskih i drugih pomagala i određivanja cijena ortopedskih i drugih pomagala (NN, br. 69/19 i 81/20) te Pravilnikom o mjerilima za stavljanje lijekova na listu lijekova Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje kao i načinu utvrđivanja cijena lijekova koje će plaćati Zavod te načinu izvještavanja o njima (NN, br. 33/19 i 87/23) propisani su postupci kako pojedino pomagalo/lijek može biti uvršten na listu pomagala/listu lijekova Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. Uvažavajući prethodno navedene propise kao i u njima opisane postupke za uvrštavanje pomagala/lijekova na listu pomagala i listu lijekova Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje u smislu ovlaštenih predlagača/nositelja odobrenja, ovim putem naglašavamo kako potrebe samih osoba s invaliditetom nisu pri tome dovoljno prepoznate. Smatramo kako bi postupke za stavljanje određenog medicinskog proizvoda na listu Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje trebalo pojednostaviti, dok bi veću pozornost trebalo usmjeriti na same potrebe djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom kojima je taj proizvod namijenjen. Različiti kriteriji i brojni uvjeti koji su propisani prethodno navedenim pravilnicima ne stavljaju korisnika u središte, već se može zaključiti kako ispunjavanje potreba pacijenata ovisi o drugim okolnostima (interesu nositelja odobrenja/ovlaštenog podnositelja, stručnih organizacija i sl.). Slijedom navedenog, uputili smo preporuku za to nadležnim tijelima: Ministarstvu zdravstva, Agenciji za lijekove i medicinske proizvode i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, da u međusobnoj suradnji te razmjeni informacija i životnih iskustava sa samim korisnicima revidiraju listu pomagala i listu lijekova na način da pomagala i lijekovi služe njihovim stvarnim potrebama u smislu "*uživanja najviših ostvarivih zdravstvenih standarda*" koji djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom u najvećoj mogućoj mjeri omogućavaju neovisan život u skladu s temeljnim ljudskim pravima zajamčenim Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Do dana okončanja izrade ovog izvješća nismo zaprimili odgovor institucija.

2.12.5. Naknada troškova prijevoza u svezi ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu

Tijekom 2024. godine zaprimili smo upite i pritužbe osoba s invaliditetom starijih od 65 godina, roditelja djece s teškoćama u razvoju i udruga osoba invaliditetom vezano za daljnju nemogućnost ostvarivanja prava na naknadu troškova prijevoza zbog odlaska u zdravstvenu ustanovu i povratka kući, na koju su imali pravo na temelju Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN, br. 80/13, 137/13, 98/19 i 33/23) i Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja (NN, br. od 49/14 do 76/23). Naime, HZZO, pozivajući se na Zaključak Vlade Republike Hrvatske od 13. prosinca 2023. godine kojim je na temelju Pilot projekta Ministarstva mora, prometa i infrastrukture uveden besplatni željeznički prijevoz umirovljenika i osoba starijih od 65 godina kojim se omogućuje neograničeno korištenje željezničkog prijevoza na području RH u 2. razredu redovitih vlakova u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2024. godine, više ne priznaje pravo na naknadu troškova prijevoza u svrhu ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu. Do stupanja na snagu navedene odluke Vlade RH, osobe s invaliditetom koje nisu mogle ostvariti pravo na zdravstvenu zaštitu u mjestu prebivališta bile su upućivane u veće zdravstvene ustanove te su imale pravo na naknadu troškova prijevoza u svrhu liječenja. Međutim, uvođenjem Pilot projekta besplatnog željezničkog prijevoza kao i donošenjem odluke Vlade RH, osoba s invaliditetom kojoj zbog vrste invaliditeta ne odgovara

željeznički prijevoz kao besplatna mogućnost prijevoza, troškove druge vrste prijevoza podmiruje u cijelosti samostalno.

U daljnjem tekstu u prikazanim primjerima iz prakse navodimo konkretne životne situacije osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Primjer iz prakse: „*Prošli tjedan zaprimili smo pritužbu roditelja jednog našeg člana koji je maloljetno dijete te koji ima dijagnozu Duchene mišićnu distrofiju. Obitelj živi u Požegi no zbog takve dijagnoze i liječenja koje nije moguće obavljati u Požegi, neophodno je da dijete posjećuje specijaliste u Zagrebu. Donedavno nije postojao problem prilikom potraživanja putnih troškova što je naravno pokrivalo trošak putovanja i za samog pacijenta ali i pratnju koja je neophodna. No zbog nedavnih odluka Vlade RH i odredbi ureda HZZO-a, više nije moguće potraživati troškove putovanja za potrebe liječenja za samog pacijenta, u ovom slučaju maloljetno dijete. Njihov naputak je da se za potrebe prijevoza pacijenata koristi vlak koji je za njih besplatan. Trošak prijevoza podmiruju samo za pratnju ukoliko je odobrena... Ponajprije vlakovi nisu pristupačni, ne postoje niskopodni vlakovi koji omogućuju ulazak osobama u invalidskim kolicima, a da ne spominjemo problem s elektromotornim kolicima. Nadalje, vozni red vožnje vlakom uopće nije prihvatljiv za potrebe putovanja, a kamoli redovitog stizanja na ugovorene termine u bolnicu. Ne postoji riješen niti problem sanitarnog čvora za takve pacijente što uzrokuje velike poteškoće i u konačnici ugrožava i njihovo zdravlje. Ovakav način nemara za zdravlje teško oboljelih smatramo diskriminacijom jer nikako nisu stvoreni uvjeti jednakosti i ravnopravnosti na zdravstvenu zaštitu, nego naprotiv čine istinsku ugrozu za njihovo već narušeno zdravlje. Stoga Vas ljubazno molimo da s navedenim problemom i poteškoćama upoznate donosioce ovakvih ideja*.“

„*Moj suprug je 100% osoba s invaliditetom. Dijabetičar je na inzulinu, operirao je gušteraču, nema slezenu, nema jedan bubreg, nema mjehur i prostatu. Koristi medicinsko pomagalo urostomu. Već drugu godinu putujemo u Zagreb. Prvo kemoterapije nakon operacije sada imunoterapija. Takav bolesnik ne može putovati vlakom ni sanitetom. Smatramo da osobe s teškim invaliditetom treba izuzeti od odluke da mogu putovati vlakom i da nam se vrati barem mali dio troškova koje imamo kod svakog puta na liječenje i terapije*.“

„*Onkološka sam bolesnica, krajem 2023. operirala sam karcinom debelog crijeva i jetre. Putujem iz Ogulina do KBC Sestre milosrdnice za zakazane kemoterapije svaka dva tjedna po dva dana. Imunokompromitirajuće onkološke pacijente, rizične na infekcije sa smanjenom sposobnošću borbe protiv infekcija i drugih bolesti tzv. imunosupresivni, upućujete na javni prijevoz željeznički prijevoz*…“

„*Imam Parkinsonovu bolest i puno popratnih dijagnoza. Često sam na relaciji Beli Manastir – Osijek radi specijalističkih pregleda i terapija, sada sam tri tjedna na terapijama u dnevnoj bolnici u KBC Osijek. Iako vlak ide svakih sat, sat i pol, meni je problem putovati vlakom, a putni trošak mi sad HZZO ne priznaje. Kako se otežano krećem i kako mi završe terapije, ne uspijem doći do kolodvora pa bi moj odlazak na terapije ukupno dnevno trajao po šest sati, a to radi svih mojih dijagnoza nije ostvarivo. Sada me o vlastitom trošku vozi suprug, jer drugačije ne mogu*.“

Razlozi nemogućnosti ili otežanog korištenja besplatnog željezničkog prijevoza su objektivne naravi, a proizlaze iz specifičnosti pojedine vrste invaliditeta, što u interakciji s barijerama poput otežanog ulaska u vlak osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica budući da nisu svi vlakovi niskopodni i pristupačni niti sve željezničke stanice prilagođene, često nepostojanje prilagođenog sanitarnog čvora u vlaku, dodatno izlaganje štetnim utjecajima okoline kojima su podložniji imunokompromitirajući onkološki pacijenti, negativno utječe na njihovo psihofizičko stanje. Slijedom telefonskih upita saznajemo da je problematično je i usklađivanja voznog reda s terminima u bolnicama, vlak kroz ruralna područja prometuje rijetko (jednom do dva puta dnevno), zatim i sama udaljenost željezničke postaje od zdravstvene ustanove/kuće ima za posljedicu ili samostalno hodanje osoba s tjelesnim oštećenjima (primjerice osobe s amputacijom, onkoloških bolesnika, dijaliziranih bolesnika i dr.) ili plaćanje taksi prijevoza povećava troškove i otežava organizaciju odlaska liječniku ukoliko osoba ne želi snositi troškove samostalnog prijevoza.

Mišljenje i preporuke:

Mišljenja smo kako je donesena odluka o besplatnom željezničkom prijevozu za umirovljenike i osobe starije od 65 godina pozitivna mjera, odnosno ciljevi pokretanja Pilot projekta su prihvatljivi i dobrodošli. Međutim, donesena odluka i utvrđeni ciljevi pilot projekta nisu primjenjivi na skupinu osoba koja zbog svog invaliditeta nije u mogućnosti koristiti ovu mjeru. Mišljenja smo kako je potrebno propisati iznimke da bi osobe s invaliditetom i nadalje imale izbor i bile u mogućnosti ostvarivati pravo na naknadu troškova prijevoza u vezi korištenja prava na zdravstvenu zaštitu ukoliko je njihov invaliditet takve naravi da korištenje javnog željezničkog prijevoza može dodatno ugroziti zdravlje ili stvoriti dodatne barijere s kojima se djeca s teškoćama u razvoju i njihovi roditelji, odnosno osobe s invaliditetom trebaju suočavati, nositi i rješavati.

Slijedom navedenog Vladi Republike Hrvatske i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje upućena je preporuka da se revidiraju uvjeti iz predmetne odluke o besplatnom željezničkom prijevozu ili promjene uvjeti iz Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja i usklade s realnim životnim okolnostima osoba s invaliditetom i njihovih obitelji. Uvažavajući pozitivne aspekte i namjeru uvođenja ovog projekta u cilju održavanja mobilnosti i smanjivanju troškova života osoba starije životne dobi, za osobe s invaliditetom mobilnost je otežana i nema za posljedicu smanjivanje troškova budući da ukoliko se odluče za vlastiti prijevoz, troškove u cijelosti snose samostalno. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje odgovorio je na načina da je detaljnije objasnio razloge za priznavanje prava na naknadu troškova prijevoza te ostvarivanje prava na sanitetski prijevoz Do dana završetka rada na izradi ovog Izvješća nismo zaprimili odgovor od Vlade Republike Hrvatske.

2.12.6. Pravo na osnovno zdravstveno osiguranje

I tijekom 2024. godine smo zaprimali upite osoba s invaliditetom o mogućnostima koje imaju na raspolaganju za ostvarivanje prava na obvezno zdravstveno osiguranje. Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN, br. 80/13, 137/13, 98/19 i 33/23; u daljnjem tekstu: ZOZO) propisano je da „ … o*sigurane osobe kojima je utvrđen status u obveznom zdravstvenom osiguranju, a koje se ne vode u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje kao nezaposlene osobe obvezne su jednom u tri mjeseca osobno pristupiti Zavodu radi provjere okolnosti na temelju kojih im je taj status utvrđen. Osigurane osobe Zavod će odjaviti iz obveznoga zdravstvenog osiguranja po službenoj dužnosti bez donošenja rješenja prvoga dana nakon isteka tri mjeseca od zadnjega osobnog pristupanja Zavodu.“* Slijedom navedene odredbe pojedine osobe s invaliditetom koje su bile u obvezi osobnog pristupa u prostorije poslovnica HZZO-a izgubile su pravo na obvezno zdravstveno osiguranje na teret HZZO-a. Kao jedna je od daljnjih mogućnosti, a za pojedine osobe invaliditetom i jedina, ukoliko nisu u mogućnosti samostalno podmirivati troškove premije osnovnog zdravstvenog osiguranja ili ostvariti pravo na osiguranje kao član obitelji osiguranika, ostvarivanje prava na osnovno zdravstveno osiguranje na temelju čl. 15. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju: „ … *Osobe s prebivalištem, odnosno odobrenim stalnim boravkom ili dugotrajnim boravištem u Republici Hrvatskoj koje nemaju sredstava za uzdržavanje i osobe koje su nesposobne za samostalan život i rad, a pod uvjetom da nemaju sredstava za uzdržavanje, osiguravaju se na obvezno zdravstveno osiguranje kao osigurane osobe na osnovi rješenja koje u prvom stupnju donosi nadležno upravno tijelo županije, odnosno Grada Zagreba u čijem je djelokrugu obavljanje povjerenih im poslova državne uprave koji se odnose na socijalnu skrb, ako obvezno zdravstveno osiguranje ne mogu ostvariti po drugoj osnovi.“*

Zatražili smo izvješće upravnih tijela županija, odnosno Grada Zagreba, o primjeni čl. 15. ZOZO, odnosno je li uočeno povećanje broja osiguranika s invaliditetom na osnovno zdravstveno osiguranje koje su uslijed propuštanja obveze tromjesečnog javljanja izgubile pravo na obvezno zdravstveno osiguranje sukladno odredbama čl. 7. st. i st. 8. ZOZO za razdoblje od 1. travnja 2023. do 31. prosinca 2024. godine.

Grad Zagreb je dostavio nepotpuno izvješće dok Istarska županija nije dostavila izvješće. Slijedom navedenog na temelju devetnaest izvješća zaprimljenih od upravnih tijela županija s područja RH uočen je porast broja osiguranika u većini županija i to prvenstveno u 2023. godini u razdoblju od 1. travnja do 31. prosinca 2023. godine. Dostavljeni podatci pokazuju povećanje ukupnog broja osiguranika od kojeg broja je najviše korisnika zajamčene minimalne naknade, dok osobe s invaliditetom izdvajaju samo tri županije i to Osječko baranjska županija, Brodsko posavska županija i Međimurska županija (osobe lišene poslovne sposobnosti, osobe koje boluju od kroničnih bolesti i osobe kod kojih je nesposobnost za samostalni život i rad utvrđena vještačenjem u sustavu socijalne skrbi). Za samo jednu županiju, Sisačko-moslavačke, proizlazi da nije uočen porast broja osiguranika, a koja navedeno argumentira pronalaskom drugih osnova osiguranja propisanih ZOZO. Neke županije bilježe pad osiguranika u 2024. godini te kao razlog tome navode moguće trajno ostvarivanje prava na osnovno zdravstveno osiguranje u 2023. zbog invaliditeta, godina starosti ili druge okolnosti pa nije bilo potrebe ponovnog podnošenja zahtjeva u 2024. godini.

Zaključak i preporuke:

Prilikom obrade izvješća upravnih odjela izvješća o primjeni čl.15. ZOZO-a uočeno je nejednako postupanje i različita tumačenja županija prilikom primjene uvjeta za ostvarivanje prava na osnovno zdravstveno osiguranje. Činjenica neusklađenosti čl. 15. ZOZO-a koji propisuje uvjet nedostatak „sredstava za uzdržavanje“ i Pravilnika o mjerilima i postupku za utvrđivanje nesposobnosti za samostalan život i rad i nedostatak sredstava za uzdržavanje za osobe se prebivalištem u Republici Hrvatskoj kojima se zdravstvena zaštita ne osigurava po drugoj osnovi, koji je još uvijek na snazi i koji propisuje dva uvjeta za priznanje prava i to: nedostatnost sredstava za uzdržavanje i nesposobnost za samostalni život i rad, ima za posljedicu različita postupanja u praksi.

Preporučujemo Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike razmatranje donošenja novog Pravilnika o mjerilima i postupku za utvrđivanje nesposobnosti za samostalan život i rad i nedostatak sredstava za uzdržavanje za osobe se prebivalištem u Republici Hrvatskoj kojima se zdravstvena zaštita ne osigurava po drugoj osnovi koji će biti usklađen s važećim Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN, br. 80/13, 137/13, 98/19 i 33/23).

2.12.7. Samostalna osnova prava na obvezno zdravstveno osiguranje

Nastavno na problematiku stjecanja prava na obvezno zdravstveno osiguranje, zaprimili smo prijedlog roditelja djevojke s teškim invaliditetom: „*Roditelj sam osobe s invaliditetom, L. L. rođene 2003.g. Do kraja kolovoza zdravstveno je osigurana kao učenik jer je pohađala školu u kući do 21.g. L. je u postupku skidanja poslovne sposobnosti, OSI je 100%, ovisna o kisiku i neinvazivnom respiratoru. Obzirom da dobro poznajem stanje na terenu smatram da L. i OSI koje su 100% moraju imati omogućeno zdravstveno osiguranje bez prijavljivanja svaka 3 mjeseca. Također smatram da ne treba biti prijavljena preko mene kao osiguranika (roditelj njegovatelj) jer L. treba lijekove koje prima preko bolnice a u slučaju da se meni nešto dogodi ona bi u tom slučaju ostala i bez osiguranja, lijekova i svih ortopedskih pomagala na koja ima pravo veći broj dijelova za kisik, respirator, Assist Cought) i to na par mjeseci (o tome svjedočimo na terenu). Radni tim Pomozimo djeci s invaliditetom je već nekoliko puta pisao o ovom problemu, također se održao sastanak sa MIZ i HZZO ali nažalost bez rješenja. Molim da se riješi ovaj problem jer bi bilo sramotno da djecu na respiratorima, bocama kisika i sl. dovodimo svaka 3 mjeseca da se jave za produženje zdravstvenog osiguranja*“.

Podsjećamo kako smo prilikom izmjena i dopuna Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju krajem 2022. uputili prijedlog koji se odnosio na krug osiguranika obveznog zdravstvenog osiguranja. Predložili smo uvođenje nove samostalne osnove stjecanja prava na obvezno zdravstveno osiguranje osoba s invaliditetom, primjerice: Na obvezno zdravstveno osiguranje prema ovom Zakonu obvezno se osiguravaju i stječu status osiguranika: *30. osobe upisane u Registar osoba s invaliditetom sukladno Zakonu o registru osoba s invaliditetom, ako obvezno zdravstveno osiguranje ne mogu ostvariti po drugoj osnovi*. Prijedlog nije prihvaćen.

Mišljenje i preporuka:

I nadalje ostajemo kod mišljenja kako je potrebno uvesti samostalnu osnovu prava na obvezno zdravstveno osiguranje temeljem invaliditeta osobe. Uvođenjem nove samostalne osnove stjecanja prava na obvezno zdravstveno osiguranje osoba s invaliditetom ostvarila bi pravo temeljem vlastitog invaliditeta i ne bi ovisila o drugoj osobi (primjerice roditelju ili podlijegala tromjesečnoj obvezi osobnog pristupa poslovnici HZZO-a).

Preporučujemo Ministarstvu zdravstva omogućiti samostalnu osnovu osiguranja za osobe s invaliditetom po uzoru na samostalnu osnovu za osobe kojima je priznat status hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata, ako obvezno zdravstveno osiguranje ne mogu ostvariti po drugoj osnovi.

Zakonodavne aktivnosti

Ponovno smo ukazali Ministarstvu zdravstva na dugogodišnju problematiku dostupnosti sanitetskog prijevoza. Prilikom postupka e-Savjetovanja vezano za Nacrt Pravilnika o organizaciji i načinu obavljanja hitne medicine i sanitetskog prijevoza ponovno smo se osvrnuli na pritužbe osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji, najčešće sa zagrebačkog područja, koji se pritužuju na dugotrajnost čekanja na sanitetski prijevoz. Sanitetskim vozilom prevoze se osobe u teškom zdravstvenom stanju na različite liječničke postupke koji završavaju u različite termine, što ima za posljedicu da pacijenti čiji medicinski postupak prije završi dulje čekaju na prijevoz, odnosno povratak kući, što se negativno održava na cijeli terapijski postupak. Postoje i situacije gdje se vrijeme obavljanja tretmana podudara s vremenom čekanja ili da je vrijeme čekanja na sanitet puno duže od vremena koliko traje terapijski postupak. S tim u vezi smatramo da je prijevoz potrebno organizirati na drugačiji način, odnosno na način koji bi u većoj mjeri bio prilagodljiv osobama koje ga koriste, a samim time bi i provedeni terapijski postupak bio učinkovitiji, imajući u vidu da samo čekanje na sanitetski prijevoz od primjerice nekoliko sati, umara i dodatno iscrpljuje pacijenta. Ujedno smatramo kako je potrebno osnažiti timove za sanitetski prijevoz, ali i raspolagati dovoljnim brojem vozila za sanitetski prijevoz kako bi se mogao organizirati prijevoz sukladno potrebama pacijenta. Prilikom postupka savjetovanja sa zainteresiranom javnošću o *Nacrtu Pravilnika o standardima i normativima u pogledu prostora, radnika i medicinsko-tehničke opreme za obavljanje djelatnosti hitne medicine i djelatnosti sanitetskog prijevoza* kroz e-Savjetovanje ukazali smo Ministarstvu zdravstva na potrebu osiguranja pristupačnosti vozila hitne pomoći i vozila sanitetskog prijevoza. Konkretno, pritužbe se odnose na prijevoz osoba sa paraplegijom/tetraplegijom, odnosno osoba koje za kretanje koriste invalidska kolica. Budući da vozila nisu prilagođena za prijevoz osoba u invalidskim kolicima, jedina mogućnost prijevoza je ležeći položaj. Naime, Nacrtom Pravilnika o standardima i normativima u pogledu prostora, radnika i medicinsko-tehničke opreme za obavljanje djelatnosti hitne medicine i djelatnosti sanitetskog prijevoza, propisani su standardi u pogledu tehničkih karakteristika, a koji su utvrđeni normom HRN EN 1789, medicinski automobili i njihova oprema za cestovno medicinsko vozilo tip B i tip A. Slijedom navedenog, invalidska kolica za osobe s invaliditetom nisu sastavni dio vozila što ima za posljedicu da invalidska kolica koja koristi sama osoba i koja su uglavnom prilagođena potrebama same osobe, potrebno je naknadno dovesti u zdravstvenu ustanovu i nakon završetka medicinskog postupka natrag u kuću.

Organizacija dodatnog prijevoza ortopedskog pomagala za samu osobu koja se nalazi u hitnoj zdravstvenoj potrebi je problematična i zahtjevna. Postoje situacije da upravo zbog nemogućnosti prijevoza invalidskih kolica zajedno s osobama s invaliditetom u vozilima hitne medicine/sanitetskog prijevoza, osobe ne koriste medicinsku uslugu na koju imaju pravo, već pronalaze druge načine dolaska u zdravstvenu ustanovu (primjerice prilagođeni prijevoz putem udruga osoba s invaliditetom, snalaženje u dogovoru s članovima obitelji, prijateljima i sl.). Izrazili smo mišljenje kako je potrebno raspolagati i vozilima prilagođenim za prijevoz osoba u invalidskim i drugim srodnim pomagalima, odnosno da se u postojećim vozilima hitne pomoći/sanitetskog prijevoze, iznimno, kada je to potrebno zajedno s osobom prevoze i invalidska kolica budući da su ista sklopiva i ne zauzimaju puno prostora. Komentari su upućeni kao opći komentari kojima se općenito opisuju konkretni problemi osoba s

invaliditetom. Iz izvješća Ministarstva zdravstva proizlazi kako opći komentari nisu razmatrani jer se o njima ne odlučuje navedenim pravilnicima.

2.13. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

2.13.1. Autizam

Prema podatcima HZJZ-a iz Izvješća o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj – 2024., po stanju na dan 16. rujna 2024., živi 653.577 osoba s invaliditetom. Invaliditet je prisutan i u dječjoj dobi, od rođenja do 19 godina, i to u udjelu od 12,3%, odnosno 80.227. UNICEF na svojim mrežnim stranicama navodi podatak da u Hrvatskoj živi oko 32.000 djece s invaliditetom i većim teškoćama u razvoju, a prema podatcima iz Registra osoba s invaliditetom, više od 6.000 osoba ima poremećaj iz autističnog spektra. Prevalencija autističnog poremećaja u posljednjih 50 godina u svijetu porasla je čak 15 puta. Mnogi autori i dalje vjeruju da je prevalencija autističnog poremećaja u 21. stoljeću ista kao prije 50 godina, a povećanje broja je posljedica preciznijih dijagnoza, promjena dijagnostičkih kriterija i veće senzibiliziranosti javnosti za probleme autističnih osoba (Izvor: Prevalence of Pervasive Developmental Disorders - Croatia in Comparison with Other Countries of the World, Written By Tomislav Benjak and Gorka Vuletic Submitted: 18 April 2012 Published: 06 March 2013.).

Poremećaji iz spektra autizma

Rujan, 2024.	6.125
Rujan, 2023.	4.730
Rujan, 2022.	4.177
Rujan, 2021.	3.648
Svibanj, 2019.	2.508
Ožujak, 2017.	1.925
Ožujak, 2016.	1.855
Ožujak, 2015.	1.461
Siječanj, 2014.	1.316
Siječanj, 2013.	1.198
Siječanj, 2012.	1.092

Dr. sc. Tomislav Benjak (HZJZ, Registar osoba s invaliditetom) navodi da je u RH prevalencija autizma jedno dijete sa ASD/PAS na 1.000 živorođene djece, dok je po nekim istraživanjima stvarna učestalost jedno dijete sa ASD/PAS na 77 živorođene djece. Prikazani porast dijagnosticiranih u Republici Hrvatskoj unazad 10-godišnjeg praćenja bilježimo zbog:
- veće osviještenosti liječnika, psihologa, rehabilitatora o postojanju,
ovog poremećaja,
- unapređenja dijagnostike,
- unapređenja uvjeta vještačenja i točno označavanje prema MKB 10 i
- sve manje stigmatizacije osoba s pervazivnim spektrom.

Povećanje broja dijagnosticiranih poremećaja autističnog spektra zahtijeva istovremeno stvaranje snažnog sustava podrške djetetu i obiteljima. Nažalost, u RH usluge rane intervencije nisu pravovremeno i jednako dostupne svima kojima su potrebne, a razlozi su u nejednakoj regionalnoj pokrivenosti uslugama, nedostatku potrebnih informacija, kao i u nepostojanja mehanizama suradnje između stručnjaka različitih profila i različitih sustava. Izostanak pravovremene dijagnoze i rane stručne podrške u konačnici dovodi do otežanog funkcioniranja u svim životnim područjima, odnosno postaje podloga za budući nastanak teškog invaliditeta, sa svim nepovoljnim osobnim, obiteljskim i društvenim posljedicama.

Podsjećamo da je 2016. godine na inicijativu POSI osnovano Povjerenstvo za uspostavu sustava i provedbu skrbi za osobe s poremećajem iz autističnog spektra, da je nakon pune četiri godine rada različitih stručnjaka različitih struka i specijalizacija krajem 2018. godine dovršen Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku djece s poremećajem iz spektra autizma u djece dobi 0 -7 godina u Republici Hrvatskoj, a iste godine je započeo Pilot-projekt „Nacionalnog okvira za rani probir i dijagnostiku djece s poremećajima iz spektra autizma“, koji je povjeren Uredu UNICEF-a za Hrvatsku. Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju do danas nije prihvatilo predloženi Nacrt nacionalnog okvira za probir i dijagnosticiranje poremećaja iz spektra autizma u djece do sedam godina u RH koji još uvijek, do danas nije implementiran u sustav zdravstvene zaštite, te nemamo informaciju je li Ministarstvo zdravstva, kao nositelj ovih aktivnosti, nastavilo rad na njegovom donošenju.

Ono što POSI godinama ističe i na što upozorava nadležna ministarstva i Vladu RH, jest činjenica da se cjelovita skrb za djecu i odrasle osobe s autizmom teško može osigurati kroz postojeća institucionalna i zakonska rješenja. Pitanje skrbi za djecu s autizmom u RH složeno je zbog složenosti samog oštećenja, odvojenih nadležnosti sustava obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi, te zbog sustavne neusklađenosti i nedostatne podrške za djecu s autizmom i njihove obitelji. Djeca i odrasli s autizmom imaju kompleksne potrebe koje zahtijevaju integrirani pristup. Trenutni ustroj centara za autizam kao ustanove odgoja i obrazovanja otežava dostupnost i kontinuitet usluga i potrebne podrške, a zbog fragmentacije sustava, obitelji su često suočene s financijskim i organizacijskim izazovima u pronalaženju adekvatne podrške.

Tijekom 2024. godine ponovo smo zaprimili zamolbe za pomoć od Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež i Klinike za psihijatriju Vrapče radi osiguravanja odgovarajućeg smještaja za djecu za koju obitelj nema kapacitet za skrb u obitelji, a Hrvatski zavod za socijalni rad ne uspijeva osigurati smještaj u nekom od domova socijalne skrbi. Zaprimali smo i pritužbe roditelja jer nisu mogli upisati dijete u centar za autizam na školovanje zbog nedostatka mjesta ili odraslo dijete u dnevni boravak. Prošle godine, zbog alarmantne situacije u Centru za autizam Zagreb obraćali smo se Vladi Republike Hrvatske upozorenjem da su potrebni hitni koraci za izdavanje odobrenja za zapošljavanje djelatnika na ispražnjena radna mjesta, kako bi se korisnicima jamčila osnovna sigurnost.

Potrebno je izbjeći potrebu za apelima kakve učestalo zaprimamo od samih zdravstvenih institucija, citiramo: „ … S *obzirom na teškoće dječaka nužno mu je osigurati adekvatnu i primjerenu njegu, psihosocijalnu rehabilitaciju, tretman edukacijskog rehabilitatora te obrazovanje u skladu s psihofizičkim mogućnostima dječaka, kako bi postigao najbolji mogući razvojni ishod i socijalnu uključenost. Liječenje na zatvorenom odjelu ove Bolnice nema uvjete da dječaku pruža potrebne rehabilitacijske i psihosocijalne programe, tako da svaki dulji boravak u bolnici predstavlja rizik za razvoj hospitalizma i dubljih poremećaja*.“ U konkretnom slučaju na apel za pomoć referirao se detaljno Centar za autizam Zagreb, koji kao obrazovna ustanova ne može osigurati sve potrebne usluge djeci s težim poremećajima u ponašanju – prvenstveno smještaj uz potrebnu zdravstvenu njegu, jer te usluge osigurava sustav socijalne skrbi, odnosno zdravstva. Stoga Centar za autizam Zagreb ističe nužnost preustroja Centara, te uspostavu sustava koji je napušten 1995. godine, a to znači cjelovita skrb i rehabilitacija primjerena za djecu s poremećajima iz autističnog spektra, kontinuirano praćenje od rane intervencije, predškolskog i školskog odgoja i obrazovanja, radnog osposobljavanja i smještaja, odnosno uključivanja u zajednicu.

Fragmentiranje usluga i podrške za posljedicu ima da se o djeci s autizmom isključivo brinu njihovi roditelji, dok odgovorni uglavnom ističu svoju nemoć. Državni pružatelji socijalnih usluga smještaja i boravka nisu specijalizirani za skrb o osobama s autizmom te se zahtjevi za smještaj osoba s autizmom redovito odbijaju. Prema Registru pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi, poludnevni boravak za osobe s poremećajima iz autističnog spektra pružaju svega tri udruge u Zagrebu, Bjelovaru i Nedelišću, i to za ukupno 28 korisnika. Centar za odgoj i obrazovanje „Juraj Bonači“ Split, ima odjel za smještaj odraslih osoba s autizmom sa 25 kreveta, Centar za rehabilitaciju Rijeka, koji ima odjel za autizam za oko 22 korisnika, Centar za autizam Osijek i Split provode jedino programe odgoja i obrazovanja. Prošle godine izvijestili smo o aktivnostima u Osijeku. Razmatrane su mogućnosti žurnog početka pružanja nekih socijalnih usluga u postojećem prostoru Centra za autizam Osijek za koji Centar već posjeduje licence, dok je Osječko-baranjska županija istaknula da se provode aktivnosti pronalaženja odgovarajuće lokacije za pružanje usluge poludnevnog boravka za odrasle osobe. U odnosu na pitanje problematike vezano za Centar za autizam Split, kroz 2024. godinu nastavila se ista dinamika (ne)rješavanja pitanja pružanja socijalnih usluga za osobe s dijagnozom autizma na području Grada Splita i Splitsko-dalmatinske županije. Roditelji djece do 21. godine starosti (polaznika Centra za autizam Split) se intenzivno pritužuju na svaki aspekt organiziranja, provođenja i prostornih uvjeta u kojima se organizira nastava u sklopu Centra za autizam Split. Istovremeno, osobe starije od 21 godine, koriste nedefinirane usluge na izdvojenoj lokaciji te se roditelji tih osoba intenzivno opiru ideji da se socijalne usluge (boravka, poludnevnog boravka, psihosocijalne rehabilitacije) provode u sklopu Centra

za odgoj i obrazovanje Juraj Bonači. Razvidno je nepostojanje sustavne podrške u smislu rane intervencije, odnosno pružanja socijalnih usluga u odnosu na djecu i odrasle osobe s dijagnozom autizma, kao i nužnost žurnog rješavanja pitanja prostornih uvjeta Centra za autizam Split.

Ovdje se radi o nizu ozbiljnih strukturnih razloga koji egzistiraju više od dva desetljeća, a koji dugoročno negativno utječu na cjelokupnu grupaciju djece i odraslih s poremećajima iz spektra autizma.

Primjer iz prakse: Pitanje nedostatka pružatelja usluga za odrasle osobe s autizmom, kao i neodgovarajuće cijene socijalnih usluga izravno otežavaju položaj ove kategorije osoba s invaliditetom. U slučaju kojega smo pratili, roditelji visoke životne dobi i narušenog zdravlja obratili su se jednom centru za rehabilitaciju zamolbom za smještaj još 2020. godine. U negativnom odgovoru ustanova ističe da osobu ne mogu primiti na smještaj *jer „imenovani pokazuje izazovne oblike ponašanja zbog čega mu je potrebna skrb isključivo jedan na jedan, kako bi mogao funkcionirati na siguran način za sebe i svoju okolinu, te takvu uslugu Centar nije u mogućnosti osigurati.“* Opisi funkcioniranja njihovog sina *(„izazovni oblici ponašanja zbog kojih mu je potrebna podrška jedan na jedan“*) upućuju da su izravno ugroženi i njegovi roditelji, te možemo reći da su okolnosti u obitelji zabrinjavajuće.

Osim smještaja, teško je pronaći i boravak, pogotovo ukoliko su kod osobe prisutne značajne teškoće u ponašanju i agresija. Zbog višestrukih teških oštećenja potrebno je i više stimulacije i prilagođenih rehabilitacijskih postupaka, više individualnog rada, što postojeći pružatelji boravka (posebno nedržavni pružatelji) uglavnom ne mogu osigurati. Sve je prisutnija praksa samoorganiziranja roditelja i roditeljskih udruga da pokušaju izravnom suradnjom s pojedinim pružateljima usluge boravka osigurati svojoj djeci stručnu podršku izvan obitelji u vidu podružnice. Traže se prostori od JLP(R)S, apelira se na nedržavne pružatelje da prilagode svoje standardne programe za rad s osobama s autizmom. Nažalost, slučajevi s kojima smo upoznati tijekom 2024. godine nisu uspješno završili.

Smatramo da je jedna od prioritetnih zadaća nadležnog MROSP-a na razvoj i širenje usluga u zajednici i za određene specifične kategorije OSI, pri čemu su odrasle osobe s autizmom i višestrukim teškoćama jedna od prioritetnih. Radi svih aspekata pitanja zaštite prava i jednakog položaja djece i odraslih s poremećajem autističnog spektra, zatražili smo izvješće o aktivnostima koje se trenutno provode na razini Vlade RH, odnosno ministarstava nadležnih za zdravstvo, odgoj i obrazovanje i socijalnu skrb, vezano za strukturne probleme s organizacijom centara za autizam i nepostojanje cjelovitog rješenja za djecu i odrasle osobe s poremećajima iz spektra autizma, te nedostatak potrebnih djelatnika u postojećim centrima, uključujući edukacijske rehabilitatore, te zdravstveno i pomoćno osoblje.

Ustav RH jamči posebnu skrb i zaštitu OSI i njihovo uključivanje u društveni život. Trenutna situacija u RH je alarmantna, pojedinačni slučajevi rješavaju se *ad hoc* rješenjima - pojedinačnim intervencijama na razini pojedinog ministarstva za osiguravanje hitnog smještanja ili hitnog dodatnog zapošljavanja u nekom od centara za autizam. RH treba uskladiti svoj sustav sa suvremenim europskim praksama, te u najkraćem mogućem roku uspostaviti cjeloviti sustav skrbi o osobama s autizmom od najranije do odrasle dobi, dostupno za svako dijete/osobu na području RH s lepezom potrebnih usluga, educiranih stručnjaka, propisanim protokolima postupanjima na načelima multidisciplinarnog povezivanja i suradnje u svim područjima i jasno zacrtanim rokovima izvršenja i odgovornim osobama.

Preporuke:

Preporuka za tri ključna ministarstva, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo obrazovanja, znanosti i mladih, bila bi njihov jasan i konkretan odgovor na sljedeća ključna pitanja koja smo postavili:

1. Kada će se uskladiti postojeći zakoni i stvoriti pravni okvir koji omogućuje međuresornu suradnju i financiranje sustava socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja te zdravstvene zaštite, odnosno definiranje zajedničke nadležnosti i odgovornosti ministarstava obrazovanja, socijalne skrbi i zdravstva radi osiguravanja integriranih usluga za djecu i odrasle osobe s autizmom?

2. Na koji će se način i kada osigurati pristup dijagnostici, odnosno uslugama rane intervencije i mobilnih multidisciplinarnih stručnih timova na lokalnoj razini, radi podrške djeci i roditeljima?
3. Da li se i na koji način namjerava redefinirati pravni status centara za autizam kako bi mogli pružati multidisciplinarne usluge, odnosno proširiti svoju djelatnost za pružanje integriranih usluga djeci i odraslima, odnosno, da li se planiraju donijeti drugačija sustavna rješenja i koja?
4. Na koji način se u daljnjim aktivnostima namjerava osigurati regionalna pokrivenost cjelovitim uslugama za djecu i odrasle osobe s autizmom?

2.13.2. Rehabilitacijske usluge i rana razvojna podrška

POSI sve učestalije zaprima pritužbe roditelja koji često puta i subjektivno procjenjuju potrebu za određenom vrstom i intenzitetom stručnih postupaka za svoje dijete, što je izravna posljedica nepostojanja sustavne rane intervencije koja bi definirala standarde dijagnostike razvojnih rizika te procjenu djetetovih potreba. U pritužbama se ukazuje na problematiku manjeg intenziteta i/ili nedostatka određenih terapijskih postupaka koje smatraju neophodnima za njihovo dijete, te da bi doprinijeli većem napretku vještina i sposobnosti, prvenstveno floortime terapije i neurofeedback tretmana, ali sugerira i potrebu za nekim drugim terapijskim postupcima za koje se procjenjuje da bi bili korisni za dijete npr. Tomatis, Bobath terapija i sl. Vezano za navedenu problematiku stručni djelatnici izražavaju razumijevanje za nastojanja roditelja da njihova DTUR u terapijskom smislu dobiju usluge najviših stručnih standarda. Međutim, djetetov razvoj prirodno nije linearan, već skokovit, te faze značajnijeg napretka djeteta pojedini roditelji mogu povezati s potpomognutom terapijom koju je dijete koristilo, ali to ne mora biti pravilo. Isto tako, postizanje najvećeg stupnja kognitivnog, socijalnog i emocionalnog razvoja nije niti u vremenskoj perspektivi jednako kod svakog djeteta. Sve potpomognute terapije u sustavu socijalne skrbi nisu propisane niti su obavezne.

Što se tiče učestalosti usluga u sustavu socijalne skrbi (odnose se na sve pružatelje socijalnih usluga) Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga (NN, br. 31/23), kada govori o standardu dostupnosti usluga, navodi da *„pristup socijalnim uslugama osoba ostvaruje na temelju prava i procijenjenih potreba te raspoloživih resursa u okviru opsega djelatnosti i ugovornih smjernica pružatelja usluga“*. Sukladno ovom standardu, moguće je da se intenzitet temeljnih i dodatnih terapijskih postupaka za svako dijete planira, ne samo vodeći računa o potrebama djeteta, nego i postojećem kapacitetu pružatelja i ugovorenom obimu usluge s obzirom na ispunjenost mjerila za pojedinu socijalnu uslugu.

Osiguravanje visokog standarda kvalitete u praksi i radu stručnjaka psihosocijalnih profila-pomažućih profesija, obaveza je propisana KPOSI. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je i u dosadašnjem radu poticao ustanove socijalne skrbi da zbog interesa svojih korisnika, kao i obaveze stručnih radnika za cjeloživotno učenje, osiguraju sredstva potrebna za edukacije svojih zaposlenika, odnosno osnaživanje profesionalnih kompetencija praktičara psihosocijalnih profila radi osiguravanja kvalitetnih pristupa, intervencijskih programa i metoda rada s djecom s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom.

S tim u vezi obratili smo se Hrvatskoj komori edukacijskih rehabilitatora da se očituje o statusu određenih potpomognutih rehabilitacijskih postupaka, konkretno – Floortime terapija, Tomatis metoda, neurofeedback terapija, Brain Gym i drugih komplementarnih terapijskih metoda, koje roditelji djece različite dobi, s različitim razvojnim statusom i vrstama razvojnih teškoća očekuju dobiti u ustanovama socijalne skrbi i/ili zdravstva. Posebno nas je zanimalo jesu li prethodno navedene ili neke druge komplementarne metode i tehnike rada dio bazičnog obrazovanja edukacijskih rehabilitatora, na koji način se stječe licenca za usavršavanja u potpomognutim rehabilitacijskim tehnikama, tko su licencirani edukatori akreditirani za dodatno usavršavanje/edukaciju za gore navedene specifične tehnike i metode rada, postoji li lista licenciranih stručnjaka i ustanova u kojima se provode dodatna usavršavanja za navedene tehnike, te tko je ovlašten za određivanje potrebe za primjenom navedenih tretmana, posebno neurofeedback tretmana, odnosno njegove primjerenosti za konkretno dijete. Zatražili smo mišljenje o potrebi pa i obvezi stjecanja komplementarno suportivnih tehnika i metoda rada, odnosno specijalnosti edukacijskih rehabilitatora, te potrebi da one postanu

obavezni dio standardnih usluga u svakoj ustanovi zdravstva i/ili socijalne skrbi u kojima se pružaju usluge rane intervencije i psihosocijalne rehabilitacije DTUR i OSI.

U svojem odgovoru Hrvatska komora edukacijskih rehabilitatora upućuje na nužnost uspostave sustavne regulacije u obliku dokumenta ili tijela koje bi pružalo jasne i ažurirane preporuke o primjeni različitih terapijskih metoda prisutnih na tržištu. Komora izražava zabrinutost zbog činjenice da specifične edukacije za komplementarne tehnike i metode mogu završiti i stručnjaci iz različitih profesija koji nemaju usporediv akademski program s edukacijskim rehabilitatorima, što dovodi u pitanje jednakost obrazovanja i stručnosti potrebnih za primjenu navedenih metoda, te utječe na kvaliteti u sigurnost usluga pružanih korisnicima. Trenutna praksa često omogućuje da primjenu određene terapijske metode preporuči isključivo stručnjak koji je završio edukaciju za tu metodu, bez uključivanja drugih relevantnih stručnjaka kao što su liječnici, psiholozi, edukacijski rehabilitatori ili interdisciplinarni tim. Takav pristup može rezultirati subjektivnim procjenama koje nisu uvijek utemeljene na objektivnim kriterijima ili multidisciplinarnim analizama. Roditelji djece s teškoćama u razvoju čine izuzetno osjetljivu i ranjivu skupinu vođenu željom da pruže djeci najbolju moguću podršku, što ih često čini metom manipulacije od strane onih koji nude terapijske usluge bez čvrstih dokaza o njihovoj učinkovitosti. Nedokazane metode, iako možda nisu izravno štetne mogu nanijeti štetu na druge načine – odgađanjem adekvatnog liječenja, stvaranjem lažnih nada, do financijskog i emocionalnog iscrpljivanja obitelji. To upućuje na očiglednu potrebu za uvođenjem sustavnog reda na sve šire tržište terapijskih usluga, te je nužno regulirati područje terapijskih metoda, a roditeljima i stručnjacima pružiti jasne smjernice utemeljene na znanstvenim dokazima radi stvaranja temelja za odgovornu, etičnu i znanstveno utemeljenu praksu u rehabilitaciji i edukaciji. Ovo je još jedan od razloga zbog kojih je potrebno donošenje Nacionalnog plana za ranu intervenciju, koji bi zasigurno regulirao i korištenje komplementarnih terapijskih metoda, te djeci s teškoćama u razvoju osigurao najbolju moguću kvalitetu rehabilitacijskih usluga.

POSI bilježi sve veći broj pritužbi roditelja zbog nedostupnosti rehabilitacijskih usluga potrebnih za unapređenje i jačanje funkcionalnih sposobnosti DTUR. Roditelji su često prisiljeni putovati u veće gradske centre zbog nedostatka pružatelja tih usluga u njihovim lokalnim sredinama. Osim toga, sve su učestalije pritužbe na nedovoljan intenzitet i kvalitetu rehabilitacijskih postupaka.

Alarmantna su obraćanja roditelja koji navode da na dijagnostiku govornih teškoća djeteta čekaju sedam mjeseci ili nakon utvrđene dijagnoze više od tri mjeseca na prvu terapiju logopeda. POSI je zaprimio više podnesaka Građanske inicijative „Pomozimo djeci s invaliditetom“ u kojima opisuju problem nedostupnosti logopedske terapije za djecu s autizmom u Općoj bolnici Dubrovnik. Naglasak u podnescima je da se djeca s višestrukim i težim razvojnim teškoćama ne uzimaju prioritetno na terapije kod logopeda, da postoji lista čekanja od 300-tinjak djece i to upravo djece s težim teškoćama, dok se djeca s lakšim govornim teškoćama zadržavaju u tretmanu. Isto tako, pritužba se odnosi na manjak pružatelja logopedske podrške na području Dubrovnika, jer se osim u Općoj bolnici Dubrovnik, tretman logopeda može dobiti još samo u Zakladi Blaga djela i Caritasu. S tim u vezi zatražili smo podatke od Opće bolnice Dubrovnik i Dubrovačko-neretvanske županije o dostupnosti logopedske podrške DTUR, kao i mjerama koje se u okviru nadležnosti Županije planiraju poduzeti radi širenja javno zdravstvenih usluga na području rane intervencije i drugim aktivnostima koje se odnose na razvoj i dostupnost konkretnih usluga za stručne pomoći i podrške DTUR. Dubrovačko-neretvanska županija izvijestila je da je pokrenut niz projekata u vrijednosti oko 600.000 eura s ciljem razvoja rane intervencije, odnosno unaprjeđenja kvalitete i dostupnosti socijalnih usluga i poboljšanja kvalitete življenja DTUR. Planira se izgradnja Inkluzivnog centra na Korčuli, partner je Općini Ston u projektu izgradnje Centra za hipoterapiju i rehabilitaciju Pelješac, a također dodjeljuje stipendije učenicima i studentima za deficitarna zanimanja, između ostalih magistra logopedije i psihologije. Što se tiče rane intervencije i logopedskog tretmana, te se usluge ne osiguravaju u ustanovama primarne zdravstvene zaštite, ali je u planu ugovaranje djelatnosti psihologa i logopeda. Usluge rane intervencije i logopedskog tretmana pružaju Opća bolnica Dubrovnik i podružnica - Dnevna bolnica Metković te Specijalna bolnica KALOS. Županija financira programe udruga roditelja za djecu s teškoćama u razvoju

koje provode logopedske tretmane. Grad Dubrovnik izvijestio je o svojim aktivnostima na izgradnji Centra za pružanje usluga u zajednici za djecu s teškoćama u razvoju, za koji projekt je Grad Dubrovnik u suradnji s predstavnicima roditelja djece s teškoćama u razvoju usaglasio lokaciju, te je odabrana nekretnina u vlasništvu Grada Dubrovnika na području Žarkovice. Za tu namjenu osigurano je 1,5 milijuna eura, a jednaki iznos osigurat će i MROSP, kao resorno ministarstvo.

U nedostatku nacionalne strategije za ranu intervenciju, različite regije i JLP(R)S razvijaju vlastite pristupe u osiguravanju usluga rane razvojne podrške. Pozitivni primjeri pokazuju da upravo županije i gradovi često prednjače u razvoju kvalitetnih i dostupnih rješenja, prepoznajući važnost pravovremene podrške djeci i njihovim obiteljima. Ipak, kako bi sustav bio uistinu učinkovit i jednako dostupan u svim dijelovima zemlje, nužna je i snažna potpora državne razine kroz uspostavu jedinstvenog, sveobuhvatnog okvira za ranu razvojnu podršku.

U Hrvatskoj, usluge rane razvojne podrške, stručne procjene i psihosocijalne podrške ostvaruju se kroz sustav socijalne skrbi na temelju Zakona o socijalnoj skrbi. U sustavu zdravstva provode se dijagnostika, procjena potreba i rehabilitacija na razini primarne i specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite. Zakon o zdravstvenoj zaštiti definira da domovi zdravlja na primarnoj razini pružaju djelatnosti poput logopedije te mogu uspostaviti dispanzersku djelatnost koja uključuje prevenciju, ranu intervenciju, liječenje i socijalno-medicinsku skrb. Nakon donošenja Mreže javne zdravstvene službe moguće je ugovaranje ovih djelatnosti u okviru primarne zdravstvene zaštite.

Unatoč postojećem zakonskom okviru, pritužbe roditelja ukazuju na to da su usluge rane razvojne podrške često nedostupne ili financijski neprihvatljive. Neke od tih usluga pružaju ustanove socijalne skrbi, zdravstvene ustanove ili nevladine organizacije, no mnogi roditelji su prisiljeni plaćati terapije u privatnim ustanovama. Posebno je zabrinjavajuće što se dijagnostički postupci kod logopeda ponekad čekaju i više od godinu dana, a intenzitet terapija je ograničen zbog nedostatka stručnjaka i ustanova za podršku.

Prema podatcima iz "Analize stanja programa rane intervencije u Hrvatskoj" više od 24.000 djece u dobi do pet godina su potencijalni primatelji usluga rane intervencije, no samo jedno od osmero djece dobiva te usluge. U Hrvatskoj djeluje 47 programa rane intervencije koje koristi 2.914 djece u dobi od nula do pet godina. Iako 15 županija ima barem jedan program rane intervencije, 85% obitelji smatra da su te usluge predaleko od njihovih domova, a 45% obitelji djece s teškoćama ne uključuje se u programe rane intervencije zbog stigme povezane s teškoćama ili invaliditetom.

Ministarstvu zdravstva ukazali smo na nedostupnost logopeda i rane rehabilitacijske podrške djeci s teškoćama u razvoju, te uputili preporuku vezano za poduzimanje mjera koje u okviru svojeg djelokruga i nadležnosti poduzima za poboljšanje položaja djece s teškoćama u razvoju u smislu dobivanja rane rehabilitacijske podrške u sredini u kojoj dijete živi, a posebno mjerama u pogledu prevladavanja deficita stručnjaka logopeda u ustanovama zdravstva. Ministarstvo zdravstva povodom preporuke i zahtjeva POSI odgovorilo je načelnim informacijama vezano za formiranu Izvršnu radnu skupinu za izradu Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu. Ministarstvo i Ured UNICEF-a za Hrvatsku 17. svibnja 2024. godine potpisali su Memorandum o razumijevanju vezano za pružanje tehničke podrške Ministarstvu zdravstva uključivanje vanjskog konzultanta/tvrtke s ciljem izrade Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju. Ove aktivnosti nakon potpisanog ugovora provest će se s Medicinskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu i Školom narodnog zdravlja „Andrija Štampar“ u razdoblju od 2. rujna 2024. do 30. travnja 2025. godine. Izvršna radna skupina sudjelovat će u izradi Planova podržavajući rad odabrane konzultantske tvrtke, te osiguravanjem povratnih informacija i komentara od članova Izvršne rane skupine.

Što se tiče dostupnosti zdravstvenih usluga u zajednici u području pravovremene dijagnostike, rehabilitacije i habilitacije DTUR, ona se osigurava popunjavanjem Mreže javne zdravstvene službe te se ugovaraju: na razini primarne zdravstvene zaštite i fizioterapeuti, radni terapeuti, timovi iz djelatnosti fizikalne terapije, logopedi za logopedsku djelatnosti (zasebno na razini domova zdravlja ili

dispanzera), psiholozi za psihološku djelatnost, te dispanzeri za ranu intervenciju. Sukladno navedenom pristupit će se izmjenama i dopunama Pravilnika o normativima i standardima za obavljanje zdravstvene djelatnosti (NN, br. 52/20), a Nacionalnim planom specijalističkog usavršavanja zdravstvenih radnika za petogodišnje razdoblje (2020. - 2024.) (NN, br. 77/23) nastoji se utjecati na povećanje dostupnosti, kvalitete i opsega zdravstvenih usluga na primarnoj razini.

Zaključak:

Sve navedeno ukazuje na značajne nedostatke u sustavu rane rehabilitacijske podrške i rane intervencije u Hrvatskoj, uključujući geografsku nejednakost u dostupnosti programa, nedostatak pružatelja usluga, nepostojanje nacionalne baze podataka o djeci korisnicima i potencijalnim korisnicima usluga rane intervencije, te nepostojanje univerzalnog sustava razvojnog probira i upućivanja u programe rane intervencije.

2.14. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Potaknuti činjenicom da nakon višekratnih i višegodišnjih ponavljanja istih preporuka i ukazivanja na postojanje istih problema u kontekstu ugrožavanja ljudskih prava djece s teškoćama u razvoju i mladih osoba s invaliditetom ne uočavamo ključne pomake u sustavu odgoja i obrazovanja, osnivačima odgojno-obrazovnih ustanova smo na početku pedagoške i školske godine dostavili osvrt i mišljenje o stanju inkluzije u sustavu odgoja i obrazovanja te izrazili zabrinutost za moguće nazadovanje u dosegnutoj razini cjelokupne inkluzivne kulture u području odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju.

U stručnoj i znanstvenoj zajednici na svakom stručnom skupu i u svakom stručno-znanstvenom radu naglašava se da je znanstveno dokazano kako je obrazovanje značajna karika u pripremi za budućnost, ali i preduvjet uspješnosti u svijetu rada, socijalnoj uključenosti i životu općenito. Kontinuirano se naglašava značaj istraživanja pojavnosti različitih čimbenika i njihov međusobni utjecaj na obrazovanje. No, unatoč tome što rezultati istraživanja pokazuju značajan utjecaj različitih čimbenika na obrazovanje ne uočavamo nužne promjene u pristupu djeci s teškoćama u razvoju. Ne zamjećujemo promjene u percepciji invaliditeta/teškoća u razvoju u smjeru usmjeravanja pažnje na sposobnosti i mogućnosti djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom. Samim time nema niti značajnijih pomaka u prihvaćanju djece s teškoćama u razvoju u neobavezni program predškolskog odgoja i obrazovanja pa i neobavezne školske aktivnosti. I nadalje prevladava mišljenje da je najbolji interes da djeca s teškoćama u razvoju budu isključena u potpunosti ili djelomice iz odgojno-obrazovnog sustava, odnosno kada govorimo o obaveznom dijelu školovanja da odmah budu uključena u posebne uvjete i posebne programe obrazovanja. Zabrinjava nas da stručnjaci to opravdavaju upravo njihovim najboljim interesom. U kontekstu inkluzije i daljnjeg razvoja inkluzije zabrinjavaju nas i novija događanja reakcija roditelja i njihovog odgovora na sustav obrazovanja koji nema osigurane adekvatne podrške sustava, a što se manifestiralo bojkotom školovanja djece i zahtjevima za isključivanjem djece s teškoćama u razvoju uz potporu odvjetnika i medija.

2.14.1. Predškolski odgoj

Prema podatcima MZOM-a iz Registra dječjeg vrtića u pedagoškoj godini 2023/2024. bilo je uključeno 2.155 djece s teškoćama u razvoju jasličke dobi, 11.781 vrtićke dobi te 358 djece s teškoćama u razvoju koji su pohađali samo program predškole. Prema podatcima Državnog zavoda za statistiku nekim programom predškolskog odgoja i obrazovanja bilo je obuhvaćeno ukupno 153.212 djece što bi značilo da je u odnosu na taj podatak programom bilo obuhvaćeno 9,33% djece s teškoćama u razvoju.

MZOM nas izvještava da je trenutno u dječjim vrtićima u RH zaposleno 1.181 stručnih suradnika sljedećih profila: 207 logopeda, 539 pedagoga, 300 psihologa te 135 edukacijskih rehabilitatora. Prema podatcima Državnog zavoda za statistiku u RH je u trenutku izvještavanja 1.608 objekata dječjih vrtića (pri čemu i 136 drugih pravnih osoba koje provode djelatnost predškolskog odgoja i obrazovanja). Na

stranicama MZOM-a nalazi se adresar svih ustanova koje provode neki oblik predškolskog odgoja i obrazovanja (ne samo vrtići) te su dostupni podatci za 892 ustanove. U svakom slučaju ukupni broj stručnih suradnika u odnosu na broj ustanova pokazuje premali broj stručnih suradnika uključenih u rad vrtića. Pri tome je potrebno naglasiti da 60 dječjih vrtića Grada Zagreba koji djeluju na 239 lokacija ima zaposlen cjeloviti stručni tim u sastavu: pedagog, psiholog, logoped, edukacijski rehabilitator i zdravstveni radnik.

Kada govorimo o predškolskom odgoju i obrazovanju tijekom godine smo zaprimali pritužbe koje su se odnosile uglavnom na uskrate zakonski ostvarenog prava upisa djece s teškoćama u razvoju u dječji vrtić, na duljinu boravka djece s teškoćama u razvoju u dječjem vrtiću uz koje se vežu opservacijski programi i ugovori pa čak i uskrate zakonskog prava broja sati programa predškole. Sve uskrate prava opravdavale su se pod izlikom najboljeg interesa djece i to upravo najčešće od stručnjaka koji su osposobljeni i uključeni u njihovu rehabilitaciju, obrazovanje i skrb o njima.

Smatramo da navedeno ukazuje na nužnost promjene programa osposobljavanja i studija odgojitelja i stručnih suradnika vrtića i usklađivanja s međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i načelima inkluzije i nediskriminacije. Naše preporuke o potrebi dodatnih edukacija i osposobljavanja ne nailaze na pozitivan odjek među stručnjacima gdje dolaze do izražaja već spomenuti uvriježeni stavovi da su njihova postupanja u najboljem interesu djece.

Potpisivanjem KPOSI Republika Hrvatska se obvezala na osiguravanje uživanja svih ljudskih prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. U području odgoja i obrazovanja, KPOSI obvezuje na ostvarenje ovog prava bez diskriminacije i na osnovi jednakih mogućnosti, te nalaže uz ostalo i da djeca s teškoćama u razvoju dobiju potrebnu pomoć unutar općeg obrazovnog sustava kako bi se olakšalo njihovo djelotvorno obrazovanje uz razumnu prilagodbu prema individualnim potrebama, pa tako I u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja koji je neobavezan.

U području predškolskog odgoja i obrazovanja isprepliću se prava djece i prava roditelja kako djece s teškoćama u razvoju tako i djece bez teškoća u razvoju. Jedna od uloga dječjih vrtića je briga o djeci koja su zbog dobi nesamostalna u vremenu dok njihovi roditelji rade te tako osiguravaju egzistenciju obitelji. Većina djece u RH upisuje se u vrtić u dobi od godine dana, odnosno nakon isteka zakonskog prava roditelja na rodiljni i roditeljski dopust. Kada roditelj djeteta bez razvojnih teškoća podnese zahtjev za upis u vrtić dijete će se upisivati prema unaprijed postavljenim kriterijima upisa i neće se razmatrati njegov najbolji interes i neće se postavljati pitanja je li za jednogodišnje dijete najbolji interes da bude u obiteljskom domu ili u grupama s manjim brojem djece naspram grupa djece u jasličkim skupinama u vrtićima RH. No, kod djece s teškoćama u razvoju u tom trenutku se počinju razmatrati njihovi najbolji interesi.

Roditelji djece s teškoćama u razvoju se susreću s nedostatkom i nedostupnošću rane intervencije često prepušteni samostalnom snalaženju u osiguravanju stručne podrške i nalaženju potrebnih terapijskih i rehabilitacijskih postupaka sve češće u privatnim aranžmanima. Na ovo se nadovezuje i nedostupnost predškolskih ustanova i nemogućnost upisa, što dijete ali i njegovu obitelj stavlja u nepovoljnu situaciju i može imati dalekosežne posljedice – roditelji teško zadržavaju radna mjesta ili organiziraju svoje radno okruženje, s obzirom da je za dijete s teškoćama u razvoju teško osigurati i skrb u privatnom, odnosno obiteljskom okruženju. Ujedno unatoč sve većem broju zapošljavanja potrebnih stručnjaka u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja, djeca s teškoćama u razvoju prepuštena su roditeljima u njihovom „najboljem interesu“ iako roditelji nisu stručne osobe pa se nameće pitanje: što se sve očekuje i koja sva stručna znanja moraju imati roditelji djece s teškoćama u razvoj

Upisi u dječje vrtiće i pravilnici dječjih vrtića o upisu

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, br. 10/97, 107/07, 94/13, 98/19, 57/22 i 101/23; u daljnjem tekstu u poglavlju 2.14.1: Zakon) propisuje u čl. 20. da svako dijete rane i predškolske dobi ima pravo upisa u dječji vrtić ili školsku ustanovu u kojoj se izvodi rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

Ukoliko dječji vrtić kojem je osnivač jedinica lokalne ili područne samouprave ne može upisati svu prijavljenu djecu, djeca se upisuju na način da prednost prije svega po Zakonu imaju djeca koja do 1. travnja tekuće godine navrše četiri godine života, a potom pravo prednosti imaju sljedeće kategorije kako osnivači vrtića odrede svojim aktom: djeca roditelja invalida Domovinskog rata, djeca iz obitelji s troje ili više djece, djeca oba zaposlena roditelja, djeca s teškoćama u razvoju i kroničnim bolestima koja imaju nalaz i mišljenje nadležnog tijela iz sustava socijalne skrbi ili potvrdu izabranog pedijatra ili obiteljskog liječnika da je razmjer teškoća u razvoju ili kronične bolesti okvirno u skladu s listom oštećenja funkcionalnih sposobnosti sukladno propisu kojim se uređuje metodologija vještačenja, djeca samohranih roditelja, djeca jednoroditeljskih obitelji, djeca osoba s invaliditetom upisanih u Hrvatski registar osoba s invaliditetom, djeca koja su ostvarila pravo na socijalnu uslugu smještaja u udomiteljskim obiteljima, djeca koja imaju prebivalište ili boravište na području dječjeg vrtića te djeca roditelja koji primaju doplatak za djecu ili roditelja korisnika zajamčene minimalne naknade. Naglašavamo da način ostvarivanja prednosti pri upisu djece u dječji vrtić uređuje osnivač svojim aktom, osim kako smo naglasili za djecu starosti četiri godine koja imaju prednost prema Zakonu te se navedeni kriteriji prednosti primjenjuju kada dječji vrtić nema dovoljno mjesta za upis sve prijavljene djece. Slijedom toga kada dijete s teškoćama u razvoju ostvari određeni broj bodova ono mora biti upisano u dječji vrtić u skladu s listom bodova. No, često tome nije tako.

Nadalje u čl. 17. Zakon propisuje da se u dječjim vrtićima za djecu rane i predškolske dobi s teškoćama u razvoju organiziraju programi po posebnim uvjetima i programu koje propisuje ministar nadležan za obrazovanje, kao i da vrstu i stupanj teškoće u razvoju djeteta te potrebu odgovarajućih uvjeta za njegu, odgoj i zaštitu djece s teškoćama u razvoju, na prijedlog liječnika primarne zdravstvene zaštite, utvrđuje stručno povjerenstvo ustrojeno prema propisima iz područja socijalne skrbi. Dakle, djeca koja trebaju posebne uvjete ionako će biti uputnicom Hrvatskog zavoda za socijalni rad upućena u neku od posebnih ustanova koje mogu osigurati potrebnu rehabilitaciju. Iz navedenog proizlazi da stručna povjerenstva vrtića poštujući mišljenja navedenog povjerenstava bi trebala razmatrati kako djeci s teškoćama u razvoju osigurati potrebne uvjete u vrtiću, a kako je i definirano čl. 20 st. 7. Zakona koji kaže da prosudbu o uključivanju djece u odgojno-obrazovne skupine s redovitim ili posebnim programima za djecu s teškoćama u razvoju, djece sa zdravstvenim teškoćama i neurološkim oštećenjima, kao i djece koja pri upisu imaju priložene preporuke stručnjaka donosi stručno povjerenstvo dječjeg vrtića. Stoga stručno povjerenstvo vrtića koje prema čl. 20. st. 6. Zakona čine stručni suradnici, viša medicinska sestra i ravnatelj/ica vrtića ne razmatra treba li ili ne upisati dijete koje je ostvarilo pravo upisa.

S obzirom na praksu dječjih vrtića i osnivača ponovno ističemo da KPOSI i Zakon o suzbijanju diskriminacije garantiraju jednake uvjete i pravo na obrazovanje, a isto garantira osnovni nacionalni propis iz područja predškolskog odgoja i obrazovanja. Kako smo već istaknuli zaprimili smo i ove kao i prethodnih godina niz pritužbi roditelja DTUR zbog uskrate prava upisa u dječji vrtić i nakon udovoljavanja zakonskim odredbama i ostvarenom broju bodova za upis. Najčešće se dječji vrtići pri tome pozivaju na svoje pravilnike o upisu djece u dječji vrtić koji na različite načine nisu usklađeni sa Zakonom te su također prema našem mišljenju i diskriminatornog karaktera u dijelu upisa DTUR. Naime, upravo prethodno istaknuti čl. 20. st. 7. Zakona na temelju kojeg stručna povjerenstva vrtića određuju vrstu programa i potrebne prilagodbe i podrške djetetu s teškoćama u razvoju i zdravstvenim teškoćama u vrtiću se krivo tumače te se u pravilniku vrtića navedeno definira primjerice:

Primjer iz prakse (1): Dijete s većim oštećenjem vida u smislu visoke dioptrije, nije upisano u vrtić zbog odredbe pravilnika vrtića koja glasi: citiramo: *„Roditelji su dužni za dijete s teškoćama u razvoju i kroničnim bolestima dostaviti medicinsku dokumentaciju o utvrđenim razvojnim, zdravstvenim teškoćama djeteta, neurološkim oštećenjima i preporuke stručnjaka te imaju obvezu odazvati se na poziv stručnog povjerenstva. Dijete s teškoćom u razvoju i kroničnom bolešću može se upisati u odgojnu skupinu s posebnim ili redovitim programom ukoliko stručno povjerenstvo utvrdi da se u Ustanovi mogu osigurati specifični uvjeti te ako postoji slobodno mjesto za upis.“* Smatrajući da ovako određeni postupak upisa nije u skladu sa Zakonom predložili smo postupanje prosvjetne inspekcije ukazujući na

neusklađenost pravilnika vrtića sa Zakonom. Prosvjetna inspekcija nas je obavijestila da je zatražila stručno-savjetodavni nadzor u nadležnosti AZOO koja kao razloge uskrate prava upisa primjera djece s teškoćama u razvoju ističe:

(1) Iz zapisnika stručnog povjerenstva utvrđeno je da se radi o jednom djetetu jasličke dobi s dijagnozom…*"Dijete je u dobi od četrnaest mjeseci i za boravak u jasličkoj odgojno-obrazovnoj skupini neophodno je osigurati dodatne kadrovske uvjete u vidu pomoćnika za djecu s teškoćama, jer dijete zahtjeva stalnu skrb i nadzor, stoga, trenutno Vrtić ne udovoljava specifičnim potrebama djetetovih poteškoća."*

(2) *„Treće je odbijeno dijete s dijagnozom:….i s obzirom na to da je djetetu zbog velikih zdravstvenih poteškoća potrebna kontinuirana medikamentozna terapija (Ritmonol) namijenjena kardiološkim bolesnicima, Vrtić ne može preuzeti odgovornost u kontinuiranom davanju lijeka djetetu rane i predškolske dobi"*

(3) *„…dijete jasličke dobi s dijagnozom…opažanjem ponašanja i razvojnog statusa djeteta uočeno je da djetetov motorički razvoj značajno odstupa na području grube motorike. Ne održava samostalno sjedeći, ne podiže se uz namještaj, ne puže niti hoda, stoga, prostorno i socijalno okruženje u jasličkoj odgojno-obrazovnoj skupini za dijete zbog sigurnosnih razloga trenutno nije primjereno."*

(4) Drugo je odbijeno dijete vrtićke dobi s dijagnozom: *„Ostali poremećaji razvoja govora i govornog jezika, Izostanak normalnog fiziološkog razvoja, nespecificiran, zahtjeva podršku rehabilitatora, a u takvoj odgojno-obrazovnoj skupini trenutno je popunjen broj djece sukladno propisanim mjerilima Standarda. S obzirom na to da dijete nema JTV, ne ostvaruje prednost pri upisu u odnosu na ostalu neupisanu djecu s istim kriterijima."*

(5) *„…Opažanjem razvojnog statusa djeteta uočene su izražene motoričke teškoće s kretanjem isključivo uz fizičku podršku odrasle osobe i pomoć u samozbrinjavanju. Dječak nema intelektualnih teškoća, stoga, stručno povjerenstvo procijenilo je da za dijete nije primjerena odgojno-obrazovna skupina za djecu s motoričkim poteškoćama, ali se razmatra razumna prilagodba prostornih i kadrovskih uvjeta (u vidu pomoćnika djeci s teškoćama) i upisu u jednu od redovitih odgojno-obrazovnih skupina kada se za to stvore uvjeti."*

(6) *„…ima poteškoće u agilnom kretanju, a uz to ima izraženu slabovidnost s tendencijom daljnjeg rasta dioptrije uzrokovane osnovnom bolešću, a iz nalaza psihologa razvidne su preporuke tiflopedagoga. S obzirom na arhitektonske barijere u odabranom dječjem vrtiću, dijete je odbijeno na upisima jer Vrtić ne može u tom objektu osigurati primjereno materijalno okruženje za siguran boravak djeteta u predškolskoj ustanovi, a sukladno tome niti prema bodovanju upisa dijete ne ostvaruje veći prag od ostale neupisane djece."*

Kako je vidljivo iz citiranih navoda AZOO djeca nisu ostvarila pravo upisa u vrtić upravo zbog invaliditeta/razvojne teškoće te smo u mišljenju upućenom AZOO ukazali da njihovo izvješće sadrži diskriminatorne navode. MZOM nas je izvijestilo da su osnivaču vrtića dali uputu da pravilnike o upisu djece u njihovim vrtićima usklade sa Zakonom.

Primjer iz prakse (2): Primjer još jednog Pravilnika o upisu u dječje vrtiće, citiramo: *„Stručno povjerenstvo iz čl. 14. st. 5. ovoga pravilnika, nakon provedenog inicijalnog razgovora i na temelju dostavljene dokumentacije procjenjuje mogućnost osiguravanja uvjeta za svako dijete s teškoćama u razvoju, odnosno za svako dijete kod kojeg su na inicijalnom razgovoru uočena razvojna odstupanja, izrađuje pisano mišljenje u dva primjerka s kojim upoznaje roditelje, od kojih jedan primjerak ostaje u Dječjem vrtiću, a jedan zadržava roditelj. Roditelji djeteta s teškoćama u razvoju, odnosno djeteta kod kojeg je Stručno povjerenstvo iz čl. 14. st 5. ovoga pravilnika na inicijalnom razgovoru uočilo razvojna odstupanja, obvezni su odazvati se na poziv Stručnog povjerenstva radi upoznavanja s pisanim stručnim mišljenjem, odnosno upoznavanja roditelja djeteta o postojanju uvjeta za uključivanje djeteta u odabrani program Dječjeg vrtića ili u odgojno-obrazovnu skupinu s posebnim programom za djecu s teškoćama u razvoju, ukoliko ga Dječji vrtić može ponuditi, a vodeći se prije svega zaštitom zdravlja i*

sigurnosti, odnosno najboljim interesom djeteta. Stručno povjerenstvo iz čl. 14. st 5. ovoga pravilnika neće prihvatiti zahtjev za upis djeteta u program Dječjeg vrtića i/ili predložiti za dijete drugi odgovarajući posebni program, ukoliko na temelju dostavljene dokumentacije (zdravstvene ili dokumentacije specijaliziranih ustanova o specifičnim razvojnim i/ili zdravstvenim potrebama djeteta) i inicijalnog razgovora s roditeljem uz nazočnost djeteta, procijeni da se za djetetove potrebe ne mogu osigurati uvjeti u sklopu programa Dječjeg vrtića za koji je roditelj predao zahtjev za upis djeteta.“

Slijedom ovako oblikovanog Pravilnika dječji vrtići u svojim odlukama po prigovoru roditelja naglašavali su: u Odluci ravnateljice navodi se, citiramo: *„Stručno povjerenstvo je u svojem radu uvažavalo način ostvarivanja bodova i prednosti prema člancima 7., 8., 9. i 10. Pravilnika te članku 19. o upisivanju u Vrtić djece s teškoćama u razvoju. S obzirom na priloženu dokumentaciju, informacije dobivene od majke i opažanje djeteta u igri i interakciji tijekom inicijalnog razgovora, mišljenje je stručnog tima Vrtića da Vrtić trenutno ne može osigurati uvjete potrebe za uključivanje djeteta u odgojno-obrazovni program prema njegovim razvojnim potrebama.“, odnosno u drugom vrtiću u istom gradu u Odluci ravnateljice navodi se, citiramo: „Sukladno članku 19. stavku 5. Pravilnika, Stručno povjerenstvo je na temelju inicijalnog razgovora s djetetom procijenilo da se temeljem djetetovih potreba ne mogu osigurati uvjeti potrebni za prihvat djeteta u sklopu Dječjeg vrtića.”*

> Smatramo da ovako sročeni pravilnici nisu u skladu s ustavnim odredbama i međunarodnim dokumentima, ali niti s odredbama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju.

Primjer iz prakse (3) je pravilnik koji nije omogućio bodovanje DTUR već stručna povjerenstva vrtića donose prosudbu slijedom koje dječak već drugu godinu nije primljen u vrtić, citiramo pritužbu roditelja: „*Naime, naš L već drugu godinu zaredom nije primljen niti u jedan vrtić u gradu K jer je dijete koje spada u kategoriju djece s poteškoćama u razvoju. L ima tjelesni invaliditet, odnosno rođen je bez vida na lijevom oku te nosi očnu protezu. Kao takav, L ne zahtjeva nikakvu dodatnu skrb ni njegu u vrtiću, kao ni osobnog asistenta. Ovdje dolazimo do same srži problema jer vrtići koriste Zakon koji je namijenjen da štiti djecu s poteškoćama u razvoju protiv L i kao ispriku da ga se ne primi u vrtić. Razlozi neupisivanja su da vrtići nemaju uvjete da zadovolje potrebe koje proizlaze iz njegovog invaliditeta, iako on nema niti jednu dodatnu potrebu koja bi se razlikovala od ostale djece koja pohađaju redovni vrtićki kolektiv…i ove godine primio dijete na inicijalni razgovor i oba puta smo dobili obavijest o nemogućnosti upisa, i to bez razumljivog objašnjenja ili navedenog razloga zašto je tome slučaj. Djeca s poteškoćama u razvoju se ne boduje, već o njihovom upisu odlučuje stručno povjerenstvo (koje u većini slučajeva čine ravnateljica, pedagog ili logoped te zdravstveni djelatnik) pa se stoga mi pitamo hoće li svake godine sudbina našeg djeteta ovisiti o proizvoljnoj odluci istih ljudi koji svoje razloge i kriterije pri donošenju odluka nisu dužni nikome objasniti, pa čak ni roditeljima.*“
Nakon zaprimljenog izvješća u kojem navode da je stručno povjerenstvo vrtića djetetu predložilo predškolski odgoj i obrazovanje u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja, vrtiću i osnivaču smo uputili preporuku da ponovno razmotre zahtjev za upis u skladu s KPOSI i nacionalnim propisima te razmotre koje posebne uvjete dijete s očnom protezom bez drugih teškoća u razvoju treba. U upućenom zahtjevu za izvješće, a vezano za odluku osnivača o načinima ostvarivanja prednosti pri upisu djece u dječje vrtiće na njihovom području i pravilnik samog vrtića, ukazali smo na zakonske odredbe kao i pravo ravnopravnih uvjeta i načela nediskriminacije. Roditelji su u rješavanje svojeg problema uključili i medije. Na početku pedagoške godine posjetili smo vrtić koji je u konačnici upisao dijete te smo se i tijekom posjeta zajedno sa stručnim suradnicima ponovno osvjedočili da dijete nema nikakve dodatne potrebe i da se u potpunosti uklopio u vrtićku skupinu bez potrebe za dodatnom podrškom.

Navedeni primjeri ukazuju na postojanje prakse da se u postupku upisa djeteta s teškoćama u razvoju prosudba stručnog povjerenstva vrtića sve učestalije provodi kao „zakonito“ sredstvo za neuključivanje DTUR, zbog „nepostojanja specifičnih i potrebnih uvjeta za uključivanje djeteta“. Prvo je potrebno otvoriti vrata DTUR, a onda intenzivno stvarati potrebne uvjete. Umjesto toga, u praksi se konstatira da uvjeta nema te se DTUR niti ne uključuje što je zorni primjer diskriminacije na osnovi invaliditeta kako zbog isključivanja tako i neosiguravanja razumne prilagodbe.

Prateći slučajeve u kojima smo provodili ispitni postupak vezano za pritužbe uskrate prava upisa djeteta u vrtić, u zabrinjavajuće velikom broju utvrdili smo i da je izostala volja za osiguravanjem potrebne razumne prilagodbe, partnerska suradnja s roditeljima, odnosno djetetovim rehabilitatorima, te snažnija stručna podrška odgojiteljima i stručnom timu predškolske ustanove. Poštujući odredbe KPOSI nemogućnost uključivanja djeteta sa zdravstvenim i razvojnim teškoćama u predškolsku ustanovu trebalo bi biti samo rijetka iznimka, u slučaju kada bi vrtićko okruženje djetetu izravno štetilo što svakako ne utvrđuju djelatnici vrtića već stručnjaci koji su nadležni isto procijeniti u odnosu na zdravlje i život djeteta, već kako je određeno čl. 17. Zakona – stručno povjerenstvo ustrojeno prema propisima iz područja socijalne skrbi.

Presuda Upravnog suda zbog neostvarivanja prava upisa u dječji vrtić

Postupajući povodom pritužbe roditelja djeteta koje nije ostvarilo pravo upisa, pa niti nakon naših postupanja, roditelji su pokrenuli upravni spor. Presudom Upravnog suda, Posl. broj: Us I-1590/24-9, poništeno je rješenje dječjeg vrtića kojim je odlučeno da se odbija zahtjev za upis DTUR te je predmet vraćen dječjem vrtiću na ponovni postupak. Pri tome u ponovnom postupku dječji vrtić je obvezan postupiti u skladu s pravnim shvaćanjima i primjedbama izraženim u obrazloženju presude u roku od 60 dana od dostave pravomoćne presude i povrata spisa. Upravni sud je u navedenom predmetu prije svega istaknuo da upravnim rješenjem javnopravno tijelo u upravnom postupku rješava o pravima, obvezama ili pravnim interesima stranke, neposredno primjenjujući zakone, druge propise i opće akte kojima se uređuje odgovarajuće upravno područje. Stoga to rješenje mora sadržavati one razloge kojima se to tijelo kao odlučujućim vodilo kada je o pravu ili obvezi ili pravnom interesu stranke odlučilo onako kako je tim rješenjem odlučilo. U ovom slučaju vrtić to nije učinio već je tek u odgovoru na tužbu kao obrazloženje odbijanja upisa naveo prosudbu stručnog povjerenstva vrtića koje je odlučilo da se dijete ne može upisati jer vrtić nije u mogućnosti osigurati potrebne specifične uvjete u ovom slučaju pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju. Naime, osnivač je pisano obavijestio i vrtić i roditelje da ne može osigurati pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju jer nema provedbenog propisa već samo trećeg odgojitelja.

Sud zaključuje da navedeni razlog koje drže odlučujućim za neupis nema uporišta u mjerodavnom materijalnom pravu kao i da činjenično stanje nije pravilno i potpuno utvrđeno. Za prosudbu stručnog povjerenstva vrtića kao zapreke za upis u vrtić ne može se pronaći uporišta u zakonskim odredbama – jer tim odredbama nije niti predviđeno da se na temelju te prosudbe može odbiti upis djeteta u vrtić.

Činjenica je da Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (NN, br. 53/08 i 90/10; u daljnjem tekstu: Državni pedagoški standard) propisuje broj djece u vrtićkim skupinama ovisno o dobi, broj djece s teškoćama u razvoju po skupini i broj djece u posebnim skupinama, no činjenica je isto tako da kada dijete ostvari pravo prednosti i pravo upisa isto mu ne može biti oduzeto na temelju teškoća u razvoju. Jednako tako nije moguće imati odvojene upise za djecu bez i djecu s teškoćama u razvoju jer bi isto predstavljalo također diskriminaciju s osnove invaliditeta. Stoga smatramo da je potrebno efikasnije planiranje i razvoj modela stvaranja ravnopravnih uvjeta upisa u predškolski sustav odgoja i obrazovanja, potrebnih kapaciteta i osiguravanja potrebne razumne prilagodbe i podrške.

Naime, ako su poznati posljednjih godina podatci da je broj djece s autizmom sve veći, da je broj DTUR veći zašto se ne osiguravaju pravovremeno potrebni uvjeti da ih se ne isključuje na temelju invaliditeta iz prava na predškolski odgoj i obrazovanje? Koji je smisao prednosti pri upisu, ostvarivanju većeg broja bodova kada se ono ne može ispoštovati? Što kada se lakše teškoće u razvoju uoče kasnije te se u jednom trenutku dođe do spoznaje da je u skupini troje djece s teškoćama u razvoju, što se onda čini budući da se temeljem broja djece s teškoćama u razvoju sprječava ostvareno pravo na upis?

Smatramo da jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave ne osiguravaju pravovremeno potrebne kapacitete predškolskog odgoja i obrazovanja za svu djecu, ne samo za djecu s teškoćama u razvoju, te se jednako tako ne osiguravaju pravovremeno niti potrebne prilagodbe i podrške.

Pomoćnici za djecu s teškoćama u razvoju

Vrlo često se ne osiguravaju pomoćnici za djecu s teškoćama u razvoju u dječjim vrtićima. Pojedini osnivači vrtića kao razloge neosiguravanja pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju navode činjenicu da MZOM nije donijelo provedbene akte. Stoga smo zatražili od MZOM informaciju kada planiraju donijeti pravilnik koji će regulirati načine uključivanja te način i sadržaj osposobljavanja i obavljanja poslova pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju te stručnog komunikacijskog posrednika kao i postupak radi ostvarivanja prava na potporu pomoćnika za djecu i stručnog komunikacijskog posrednika. U odgovoru MZOM-a nije naveden vremenski okvir u kojem se planira donijeti predmetni pravilnik, no prema našem shvaćanju zaprimljenog odgovora MZOM-a isti potvrđuje naše tumačenje da, iako provedbeni propis još uvijek nije donesen, na temelju zakonskih odredbi se pomoćnici/stručni komunikacijski posrednici mogu uključivati u rad vrtića kao i treći odgojitelji. Međutim s obzirom na različite prakse u vrtićima predlažemo MZOM da se navedeni pravilnik donese što prije kako bi se izjednačila praksa uključivanja navedenih osoba u različitim lokalnim zajednicama.

Primjer iz prakse (1) je pritužba majke dviju djevojčica koje su obje ostvarile pravo upisa u vrtić i roditelji su s vrtićem sklopili ugovore za obje djevojčice. Djevojčica bez teškoća u razvoju krenula je s početkom pedagoške godine u vrtić, a djevojčica koja ima teškoće u razvoju nije krenula više od mjesec dana od početka pedagoške godine. U postupanjima smo utvrdili da se čekalo pronalaženje načina uključivanja i financiranja pomoćnika za djecu. Postupajući u ovom slučaju, županija u kojoj se nalazi vrtić na vlastitu inicijativu nam je predstavila program i model financiranja pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju na svojem području. Program je krenuo još 2015. godine kada nije bilo zakonske osnove za uključivanje pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju u vrtiće. Osmišljen je postupak uključivanja pomoćnika na način da vrtići iskazuju potrebe, a imenovano stručno povjerenstvo pri županiji odlučuje o zahtjevima. Pomoćnici koji su zaposlenici organizacije civilnog društva se financiraju na način da 50% troškova financira županija, a svaki grad odnosno općina drugih 50% troškova za djecu iz svojih vrtića. Županija je istaknuli sve izazove s kojima se susreću u provedbi navedenog programa pa i primjere da ukoliko se ne uključi pomoćnik čak i kada nema potrebe za istim vrtići ne omogućavaju djeci s teškoćama u razvoju pohađanje vrtića, raspoređivanje zaposlenih pomoćnika na druge poslove u vrtiću (npr. čišćenje) i sl. što je potvrda da pravilnik treba žurno donijeti.

Primjer iz prakse (2): Jedna majka čije dijete nekoliko godina pohađa dječji vrtić te je tek sada iskoristila pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju nam se pritužila između ostalog navodeći: „*Ja sam im u vrtiću predala svu djetetovu dokumentaciju i sada me traže papire za skraćeno radno vrijeme za mene jer bez tog papira oni ne mogu njemu tražiti asistenta. Zanima me da li je to istina?*" Majka navodi i da mu iz istog razloga žele skratiti vrijeme boravka u vrtiću. Postupajući u ovom predmetu u konačnici smo shvatili da je postupanje vrtića bilo uvjetovano nepoznavanjem postupaka priznavanja prava kako na predškolski odgoj i obrazovanje, prava na pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju tako i nepoznavanje zakonskih odredbi ostvarivanja prava roditelja na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju.

Navedeni primjeri ukazuju na potrebu intenzivnije i kvalitetnije suradnje vrtića s osnivačem i podršku osnivača u osiguravanju potrebnih uvjeta za kvalitetan rad vrtića i uvjeta za različitost djece i inkluziju.

Također ukazuju na važnost i potrebu dodatnih edukacija djelatnika vrtića iz područja ljudskih prava, te povezanosti ostvarivanja različitih prava djece s teškoćama u razvoju i njihovih roditelja.

Vrijeme boravka djece s teškoćama u razvoju u vrtiću i opservacijski ugovori

Kada djeca s teškoćama u razvoju ostvare pravo upisa u dječji vrtić često im se prvih nekoliko mjeseci određuje boravak u vrtiću samo sat vremena dnevno. Za razliku od djece bez teškoća koja na početku imaju kratko razdoblje prilagodbe na vrtić, a nakon čega pohađaju poludnevni ili cjelodnevni program, za djecu s teškoćama u razvoju s roditeljima se često sklapaju opservacijski ugovori ili aneksi ugovora za vrijeme trajanja opservacijskog programa koji vrtići autonomno određuju i često i produžuju. Dakle, za djecu s teškoćama u razvoju se unaprijed određuju drugačiji uvjeti boravka što također smatramo diskriminatornom praksom. Jednako tako nerijetko nakon toga pohađaju vrtić u kraćim trajanjima pa čak i samo nekoliko dana tjedno (pri tome ne mislimo na djecu koja su uključena i u psihosocijalnu podršku). U pojedinim pravilnicima dječjih vrtića navedeni opservacijski programi su čak i opisani.

Osim toga, primjenu opservacijskog perioda nalazimo i u programima predškole iako imaju propisanu obveznu satnicu i riječ je o obaveznom programu. No, čak i u okviru njega se nađe izgovor da je to najbolji interes djeteta iako za godinu dana kreće u obaveznu osnovnu školu u kojoj će obavezno boraviti najmanje četiri sata dnevno.

Prema čl. 19. Zakona te čl. 3. Državnog pedagoškog standarda dijete može pohađati sljedeće programe predškolskog programa odgoja i obrazovanja s obzirom na trajanje: (1) cjelodnevni predškolski program u trajanju od sedam do 10 sati dnevno, (2) poludnevni u trajanju od četiri do šest sati dnevno, (3) višednevni u trajanju od jednoga do 10 dana (programi izleta, ljetovanja i zimovanja) i (4) programi u trajanju do tri sata dnevno.

Zatražili smo od MZOM-a tumačenje, odnosno točno značenje, termina programa u trajanju do tri sata dnevno postavljajući upit je li riječ o programima koji traju tri sata svaki dan ili je riječ o programima koji mogu trajati i manje od tri sata. Pitali smo i znači li to da se mogu sklapati ugovori do na primjer jedan sat dnevno ili sat i pol dnevno i sl. te ako je tome tako, na koje programe predškolskog odgoja i obrazovanja s obzirom na vrstu bi se u tom slučaju navedeno odnosilo? Odgovor do okončanja izrade predmetnog izvješća nismo zaprimili, a smatramo da je u cilju izjednačavanja praksi značajno da MZOM pošalje vrtićima tumačenja pojedinih odredbi Zakona i Državnog pedagoškog standarda. Naime, smatramo da boravak od sat vremena dnevno niti omogućava djeci provedbu nacionalnog predškolskog kurikuluma niti socijalizaciju niti možemo govoriti o stvaranju radnih navika i sl., a niti o ostvarivanju prava roditelja na rad o kojem smo uvodno govorili. Nadalje, mišljenja smo da djeca s teškoćama u razvoju imaju kao i ostala djeca pravo na uključivanje u predškolski program pod jednakim uvjetima i osigurano vrijeme prilagodbe ovisno o potrebama djeteta. Smatramo da ne možemo govoriti niti o kvalitetnoj opservaciji ukoliko dijete boravi samo sat vremena dnevno jer nije riječ o dijagnostičkom postupku nego uključivanju u predškolski program. Stoga opisana postupanja vezana uz vrijeme boravka djece s teškoćama u razvoju predstavljaju diskriminatornu praksu.

Primjer iz prakse (1): Majka djevojčice s motoričkim oštećenjima koja se kreće pomoću invalidskih kolica nam se pritužuje budući da im je nakon tri mjeseca boravka kćerke u vrtiću po sat vremena u opservacijskom razdoblju ponuđen novi ugovor do kraja pedagoške godine u trajanju od sat i pol dnevno. Obzirom da ne postoji zakonska osnova za opservacijske ugovore, zatražili smo od vrtića očitovanje, primjerak ugovora koji sklapaju sa svim roditeljima te ugovor koji je sklopljen u ovom slučaju, a nakon čega smo zatražili pojašnjenja pojedinih odredbi ugovora sklopljenog za ovu djevojčicu. Vrtić svoju odluku obrazlaže opisom funkcioniranja djevojčice u skupini tijekom tri mjeseca opservacije na sat vremena dnevno koje je više usmjereno na opis potrebne stalne pomoći vezano za motoričke teškoće te da je djevojčica u komunikaciji više usmjerena na odrasle nego na djecu. Navode i da je prihvatila ostajanje u skupini bez negodovanja kao i potrebnu brigu odraslih osoba (uključen i treći odgojitelj). Na kraju zaključuju da s obzirom na opisano funkcioniranje djevojčice, citiramo *„…te prirodu djetetovih teškoća, u narednom periodu nije bilo naznaka značajnih promjena djetetova psihofizičkog statusa i razine samostalnijeg funkcioniranja te je roditeljima predložen završetak perioda*

opservacije i daljnji boravak u trajanju 1,5 sati u skladu sa djetetovim mogućnostima i mogućnostima ustanove da djetetu pruži adekvatnu podršku u vidu trećeg odgojitelja…Roditelju je navedena mogućnost za ponovno podnošenje zahtjeva za produljenje boravka djeteta u vrtiću tijekom siječnja 2025. godine.“ Vrtiću smo uputili mišljenje da su stručna povjerenstva dječjih vrtića nadležna za prosudbu o uključivanju djece u određene predškolske programe i određivanje potrebnih prilagodbi i podrške djeci s teškoćama u razvoju. Svako dijete s ili bez teškoća u razvoju treba imati razdoblje prilagodbe, vremensko trajanje kojeg će ovisiti ponaosob o svakom djetetu. Međutim, višemjesečnim promatranjem i boravkom djece s teškoćama u razvoju samo sat vremena dnevno ne postiže se svrha uključivanja u predškolski program odgoja i obrazovanja. Skraćivanje vremena boravka motivirano isključivo djetetovom teškoćom nije prihvatljivo i ne smije se učestalo opravdavati najboljim interesom djeteta ili potrebom uključivanja u rehabilitacijske programe izvan vrtića. Važno je istaknuti da je boravak u dječjem vrtiću poticajan za razvoj svakog djeteta pa tako i djeteta s teškoćama u razvoju što je i znanstveno potvrđeno.

Iako djevojčica ima određene vizuo-motoričke teškoće za pretpostaviti je da će se razvojem i rehabilitacijom uspješno rehabilitirati. No, ono što je puno bitnije riječ je o djevojčici koja kao i ostala djeca ima potrebu rasti kroz igru i druženje s drugom djecom te je svakako i za nju značajno ono što predškolski kurikulum ima za ciljeve i svrhu. Stručnjaci su predškolski program osmišljavali vodeći računa i o obveznom osnovnoškolskom obrazovanju u koji se unatoč postojanju teškoća u razvoju djeca moraju uključiti i kojeg moraju pohađati u vremenskom trajanju kurikuluma razredne odnosno kasnije predmetne nastave.

Budući da predškolski program (osim programa predškole) nije obavezan češće se djeca s teškoćama u razvoju isključuju iz njega. Istodobno se od njih za nekoliko godina očekuje da su spremni za uspješno uključivanje u osnovnoškolski sustav obrazovanja. Kod ove djevojčice psiholozi su utvrdili prosječne intelektualne sposobnosti i kako smo naveli poteškoće u vizuomotornoj percepciji i motoričkom funkcioniranju te je za pretpostaviti da će pohađati redovni program obrazovanja u redovnoj osnovnoj školi. Stoga smatramo da je za nju bitno uključivanje u predškolski program odgoja i obrazovanja te smo vrtiću predložili da razmotre mogućnost dužeg boravka u vrtiću i da ugovor sklope sukladno zakonskim osnovama.

Primjer iz prakse (2): Djevojčici s teškoćama u razvoju nakon saznanja za pravo roditelja na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju promijenjeno je trajanje boravka u vrtiću unatoč interesima i potrebama djevojčice koja je bila do tada kvalitetno uključena. U ovom primjeru u našem postupanju pokazalo se kao rješenje problema jasno informiranje djelatnika vrtića o postojećim zakonskim odredbama. Naime, vrlo često se u slučajevima kada roditelji koriste pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju uvjetuje i kraći boravak djeteta u vrtiću i to najčešće do četiri sata, što roditeljima ne dozvoljava da u potpunosti ispune svoje radne obveze. Navedeno nema uporišta u propisima budući da kada roditelj koristi navedeno pravo dijete može boraviti u dječjem vrtiću do osam sati.

Primjer iz prakse (3): Za djevojčicu s teškoćama u razvoju čije majka je koristila pravo na rad s polovicom punog radnog vremena roditelji su imali sklopljen ugovor na cjelodnevni predškolski program uz napomenu da nije preporučeno boraviti u punom obimu programa. Djevojčica nije boravila duže od šest sati koliko je majci bilo potrebno da ode i dođe s posla. Osnivač vrtića je osigurao podršku pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju. Majka nam se obraća kada joj u tijeku pedagoške godine na potpis daju individualizirani program za djevojčicu i novi ugovor kojim određuju da se djevojčici pruža usluga 4-satnog programa. S obzirom da se majka obratila i MZOM-u nakon njihove promptne reakcije istog dana po zaprimanju pritužbe djevojčici je ponovno omogućeno 6-satno pohađanje programa predškolskog odgoja i obrazovanja. Unatoč tome što je slučaj bio riješen dječjem vrtiću smo uputili mišljenje i istaknuli sve odredbe međunarodnih i nacionalnih dokumenata o pravu na predškolski program odgoja i obrazovanja uz obvezu razumne prilagodbe. Vrtić nam je povratno dostavio opsežno izvješće u kojem su detaljno opisali sve probleme s kojima se susreću u svojem radu u osiguravanju potrebnih uvjeta i prilagodbi za djecu s teškoćama u razvoju, ograničenja Državnog

pedagoškog standarda, razumijevanja od strane drugih roditelja te potvrdili da su krivo tumačili odredbe vezano za duljinu boravka djece s teškoćama u razvoju u vrtiću. Njihovo izvješće ponovno je potvrdilo nužnost za kvalitetnom suradnjom s osnivačem i spremnost osnivača u osiguravanju potrebnih uvjeta.

Niz je primjera djece čiji roditelji koriste pravo na rad s polovicom radnog vremena i kojima vrtić odobrava boravak u trajanju do četiri sata pa tako i majci dvoje djece – blizanaca s kojima živi sama i potrebno joj je najmanje 30 minuta vožnje autom od vrtića do posla. Dojma smo da često djelatnici vrtića ne vode računa o realnom kontekstu života obitelji djece s teškoćama u razvoju. U ovom slučaju postoje i objektivne okolnosti strukture funkcioniranja skupina i spavanje djece, ali vjerujemo da se u partnerskoj suradnji uz razumijevanje može iznaći kvalitetno rješenje za sve. Vrlo često roditelji u strahu da im se neće odobriti pravo zahtjeve prema vrtiću dostavljaju istodobno i na našu elektronsku poštu, citiramo: *„U pravu ste, upit je išao na mail vrtića vezano za njihovu odluku o zatraženom još jednom satu boravka u vrtiću, jer je grad financiranje tog sata odobrio još prošle godine. Odlučila sam ići isključivo pisanim putem, putem maila i označiti sve službe jer više nemam ni snage ni živaca prepirati se rekla-kazala s ravnateljicom vrtića pokušavajući dobiti ono na što moje dijete ima pravo i što mu je potrebno.“…“…zahvaljujem se na Vašem trudu, ali morate znati da papir podnosi svašta i da ja vas nisam označila u mail i prijavila vrtić i ravnateljicu inspekciji ništa od ovih pet sati nije bilo…“*

Partnerska suradnja roditelja i vrtića izuzetno je bitna i kada postoji kvalitetna dvosmjerna komunikacija iznađu se kreativna rješenja za mnoge neosigurane uvjete i izazove. Stoga je bitno njegovati taj partnerski odnos koji najprije uskratom upisa, a potom i skraćivanjem prava boravka stvara temelje nepovjerenja.

Program predškole

U poglavlju 2.1. Jednakost i diskriminacija opisali smo već jedan primjer dječaka kojem su prvotno osigurali samo tri puta tjedno po pola sata programa predškole.

Primjer iz prakse: Drugi primjer je djevojčica koja je dobila odgodu upisa u 1. razred osnovne škole te je već prethodnu godinu prije polaska u prvi razred osnovne škole kao obveznik programa predškole pohađala navedeni program predškole, ali samo jedan sat tri puta tjedno. Majka se tek sada obraća s obzirom da je djevojčica prvi tjedan ponovno uključena samo sat vremena tri puta tjedno. Nakon što smo vrtiću dostavili mišljenje i upozorili na odredbe KPOSI i zakonski obveznu satnicu programa predškole zaprimili smo izvješće vrtića da su majci predložili samo da prvi dan te nakon toga prvi tjedan pohađa u skraćenom vremenu kako bi se upoznala s odgojiteljima i prostorom u kojem će se provoditi program.

Ističemo da je program predškole obvezni program odgojno-obrazovnoga rada s djecom u godini dana prije polaska u osnovnu školi i dio je sustava odgoja i obrazovanja u RH te svako uskraćivanje navedenog prava predstavlja povredu zakonskog prava djeteta. Jednako tako je za nacionalni kurikulum predškole zakonom propisana obvezna satnica pri čemu s obzirom na interese i prava djece predlažemo da se kod djece s teškoćama u razvoju koja nisu uključena u predškolski program odgoja i obrazovanja (pohađanje vrtića) osigura pravo na punu satnicu, a ne minimalno obveznu satnicu. Naime, smatramo da ih je bitno pripremiti za uključivanje u nastavni proces škole, odnosno strukturirane aktivnosti.

Smatramo da je potrebne prilagodbe potrebno osigurati puno ranije kroz predškolski program odgoja i obrazovanja koje se često propuštaju unatoč zakonskom pravu i prednosti te i unatoč ostvarenom pravu upisa.

Ostanak u vrtiću zbog odgode

Zaprimili smo i nekoliko zamolbi da se djeci s teškoćama u razvoju koja su prijevremeno oslobođena od upisa u 1. razred osnovne škole omogući pohađanje vrtića sve dok ne krenu u školu. MZOM nam je

dostavilo odgovor koji je upućen i vrtićima da je zakonom omogućena odgoda upisa u prvi razred osnovne škole za jednu školsku godinu te privremeno oslobađanje od upisa u prvi razred osnovne škole koje nema vremensko ograničenje, a koje je namijenjeno djeci koja zbog vrlo teškog zdravstvenog stanja nisu u mogućnosti polaziti niti jedan od primjerenih programa obrazovanja. Ujedno ističu da u slučajevima privremenog oslobađanja od upisa u prvi razred je riječ o djeci kojima je zbog vrlo teškog zdravstvenog stanja boravak u bilo kojoj vrsti institucionaliziranog odgoja i obrazovanja (uključujući i dječje vrtiće) predstavlja izraziti zdravstveni rizik.

Činjenica je da je institut privremenog oslobađanja od upisa u prvi razred osnovne škole zakonskim odredbama vezan uz dijete kojem je zdravlje teško oštećeno ili ima višestruke teškoće. Međutim, u praksi se odobrava i u situacijama kada je djetetu s teškoćama u razvoju razvojno potrebna još godina dana kako bi se uključilo u osnovno školovanje i pokazalo svoje maksimalne potencijale, odnosno iz istih razloga kao i odgoda upisa u 1. razred. Ranijim uključivanjem i izlaganjem školskim zadacima u trenucima razvojne nespremnosti prema mišljenjima stručnjaka utječe se ustvari kasnije na razvoj i pokazivanje stvarnih i maksimalnih potencijala i sposobnosti.

Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe

Ranije smo već spomenuli da odredbe Državnog pedagoškog standarda koje ograničavaju broj djece s teškoćama u razvoju po skupinama često ustvari i utječu na odluke o odbijanju ostvarenog prava na upis. Analizom važećeg Državnog pedagoškog standarda utvrdili smo da je u raskoraku sa suvremenim trendovima inkluzije. Prije svega nalazimo spornim podjelu na lakše i teže teškoće u razvoju, a da se pri tome uopće ne vodi računa o funkcioniranju djeteta. U postupanjima uočavamo da dijete ima određenu dijagnozu i vodi se kao dijete s teškoćama u razvoju (što i je), ali u funkcioniranju ne pokazuje nikakva odstupanja i teškoće niti ima potrebu za prilagodbama. Primjer je dijete kojem je zbog očne proteze uskraćeno pravo upisa i za kojeg je vrtić prilikom upisa tvrdio da treba posebne uvjete iako osim nošenja očne proteze ne pokazuje drugačije funkcioniranje od svojih vršnjaka. Postavlja se pitanje je li u tom slučaju opravdano zapriječiti drugom djetetu s teškoćama u razvoju upis u tu skupinu, a kako propisuje Državni pedagoški standard.

Jednako tako sukladno Državnom pedagoškom standardu pojedine teškoće koje se navode kao teže, npr. sljepoća, gluhoća, motorička oštećenja kada se dijete kreće uz pomoć druge osobe ili elektromotornog pomagala i sl., propisano je da bi trebale pohađati posebni program osim u slučaju kada u posebnoj skupini s posebnim programom nema dovoljan broj djece za ustroj posebne skupine. Ne vidimo razloga da se zbog navedenih i sličnih teškoća u razvoju dijete mora odvajati u posebne skupine po posebnom programu, već samo obvezu osiguravanja potrebne razumne prilagodbe i najčešće uključivanje pomoćnika za djecu s teškoćama u razvoju ili trećeg odgojitelja.

Konvencija ne poznaje posebne uvjete, već štoviše Odbor UN-a za prava osoba s invaliditetom u Općem komentaru br. 4. govoreći o pravu na uključivo obrazovanje pojašnjava, citiramo: *„Do isključivosti dolazi kada su učenici izravno ili neizravno spriječeni ili kada im je uskraćen pristup obrazovanju u bilo kojem obliku. Do segregacije dolazi kada se odgoj i obrazovanje učenika/studenata s invaliditetom odvija u odvojenom okruženju, a koje je osmišljeno ili se koristi kao odgovor na pojedinu vrstu invaliditeta ili raznih vrsti invaliditeta, odvojeno od učenika/studenata bez invaliditeta. Integracija je proces smještanja osoba s invaliditetom u postojeće redovne obrazovne ustanove, pod uvjetom da se oni mogu prilagoditi standardiziranim zahtjevima koji postoje u tim ustanovama. Uključivost predstavlja proces sustavne reforme koji uključuje … promjene i prilagodbe sadržaja, nastavnih metoda, pristupa, struktura i strategija u odgoju i obrazovanju kako bi se prevazišle prepreke i omogućilo jednako i participatorno iskustvo učenja, kao i okruženje koje najbolje odgovara potrebama i sklonostima svih učenika/studenata određene dobne skupine. Smještanje učenika/studenata s invaliditetom u redovan razred bez pratećih strukturnih promjena, primjerice u odnosu na organizaciju, plan i program i strategije podučavanja i učenja, ne predstavlja uključivost. Osim toga, integracijom se ne može automatski jamčiti prijelaz sa segregacije na uključivost.“*

U skladu s čl. 24. st. 1. KPOSI države potpisnice moraju osigurati realizaciju prava osoba s invaliditetom na obrazovanje kroz sustav uključivog obrazovanja na svim razinama, što uključuje predškolski, osnovnoškolski, srednjoškolski odgoj i obrazovanje te visokoškolsko obrazovanje, strukovno usavršavanje i cjeloživotno učenje, kao i izvanškolske i društvene aktivnosti, za sve učenike, uključujući osobe s invaliditetom, bez diskriminacije i na osnovi jednakih mogućnosti.

Odbor UN-a za prava osoba s invaliditetom u tom smislu navodi: *„potrebno je zabraniti isključivanje osoba s invaliditetom iz sustava općeg obrazovanja, uključujući kroz zakonodavstvo ili regulatorne odredbe kojima se ograničava njihovo uključivanje na temelju invaliditeta ili stupnja tog invaliditeta, na način da se uključivanje uvjetuje mjerom potencijala pojedinca ili navođenjem nesrazmjernog i nepotrebnog tereta u svrhu izbjegavanja obveze osiguranja razumne prilagodbe…. Izravno isključivanje značilo bi klasifikaciju određenih učenika/studenata kao „nesposobnih za obrazovanje" i stoga neprihvatljivih za pristup obrazovanju. Neizravno isključivanje značilo bi nametanje uvjeta uspješnog polaganja zajedničkog ispita kao uvjeta za upis u školu bez razumne prilagodbe i podrške."*

KPOSI se može u cijelosti primijeniti na DTUR, ali postoje i posebne odredbe koje određuju da DTUR trebaju, ravnopravno s drugom djecom, u potpunosti uživati sva ljudska prava i temeljne slobode. Pri tome se u obzir prvenstveno moraju uzeti najbolji interesi djeteta, odnosno da im se, u skladu s razinom njihovih teškoća i njihovim uzrastom, pruži pomoć kako bi djeca s teškoćama u razvoju mogla ostvariti svoje pravo na slobodno izražavanje svojih stajališta o svim pitanjima koja ih se tiču, a kojima će se potom dati odgovarajuće značenje sukladno njihovoj dobi i zrelosti (čl. 7. KPOSI).

Uvodno smo već naglasili da se u praksi nažalost već sam izraz najbolji interes djeteta koristi upravo u svrhu isključivanja djece s teškoćama u razvoju iz sustava predškolskog odgoja i obrazovanja na način da im se uskrati upis ili im se skraćuje vrijeme boravka u vrtiću. Stoga predlažemo izmjene odredbi Državnog pedagoškog standarda u skladu s današnjim saznanjima i trendovima inkluzije kako njegova primjena ne bi bila suprotna odredbama Ustava RH, Konvencije, Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju i Zakona o suzbijanju diskriminacije. Nastavno na dati prijedlog zaprimili smo odgovor MZOM da će prijedloge uzeti u obzir prilikom izmjena Državnog pedagoškog standarda bez jasne informacije kada će se isti mijenjati.

Nalazi jedinstvenog tijela vještačenja

U svojim postupanjima zamjećujemo da se učestalo od roditelja traži da dostave nalaz jedinstvenog tijela vještačenja. Jedan od razloga kojeg dječji vrtići navode su odredbe Pravilnika o načinu raspolaganja sredstvima državnog proračuna i mjerilima sufinanciranja programa javnih potreba u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (NN. br. 141/22; u daljnjem tekstu u poglavlju 2.14.1.: Pravilnik). Naime, vrtiću tumače da MZOM sufinancira programe javnih potreba za djecu s teškoćama u razvoju samo za djecu koja imaju nalaz i mišljenje jedinstvenog tijela vještačenja.

Pravilnik u čl. 3. određuje da MZOM osigurava sufinanciranje za svaki mjesec za programe za djecu s teškoćama u razvoju od navršenih šest mjeseci do polaska u osnovnu školu, po djetetu kojemu je vrsta i stupanj teškoće utvrđena prema posebnim propisima neovisno je li uključeno u odgojno-obrazovnu skupinu s redovitim ili posebnim programima za djecu s teškoćama u razvoju, ali ovisno o dužini njihova trajanja. Nadalje u čl. 4. određuje da je za sufinanciranje programa javnih potreba za djecu s teškoćama u razvoju potrebno dostaviti određenu medicinsku dokumentaciju, a djeca mogu biti integrirana u redovite skupine ili uključena u odgojno-obrazovne skupine u kojima se izvode posebni programi za djecu s teškoćama u razvoju.

Zakon u čl. 20. kada govori o pravu svakog djeteta rane i predškolske dobi na upis u dječji vrtić govoreći o prednostima navodi, citiramo: *„… djeca s teškoćama u razvoju i kroničnim bolestima koja imaju nalaz i mišljenje nadležnog tijela iz sustava socijalne skrbi ili potvrdu izabranog pedijatra ili obiteljskog liječnika da je razmjer teškoća u razvoju ili kronične bolesti okvirno u skladu s listom oštećenja funkcionalnih sposobnosti sukladno propisu kojim se uređuje metodologija vještačenja…"*

Na način kako je definirano dokazivanje postojanja teškoća u razvoju u navedenom čl. 20. Zakona čini nam se primjerenije u odnosu na dob djece koja pohađaju dječje vrtiće. Obzirom na nisku kronološku dob, smatramo neracionalnim samo za potrebe ostvarivanja prava na uključivanje u vrtiće i opisano sufinanciranje programa zahtijevati nalaz i mišljenje jedinstvenog tijela vještačenja ako dijete nije vještačeno u svrhu ostvarivanja prava iz drugih sustava (socijalna skrb, zdravstveno osiguranje i sl.) Takvo mišljenje smo uputili MZOM te i istaknuli da smatramo da je jednako tako dostatna potvrda izabranog pedijatra ili obiteljskog liječnika da je razmjer teškoća u razvoju ili kronične bolesti okvirno u skladu s listom oštećenja funkcionalnih sposobnosti sukladno propisu kojim se uređuje metodologija vještačenja.

Nastavno na dato mišljenje MZOM nas obavještava da je za sufinanciranje programa javnih potreba za djecu s teškoćama u razvoju moguće dostaviti i potvrdu izabranog pedijatra ili obiteljskog liječnika da je razmjer teškoća u razvoju ili kronične bolesti okvirno u skladu s listom oštećenja funkcionalnih sposobnosti sukladno propisu kojim se uređuje metodologija vještačenja.

Preporuke:

1. Predlažemo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih i osnivačima vrtića da se osmisli efikasniji sustav upisa u dječje vrtiće ili pravovremeno osiguraju potrebni uvjeti koji garantiraju upis djece s teškoćama u razvoju koji su ostvarili pravo upisa temeljem postojećih propisa i kriterija prednosti u ravnopravnim uvjetima postupka upisa.
2. Predlažemo da dječji vrtići i njihovi osnivači osiguraju djeci s teškoćama u razvoju ostvareno pravo upisa u dječji vrtić te u tom smjeru da se postupak upisa u vrtićima uskladi s KPOSI i Zakonom o suzbijanju diskriminacije, Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju i da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih dječjim vrtićima uputi tumačenje čl. 20. st. 7. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju.
3. Predlažemo da Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih zakonski zagarantira pravo djece s teškoćama u razvoju da kao i ostala djeca borave u vrtiću prema zahtjevima roditelja uz preporuke stručnjaka i prema zakonski određenim programima predškolskog odgoja i obrazovanja.
4. Predlažemo dječjim vrtićima i osnivačima da se djeci s teškoćama u razvoju u dječjim vrtićima osigura sva potrebna razumna prilagodba te pomoćnici za djecu s teškoćama u razvoju/stručni komunikacijski posrednici.
5. Predlažemo visokim učilištima te Agenciji za odgoj i obrazovanje da organiziraju edukacije iz područja ljudskih prava povezano s postojanjem teškoća u razvoju/invaliditeta i načela inkluzije i nediskriminacije.
6. Predlažemo osnivačima vrtića zapošljavanje punih stručnih timova čiji bi sastavni dio bili i zdravstveni radnici.
7. Predlažemo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih promjene Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe u skladu sa suvremenim trendovima inkluzije.
8. Predlažemo da se razmotri mogućnost da financiranje ili sufinanciranje djelatnika dječjih vrtića preuzme Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih kako bi bili osigurani jednaki uvjeti u različitim lokalnim zajednicama.

2.14.2. Osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje

U tablici 18. su prikazani podatci o broju učenika s teškoćama u razvoju u posljednje četiri školske godine dobiveni od Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih, a koje smo usporedili s kretanjem ukupnog broja učenika u školama u Republici Hrvatskoj koji je dostupan u okviru Školskog e-Rudnika.

Tablica 18. Broj učenika upisanih u osnovnim i srednjim školama u školskim godinama 2021./2022. i 2022./2023., 2023./2024. i 2024./2025.

Školska godina	Ukupan broj učenika	Ukupan broj učenika s TUR	Udio učenika s TUR u ukupnom broju	Broj učenika s TUR u OŠ	Broj učenika s TUR u SŠ
2021./2022.	456.441	29.153	6,39%	24.025	5.128
2022./2023.	454.232	30.131	6,63%	24.913	5.218
2023./2024.	450.855	31.958	7,09%	26.490	5.468
2024./2025.	448.478	35.891	8,00%	29.183	6.708

Izvor: MZO (prosinac 2021, prosinac 2022., prosinac 2023. i prosinac 2024.)

Prikazani podatci i dalje pokazuju isti trend povećanja broja učenika s teškoćama u razvoju i u osnovnoj i srednjoj školi, dok je istodobno ukupni broj učenika manji. Kao i prethodnih godina pratimo nastavak školovanja učenika s teškoćama u razvoju u srednjoj školi:

Tablica 19. Ukupan broj učenika i učenika s teškoćama upisanih u osnovnim i srednjim školama u školskoj godini 2024./2025. te udio učenika s teškoćama u razvoju u 2022./2023., 2023./2024.

Škola	Broj učenika 2024./2025.	Broj učenika s TUR 2024./2025.	Udio učenika s TUR u ukupnom broju 2024./2025.	Udio učenika s TUR u ukupnom broju 2023./2024.	Udio učenika s TUR u ukupnom broju 2022./2023.
Osnovna škola	300.501	29.183	9,71%	8,68%	8,05%
Srednja škola	147.977	6.708	4,53%	3,75%	3,6 %

Pratimo i uključivanje učenika s teškoćama u razvoju u redovne i posebne razredne odjele te u redovite osnovne i srednje škole gdje u odnosu na prethodne godine ne primjećujemo promjene.

Slika 1. Osnovnoškolski program

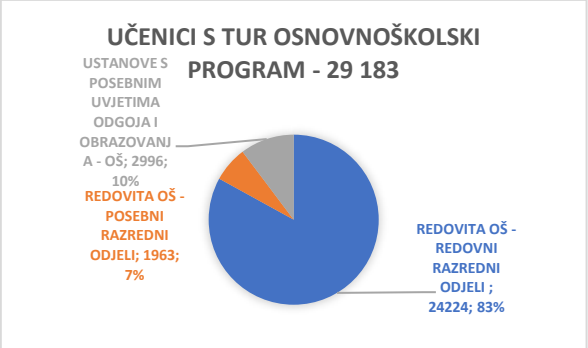

Slika 2. Srednjoškolski program

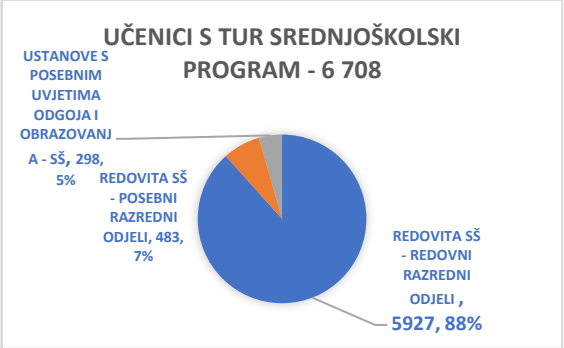

Izvor: MZO

Primjereni programi obrazovanja i posebni razredni odjeli

Osnovnoškolsko obrazovanje je obavezno i broj učenika s teškoćama u razvoju, kako smo prikazali, raste posljednjih godina. Informatizacijom vrtića i škola i različitim bazama podataka sve informacije su dostupne pravodobno. Međutim, budući da im se pravodobno ne osiguravaju potrebni uvjeti i prilagodbe, svake godine se čini kao da su svi zatečeni brojem djece s teškoćama u razvoju. Stoga se stječe dojam da se često za djecu s teškoćama u razvoju saznaje tek prilikom upisa u školu zbog čega sve potrebne prilagodbe kasne. Smatramo da je izmjenama odgovarajućih propisa potrebno snažnije povezati podatke o djetetu s teškoćama u razvoju iz različitih sustava (predškolske ustanove, ustanove socijalne skrbi, zdravstva) i potaknuti suradnju institucija radi lakšeg planiranja potrebnih prilagodbi i podrške.

Naime, sve su učestalije situacije da se rješenja o primjerenom programu obrazovanja donose prekasno zbog čega do samog početka školske godine, a ponekada niti prvih tjedana nastave djeca s teškoćama u razvoju ne znaju koju školu će pohađati pa samim time nemaju niti stvorene sve potrebne uvjete i osiguranu potrebnu podršku. Ako je prema iskustvu prethodnih godina poznato da prema sadašnjim propisima za cijeli postupak treba više vremena, potrebno je poduzeti odgovarajuće korake kako bi cijeli postupak bio pravovremen, uključujući i vrijeme potrebno za eventualne žalbe roditelja ili pokretanje upravnog spora zbog rješenja, odnosno odluke povjerenstva te pripremu potrebnih uvjeta: od razrednih odjela, prilagodbi, pomagala i sl.

Stoga smo već ranije predlagali da se omogući da upis u prvi razred bude jednak za svu djecu, odnosno da se omogući da svako dijete s teškoćama u razvoju bude u prvi razred uključeno kao i druga djeca u školu najbližu mjestu stanovanja. Praćenjem djeteta u školskom okruženju uz primjenu individualiziranih odgojno-obrazovnih programa i potrebnih prilagodbi, smatramo da se kvalitetnije i objektivnije može osigurati odgovarajuća daljnja prilagodba te utvrditi eventualna potreba promjene programa obrazovanja i sl. Ustrajni smo u mišljenju, a koje smo isticali u ranijim preporukama i godišnjim izvješćima, da je manji propust pružiti učenicima priliku školovanja u redovitim programima te ukoliko se pokaže da isti ne mogu svladati, usmjeriti ih ka posebnom programu. Puno je veći propust da se nakon cijelog osnovnog školovanja po posebnom programu utvrdi da je učenik ustvari mogao svladati redoviti program s čime smo se, iako ne tako često, susretali u svojim postupanjima.

Propisi iz područja odgoja i obrazovanja deklarativno podržavaju temeljni princip jednakih prava za svako dijete, a Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08 i 112/12) zabranjuje svaki vid razlikovanja po osnovi zdravstvenog stanja i invaliditeta. No, činjenica je da provedba pozitivnih propisa, odnosno praksa vrlo često nije u skladu s pojmom inkluzije, jednakosti i uživanja svih ljudskih prava zajamčenih KPOSI.

Primjeri iz prakse: Zaprimili smo nekoliko pritužbi roditelja nezadovoljnih predloženim određenim programom obrazovanja kojim je njihovoj djeci pri upisu u 1. razred osnovne škole odmah određen posebni program u školama dosta udaljenim od mjesta stanovanja pa često i u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja, a zbog čega su se žalili MZOM-u. Pojedini roditelji su nas povratno obavijestili da je MZOM uvažilo ili djelomice uvažilo njihovu žalbu.

S obzirom da pravobranitelj za osobe s invaliditetom ne smije utjecati na mišljenja članova stručnih povjerenstava i miješati se u tijek upravnog postupka, uputili smo MZOM prethodno istaknuto generalno mišljenje POSI da je manji propust pružiti učenicima priliku školovanja u redovitim programima te ukoliko se pokaže da isti ne mogu svladati, usmjeriti ih ka posebnim programima, te isto tako, da je manji propust ukoliko im se pruži prilika početak školovanja u posebnim programima uz individualizirani pristup, a ne odmah u posebnom programu za stjecanje kompetencija kao najmanje zahtjevnom programu.

U našim nacionalnim propisima i dalje postoji mogućnost školovanja u ustanovama s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja i posebnim razrednim odjelima, ali čak niti ovdje im nisu osigurani potrebni kvalitetni uvjeti za ravnopravno obrazovanje. Godinama uočavamo da još uvijek veliki broj obrazovnih stručnjaka i dalje podržava stav da je uključivanje djece s teškoćama u razvoju u posebne ustanove ono što je najbolje za njih. Istodobno, zbog sve učestalijih odluka stručnih povjerenstava o potrebi školovanja učenika s teškoćama u razvoju u ustanovama s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja i posebnim razrednim odjelima, sve je manje mjesta u postojećim posebnim razrednim odjelima i posebnim ustanovama. Stoga škole i ustanove sve češće traže našu podršku za dobivanje potrebne suglasnosti MZOM-a za ustroj novog posebnog razrednog odjela/odgojno-obrazovne skupine i zapošljavanja potrebnog djelatnika. Uvodno smo prikazali i naglasili da se broj učenika u RH smanjuje, a istodobno raste broj učenika s teškoćama u razvoju. Unatoč tome, škole više godina čekaju na potrebnu suglasnost MZOM za ustrojavanje novog posebnog razrednog odjela za koje vrijeme učenici s teškoćama u razvoju nemaju jednake i kvalitetne uvjete obrazovanja. Istodobno se za redovite razredne odjele nikada nije problematiziralo niti odgađalo odobravanje novog odjela.

Slično je bilo i ove školske godine: djeci bez teškoća u razvoju je bilo poznato koju školu i koji razred će pohađati najbliže mjestu stanovanja i bilo im je osigurano sve što je potrebno za početak školske godine. Istodobno određeni broj djece s teškoćama u razvoju i njihovi roditelji niti nekoliko dana prije početka nastavne godine nisu znali niti koja škola, niti koja učiteljica, niti hoće li imati potrebnu prilagođenu klupu ili potrebno pomagalo, pomoćnika u nastavi niti prilagođene udžbenike s početkom školske godine, a o čemu smo svjedočili i u medijskim izvještavanjima.

Zatražili smo tijekom godine od osnivača osnovnih škola podatke o tome koliko dugo čekaju na suglasnost MZOM-a za ustroj potrebnog posebnog razrednog odjela/odgojno-obrazovne skupine/odjela produženog stručnog postupka te koliko učenika s teškoćama u razvoju nema ili procjenjuju da s početkom školske godine 2024./2025. neće imati osigurane potrebne uvjete za provedbu primjerenog programa obrazovanja pri tome misleći na ustrojene posebne razredne odjele/skupine. Zaprimili smo odgovore uglavnom od svih osnivača. Iz odgovora saznajemo da 37 osnovnih škola koje su posljednjih godina podnijele zahtjev za ustrojavanje posebnog razrednog odjela/odgojno-obrazovne skupine/produženog stručnog postupka nisu dobile odgovor MZOM-a te da u trenutku prikupljanja podataka 85 učenika s teškoćama u razvoju nema osigurane potrebne uvjete obrazovanja u smislu da se školuje u razrednom odjelu prema određenom programu obrazovanja. Nadalje, osnivači su nas obavijestili da je plan da 32 osnovne škole podnesu ili ponovno podnesu zahtjev za ustrojavanje novog posebnog odjela ili skupine te procjenjuju da s novom školskom godinom 53 učenika s teškoćama u razvoju neće imati osigurane potrebne uvjete. Zanimljivo je istaknuti da smo uočili da unatoč pritužbama koje smo zaprimali od roditelja ili škola u određenom gradu/županiji, pojedini osnivači tih škola nisu iskazali da imaju problem s dobivanjem suglasnosti MZOM za ustrojavanje posebnih razrednih odjela/skupina pri čemu nam nisu poznati razlozi zašto je tome tako.

Postojeći školski kurikulumi još uvijek ne daju mogućnost veće fleksibilnosti u prilagođavanju gradiva potrebama učenika s teškoćama u razvoju, već se strogo dijele na redovite, prilagođene i posebne te se time određuje i odjel u kojem će se školovati. Vjerujemo kako je vrijeme da se počne razmišljati o talentima i potencijalima samo za određena područja i mogućnosti stvarne provedbe propisanih i kreiranih programa dijelom školovanja u posebnom, a dijelom u redovitim programima pri tome ne dijeleći ih pri tome na redovite programe odgojnih predmeta i posebne programe obrazovnih predmeta. U ovom dijelu osvrćemo se na situacije kada učenik zbog postojećih teškoća ne može svladati samo jedan predmet npr. matematiku te slijedom toga treba samo iz tog predmeta posebni program.

Odbor UN-a za prava osoba s invaliditetom opisuje ključne značajke uključivog obrazovanja, a jedna od njih je i cjelovito obrazovno okruženje: koje…“ *uvažava sposobnost svake osobe za učenje te se za sve učenike, uključujući učenike s teškoćama u razvoju, postavljaju visoka očekivanja. Uključivo obrazovanje nudi fleksibilan nastavni plan i program i metode podučavanja i učenja koji su prilagođeni različitim interesima, potrebama i stilovima učenja. U ovom se pristupu predmnijeva pružanje podrške, razumne prilagodbe i rane intervencije na način da svi učenici mogu ispuniti svoj potencijal. Kod planiranja nastavnih aktivnosti, fokus je na sposobnostima i težnjama učenika, a ne na sadržaju. Cilj pristupa „cjelovite osobe” jest privesti kraju segregaciju u obrazovnom okruženju kroz osiguranje uključivog podučavanja u razredu u pristupačnom okruženju za učenje, uz odgovarajuću podršku. Obrazovnim sustavom mora se osigurati individualizirani pristup obrazovanju, umjesto da se od učenika očekuje da se oni prilagode sustavu.“*

Prethodno smo istaknuli da je često broj učenika u posebnim razrednim odjelima i posebnim ustanovama sa stručnim kadrom prekobrojan zbog čega se ne može govoriti o kvalitetnom i individualiziranom školovanju gdje učenici razvijaju svoje maksimalne potencijale.

Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava već treću školsku godinu radi u privremenim prostorima zbog rekonstrukcije postojećeg objekta. Dobili su odobrenje MZOM-a da privremeni prostori udovoljavaju uvjetima za rad prema postojećim propisima i slažemo se da je teško pronaći u potpunosti adekvatne

privremene prostore. Jedina mogućnost osiguravanja u potpunosti kvalitetnih uvjeta je useljavanje u drugu školsku zgradu. Iako djelatnici COO Dubrava svojom motivacijom, prilagodbama i spremnošću za iznalaženje kreativnih rješenja u privremenim prostornim uvjetima kontinuirano iznalaze različita rješenja, smatramo da je potrebno uložiti dodatne napore kako bi se ubrzala obnova i rekonstrukcija zgrade COO Dubrava na lokaciji Tomislava Špoljara 2 u Zagrebu. Istovremeno smatramo da je potrebno i nastaviti s eventualnim iznalaženjem primjerenijeg prostora kako bi se poboljšali prostorni i drugi uvjeti rada COO Dubrava. Sama obnova traje već predugo, ali prema dobivenim informacijama nema izgleda da se obnova okonča u skorije vrijeme. Preporuku smo uputili osnivaču COO Dubrava.

Obilaskom Poliklinike SUVAG također smo uočili veće prostorne potrebe kako u školskom tako i vrtićkom dijelu ustanove te smo u skladu s time uputili preporuku osnivaču za iznalazak novih prostora za osnovnu školu Poliklinike SUVAG. Na taj način bi se stvorili veći prostorni uvjeti i kapaciteti, kako za odjel škole, tako i vrtića. Osnivač nas je obavijestio da već postoje planovi o proširenju kapaciteta te da su već poduzeli određene aktivnosti.

Edukacija tijekom primarnog studija i stručno osposobljavanje te podrška u radu

Godinama ukazujemo da je primarno obrazovanje budućih učitelja/nastavnika na studijima potrebno unaprijediti na način da steknu temeljno obrazovanje iz područja uključivog obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju i područja ljudskih prava s ciljem potpunog razumijevanja prava djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom na ravnopravne i jednake uvjete. Naime, obrazovanje je njihovo pravo, a ne područje o kojem se razmatra kao nečem mogućem i kao da im se daje mogućnost. Jednako tako, stručna podrška mobilnih stručnih timova i dodatne stručno-savjetodavne potpore u nadležnosti AZOO-a i ASOO-a omogućile bi kvalitetno uključivanje i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju. Smatramo da bi takva podrška češće trebala biti osigurana neovisno o pritužbama na rad škola. Međutim, i navedene agencije potrebno je kadrovski i materijalno ojačati i unaprijediti uvjete rada kako bi se privuklo stručnjake koji imaju bogato iskustvo i mogu pružiti takvu potporu.

Prijevoz

Tablica 20. Broj učenika kojima je osiguran prijevoz na temelju Odluke MZOM za školsku godinu 2022./2023., 2023./2024. i 2024./2025.

	2022./2023.		2023./2024.		2024./2025.	
Tip prijevoza	**Osnovna škola**	**Srednja škola**	**Osnovna škola**	**Srednja škola**	**Osnovna škola**	**Srednja škola**
Osobni prijevoz	2.147	189	2.421	253	2.677	312
Osobni prijevoz putnik	82	2	97	2	91	3
Ovlašteni prijevoznik	830	91	993	109	1.055	146
Pratitelj u javnom prijevozu	697	0	735	3	924	4
Školski prijevoz	344	6	357	2	382	24
Ukupno	**4.100**	**288**	**4.603**	**369**	**5.129**	**489**

Kada se učenik s teškoćama u razvoju uputi u posebni razredni odjel u školu ili posebnu ustanovu koja je udaljena od mjesta stanovanja, kako je vidljivo iz priložene tablice 20. roditelji u najvećoj mjeri preuzimaju obvezu prijevoza do škole u vlastitoj režiji, bilo osobnim automobilom ili kao pratitelji u javnom prijevozu te su u nepovoljnijem položaju od roditelja učenika bez razvojnih teškoća kojima osnivači organiziraju školski prijevoz. Podatci MZOM-a za posljednje tri školske godine pokazuju da je sve više učenika s teškoćama u razvoju u nekom od oblika prijevoza koje financira MZOM.

Primjer iz prakse (1) je učenik koji se obrazuje u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja za strukovno zanimanje i koji nije samostalan u dolasku do škole. Učenik živi u drugom mjestu i županiji jer nema primjereni program obrazovanja bliže mjestu stanovanja. Majka je zaposlena, ali koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena u mjestu udaljenom od škole i mjesta stanovanja te joj vožnja sina do škole i natrag ne omogućava ispunjavanje radnih obveza. Najadekvatnije za učenika bilo bi ili školovanje bliže mjestu stanovanja ili organizirani prijevoz do ustanove socijalne skrbi u kojoj se sada obrazuje, a na način kako je organizirano za učenike osnovnih škola kada je ista udaljena više od tri odnosno pet kilometara od mjesta stanovanja. Ovdje je riječ o srednjoj školi, ali i o učeniku koji zbog invaliditeta nije samostalan u dolasku te mu je potrebna pratnja. S obzirom da je riječ o ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja iz sustava socijalne skrbi, učeniku se mogu omogućiti različite socijalne usluge kao npr. dnevni boravak ili smještaj. No nameće se pitanje koliko je opravdano zbog neosiguranog prijevoza učeniku osiguravati usluge koje mu ustvari nisu potrebne. Ujedno navedene socijalne usluge isključuju prava na druge kao npr. određena prava na novčane potpore ili roditeljskog prava na rad s polovicom punog radnog vremena.

Primjer iz prakse (2) je učenica osnovne škole čiji su roditelji zaposleni, a voze kćer u školu udaljenu više od pet kilometara od kuće budući se učenica školuje u posebnom razrednom odjelu. S obzirom na to da teško usklađuju obiteljske i radne obveze, često su primorani plaćati drugu osobu da vozi djevojčicu u školu kada su oni spriječeni. Naknada za prijevoz koju dobivaju od MZOM za povećane troškove prijevoza ne pokriva troškove koje imaju, ali niti ne rješava probleme. Stoga nam se obraćaju sa zamolbom da joj se omogući promjena programa obrazovanja iz razloga školovanja bliže mjestu stanovanja.

S obzirom da nije uvijek moguće osigurati posebne razredne odjele u neposrednoj blizini, a što treba biti cilj, potrebno je uložiti dodatne napore svih sudionika kako bi se pravovremeno organizirao odgovarajući prijevoz koji ne smije biti prvenstveno i jedino odgovornost roditelja neovisno o financiranju/sufinanciranju od strane MZOM-a.

Primjer iz prakse (3): Obratila nam se škola u kojoj se školuje učenik koji se kreće pomoću invalidskih kolica pritužujući se na nepouzdanost prijevoza u organizaciji lokalnog prijevoznika: pritužuju se da se vozači ne pridržavaju dogovorenog vremena, samoinicijativno pitaju roditelje mogu li sami voziti dijete i sl. JLP(R)S organizator prijevoza nas izvještava da im zbog velikog broja korisnika, a vrlo često i izvanrednih okolnosti kao što je bolest vozača, značajan problem predstavljaju i promjene rasporeda nastavnih sati škola. Navode da im je važno dobiti konačni raspored nastavnih sati učenika prije početka školske godine budući da im kasnije izmjene stvaraju teškoće usklađivanja prijevoza s rasporedom.

Stručni suradnici

Kao i prošlih godina ističemo da je potrebno izraditi plan zapošljavanja potrebnih stručnih suradnika u svim odgojno-obrazovnim ustanovama u RH te da uz knjižničara i pedagoga mora biti zaposlen još minimalno jedan stručni suradnik: psiholog, socijalni pedagog, logoped ili edukacijski rehabilitator. Jednako tako, s obzirom na to da škole nemaju zaposlene sve profile stručnih suradnika, predlažemo da se u navedenom planu zapošljavanja na određenom području vodi računa da budu zastupljeni svi profili kako bi si škole mogle međusobno pružati stručnu podršku. Druga mogućnost je razmatrati da se jedan stručni suradnik određenog profila zapošljava za potrebe više škola te na taj način jedna škola može imati zaposleno više različitih profila stručnih suradnika, odnosno da se razvija mreža stručnih suradnika različitih profila za određeno područje i tako osiguraju sve potrebne stručne potpore, podrške i znanja. Potrebno je omogućiti administrativno rasterećivanje stručnih suradnika kako bi njihov rad bio usmjeren na potporu učenicima, roditeljima i učiteljima.

MZOM izvještava da je u osnovnim i srednjim školama u školskoj godini 2024./2025. zaposleno:

Tablica 21. Broj stručnih suradnika po profilu u osnovnim školama u školskoj godini 2024./2025.

Stručni suradnici	Osnovne škole	Srednje škole
Pedagog	1.072	466
Psiholog	678	252
Edukacijski rehabilitator	556	176
Logoped	224	25
Socijalni pedagog	176	38
Knjižničar	959	409
Ukupno	**3.665**	**1.366**

Pomoćnici u nastavi/stručni komunikacijski posrednici

Tijekom godine je donesen novi Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima (NN, br. 85/24) na temelju Zakona o osobnoj asistenciji, a koji po našem mišljenju i dalje nije kvalitetno riješio radno-pravni status pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika i njihovo stručno osposobljavanje. Pojedina pitanja vezana uz njihov rad su unaprijeđena, kao što je proširenje njihovih radnih obaveza kako bi im se omogućio rad sa što većim brojem sati i rad tijekom školskih praznika te i ugovor na cijelu školsku godinu, a koja svakako utječu i na kvalitetu i održivost navedene potpore. No, i nadalje je njihov radni odnos na određeno i najčešće nepuno radno vrijeme. Zakon o radu propisuje da se ugovor o radu može iznimno sklopiti na određeno vrijeme za zasnivanje radnog odnosa čiji je prestanak unaprijed utvrđen, a kada je zbog objektivnog razloga potreba za obavljanjem posla privremena. Stoga smatramo da se ovakvim uređenjem sklapanja ugovora o radu na određeno vrijeme, ovoj vrsti posla određuje i dalje karakter privremenosti i očekivanog trajanja. Neriješen i nesiguran radno-pravni status otežava angažiranje dostatnog broja osoba za pružanje kvalitetne podrške.

Stoga ponovno apeliramo da pomoćnici u nastavi i stručni komunikacijski posrednici kao i ostali djelatnici škola budu definirani istim propisima s određenim koeficijentom radnog mjesta te da se na njih primjenjuju isti kolektivni ugovori. Predlažemo i nadalje da se u budućnosti razmišlja o osmišljavanju srednjoškolskog strukovnog kurikuluma koji bi obuhvatio i rad pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika te sličnih potpora: osobne asistencije, videćih pratitelja i stručnih komunikacijskih posrednika za odrasle, a kao oblika stručnog osposobljavanja.

Pravilnik je također promijenio uključivanje pomoćnika u nastavi u posebne razredne odjele te je sada moguće uključivanje jednog te iznimno dva pomoćnika u nastavi u posebni razredni odjel. Roditelji u bojazni da njihova djeca neće nadalje imati adekvatnu podršku, najčešće posebnih razrednih odjela po principu djelomične integracije (učenici se dijelom školuju u redovitim, a dijelom u posebnim razrednim odjelima) na početku školske godine su nam se pritužavali u velikom broju na navedene promjene. Naše je mišljenje da uključivanje velikog broja pomoćnika u nastavi ne mora biti garancija ravnopravnih i kvalitetnih uvjeta obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju. Naime, obilaskom posebnih razrednih odjela, o čemu smo izvještavali i proteklih godina, uočavali smo da pomoćnici u nastavi poučavaju učenike s teškoćama u razvoju što nije njihova uloga niti su za isto osposobljeni. Pomoćnici u nastavi samo su jedan od oblika potpore i razumne prilagodbe te nikako ne mogu biti nositelji odgojno-obrazovnog procesa. Individualno poučavanje učenika od strane pomoćnika u nastavi moglo se uočiti i u redovnim razrednim odjelima što može dovesti i do nekog oblika segregacije u razrednom odjelu. Jedino učitelji/nastavnici kao i učitelji edukatori rehabilitatori mogu biti nositelji poučavanja učenika. Prilikom obilaska odgojno-obrazovnih ustanova i posebnih razrednih odjela često nismo mogli razabrati tko je u posebnom razrednom odjelu ustvari učitelj edukator rehabilitator, a ponekad učenici nisu imali niti zadovoljavajuće prostorne uvjete za rad. Naglašavamo da su edukacijski rehabilitatori, za razliku od učitelja u redovnim razrednim odjelima, osposobljeni za rad s djecom s

teškoćama u razvoju te jedini mogu i poučavati učenike po posebnim programima, osim u iznimnim situacijama.

Jednako tako, zagovaramo mogućnost donošenja posebnih odluka uključivanja broja pomoćnika u nastavi u iznimnim situacijama kada je nemoguće osigurati potrebnu potporu svim učenicima na propisani način. Naime, učenici se školuju u posebnim razrednim odjelima ovisno o tome koji primjereni program obrazovanja mogu svladavati te se u jednom razrednom odjelu nalaze učenici s različitim vrstama teškoća u razvoju, različitih odgovora na podražaje i različitih potreba. No, isto-tako, kada govorimo o inkluziji, u nju treba biti uključena cijela škola, a kada se učenici dijelom školuju po posebnom, a dijelom po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja, treba pravodobno planirati i složiti raspored nastavnih sati uključujući i potrebne oblike razumne prilagodbe na najoptimalniji način. Ovdje ne treba zanemariti razumijevanje i podršku kako osnivača, tako i MZOM, posebice ukoliko je rješenje ustrojavanje brojčano manjih razrednih odjela kako po redovitim, tako i posebnim programima. Naime, veličina posebnih razrednih odjela, odnosno broj učenika treba biti primjeren kako bi učitelji edukatori rehabilitatori mogli osigurati kvalitetno poučavanje svakog učenika u posebnom razrednom odjelu, a isto se odnosi i na redovite razredne odjele i kvalitetu poučavanja od strane učitelja.

Navedene prijedloge, njih ukupno devet smo uputili u e-Savjetovanje o prijedlogu Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima od čega su dva prihvaćena, jedan djelomično prihvaćen te jedan primljen na znanje dok ostali (njih pet) nisu prihvaćeni. Prihvaćeni prijedlozi odnosili su se na uključivanje drugog pomoćnika u nastavi u posebne razredne odjele te da je potrebno u pravilniku razraditi poslove pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika. Prihvaćen je i prijedlog vezan uz propisivanje kriterija, odnosno uvjeta u rješenju o pravu na potporu tijekom odgojno-obrazovnog procesa, a na osnovi kojeg se priznaje pravo na potporu.

Produženi boravak

Zaprimili smo i nekoliko pritužbi koje se odnose na uključivanje učenika s teškoćama u razvoju u program produženog boravka na koji imaju svako pravo i trebali bi im biti omogućeni kao i svim drugim učenicima uz obvezu osiguravanja razumne prilagodbe.

Primjer iz prakse (1): Majka učenice 2. razreda s motoričkim teškoćama s privremenim boravkom u RH koji je odobren na temelju spajanja obitelji obratila nam se jer kćerki nije odobreno pravo na produženi boravak te pravo na pomoćnika u nastavi. Oba roditelja su zaposlena, a djevojčica zbog svojih motoričkih teškoća nije samostalna u dolascima do škole niti može ostati sama kod kuće. Predložili smo da se žurno odobri zahtjev roditelja za uključivanje u produženi boravak i da se učenici osigura potrebna razumna prilagodba tijekom sudjelovanja u svim nastavnim, izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima. Dok je škola nas izvještavala da majka nikada nije podnijela zahtjev za uključivanje u produženi boravak, majka nas je zamolila da ne postupamo dalje zbog većih problema i narušavanja odnosa sa školom nakon naših postupanja i upućenih preporuka. Škola nas je ujedno obavijestila i o neodobravanju uključivanja pomoćnika u nastavi u program produženog boravka od strane osnivača te smo osnivaču uputili mišljenje i preporuku za uključivanje pomoćnika u nastavi tijekom sudjelovanja učenika s teškoćama u razvoju u svim nastavnim, izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima.

Primjer iz prakse (2): Majka učenika koji se školuje po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke dostavila je zamolbu za pomoć u ostvarivanju prava sina na produženi boravak u školi. Opisuje da je sin na početku školovanja bio uključen u produženi boravak kao i ostali učenici, da bi ju nakon određenog vremena, opravdavajući to njegovim najboljim interesom, zamolili da dolazi po njega do 14:00 sati. Majka je stoga zatražila ostvarivanje prava na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju, a zbog čega opisuje teškoće s nalaženjem i zadržavanjem posla te slijedom toga osiguravanja egzistencije i pojave straha od siromaštva. Podstanari su i žive u gradu na obali te opisuje teškoće zadržavanja iznajmljenog stana. Sin zbog razvojnih teškoća nije samostalan. Po zaprimljenom izvješću škole uputili smo ih u zakonske odredbe

koje se odnose na produženi boravak i istaknuli da učenik s teškoćama u razvoju ima jednako pravo kao i svi ostali učenici biti uključen u program produženog boravka uz osiguranu svu potrebnu razumnu prilagodbu i individualizirani pristup. Naglasili smo da smatramo da učenik treba imati potporu pomoćnika u nastavi tijekom cijelog boravka u školi te da je potrebno razmotriti program rada pomoćnika u nastavi koji može u okviru svojih poslova djelovati i na zaštitu učenika kada svojim ponašanjima ugrožava sebe ili druge učenike, a kako je i određeno Pravilnikom o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima. Slijedom toga smo im ukazali i da odredba u ugovoru sklopljenog s roditeljima, a koja kaže da učenik može biti isključen iz produženog boravka ukoliko nedisciplinom ometa rad grupe, otvara i pitanje jesu li učeniku osigurane sve potrebne prilagodbe i podrške. Naglasili smo nadalje da jednako tako se može učeniku prema njegovim potrebama osigurati potreban odmor kako bi mogao sudjelovati u nastavi i programu boravka. Svrha programa produženog boravka je podrška zaposlenim roditeljima i sigurnost da im dijete bude zbrinuto te pod nadzorom obavi preostale školske zadatke (pisanje domaće zadaće i dodatno poučavanje). S obzirom na njihove tvrdnje da učenik uz stručno praćenje učitelja razredne nastave u produženom boravku, koji je educiran i osposobljen za poučavanje učenika i vođenje u njihovom školskom radu, ne može pisati domaće zadaće, ukazali smo im na to da iz toga proizlazi da smatraju da će učenik biti uspješniji uz vođenje roditelja kod kuće. Naime, škola u obrazloženju svoje odluke navodi da učenik ne bi trebao ostati u boravku jer ne može sudjelovati u aktivnostima boravka, pa i pisanju zadaća koja je obavezna. S obzirom da su naglašavali i njegovo krhko zdravlje kao otežavajući čimbenik ostanka u produženom boravku, istaknuli smo da liječnici primarne zaštite i liječnici školske i sveučilišne medicine daju preporuke u skladu s preporukama specijalista o potrebnim mjerama i aktivnostima u odnosu na zdravlje. Naglasili smo u preporuci da je učenik i tijekom nastave te tijekom boravka do 14.00 sati jednako krhkog zdravlja te ne nalazimo da postoji veći rizik ostanka u boravku još sat i pol ili dva. Škola nije uvažila upućenu preporuku te nas je obavijestila da će u dogovoru s roditeljima učenik i nadalje uslugu produženog boravka koristiti u pola radnog vremena i da će pokrenuti promjenu programa obrazovanja uz suglasnost roditelja.

Navedeni primjer potvrđuje stajališta istaknuta na početku: najčešća zapreka osiguravanju jednakih mogućnosti školovanja djece s teškoćama i neosiguravanja razumne prilagodbe leži u niskoj razini svijesti o jednakim pravima – nerijetko skrivena iza tzv. „najboljih interesa učenika s teškoćama.“

Učenici s autizmom

Prethodnih smo godina izvještavali o brojnim izazovima školovanja učenika s autizmom, kako u redovitom, tako i posebnom sustavu obrazovanja što iziskuje nužnost razmišljanja o potrebnim promjenama ili moguće samo većoj fleksibilnosti unutar postojećeg sustava obrazovanja i postojećih kurikuluma. Učenici s autizmom ne mogu biti prepušteni samo brizi svojih roditelja.

Primjer iz prakse (1) je dvanaestogodišnji učenik s autizmom koji se školuje u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja po posebnom programu stjecanja kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i živi s majkom koja radi s polovicom punog radnog vremena zbog njege djeteta s većim teškoćama u razvoju. Roditelji su razvedeni, ali su oboje uključeni u odgoj i brigu o njemu. Učenik samo u prostorima škole pokazuje agresivna ponašanja prema drugim učenicima, djelatnicima, ali i školskom inventaru. Učiteljica i pomoćnica u nastavi su na bolovanju zbog dobivenih ozljeda. Iako, kako roditelji ističu, učenik voli ići u školu, nakon samo desetak minuta boravka u prostorima škole uslijed određenih podražaja reagira agresivno te škola svakodnevno poziva roditelje da dođu po njega. Na kraju prvog polugodišta je ostao i više od mjesec dana kod kuće, kako škola navodi, dok se njegovo ponašanje ne stabilizira. Učenik nigdje drugdje ne pokazuje takva ponašanja. Školuje se dakle u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja koja pruža i stručnu podršku drugim školama te se djelatnici smatraju stručnima. Posljedično njegovim ponašanjima i nastalim posljedicama, a nakon brojnih poduzetih različitih aktivnosti s ciljem da učenik primjereno funkcionira u prostorima škole, njihov prijedlog je nastava u kući ili medikamentozna terapija.

Kada govorimo o nastavi u kući, zadiremo i u prava roditelja na rad, ali ističemo da školovanje, a niti rehabilitacija djece s teškoćama u razvoju nikako ne mogu biti samo u „rukama roditelja“. Što se tiče medikamentozne terapije, istu predlažu liječnici – psihijatri, a tijekom međuresornog sastanka saznajemo od prisutne psihijatrice da postojeći lijekovi ili u potpunosti sediraju djecu s autizmom ili je potrebno pravovremeno predvidjeti u kojoj situaciji će se pojaviti nepoželjna ponašanja te lijek dati desetak minuta prije. Majka ovog učenika navodi da su obje vrste lijeka kod njega kontraindicirani od strane liječnika zbog drugih zdravstvenih teškoća. Ujedno roditelji postavljaju pitanje, s obzirom da nigdje ne pokazuje takva ponašanja, je li opravdano mu davati lijekove.

Sličan primjer iz prakse (2) je i učenik koji živi na otoku te se također školuje po posebnom programu stjecanja kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i rada u odgojno-obrazovnoj skupini osnovne škole. U sredini nisu dostupni niti rehabilitacijski postupci te isključivanjem iz školske sredine, ostaje prepušten samohranoj majci s kojom sam živi. I u ovom slučaju se razmatrala mogućnost nastave u kući, a mišljenje škole je bilo da bi za njega najprimjereniji bio čak nastavak školovanja u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja koja je daleko od mjesta stanovanja. S obzirom da, kako smo naveli majka živi sama s učenikom, u slučaju odobravanja nastave u kući majku, je brinulo daljnje svakodnevno funkcioniranje u životu (nabavci hrane, svojim odlascima liječniku i sl.) budući da je učenik u potpunosti ovisan o njoj 24 sata dnevno.

Primjer iz prakse (3) je i učenik koji se također školuje po posebnom programu stjecanja kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i rada u odgojno-obrazovnoj skupini osnovne škole čiji roditelji su se obratili sa zamolbom za pomoć zbog, kako navode, namjere škole da ga žele isključiti zbog autoagresivnosti, citiramo: „*…Doktorica nas je dočekala s papirima koje mi nismo ni vidjeli, testovi koje joj je poslala učiteljica i odmah je rekla da ga trebamo ispisati iz škole jer nema nikakvog napretka…ima 9 godina, trebao bi pohađati nastavu do 21. godine…Zašto ga žele isključiti?...Molimo vas hitno za pomoć jer smo očajni. Samo želimo da naše dijete ide u školu i da ima šansu kao i svi drugi.“*

Mišljenja smo da je potrebno žurno okupiti stručne i znanstvene institucije radi promišljanja što je potrebno promijeniti u sustavu obrazovanja za učenike s autizmom, osobito načina na koji bi trebalo „anulirati“ podražaje koji uzrokuju anksiozna te posljedično različita nepoželjna ponašanja kod njih. Iako je medicinski model napušten, školovanje u posebnim razrednim odjelima djece s različitim vrstama teškoća u razvoju u postojećim školskim zahtjevima i kurikulumima ponekad predstavlja veliki izazov za sve. Nameću nam se pitanja o tome je li potrebno razmatrati još manje razredne odjele kada su uključeni učenici s autizmom pa čak i razmišljati o izdvojenim situacijama individualnog poučavanja u školskim prostorima. U svakom slučaju, na svim razinama i u svim područjima kako rane intervencije, dijagnostike i rehabilitacije, podrške roditeljima, školovanja pa do organiziranog stanovanja i smještaja odraslih osoba s autizmom, smatramo da je potrebno žurno osmisliti nove oblike usluga i podrške za djecu i osobe s autizmom.

AZOO u jednom svojem izvješću navodi da se slaže sa našom konstatacijom da odgojno-obrazovni radnici redovitih škola nisu dovoljno stručno osposobljeni za odgojno-obrazovni rad s djecom i učenicima iz spektra autizma jer programi nastavničkih studija nemaju takve vrste osposobljavanja. Naglašavaju da AZOO pruža programe cjeloživotnog učenja i podršku mobilnih stručnih timova odgojno-obrazovnim ustanovama koje to zatraže. Međutim, u prethodnim primjerima niti taj oblik stručne pomoći nije se pokazao dostatnim te problem egzistira i nakon toga.

Prilagođeni udžbenici i univerzalni dizajn

Uzimajući u obzir trenutne propise vezane uz udžbenike te izbor udžbenika iz Kataloga odobrenih udžbenika, kao i prethodnih godina naglašavamo potrebu da se s ciljem pravovremenog osiguravanja potrebnih udžbenika te time i kvalitetnog obrazovanja za učenike s oštećenjem vida, u navedenom Katalogu u suradnji s Centrom za odgoj i obrazovanje Vinko Bek kao i ostalim institucijama ili udrugama koje rade prilagodbe udžbenika za učenike s oštećenjem vida, dogovori koji odobreni udžbenici s popisa će biti prilagođeni te kao prilagođeni budu navedeni u Katalogu odobrenih udžbenika. Iz navedenog bi proizlazilo da bi učitelji u razredu u kojem se upiše učenik s oštećenjem vida trebali

izabrati taj komplet udžbenika koji postoji i u prilagođenoj varijanti. Naše je mišljenje da je s obzirom na izvedbu to najprihvatljivije rješenje, posebice jer su svi udžbenici koji su na popisu odobreni od MZOM-a kao prihvatljivi za odgoj i obrazovanje. Međutim, ukoliko govorimo o jednakim mogućnostima, za očekivati je da izdavači imaju pripremljene sve udžbenike i radne materijale s popisa Kataloga odobrenih udžbenika i u oblicima potrebnim za učenike s oštećenjem vida, odnosno za sve vrste teškoća. Budući da su u pravilu udžbenici neprilagođeni i za učenike s disleksijom ili ADHD-om, ima mjesta promišljati o univerzalnom dizajnu kad se radi o tiskanju i izdavanju udžbenika.

Smatramo neprihvatljivim da udruge koje prilagođavaju navedene udžbenike moraju izdvajati visoke iznose za financiranje PDF formata nakladnicima kako bi uopće bilo omogućeno prilagođavanje udžbenika.

Srednjoškolski kurikulumi i upisi u 1. razred srednje škole

Tijekom godine su doneseni novi strukovni kurikulumi pa i pomoćnih zanimanja te zamjećujemo da se isti usklađuju i sa zahtjevima tržišta rada i moderniziraju kako je bilo i najavljeno. Naznake su i da će se samim time promijeniti i postavljeni zdravstveni zahtjevi za upise u strukovna zanimanja te se nadamo time i odmaknuti fokus s invaliditeta kao zapreke za obrazovanje. Zdravstvene zahtjeve kako su trenutno postavljeni, unatoč napomeni da kada je osigurana prilagodba i pomagalo isti se ne uzimaju u obzir, ne može trenutno po našem mišljenju zadovoljiti veliki broj djece i odraslih osoba kod kojih nije utvrđeno postojanje invaliditeta.

Ono što i nadalje ističemo je da je potrebno prilikom profesionalnog usmjeravanja učenika s teškoćama u razvoju odmaknuti fokus s pogleda na mogućnosti svladavanja nastavnog plana i programa/kurikuluma određenog programa i invaliditeta/teškoća u razvoju i usmjeriti se na interese i sposobnosti učenika s teškoćama u razvoju u praktičnom svladavanju ishoda, najbitnijih jednog dana i za rad u tom zanimanju. Na način kako su se do sada usmjeravali nakon završetka školovanja, događalo se da se nisu mogli zaposliti u svojem zanimanju.

Upisi u 1. razred srednje škole

Kada govorimo o upisima učenika s teškoćama u razvoju u 1. razred srednje škole, ponovno ističemo da smatramo da bi osnovne škole i županijska upravna tijela nadležna za obrazovanje koja provode upisne postupke trebale roditeljima jasnije pojasniti postupak upisa i profesionalnog usmjeravanja učenika. Smatramo da bi i uloga osnovne škole koja poznaje učenika s teškoćama u razvoju i prati ga svih osam godina školovanja u samom profesionalnom usmjeravanju trebala biti značajnija. Naime, vjerujemo da ukoliko i kada nema određene predrasude u odnosu na postojanje teškoća u razvoju, škola najbolje poznaje interese i sposobnosti svih učenika pa i učenika s teškoćama u razvoju. Prilikom odabira zanimanja potrebno je uzeti u obzir zanimanja za koja pokazuju interese i sposobnosti, a ne zanimanja slabijeg nastavnog kurikuluma, o čemu je bilo govora u prethodnom podnaslovu.

Zdravstvena njega i smještaj te pravo na obrazovanje

Vezano uz pitanja zdravstvene njege i zaštite u odgojno-obrazovnim ustanovama, susreli smo se s primjerima onemogućavanja pristupu obrazovanju na ravnopravnoj osnovi, a o čemu smo izvještavali u Izvješću o radu pravobranitelja za 2023. godinu. Nastavno na isto, tijekom godine je u suradnji s predstavnicima MZ-a, MZOM-a, MROSP-a i HZJZ-a predloženo da se s ciljem osiguravanja prava na obrazovanje učenicima s teškoćama u razvoju i pridruženim zdravstvenim teškoćama izrade upute/smjernice prema kojima bi ravnatelji odgojno-obrazovnih ustanova i ustanova s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja postupali ukoliko postoje potrebe za liječničkim uslugama u ustanovama obrazovanja. Predloženo je da se u takvim slučajevima ravnatelji prvenstveno obraćaju domovima zdravlja, bolnicama, županijskim zavodima za hitnu medicinu te županijskim zavodima za javno zdravstvo i drugim pružateljima zdravstvene zaštite u svojem mjestu radi angažmana liječnika koji bi učeniku sukladno njegovim potrebama pružili odgovarajuću zdravstvenu uslugu, a koja bi se liječnicima dodatno financirala. MZ, MZOM i MROSP bi trebali u tom smislu zajednički iznaći tehničke i financijske mogućnosti te potom i dostaviti upute o postupanjima svojim ustanovama. S obzirom da

smo i prilikom obilazaka ustanova socijalne skrbi uočavali iste izazove, predlažemo da se ovo pitanje uredi na isti način i za njih budući da zaposlene medicinske sestre i tehničari u ustanovama socijalne skrbi prema mišljenju svoje komore unatoč znanjima nisu ovlašteni izvoditi određene medicinske postupke.

Mada smo navedene prijedloge u nekoliko navrata su uputili MZ-u, MZOM-u, MROSP-u i HZJZ-u, potpuno su izostali mišljenje i odgovor MZ-a i MROSP-a.

S obzirom da smo se prethodnih godina, osim zdravstvene zaštite kao zapreke za ostvarivanje prava na obrazovanje, susreli s primjerima učenika čije se obrazovanje uvjetuje smještajem u ustanove socijalne skrbi, ponovno ističemo mišljenje da je za sve učenike najbolji interes da se upisuju u srednju školu u skladu sa svojim psihofizičkim osobinama te interesima i sposobnostima. Kako bi to bilo omogućeno, potrebno je iznaći adekvatni smještaj ili prijevoz ili drugo primjereno rješenje kojim bi se učenicima bez adekvatne roditeljske skrbi ili koji su na smještaju zbog potrebnih rehabilitacijskih postupaka i sl. omogućilo školovanje sukladno interesima i sposobnostima.

Primjer iz prakse: Obratila nam se majka čiji je sin s teškoćama u razvoju upisan u srednjoškolsko obrazovanje u ustanovi s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja udaljenoj više od 100 kilometara od mjesta stanovanja te je iz tog razloga i smješten u toj ustanovi. Majka saznaje da posljedično tome – smještaju u ustanovi treba ostati bez prava na rad s polovicom punog radnog vremena. Jednako tako, zbog smještaja sin ostaje bez prava na inkluzivni dodatak, a uz to majka ističe ima obvezu nadoplatiti određeni iznos za smještaj. Ujedno, ukoliko želi da sin, koji ne može samostalno putovati, vikende provodi kod kuće, troškovi putovanja im se ne refundiraju. Osim njega, ima još dvoje djece (trenutno je na rodiljnom ili roditeljskom dopustu) te zbog navedenih okolnosti majka razmišlja o mogućnostima obrazovanja u mjestu stanovanja pa čak i o opciji da ga u potpunosti isključi iz neobaveznog srednjoškolskog obrazovanja. Naime, da je bila mogućnost školovanja bliže mjestu stanovanja, ista bi bila već osigurana.

Svjesni smo postojećih propisa koji priječe ostvarivanja određenih prava prilikom smještaja u ustanovi socijalne skrbi iako se ovdje radi o smještaju sličnom učeničkom domu dok traje školovanje.

Polaganje državne mature

Postupajući po jednoj pritužbi učenika s teškoćama u razvoju kojem unatoč donesenoj odluci o pravu na prilagodbu ista nije pravovremeno osigurana tijekom polaganja ispita mature, uočene su stanovite „manjkavosti“ Pravilnika o polaganju državne mature (NN, br. 01/13, 41/19, 127/19, 55/20, 53/21, 126/21 i 19/23) u dijelu koji se odnosi na pravila ponašanja i obveze dežurnih nastavnika. NCVVO-u i MZOM-u dostavljena je preporuka da se izmjenama i dopunama Pravilnika koji predviđa postupanje učenika prilikom polaganja državne mature propiše i postupanje i obveze nastavnika, a koje se navode svake godine u dokumentu Pravilima o pripremi, organizaciji i provedbi ispita državne mature za određenu školsku godinu. NCVVO ističe da je donošenje izmjena i dopuna Pravilnika u nadležnosti MZOM-a te da je imenovana radna skupina koja ima zadaću razmatranja prigovora te pripremanje nacrta prijedloga izmjena ili dopuna. Izvješće MZOM-a još uvijek nismo zaprimili.

Preporuke:

Potrebno je i nadalje ustrajno graditi sustav odgoja i obrazovanja po principu inkluzivnog obrazovanja na svim razinama te u tom smjeru:

1. Predlažemo da se omogući upis djeci s teškoćama u razvoju u školu prema mjestu stanovanja uz razumnu prilagodbu i tijekom prvih razreda u školskom okruženju procijeni koji je primjeren program za njih. Preporučujemo školama da svoja testiranja (prilikom upisa u školu i utvrđivanja primjerenih programa obrazovanja) provode polazeći od sposobnosti i potrebne podrške učenicima s teškoćama u razvoju, a ne prema teškoćama u razvoju učenika. U tom smjeru predlažemo ujednačavanje postupanja stručnih povjerenstava u skladu s propisima i edukacijom članova stručnih povjerenstava škola i upravnih tijela županija - da se jednom godišnje obavezno

organizira dodatna obavezna edukacija svih članova stručnih povjerenstava u odnosu na sve njihove zadaće, odnosno određivanje svih oblika podrške i pomoći.

2. Predlažemo da i učenici s teškoćama u razvoju kao i učenici bez teškoća prije početka školske godine pravovremeno imaju sve informacije o tome u koju školu su upisani, u koji razred s kojom učiteljicom i sl. te da im budu osigurani svi potrebni uvjeti za rad, odnosno potrebna razumna prilagodba, pristupačnost škola, prilagođeni udžbenici i pomoćna tehnologija, pristupačan/prilagođen prijevoz od strane državnih i javnih tijela i sl.
3. Predlažemo da stručna povjerenstva pri upravnim tijelima županija rade izvan redovitog radnog vremena te za isto primaju naknadu. Naime, praćenjem uočavamo da je kvaliteta njihovog rada upitna zbog niza drugih poslova koje obavljaju. Iz istog razloga sve teže pristaju i biti članovi stručnih povjerenstava pri upravnim tijelima županija.
4. Predlažemo kvalitetno rješavanje radno-pravnog statusa pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika i njihovo stručno osposobljavanje kako bi se osigurala kvalitetna i kontinuirana potpora i olakšalo nalaženje osoba koje su spremne raditi taj posao.
5. Preporučujemo osigurati opsežniju edukaciju učitelja i nastavnika tijekom studija o inkluziji te kontinuirano stručno osposobljavanje učitelja/nastavnika za inkluzivno obrazovanje, ljudska prava te nužnost organizacije supervizije za učitelje i stručne suradnike te pomoćnike u nastavi/stručne komunikacijske posrednike, odnosno kontinuiranu podršku mobilnog stručnog tima.
6. Predlažemo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih da omogući pravovremeno odobravanje ustrojavanja novih posebnih razrednih odjela i zapošljavanje potrebnih učitelja kao i zapošljavanje stručnih suradnika – razvijanje mreže stručnih suradnika.
7. Predlažemo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i mladih osmišljavanje novih oblika obrazovanja i podrške, posebice za učenike s poremećajima iz autističnog spektra.
8. Predlažemo školama da se učenicima s teškoćama u razvoju kao i učenicima bez teškoća-omogući uključivanje u produženi boravak, sudjelovanje u izvanučioničkoj nastavi i izvannastavnim aktivnostima uz potrebnu prilagodbu i podršku.
9. Predlažemo da se u svakoj školi zaposle minimalno dva stručna suradnika različitog profila, pri čemu ne mislimo na knjižničare. S obzirom da su za kvalitetno obrazovanje potrebni svi profili stručnih suradnika navedeni u postojećem Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, ali su rijetko svi zaposleni u školi, predlažemo da se za određenu lokalnu zajednicu osigura mreža stručnih suradnika zaposlena na školama koja bi međusobno surađivala ili osiguraju cjeloviti mobilni stručni timovi. Naime, primjećujemo da uz nedostatak edukacije učitelja i stručnih suradnika često ne možemo govoriti o kvalitetnom uključivanju učenika s teškoćama u razvoju, a jednako tako zbog neznanja i bez potpore škole imaju otpore prilikom upisa učenika s teškoćama u razvoju.
10. Predlažemo da se razmotre i oblici prilagođenog prijevoza učenika s teškoćama u razvoju kada roditelji učenika nisu u mogućnosti zbog zdravstvenih ili drugih životnih okolnosti pa i zaposlenja biti pratnja.
11. Predlažemo osmišljavanje novog oblika profesionalnog usmjeravanja s većom ulogom osnovne škole koju učenik pohađa.

2.14.3. Visoko obrazovanje

Broj studenata s invaliditetom i definicija studenata s invaliditetom

Kako smo istaknuli u Izvješću o radu za 2023. godinu, s ciljem dostupnosti podataka o broju studenata s invaliditetom, više puta svim visokim učilištima preporuku da primjenjuju sveobuhvatni evidencijski upitnik – obrazac koji je izradila Koordinacija pravobranitelja za osobe s invaliditetom za područje visokog obrazovanja. Obrazac obuhvaća osobne podatke, podatke o invaliditetu, vrsti invaliditeta, podatke o potrebnim prilagodbama i pomagalima tijekom obrazovanja prije i sada te tijeku studija

(promjene studija, prekidi studija i sl.). Većim dijelom smo zaprimili izvješća da će se navedeni obrazac primijeniti uz potrebne manje preinake. U skladu s tim ove godine smo zaprimili i od većeg broja sveučilišta, odnosno veleučilišta i visokih škola, podatke i o godini studija te vrsti invaliditeta studenata s invaliditetom, ali podatci i dalje nisu ujednačeni. Stoga i nadalje ističemo da sve dok navedeni način prikupljanja broja studenata s invaliditetom kao i sama definicija studenata s invaliditetom ne bude prihvaćena i jedinstvena, taj broj i nadalje će biti samo okvirni pokazatelj i odraz različitih prava koje su studenti s invaliditetom ostvarili.

Kako bi se uspješno planirale potrebne potpore za studente s invaliditetom bitan je podatak o broju studenata s invaliditetom uključenih u visoko obrazovanje.

Preporuke:

Stoga i nadalje, kako bi se uklonile formalne prepreke, predlažemo definiciju studenata s invaliditetom te prijedlog propisivanja obavezne razumne prilagodbe sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom:

1. Studenti s invaliditetom su studenti čija zdravstvena stanja, teškoće ili oštećenja u međudjelovanju s čimbenicima iz okoline mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u akademskom okruženju na ravnopravnoj osnovi s drugim studentima zbog čega su im potrebne odgovarajuće prilagodbe i podrška.
2. Studentima s invaliditetom je, s ciljem ravnopravnog sudjelovanja u akademskom okruženju s ostalim studentima, nužno osigurati razumnu prilagodbu koja znači potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje za onoga koji je tu prilagodbu dužan osigurati.
3. S ciljem veće učinkovitosti preporuča se korištenje načela univerzalnog dizajna u podučavanju i učenju. Univerzalni dizajn označava oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. Univerzalni dizajn neće isključivati pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u onim slučajevima kada je to potrebno, odnosno individualizirane prilagodbe sukladno specifičnim potrebama pojedinih studenata s invaliditetom.

MZOM izvještava da je prema podatcima u Informacijskom Sustavu Studentskih Prava (ISSP-u) u akademskoj godini 2024./2025. upisano 435 studenata s invaliditetom dok ih je u akademskoj godini 2023./2024. bilo upisano 369. Riječ je o studentima koji su dostavili potvrdu da su uvedeni u Registar osoba s invaliditetom kako bi ostvarili ili pravo upisa izvan odobrene upisne kvote, pravo subvencioniranog stanovanja, pravo novčane potpore za prijevoz ili državne stipendije.
Visoka učilišta i sveučilišta prikupljaju podatke o studentima s invaliditetom koji su zatražili neku prilagodbu u akademskom okruženju, ostvarili pravo upisa izvan odobrene upisne kvote, zatražili potrebna pomagala i sl.

Tablica 22. Broj studenata s invaliditetom (SSI) prema podatcima sveučilišta i veleučilišta u akademskoj godini 2022./2023. i 2023./2024.

Sveučilište/Veleučilište	2022./2023.			2023./2024.		
	Ukupan broj studenata	Ukupan broj ssi	Udio ssi u ukupnom broju	Ukupan broj studenata	Ukupan broj ssi	Udio ssi u ukupnom broju
Ukupno sveučilišta	135.099	978	0,72%	135.675	1.059	0,78%
Ukupno - 31/19 veleučilišta i visokih škole *	24.670	88	0,36%	13.319	93	0,69%

Ukupno sveučilišta i veleučilišta	159.769	1.066	0,67%	148.994	1.152	0,77%

* Za akademsku godinu zaprimili smo podatke od 31 veleučilišta i visoke škole, za akademsku godinu 2023/2024. od 19 veleučilišta/visokih škola, a za 2024./2025.

Tablica 23. Broj studenata s invaliditetom (SSI) prema podatcima sveučilišta i veleučilišta u akademskoj godini 2024./2025.

Sveučilište/Veleučilište	2024./2025.		
	Ukupan broj studenata	Ukupan broj studenata s invaliditetom	Udio ssi u ukupnom broju
Sveučilišta			
Sveučilište u Dubrovniku	1.199	4	0,33%
Sveučilište u Osijeku	12.860	102	0,79%
Sveučilište u Puli	2.871	38	1,32%
Sveučilište u Rijeci	15.250	144	0,94%
Sveučilište Sjever	4.306	22	0,51%
Sveučilište u Slavonskom Brodu	1.779	1	0,06%
Sveučilište u Splitu	17.768	97	0,55%
Sveučilište u Zadru	4.202	103	2,45%
Sveučilište u Zagrebu	69.000	560	0,81%
Hrvatsko katoličko sveučilište	1.370	9	0,66%
Sveučilište Algebra	2.184	3	0,14%
Ukupno sveučilišta	132.789	1.083	0,82%
Veleučilišta			
Veleučilišta i visokih škole (20)	16.590	102	0,61%
Ukupno sveučilišta i veleučilišta	149.379	1.185	0,79%

Tablica 24. Broj studenata s invaliditetom (SSI) prema podatcima sveučilišta i veleučilišta u akademskoj godini 2024./2025. - vrste invaliditeta

Sveučilište/Veleučilište	2024./2025.	
	Broj studenata	Udio u ukupnom broju
100% oštećenje organizma - tj. ošt.	33	2,82%
90% oštećenje organizma- tj. ošt.	2	0,17%
80% oštećenje organizma - tj. ošt.	20	1,71%
60% oštećenje organizma - tj. ošt.	19	1,62%
50% oštećenje organizma - tj. ošt.	1	0,09%

60-100% oštećenje organizma - tj. ošt./najmanje III. stupanj funkcionalnog oštećenja	38	3,24%
40% oštećenje organizma - tj. ošt.	3	0,26%
IV. stupanj funkcionalnog oštećenja	6	0,51%
III. stupanj funkcionalnog oštećenja	10	0,85%
II. stupanj funkcionalnog oštećenja	1	0,09%
Motoričke teškoće	173	14,76%
Kronične bolesti	185	15,78%
Oštećenje vida	63	5,38%
Oštećenje sluha	30	2,56%
Poremećaji iz spektra autizma	24	2,05%
Govorno-glasovno-jezične teškoće	8	0,68%
Specifične teškoće učenja	185	15,78%
Oštećenje mentalnog zdravlja/psihosocijalne teškoće	161	13,74%
Hiperaktivni poremećaj/deficit pažnje	26	2,22%
Oštećenje unutarnjih organa	7	0,6%
Višestruke teškoće	74	6,31%
Privremene teškoće/nepoznato	103	8,79%
Ukupno	1.172	

Iz priloženih podataka vidljivo je da pojedina visoka učilišta vode podatke na temelju potvrda iz Registra osoba s invaliditetom u kojima se navodi postotak tjelesnog ili funkcionalnog oštećenja, odnosno na temelju podatka da je zatraženo pravo upisa u status redovitih studenata izvan odobrene upisne kvote uz uvjet da prijeđu razredbeni prag i zadovolje na eventualnoj provjeri posebnih sposobnosti.

Službe za potporu studentima i koordinatori za studente s invaliditetom

Tijekom 2024. godine nismo zaprimali pritužbe koje bi ukazivale na to da studentima s invaliditetom nije osigurana potrebna prilagodba u akademskom okruženju, pri čemu mislimo na prilagodbe ispita, primjenu individualiziranog pristupa, osiguravanje potrebnih pomagala i sl., a što vjerujemo da je velika zasluga postojanja službi i koordinatora na visokim učilištima koji pružaju podršku studentima s invaliditetom. Prethodnih godina smo isticali da je potrebno da se navedene službe i koordinatori organiziraju na svim sveučilištima i visokim učilištima kao i da je potrebno da se navedeno radno mjesto predvidi u okviru sustava koeficijenata koje određuje MZOM, a ne na temelju općih akata visokih učilišta/sveučilišta ovisno o senzibilitetu trenutnih uprava i rektora.

Nakon donošenja Zakona o plaćama u državnoj službi i javnim službama (NN, br. 155/23) te pripadajućim uredbama o koeficijentima, navedena radna mjesta i nadalje su okvalificirana na razini administrativnog osoblja, dok njihov rad predstavlja visoko specijalizirana stručna radna mjesta koja se mogu povezati s poslovima stručnih suradnika različitih profila u osnovnim i srednjim školama. Stoga i nadalje s ciljem pružanja kvalitetne podrške i osiguravanja potrebne razumne prilagodbe studentima s invaliditetom, kvalitetnog provođenja, razvoja i unaprjeđenja svih mjera i aktivnosti podrške studentima s invaliditetom te podrške nastavnicima u provedbi i poučavanju studenata s invaliditetom, predlažemo da se u odnosu na potrebe i broj studenata s invaliditetom predvidi radno

mjesto stručnog voditelja kao i dodatna stručna radna mjesta (stručni suradnici i savjetnici) na visokim učilištima/sveučilištima.

Upisi na studij

Pritužbe koje smo tijekom 2024. godine zaprimali najčešće su se odnosile na podrške koje su potrebne da bi osobe s invaliditetom kvalitetnije pristupile tercijarnom obrazovanju kao što su prilagođeni prijevoz, stipendije, osobna asistencija u studentskom domu te upis na studij.

Upis na studij, dakle ulazak u svijet visokog obrazovanja, obilježen je kao i kod nižih razina predrasudama o stvarnim sposobnostima studenata s invaliditetom, odnosno izjednačava se postojanje invaliditeta s određenim nemogućnostima i nesposobnostima za obrazovanje i rad, ali bez provjere stvarnih sposobnosti.

U odnosu na to, i ove godine ponovno želimo opisati, po našem mišljenju, diskriminatornu politiku pojedinih, a posebice visokih učilišta medicinskih struka, o postojanju zdravstvenih zahtjeva kao zapreke za upis na studij budući da su navedeni zdravstveni zahtjevi, kako smo i prethodnih godina isticali, ustvari opisani kroz vrste invaliditeta.

Zakon o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN, br. 119/22) propisuje da visoko učilište utvrđuje postupak upisa na studij u okviru svoje akademske samouprave tako da jamči ravnopravnost svih pristupnika, a da autonomija visokog učilišta ne može značiti slobodno kršenje međunarodnih i nacionalnih propisa, već mora biti u skladu s njima. Unatoč tome, visoka učilišta su počela slijediti praksu da u tekst natječaja za upis u 1. godinu prijediplomskih i integriranih studija uvrštavaju zapreku za upis u slučaju da kandidati ne ispunjavaju određene zdravstvene zahtjeve, a koji se najčešće odnose na postojanje invaliditeta. Zadovoljavanje zdravstvenih zahtjeva dokazuje se potvrdom liječnika školske i sveučilišne medicine te se upis temeljem istog odbija.

Visoko učilište o kojem smo pisali u Izvješću o radu za 2023. godinu i kojem smo uputili upozorenje i preporuke za uklanjanje diskriminacije u postupku upisa, obavijestilo nas je da je prihvatilo naše preporuke te da je izmijenilo sporne odredbe svojeg pravilnika koji određuje postupak upisa na studij. Istaknuli su u tom odgovoru da promjena spornog pravilnika u potpunosti odražava njihovo opredjeljenje za inkluziju i jednakost svih studenata kao i da tim promjenama pokazuju predanost na pružanju jednakih obrazovnih mogućnosti za sve studente. Iskazali su i otvorenost za daljnju suradnju i razmjenu mišljenja s ciljem promicanja prava i dobrobiti osoba s invaliditetom u obrazovnom sustavu. Međutim, uvidom u isti pravilnik, utvrdili smo da je izmijenjen jedan manji dio, pri čemu su promijenili zahtjev ispunjavanja zdravstvenih zahtjeva za rad na svim radnim mjestima u sklopu zanimanja, odnosno izbacili su tekst, citiramo iz pravilnika visokog učilišta: *„…kako bi nakon završetka studija svojim stečenim kompetencijama ispunjavao uvjete potrebne za tržište rada. Ispunjeni zdravstveni zahtjevi pokazuju da u trenutku upisa na studij nema zdravstvenih prepreka za rad ni na jednome radnome mjestu u sklopu zanimanja/kvalifikacija za koje se student obrazuje“.* Pozitivno je što su izbacili dio koji je ulazak u sustav visokog obrazovanja povezivao sa svijetom rada, međutim, i nadalje je ostala zapreka upisa studentima s različitim vrstama invaliditeta. Nakon ponovnog upućivanja istih preporuka te i postupanja Pučkog pravobranitelja i nastojanja održavanja zajedničkog sastanka, postupak upisa je ostao i nadalje isti i suradnja nije ostvarena. Visokom učilištu, a nakon stručnih konzultacija s liječnicima medicine rada HZJZ-a, uputili smo ponovno mišljenje i preporuku prije svega postavljajući upit što u svim postavljenim zdravstvenim kriterijima) znači termin „uredno“, citiramo: *„uredan vid s ili bez korekcije; uredno razlikovanje boja (Ishihara test - 24 slike); uredan sluh bez slušnog pomagala ili uz korištenje pomagala (ako postoji slušno pomagalo moguća je adaptacija na medicinske instrumente); uredna funkcija mišićno-koštanog sustava, trupa, gornjih i donjih ekstremiteta – očuvana funkcionalna pokretljivost kralježnice, gornjih i donjih ekstremiteta u fiziološkim granicama, uredna gruba i fina motorika gornjih i donjih ekstremiteta; uredna ravnoteža i stabilno stanje svijesti - odsutnost težih i trajnih odstupanja; uredno kognitivno funkcioniranje; uredno emocionalno funkcioniranje; uredno psihomotoričko funkcioniranje (podrazumijeva urednu kontrolu psihološki uvjetovanih motoričkih procesa*.“

Ponovno smo istaknuli da svako isključivanje a priori na temelju invaliditeta, osim u iznimkama propisanim Zakonom o suzbijanju diskriminacije, predstavlja diskriminaciju kao i nejednako postupanje prema osobama s invaliditetom u odnosu na ostale kandidate. Prethodno upisu na studij mladi s invaliditetom moraju završiti i srednjoškolsko obrazovanje te položiti državnu maturu te već time pokazuju svoje sposobnosti za mogući nastavak obrazovanja. Ujedno prilikom upisa na pojedine studije pa tako i predmetni studij, pristupnici moraju položiti i prijemni ispit. Tijekom studija uz osiguravanje razumne prilagodbe studenti s invaliditetom kao i svi ostali moraju svladati postavljene ishode učenja koji se vrednuju. Na način na koji je postavljen upis na predmetni studij, kako smo više puta istaknuli, ukazuje da bazično postoji mišljenje i stav da osobe s određenim invaliditetom ne mogu svladati ishode učenja, dok ukoliko je riječ o mladoj osobi koja nema invaliditet smatra se da će svladati sve ishode učenja bez uvjetovanja namijenjenog samo osobama s invaliditetom. Navedeno naravno da nije točno i da na svim visokim učilištima postoje mlade osobe koje tijekom studija same shvate da ne mogu svladati ishode učenja, da studij nije ono što su željeli kao i da ne uspiju položiti sve ispite i nastaviti studij ili magistrirati.

U međuvremenu smo zaprimili mišljenje Ministarstva zdravstva koje opisuje zanimanje liječnika/doktora medicine kao ono koje zahtjeva posebne uvjete rada u potpunosti opravdavajući upisni postupak temeljen na zdravstvenim zahtjevima u dijelu koji se odnosi na oštećenje mentalnog zdravlja kao bitnog izlučnog faktora uz prijedlog da bi bilo poželjno organiziranje profesionalnog usmjeravanja. Citiramo iz odgovora ministarstva: *„Zaključno, uzimajući u obzir ne samo zahtjeve radnog mjesta nego i zaštitu zdravlja osoba koje se tek počinju školovati, smatramo opravdanim da se od kandidata za upis na studij traži i potvrda o zdravstvenom stanju u kojem su opisane dijagnoze. Na taj način se može kvalitetnije donijeti ocjena i procjena sposobnosti zadovoljavanja radnih zahtjeva tijekom školovanja i kasnije zapošljavanja i rada. U slučaju mentalnog zdravlja, svakako je potrebno istaknuti da postoje zanimanja koje osobe s poteškoćama mentalnog zdravlja (ovisno i o vrsti poteškoće, što se utvrđuje detaljnom ocjenom i procjenom) trebaju izbjegavati zbog zaštite vlastitog zdravlja, a time i očuvanja vlastite egzistencije, te očuvanja zdravlja drugih.“*

Iz očitovanja Ministarstva zdravstva izdvajamo i, citiramo: „*…Upravo u svrhu izbjegavanja diskriminacije, potrebno je voditi se načelima uvodno spomenute profesionalne orijentacije i na individualnoj razini ocijeniti i procijeniti radne sposobnosti svake osobe koja se želi školovati za određeno zanimanje, neovisno radi li se o osobi s određenim oštećenjem zdravlja ili osobi koja je zasad zdrava. Potrebno je razlikovati diskriminaciju od nezadovoljavanja zdravstvenih zahtjeva nužnih prvenstveno uspješan završetak školovanja a kasnije i zapošljavanje*“

U potpunosti podržavamo postupak profesionalnog usmjeravanja prije upisa na studij za sve mlade osobe, no prije svega prilikom ulaska u obrazovanje potrebno je promatrati samo potrebne sposobnosti za završetak obrazovanja, a ne samo rada. U potpunosti se slažemo da osobe jednog dana prilikom zapošljavanja moraju zadovoljiti osnovne značajke radnog mjesta neovisno o tome jesu li one osobe s ili bez invaliditeta, a kako kaže i Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja. Jednako tako kao što niti osobe bez invaliditeta nemaju sposobnosti za sva zanimanja, tako niti osobe s invaliditetom, pri čemu svakako i invaliditet kao jedna od osobina utječe i na navedene sposobnosti. No, podsjećamo da je zapošljavanje i odabir odgovarajućeg kandidata za rad dužnost i pravo poslodavca, a ne obrazovnog sustava tako da obrazovni sustav ne bi trebao ulaziti u tu domenu i pretpostaviti da će se zapošljavanje odvijati samo na temelju diplome bez ocjene i utjecaja drugih karakteristika u odnosu na vrstu poslova unutar zvanja, a posebno s naglaskom na uvjete i organizaciju konkretnog radnog mjesta. Obrazovni sustav treba voditi računa o svladavanju postavljenih ishoda učenja, a koji su određeni sukladno zahtjevima tržišta rada ili bi trebali biti usklađeni.

Međutim, i u tom slučaju se ne možemo složiti da samo mlade osobe s invaliditetom trebaju pristupiti profesionalnom usmjeravanju i provjeri sposobnosti, već to onda treba biti postupak jednak za sve te svakako temeljen na načelu nediskriminacije i sagledavanja sposobnosti osoba, a ne samo postojećeg invaliditeta. Svjesni smo da invaliditet ograničava osobe s invaliditetom za pojedino obrazovanje, ali

jednako tako niti osobe bez invaliditeta nemaju sposobnosti za sva zanimanja jer ograničenja leže upravo u svim našim osobinama, sposobnostima kao osobe u cjelini koju tako treba sagledavati. Kako bi netko bio primjerice kirurg jednog dana, složit ćemo se da treba imati na primjer finu motoriku, izdržljivost, strpljivost, potreban vid, no činjenica je da navedene sposobnosti moguće nema niti osoba koja nema vidljive ili do sada dijagnosticirane motoričke teškoće ili oštećenje vida, oštećenje mentalnog zdravlja i sl. te iz tog razloga ukazujemo na potrebu jednakog pristupa ispitivanja potrebnih sposobnosti za svladavanje praktičnih ishoda obrazovanja. Na navedeno smo ukazali i Ministarstvu zdravstva i visokom učilištu ponovno te još jednom istaknuli krucijalno pitanje - na koji način se kod drugih kandidata za upis (bez invaliditeta/zdravstvenih teškoća) provjerava prilikom upisa vjerojatnost da će svladati sve postavljene ishode učenja do stjecanja diplome. Potvrda liječnika školske i sveučilišne medicine o udovoljavanju svim zdravstvenim zahtjevima na temelju postavljenih dijagnoza također ne jamči da će kandidat biti u mogućnosti svladati sve postavljene ishode učenja i jednog dana raditi na svim radnim mjestima liječnika. Isto tako, invaliditet i medicinska dijagnoza ne podrazumijevaju automatizmom da osoba s invaliditetom neće moći svladati postavljene ishode učenja. Naime, kako je i Ministarstvo zdravstva u svojem odgovoru istaknulo da se i kod pojedinih kandidata bez invaliditeta s vremenom pokazuje nedostatna mentalna otpornost za završavanje studija medicine, specijalizacije, a na kraju i samog rada kao liječnika.

Kako bi se spriječile moguće slične pojave na ostalim visokim učilištima prije postupka upisa, uputili smo svim visokim učilištima preporuku u kojoj smo naglasili da smatramo da natječaji koji postavljaju zdravstvene zahtjeve, odnosno invaliditet kao zapreku upisa, kao i oni koji predviđaju posebne razgovore s imenovanim povjerenstvima samo s kandidatima s invaliditetom dok se isti ne vode s kandidatima bez invaliditeta, smatramo diskriminatornim s osnove invaliditeta te predlažemo da visoka učilišta iznađu način provođenja postupka upisa jednakog za sve kandidate s ili bez invaliditeta kao i kako će provjeriti imaju li sposobnosti za svladavanje ishoda učenja ukoliko isto smatraju potrebnim. Naglasili smo da smatramo neprihvatljivim već prilikom samog upisa na studij propisati invaliditet i/ili zdravstveno stanje kao eliminacijski kriterij stavljajući ih u korelaciju sa sposobnostima svladavanja ishoda učenja i ne razmatrajući mogućnosti razumne prilagodbe koja će omogućiti svladavanje gradiva i prakse. Pravo na razumnu prilagodbu je pravo svake osobe s invaliditetom i predstavlja temelj za ostvarivanje jednakosti i ravnopravnog položaja u svim životnim područjima, pa tako i u obrazovanju. Jednako tako, postojanje invaliditeta i/ili zdravstvenog stanja ne znači nužno i nesposobnost svladavanja postavljenih ishoda učenja. Naglasili smo da vjerujemo kako smo svi svjesni da niti jedna osoba s ili bez invaliditeta nema sposobnosti, talente i mogućnosti svladati ishode svih studijskih programa. Međutim, primarno isključivanje temeljem invaliditeta uz presumpciju da samo osobe s invaliditetom ne mogu svladati određene ishode učenja, dok se za ostale buduće studente isto ne postavlja iako se ne tako rijetko pokaže da određeni broj studenata ne svlada ishode učenja, da nemaju sposobnosti svladati praktične ishode učenja, da sami shvate da ih studijski program ne zanima ili/i da im je pretežak i sl.

Naglasili smo i da spornim nalazimo i razmatranje procesa zapošljavanja prilikom upisa na studij te u odnosu na to ponovno isključivanje temeljem invaliditeta i/ili zdravstvenog stanja te smo vezano za to naglasili da je zapošljavanje odgovornost poslodavca, pri tome uzimajući u obzir uvjete i organizaciju konkretnog radnog mjesta.

Nismo zaprimili odgovore visokih učilišta, no nedavnim izvještavanjem o događanjima na Medicinskom fakultetu u Rijeci uočili smo čak moguću i zloupotrebu prijedloga da se potrebne sposobnosti testiraju postupkom jednakim za sve. Stoga smatramo i ponovno naglašavamo da je bitan moment promjena svijesti o sposobnostima osoba s invaliditetom, da je invaliditet samo jedna osobina koja, kada bi okolina bila drugačije organizirana, možda i ne bi predstavljala invaliditet, nego osobinu kao što je i boja očiju, kose, visina i sl. Kako smo i prošlih godina isticali, stvarno omogućavanje prava na obrazovanje i rad osobama s invaliditetom za koje smo se kao društvo potpisivanjem KPOSI opredijelili zahtijeva od nas da izlazimo iz ustaljenih i uobičajenih okvira razmišljanja i djelovanja i prihvatimo da se osoba ima pravo obrazovati za neko zvanje iako možda i većinu zanimanja koje

uobičajeno obavlja osoba s tim zvanjem neće moći obavljati. Zahtijeva od nas i da prihvatimo realnost da nitko od nas nema jednako izražene mogućnosti i sklonosti za obavljanje baš svih radnih zadataka koji su vezani uz zvanje koje smo stekli svojim obrazovanjem i da u odabiru zanimanja i dalje izbjegavamo ona u kojima naši nedostatci dolaze do izražaja. To ipak za većinu ne znači da smo zapriječeni u obrazovanju i stjecanju nekog zvanja, dok se kod osoba s invaliditetom isto niti ne provjerava niti stavlja pod neku sumnju, već se sposobnost izjednačava s postojanjem invaliditeta pa i bez osiguravanja razumne prilagodbe.

Subvencionirano stanovanje

Kako se svake godine osvrćemo na temu subvencioniranog stanovanja studenata s invaliditetom, smatramo značajnim naglasiti da nakon promjene Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava studenata u redovitom statusu na subvencionirano stanovanje (NN, br. 68/23) na način da je isti usklađen s Uredbom o metodologiji vještačenja (NN, br. 96/23) ne zaprimamo niti pritužbe o teškoćama ostvarivanja ovog prava.

Prema podatcima MZOM-a pravo na subvencionirano stanovanje tijekom akademske godine 2023./2024. godine ostvarilo je 13.715 studenata, od čega 258 studenata s invaliditetom što znači isti broj kao i prethodne akademske godine 2022./2023.

Primjer iz prakse: Jedini podnesak koji smo zaprimili odnosio se na upit studenta s invaliditetom o mogućem gubitku prava na subvencionirano stanovanje zbog promjene Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava studenata u redovitom statusu na subvencionirano stanovanje, a zbog činjenice da studira na veleučilištu. S obzirom da u okviru Pravilnika nije bilo promjena koje bi ukazivale na to da se ukidaju prava na subvencionirano stanovanje studentima veleučilišta, student je ostvario pravo subvencioniranog stanovanja u studentskom domu.

No, postupajući po pitanjima i pritužbama 24satne asistencije u studentskom domu u okviru zaprimljenih izvješća smo zaprimili podatke o studentima s invaliditetom koji po završetku jednog studija započinju drugi te tijekom višegodišnjeg studiranja i borave u studentskim domovima. Cjeloživotno obrazovanje je svakako bitan cilj kao dio stručnog osposobljavanja i usavršavanja rada pojedinca. No, analiziramo li malo dublje motivaciju studenata s invaliditetom, nailazimo ustvari na činjenicu da pristupačnost i prilagodbe koje su im omogućene u studentskim domovima i tijekom studija s ciljem samostalnijeg života, a koje nemaju u svojim domovima i lokalnim zajednicama kao i pitanje teškog zapošljavanja osoba s invaliditetom su često motiv njihovog daljnjeg obrazovanja. Naime, ostankom u studentskom svijetu osim potrebnih prilagodbi imaju i obveze, aktivni su i uključeni u društvo, a ne izolirani u njima neprimjerenim uvjetima.

Višegodišnje studiranje zbog nedostatka drugih usluga i mogućnosti smatramo da nije primjereno prije svega i za same studente s invaliditetom. Naime, za studente s invaliditetom kao i za ostale studente bitno je i poticajnije da se nadalje kroz život razvijaju i uključuju sukladno svojim sposobnostima i potencijalima kao i njihovi vršnjaci. Ostanak u dugotrajnom statusu studenta sa često mlađim osobama od sebe pa često i u prostorima studentskih domova samo iz razloga jer nisu osigurani pristupačni stanovi, pristupačna radna mjesta, potrebne podrške na radnim mjestima i slično ne samo da nije poticajno za njih, nego smo sigurni da utječe i na njihov osjećaj zadovoljstva, samopouzdanja i vrijednosti u životu.

Ujedno, od visokih učilišta saznajemo i da njihovim ostankom u studentskom domu se ne otvara mogućnost dolaska na studij drugog mladog studenta s invaliditetom koji se prvi puta upisuje i zbog prirode svojih teškoća treba prilagođenu sobu u studentskom domu.

Prijevoz

Kako smo i prošle godine naglasili, smatramo da je s obzirom na krucijalnu važnost prilagođenog/pristupačnog prijevoza studenata s invaliditetom u svim situacijama akademskog života, ali i izvan njega, bitno da se prijevoz za osobe s invaliditetom rješava u okviru nadležnosti JLP(R)S.

Smatramo potrebnim da, kada im je potreban prilagođeni prijevoz (prijevoz prilagođenim kombi vozilima ili ovlaštenim taksi prijevoznikom), da se isti osigura neovisno o mjestu prebivališta/boravišta od strane JLP(R)S gdje se nalazi studij.

Jednako tako, predložili smo u odnosu na novčanu potporu MZOM-a koja se dodjeljuje zbog činjenice da nije u svim lokalnim zajednicama pa niti u Gradu Zagrebu dostupan i osiguran prilagođeni prijevoz za sve studente s invaliditetom, da se javni poziv za ostvarivanje prava raspisuje ranije kao i da se dodjeljuje veća novčana potpora studentima s invaliditetom koji zbog prirode svojeg invaliditeta za pristup visokom obrazovanju trebaju prilagođeni prijevoz dok nije osiguran prethodno opisani lokalni prijevoz organiziran od JLP(R)S.

Pravo na novčanu potporu za podmirenje dijela troškova prijevoza za redovite studente u akademskoj godini 2023./2024 ostvarilo je 175 studenata s invaliditetom, dok je prethodne godine bilo njih 193.

Državne stipendije

Kao i proteklih godina, zaprimili smo nekoliko pritužbi vezano za neostvarivanje prava na državnu stipendiju na temelju socio-ekonomskog statusa zbog propisanog dohodovnog cenzusa. Stoga i dalje apeliramo da se studentima s invaliditetom dobivanje stipendije ne uvjetuje dohodovnim cenzusom, odnosno da se barem dohodovni cenzus zbog većih potreba razlikuje, odnosno poveća. Navedeni prijedlog smo uputili i tijekom e-Savjetovanja o Pravilniku o dopuni Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na državnu stipendiju na temelju socio-ekonomskoga statusa. Prijedlog nije prihvaćen iz razloga jer nije predmet e-Savjetovanja.

Prema podatcima dobivenim od MZOM u akademskoj godini 2023/2024. pravo na državnu stipendiju na temelju socio-ekonomskog statusa ostvarila su 122 studenta s invaliditetom, dok ih je 26 ostvarilo pravo na državnu STEM stipendiju. Postupak dodjele navedenih stipendija za akademsku godinu 2024./2025. u trenutku izvještavanja od strane MZOM još uvijek nije bio završen te je pravo na državnu stipendiju na temelju socio-ekonomskog statusa ostvarilo 100 studenata s invaliditetom, a državnu STEM stipendiju 42 studenta s invaliditetom.

Osobna asistencija u akademskom okruženju i studentskom domu – Zakon o osobnoj asistenciji

Osiguravanje osobne asistencije studentima s invaliditetom kako tijekom boravka na visokom učilištu, tako i u studentskom domu, predstavlja, kako smo prethodnih godina naglašavali, značajan preduvjet studiranju.

Donošenjem Zakona o osobnoj asistenciji (NN, br. 71/23) i pružanjem usluge osobne asistencije osobama s invaliditetom starijim od 18 godina predviđeno je i osiguravanje navedene usluge studentima s invaliditetom i u prostorima visokog učilišta i studentskog doma. Međutim, Zakonom o osobnoj asistenciji predviđeno trajanje usluge osobne asistencije bilo osobnog asistenta, videćeg pratitelja ili komunikacijskog posrednika u smislu broja sati ne može pokriti sve potrebe studenata s invaliditetom smještenih u studentskom domu, odnosno kada nisu u obitelji. Osobe s invaliditetom mogu najviše ostvariti 352 sata usluge osobnog asistenta mjesečno što otprilike predstavlja 12 sati dnevno što pojedinim studentima s invaliditetom nije dovoljno pa i kada uslugu ne trebaju u svakom trenutku.

Činjenica je da je u međuvremenu donesen i Zakon o inkluzivnom dodatku (NN, br. 156/23) koji je donesen i s ciljem da si osoba s invaliditetom osigurava potrebne podrške i usluge koje nisu osigurane. No, nameće se pitanje: je li rješenje na taj način osigurati potrebnu asistenciju u studentskom domu tijekom studija?

Sveučilište u Zagrebu i Sveučilište u Rijeci do sada su jedini koji su osiguravali određeni oblik podrške asistencije u studentskim domovima na različite načine. Sveučilište u Zagrebu je u suradnji sa studentima s invaliditetom i njihovim mišljenjem ovu akademsku godinu promijenilo način pružanja

navedene usluge i ista je osigurana samo u dijelu dana odnosno tijekom popodnevnih i noćnih sati u suradnji sa Zdravstvenim veleučilištem i studentima. Naime, sami studenti s invaliditetom su iskazivali da pružanje usluge od strane zdravstvene institucije niti njima nije bila primjerena.

Smatramo da je bitno da se zaposli jedna ili više osoba kao radnika u studentskom domu (ovisno o broju studenata s invaliditetom) ili na neki drugi način kao što je to učinilo Sveučilište u Zagrebu te se osigura pružanje potrebne asistencije studentima s invaliditetom koji su smješteni u studentskim domovima. Cilj je kako smo već naglašavali osiguravanje jednake mogućnosti stanovanja u studentskim domovima tijekom studija i uključivanja na studijske programe i visoka učilišta prema osobnom interesu, a koji su ponekad i izvan mjesta prebivališta ili u njihovom mjestu prebivališta niti nema visokih učilišta. Jedna osoba zaposlena u studentskom domu može pružiti potporu za više studenata s invaliditetom istovremeno smještenih u studentskom domu.

Regionalna konferencija u Mostaru

U organizaciji OSCE, Organizacije za sigurnost i suradnju u Europi za Republiku Bosnu i Hercegovinu (eng. *Organization for Security and Co-operation in Europe, Mission to Bosnia and Herzegovina*) te sveučilišta u Rijeci, Sarajevu i Beogradu, 15. studenoga 2024. u Mostaru je održan 3. Međunarodni znanstveni/naučni skup „Obrazovanje pristupačno svima“

U sklopu konferencije predstavnici Koordinacije pravobranitelja za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju te visokih učilišta u Republici Hrvatskoj predstavili su podrške studentima s invaliditetom u Republici Hrvatskoj ranije i danas u okviru čega je, osim detaljno predstavljenog zakonskog okvira, opsežnije predstavljen projekt temeljem kojeg su osnovane službe za podršku studentima s invaliditetom pri sveučilištima te povezivanje i suradnju istih u okviru Koordinacije pravobranitelja za osobe s invaliditetom za područje visokog obrazovanja. Nadalje je predstavljen i kolegij Vršnjačke potpore studentima s invaliditetom te se govorilo i o vrlo aktualnoj temi mentalnog zdravlja studenata.

Navedenim sudjelovanjem Koordinacija pravobranitelja za osobe s invaliditetom za područje visokog obrazovanja, odnosno voditelji službi i koordinatori studenata s invaliditetom na visokim učilištima u Republici Hrvatskoj, započeli su suradnju s državama u regiji upravo na međusobnoj podršci i razmjeni iskustava.

Preporuke:

Glavna preporuka svakako se odnosi na promjenu svijesti i pogleda na osobe s invaliditetom koja još nije postignuta prema onom što svjedočimo kroz svoj rad. Predložene preporuke niže svakako su one koje idu u smjeru inkluzije osoba s invaliditetom u sustav visokog obrazovanja, ali bez promjene svijesti i doživljaja osoba s invaliditetom, svjedočimo stvaranju novih mogućnosti diskriminatornih okolnosti i postupanja.

1. Preporučujemo edukaciju nastavnika o ljudskim pravima i pravima osoba s invaliditetom te značenju termina različitosti, pravičnosti i inkluzije, razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna.
2. Preporučujemo žurno definirati tko su studenti s invaliditetom i obvezu osiguravanja prava na razumnu prilagodbu u svim segmentima.
3. Preporučujemo odrediti jedinstveni način evidencije studenata s invaliditetom.
4. Preporučujemo da se kroz podzakonske akte odrede konkretna prava i potpore u okviru visokog obrazovanja: individualizirani pristup tijekom studiranja, asistencije u studentskom domu i sl. kao i način/postupak ostvarivanja navedenih prava.
5. Preporučujemo osigurati prilagođeni/pristupačan prijevoz studentima s invaliditetom kao i svim ostalim građanima od strane lokalnih zajednica u kojima prebivaju ili borave.

6. Preporučujemo osnovati i/ili osnažiti središnje točke za studente s invaliditetom pri visokim učilištima te ih kapacitirati odgovarajućim brojem ljudskih resursa i utvrditi navedena radna mjesta u skladu s njihovim stručnim radom.
7. Preporučujemo osnažiti kontrolne mehanizme visokih učilišta kako bi se osigurala provedba Konvencije o pravima osoba s invaliditetom uz poštivanje njihove autonomije.

2.15. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI) je nositelj razvoja novog modela profesionalne rehabilitacije, dok su centri za profesionalnu rehabilitaciju (CPR) zaduženi za njegovu provedbu. Do sada su u RH osnovana četiri centra: CPR Zagreb, CPR Osijek, CPR Rijeka i CPR Split. Tijekom 2024. godine zaposlenici ZOSI-ja su kontinuirano pružali stručnu podršku stručnim radnicima CPR-a s ciljem postizanja što ujednačenije prakse i kvalitete u njihovom radu s osobama s invaliditetom. Sustav profesionalne rehabilitacije je nov sustav koji se implementira na razini države i nema predloška iz prakse po kojem su CPR osnivani, već su se svi poslovni procesi, protokoli i postupanja razvijali od nule, te je izuzetno važna kontinuirana, gotovo svakodnevna uključenost ZOSI-ja kako bi se ostvario cilj da svi CPR-ovi imaju istu razinu kvalitete pružanja usluge i da su ujednačeni u svom postupanju. CPR-ovi su u 2024. godini zapošljavali ukupno 59 članova tima te su 11 stručnjaka angažirali ugovorom o djelu. CPR Zagreb ima aktivna četiri stručna tima, CPR Osijek i CPR Rijeka tri, dok CPR Split ima dva stručna tima.

Ukupno 12 usluga profesionalne rehabilitacije je Pravilnikom o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom (NN, br. 75/18 i 145/20). Standardi usluga profesionalne rehabilitacije kao sastavni dio Pravilnika su temeljni dokument kojim se detaljno definira proces profesionalne rehabilitacije, utvrđuju stručni i organizacijski uvjeti za pružanje usluga profesionalne rehabilitacije. Standardima su propisane usluge u procesu profesionalne rehabilitacije, ciljevi i očekivani učinci pojedinih usluga, vremensko trajanje usluga, ciljane skupine, metode i tehnike rada, te obrasci izvještaja o provedenim uslugama.

Tablica 25. Najčešće provođene usluge profesionalne rehabilitacije u 2024. godini.

Usluga	Broj provedenih usluga u 2024. Godini (svi CPR-ovi)	Postotak u odnosu na sve provedene usluge
Usluga 10 Procjena radne učinkovitosti	559	37,29 %
Usluga 1.1 Utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad	499	33,28 %
Usluga 1 Rehabilitacijska procjena razine radne sposobnosti, znanja, vještina, radnih navika i profesionalnih interesa	310	20,68 %

Izvor: Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

Tablica 26. Naručitelji usluga profesionalne rehabilitacije u 2024. godini.

Naručitelji usluga u 2024. godini	Broj naručenih usluga	Postotak u odnosu na sve naručene usluge
Poslodavci	777	51,88 %
Fizička osoba	345	23,03 %
HZZ	250	16,68 %

ZOSI	121	8,08 %
HZMO	5	0,33 %
HZZO	0	0 %

Sukladno Standardima usluge, Radni centar, Virtualna radionica i Radno osposobljavanje su oblici rehabilitacijskih aktivnosti koje predviđaju „učenje kroz rad“. Provedbom ovih usluga OSI praktično stječu i usavršavaju znanja i vještine potrebne za obavljanje različitih radnih operacija. Radni centar podrazumijeva osposobljavanje za zanatsko-industrijske i uslužne poslove te poslove ostalih pomoćnih zanimanja, a Virtualna radionica – osposobljavanje za administrativne, financijsko-računovodstvene, komercijalno-marketinške i sl. poslove. Radno osposobljavanje podrazumijeva usvajanje novih i usavršavanje postojećih radnih vještina kroz rad na konkretnom radnom mjestu. Osim stjecanja praktičnih znanja, usluge obuhvaćaju i dodatne sadržaje, s ciljem razvoja i poboljšanja socijalno-komunikacijskih vještina i sposobnosti. U 2024. godini usluga Radnog centra provodila se u CPR Zagreb te u CPR Split, a usluga Virtualne radionice u CPR Zagreb i CPR Rijeka. Uslugu Radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu provodila su sva četiri centra. CPR Osijek još nema prostornih i kadrovskih kapaciteta za samostalno provođenje usluga Radni centar i Virtualna radionica. CPR-ovi ističu dobru suradnju s poslodavcima te jako dobre rezultate u zapošljavanju korisnika nakon provođenja ovih usluga. Navedene programe je tijekom 2024. godine završio 41 korisnik, od kojih je njih 18 i zaposleno.

Suradnja s poslodavcima

Suradnja stručnjaka za profesionalnu rehabilitaciju s poslodavcima koji zapošljavaju ili žele zaposliti osobe s invaliditetom ključna je iz više razloga. Stručnjaci za rehabilitaciju mogu pomoći poslodavcima u prilagodbi radnog mjesta i radnih uvjeta kako bi bili pristupačni i sigurni za OSI. To uključuje arhitektonske, tehničke i organizacijske prilagodbe te ih informiraju o mogućnostima korištenja poticaja za zapošljavanje OSI, poput subvencija plaća i sufinanciranja prilagodbi radnog mjesta. Također educiraju poslodavce o načinima rada s OSI, smanjujući tako predrasude i povećavajući inkluzivnost radne okoline. Usluge profesionalne rehabilitacije omogućavaju realnu procjenu radnih sposobnosti OSI, čime se osigurava da je osoba zaposlena na radnom mjestu koje odgovara njezinim vještinama i mogućnostima. Nakon zapošljavanja, stručnjaci mogu pružati daljnju podršku kako bi zaposlenik s invaliditetom lakše ostvario radnu učinkovitost i dugoročno ostao zaposlen.

Do 2024. godine, izdana su četiri priručnika s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta. Tijekom 2024. godine ZOSI je nastavio s kontinuiranim informiranjem poslodavaca, različitih institucija i organizacija te interesnih skupina o priručnicima. Priručnici su namijenjeni stručnjacima/savjetnicima u pružanju sustavne i kontinuirane podrške osobama s invaliditetom prilikom odabira zanimanja i uključivanja u radno okruženje. Koriste se i u radu s poslodavcima – informiraju o mogućnostima prilagodbe radnog mjesta i učinkovitog uključivanja OSI u radnu sredinu. Primjena ovih priručnika pomaže osobama s invaliditetom da iskoriste svoje potencijale, povećava dostupnost radnih mjesta i poboljšava uvjete za učinkovito izvršavanje radnih zadataka.

Svi CPR-ovi u svojim izvješćima o radu naglašavaju važnost razvijanja suradnje s poslodavcima. **CPR Zagreb** navodi da Odjel za rad s poslodavcima u primarnom fokusu ima razvoj mreže poslodavaca voljnih sudjelovati u procesu profesionalne rehabilitacije OSI. To znači osigurati mrežu poslodavaca partnera kod kojih će korisnici usluga CPR Zagreb odrađivati praksu i/ili višemjesečno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu. Uz spomenuto, Odjel za rad s poslodavcima informira poslodavce o svim uslugama CPR Zagreb, dostupnim poticajima definiranim Pravilnikom o poticajima pri zapošljavanju OSI te proceduri ostvarivanja statusa integrativne radionice sukladno Pravilniku o zaštitnim i integrativnim radionicama. U 2024. godini Odjel za rad s poslodavcima evidentirao je ukupno 770 kontakata s poslodavcima što ukazuje na rast od 20% u odnosu na 2023. godinu. Iz

dostavljenih podataka vidljiv je značajni porast komunikacije s postojećim partnerima upućen od strane CPR Zagreb kao i porast komunikacije upućene od strane postojećih partnera, ali i prvih kontakata upućenih od strane novih poslodavaca. Odjel za rad s poslodavcima tijekom 2024. godine osigurao je stručnu praksu za sve korisnike usluga Radnog centra (12 korisnika) i Virtualne radionice (dvije korisnice) tj. uslugu Jačanje radnih potencijala i profesionalnih kompetencija. S poslodavcima je dogovorena suradnja u realizaciji usluge Radnog osposobljavanja na konkretnom radnom mjestu za 17 korisnika. Tijekom 2024. godine Odjel za rad s poslodavcima održao je 19 predavanja, webinara i radionica za poslodavce na temu profesionalne rehabilitacije i poticajnog zapošljavanja OSI te stvaranja inkluzivnog radnog okruženja te je u tri navrata na poziv sudjelovao u radijskim emisijama. **CPR Rijeka** također intenzivno razvija partnerski odnos s poslodavcima te uspostavlja mrežu suradnje s poslodavcima rukovodeći se ciljem da se što više OSI uključi u radne procese. U 2024. godini oformljen je Odjel za rad s poslodavcima, što je olakšalo i unaprijedilo suradnju s poslodavcima. U tijeku godine bilo je 306 registriranih kontakata s poslodavcima. Od toga 206 je bilo ponavljajućih kontakata, a u 100 slučajeva radilo se o prvom kontaktu. U suradnji s Gradom Rijeka održan je skup *Osobe s invaliditetom i (g)rad - zapošljavanje osoba s invaliditetom u tvrtkama i ustanovama Grada*, koji je okupio 23 poslodavca. Održan je i skup u Hrvatskoj gospodarskoj komori na kojem je osam poslodavaca imalo priliku upoznati se s ulogom CPR-a i zapošljavanju OSI. CPR Rijeka je u veljači 2024. uključio drugu generaciju polaznika u Virtualnu radionicu. Do sada se (tijekom 2023. i 2024. godine) zaposlilo sedam od ukupno 11 završenih polaznika. Planira se nastaviti s provođenjem ove usluge, dok za njom postoji potreba na tržištu rada. Osim usluge Virtualna radionica, u kontinuiranom porastu je i usluga Radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu, što znači pomak s dijagnostike na profesionalnu rehabilitaciju u užem smislu. Odjel za rad s poslodavcima **CPR-a Split** formalno je započeo s radom 1. rujna 2023. te je tijekom 2024. godine glavna aktivnost Odjela bila širenje mreže poslodavaca i motiviranje na suradnju s CPR-om Split. Kontinuirano se provodilo informiranje o uslugama CPR-a i poticajima koje poslodavci ostvaruju pri zapošljavanju OSI. Tijekom 2024. godine ostvarili su ukupno 375 kontakata, od čega 137 s novim poslodavcima te 238 s postojećima, što je značajno više u odnosu na proteklu godinu. Provedeno je 11 grupnih informiranja na kojima je sudjelovalo ukupno 115 sudionika s područja tri županije. U suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca Regionalni ured Split i Udrugom Sunce iz Makarske održane su prezentacije o mogućnosti ostvarenja poticaja pri zapošljavanju OSI za poslodavce. Prezentacija usluga i poticaja provedena je i za članove Društva oboljelih od multiple skleroze Split, Društva oboljelih od multiple skleroze Zadarske županije i socijalne mentore HZSR, Područni ured Split. Rezultati rada s poslodavcima ogledaju se i u porastu narudžbenica za pojedine usluge profesionalne rehabilitacije u odnosu na prethodnu godinu. Najveći broj naručitelja bili su pravni subjekti koji posluju na otvorenom tržištu rada. Druga važna aktivnost u radu s poslodavcima bila je motiviranje na poslovnu suradnju u provođenju usluga Jačanje radnih potencijala i profesionalnih kompetencija (Radni centar) i Radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu. Dogovorena je poslovna suradnja s poslodavcima u provedbi stručne prakse rehabilitanata na radnom mjestu pomoćni radnik u praonici rublja. **CPR Osijek** također razvija mrežu poslodavaca s kojima njeguje partnerski odnos te planira uložiti dodatne napore u ostvarivanju potrebne suradnje s poslodavcima koji mogu omogućiti provedbu osposobljavanja na konkretnom radnom mjestu koje će dovesti do zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Postupajući po pritužbama zbog uskraćivanja razumne prilagodbe na radnom mjestu, POSI je redovito preporučivao poslodavcima da se izravno obrate centrima za profesionalnu rehabilitaciju. Cilj je pronaći optimalan način prilagodbe radnog mjesta kako bi OSI mogle sigurno i ravnopravno obavljati svoj posao. Poslodavci koji su im se obratili izrazili su zadovoljstvo jer su dobili stručne i konkretne savjete o razumnoj prilagodbi radnog mjesta čime stječu sigurnost da su poduzeli sve potrebne korake za osiguravanje ravnopravnih uvjeta rada i izbjegavanje diskriminacije, pod uvjetom da preporuke centara provedu u praksi. Primjećuje se trend porasta interesa i potražnje poslodavaca za zapošljavanjem osoba s invaliditetom u suradnji s CPR-ovima jer su kroz suradnju uvidjeli benefite stručne procjene i stručne podrške od strane stručnih radnika CPR-ova, a koja je rezultirala održivim zapošljavanjem korisnika usluga na adekvatnim radnim mjestima.

Suradnja s hrvatskim zavodom za zapošljavanje

CPR-ovi ostvaruju intenzivnu i kontinuiranu suradnju i s HZZ-om, posebno kroz komunikaciju sa savjetnicima za osobe s invaliditetom, sudjelovanje na okruglim stolovima i prilagodbu usluga potrebama korisnika. Suradnja sa savjetnicima HZZ-a odvija se gotovo svakodnevno, pri čemu stručni radnici **CPR-a Zagreb** gotovo svakodnevno komuniciraju sa savjetnicima kako bi pronašli što bolje rješenje za OSI koja je na procjeni, a sukladno njezinim mogućnostima, ali i mogućnostima sredine u kojoj osoba živi, s obzirom da stručni radnici CPR-a Zagreb komuniciraju sa savjetnicima za osobe s invaliditetom HZZ-a iz sljedećih područnih ureda: Bjelovar, Varaždin, Karlovac, Krapina, Čakovec, Križevci, Kutina, Sisak, te najviše Zagreb. CPR Zagreb je također sudjelovao na okruglim stolovima koje je organizirao HZZ, gdje su predstavljene teme profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI, uključujući modele poput društvenog poduzetništva. **CPR Rijeka** uočava značajan interes za rehabilitacijske procjene dugotrajno nezaposlenih OSI iz evidencije HZZ-a, pri čemu se bilježi povećan broj narudžbi, posebno iz HZZ, Područna služba Rijeka. HZZ, kao kreator i provoditelj politike zapošljavanja, bitan je suradnik i kao naručitelj usluga CPR-ova. Kako CPR Rijeka posluje na području tri županije (Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske), stručni radnici Centra upućeni su na Područnu službu Rijeka, Područni ured Gospić i Područni ured Pula. Kontakti su kontinuirani, CPR Rijeka izvještava savjetnike HZZ-a o svim relevantnim nalazima, odnosno napretku klijenta u provedbi usluge. Osim pismenih izvještaja, održavaju se mjesečni sastanci. Što se tiče Područnog ureda Gospić, ustanovili su da zbog slabe prometne povezanosti mjesta u Lici (nedostatak javnog prijevoza), OSI izbjegavaju dolazak u Rijeku na rehabilitacijsku procjenu. Kao rješenje problema predložili su organiziranje mobilnog tima što je i realizirano u listopadu i studenom 2024. godine, kada je peteročlani tim dva puta po dva dana boravio u Gospiću i uspio rehabilitacijskom procjenom obuhvatiti osmero nezaposlenih osoba. **CPR Split** održava redovite telefonske kontakte i sastanke sa savjetnicima HZZ-a u Splitu, Dubrovniku, Šibeniku i Zadru, pri čemu se koordiniraju aktivnosti vezane uz profesionalnu rehabilitaciju i promjene u sustavima. Uočeni su problemi prometne izoliranosti korisnika koji ne mogu samostalno doći na procjenu ili osigurati pratnju. Kao rješenje, dogovorena je mogućnost provođenja rehabilitacijskih procjena na terenu, odnosno osnivanje mobilnih timova u suradnji s HZZ-om. Također planiraju zajednički rad na senzibilizaciji poslodavaca u dislociranim mjestima i na otocima kako bi korisnici na tim područjima imali priliku za osposobljavanje i zapošljavanje. Uz to, CPR Split je dogovorio suradnju s HZZ-om i HZSR-om kako bi korisnici socijalnog mentorstva mogli biti upućeni na usluge profesionalne rehabilitacije. **CPR Osijek** je tijekom 2024. godine nastavio suradnju s HZZ-om koji je od CPR-a Osijek zatražio uslugu Rehabilitacijske procjene za trideset i šest korisnika. Na temelju provedenih procjena u CPR-u Osijek korisnici se po potrebi uključuju u uslugu Radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu i uslugu Obrazovanje, osposobljavanje ili usavršavanje s kraćim obrazovnim programom pri čemu imaju podršku savjetnika HZZ-a.

HZZ odlučuje u prvom stupnju o ostvarivanju prava na profesionalnu rehabilitaciju nezaposlenih osoba s invaliditetom sukladno čl. 5. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20). U HZZ-u je izrađena procedura za ostvarivanje prava na profesionalnu rehabilitaciju nezaposlenih OSI koja u jedinstvenom upravnom postupku povezuje prava po dva zakona: pravo na profesionalnu rehabilitaciju po Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i pravo na novčanu pomoć i naknadu putnih troškova za vrijeme obrazovanja profesionalne rehabilitacije po Zakonu o tržištu rada (NN, br. 118/18, 32/20, 18/22, 156/23 i 152/24). Nezaposlene osobe s invaliditetom naručuju se na usluge profesionalne rehabilitacije koje provode CPR-ovi. Od strane HZZ-a u 2024. godini u CPR-ove upućene su 253 osobe s invaliditetom (200 osoba upućeno je na uslugu rehabilitacijske procjene, dok su ostale 53 osobe (34 muškarca i 19 žena) uključene u ostale usluge profesionalne rehabilitacije. Od strane CPR-ova u 2024. godini povratno je zaprimljeno 148 nalaza i mišljenja. Za OSI koje je uputio u regionalne CPR-ove na usluge profesionalne rehabilitacije, HZZ snosi troškove puta, smještaja i prehrane, te troškove novčane pomoći i prijevoza Odlukom Upravnog vijeća. Utrošena financijska

sredstva za troškove puta, smještaja i prehrane iznosila su 4.905,06 eura, dok je za troškove puta i novčane pomoći u 2024. godini utrošeno 100.609,43 eura. Od 43 osobe koje su završile profesionalnu rehabilitaciju u 2024. godini, gledajući kroz period od tri do šest mjeseci po završetku profesionalne rehabilitacije, njih 16 je zaposleno (37,2)%. Pored uobičajenih konzultacija i savjetovanja od strane savjetnika za zapošljavanje, dodatno je 586 osoba s invaliditetom uključeno u usluge profesionalnog usmjeravanja (individualno profesionalno informiranje i savjetovanje, grupno profesionalno informiranje, psihologijsko testiranje i radionice) od strane savjetnika specijaliziranih za profesionalnu rehabilitaciju i razvoj karijere. Ukupno utrošen iznos je 19.443,48 eura.

Podatci za 2024. godinu pokazuju da HZZ aktivno podupire profesionalnu rehabilitaciju OSI, omogućujući im pristup potrebnim uslugama i financijskoj podršci. Iako je dio korisnika nakon rehabilitacije uspješno zaposlen, stopa zapošljivosti i dalje ukazuje na potrebu daljnjih mjera za jačanje integracije na tržište rada. Kroz intenzivne programe profesionalnog usmjeravanja i suradnju s centrima za rehabilitaciju, ključno je nastaviti rad na povezivanju osoba s invaliditetom s poslodavcima te osigurati dugoročnu održivost njihovog zapošljavanja.

Teškoće u provedbi usluga profesionalne rehabilitacije

CPR Zagreb navodi da su teškoće s kojima se susreću najviše vezane uz sredinu u kojoj osoba živi, osobito ako se radi o sredinama koje su udaljenije od većih gradova, u kojima ne postoji mogućnost javnog prijevoza te ne postoje zainteresirani i adekvatni poslodavci za zapošljavanje OSI. Stoga se kao glavna teškoća u djelovanju CPR-a Zagreb nameće ograničena mogućnost pružanja usluga profesionalne rehabilitacije OSI koje žive u ruralnim područjima sa slabo razvijenom ekonomijom. Unatoč velikoj potrebi, ne postoje programi socijalnog uključivanja u koje bi mogli uključiti mnoge korisnike koji trenutno zbog različitih razloga nisu spremni za uključivanje u svijet rada. **CPR Rijeka** se od osnutka suočava s nedostatkom stručnjaka na polju edukacijske rehabilitacije. Kako su ovi stručnjaci deficitarni u cijeloj regiji, CPR Rijeka smatra da je potrebno povećanje kvote za upis studenata u to zvanje. Osim edukacijskih rehabilitatora, deficitarnim se smatraju i socijalni radnici, socijalni pedagozi, a u posljednje vrijeme na području njihove regije i psiholozi. Smatraju da bi im se trebalo omogućiti zapošljavanja pripravnika kao što je to omogućeno za državne službe te su takav prijedlog uputili MROSP-u. Smatraju da bi se na taj način CPR-ovima omogućilo da privuku zainteresirane mlade ljude, željne učenja, na početku njihovog karijernog puta. Prostorni uvjeti u kojima radi CPR Rijeka još uvijek nisu sasvim zadovoljavajući. CPR Rijeka koristi prostor u zakupu, čiji je vlasnik Grad Rijeka, u Rijeci na adresi Wenzelova 3/A, koji je adekvatan veličinom i položajem, dostupan je OSI, nalazi se u blizini stanica javnog prijevoza, no ne zadovoljava potrebe CPR-a Rijeka u potpunosti. Nedostaje prostor za razvijanje novih usluga, prije svega Radnog centra. Stoga su ograničeni kod planiranja aktivnosti Virtualne radionice i Radnog centra, na način da ih ne mogu izvoditi istovremeno već isključivo sukcesivno (jedan ciklus VR, potom jedan ciklus RC). Na području za koje je nadležan CPR Rijeka nedostaju zaštitne i integrativne radionice (postoji samo Tekop Nova u Puli). To znači da nedostaju radna mjesta za OSI koje se ne mogu zaposliti na otvorenom tržištu rada, već isključivo pod posebnim uvjetima. Centar nastoji identificirati poslodavce koji imaju potencijala za otvaranje integrativnih radionica te su upućeni u ZOSI na daljnje razgovore. **CPR Split** također ukazuje na nedostatak stručnog kadra. Dosadašnje iskustvo prilikom raspisivanja natječaja za zapošljavanje ukazuje da se radi o deficitarnom kadru koji iziskuje specifična znanja i vještine, što predstavlja teškoće u radu, a aktualno se odražava i na opterećenost stručnih radnika. Iščekuju donošenje novog Pravilnika o sistematizaciji radnih mjesta. Navode da je prijedlog za donošenje novog Pravilnika usuglašen s ostala tri CPR-a i u zadanom roku upućen na uvid radi davanja suglasnosti nadležnom MROSP-u, ali da još uvijek nisu zaprimili mišljenje. Ukoliko bi prijedlog bio usvojen, donošenje novog Pravilnika o sistematizaciji radnih mjesta omogućio bi zapošljavanje stručnih radnika s manje godina radnog iskustva od sada propisanog (četiri godine). CPR Split ima potrebu za novim zapošljavanjima, a na ovaj način bi se mogućnost izbora stručnih radnika proširio, s obzirom da se radi o deficitarnom kadru. Ukazuju i na potrebu širenja prostornih uvjeta. Uzevši u obzir aktualno stanje na tržištu rada, za korisnike upućene u rehabilitacijsku procjenu od strane HZZ-a za koje je procijenjeno da su zapošljivi

pod posebnim uvjetima (u integrativnoj ili zaštitnoj radionici te na zaštitnom radnom mjestu) procjenjuju da zapošljavanja nisu izgledna. Broj zaštitnih i integrativnih radionica na području koje regionalno pokriva CPR Split je nedostatan u odnosu na broj procijenjenih korisnika za rad na takvim mjestima, što se posebno odnosi na područje Šibensko-kninske i Zadarske županije. S obzirom na upite poslodavaca, navode kako je određen broj njih zainteresiran za otvaranje zaštitnih i/ili integrativnih radionica na njihovom području. Otvaranjem zaštitnih i integrativnih radionica omogućilo bi se zapošljavanje onih OSI za koje je CPR Split utvrdio da su zapošljive pod posebnim uvjetima. Senzibilitet poslodavaca na otvorenom tržištu rada u odnosu na korisnike s težim oštećenjima kojima je potrebna značajna prilagodba radnog mjesta također je nedostatan, unatoč poticajima koje mogu ostvariti za zapošljavanje osoba s invaliditetom.

ZOSI zaključuje da je u svrhu unapređenja sustava profesionalne rehabilitacije potrebno:
- kontinuirano raditi na poboljšanju suradnje i komunikacije među različitim sustavima;
- kontinuirano raditi na olakšavanju pristupa profesionalnoj rehabilitaciji na razini cijele Republike Hrvatske (poticati povećanje naknade za putne troškove i troškove smještaja);
- postavljanje upućivanja i ulaska u proces profesionalne rehabilitacije kao obvezu HZMO-a, osiguranika i poslodavca;
- kontinuirano razvijati i jačati rehabilitacijski model odnosa društva prema osobama s invaliditetom, na temelju kojeg će se OSI omogućiti aktivno sudjelovanje u društvu i što duži ostanak u svijetu rada;
- poticati razvijanje programa socijalne uključenosti, te osiguravanja više pružatelja usluga socijalnog uključivanja putem ministarstva nadležnog za socijalnu skrb;
- jačanje aktivnosti na senzibiliziranju poslodavaca za zapošljavanje osoba s invaliditetom;
- kontinuirano raditi na stručnom usavršavanju postojećih kadrova, kako bi bili što profesionalniji i stručniji u pružanju usluga profesionalne rehabilitacije.

ZOSI je u 2024. godini proveo stručni nadzor nad radom zaštitnih radionica/integrativnih radionica/radnih jedinica na temelju Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20) i Pravilnika o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom (NN, br. 75/18). Stručni nadzor je proveden za zaštitne radionice, integrativne radionice i zaštitne radne jedinice koje su bile upisane u Knjigu evidencije zaštitnih/integrativnih radionica na dan 31. prosinca 2023., a odnosi se na njihov rad i poslovanje u 2023. godini. Stručni nadzor za 2024. bit će proveden tijekom 2025. godine. Prosječna dob zaposlenih OSI u svim zaštitnim i integrativnim radionicama iznosi 39 godina, što je istovjetan podatak kao i 2022. godine. Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom (213) je u dobi između 30 i 39 godina života. Prosječno najstarija populacija (52 godine) zaposlena je u ustanovi Tekop Nova, a najmlađa (30 godina) u Hedona d.o.o. i Vrsna d.o.o. ZOSI navodi da većina zaštitnih radionica i dalje ima teškoća u zapošljavanju kvalificiranog kadra, pri tome, općenito, najveću prepreku predstavljaju niski osobni dohodci. Osim toga, teškoće nastaju i zbog neadekvatnog stečenog obrazovanja velikog dijela zaposlenika ili potencijalnih zaposlenika osoba s invaliditetom. Osobe koje se obrazuju u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama, najčešće se školuju i osposobljavaju za rad u zastarjelim zanimanjima s kojima su praktički nezapošljivi, dok osobe koje se obrazuju u redovnom sustavu obrazovanja u vrlo malom postotku stječu više ili visoko obrazovanje, što također doprinosi smanjenoj stopi zapošljivosti. Kroz stručne nazore, većina zaštitnih radionica i zaštitnih radnih jedinica je istakla potrebu za dodatnim zapošljavanjem osoba s invaliditetom (prvenstveno iz evidencije HZZ), što je trenutno otežano i usporeno zbog premalih kapaciteta CPR-ova. Pritom, zaštitne radionice i zaštitne radne jedinice iskazuju veću potrebu za osposobljavanjem osoba prije samog zapošljavanja. Kako su dosad ostvarivali dobru suradnju s CPR-ovima vezanu uz provedbu usluge Radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu, gdje su se osobe ciljano osposobljavale te u većem broju i zaposlile, očita je potreba za intenzivnijim provođenjem ove usluge u praksi. I dalje raste broj poslodavaca koji se odlučuju na poslovnu suradnju sa zaštitnim i integrativnim radionicama kako bi ispunili obavezu kvotnog zapošljavanja što rezultira većim brojem najava zamjenskog ispunjenja obaveze kvotnog zapošljavanja. Stručnim nadzorom je uočen nejednak položaj zaštitnih radionica u odnosu na podršku

lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave. Unatoč primjetnom povećanju novozaposlenih osoba s invaliditetom u 2023. godini, veliki problem u poslovanju većine zaštitnih radionica i zaštitnih radnih jedinica i dalje predstavlja nedostatak radne snage. Stupanjem na snagu novog Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 145/20) u 2021. godini omogućeno je sufinanciranje troškova rada stručnih radnika i radnih instruktora do minimalnog propisanog broja, što je olakšalo poslovanje zaštitnih radionica i zaštitnih radnih jedinica.
Slijedom utvrđenih rezultata stručnog nadzora, ZOSI preporučuje poticanje poslodavaca na osnivanje novih integrativnih i zaštitnih radionica putem edukativnih radionica, tribina i savjetovanja za poslovne subjekte. Većina novih integrativnih radionica, nalazi se u pravilu u kontinentalnom predjelu RH (Grad Zagreb i Zagrebačka županija, Varaždinska županija i Bjelovarsko-bilogorska županija), što ukazuje na nužnost poticanja poslodavaca na osnivanje novih integrativnih i zaštitnih radionica u ostalim regijama, gdje je njihova rasprostranjenost slabija, kao što je to u Dalmaciji. Naročito je poticanje poslodavaca važno za područja gdje ne postoje zaštitne i integrativne radionice, kao što je to slučaj u Istri i Primorju. Ova je potreba prepoznata i od strane CPR-ova te su svi CPR-ovi u proteklom periodu oformili Odjele za rad s poslodavcima i intenzivirali kontakte s poslodavcima s ciljem jačanja mogućnosti zapošljavanja osoba s invaliditetom.

POSI naglašava važnost međusektorske suradnje i sustavne podrške kako bi se osnivanje integrativnih i zaštitnih radionica proširilo na sve regije RH. Postoji potreba intenzivnijeg uključivanja lokalnih zajednica, JLP(R)S te gospodarskih komora u promociju i podršku inicijativa za osnivanje integrativnih i zaštitnih radionica. S obzirom da je uočeno kako su zaštitne i integrativne radionice u nejednakom položaju u odnosu na podršku lokalne i područne samouprave, postoji potreba za uspostavom suradnje s osnivačima zaštitnih i integrativnih radionica i za razmjenom podataka o mogućnostima i načinima financiranja. Također, POSI preporučuje jačanje suradnje između javnog i privatnog sektora kako bi se osigurala održivost i širenje ovih radionica u svim regijama Hrvatske.

U 2024. godini ZOSI je nastavio provedbu pilot projekta **„Razvoj i uspostava usluge pružatelja osobne asistencije osobama s invaliditetom na radnom mjestu“**, u partnerstvu s HZZ-om, suradnji sa CPR-ovima i udrugama osoba s invaliditetom. Projekt je usmjeren na uspostavu usluge osobne asistencije osobama s invaliditetom na radnom mjestu u svrhu ravnopravnog sudjelovanja na tržištu rada, održiv rad, razvoj karijere i napredovanje. Ciljana skupina je 20 OSI kojima je provedbom Usluge 9. Standarda usluga profesionalne rehabilitacije utvrđena potreba osobne asistencije na radnom mjestu – identificiranje radnih zadataka i aktivnosti u kojima je zaposleniku potrebna pomoć druge osobe (koja se ne može osigurati korištenjem asistivne tehnologije niti drugim aspektima razumne prilagodbe). Cilj projekta je osigurati uslugu osobne asistencije na radnom mjestu, kroz procjenu potreba OSI te odabir i zapošljavanje osobnog asistenta, sukladno utvrđenom opisu posla. Jedan od rezultata projekta bit će izrada programa osposobljavanja osobnih asistenata na radnom mjestu, što će doprinijeti ujednačavanju i podizanju kvalitete usluge te stvaranju baze dostupnih kvalificiranih pružatelja usluge osobne asistencije na tržištu rada. ZOSI će na temelju rezultata i zaključaka proizašlih iz evaluacije provedbe projekta, predložiti zakonski okvir s krajnjom svrhom implementacije usluge osobne asistencije na radnom mjestu u sustav profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja OSI, kako bi navedena usluga bila jedan od raspoloživih i dostupnih aspekata prilagodbe radnog mjesta pri planiranju i osiguravanju razumne prilagodbe (u okviru Standarda usluga profesionalne rehabilitacije).

Mišljenje:

Države stranke Konvencije o pravima osoba s invaliditetom imaju obvezu poduzimanja djelotvornih i prikladnih mjera kako bi osobama s invaliditetom omogućile stjecanje i održavanje najveće moguće neovisnosti te punu uključenost u sve aspekte društva. Ključnu ulogu u tome imaju usluge osposobljavanja i rehabilitacije, koje moraju započeti u najranijoj mogućoj fazi, temeljiti se na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba te biti dostupne što bliže mjestu prebivališta osoba s invaliditetom, uključujući ruralna područja. Uspješna provedba profesionalne rehabilitacije od presudne je važnosti za zapošljavanje i dugotrajno zadržavanje osoba s invaliditetom na tržištu rada,

kao i za sprječavanje preuranjenih odlazaka u mirovinu. Stoga je nužno uložiti dodatne napore kako bi se CPR-ovima osigurali odgovarajući prostorni i kadrovski uvjeti, kontinuirano stručno usavršavanje i razvoj inovativnih usluga. Budući da invaliditet utječe na sve aspekte života, neophodno je bolje povezivanje i usklađivanje rada različitih sustava kako bi se olakšalo uključivanje osoba s invaliditetom u društvo i tržište rada. Države stranke trebaju aktivno promicati dostupnost, poznavanje i korištenje pomoćnih tehnologija. Samo sustavnim i usklađenim pristupom moguće je postići punu inkluziju osoba s invaliditetom i omogućiti im ravnopravno sudjelovanje u društvenom i profesionalnom životu.

Provedba pilot projekta „Razvoj i uspostava usluge pružatelja osobne asistencije osobama s invaliditetom na radnom mjestu“, koji zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom provodi u partnerstvu s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, centrima za profesionalnu rehabilitaciju i udrugama osoba s invaliditetom, iznimno je važan korak prema stvaranju inkluzivnog tržišta rada i osiguranju ravnopravnih uvjeta zapošljavanja. Posebno je značajno to što se kroz projekt, ne samo osigurava usluga osobne asistencije na radnom mjestu za one kojima je potrebna, već se radi na sustavnom rješenju – izradi programa osposobljavanja asistenata i stvaranju zakonskog okvira za dugoročnu primjenu ove usluge. Time se postavljaju temelji za trajnu dostupnost osobne asistencije kao jednog od ključnih alata razumne prilagodbe na radnom mjestu. Uspješna implementacija ovog projekta značit će, ne samo poboljšanje kvalitete rada i života osoba s invaliditetom, već i dugoročno unapređenje cijelog sustava profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja. Ovakvi projekti ključni su za postizanje stvarne inkluzije na tržištu rada.

2.16. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

2.16.1. Nezakonitosti i diskriminacija u postupcima zapošljavanja

Zapošljavanje osoba s invaliditetom u državnim i javnim službama OSI u svojim pritužbama percipiraju kao netransparentno, s izraženim nepovjerenjem prema postupcima zapošljavanja. Pritužbe koje POSI zaprima ukazuju na sustavne probleme, od nepravednih natječajnih procedura do favoriziranja unaprijed odabranih kandidata. Prigovori upućeni POSI često uključuju i sumnju u objektivnost selekcijskih postupaka. Postoji uvjerenje da se testiranja i intervjui provode na način koji omogućava favoriziranje određenih kandidata. Zakonski propisi obično nalažu objektivne i transparentne kriterije, ali u praksi se često nalaze načini da se natječaj prilagodi određenoj osobi na način da se uvjeti zapošljavanja postavljaju tako da su usmjereni na unaprijed određenog kandidata. Pritužbe OSI vezano za provođenje natječajnih postupaka ukazivale su na postavljanje preusko definiranih uvjeta natječaja kojima udovoljava jedan ili vrlo mali broj kandidata ili se traži iskustvo u nekoj specifičnoj instituciji; na pretjerane uvjete prema kojima se traže godine iskustva u nečemu što objektivno ne zahtijeva toliko iskustvo ili se traže kombinacije vještina koje rijetko tko ima zajedno; na internu prednost u slučajevima u kojima se natječaj formalno objavi, ali su uvjeti postavljeni tako da odgovaraju već postojećem zaposleniku ili nekome tko je već u sustavu; na bodovanje skrojeno za unaprijed određenog kandidata npr. određene reference, rad u specifičnoj firmi ili projektima koji imaju značajan utjecaj na bodovanje kandidata. Nedostatak transparentnih mehanizama nadzora doprinosi takvoj percepciji. Iako kandidati s invaliditetom mogu podnijeti pritužbu nadležnim tijelima, rijetko dolazi do konkretnih sankcija ili ponavljanja natječaja budući da su nezakonitosti na koje ukazuju OSI teško dokazive. S obzirom na dugotrajnost sudskih procesa, mnogi odustaju od pravne borbe. Nezaposlene osobe s invaliditetom u svojim pritužbama navode da nemaju financijskih mogućnosti za pokretanje sudskog postupka i angažiranje odvjetnika, rijetko se odlučuju same pokrenuti postupak bez pravne pomoći, pa na kraju najčešće odustaju od dokazivanja da im je povrijeđeno pravo na jednako postupanje tijekom natječajnog postupka. Često je riječ o osobama koje se duži vremenski period, pa i nekoliko godina, javljaju bezuspješno na natječaje i oglase za zapošljavanje, pa su samim time obeshrabrene i ne vjeruju u pozitivan ishod sudskog postupka.

Pritužbe koje su odnose na povredu prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima iz čl. 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, 157/13, 152/14, 39/18

i 32/20) i ove godine su bile među najzastupljenijima. Zakonsko pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima je ostalo na razini proklamiranog prava bez stvarne mogućnosti njegovog ostvarenja u praksi. Svaki državljanin ima pravo, pod jednakim uvjetima, sudjelovati u obavljanju javnih poslova i biti primljen u javne službe, ali OSI često sumnjaju u drugačiju praksu, uvjerene da je zapošljavanje netransparentno, iako ne mogu dokazati da im je oduzeto pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima. Prema sadašnjem zakonskom uređenju pravo prednosti pri zapošljavanju podložno je manipulacijama na štetu osoba s invaliditetom. Postupajući po ovim pritužbama, uočili smo da često nedostaju jasni i ujednačeni kriteriji vrjednovanja u odnosu na radno mjesto, pa stoga i mogućnost da se ispita pritužba u cijelosti. Iako nadležne inspekcije u takvom slučaju zbog nedostatka odgovarajuće zakonske podloge i sadašnjeg, manjkavog zakonskog uređenja ovog prava utvrđuju da je natječaj proveden sukladno zakonskim propisima te da zbog ostvarenja manjeg broja bodova na testiranju osoba s invaliditetom nije ostvarila uvjet za priznavanje prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, činjenica je da intervju kao dio testiranja u praksi ostaje „izvan zakonskog nadzora“. Zakonom ustanovljeno pravo ne može ovisiti o subjektivnoj ocjeni članova natječajnih komisija, bez ijednog egzaktnog pokazatelja za zauzimanje određenog stava (o tome je svoj stav iznio Visoki prekršajni sud RH u presudi, Posl. br.: Gž 1249/2017-0 od 10. srpnja 2019. godine), a najčešće upravo nedostatak egzaktnih pokazatelja koji su bili presudni za izbor kandidata pobuđuju sumnju kod OSI u pogodovanje unaprijed poznatim kandidatima. Osim toga, navedeno pravo primjenjuje se samo pod jednakim uvjetima, ali se jednaki uvjeti često ne osiguravaju u praksi, zbog uskrate razumne prilagodbe ili izravne diskriminacije na osnovi invaliditeta. Budući da se kandidati s invaliditetom u mnogim slučajevima ne natječu u ravnopravnim uvjetima, to u konačnici dovodi i do lošijih rezultata testiranja i povlači za sobom nemogućnost ostvarivanja ovog prava. POSI već dugi niz godina upozorava na ovaj problem, stoga preporučuje Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije u suradnji s inspekcijama u području zapošljavanja identificirati prepreke u ostvarivanju prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima s ciljem poduzimanja aktivnosti koje će omogućiti da ovo pravo bude doista ostvarivo u praksi i da služi svojoj svrsi. Postupci intervjua trebali bi biti strukturirani na način da se fokusiraju na stvarnu sposobnost pojedinca da obavlja zadatke vezane uz posao, prema točno određenim područjima procjene koja su bitna za iobavljanje poslova određenog radnog mjesta i jasnim kriterijima vrednovanja kako bi se omogućila maksimalna transparentnost kod zapošljavanja i ista dostupnost svim zainteresiranim građanima pod jednakim uvjetima. Postupak zapošljavanja mora biti usklađen sa zakonskim propisima i proveden na način koji u slučaju sumnje na diskriminaciju na osnovi invaliditeta, uskratu prava prednosti pri zapošljavanju osobi s invaliditetom i/ili kršenje drugih prava omogućuje nadležnim inspekcijama i drugim tijelima u potpunosti utvrditi ove okolnosti. U trenutku kada se OSI prijavila na natječaj za radno mjesto, propisi glede ostvarivanja njezinih zakonskih prava na osnovi invaliditeta postaju neizostavnim dijelom natječajnog postupka poput Zakona o suzbijanju diskriminacije. POSI preporučuje provođenje mjera kojima će se povećati transparentnost postupaka zapošljavanja putem obavezne objave rezultata natječaja s jasnim obrazloženjem izbora kandidata, te uvođenje odvraćajućih sankcija za kršenje propisa koji osiguravaju zakonitost natječajnih postupaka.

Zapošljavanje u državnoj službi od 1. studenoga 2024. godine provodi se putem Centraliziranog sustava za zapošljavanje (u nastavku teksta: CSZ). Centralizirani postupak zapošljavanja u državnoj službi propisan je Zakonom o državnim službenicima (NN, br. 155/23 i 85/24) i Uredbom o postupku zapošljavanja u državnoj službi (NN, br. 124/24; u daljnjem tekstu: Uredba) i u primjeni je od 1. studenoga 2024. godine. U skladu s Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021. - 2026. izmijenjen je zakonodavni okvir radi stvaranja jedinstvene platforme za zapošljavanje i uvođenja objektivnog i transparentnog postupka zapošljavanja zasnovanog na stvarnim potrebama državnih tijela i osiguranim financijskim sredstvima te prelaska sa sustava zapošljavanja koji se temelji na teorijskom znanju na novi sustav koji se temelji na kompetencijama. CSZ bi trebao osigurati izbor najboljih kandidata te istovremeno osigurati Ustavom zajamčeno pravo na jednaku dostupnost te javne službe svim građanima pod jednakim uvjetima.

Sukladno odredbi čl. 10. Uredbe korisnik (fizička osoba koja ima otvoren korisnički profil u CSZ-u) osoba s invaliditetom kojoj je potrebna razumna prilagodba prilikom provedbe testiranja, odnosno intervjua, u korisničkom profilu u CSZ-u označava vrstu prilagodbe. Kandidatu koji je OSI u postupku testiranja i intervjua osigurava se odgovarajuća razumna prilagodba, ako je u korisničkom profilu naveo potrebu za prilagodbom i vrstu prilagodbe. Na službenim mrežnim stranicama MPUDT-a, dostupne su detaljne upute za osiguravanje razumne prilagodbe u okviru natječajnog postupka tijekom testiranja i/ili razgovora (intervjua): https://mpudt.gov.hr/pristup-informacijama-6341/centralizirani-sustav-za-zaposljavanje/razumna-prilagodba-za-testiranje-u-centraliziranom-sustavu-za-zaposljavanje-za-kandidata-koji-je-osoba-s-invaliditetom/29642 . Primjena razumne prilagodbe ne oslobađa kandidata obveze provjere određene kompetencije, te kandidat treba zadovoljiti na provedenom testiranju, i pokazati potrebno znanje u pojedinim kompetencijama bez sadržajnog ograničavanja, ne dovodeći u pitanje pravo na razumnu prilagodbu ukoliko mu je potrebna zbog specifičnosti u funkcioniranju. U uputama se navodi da razumna prilagodba može uključivati: (1) podršku druge osobe (korištenjem usluge komunikacijskog posrednika, odnosno podršku od strane osobnog asistenta, videće osobe ili tumača/prevoditelja znakovnog jezika), (2) produljeno vrijeme rješavanja ispita, označavanje odgovora na ispitne zadatke uz pomoć druge osobe i (3) korištenje pomagala u odnosu na invaliditet (povećala i sl.). Pojašnjava se da su na sučelju CSZ-a dostupna tri gumba za prilagodbu digitalne pristupačnosti, a ponajprije grafičke prilagodbe. Prvi gumb s ikonom oka služi za aktivaciju prilagodbe slabovidnosti što rezultira pojačanim kontrastom, primijenjeni su crno-bijeli tonovi, a podcrtani tekst predstavlja poveznice. Drugi je gumb prilagodba disleksiji koja se manifestira promjenom fonta. Font je nešto većeg razmaka između slova, većeg proreda i podebljaniji. I posljednja je mogućnost prilagodbe promjena veličine pisma koje je klikom na plus ili minus moguće smanjiti ili povećati. Također se napominje da su u Testnim centrima na adresama Maksimirska 63 u Zagrebu, Ulica Domovinskog rata 8 u Splitu te Ulica Radmile Matejčić 5 u Rijeci, osigurani primjereni prostorni uvjeti za polaganje ispita, ne postoje arhitektonske barijere te je osiguran prilagođeni sanitarni prostor.

POSI pozitivnim ocjenjuje što je obveza osiguravanja razumne prilagodbe regulirana Uredbom, budući se time naglašava važnost i odgovornost provoditelja postupaka zapošljavanja za osiguravanje ravnopravnog položaja svih kandidata. Pri tome POSI naglašava da je individualizirani pristup prilikom razmatranja mogućih prilagodbi testiranja ključan za osiguravanje stvarne jednakosti prilika, jer svaka osoba s invaliditetom ima različite potrebe. Da bi prilagodba bila zaista učinkovita, ona mora biti odgovarajuća, odnosno prilagođena individualnim potrebama kandidata. Kandidatu s invaliditetom ne smije se pristupati formalistički i ograničiti se samo na unaprijed definirane vrste prilagodbi (primjerice, produljenje vremena za testiranje ili osiguravanje asistivne tehnologije), već se u svakom pojedinom slučaju mora procijeniti koje specifične prilagodbe su potrebne kako bi kandidat bio u mogućnosti ravnopravno sudjelovati u postupku. Također, važno je imati na umu da prilagodbe ne znače prednost, već stvaranje uvjeta koji omogućavaju objektivno vrednovanje kompetencija kandidata. U tom kontekstu POSI preporučuje: provoditi individualne procjene potreba kandidata prije testiranja, u suradnji s kandidatima i stručnjacima za prilagodbe; proširiti spektar prilagodbi, uključujući inovativna rješenja prema potrebama kandidata; osigurati educiranje članova komisija, kako bi razumjeli važnost i smisao prilagodbi i znali kako ih pravilno implementirati te provoditi nadzor nad primjenom prilagodbi, kako bi se spriječile situacije u kojima formalno postoje, ali nisu adekvatno provedene.

POSI upozorava da osiguravanje prilagodljivog, inkluzivnog i pravednog procesa selekcije ne znači samo poštivanje zakonskih obveza, već i stvaranje sustava u kojem će se prepoznati i cijeniti stvarni potencijali svih kandidata. Stoga je nužno izbjeći ograničavanje prilagodbi na unaprijed zadane kategorije i umjesto toga uvesti pristup koji će osigurati da svaki kandidat dobije prilagodbu koja mu je potrebna da se natječe pod istim uvjetima kao i ostali, bez prepreka koje proizlaze iz invaliditeta.

Većina natječajnih postupaka uključuje i razgovor (intervju) s natječajnom komisijom koja utvrđuje kompetencije kandidata, stečeno radno iskustvo i motivaciju za rad. Uvođenje objektivnog i

transparentnog postupka zapošljavanja zasnovanog na kompetencijama nužno podrazumijeva da i intervju bude usmjeren na područja procjene koja su bitna za izvršavanje poslova određenog radnog mjesta i vođen jasnim kriterijima vrednovanja kako bi se omogućila maksimalna transparentnost kod zapošljavanja i ista dostupnost svim zainteresiranim građanima pod jednakim uvjetima. POSI već godinama upozorava na diskriminatorne stavove komisija prema invaliditetu na koje redovito ukazuju OSI u svojim pritužbama. Unatoč zakonskim obvezama i politikama zapošljavanja, prakse provedbe natječaja često nisu usklađene s načelima jednakosti i nediskriminacije. Članovi komisija nerijetko unaprijed pretpostavljaju da OSI nisu sposobne za obavljanje radnih zadataka, iako kandidati posjeduju tražene kvalifikacije. Umjesto procjene prema kompetencijama, često se stavlja naglasak na invaliditet i moguće „ograničenje“, čime se izravno utječe na objektivnost ocjenjivanja. Kandidatima s invaliditetom suptilno ili izravno daju do znanja da bi im posao bio *„prezahtjevan“* ili da *„neće moći pratiti radne obveze“* te se traže izgovori da izbjegnu njihovo zapošljavanje, unatoč obvezama prema Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Osobe s invaliditetom su se prituživale da su članovi komisija otvoreno propitivali razloge zbog kojih OSI *„uopće žele raditi“*, smatrajući da bi im bolje bilo izvan tržišta rada što ponižava i obeshrabruje kandidate. Dokazivanje diskriminacije na osnovi invaliditeta u natječajnim postupcima je izazovno, posebno kada članovi komisije međusobno štite jedni druge i ne postoji pisani trag o provedenom razgovoru. Osobe s invaliditetom se pritužuju da članovi komisija dopuštaju da njihovi osobni stavovi prema invaliditetu utječu na procjenu kandidata.

U praksi se često svjesno ili nesvjesno provodi eliminacija kandidata na temelju predrasuda i stereotipa. Pritužbe OSI potvrđuju da su potrebne konkretne mjere za sankcioniranje diskriminatornih praksi u okviru natječajnih postupaka za zapošljavanje. Samo tako može se osigurati ravnopravnost i stvarna jednakost prilika za OSI na tržištu rada. POSI pozdravlja nastojanja da se utvrdi obveza provođenja strukturiranog intervjua na način kako je to predviđeno Uredbom, budući da se znatan broj pritužbi osoba s invaliditetom odnose upravo na pitanja na intervjuu pred natječajnom komisijom. Pozitivno se ocjenjuje propisana obveza unošenja pitanja za intervju, bodova i zapisnika u CSZ-u, kao i korištenje pitanja iz baze CSZ-a za procjenu motivacije, iskustva, profesionalnih ciljeva i interesa kandidata, uz mogućnost dodatnih pitanja po vlastitom izboru u postupku zapošljavanja putem javnog natječaja.

POSI preporučuje edukaciju članova natječajnih komisija o prepoznavanju i uklanjanju predrasuda prema invaliditetu koje utječu na procjenu kandidata s invaliditetom u postupcima zapošljavanja. Izbjegavanje diskriminacije na osnovi invaliditeta u natječajnim postupcima zahtijeva sustavne mjere koje osiguravaju objektivnost, transparentnost, odgovornost članova komisija i osviještenost o ljudskim pravima. Edukacija treba uključivati primjere dobre prakse i slučajeve diskriminacije kako bi se osvijestilo nezakonito postupanje. Komisije moraju biti educirane o tome što znači razumna prilagodba i kako se ona primjenjuje tijekom testiranja i intervjua. Kako bi se spriječila diskriminacija kandidata s invaliditetom u natječajnim postupcima, potrebno je kombinirati standardizaciju postupaka uz primjenu načela razumne prilagodbe, edukaciju, nadzor i odgovornost. Samo kroz jasne kriterije, transparentnost, objektivne evaluacije i kontrolu rada komisija može se osigurati ravnopravan pristup zapošljavanju za sve kandidate. Članovi komisija kod kojih se utvrdi diskriminacija moraju snositi posljedice, uključujući isključenje iz budućih selekcijskih postupaka.

2.16.2. Diskriminacija na radnom mjestu

Zabilježen je velik broj pritužbi zbog diskriminacije OSI na radnom mjestu, pri čemu se najčešće ukazuje na uskratu prava na razumnu prilagodbu radnih uvjeta, organizacije rada i radnog mjesta. Osiguravanje primjerenih prilagodbi ključno je za omogućavanje OSI da učinkovito obavljaju svoje radne zadatke i ostanu aktivni sudionici na tržištu rada. U postupcima koje POSI provodi po zaprimljenim pritužbama, poslodavci se često brane tvrdnjama da su već poduzeli određene mjere prilagodbe, ali pritom zaposlenike s invaliditetom nerijetko prikazuju kao zahtjevne, problematične ili nezahvalne, naglašavajući kako *„oni ne cijene ono što je za njih učinjeno“*. Ovakav negativni stav često je popraćen

emotivnom manipulacijom, koja stvara atmosferu nesigurnosti i pritiska, zbog čega se OSI nerijetko povlače i odustaju od traženja dodatnih ili nužnih prilagodbi. POSI kontinuirano upozorava poslodavce da razumna prilagodba nije privilegija, niti ovisi o dobroj volji poslodavca, već je to zakonsko pravo OSI. Prilagodba mora biti odgovarajuća, odnosno prilagođena konkretnom radnom mjestu i radnim zadacima kako bi bila učinkovita i ispunila svoju svrhu. U praksi se, međutim, pokazuje da je teret ostvarivanja prava na razumnu prilagodbu u potpunosti prebačen na OSI, koja je prisiljena sama zahtijevati prilagodbe, a u slučaju odbijanja – zaštitu svojih prava tražiti putem suda. Budući da sudski postupci zahtijevaju financijska sredstva koja su OSI često nedostupna, mnogi ne uspijevaju ostvariti svoje pravo, dok poslodavci zbog kršenja prava na razumnu prilagodbu ne snose nikakve posljedice.

POSI upozorava da odluka o poštivanju prava iz radnog odnosa uključujući prava na osnovi invaliditeta u odnosu na rad ne smije ovisiti o prosudbi poslodavca o karakteru osobe koja ta prava želi koristiti, već propisanim uvjetima za korištenje određenog prava. Zakonska regulativa RH obvezuje poslodavca na osiguravanje razumne prilagodbe OSI. Prema čl. 7. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom OSI mogu se zaposliti na otvorenom tržištu rada ili pod posebnim uvjetima, uz obvezu osiguranja razumne prilagodbe od strane poslodavca prilikom provedbe testiranja i/ili intervjua u okviru natječajnog postupka te obvezu osiguranja razumne prilagodbe radnog mjesta, uvjeta i organizacije rada. Sukladno čl. 12. navedenog Zakona poslodavac je dužan osigurati odgovarajuće oblike razumne prilagodbe u vezi s prilagođavanjem radnog mjesta, radnog vremena, dužine trajanja i načina praćenja prilagođavanja, stručnog nadzora te ocjenjivanja radnih sposobnosti prema individualnim potrebama OSI koja se zapošljava. Diskriminacijom u smislu Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08 i 112/12) smatrat će se i propust da se OSI, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući, među ostalim, pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti. Ovaj se Zakon primjenjuje na postupanje pravnih i fizičkih osoba u svim područjima, uključujući rad i radne uvjete.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radu (NN, br. 151/22) koji se primjenjuje od 1. siječnja 2023. godine, donio je izmjene i nova zakonska rješenja koji OSI otvaraju nove mogućnosti rada. Odredbom čl. 17.c Zakona o radu propisano je da radnik koji radi u prostoru poslodavca, može radi usklađivanja radnih i obiteljskih obveza te posebnih potreba, predložiti poslodavcu izmjenu ugovora o radu kojim bi se na određeno vrijeme ugovorio rad od kuće, a osobito radi: 1. zaštite zdravlja uslijed dijagnosticirane bolesti ili utvrđenog invaliditeta, 2. trudnoće ili roditeljskih obveza prema djeci do navršene osme godine života, 3. pružanja osobne skrbi koja je, zbog ozbiljnog zdravstvenog razloga, potrebna članu uže obitelji ili je potrebna osobi koja s radnikom živi u istom kućanstvu. Kao i tijekom 2023. godine, i tijekom 2024. godine je bilo upita koji su se odnosili na negativan odgovor poslodavaca povodom zahtjeva za rad od kuće sukladno spomenutim izmjenama i dopunama Zakona o radu, a vezano za mogućnosti koje su tada osobi na raspolaganju. OSI su se pritužuvale da su poslodavci njihove zahtjeve za rad od kuće odbijali uglavnom s obrazloženjem da se takav rad ne može odobriti zbog potreba organizacije rada i unatoč postojanju informatičko komunikacijske tehnologije, ne osvrćući se pritom na potrebe koje proizlaze iz invaliditeta ili s obrazloženjem da bi odobrenje rada od kuće jednoj osobi potaknulo i druge radnike da zatraže rad od kuće. Ukoliko radnik podnese takav prijedlog poslodavac ga može odbiti ako ima opravdani razlog, uzimajući u obzir potrebe radnika i potrebe organizacije rada, u kojem slučaju je radniku obvezan dostaviti pisano obrazloženje u razumnom roku, a najkasnije u roku od 15 dana od zaprimanja prijedloga. OSI su postavljale pitanje što ako poslodavac odbije takav prijedlog, iako bi mu po svim objektivnim kriterijima mogao udovoljiti, može li sudski zahtijevati da mu se omogući takav rad. Radnik ima pravo postaviti takav zahtjev, poslodavac mu je dužan odgovoriti, a u protivnom inspekcija rada može mu putem upravne mjere naložiti da mora dati odgovor radniku. Radnik u ovom slučaju ne bi imao pravnu osnovu za uspješnu tužbu kojom bi zahtijevao sklapanje ugovora o radu za rad od kuće, budući da zakon ne propisuje izričitu obvezu poslodavca da sklopi takav ugovor.

Mišljenje:

U slučaju da se radi o poslu koji je bez većih problema moguće obavljati od kuće, mišljenja smo da bi poslodavac trebao izaći u susret radniku. Stoga je preporuka Pravobranitelja za osobe s invaliditetom poslodavcima razmotriti zahtjeve osobe s invaliditetom u kontekstu načelu razumne prilagodbe kako bi se osobi s invaliditetom omogućio rad od kuće, vodeći računa o potrebama koje proizlaze iz invaliditeta i potrebama radnog mjesta. Za mnoge osobe s invaliditetom rad od kuće puno radno vrijeme ili dio radnog vremena predstavlja oblik razumne prilagodbe organizacije i uvjeta rada koji im omogućava da poslove svog radnog mjesta obavljaju ravnopravno u odnosu na ostale zaposlenike uz veće mogućnosti usklađivanja profesionalnih s osobnim potrebama koje proizlaze iz invaliditeta. Pritužbe ukazuju da osobe s invaliditetom teško ostvaruju mogućnost rada od kuće i u slučajevima u kojima narav radnog mjesta to u potpunosti dozvoljava. Potreba usklađivanja poslovnih i obiteljskih obveza je nužno potrebna kada govorimo i o skrbi za članove obitelji koji su osobe s invaliditetom.

Pravobranitelju za osobe s invaliditetom redovito su se obraćali roditelji koji koriste pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju zbog nemogućnosti postizanja dogovora s poslodavcem o rasporedu radnog vremena. Roditelji su se prituživali da im raspored radnog vremena onemogućuje obavljanje zahtjeva roditeljske skrbi u odnosu na dijete za koje koriste navedeno pravo. Osim toga, prituživali su se da poslodavci podrazumijevaju da rad s polovicom punog radnog vremena podrazumijeva rad od četiri sata dnevno svaki radni dan što im otežava pa i onemogućava ispunjavati samu svrhu zbog koje im je odobreno navedeno pravo. Stoga su često uz rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju, primorani koristiti pravo na godišnji odmor ili bolovanje radi odlaska na liječničke preglede s djetetom, terapije, vježbe i ostalo.

Pri određivanju konkretnog radnog vremena Pravobranitelj za osobe s invaliditetom mišljenja je kako je potrebno primarno uzeti u obzir interese djeteta s teškoćama u razvoju i osiguravanje njemu primjerene skrbi, kao i samu svrhu Zakona o rodiljinim i roditeljskim potporama (NN, br. 152/22), a to je, među ostalim, i usklađenost obiteljskog i poslovnog života. Zakonodavac je to dodatno naglasio odredbom čl. 59. st. 5. Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama.

Pravobranitelju za osobe s invaliditetom redovito su se obraćale osobe s invaliditetom s upitom o mogućnosti rada s polovicom punog radnog vremena. Riječ je većinom o osobama koje imaju sklopljene ugovore o radu na puno radno vrijeme, ali zbog vrste i stupnja invaliditeta te osobnih potreba koje proizlaze iz invaliditeta ne mogu odraditi puno radno vrijeme. Takvo radno opterećenje otežava im oporavak i spremnost za nastavak radnih obveza idućeg dana. Jedina mogućnost prema sadašnjim zakonskim rješenjima je rad u nepunom radnom vremenu što je višestruko nepovoljno te osobe dovodi u neravnopravni položaj u odnosu na osobu bez invaliditeta na istim ili sličnim radnim mjestima. Osoba s invaliditetom zaposlena na nepuno radno vrijeme ne dobiva mogućnost biti plaćena jednako kao i osoba bez invaliditeta na istom radnom mjestu koja ima kapacitete odraditi puno radno vrijeme, dok osoba s invaliditetom upravo zbog težine invaliditeta i potreba koje proizlaze iz invaliditeta nije u mogućnosti odraditi puno radno vrijeme. Stoga su osobe s invaliditetom primorane sklapati ugovore na nepuno radno vrijeme čime su i manje plaćene, što ih dovodi u nepovoljan položaj i to isključivo zbog invaliditeta. Osobe iz gore opisanih slučajeva ne moraju nužno imati neki oblik umanjene radne sposobnost pa stoga niti ne mogu ostvarivati prava prema Zakonu o mirovinskom osiguranju. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom smatra kako je potrebno razmotriti mogućnosti rada sa skraćenim radnim vremenom za one osobe s invaliditetom koje zbog vrste i stupnja te specifičnih potreba koje proizlaze iz invaliditeta ne mogu odraditi puno radno vrijeme, iako nemaju umanjenu radnu sposobnost s ciljem iznalaženja odgovarajućih rješenja kako bi se osigurale jednake mogućnosti osoba s invaliditetom u svijetu rada. Slijedom navedenog, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je uputio preporuku Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike kojom preporučuje razmotriti da im se omogući da rade onoliko vremena koliko im dopušta njihov invaliditet, a sukladno procjeni ovlaštenog tijela vještačenja i stručnjaka iz područja profesionalne

rehabilitacije. Uz pravo na plaću ostvarenu razmjerno stvarno odrađenom i ugovorenom radnom vremenu, preporučuje da za preostalo radno vrijeme do punog radnog vremena ostvaruju naknadu plaće slijedom čega bi bile plaćene kao da rade puno radno vrijeme, a da za poslodavca to ne bude izdatak, odnosno trošak. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je predložio da se za ovu kategoriju osoba s invaliditetom njihov status i prava urede analogno načinu ostvarivanja statusa roditelja koji koriste pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju kojima je omogućena vremenska pošteda od rada uz naknadu plaće, kao i sva prava koja proizlaze iz rada s punim radnim vremenom. Time bi se osigurao njihov jednakopravni status u odnosu na sve zaposlenike s punim radnim vremenom. Prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, države su obvezne provoditi mjere koje potiču zapošljavanje osoba s invaliditetom i omogućuju iskorištavanje njihovih potencijala. Ovo uključuje osiguravanje razumne prilagodbe i eliminaciju prepreka koje otežavaju ravnopravno sudjelovanje na tržištu rada. Načelo razumne prilagodbe na radnom mjestu također podrazumijeva prilagodbu radnog vremena, omogućujući osobama s invaliditetom da usklade svoje osobne i profesionalne obveze. Uvođenjem mogućnosti rada sa skraćenim radnim vremenom dodatno bi se osigurala provedba ovog načela. Mišljenja smo da je navedeni prijedlog u skladu s načelom i obvezom osiguravanja razumne prilagodbe. Time bi se otklonila neravnopravnost prema osobama koje ne mogu odraditi puno radno vrijeme zbog invaliditeta, ali imaju kapacitet doprinijeti radnom procesu u prilagođenim uvjetima. U Republici Hrvatskoj razlika između zaposlenosti osoba s invaliditetom i osoba bez invaliditeta iznosi 39,2% u 2023. godini, dok je prosjek za 27 država članica Europske unije 21,5%. Unatoč zakonskim propisima i postojećem sustavu poticaja za zapošljavanje osoba s invaliditetom, razlika pokazuje još uvijek nedostatnu podršku za zapošljavanje osoba s invaliditetom i njihovu uključivost u radne procese. Uvođenje predložene mogućnosti moglo bi značajno smanjiti navedenu razliku jer bi omogućilo većem broju osoba s invaliditetom ulazak i ostanak u svijetu rada, čak i kada nisu u mogućnosti raditi puno radno vrijeme, a poslodavcima bi uklonilo financijske i organizacijske prepreke za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Osim toga, osiguralo bi se da osobe s invaliditetom budu financijski ravnopravne, što bi ih dodatno motiviralo na sudjelovanje na tržištu rada. Vremenska pošteda rada omogućava ravnotežu između obavljanja radnih obaveza i vremena potrebnog za oporavak, čime se osigurava kontinuitet u zaposlenju. Rad u okvirima koji odgovaraju fizičkim i psihološkim mogućnostima osobe s invaliditetom sprječava rizik od pogoršanja invaliditeta i gubitka radne sposobnosti. Vremenska pošteda rada, uz odgovarajuće poticaje, motivira osobe s invaliditetom da ostanu radno aktivne koristeći u potpunosti svoje radne potencijale, umjesto da budu prisiljene napustiti radno mjesto zbog nemogućnosti odrađivanja punog radnog vremena.

2.16.3. Zaposlenost i nezaposlenost osoba s invaliditetom u brojkama

Pojašnjenje vezano uz praćenje statističkih podataka - Za potrebe izrade Izvješća o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom, službene podatke tražimo od HZZ-a i ZOSI-a. HZZ vodi podatke samo o OSI iz njihovih evidencija. Prijava u evidenciju nezaposlenih HZZ-a nije obavezna, a osoba se može prijaviti kada se odluči za aktivno i sustavno traženje posla. OSI se zapošljavaju ne samo posredstvom HZZ-a, nego i na druge načine (npr. samostalno traženje posla) te u svojim evidencijama HZZ nema, primjerice, osobe koje invaliditet steknu tijekom rada i koje su u radnom odnosu. ZOSI prati ukupan broj zaposlenih osoba s invaliditetom upisanih u Očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom koji vodi HZMO. Stoga ukupan broj zaposlenih OSI prema podatcima iz Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom ne može biti identičan podatcima HZZ-a iz njihovih evidencija. Prilikom analize ovih podataka, potrebno je imati na umu da je riječ o različitim evidencijama.

Statistički podatci o osobama s invaliditetom iz nadležnosti HZZ-a za 2024.

Zaposlenost osoba s invaliditetom

U razdoblju od siječnja do prosinca 2024. godine iz evidencije HZZ-a zaposleno je ukupno 127.530 osoba, od čega 4.399 OSI. U odnosu na prošlu godinu, kada je zaposleno 3.645 OSI, broj zaposlenih je

povećan za 20,7%. Od ukupnog broja zaposlenih OSI, 2.094 su muškarci (47,6%) a 2.305 žene (52,4%), što je u odnosu na 2023. godinu promjena omjera u korist žena. Udio zaposlenih OSI u ukupnom broju svih zaposlenih osoba iz evidencije HZZ-a iznosi 3,4%.

Od ukupnog broja zaposlenih OSI **4.267 osoba (96,9%) zaposleno je na temelju zasnivanja radnog odnosa,** a 132 osobe (3%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.). Prema djelatnosti zaposlenja, najviše osoba s invaliditetom u 2024. godini zaposleno je u Prerađivačkoj industriji (13,1%), zatim u Trgovini na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala (12,3%) te u Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (11,8%).

Gledajući kretanje zaposlenosti i nezaposlenosti OSI kroz posljednjih deset godina vidljiv je rast broja zaposlenih OSI do 2017. godine, kada je uslijedio pad. Nakon tri godine pada, na što je utjecala i pandemija korona virusom, broj zaposlenih OSI u posljednje četiri godine ponovno raste.

Najviše zaposlenih OSI u dobi je između 20 i 24 godine, njih 852 (19,4%), slijede osobe u dobi od 25 do 29 godina (687 ili 15,6%) te u dobi od 15 do 19 godina (470 ili 10,7%). Najveći broj zaposlenih OSI ima završenu srednju školu, njih 3.352 (76,2% od ukupnog broja zaposlenih OSI), od toga 2.356 (53,6%) zaposlenih OSI ima završenu srednju školu u trajanju do tri godine, a 996 (22,6%) OSI srednju školu u trajanju od četiri ili više godina. Zaposlenih OSI sa završenom osnovnom školom ima 574 (13,1%), a zaposlenih visokoobrazovnih OSI (završeni prvi stupanj fakulteta, stručni studij, viša škola, završen fakultet, akademija, magisterij ili doktorat) ima ukupno 373 osoba, odnosno 8,5% . U općoj populaciji udio zaposlenih visokoobrazovanih osoba (završeni prvi stupanj fakulteta, stručni studij, viša škola, završen fakultet, akademija, magisterij ili doktorat) iznosi 23,5% što ukazuje na nedostatak OSI s traženim kompetencijama i kvalifikacijama na tržištu rada, a time i na njihovu nekonkurentnost.

Najveći broj OSI zaposlenih u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2024. godine prije zaposlenja bili su u evidenciji HZZ-a do godinu dana, ukupno 3.272 OSI tj. 74,4% od ukupnog broja zaposlenih OSI. Najbrže su se zapošljavale osobe koje su kraće u evidenciji HZZ-a (do tri mjeseca), njih 1.591ili 36,2%, od tri do šest mjeseci njih 759 (17,3%), te od jedne do dvije godine 643 osobe (14,6%). Tijekom 2024. godine ukupno je zaposleno 157 (3,6%) OSI koje su bili prijavljene na HZZ-u duže od pet godina. Najviše zaposlenih OSI ima do godinu dana radnog iskustva (ukupno 857 OSI, tj. 19,5% od ukupnog broja zaposlenih OSI). Slijede osobe bez radnog staža (743 osobe ili 16,9%) i osobe s radnim stažem između godinu do dvije (565 ili 12,8%).

Osobe s invaliditetom su se tijekom 2024. godine najviše zapošljavale u sljedećim zanimanjima: radnik/radnica za pomoć u kući, čistač/čistačica, administrativni službenik/administrativna službenica, radnik/radnica u održavanju, pomoćni kuhar/pomoćna kuharica, prodavač/prodavačica, vrtlarski radnik/vrtlarska radnica, radnik/radnica na proizvodnoj liniji, ručni pakirer/ručna pakirerka i kuhinjski radnik/kuhinjska radnica. U 2024. godini, muškarci s invaliditetom najviše su se zapošljavali u zanimanjima: radnik u održavanju (167), vrtlarski radnik (89) te skladištar (76), dok su se žene s invaliditetom najviše zapošljavale na poslovima: radnice za pomoć u kući (316), čistačice (263) i administrativne službenice (154).

Nezaposlenost osoba s invaliditetom

U evidenciji HZZ-a krajem 2024. godine registriranih nezaposlenih OSI muškog spola je 5.622 (52,1% od ukupnog broja nezaposlenih OSI) i ženskog spola 5.179 (47,9%), (slika 13.). Najviše prijavljenih OSI je u dobi između 55 do 59 godina 1.551 (14,4%), slijede OSI u dobi od 50 do 54 godine, njih 1.328 (12,3%) i osobe u dobi od 45-49 godina, njih 1.224 (11,3%). Većina nezaposlenih OSI prijavljenih u evidenciji HZZ-a ima završenu srednju školu (7.245 ili 67,1%), od čega je 4.942 (47,8%) OSI završilo srednju školu u trajanju do tri godine, a 2.303 (21,3%) nezaposlenih OSI srednju školu u trajanju od četiri i više godina. Velik broj OSI ima završenu samo osnovnu školu, njih 2.347 (21,7%). Od ukupnog broja nezaposlenih OSI, 592 (5,5%) OSI ima više (275 osoba) ili visoko (317) obrazovanje.

Kao i dosadašnjih godina, najveći broj OSI je dugotrajno nezaposlen (8.036 ili 74,4%), što za posljedicu ima gubitak stečenih znanja i vještina, te uz invaliditet dodatno doprinosi njihovoj nekonkurentnosti

na otvorenom tržištu rada i socijalnoj isključenosti. Velik postotak OSI koje su dugotrajno nezaposlene ili imaju faktore otežanog zapošljavanja sve se više udaljavaju od tržišta rada i zahtijevaju pojačanu individualiziranu podršku kako bi se vratili na tržište rada. Na dan 31. prosinca 2024. godine u evidenciji HZZ-a je bilo ukupno 2.168 OSI koje su više od osam godina u evidenciji (20,0%). Gledajući nezaposlenost OSI s obzirom na njihovo prethodno radno iskustvo, vidljivo je da 2.744 osoba ili 25,4% OSI uopće nema radnog iskustva. Nedostatak radnog iskustva OSI predstavlja još jednu prepreku prilikom njihovog zapošljavanja na otvorenom tržištu rada.

Uključenost osoba s invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja

U mjere aktivne politike zapošljavanja u 2024. godini uključeno je ukupno 2.364 OSI. Od tog broja, 1.322 su muškarci (55,9%), a 1.042 su žene (4,1%). U odnosu na prošlu godinu kada je bilo ukupno uključenih 1.634 OSI, broj uključenih osoba se povećao za 44,7%. Od 1. siječnja 2024. godine u mjere su novouključene 1.572 OSI, što je 40,2% više nego 2023. kada su uključene 1.121 osobe. Od tog broja je 858 muškaraca (54,6%) i 714 žena s invaliditetom (45%).

Tablica 27. Osobe s invaliditetom uključene u mjere aktivne politike zapošljavanja u 2024. godini prema vrsti intervencije i spolu

Intervencija	Aktivni		Novouključeni		Ukupni	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Javni rad	44	33	207	150	251	183
Obrazovanje	35	31	236	266	271	297
Očuvanje radnih mjesta	2	-	6	1	8	1
Osposobljavanje na radnom mjestu	29	32	67	54	96	86
Potpore	281	185	268	197	549	382
Potpore pripravništvo	5	-	11	5	16	5
Potpore pripravništvo u javnim službama	4	11	3	10	7	21
Samozapošljavanje	44	20	19	14	63	34
Stalni sezonac	13	7	31	11	44	18
Usavršavanje	7	9	10	6	17	15
Ukupno	**464**	**328**	**858**	**714**	**1.322**	**1.042**

Najviše nezaposlenih osoba s invaliditetom njih 931 (39,4%) uključeno je u mjeru Potpore za zapošljavanje, zatim u mjeru Obrazovanja u koju je uključeno 568 (24,0%) osoba s invaliditetom i mjeru Javni rad u koju je uključeno 434 nezaposlenih osoba s invaliditetom (18,4%).

U 2024. godini za 1.572 novo uključene osobe s invaliditetom u mjerama aktivne politike zapošljavanja utrošeno je 5.915.399,67 eura, dok je za sve osobe s invaliditetom uključene u 2024., njih 2.364 ukupno utrošeno 7.983.390,27 eura (stanje utrošenih sredstava na 13. siječnja 2025. godine).

Zapošljavanje osoba s invaliditetom u 2024. godini prema podatcima ZOSI-a

Obveza kvotnog zapošljavanja OSI propisana je Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20; u daljnjem tekstu: Zakon) te je razrađena pripadajućim Pravilnikom o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom (NN, br. 75/18, 120/18, 37/20 i 145/20 koji je bio na snazi do 31. prosinca 2024., odnosno NN, br. 151/24 koji je na snazi od 1. siječnja 2025. godine; u daljnjem tekstu: Pravilnik o kvoti). Na mjesečnoj bazi, ZOSI u prosjeku evidentira 10.433 poslodavca koji su dužni ispunjavati kvotnu obavezu zapošljavanja OSI, a koji broj ukazuje na povećanje obveznika kvotnog zapošljavanja u odnosu na prethodne godine (na dan 31. siječnja 2024. evidentirano 10.013 obveznika, a na dan 31. prosinca 2024. evidentirano 10.629 obveznika).

Na dan 31. prosinca 2024. godine prema podatcima ZOSI-a evidentirano je 19.328 zaposlenih osoba s invaliditetom koji podatak pokazuje porast u zapošljavanju od 2.604 osobe s invaliditetom više u odnosu na 31. prosinca 2023. godine (16.724 osoba s invaliditetom).

Tablica 28. Broj zaposlenih osoba s invaliditetom po poslodavcima
(stanje u Očevidniku na dan 31. prosinca 2024.)

Privatni sektor	10.449
Javni sektor	6.373
Zaštitne radionice	495
Integrativne radionice	513
Poslodavci koji zapošljavaju više od 50% OSI u odnosu na ukupan broj zaposlenih	622
Organizacije civilnog društva	354
NKD C 13-16,31	501
Agencije za privremeno zapošljavanje	21
Ukupno	**19.328**

U prosincu 2024. godine ZOSI je evidentirao 10.629 obveznika kvotnog zapošljavanja, od kojih je 2.781 obveznika iz javnog sektora, 7.687 obveznika iz privatnog sektora te 161 obveznika koji su organizacije civilnog društva.

Tablica 29. Obveznici kvotnog zapošljavanja, na dan 31. prosinca 2024.

Prosinac 2024.	**Javni sektor**	**Privatni sektor**	**Civilne organizacije**	**Ukupno**
Broj obveznika	2.781	7.687	161	**10.629**
Obveznici koji ispunjavaju kvotu isključivo zapošljavanjem OSI	817 4.178 OSI	1.332 3.922 OSI	101 223 OSI	**2.230** **8.323 OSI**
Obveznici koji ne podmiruju obvezu (u cijelosti ili djelomično)	754	2.699	26	**3.479**
Obveznici koji ne ispunjavaju obvezu u potpunosti niti na koji način (ne zapošljavaju OSI, nemaju zamjensku kvotu, ne plaćaju)	599	2.462	22	**3.083**
Obveznici koji obvezu djelomično ispunjavaju zapošljavanjem OSI, ali ne ispunjavaju preostali dio obveze plaćanjem naknade	155 604 OSI	237 815 OSI	4 4 OSI	**396** **1.423 OSI**
Obveznici koji obvezu podmiruju plaćanjem naknade u potpunosti	941	1.942	15	**2.898**
Obveznici koji ispunjavaju obvezu isključivo plaćanjem naknade (ne zapošljavaju osi, nemaju zamjensku kvotu)	537	1569	8	**2.114**
Obveznici koji obvezu ispunjavaju djelomično zapošljavanjem OSI, a djelomično plaćanjem naknade	404 (865 OSI)	373 (1256 OSI)	7 (9 OSI)	**784** **(2.130 OSI)**
Obveznici koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinom	177 (1.612 obveza)	1445 (7.829 obveza)	6 (13 obveze)	**1.628** **(9.454 obaveza)**
Obveznici koji obvezu ispunjavaju isključivo zamjenskim načinom	93 (153 obveza)	913 (2.070 obveza)	6 13	**1012** **(2.236 obveza)**
Obveznici koji djelomično ispunjavaju obvezu zamjenskim načinom, a djelomično zapošljavaju osobe s invaliditetom	65 415 OSI 1.407 obaveza	399 1.742 OSI 4.512 obaveza	0 0 0	**464** **2.157 OSI** **5.919 obaveza**

Obveznici koji djelomično ispunjavaju obvezu zamjenskim načinom, djelomično zapošljavanjem OSI, a djelomično plaćanjem naknade	4 52 OSI 26 obaveza	39 634 OSI 618 obaveza	0 0 0	**43** **686 OSI** **644 obaveza**
Obveznici koji djelomično ispunjavaju obvezu zamjenskim načinom, djelomično zapošljavanjem OSI, a preostali dio plaćanja naknade nisu podmirili	5 24 OSI 11 obaveze	28 131 OSI 430 obaveza	0 0 0	**33** **155 OSI** **441 obaveza**
Obveznici koji djelomično ispunjavaju obvezu zamjenskim načinom, a djelomično plaćanjem naknade	1 1 obveza	20 94 obveza	0 0 obveza	**21** **95 obveza**
Obveznici koji djelomično ispunjavaju obvezu zamjenskim načinom, a preostali dio plaćanja naknade nisu podmirili	9 14 obveze	46 105 obveza	0 (0 obveza)	**55** **(166 obveza)**
Novoosnovani poslodavci	18	126	2	**146**
Obveznici koji su nakon izuzeća izvan kvote	74	143	31	**248**

Tijekom 2024. godine nisu donesene izmjene važećih propisa koje bi utjecale na primjenu u 2024. godini (novi Pravilnik o kvoti donesen 13. prosinca 2024. je u primjeni od 1. siječnja 2025. godine), no ZOSI bilježi veće promjene u ispunjenju kvotne obaveze. Porast broja zaposlenih OSI konstantno je prisutan, s druge strane povećava se i broj obveznika kvotnog zapošljavanja. Najveći pomaci u ispunjenju kvoti prisutni su kroz zamjensku kvotu. Svake godine bilježi se značajan rast ugovora kojima se na zamjenski način ispunjava kvotna obaveza. Broj ugovora sklopljenih sa zaštitnim radionicama ne razlikuje se od ranijih godina, jer broj zaštitnih radionica ne raste, no broj ugovora s integrativnim radionicama/radnim jedinicama i pravnim osobama koje zapošljavaju više od polovine OSI u odnosu na ukupan broj zaposlenih u velikom je porastu svake godine, pa tako i kroz 2024. godinu. Osim što raste broj isporučitelja, šire se i vrste ponude usluga i proizvoda. Od ukupno 10.629 obveznika, 1.628 obveznika najavilo je ispunjenje obveze zamjenskim načinom (9.959 formiranih obveza u iznosu 1.673.112,00 eura te 9.454 najavljenih obveza u iznosu 1.588.272,00 eura), i to 177 obveznika iz javnog sektora (1.612 obveza), 1.445 obveznika iz privatnog sektora (7.829 obveza) te šest obveznika koji su organizacija civilnog društva (13 obveza).

Obveznik kvotnog zapošljavanja koji ne ispuni kvotu zapošljavanjem OSI ili na zamjenski način, dužan je mjesečno, prilikom obračuna plaća, obračunati i uplatiti novčanu naknadu u iznosu od 20% minimalne plaće u RH za svaku OSI koju je bio dužan zaposliti kako bi ispunio propisanu kvotu. Novčana naknada za 2024. godinu iznosila je 168,00 eura. Na ime novčane naknade zbog nezapošljavanja OSI u 2024. godini obveznici kvotnog zapošljavanja uplatili su sredstva u ukupnom iznosu od 25.985.312,95 eura.

POSI je od svih ministarstava (njih 18) zatražio podatke o zaposlenosti OSI na dan 31. prosinca 2024. godine i načinu ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja. Obveza kvotnog zapošljavanja može se ispuniti na sljedeće načine: zapošljavanjem OSI, korištenjem zamjenske kvote, plaćanjem novčane naknade radi nezapošljavanja osoba s invaliditetom i kombinacijom navedenih načina.

Tablica 30. Zaposlenost osoba s invaliditetom u ministarstvima na dan 31. prosinca 2024. godine

Ministarstvo	Ukupan broj zaposlenih	Broj OSI koje je ministarstvo obvezno zaposliti	Broj zaposlenih OSI koji udovoljavaju uvjetima za upis u očevidnik	Način ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja OSI	Primjena načela razumne prilagodbe za radna mjesta i uvjete rada
Ministarstvo financija	6.711	197	186	Zapošljavanjem i uplaćivanjem novčane naknade	DA

Ministarstvo obrane	678	20	46	Zapošljavanjem	DA
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih	314	12	11	Zapošljavanjem i korištenjem zamjenske kvote	NE
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva	833	25	10	Zapošljavanjem i uplaćivanjem novčane naknade	DA
Ministarstvo unutarnjih poslova	5.220	157	320	Zapošljavanjem	DA
Ministarstvo gospodarstva	345	10	12	Zapošljavanjem	DA
Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine	756	23	9	Zapošljavanjem i uplaćivanjem novčane naknade	DA
Ministarstvo zdravstva	267	8	4	Zapošljavanjem i uplaćivanjem novčane naknade	DA
Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije	512	15	14	Zapošljavanjem i uplaćivanjem novčane naknade	NE
Ministarstvo vanjskih i europskih poslova	1.213	36	29	Zapošljavanjem i uplaćivanjem novčane naknade	DA
Ministarstvo zaštite okoliša i zelene tranzicije	344	10	8	Zapošljavanjem	DA
Ministarstvo demografije i useljeništva	60	2	3	Zapošljavanjem	NE
Ministarstvo kulture i medija	382	11	12	Zapošljavanjem	NE
Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike	460	14	9	Zapošljavanjem i uplaćivanjem novčane naknade	DA
Ministarstvo hrvatskih branitelja	248	7	10	Zapošljavanjem	NE
Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture	818	25	14	Zapošljavanjem i uplaćivanjem novčane naknade	DA
Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije	992	22	14	Zapošljavanjem i uplaćivanjem novčane naknade	NE
Ministarstvo turizma i sporta	187	6	4	Zapošljavanjem i uplaćivanjem novčane naknade	DA

Najzastupljeniji način ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja u 2024. godini u ministarstvima je kombinacijom zapošljavanja OSI i uplaćivanjem novčane naknade te ju na ovaj način ispunjava deset ministarstava. Prema podatcima koje je POSI prikupljao 2016. godine od tadašnjih 20 ministarstava, većina njih je također ispunjavala kvotnu obvezu kombinacijom zapošljavanja OSI i uplatom novčane naknade. Prema dostavljenim podatcima za 2024. godinu sedam ministarstava ispunjava kvotnu obvezu isključivo zapošljavanjem OSI i to: Ministarstvo obrane, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo zaštite okoliša i zelene tranzicije, Ministarstvo demografije i useljeništva, Ministarstvo kulture i medija i Ministarstvo hrvatskih branitelja, s time da se Ministarstvo demografije i useljeništva i Ministarstvo zaštite okoliša i zelene tranzicije ubrajaju u novoosnovane poslodavce. Novoosnovani poslodavci oslobođeni su obveze kvotnog zapošljavanja OSI u razdoblju od 24 mjeseca od dana upisa u odgovarajući registar, odnosno od dana ustrojavanja prema posebnom propisu. Za usporedbu, u 2016. godini, su samo tri ministarstva ispunjavala kvotnu obvezu isključivo zapošljavanjem OSI i to Ministarstvo obrane, Ministarstvo unutarnjih poslova i tadašnje Ministarstvo za demografije, obitelji, mlade i socijalnu politiku. Prema podatcima za 2024. godinu, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih je jedini obveznik među ministarstvima koji koristi zamjensku kvotu te ispunjava kvotnu obvezu kombinacijom uplaćivanja novčane naknade i korištenjem zamjenske kvote. Osim zapošljavanjem OSI, kvotnu obvezu zapošljavanja OSI moguće je ispuniti na zamjenski način. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih ispunjava zamjensku kvotu dodjelom stipendija za redovno obrazovanje OSI, dok u 2016. godini nijedno ministarstvo nije ispunjavalo kvotnu obvezu na zamjenski način. Na pitanje jesu li ministarstva prilagođavala radna mjesta i radne uvjete zaposlenim OSI u ministarstvu, sukladno nacionalnom zakonodavstvu i KPOSI po načelu razumne prilagodbe, neka ministarstva ogovorila su negativno obrazlažući to činjenicom da za određene prilagodbe nije bilo potrebe, što je i razumljivo jer mnogim OSI nisu potrebne prilagodbe radnog mjesta. Iz odgovara koje su dostavila ministarstva kod kojih se pokazala potreba za osiguravanjem određene razumne prilagodbe OSI, vidljivo je da su iste odnosile na arhitektonske i tehničke prilagodbe radnog mjesta, te prilagodbe organizacijskih aspekata radnog mjesta. Međutim, ministarstva još uvijek ne iskorištavaju mogućnost ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja putem zamjenskih kvota, iako one doprinose povećanju zapošljivosti OSI. Jedna od ključnih prednosti sustava zamjenskih kvota leži upravo u njihovoj raznolikosti, što omogućuje poslodavcima da pronađu način ispunjavanja ove obveze koji najbolje odgovara njihovim potrebama i financijskim mogućnostima. Unatoč tome što KPOSI obvezuje sve subjekte u javnom i privatnom sektoru u RH, država bi kao poslodavac mogla predvoditi primjerom u provedbi odredbi KPOSI te zakonskih propisa koji reguliraju zapošljavanje i rad OSI, potičući tako i ostale poslodavce na njihovu dosljednu primjenu. Iako su u ministarstvima zaposlene OSI te su osigurane razumne prilagodbe gdje je to bilo potrebno, broj zaposlenih osoba u državnim i javnim službama trebao bi biti veći, a za to je nužan aktivniji pristup i sustavan rad na povećanju njihove zastupljenosti. OSI iskazuju interes za zapošljavanje u javnom sektoru, no često se suočavaju s preprekama i nezakonitostima u natječajnim postupcima. Pritužbe u tom dijelu se odnose na kršenje prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, diskriminaciju na temelju invaliditeta te netransparentne procedure zapošljavanja i pogodovanje unaprijed odabranim kandidatima. Uz ostale čimbenike koji otežavaju zapošljavanje OSI, nezakonitosti u okviru natječajnih postupaka također izravno utječu na nedovoljnu zastupljenost osoba s invaliditetom u državnim i javnim službama. Ovakav zaključak dodatno potvrđuje i Opći komentar br. 8. (2022) o pravu osoba s invaliditetom na rad i zapošljavanje, kojim Odbor UN-a za prava osoba s invaliditetom precizira obveze država prema čl. 27. KPOSI. Odbor UN-a naglašava da bi države, kao poslodavci, trebale zauzeti proaktivniji pristup uključivanju OSI, uvesti objektivne standarde za njihovo zapošljavanje i napredovanje na temelju zasluga te aktivno raditi na povećanju njihovog broja u javnom sektoru. Također, Odbor smatra da su nužne posebne mjere za podizanje svijesti unutar javnog sektora, privlačenje i zapošljavanje OSI te pružanju podrške zaposlenicima s invaliditetom, s ciljem održavanja raznolikosti zajednice i ostvarivanja koristi od proživljenog iskustva osoba s invaliditetom.

ZOSI evidentira i poslodavce koji nisu obveznici kvotnog zapošljavanja, a zapošljavaju osobe s invaliditetom, te poslodavce koji su obveznici kvotnog zapošljavanja, a zapošljavaju osobe s

invaliditetom preko propisane kvote. U 2024. godini novčanu nagradu je ostvarilo 270 poslodavaca za zapošljavanje 558 osoba s invaliditetom, kojima je za tu namjenu isplaćeno ukupno 642.222,00 eura.

U 2024. godini ukupno su za zapošljavanje 3.537 osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu: OSI; 1.846 muškaraca i 1.691 žena), od čega 2.523 na otvorenom tržištu (1.337 muškaraca i 1.186 žena), te 1.014 u zaštićenim uvjetima (509 muškarac i 505 žene) isplaćeni poticaji, koje dodjeljuje ZOSI, prema 1.089 poslodavaca (1.058 na otvorenom tržištu te za ukupno 40 zaštitnih ili integrativnih radionica (6 zaštitnih radionica i 34 integrativne radionice)), u ukupnom iznosu od 19.914.605,84 eura.

Tablica 31. Broj poslodavaca korisnika poticaja i broj osoba s invaliditetom – usporedba 2022.-2024.

Godina	Broj poslodavaca korisnika	Broj osoba s invaliditetom	Ž	M
2022.	788	2.603	1.189	1.414
2023.	938	3.074	1.467	1.607
2024.	**1.098**	**3.537**	**1.691**	**1.846**

Tablica 32. Ukupan broj korisnika poticaja i iznos ostvarenih poticaja po korisnicima (poslodavci na otvorenom tržištu rada, integrativne radionice i zaštitne radionice), te broj zaposlenih osoba s invaliditetom, razvrstano prema spolu, za 2024. godinu

Vrsta korisnika	Broj poslodavca korisnika	Iznos isplaćenih sredstava (eura)	Broj osoba s invaliditetom	Ž	M
Poslodavci na otvorenom tržištu rada	1.058	9.046.433,21	2.523	1.186	1.337
Integrativne radionice	34	5.871.152,70	531	245	286
Zaštitne radionice	6	4.997.019,93	483	260	223
Ukupno	**1.098**	**19.914.605,84**	**3.537**	**1.691**	**1.846**

Tablica 33. Odnos isplaćenih sredstava 2023/2024 (u EUR)

Rb	Poticaj	Iznos poticaja isplaćen u 2023.	Iznos poticaja isplaćen u 2024.
1	Subvencija plaće osobe s invaliditetom	8.327.793,71	10.000.126,23
2	Sufinanciranje troškova obrazovanja	12.545,06	6.116,29
3	Sufinanciranje troškova za prilagodbu radnog mjesta	3.748,88	2.644,74
4	Sufinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada	147.145,92	127.841,59
5	Posebna sredstva ZIR - de minimis	1.959.873,51	2.554.525,45
6	Posebna sredstva - IR	4.967.761,34	-
7	Posebna sredstva - ZR	2.647.058,75	-
8	Subvencija u visini uplaćenog doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje	2.797.852,54	3.254.833,35
9	Potpora za održivost samozapošljavanja	288.931,44	357.414,96
10	Novčana nagrada za zapošljavanje izvan kvote	495.940,66	642.222,00
11	Sufinanciranje troškova prijevoza	1.260.267,69	1.376.696,95
12	Sufinanciranje troškova rada stručnog osoblja - ZIR	1.089.284,34	1.592.184,28
	Ukupno	**23.998.203,84**	**19.914.605,84**
	Izvršeni povrati manje utrošenih sredstava poticaja	- 907,03	-2.192,75
	Ukupno utrošeno s pozicije A875003	**23.997.296,81**	**19.912.413,09**

Vidljivo je kako je u 2024. ukupno isplaćeno manje sredstava nego u 2023. iz razloga što u 2024. godini nije bilo dodjele posebnih sredstava za razvoj novih tehnologija i poslovnih procesa u cilju

zapošljavanja i održavanja zaposlenosti u zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama (tzv. „veliki natječaji“), ali i iz razloga što je znatno povećan broj prenesenih neobrađenih zahtjeva iz 2024. godine koji će biti obrađeni i isplaćeni u 2025. godini.

Zakonski prijedlozi

Od 1. siječnja 2024. godine na snazi je Zakon o inkluzivnom dodatku (NN, br. 156/23) prema kojem je inkluzivni dodatak novčana naknada namijenjena OSI u svrhu prevladavanja različitih prepreka koje mogu sprječavati njezino puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Jednako kao i prije osobna invalidnina, inkluzivni dodatak nije naknada koja služi za podmirenje osnovnih životnih potreba. S obzirom da je stupanjem na snagu Zakona o inkluzivnom dodatku uveden inkluzivni dodatak kao potpuno nova naknada za OSI, POSI je tijekom savjetovanja sa zainteresiranom javnošću o Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu rada predložio da se u čl. 52. st. 2. Zakona o tržištu rada (NN, br. 118/18, 32/20, 18/22 i 156/23) jasno naznači da se pod „naknada po posebnom propisu“ ne podrazumijeva inkluzivni dodatak i Zakon o inkluzivnom dodatku, budući da je odredba čl. 52. st. 2. Zakona o tržištu rada glasila: „Pravo na razliku do utvrđene visine novčane naknade iz stavka 1. ovoga članka ima nezaposlena osoba koja je stekla pravo na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad, kao i osoba koja je ostvarila naknadu po posebnom propisu u iznosu nižem od utvrđene novčane naknade.“ S obzirom da se u zakonskoj odredbi i Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu rada spominje „naknada po posebnom propisu“, a bez specificiranja o kojoj se vrsti naknade radi, POSI je uputio mišljenje da okolnost da nezaposlena osoba s invaliditetom ostvaruje pravo na inkluzivni dodatak ne bi smjela utjecati na visinu novčane naknade koju isplaćuje HZZ.

Zakonom o inkluzivnom dodatku omogućeno je OSI da uz plaću ostvaruju pravo na inkluzivni dodatak budući da je riječ o naknadi koja služi za podmirenje troškova vezanih uz invaliditet, te kao takva ne smije biti vezana uz prihodovni ili imovinski cenzus. Stoga ne bi bilo smisleno da se nezaposlenim OSI koje ostvaruju pravo na novčanu naknadu upravo zato što nisu u radnom odnosu i ne mogu se uzdržavati od svog rada, ista umanjuje jer ostvaruju pravo na inkluzivni dodatak. Time bi se nezaposlene OSI dodatno dovodile u nepovoljniji položaj u odnosu na OSI koje se mogu uzdržavati svojim radom, a inkluzivni dodatak koristiti isključivo za potrebe koje proizlaze iz invaliditeta. Zaključno, ova zasebna zakonska prava iz različitih sustava ne bi smjela biti u suodnosu niti bi okolnost da se novčana naknada i inkluzivni dodatak isplaćuju iz državnog proračuna trebala biti od utjecaja prilikom utvrđivanja visine novčane naknade koju isplaćuje HZZ za vrijeme nezaposlenosti, već bi to trebala biti isključivo svrha radi koje se pravo na novčanu naknadu ostvaruje. Isplaćivanjem razlike do utvrđene visine novčane naknade OSI koje ostvaruju pravo na inkluzivni dodatak, izravno i grubo se utječe na svrhu inkluzivnog dodatka koja tako gubi svoje značenje, budući da će zbog umanjenja novčane naknade inkluzivni dodatak biti korišten za podmirenje osnovnih životnih potreba. Značajno je napomenuti da se pravo na inkluzivni dodatak ostvaruje tako da na najkvalitetniji mogući način podržavaju neovisno življenje i život u zajednici osoba s invaliditetom. MROSP je prihvatilo prijedlog POSI. Dana 1. siječnja 2025. godine stupio je na snagu Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu rada (NN, br. 152/24) i jedna od značajnijih izmjena je da se ukida pravo na razliku do utvrđene visine novčane naknade te ostvarivanje prava na naknadu po posebnom propisu, uključujući prvo na inkluzivni dodatak, više nije zapreka da nezaposlena osoba novčanu naknadu ostvari u punom iznosu utvrđene visine novčane naknade.

POSI-u su se obraćale osobe s invaliditetom u vezi ostvarivanja prava na novčanu naknadu iz čl. 46. Zakona o tržištu rada (NN, br. 118/18, 32/20, 18/22 i 156/23) i istovremeno vođenog postupka za priznavanje prava na inkluzivni dodatak sukladno odredbama Zakona o inkluzivnom dodatku. Postupajući po jednoj takvoj pritužbi POSI je o tome obavijestio HZZ čiji odgovor i objašnjenje prenosimo u cijelosti: *„ Uvidom u spis predmeta novčane naknade i bazu podataka HZZ-a utvrđeno je da se gospođa po prestanku radnog odnosa s danom 20.11.2024. godine prijavila Zavodu, Područnom uredu Slavonski Brod, dana 26.11.2024. godine te isti dan podnijela zahtjev za ostvarivanje prava na novčanu naknadu. Tijekom upravnog postupka iniciranog predmetnim zahtjevom imenovane, u kojem*

se na temelju potrebnih dokaza utvrđuje da li nezaposlena osoba ima pravo na novčanu naknadu te ukoliko ima trajanje i visina novčane naknade, utvrđeno je da je kod Hrvatskog zavoda za socijalni rad u tijeku postupak utvrđivanja prava na inkluzivni dodatak te je HZZ prekinuo postupak priznavanja prava na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti dok Hrvatski zavod za socijalni rad ne riješi prethodno pitanje ostvaruje li imenovana pravo na inkluzivni dodatak. Navedeno pitanje je pravno pitanje koje čini samostalnu pravu cjelinu, a bez njegovog rješavanja nije moguće riješiti zahtjev za priznavanje prava na novčanu naknadu. Ostvarivanje prava na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti do 31. prosinca 2024. godine bilo je regulirano Zakonom o tržištu rada (NN, br. 118/2018, 32/20 i 18/22- dalje: Zakon) te budući da je imenovana zahtjev za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti podnijela dana 26. prosinca.2024 godine postupak će se dovršili prema odredbama navedenog Zakona.

Odredbom čl. 52. st. 2. Zakona bilo je propisano da pravo na razliku do utvrđene visine novčane naknade ima nezaposlena osoba koja je stekla pravo na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad, kao i osoba koja je ostvarila naknadu po posebnom propisu u iznosu nižem od utvrđene novčane naknade. Nadalje, odredbama Zakona nije bilo navedeno/propisano koje naknade po posebnom propisu bi bile isključene od primjene čl. 52.st. 2. Zakona. Slijedom navedenog, u slučajevima kada je nezaposlena osoba ostvarivala pravo na inkluzivni dodatak, a ispunjavala uvjete za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti, mogla je ostvariti samo pravo na razliku do utvrđene visine novčane naknade jer je inkluzivni dodatak naknada po posebnom propisu. Zaključno ističemo daje dana 1. siječnja 2025. godine stupio na snagu Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu rada (NN, br. 152/24) i jedna od značajnijih izmjena je da se ukida pravo na razliku do utvrđene visine novčane naknade te ostvarivanje prava na naknadu po posebnom propisu više nije zapreka da nezaposlena osoba novčanu naknadu ostvari u punom iznosu utvrđene visine novčane naknade. Još jednom napominjemo da je navedenim Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu rada propisano da će se postupci pokrenuti prije stupanja na snagu istog Zakona dovršiti primjenom odredbi Zakona o tržištu rada (NN, br. 118/2018, 32/20 i 18/22).“

Odredbom čl. 45. st. 2. Zakona o inkluzivnom dodatku je propisano kako danom stupanja na snagu ovog Zakona prestaju važiti odredbe Zakona o tržištu rada čl. 1. st. 1., čl. 7. toč. 5., čl. 70.a i čl. 72. st. 2. i 3. u dijelu koji se odnosi na novčanu pomoć za nezaposlene osobe s invaliditetom (NN, br. 118/18, 32/20 i 18/22). HZZ je po službenoj dužnosti za 9.990 aktivnih korisnika novčane pomoći za nezaposlene OSI na dan 31.prosinca 2023. godine dostavio podatke HZSR-u, te od dana 1. siječnja 2024. godine nije nadležan za zaprimanje novih zahtjeva za novčanu pomoć za nezaposlene OSI. Na temelju Zakona o inkluzivnom dodatku korisnici prava na novčanu pomoć za nezaposlene osobe s invaliditetom priznatog na temelju Zakona o tržištu rada, ostvaruju priznato pravo sve dok HZSR rješenjem ne utvrdi ispunjava li korisnik uvjete za priznavanje prava na inkluzivni dodatak, ali najduže do 31. prosinca 2024. godine, osim ako prije toga ne nastupe okolnosti iz čl. 17. Zakona o tržištu rada. Do kraja 2024. godine HZZ je za novčane pomoći za nezaposlene osobe s invaliditetom isplatio ukupno 4.576.507,51 eura.

POSI-u su se obratile udruge, odnosno pružatelji usluga osiguravanja podrške pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika u odgojno-obrazovnim ustanovama (dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama) vezano za teškoće pri ispunjenju kvotne obveze sukladno Pravilniku o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom (NN, br. 75/18, 120/18, 37/20 i 145/20; u daljnjem tekstu: Pravilnik). Pružatelji ovih usluga smatraju da bi njihova obveza kvotnog zapošljavanja trebala biti propisana na jednak način kao i za udruge OSI koje pružaju usluge osobne asistencije i na koje se primjenjuje čl. 4. Pravilnika. Udruge navode da njihovi zaposlenici rade isključivo kao asistenti djeci s teškoćama u razvoju, što je ujedno i njihova jedina djelatnost koju obavljaju te ne ostvaruju višak prihoda. S obzirom da je Pravilnikom propisano da se u ukupan broj zaposlenih u udruzi OSI koja pruža usluge osobne asistencije ne ubrajaju radnici zaposleni na poslovima osobnih asistenata, POSI je uputio MROSP-u mišljenje da bi takva mogućnost utjecanja na kvotnu obavezu putem izuzeća trebala postojati i za udruge koje osiguravaju podršku pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih

posrednika u odgojno-obrazovnim ustanovama budući je riječ o istovrsnoj usluzi kojom se pruža podrška djeci u odgojno-obrazovnim ustanovama. Pomoćnici, jednako kao i osobni asistenti, pružaju fizičku i ostalu potrebnu pomoć i podršku djeci s teškoćama u razvoju u svladavanju njihovih svakodnevnih osnovnih potreba. Nastavno na javno savjetovanje o Pravilniku o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom, održano putem aplikacije e-Savjetovanja u periodu od 8. studenoga 2024. do 7. prosinca 2024. godine, POSI je predložio MROSP-u razmotriti mogućnost da se i udrugama koje osiguravaju podršku pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika u odgojno-obrazovnim ustanovama omogući izuzeće radnih mjesta pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika iz ukupnog broja zaposlenih u udruzi na temelju kojih se utvrđuje kvota. Od 1. siječnja 2025. godine na snazi je novi Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom (NN, br. 151/24) kojim nije propisana mogućnost utjecanja na kvotnu obavezu putem izuzeća za udruge koje osiguravaju podršku pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Podizanje razine svijesti o pravu osoba s invaliditetom na rad bez diskriminacije

POSI je tijekom 2024. sudjelovao na radionicama i edukacijama s ciljem podizanja svijesti o pravima OSI na rad bez diskriminacije te promoviranja prednosti inkluzivnog radnog okruženja. Jedna od ključnih aktivnosti bila je suradnja POSI s Hrvatskom udrugom poslodavaca, HZZ-om i CPR-om Osijek u organizaciji radionice „Poticaji i benefiti zapošljavanja osoba s invaliditetom“. Cilj radionice bio je potaknuti poslodavce na inkluzivnije zapošljavanje. Na događanju je sudjelovalo četrdesetak poslodavaca iz privatnog i javnog sektora s područja Slavonije, Baranje i Srijema, a prisutnost medija dodatno je doprinijela širenju svijesti o ovoj važnoj temi. Predstavnici HZZ-a i CPR-a Osijek predstavili su mjere poticanja zapošljavanja i samozapošljavanja OSI te uspješne primjere poslodavaca koji su kroz korištenje poticaja stvorili inkluzivnija radna okruženja. POSI je sudjelovao i na predavanju „Zapošljavanje osoba s invaliditetom“, koje je organizirao Klub studenata psihologije Filozofskog fakulteta u Osijeku u sklopu projekta *„Iza predrasuda: Razbijamo predrasude, gradimo mostove“.* Cilj predavanja bio je educirati buduće psihologe, pravnike, socijalne radnike i druge stručnjake o njihovoj ulozi u osiguravanju jednakih mogućnosti na tržištu rada.

Zabilježen je rast upita o pravima OSI pri zapošljavanju i radu, što se može povezati s pojačanom vidljivošću ovih tema kroz radionice, predavanja i medijske aktivnosti. Sve to ukazuje na rastuću svijest o važnosti jednakih prilika na tržištu rada te potrebu za daljnjim informiranjem i edukacijom poslodavaca, ali i šire javnosti. Kontinuirano podizanje svijesti ključno je za stvaranje inkluzivnog društva i jednakih prilika na tržištu rada. Nedovoljna informiranost često dovodi do predrasuda, diskriminacije i propuštanja prilike za zapošljavanje kvalificiranih osoba s invaliditetom. Edukacija poslodavaca pomaže u razumijevanju zakonskih obveza, dostupnih poticaja i prednosti inkluzivnog radnog okruženja, dok osvješćivanje šire javnosti doprinosi rušenju stereotipa i stvaranju kulture prihvaćanja i podrške. Dugoročno, to vodi većoj zaposlenosti osoba s invaliditetom, poboljšanju njihove socijalne i ekonomske uključenosti te jačanju društvene povezanosti.

2.17. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST

2.17.1. Pristup dobrima i uslugama

Pristupačnost državnih tijela

Od 2017. godine POSI kontinuirano prati ispunjavanje obveze osiguravanja pristupačnosti građevina i prostora u kojima djeluju državne ustanove i institucije koje su za OSI važne zbog ostvarivanja prava i usluga u različitim životnim područjima (socijalna skrb, zdravstveno i mirovinsko osiguranje, zapošljavanje, vještačenje). Naime, pristupačnost građevina u kojima djeluju državne ustanove i institucije od iznimne je važnosti za OSI, kako za one koje kao stranke trebaju podnositi zahtjeve, komunicirati sa službenicima, savjetovati se i obavljati druge radnje vezane za ostvarivanje pojedinih

prava i usluga, tako i za one koji rade ili se žele zaposliti u državnoj i javnoj službi na ravnopravnoj osnovi s ostalima. Stoga, dalje u tekstu prikazujemo podatke prikupljene tijekom 2024. godine.

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (u daljnjem tekstu: HZZO) dostavio je izvješće o pristupačnosti svojih prostora, iz kojeg izdvajamo sljedeće: *„…Zavod prilikom rekonstrukcija i održavanja građevina te poslovnih prostora nastoji osigurati sve elemente pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, ako je tehnički moguće izvesti elemente pristupačnosti… …velik dio građevina i prostora koje Zavod koristi je upisan u Registar zaštićenih kulturnih dobara ili se nalazi unutar zaštićene povijesne cjeline gradova te je rješavanje pristupačnosti takvim zgradama i prostorima u skladu sa svim propisima koji se u tim slučajevima primjenjuju, vrlo zahtjevno, često tehnički gotovo nemoguće te financijski neisplativo.“*

U izvješću HZZO-a detaljno su opisane aktivnosti provedene tijekom 2024. godine po pojedinim lokacijama u RH. U Ispostavi Pula završeni su radovi na uređenju poslovnog prostora u kojemu su osigurani svi elementi pristupačnosti. Ispostave Kutina i Zabok preseljene su na nove lokacije u kojima su osigurani elementi pristupačnosti. Tijekom 2024. godine završeni su radovi na zgradi Doma zdravlja Glina u koju je smještena Ispostava Glina Područne službe u Sisku, a koja je nakon potresa izmještena u dva kontejnera. Također, završeni su radovi na uređenju poslovnog prostora Ispostave Petrinja, a HZZO navodi da tehnički nije bilo moguće izvesti sve elemente pristupačnosti, a iz tabličnog prikaza elemenata pristupačnosti razvidno je da se prostor ispostave nalaze na 1. katu, da tehnički nije bilo moguće ugraditi dizalo kao element pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika te da je osigurano zvono u prizemlju. Nadalje, sukladno najavama tijekom 2024. godine započeto je izvođenje radova u poslovnim prostorima HZZO-a u Poreču, Sisku, Šibeniku i Otočcu. Tijekom 2025. godine HZZO planira preseljenje Ispostava Hrvatska Kostajnica, Crikvenica i Gračac na nove lokacije te izvođenje radova na cjelovitoj (unutarnjoj) obnovi zgrade Doma zdravlja u kojoj je smješten poslovni prostor Ispostave Novi Zagreb, gdje investiciju vodi grad Zagreb kao osnivač Doma zdravlja Zagreb Centar.

Mišljenje:

Tijekom 2024. godine je uz dodatno povećanja broja poslovnih prostora HZZO-a koji imaju osigurane elemente pristupačnosti i/ili koji su izmješteni na prikladnije lokacije, uočen i porast broja rekonstrukcija kod kojih se navodi da će biti osigurani elementi pristupačnosti *''ako će to biti moguće''*. S tim u vezi, naglašavamo da je osiguranje pristupačnosti obveza, a ne mogućnost. U odnosu na odgode pojedinih postupaka javne nabave, a samim time i odgode realizacije pojedinih projekata obnova, ovim putem pozdravljamo uspješno završene radove na sanaciji pristupne rampe i stubišta u poslovnom prostoru Ispostave Orahovica te početak izvođenja radova koji će uključiti rješavanje pristupačnosti poslovnog prostora Ispostave Poreč, kao i izvođenje radova na uređenju i sanaciji vanjske prilazne rampe i pristupnih stepenica u Ispostavi Otočac.

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (u daljnjem tekstu: HZMO) u svom izvješću, između ostalog navodi sljedeće: *„…HZMO obavlja svoje poslovanje u poslovnim prostorima različitih površina i namjena na području cijele Hrvatske. Rad službi organiziran je u Središnjoj službi u Zagrebu, 5 područnih službi, 14 područnih ureda i 92 ispostave sa sjedištima u gradovima i općinama Republike Hrvatske. Poslovne zgrade u kojima se obavlja djelatnost HZMO-a smještene su vrlo često u neadekvatnim prostorima koji ne zadovoljavaju uvjete modernog poslovanja i u većoj mjeri slabo održavanima zbog nedostatka financijskih sredstava. Obzirom na veliki broj građevina, stručna služba u fazama rješava pristupačnost zgradama u kojima su smješteni poslovni prostori za rad sa strankama, a osnovni princip planiranja je rješavanje arhitektonskih barijera pri adaptaciji i rekonstrukciji pojedinih prostora. Veći broj poslovnih prostora već je u prethodnom razdoblju prilagođen osobama s invaliditetom, a svake godine podižemo standarde. Osobito važnim držimo naglasiti kako su radovi na rekonstrukciji poslovne zgrade Područnog ureda HZMO- a u Bjelovaru, Masarykova 7 u završnoj fazi. Predmetnim je radovima obuhvaćena ugradnja dizala kako bi se osigurao pristup osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti do svih etaža koje koristi HZMO, prilagođena šalterska mjesta te ugradnja adekvatnog sanitarnog čvora. Također, u 2024. su započeli radovi na uređenju*

poslovne zgrade HZMO-a i HZZO-a u Šibeniku, gdje se obavlja djelatnost Područnog ureda HZMO-a u Šibeniku, na adresi Dr. fra Jerolima Milete 12, koji obuhvaćaju pristupnu rampu do razine prizemlja, zatim dizalo kojim bi se osigurao pristup osobama s invaliditetom do svih etaža objekta, prilagođeni sanitarni čvor te šalterska mjesta. Završetak opisanih radova planira se tijekom 2025. U 2024. završen je projekt sanacije fasadne obloge te unutarnjeg uređenja poslovnog prostora HZMO-a u Dubrovniku Dr. Ante Starčeviča 3 te se u 2025. planira izvođenje predmetnih radova. U sklopu navedenih radova predviđeno je izmještanje dvorane za prijem stranaka iz zone druge etaže u zonu prizemlja, također iz razloga lakše pristupačnosti osobama s invaliditetom te osobama smanjene pokretljivosti. U planu nabave za 2025. osigurana su i sredstva za uslugu izrade projekta uređenja za poslovnu zgradu u kojoj se nalazi Područni ured HZMO-a u Gospiću, … nabavu usluge izrade projekta uređenja poslovne zgrade u Sisku, Ulica Lipa 4. … Za objekt Područne službe HZMO-a u Splitu Planom nabave za 2025. godinu predviđena su sredstva za izradu projekta te izvođenje radova kojim bi se sanitarni čvorovi u prizemlju predmetne zgrade prilagodili osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti. Prilagodba sanitarnih čvorova u svrhu pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti planira se u Područnoj službi u Rijeci i Varaždinu, radi čega je u Plan nabave za 2025. predviđena usluga izrade projekta te izvođenje radova na osiguranju uvjeta pristupačnosti. Za poslovni objekt HZMO-a i HZZO-a u Koprivnici, u 2025. se planira nabava projekta i radova rekonstrukcije kojom bi bilo obuhvaćeno i pitanje pristupa osoba s invaliditetom, a potonje pitanje rješava se i u okviru radova koji se izvode u svrhu sanacije štete nakon potresa, unutarnjeg uređenja poslovne zgrade u Pakracu, Hrvatskih velikana 12. Za područni ured HZMO-a u Požegi u tijeku je dogovor suvlasnika oko konkretnih aktivnosti u svrhu rješavanja pristupačnosti poslovne zgrade u Požegi, Republike Hrvatske 1/c.“

Mišljenje:

Pozdravljamo završetak radova na zgradi Područnog ureda HZMO-a u Bjelovaru i početak izvođenja radova na poslovnoj zgradi HZMO-a i HZZO-a u Šibeniku kao i pozitivne pomake u uređenju poslovnog prostora HZMO-a u Dubrovniku. Hvalevrijedne su i aktivnosti najavljene u predstojećem razdoblju za poslovne prostore HZMO-a u Sisku, Splitu i Koprivnici, a zabrinjavajuće je da za poslovnu zgradu u Požegi i dalje nema konkretnih pozitivnih pomaka, nego se i ove godine ponavlja kako su *''u tijeku dogovori oko konkretnih aktivnosti*…''

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu: ZOSI) je dostavio izvješće kojim se navodi: „…*ZOSI obavlja poslove iz svoje nadležnosti u Središnjem uredu u Zagrebu, područnim uredima u Zagrebu, Varaždinu, Osijeku, Rijeci i Splitu, te u izdvojenim mjestima rada u Bjelovaru, Karlovcu, Sisku, Koprivnici, Požegi, Virovitici, Slavonskom Brodu, Vukovaru, Puli, Gospiću, Dubrovniku, Šibeniku i Zadru. ZOSI u najvećem broju slučajeva posluje u prostorima koji su dodijeljeni od strane Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, a ostali prostori se koriste temeljem ugovora. IMR Bjelovar se zbog izvođenja radova na uređenju poslovnih zgrada HZMO-a nalazi u privremenom prostoru koji nije pristupačan osobama s invaliditetom. Radovi na uređenju su pri kraju te se očekuje skoro preseljenje. Tijekom 2025. godine je planirana realizacija novog poslovnog prostora u IMR Virovitica. Napominjemo da je ZOSI u stalnoj potrazi za adekvatnim poslovnim prostorima koji bi udovoljavali svim specifičnim potrebama osoba s invaliditetom*.“

Tablica 34. Dostavljena tablica s podatcima o pristupačnosti prostora ZOSI-a

Područni uredi i izdvojena mjesta	Pristup osobama s invaliditetom
Zagreb, Tvrtkova 5	pristupačno
Zagreb, Mihanovićeva 3	pristupačno
Karlovac	pristupačno
Bjelovar	nije pristupačno
Sisak	pristupačno sanitarni čvor nije prilagođen osobama s invaliditetom

Varaždin	pristupačno
Koprivnica	pristupačno
Osijek	pristupačno
Vukovar	pristupačno
Požega	nije pristupačno
Virovitica	pristupačno
Slavonski Brod	pristupačno
Rijeka	pristupačno
Pula	pristupačno
Gospić	pristupačno
Split	pristupačno
Zadar	pristupačno sanitarni čvor nije prilagođen osobama s invaliditetom
Šibenik	pristupačno sanitarni čvor nije prilagođen osobama s invaliditetom
Dubrovnik	nije pristupačno
Središnji ured, Radnička cesta 1	pristupačno
Središnji ured, Mihanovićeva 3	pristupačno

Mišljenje:

Uspoređujući prikazane podatke s prethodnom godinom i uzimajući u obzir navode ZOSI-a, uočavamo kako je izdvojeno mjesto rada Bjelovar i dalje nepristupačno za OSI. Izdvojeno mjesto rada Šibenik je, u usporedbi s podatcima iz 2023. godine pristupačno, što je pozitivan pomak, no i dalje nema sanitarni čvor koji je prilagođen za OSI, a pohvalno je i osiguranje pristupačnog sanitarnog čvora u Područnom uredu Zagreb u Tvrtkovoj 5. U odnosu na prošlogodišnje podatke, razvidno je kako je izdvojeno mjesto Zadar bilo u cijelosti pristupačno, dok se u podatcima za 2024. godinu taj prostor ističe kao pristupačan, ali bez prilagođenog sanitarnog čvora, dok izdvojeno mjesto rada Dubrovnik, sukladno zaprimljenim podatcima ZOSI-a, više nije pristupačno, ne navodeći razlog takvoj novoj i naglašavamo neprihvatljivoj okolnosti nepovoljnoj za OSI. Mišljenja smo kako se prilikom planiranja i izvođenja radova koji su navedeni u zaprimljenom izvješću ZOSI-a, potrebno voditi načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe te na svim lokacijama osigurati pristupačnost svih prostora i sadržaja ZOSI-a za osobe s invaliditetom.

Hrvatski zavod za zapošljavanje (u daljnjem tekstu: HZZ) u dostavljenom izvješću navodi: *„…Od četiri Područne službe, njih tri (75%) ima osigurane najosnovnije elemente pristupačnosti osobama s invaliditetom, od 18 područnih ureda Zavoda njih 13 (72,2%) prilagođeno je osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti na način da je ulaz u prostorije pristupačan (ulaz bez barijera-prizemni, najčešće postavljanjem kosina ili izgrađenom rampom). Od 99 ispostava Zavoda, njih 39 (39,4%) ima osiguran prilaz osobama koje se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala i osobama smanjene pokretljivosti. Osim u prostorima Službi, Ureda odnosno Ispostava, Zavod obavlja poslove iz svoje djelatnosti i kroz Centre za informiranje i savjetovanje o karijeri (u daljnjem tekstu: CISOK). Od 17 poslovnih prostora namijenjenih pružanju usluga kroz CISOK, njih 14 odnosno 82,35% ima pristupačan ulaz u prostor (najčešće se radi o prizemnim prostorima). U većini ureda rad je organiziran na način da se usluge osobama s invaliditetom pružaju u prizemlju objekta ili se, ukoliko je to potrebno, savjetnici prilagode na način da aktivnosti s osobama s invaliditetom zakazuju i odrađuju u prostorima CISOK-a, partnerskih institucija (npr. Pučka otvorena učilišta, gradovi i dr.). Napominjemo kako preko 30% nekretnina u kojima Zavod posluje su u najmu/zakupu odnosno nisu u vlasništvu HZZ-a. Zaključno, od ukupno 138 poslovnih prostora u kojima se pružaju usluge Zavoda u 69 objekata (50%) su osigurani osnovni elementi pristupačnosti osobama s invaliditetom prema Pravilniku o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Nadalje, omogućavanjem i pružanjem e-usluga (npr. prijave na Zavod, podnošenje zahtjeva za novčanu naknadu, prijava na i*

praćenje radionica, korištenje digitalnih alata za razvoj karijere, podnošenje zahtjeva za mjere aktivne politike zapošljavanja i dr.) putem portala e-građani odnosno hzz.hr. Zavod je povećao pristupačnost i dostupnost svojih usluga svim nezaposlenim osobama kao i osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti u skladu sa Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom… …Zavod u 2025. godini planira izraditi pristupačni mikro web portal za osobe s invaliditetom čime bi olakšao pristup informacijama vezanim za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Također, uvažavajući individualne potrebe nezaposlenih osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti savjetnici osiguravaju druge oblike pomoći ukoliko je potrebno u vidu uključivanja osobnih asistenata i/ili posrednika (npr. roditelje), vodiče, čitače i stručne tumače za znakovni jezik u procese rada s osobama s invaliditetom. Osim toga, uvažavajući vrstu invaliditeta i mogućnosti osobe, socijalne prilike, prometnu povezanost i dr., savjetnici za zapošljavanje svakoj nezaposlenoj osobi pristupaju na individualizirani način, te se u skladu s Pravilnikom o aktivnom traženju posla i raspoloživosti za rad (NN, br. 29/19) dogovaraju o najprikladnijem načinu kontakta omogućavajući korištenje različitih komunikacijskih kanala.“.

Mišljenje:

Iz zaprimljenog izvješća HZZ-a proizlazi kako tijekom 2024. godine nije došlo do znatnijeg pozitivnog pomaka u osiguranju pristupačnosti poslovnih prostora u kojima se pružaju usluge HZZ-a te je prema zaprimljenim podatcima postotak pristupačnih objekata u kojima djeluju područni uredi i ispostave nešto manji nego što je to bilo 2023. godine. Uočavamo kako izvješćem nisu dostavljeni podatci i informacije o radnjama i aktivnostima koje su tijekom 2024. godine poduzete s ciljem osiguravanja pristupačnosti Područne službe u Rijeci, posebice u odnosu na aktivnosti najavljene 2023. godine. Također, u odnosu na konkretne aktivnosti usmjerene na osiguravanje pristupačnosti područnih ureda u Sisku, Virovitici, Požegi, Dubrovniku i Puli, a koje su najavljene u izvješću 2023. godine, uočavamo kako u izvješću HZZ-a za 2024. godinu nisu dostavljeni podatci i informacije o konkretnoj realizaciji i rezultatima najavljenih projekata. Pohvaljujemo povećanje pristupačnosti uslugama HZZ-a omogućavanjem korištenja e-usluga i planiranjem izrade mikro web portala za OSI, ali uzimajući u obzir iskustva prema kojima velik broj OSI još uvijek ne koristi u dovoljnoj mjeri ove alate, ponovo naglašavamo kako je za uspješnije uključivanje nezaposlenih OSI na tržište rada nužno osigurati i pristupačnost objekata i prostora u kojima djeluju uredi, službe i ispostave HZZ-a.

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike dostavilo je podatke o pristupačnosti **područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad** (u daljnjem tekstu: HZSR). U dostavljenom izvješću navodi se, između ostalog sljedeće*: „…Poslove iz svoga djelokruga, Zavod obavlja u središnjoj ustrojstvenoj jedinici ustrojenoj kao Središnja služba, sa sjedištem u Zagrebu te područnim ustrojstvenim jedinicama ustrojenima kao županijske službe i područni uredi. Područne ustrojstvene jedinice u 2024. godini poslove iz svoje nadležnosti obavljale su u 125 poslovnih prostora koji su ili u vlasništvu Hrvatskog zavoda za socijalni rad ili se koriste temeljem sklopljenih ugovora o zakupu s fizičkim ili pravnim osobama ili su dodijeljeni na uporabu za potrebe Hrvatskog zavoda za socijalni rad… …poslovni prostori su većim dijelom pristupačni osobama s invaliditetom, s time da se organizacijom rada unutar svakog pojedinog područnog ureda, načinom obavljanja poslova nastoji svakom korisniku sa invaliditetom omogućiti dostupnost svih prava i usluga iz sustava socijalne skrbi. Tijekom 2024. godine, Hrvatski zavod za socijalni rad kontinuirano je poduzimao radnje s ciljem osiguravanja poslovnih prostora za rad ustrojstvenih jedinica. Tako su Područni ured Imotski i Područni ured Sinj preselili u nove poslovne zgrade koje su u potpunosti prilagođene osobama s invaliditetom, jednako kao što će biti i poslovne zgrade čija je izgradnja u tijeku. Izgradnja poslovnih zgrada za potrebe Područnog ureda Ivanić-Grad, Područnog ureda Zadar i Područnog ureda Đakovo je u završnoj fazi te se tijekom 2025. godine očekuje preseljenje u nove poslovne prostore. Izgradnja novih poslovnih prostora je u tijeku za Područni ured Crikvenica, Područni ured Knin, Područni ured Hrvatska Kostajnica i Područni ured Karlovac… …u tijeku je postupak radi kupnje nekretnine u Šibeniku kojim će se dugoročno osigurati poslovni prostor za potrebe rada Područnog ureda Šibenik koji u ovom trenutku djeluje u tri zakupljena poslovna prostora, a također je u tijeku i postupak dodjele na uporabu poslovnog prostora u vlasništvu Republike Hrvatske za potrebe rada Područnog ureda Šibenik*.

Temeljem ugovora o zakupu poslovnih prostora osigurani su novi poslovni prostori za potrebe Područnog ureda Črnomerec, Područnog ureda Trešnjevka, Područnog ureda Zaprešić, Područnog ureda Zlatar Bistrica, a u tijeku je preseljenje Područnog ureda Zabok u novi poslovni prostor. Prilikom zakupa *poslovnih prostora vodi se računa o njihovoj pristupačnosti osobama s invaliditetom sukladno standardima, a Hrvatski zavod za socijalni rad u obzir mora uzeti i teritorijalnu nadležnost, kao i broj zaposlenih radnika područnog ureda te prema tome odrediti potrebnu površinu i karakteristike poslovnog prostora. To ograničava dostupnost potrebnog poslovnog prostora na tržištu nekretnina, slijedom čega zakupljeni poslovni prostor u pravilu ne može udovoljiti svim zahtjevima pristupačnosti osobama s invaliditetom. Kako Hrvatski zavod za socijalni rad nije vlasnik zakupljenog poslovnog prostora, u njihovom održavanju ili preinakama vezanje ugovorenim obavezama prema vlasnicima prostora pa tako i u dijelu osiguravanja pristupačnosti poslovnih prostora osobama s invaliditetom…".* Analizom podataka iz tablice koja je dostavljena uz izvješće razvidno je da od 125 prostora u kojima HZSR obavlja svoju djelatnost, 26 nema prilagođen ulaz osobama s invaliditetom, 26 ima djelomično prilagođen ulaz, dok 73 prostora imaju potpuno prilagođen i pristupačan ulaz osobama s invaliditetom. Uspoređujući ove podatke s onima iz 2023. godine, razvidno je znatno povećanje broja djelomično prilagođenih ulaza za osobe s invaliditetom (s tri na 26) te smanjenje potpuno prilagođenih ulaza s 92 na 73. Pozitivan je pomak smanjenje nepristupačnih ulaza sa 31 na 26, a zabrinjavajuće je što se tijekom 2024. godine povećao broj objekata u kojima su nepristupačni sanitarni čvorovi.

Mišljenje:

Dolazak u završnu fazu izgradnje poslovnih zgrada područnih ureda Ivanić-Grad, Zadar i Đakovo, završetak radova u Imotskom, kao i u izvješću navedene aktivnosti koje se odnose na ostale gradove u kojima se obnavljaju, grade ili kupuju zgrade u kojima će svoju djelatnost obavljati područni uredi HZSR-a, predstavljaju pozitivne pomake u osiguranju pristupačnosti u odnosu na prethodno razdoblje. U odnosu na okolnosti koje HZSR u svom izvješću navodi kao otežavajuće u smislu pronalaska i uređivanja prostora na način da bude u potpunosti pristupačan za osobe s invaliditetom, naglašavamo kako pristupačnost prostora, sadržaja i usluga HZSR-a ne može biti uvjetna i djelomična te je nužno uložiti dodatne napore i koristiti sve dostupne resurse, znanja i iskustva kako bi se uz primjenu načela univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe osigurala pristupačnost svim osobama, neovisno o vrsti i težini invaliditeta.

Od Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije zatraženi su podatci i informacije o pristupačnosti objekata sudbene vlasti i pravosudne mreže (upravnih, općinskih, županijskih, prekršajnih i kaznenih sudova), a analiza odgovora i trenutnog stanja *prikazana je u ovom Izvješću u poglavlju 2.4. Pristup pravosuđu.*

Osim prikupljanja i analize prethodno prikazanih podataka, POSI je tijekom 2024. godine postupao i povodom pritužbi kojima se ukazivalo na prepreke koje osobama s invaliditetom otežavaju pristup pojedinim državnim institucijama. Stoga, dalje u tekstu prikazujemo neke od zaprimljenih pritužbi i postupanja POSI poduzeta povodom istih.

Primjer iz prakse (1): Pravobranitelju za osobe s invaliditetom obratila se osoba s invaliditetom koja se kreće uz pomoć elektromotornog skutera s pritužbom na nepristupačnost ulaznih vrata u građevinu u kojoj djeluje Policijska postaja Pazin te na nepristupačnost ulaznih vrata Područne službe, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (dalje u tekstu: HZZO) i Područnog ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad (dalje u tekstu: HZSR), koji djeluju na istoj adresi u gradu Pazinu. Pritužbom se upozorava kako ulazi u zgrade navedenih institucija i ustanova nisu pristupačni osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti jer se ulazna vrata Policijske postaje otvaraju prema van, ali pri tome pružaju znatan otpor, dok se ulazna vrata HZZO-a i HZSR-a otvaraju prema unutra, ne ispunjavajući uvjete širine svijetlog otvora te također pružaju otpor prilikom otvaranja. Zbog navedenog, osobama s invaliditetom je nemoguće samostalno otvoriti ulazna vrata bez asistencije, odnosno pomoći drugih osoba te samim time ne mogu samostalno ući u zgrade ili iz njih izaći. Pritužitelj smatra da mu je povrijeđeno pravo na pristupačnost, pravo na jednak pristup i pravo na jednakopravnost. Ujedno se

naslovima i samostalno obratio, tražeći uklanjanje opisanih prepreka koje osobama s invaliditetom onemogućuju ulazak i izlazak iz građevine na jednakoj osnovi s osobama bez invaliditeta.

Slijedom opisane pritužbe POSI je navedenim institucijama i ustanovama preporučio iznalaženje rješenja kojim će se, uz primjenu načela univerzalnog dizajna te po potrebi i razumne prilagodbe, koristeći dostupna tehnološka i tehnička rješenja – ukloniti opisane prepreke i omogućiti samostalno otvaranje vrata te na taj način olakšati samostalni ulazak i izlazak OSI i osobama smanjene pokretljivosti.

Iz odgovora koje smo zaprimili proizlazi da su preporuke POSI prihvaćene te se žurno pristupilo pokretanju postupka izvođenja građevinskih radova koji bi omogućili pristupačniji ulaz u zgradu. Iz navoda predstavnika suvlasnika predmetne zgrade proizlazi kako je postignut dogovor s nadležnim tijelima jedinice lokalne samouprave te da će se obaviti građevinski radovi te asfaltirati prilaz od parkirališta prema zgradi. Inicirano je pokretanje postupka postavljanja rampe, a upravo s namjerom olakšavanja kretanja osobama s invaliditetom u predmetnoj zgradi postavljeno je i dizalo. Ujedno je zatražena i ponuda za izmjenu oba para ulaznih vrata s ciljem osiguravanja pristupačnosti OSI.

Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio pritužbe kojima se upozorava na prepreke koje osobama s invaliditetom onemogućavaju kretanje i pristup službenim prostorijama u kojima svoju djelatnost obavljaju Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Područna služba Požega (dalje u tekstu HZZO Požega), Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Područni ured u Požegi (dalje u tekstu: HZMO Požega) te Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, područni ured u Osijeku, Izdvojeno mjesto rada Požega (dalje u tekstu: ZOSI Požega). Iz zaprimljenih pritužbi proizlazi kako sve navedene ustanove djeluju u istoj zgradi u Požegi te da ista nije pristupačna za OSI. Prema navodima iz zaprimljenih obraćanja, navedena zgrada je u suvlasništvu HZZO-a, HZMO-a i Grada Požege. Opisuje se kako pristupna rampa na ulazu nije napravljena sukladno propisima, odnosno ista je prestrma i zbog prevelikog nagiba osobe koje se kreću pomoću invalidskih kolica tu rampu ne mogu koristiti, tako da je predmetna zgrada za njih nepristupačna. Osim pojedinačnih pritužbi koje su uputile fizičke osobe iz Požege i okolice, POSI je upoznat i s podnescima koje je lokalna udruga koja okuplja OSI u više navrata tijekom 2023. i 2024. godine upućivala HZMO-u Požega i HZZO-u Požega, ukazujući na nepristupačnost i predlažući žurno poduzimanje radnji usmjerenih na osiguranje pristupačnosti.

Povodom opisane pritužbe, vodeći računa i o saznanjima kako se za navedenu zgradu već dulje vrijeme planira rekonstrukcija, POSI je vlasnicima i korisnicima iste ukazao na obvezu i važnost osiguranja pristupačnosti objekata u kojima svoju djelatnost obavljaju tijela koja odlučuju o pravima osoba s invaliditetom. S tim u vezi, preporučeno je učinkovitije korištenje postojećih stručnih kapaciteta i dostupnih financijskih sredstava iz svih izvora kako bi se poduzele konkretne aktivnosti kojima će se ubrzati najavljena obnova predmetne zgrade te osigurati fizička, ali i informacijsko-komunikacijska pristupačnost prostora i usluga HZZO-a, HZMO-a i ZOSI-a u Požegi. Također, preporučeno je u proces obnove uključiti i predstavnike osoba s invaliditetom (npr. lokalne udruge), kako bi svojim prijedlozima doprinijeli odabiru primjerenih elemenata pristupačnosti.

Iz odgovora Središnje službe HZMO-a i odgovora HZZO-a Požega razvidno je kako se već godinama poduzimaju aktivnosti usmjerene na osiguranje pristupačnosti službenih prostorija u kojima djeluju ove dvije institucije u Požegi, ali do konkretnijih pozitivnih pomaka nije došlo. Naime, HZMO u svom očitovanju navodi, između ostalog, sljedeće: *„…ističemo kako je poslovna zgrada… …u suvlasništvu Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (u daljnjem tekstu: HZZO) u 52%, HZMO-a u 37 % te Grada Požege u 11 %. Navedeni suvlasnici usuglasili su se o potrebi cjelokupne rekonstrukcije predmetnog objekta te su postigli dogovor da je nositelj provedbe svih postupaka nabave i ugovaranja za izradu projektne dokumentacije i izvođenje radova HZZO, kao većinski suvlasnik poslovne zgrade u Požegi. HZMO je izdao HZZO-u sve potrebne suglasnosti za provedbu i sufinanciranje obveznih postupaka te aktivno sudjeluje u definiranju projektnog zadatka u dijelu koji se odnosi na osiguranje pristupačnosti osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti, sve kako bi se, po provedbi planiranih*

investicijskih zahvata, riješio problem adekvatnog pristupa do svih etaža objekta. Posljednje očitovanje koje smo uputili HZZO-u u svezi navedene problematike datira iz studenoga 2023. te Vas molimo da se za sve detaljnije informacije obratite HZZO-u kao nositelju cjelokupne investicije na zajedničkoj poslovnoj zgradi…". HZZO Požega u svom detaljnom izvješću dostavlja iscrpnu dokumentaciju iz koje su razvidne radnje poduzete s ciljem osiguranja pristupačnosti za OSI. Između ostalog, opisuje se reorganizacija i razmještaj organizacijskih jedinica područne službe HZZO-a, ali i inicijative HZZO Požega upućene prema nadležnim službama u središnjici HZZO-a i prema Gradu Požegi, s ciljem ishođenja potrebnih suglasnosti i dokumentacije koja je preduvjet za izvođenje radova kojim bi se osigurala pristupačnost objekta. Iz detaljnog izvješća HZZO Požega izdvajamo sljedeće: *„…Od ranih 2000-ih postoji svijest i planovi za rješavanje pristupačnosti poslovnih prostora u Požegi u vlasništvu/korištenju naprijed navedenih Zavoda, no rješenje predmetnog problema do danas ipak se nije dogodilo…".* Izvješćem se dalje opisuje kako su u protekle četiri godine ishođene suglasnosti svih suvlasnika (HZZO, HZMO i Grad Požega) za izradu projekta za izvođenje radova usmjerenih na osiguranje pristupačnosti ovog objekta, ali *„…kada se krenulo u predpostupak nabave projektne dokumentacije HZMO je… …dao uvjetnu suglasnost s zahtjevom za izmjenom projektnog zadatka…".* Iz ostalih navoda, ali i priložene dokumentacije proizlazi kako je do zastoja u realizaciji došlo zbog nemogućnosti dogovora oko detalja projekta (odabir rješenja, dinamika i organizacija radova), a izdvajamo i zaključno mišljenje izraženo u odgovoru HZZO Požega: *„…vidljivo je da smo kao Područna služba HZZO-a i većinski vlasnik poduzeli, i da i dalje činimo sve, kako bi problem pristupačnosti bio što prije riješen. Ipak, bez odluke i potpore Službe za investicije i upravljanje imovinom Direkcije HZZO-a i Odjela za gospodarenje nekretninama Središnje službe HZMO-a i njihovog ozbiljnijeg i puno većeg angažmana, te bržeg donošenja odluka, neće biti bitnijeg pomaka oko rješavanja predmetnog problema u bližoj budućnosti… …napominjem da je upravo u tijeku… …*uređenje sanitarnog čvora za OSI… *…čime će biti otklonjen barem jedan od problema…".* Osim opisanih očitovanja zaprimljenih povodom upućene preporuke, izdvajamo i odgovore zaprimljene prilikom prikupljanja podataka prikazanih prethodno u ovom poglavlju, a koji se odnose na HZMO Požega i HZZO Požega. HZMO u svom odgovoru navodi sljedeće: *„…Za područni ured HZMO-a u Požegi u tijeku je dogovor suvlasnika oko konkretnih aktivnosti u svrhu rješavanja pristupačnosti poslovne zgrade u Požegi…*", a HZZO u svojoj tablici kojom se prikazuju elementi pristupačnosti u građevinama i poslovnim prostorima koje koristi HZZO, za Požegu navodi kako *„…postoji rampa koja nije izvedena prema važećim pravilima, pa je izrađen projekt za novi element pristupačnosti… …višegodišnji pregovori suvlasnika zgrade oko rekonstrukcije kojom bi se trebali riješiti i elementi pristupačnosti, tijekom 2025. planira se nastavak pregovora oko izrade projektne dokumentacije…*".

Zaključak i preporuke:

Povezujući u ovom poglavlju prikazane informacije i podatke prikupljene od nadležnih tijela, sa iskustvima stečenim postupajući po pritužbama i provođenjem aktivnosti iz djelokruga POSI, zaključujemo kako unatoč znatnim i vidljivim pozitivnim pomacima u osiguravanju pristupačnosti poslovnih prostora u kojima se obavljaju poslovi iz djelokruga javnopravnih tijela – još uvijek postoje brojne prepreke zbog kojih osobe s invaliditetom nemaju pristup državnim i javnim ustanovama i institucijama na ravnopravnoj razini s ostalim građanima. Uvažavajući i podržavajući svake godine sve dostupnije mogućnosti koje građani imaju u odnosu na pristup javnim tijelima putem mrežnih i elektroničkih alata i servisa, naglašavamo kako brojne osobe s invaliditetom još uvijek radi ostvarivanja različitih prava i usluga moraju i/ili žele osobno pristupiti u prostore javnih i državnih ustanova i institucija (npr. zbog nedovoljne informatičke pismenosti, želje za izravnim razgovorom ili savjetovanjem sa službenikom i dr.), a već smo spomenuli i neravnopravan položaj osoba s invaliditetom koje se žele zaposliti i raditi u državnoj i javnoj službi, ali objekti u kojima bi trebali obavljati svoj posao nisu pristupačni.

Naglašavamo da pristupačnost predstavlja osnovni preduvjet za uključivanje osoba s invaliditetom u život zajednice, a osiguranje pristupačnosti obveza je koja proizlazi iz međunarodnih dokumenata koje je RH potpisala i ratificirala, kao i obveza koju propisuju nacionalni zakoni i propisi. S tim u vezi,

podsjećamo kako je propust da se osobama s invaliditetom omogući korištenje javno dostupnih resursa i pristup radnom mjestu jedan od oblika diskriminacije utuživ prema odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije, a RH kao osnivač javnopravnih tijela pred kojima se ostvaruju prava po osnovi invaliditeta može se smatrati izravno odgovorna za ovaj oblik diskriminacije prema OSI. Također, osim što predstavlja diskriminaciju zbog koje su OSI izolirane iz zajednice uskraćivanjem mogućnosti neovisnog življenja te jednakopravnog i aktivnog sudjelovanja u društvenom životu, nepristupačnost uslugama koje pružaju tijela javne vlasti, kao i uskraćivanje mogućnosti i prilike za zapošljavanje i rad u tijelima javne vlasti, ukazuje i na omalovažavajući odnos prema osobama s invaliditetom.

Uzimajući u obzir sve navedeno u ovom poglavlju, uz već spomenute uočene pozitivne pomake u osiguranju pristupačnosti, kao i jasno izraženu volju svih ustanova i institucija za osiguranje pristupačnosti, mišljenja smo kako su tempo prilagodbe, dinamika i realizacija radova i projekata kojima se osigurava pristupačnost i dalje nezadovoljavajući, odnosno prespori, u odnosu na brojne prepreke s kojima se OSI suočavaju. Odgode i dugotrajnost pregovora, planiranja i provedbe projekata kojima se osiguravaju elementi pristupačnosti u objekte državnih i javnih tijela i dalje su obilježje većine izvješća koja smo zaprimili. Uspoređujući izvješća od prethodnih nekoliko godina, uočavamo kako se za pojedine objekte iz godine u godinu navodi kako se za sljedeću godinu *''planira priprema projektne dokumentacije''* ili *''planira početak radova''*, a konkretni pomaci i rezultati u vidu pristupačnog objekta izostaju. Stoga, s obzirom da bi upravo državna i javna tijela trebala biti primjeri dobre prakse u izgradnji pristupačnog okruženja za osobe s invaliditetom, preporučujemo svim javnopravnim tijelima žurno poduzimanje radnji (obnove, rekonstrukcije, izgradnje, preseljenja, reorganizacije poslovnih procesa i drugih prilagodbi, ovisno o potrebama) usmjerenih na osiguranje pristupačnosti objekata i prostora u kojima obavljaju poslove iz svog djelokruga. Unatoč nedvojbenoj kompleksnosti ove vrste projekata i svim izazovima i objektivnim okolnostima koje se opisuju u dostavljenim izvješćima, pozitivni primjeri – kojih je svake godine sve više – dokazuju da je moguće učinkovitije i efikasnije korištenje postojećih kapaciteta te dostupnih financijskih sredstava iz svih izvora (vlastiti proračuni, nacionalni i EU fondovi), sve u svrhu ubrzanja postupaka osiguranja pristupačnosti objekata u kojima djeluju državne i javne ustanove i institucije.

Uzimajući u obzir kako se u ovogodišnjim izvješćima pojedinih tijela u više navrata navodi kako u objektu *''nije moguće primijeniti element pristupačnosti''* ili da će se pristupačnost osigurati *''ako to bude moguće''*, upozoravamo kako osiguranje pristupačnosti objekata javne namjene nije mogućnost ili opcija koju se može birati, već zakonska obveza koja se mora ispuniti kako bi se osigurao ravnopravan pristup svim osobama, uključujući OSI. Obveza osiguranja pristupačnosti nije samo tehnički zahtjev, nego i osnovni preduvjet za stvaranje uključivog okruženja u kojem se poštuje dostojanstvo osoba s invaliditetom. Stoga, preporučujemo dodatno educiranje stručnog osoblja zaduženog za osmišljavanje projekata, provođenje javne nabave i ostale radnje u sklopu projekata obnove, izgradnje i uređivanja prostora, sve kako bi se podigla razina svijesti o specifičnim zahtjevima pristupačnosti za OSI, uključujući razumijevanje zakonskih obveza, standarda pristupačnosti i potreba OSI u svim fazama projekata. Također, preporučujemo u procese odabira elemenata pristupačnosti uključiti i predstavnike OSI kako bi svojim prijedlozima doprinijeli odabiru rješenja koje će u potpunosti zadovoljiti potrebe svih, neovisno o vrsti i težini invaliditeta.

Pozitivni primjeri iz prakse sve češće potvrđuju kako argument da je građevina zaštićena (npr. kulturno dobro/baština) nije i ne smije biti opravdanje za neosiguravanje pristupačnosti. Stoga, preporučujemo u takvim situacijama uspostavljanje suradnje svih relevantnih dionika (npr. konzervatori, arhitekti, urbanisti, predstavnici osoba s invaliditetom i dr.) usmjerene na iznalaženje kreativnih i inovativnih primjenjivih rješenja koja istovremeno osiguravaju pristupačnost i poštuju kulturnu baštinu. U onim slučajevima u kojima se pristup usluzi državnog i javnog tijela u određenom prostoru zaista ne može osigurati, preporučujemo primjenu načela razumne prilagodbe i po potrebi organiziranje pojedinih poslovnih procesa na drugoj, pristupačnoj lokaciji, po potrebi uz suradnju s nadležnim ministarstvima i/ili jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Uloga jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u osiguranju pristupačnosti

Županije, općine i gradovi imaju iznimno važnu ulogu u osiguravanju pristupačnosti izgrađenog okruženja. Naime, osnivačkom ulogom u javnim predškolskim, školskim, zdravstvenim i drugim ustanovama te djelokrugom koji podrazumijeva obavljanje poslova koji se odnose na uređenje naselja i stanovanje, prostorno i urbanističko planiranje, komunalno gospodarstvo i promet na svom području, upravo jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (dalje u tekstu: JLP(R)S) svojim mjerama i aktivnostima mogu znatno doprinijeti izjednačavanju mogućnosti i osiguravanju ravnopravnog položaja osoba s invaliditetom u društvu. Stoga, tijekom 2024. godine POSI je nastavio s ukazivanjem na prepreke s kojima se OSI suočavaju u pojedinim JLP(R)S te su upućivane preporuke za uklanjanje tih prepreka, uz naglašavanje obveze i važnosti osiguravanja pristupačnosti za OSI. Također, kao i prethodnih godina, a posebno nakon otvaranja područnih ureda POSI u Osijeku, Splitu i Rijeci, nastavljena je suradnja s pojedinim općinama, gradovima i županijama u sklopu koje je POSI pružao podršku u osmišljavanju i provedbi projekata te donošenju mjera i provođenju aktivnosti usmjerenih na uklanjanje prepreka te osiguranje pristupačnosti javnih površina, objekata i usluga namijenjenih javnosti. Dalje u tekstu prikazujemo primjere iz prakse iz kojih je razvidno na koji način JLP(R)S mogu doprinijeti stvaranju pristupačnog i inkluzivnog okruženja u kojemu će OSI biti ravnopravne s ostalim građanima na području cijele RH.

Primjer iz prakse (1): Tijekom proteklih godina rada Područnog ureda POSI u Rijeci zaprimljeni su brojni upiti, pritužbe, primjedbe i prijedlozi osoba s invaliditetom, roditelja DTUR, udruga koje ih okupljaju i/ili djeluju u njihovu korist te stručnjaka koji se u različitim sustavima bave problematikom koja je od značaja za OSI. Provodeći aktivnosti iz djelokruga POSI identificirani su najučestaliji izazovi, prepreke i teškoće s kojima se OSI, DTUR i članovi njihovih obitelji susreću u svakodnevnom životu na području grada Rijeke, a kao jedan od značajnijih izazova ističe se nepristupačnost javnih površina i objekata javne namjene koja je posebno došla do izražaja tijekom velikih građevinskih radova koji su se u užem centru grada Rijeke odvijali tijekom 2024. godine. Slijedom navedenog, nastavno na dosadašnju pozitivnu suradnju s Gradom Rijekom, POSI je ukazao Gradu na zaprimljene pritužbe i konkretne prepreke te je preporučeno poduzimanje radnji kojima će se osigurati pristupačnost javnih površina prilikom sanacije glavne Adamićeve ulice, s posebnim naglaskom na pristupačnost nogostupa, pješačkih prijelaza, smještaja šahtova na pješačkim prijelazima, rubnjaka, itd. Gradu je naglašeno kako je nužno osigurati bezuvjetno poštivanje važećih propisa kojima su određeni obvezni elementi pristupačnosti javnih površina i objekata javne namjene. Navedeno se očekuje kao nezaobilazni standard, ne samo prilikom izgradnje, nego i prilikom svake sanacije i/ili obnove. Stoga je Gradu Rijeci preporučeno da prilikom trenutne izgradnje, obnove i rekonstrukcije prometnica i javnih površina obveže izvođače na obvezno poštivanje obveze osiguranja pristupačnosti, te da se provodi strogi nadzor nad izvršavanjem te obveze. Također, ponovljena je preporuka da Grad Rijeka koji je vlasnik zgrada i objekata danih u najam/zakup, po potrebi i u dogovoru s ostalim vlasnicima nepristupačnih objekata i prostora javne namjene, postavi zahtjeve osiguranja pristupačnosti kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje njihovih temeljnih ljudskih prava. Ukazano je kako se nepristupačnost brojnih objekata i prostora javne namjene na Korzu očituje tek u jednoj do dvije stepenice, a jednostavnom razumnom prilagodbom (npr. rampom/kosinom) pristupačnost bi bila omogućena. Naglašeno je kako bi omogućavanje neovisnog pristupa objektima, trgovinama, radnjama, galerijama itd., uz izjednačavanje mogućnosti za OSI, ujedno doprinijelo i razvoju turističke ponude grada Rijeke.

Grad Rijeka izvijestio je POSI kako se *„…tijekom izvođenja radova regulacija prometa odvija na temelju prometnog elaborata…*“ te je istaknuto kako je *„…tijekom izrade istog u više navrata razmatrana problematika pristupačnosti javnih površina osobama s invaliditetom.“* Opisuje se kako je *„…gradilištem Adamićeve ulice otežana i poprečna komunikacija između Rive i Korza. Predviđeni poprečni pješački koridori koriste postojeće pješačke prijelaze i prilaze istima te su po zatečenom stanju opremljeni odgovarajućim rampama. Jedan od uvjeta povremenih izmještanja takvih prolaza je i osiguranje pristupačnosti. …Izvođaču radova strogo je naređeno da se u zoni gradilišta posebna pažnja posveti nužnosti kretanja osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti… …Također, izrađen je*

elaborat Osiguranje bolje pristupačnosti javnih površina u užem centru grada Rijeke - II. Dio kojim su obuhvaćene predmetne lokacije, a temeljem kojeg će se provesti građevinski radovi na rampama i nogostupu… Prilikom budućih rekonstrukcija objekata koje će uslijediti gdje je moguće tražit će se da se vodi briga o načinu prilaza i ulaza u građevinu, rasporeda inventara, izrade taktilnih crta vođenja i upozorenja, moguće vizualno svjetlosne najave i sl. …. Slažemo se da bi pristupačnost javnih, poslovnih, stambenih objekata i javnih površina mogla i trebala biti bolja, te će se ista nastojati poboljšati kako bi se osigurala pristupačnost i prilagodba prostora osobama s invaliditetom…"

Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio pritužbu osoba s invaliditetom koje žive u osječkom naselju Retfala i koje su ukazale kako se prilikom izgradnje novog trgovačkog centra, odnosno retail parka, koji će biti u blizini njihova naselja – uklonio nogostup koji je bio jedini put kojim su OSI koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili drugih pomagala mogle izaći iz svog naselja prema kompleksu u kojem se nalaze dva velika trgovačka centra i brojni sadržaji koje svakodnevno koriste. Pritužbom se opisuje kako nije omogućen alternativni izlazak iz naselja prema tim sadržajima te bi prema tome za odlazak na odredište koje je udaljeno svega dvadesetak metara od njihova naselja, morali proći okolnim putem od nekoliko stotina metara. Povodom opisane pritužbe proveden je obilazak lokacije te je utvrđeno kako je dotadašnji nogostup zaista uklonjen te su na njegovom mjestu prepreke koje OSI nisu u mogućnosti prijeći, a dio površine pretvoren je u izlaznu cestu s parkinga trgovačkog centra. S obzirom da se nije moglo jasno utvrditi radi li se o javnoj površini ili površini u vlasništvu investitora, POSI se obratio Gradu Osijeku ukazavši na opisani problem te uputivši preporuku da se isti preispita i iznađe rješenje kojim će se osobama s invaliditetom omogućiti prijelaz iz naselja do sadržaja koji se nalaze u kompleksu do kojeg su prije mogli neometano dolaziti pristupačnim nogostupom. Stručne službe Grada Osijeka odmah su reagirale te je isti dan nakon upućene preporuke organiziran sastanak i obilazak lokacije zajednički s osobama s invaliditetom te je u dogovoru s investitorom i nadzornim inženjerom osmišljeno i dogovoreno primjereno rješenje. Naime, predstavnik Grada i nadzorni inženjer odmah su na licu mjesta izdali nalog izvođačima radova za uređenjem nogostupa kojim je ponovo spojeno naselje sa kompleksom trgovačkih centara, uređen je pješački prijelaz sa svim propisanim elementima pristupačnosti, a na dijelovima postojećeg nogostupa koji su imali preveliki nagib, uvažen je prijedlog POSI i osoba s invaliditetom te je isti razbijen i obnovljen na način koji osobama s invaliditetom neće predstavljati prepreku prilikom kretanja. Naknadnim obilaskom potvrđeno je kako *su radovi provedeni u skladu s preporukom POSI i uvažavajući prijedloge OSI koji žive u tom naselju.*

Primjer iz prakse (3): U Gradskoj knjižnici Rijeka održana je radionica Horizontalna načela u EU fondovima 2021. – 2027. koju je organiziralo Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije. Radionicu su održale predstavnice upravljačkog tijela s ciljem osvještavanja mogućnosti korištenja horizontalnih načela u okviru poziva i projekata financiranih sredstvima EU. Podršku organizaciji radionice svojim izlaganjem dala je i institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom sudjelovanjem savjetnice iz Područnog ureda POSI u Rijeci s temom „Prava osoba s invaliditetom – primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom s naglaskom na pristupačnosti". Radionica je bila namijenjena korisnicima Integriranog teritorijalnog programa (ITP), prije svega otočkim jedinicama lokalne samouprave triju županija: Primorsko-goranske županije, Istarske županije i Ličko-senjske županije te članicama Urbane aglomeracije Rijeka te članicama urbanih područja Pula i Gospić.

Zaključak i preporuke:

Pristupačne javne površine kao što su nogostupi, pješački prijelazi, trgovi, parkirališta, naselja, dječja i sportska igrališta, ali i pristupačne kulturne ustanove, znamenitosti i turističke atrakcije te pristupačni objekti i zgrade u kojima djeluju općinske, gradske i županijske ustanove, institucije i tvrtke koje pružaju različite usluge ili su važne za ostvarivanje prava građana (npr. upravni odjeli, komunalne tvrtke, vrtići, škole, ljekarne, domovi zdravlja i dr.) – preduvjet su za stvaranje inkluzivnog okruženja i uključivanje osoba s invaliditetom u svakodnevni život zajednice. Stoga, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave trebaju uložiti dodatne napore i poduzimati konkretnije aktivnosti

usmjerene u osiguranje pristupačnosti javnih površina i objekata javne namjene na svom području. Naime, unatoč tome što su i tijekom 2024. godine uočeni pozitivni pomaci, prije svega u prihvaćanju i uvažavanju preporuka Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u odnosu na osiguranje pristupačnosti u pojedinim sredinama, još uvijek zaprimamo velik broj pritužbi i uočavamo brojne prepreke koje ukazuju kako je kod donositelja odluka na lokalnoj i područnoj razini i dalje prisutna niska razina svijesti općenito o obvezi osiguravanja pristupačnosti, ali i o tome da se neosiguravanjem pristupačnosti krše temeljna ljudska prava osoba s invaliditetom. Možemo zaključiti kako unatoč brojnosti osoba s invaliditetom kao grupacije građana, s obzirom da većinu svoje energije moraju ulagati u uklanjanje prepreka na svakom koraku, njihova vidljivost je mala te se nisu nametnuli kao grupacija koja bi glasno tražila svoja prava. Upravo stoga, još je veća odgovornost donositelja odluka na lokalnoj i područnoj razini da osim deklaratornog isticanja razumijevanja opisane problematike i volje za rješavanjem iste, poduzmu konkretne radnje i donose mjere kojima će se ukloniti prepreke na koje OSI u njihovoj sredini ukazuju i osiguraju pristupačnost svih javnih površina i objekata javne namjene.

Slijedom navedenog, svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave preporučujemo intenzivnije osmišljavanje i provođenje projekata kojima bi se pomoću vlastitih proračunskih sredstava i pomoću sredstava dostupnih putem fondova Europske unije, osigurala pristupačnost javnih površina i objekata javne namjene koji su u njihovom vlasništvu ili kojima upravljaju. Također, preporučujemo osiguranje posebne proračunske pozicije na kojoj bi jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave mogla planirati i iskazivati utrošena financijska sredstva za uklanjanje građevinskih i drugih barijera uzevši u obzir uvođenje i poštivanje načela univerzalnog dizajna. Navedeno bi omogućilo brže i učinkovitije osiguranje pristupačnosti, posebno u onim slučajevima kada nije potrebno provoditi veće infrastrukturne ili građevinske radove, već se pristupačnost može osigurati uz minimalne intervencije i uz neznatne troškove.

Uzimajući u obzir slučajeve u kojima pristupačnost nije osigurana zbog nepropisno odabranih ili izvedenih elemenata pristupačnosti, preporučujemo jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave da u okviru svoje nadležnosti posebnu pažnju posvete osiguranju poštivanja propisa koji uređuju obvezu osiguranja pristupačnosti i kojima su određeni uvjeti i način osiguranja iste. Naglašavamo kako se poštivanje propisa o pristupačnosti treba osigurati, ne samo prilikom izgradnje, nego i prilikom svake sanacije i/ili obnove. Navedeno se očekuje kao nezaobilazni standard te stoga preporučujemo da prilikom ugovaranja radova (izgradnje, obnove, rekonstrukcije) općine, gradovi i županije obvežu izvođače na poštivanje obveza osiguranja pristupačnosti kao obveznog uvjeta. Također, podsjećamo kako su jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave elemente pristupačnosti na javnim površinama dužne održavati i osiguravati njihovu funkcionalnost, kako bi se njihovom ugradnjom zaista ostvarila pristupačnost, a ne samo formalno zadovoljenje obveze. Nadalje, preporučujemo da se prilikom uređivanja javnih površina, objekata i drugih javnih sadržaja, vodi načelom univerzalnog dizajna, s obzirom da se na taj način, uz uštedu resursa i ekonomsku održivost, ujedno osiguravaju inkluzivnost i sigurnost okruženja te jednake mogućnosti za sve članove društva. Nadalje, ponavljamo preporuku da se prilikom osmišljavanja projekata, rješenja i radova kojima će se osiguravati pristupačnost - uspostavi otvorena komunikacija i suradnja s predstavnicima osoba s invaliditetom svih vrsta oštećenja. Naime, načelom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom *„Ništa o nama bez nas“*, propisana je obveza uključivanja osoba s invaliditetom u procese planiranja i odlučivanja o svim pitanjima od njihova interesa. Skrećemo pažnju na ovo načelo prilikom rješavanja problema pristupačnosti objektima javne namjene budući da suradnja, komunikacija i konzultacija tijela lokalne i područne vlasti sa osobama s invaliditetom o ovakvim pitanjima dovodi do odgovarajućih i kvalitetnijih rješenja na obostrano zadovoljstvo i uz manje troškove. Uključivanje predstavnika osoba s invaliditetom može se realizirati kroz sastanke i suradnju s lokalnim udrugama ili kroz osnivanje i aktivno djelovanje lokalnih i regionalnih povjerenstava za osobe s invaliditetom. Na taj način stvara se poveznica između osoba s invaliditetom, lokalnih vlasti i zajednice te se stvaraju preduvjeti za stvaranje pristupačnog i inkluzivnog okruženja u kojemu će osobe s invaliditetom biti ravnopravne s ostalim građanima svakog pojedinog grada, općine i županije.

Projekti rješavanja pristupačnosti objekata za osobe s invaliditetom – rezultati javnog poziva Ministarstva hrvatskih branitelja za 2024. godinu

S ciljem nastavka praćenja provođenja osiguranja pristupačnosti u JLP(R)S na području cijele RH, POSI je za potrebe ovog izvješća od Ministarstva hrvatskih branitelja zatražio podatke o rezultatima Javnog poziva za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima OSI provedenog tijekom 2024. godine. MHB u svom odgovoru, između ostalog navodi sljedeće: *„…U 2024. godini Ministarstvo je objavilo Javni poziv za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima OSI sredstvima Državnog proračuna Republike Hrvatske… …koji je bio otvoren od 26. veljače do 26. ožujka 2024. godine. S 27 podnositelja zahtjeva JLP(R)S koji su odobreni za sufinanciranje sklopljeni su ugovori i isplaćena su financijska sredstva za sufinanciranje 27 projekata prilagodbe objekata javne namjene osobama s invaliditetom ukupne vrijednosti 541.116,18 eura. …Osim što smo osigurali dodatna sredstva za provođenje projekta, važnim smatramo istaknuti kako se među odobrenim zahtjevima nalazi 15 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima je prilagodba sufinancirana po prvi puta.“*

Dalje u tekstu prikazujemo tablicu iz koje su razvidni detalji odobrenih projekata za sufinanciranje u 2024. godini, a koju je Ministarstvo dostavilo uz svoj odgovor.

Tablica 35. Prikaz podataka o Projektu rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom

Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom - odobreni projekti 2024. godine				
Rb.	**Podnositelj zahtjeva**	**Objekt**	**Prilagodba**	**Odobreni iznos**
1.	Splitsko-dalmatinska županija	građevina javne i društvene namjene	dogradnja dizala	30.000,00 €
2.	Općina Blato	zgrada Općine Blato	ugradnja koso podizne sklopive platforme na stepeništu unutar zgrade	17.340,00 €
3.	Općina Postira	plaža Rat u Postiri	postavljanje dizala (aqualiftera) za ulazak u more osoba s invaliditetom	18.000,00 €
4.	Grad Vis	gradska plaža/morska obala	postavljanje HOR liftera (dizala) za ulazak u more osoba s invaliditetom	22.239,18 €
5.	Općina Jasenice	javna plaža	postavljanje dizala za ulazak u more osoba s invaliditetom	15.000,00 €
6.	Općina Perušić	zgrada Općine Perušić (zgrada javne i društvene namjene)	ugradnja koso podizne stubišne platforme	20.000,00 €
7.	Grad Slavonski Brod	zgrada gradske uprave	ugradnja koso podizne sklopive platforme i vertikalno podizne platforme	45.000,00 €
8.	Općina Pisarovina	multimedijski centar "Stara škola"	izgradnja pristupne rampe	8.000,00 €
9.	Grad Daruvar	Dvorac grofa Antuna Jankovića	adaptacija sanitarnog čvora prilagođenog osobama s invaliditetom	15.000,00 €

10.	Dubrovačko-neretvanska županija	zgrada Ljekarne Trpanj	izgradnja rampe za pristup ljekarni	5.587,00 €
11.	Općina Maruševec	stambeno- poslovna zgrada	uređenje pristupa građevini i izgradnja pristupne rampe na ulazu u zgradu	15.000,00 €
12.	Općina Rugvica	zgrada općinske uprave, društveni i vatrogasni dom	dogradnja dizala i prilagodba ulaznog prostora	18.000,00 €
13.	Međimurska županija	građevina javne i društvene namjene - zgrada Scheier	uređenje sanitarnog čvora prilagođenog osobama s invaliditetom	15.000,00 €
14.	Grad Kraljevica	Sportska dvorana Kraljevica	opremanje sanitarnog čvora za osobe s invaliditetom i prilagodba pristupa sanitarnom čvoru izgradnjom rampe	15.000,00 €
15.	Općina Baška	Vela plaža	izgradnja rampe za pristup moru osoba s invaliditetom	30.000,00 €
16.	Grad Novska	Pučko otvoreno učilište Novska	dogradnja dizala	40.000,00 €
17.	Općina Draganić	zgrada u vi. Općine	ugradnja dizala	40.000,00 €
18.	Grad Labin	javna površina na gradskom trgu	izgradnja dvije prilazne rampe	15.000,00 €
19.	Općina Dragalić	zgrada Vatrogasnog doma	ugradnja vertikalno podizne platforme	25.650,00 €
20.	Općina Šenkovec	zgrada Općine Šenkovec	izgradnja rampe na ulazu	15.000,00 €
21.	Grad Pregrada	upravna zgrada Grada Pregrade	ugradnja vertikalno podizne platforme na ulazu u zgradu	22.000,00 €
22.	Sisačko- moslavačka županija	Osnovna škola Sunja	izgradnja rampe	8.800,00 €
23.	Grad Pleternica	zgrada gradske uprave, Gradska kuća	prilagodba ulaza u zgradu postavljanjem vrata prilagođenih kretanju osoba u invalidskim kolicima	6.500,00 €
24.	Grad Prelog	Poduzetnički centar Prelog	ugradnja vertikalno podizne platforme	20.000,00 €
25.	Općina Zlatar Bistrica	Društveni dom	izgradnja rampe, prilagodba ulaznog prostora i sanitarnog čvora osobama s invaliditetom	15.000,00 €
26.	Općina Kaštelir- Labinci	Društveni dom	nabava i postavljanje sanitarnog kontejnera (montažnog sanitarnog čvora) prilagođenog osobama s invaliditetom	14.000,00 €

27.	Općina Jarmina	mjesno groblje Jarmina	izgradnja rampe, rekonstrukcija staze i ulaznog stubišta	30.000,00 €

Mišljenje i preporuka:

Podatci o rezultatima ovog Javnog poziva u 2024. godini još jednom potvrđuju njegov značaj i vrijednost za osobe s invaliditetom. Pozitivnim pomakom smatramo činjenicu kako se u odnosu na 2023. godinu znatno povećao broj JLP(R)S koje su prijavile projekte (27 u odnosu na 18 jedinica 2023.), samim time povećao se i broj projekata, a posebno je vrijedno istaknuti kako je MHB znatno povećalo iznos odobrenih financijskih sredstava za projekte kojima se osigurala pristupačnost osobama s invaliditetom (541.116,18 eura u odnosu na 304.636,14 eura u 2023.). Uočavamo da je nastavljeno povećanje broja projekata kojima su odobreni veći iznosi (11 projekata s iznosom sufinanciranja od 20.000 eura ili više, od kojih su dva projekta vrijednosti 40.000 eura i jedan 45.000 eura) te su istima predviđeni značajniji rekonstrukcijski zahvati poput ugradnji i nadogradnji dizala i platformi u građevinama javne namjene. Također, s obzirom da proteklih godina kontinuirano ukazujemo na brojne prepreke zbog kojih su plaže na većem dijelu jadranske obale još uvijek nepristupačne, posebno ističemo zadovoljstvo saznanjem da su ovim Javnim pozivom odobrena četiri projekta kojima se osigurava pristupačnost javnih gradskih plaža u općinama Postira, Jasenice i Baška te gradu Visu. Uzimajući u obzir sve navedeno, a posebno vodeći računa o važnosti uklanjanja prepreka koje otežavaju mobilnost i svakodnevicu osoba s invaliditetom, podržavamo nastavak provođenja ovog Javnog poziva i povećanje sredstava koje će se koristiti u tu svrhu. Kao i prethodnih godina, svim općinama, gradovima i županijama preporučujemo da kroz otvorenu komunikaciju s osobama s invaliditetom identificiraju prepreke na svom području te osmisle i prijave projekte na ovaj Javni poziv MHB-a kako bi te prepreke uklonili i na taj način izgradili pristupačno okruženje za osobe s invaliditetom u svim dijelovima Republike Hrvatske.

Pristupačnost osobama s invaliditetom građevinama javne i poslovne namjene – podatci građevinske inspekcije državnog inspektorata

POSI je i za 2024. godinu zatražio podatke o postupanjima iz nadležnosti građevinske inspekcije Državnog inspektorata (u daljnjem tekstu DIRH). U odnosu na prethodne godine, u 2024. godini zaprimljen je veći broj prijava zbog nepristupačnosti sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti od strane samih osoba s invaliditetom. U svojemu odgovoru DIRH navodi sljedeće: „…*Tijekom 2024. godine građevinska inspekcija Državnog inspektorata zaprimila je pet podnesaka vezano za pristupačnost osobama smanjene pokretljivosti, a koje su podnijele osobe s invaliditetom. Podatci razvrstani po Područnim uredima: PU Osijek - 1 prijava, PU Rijeka - 0 prijava, PU Split - 2 prijave, PU Varaždin - 0 prijava, PU Zagreb - 2 prijave. Sve prijave, osim jedne, nisu bile u nadležnosti postupanja građevinske inspekcije te su proslijeđene upravnim tijelima jedinica lokalnih samouprava nadležnima za poslove komunalnog gospodarstva, dok je povodom jedne obavljen inspekcijski nadzor građevinske inspekcije u kojem nisu utvrđene nepravilnosti*…“. U odnosu na pitanje o broju izvršenih intervencija na novim građevinama u kojima nisu bili osigurani elementi pristupačnosti za neovisno življenje osoba s invaliditetom, kao i na postojećim građevinama, dostavljeni su sljedeći podatci: „…*Građevinska inspekcija nije ovlaštena utvrđivati stanje i potrebe prilagodbe postojećih građevina osobama smanjene pokretljivosti. Inspekcijski nadzor obavlja se u slučajevima rekonstrukcije ili izvanrednog održavanja postojećih građevina, za koje radove je potrebno ishoditi građevinsku dozvolu ili glavni projekt. Napominje se da je sukladno Pravilniku o jednostavnim i drugim građevinama i radovima… …vlasnicima postojećih građevina omogućeno izvoditi radove u svrhu poboljšanja pristupačnosti bez građevinske dozvole i glavnog projekta... U slučajevima kada se uoči nepravilnost u glavnom projektu, nadležni inspektor dostavlja prijavu protiv projektanta nadležnoj strukovnoj komori, najčešće komori arhitekata, ali tijekom 2024. nije bilo takvih slučajeva*.“

Mišljenje:

Primjetno je povećanje broja prijava zbog nepristupačnosti sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u 2024. godini od strane osoba s invaliditetom u odnosu na ranije godine, dok je s druge strane iz analize podataka građevinske inspekcije razvidno da sudionici u gradnji tijekom projektiranja i građenja te rekonstrukcije postojećih poštuju propise u svezi pristupačnosti građevina, uzimajući u obzir da tijekom 2024. godine DIRH nije imao postupanja po navedenom.

Pristupačnost javnih usluga i sadržaja

Osobe s invaliditetom svakodnevno se suočavaju s preprekama koje im onemogućavaju pristup i korištenje javnih usluga, proizvoda i sadržaja koji bi trebali biti dostupni svim građanima. U daljnjem tekstu opisujemo slučaj povodom kojega je uvažena preporuka POSI za izmjenom provedbenog propisa koja je osobama s invaliditetom pojednostavila ostvarivanje prava na naknadu za ugroženog kupca energenata.

Primjer iz prakse: Pravobranitelj za osobe s invaliditetom zaprimio je pritužbe članova obitelji osoba s invaliditetom i samih OSI koje su na temelju rješenja nadležnog Hrvatskog zavoda za socijalni rad (nekadašnjeg centra za socijalnu skrb) korisnici naknade za ugroženog kupca energenata. U svojim obraćanjima opisali su prepreke koje im otežavaju realizaciju navedenog prava u slučajevima kada korisnik prava (npr. OSI korisnik tadašnje osobne invalidnine) nije u mogućnosti sam unovčiti vaučer (npr. zbog nepristupačnosti poslovnice Financijske agencije - Fina), a nije ni u mogućnosti ostati na par sati bez osobne iskaznice kako bi netko drugi od povjerenja u njegovo ime unovčio vaučer kod Fine. Povodom navedenih pritužbi POSI je Fini i Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike ukazao na zaprimljene pritužbe te je preporučeno osmišljavanje primjerenog rješenja koje će biti u skladu sa propisima koji uređuju uvjete i način ostvarivanja prava na naknadu za ugroženog kupca energenata i koje će osobama s invaliditetom omogućiti ravnopravan položaj sa ostalim korisnicima ovog prava. Posebno je naglašeno kako bi prihvatljivo rješenje bilo uređivanje normativnog okvira koji bi omogućio korištenje Online servisa Fine za predaju dokumentacije (u daljnjem tekstu: OSPD), dakle mogućnost realizacije predmetnog prava bez fizičkog dolaska korisnika u poslovnicu Fine. Također, dodatno je upućena preporuka da se u poslovnicama Fine na koje se pritužbe odnose osigura pristupačnost ulaza, prostorija i šaltera kako bi osobe s invaliditetom mogle koristiti sve usluge ravnopravno kao ostali građani.
MRMSOSP i Fina su dostavili detaljne odgovore i izvješća iz kojih je razvidno da je preporuka POSI uvažena na način da je *„…Uredbom o izmjenama i dopunama Uredbe o mjesečnom iznosu naknade za ugroženog kupca energenata, načinu sudjelovanja u podmirenju troškova energenata korisnika naknade i postupanju Hrvatskog zavoda za socijalni rad (NN, br. 28/24; u daljnjem tekstu: Uredba), koja je stupila na snagu 9. ožujka 2024., uvedena mogućnost predaje dokumentacije za ostvarivanje prava na sufinanciranje troškova energije elektroničkim putem Financijskoj agenciji, od 1. rujna 2024. Ova novina primjenjuje se i na korisnike kojima je pravo priznato do dana stupanja na snagu Uredbe, tj. do 9. ožujka 2024…“.* Također, izmjenama navedene Uredbe omogućeno je da *„…Pravo na subvenciju troškova energije u poslovnici Financijske agencije umjesto korisnika kojem je priznato pravo na naknadu za ugroženog kupca energenta može realizirati i druga osoba, uz predočenje rješenja kojim je korisniku priznato pravo na naknadu za ugroženog kupca energenata, svoje osobne identifikacijske isprave, osobne identifikacijske isprave ili ovjerene preslike osobne identifikacijske isprave korisnika te uz predaju izvornog naloga za uplatu troškova energije…*“. U odgovoru Fine dostavljene su i detaljne upute o načinu na koji se koristi Online servis Fine za predaju dokumentacije, a iste su dostavljene i izravno pritužiteljima. U odnosu na preporuku za osiguranjem pristupačnosti poslovnica, dostavljeno je izvješće o radnjama poduzetim s ciljem osiguranja razumne prilagodbe u svakoj poduzetoj poslovnici u kojoj je ista bila potrebna te su najavljeni radovi na preuređenju kojima će se ujedno i povećati pristupačnost za osobe s invaliditetom. Uvažavanje preporuke POSI u opisanom slučaju smatramo izvrsnim primjerom koji pokazuje kako osluškivanje potreba i prijedloga građana,

spremnost na osmišljavanje i primjenu inovativnih rješenja te suradnja više različitih tijela javne vlasti, mogu dovesti do pozitivnih pomaka u osiguranju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

Zaključak i preporuke:

Iskustva stečena provodeći aktivnosti iz djelokruga Pravobranitelja za osobe s invaliditetom potvrđuju kako pristupačnost javnih usluga i sadržaja za osobe s invaliditetom još uvijek predstavlja izazov koji zahtijeva kontinuirane napore kako bi se osigurala inkluzija i jednakost u pristupu različitim životnim područjima. Unatoč pozitivnim primjerima i znatnim pozitivnim pomacima, osobe s invaliditetom još uvijek svakodnevno nailaze na brojne prepreke koje otežavaju svakodnevicu osoba s invaliditetom i koje ukazuju na to da u našoj okolini još uvijek nije dovoljno razvijena razina svijesti društva o tome da nije oštećenje osobe ono što joj onemogućava sudjelovanje u životnim aktivnostima, već su to upravo prepreke u okolini, prepreke koje svi skupa imamo obvezu ukloniti. Stoga, preporučujemo intenzivnije provođenje aktivnosti kojima će se podizati razina svijesti i senzibilizirati svi dionici u društvu o tome što svatko od nas, kao pojedinac ili kao dio nekog sustava, u svom području djelovanja može učiniti kako bi se osobama s invaliditetom osigurao pristup svim objektima, proizvodima, uslugama i ostalim sadržajima dostupnim javnosti. Naime, diskriminacija osoba s invaliditetom uskraćivanjem razumne prilagodbe i neosiguravanjem pristupačnosti proizlazi iz neznanja onih koji su je dužni osigurati. Kako do takvih slučajeva ne bi dolazilo, preporučujemo provoditi edukativne programe namijenjene javnosti, a posebno donositeljima odluka i djelatnicima, kako u javnom tako i u privatno-poslovnom sektoru, kako bi se podigla svijest o pristupačnosti kao ljudskom pravu i o specifičnostima koje proizlaze iz pojedine vrste i težine invaliditeta zbog kojih je ponekad potrebno osigurati razumnu prilagodbu koja će osobi s invaliditetom osigurati pristup nekom objektu, proizvodu, usluzi ili sadržaju. Također, kao i prethodne godine, naglašavamo važnost promoviranja primjene, ali i educiranja o načelu univerzalnog dizajna prilikom oblikovanja proizvoda, okruženja, programa i usluga, kao preduvjeta stvaranja inkluzivnog okruženja bez prepreka za osobe s invaliditetom.

Upravo zbog važnosti provođenja aktivnosti kojima će se podizati razina svijesti o važnosti i obvezi osiguravanja pristupačnosti, dalje u tekstu prikazujemo neka od događanja na kojima je Pravobranitelj za osobe s invaliditetom sudjelovao upravo s tim ciljem.

Podizanje razine svijesti društva

Prethodno u ovom poglavlju opisana je radionica u Rijeci održana s ciljem osvještavanja mogućnosti korištenja horizontalnih načela u okviru poziva i projekata financiranih sredstvima EU, a dalje u tekstu izdvajamo još neka od događanja na kojima smo sudjelovali.

U organizaciji konzorcija AccessibleEU po prvi put u Hrvatskoj je 7. svibnja 2024. godine održana **središnja nacionalna godišnja konferencija s međunarodnim sudjelovanjem na temu pristupačnosti unutarnjih i vanjskih prostora izgrađene okoline „Pristupačnost izgrađene okoline u Hrvatskoj – Od pravilnika do tehničkog propisa“.** Cjelokupni program konferencije održan je u novoj zgradi Regionalnog centra kompetentnosti (RCK) Tehničke škole Ruđera Boškovića u Zagrebu, uživo za ograničen broj sudionika i online uz prijevod na hrvatski znakovni jezik. Glavni suorganizatori konferencije su Hrvatska komora arhitekata, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, Ministarstvo turizma i sporta, Grad Zagreb, Javna vatrogasna postrojba Grada Zagreba, a sudjelovali su i druge inženjerske komore, udruge osoba s invaliditetom, fakulteti, stručne organizacije i pojedinci specijalizirani za temu pristupačnosti. Konferencija je prvenstveno bila namijenjena projektantima - ovlaštenim i neovlaštenim članovima i budućim članovima Hrvatske komore arhitekata i drugih inženjerskih komora, predstavnicima institucija državne uprave, članovima akademske zajednice, svim dionicima u temi pristupačnosti izgrađene okoline, proizvođačima i distributerima elemenata pristupačne opreme i osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti kao krajnjim korisnicima Pravilnika, odnosno budućeg Tehničkog propisa. Konferenciju je moderirao redoviti prof. art. Ljubomir Miščević, dipl. ing. arh. Predavanjima i radionicom s umreženjem sudionika,

tema pristupačnosti je bila predstavljena i obrađivana u najvećoj mjeri vezano za pristupačnost vanjske i unutarnje izgrađene okoline, ali ujedno i vezano za transport, ICT, zakonski okvir i regulativu te standardizaciju, a sve s naglaskom na ljudska prava. Pravobranitelj je predstavio temu „Svjesnost o pristupačnosti okoline osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj". U svom izlaganju predstavio je aktualne podatke o OSI u Hrvatsko, Europskoj uniji i svijetu, trendove u području poboljšavanja pristupačnosti, važnost univerzalnog dizajna, razloge najčešćeg obraćanja Pravobranitelju kad se radi o nepristupačnosti i problemima iz područja mobilnosti, a koji su nerazdvojni i od velikog utjecaja na kvalitetu života obitelji koji za člana imaju osobu s invaliditetom. Brojni negativni, ali i pozitivni primjeri upravo ukazuju koliko je ponekad malo potrebno da se određeni prostori i/ili sadržaji učine pristupačnima i pristupačnijima svima. Tijekom konferencije istaknut je i sadržaj Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti koji je u upotrebi bez dopuna i izmjena već dvadesetak godina, a kojeg će od 28. lipnja 2025. godine zamijeniti Tehnički propis o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, slijedom čega su tijekom konferencije sudionicima stručno obrazložene sadržajne promjene i način primjene, ali i analizirani recentni problemi i prijedlozi načina njihovih rješavanja. Kao važni ciljevi konferencije postavljeni su edukacijski sadržaji, stručno-analitički i implementacijski-operativni za poboljšanje svakodnevne prakse inženjera, edukatora u školama i sveučilištima te raznim odjelnim institucijama, predstavnicima udruga i osobama s invaliditetom. Ciljevi su i u prenošenju najnovijih informacija o nacionalnim i EU propisima, koje u svim tematskim područjima (izgrađeni okoliš, promet, IT i pravno-zakonodavni okvir EU) AccessibleEU izvrsno distribuira nacionalnim stručnjacima, koji ga dalje sinergijski prenose odgovarajućim institucijama i svim pravnim i fizičkim dionicima za uključivost. Nakon konferencije održana je pokazna vježba simulacije evakuacije osobe u invalidskim kolicima koja je organizirana u suradnji s Civilnom zaštitom i uz sudjelovanje pripadnika Javne vatrogasne postrojbe Grada Zagreba.

Dana 2. srpnja 2024. godine održan je **online webinar Pristupačno europsko događanje EU- pametni gradovi: Poboljšanje urbanističkog dizajna i mobilnosti za sve.** Glavni je cilj ovog događanja za umrežavanje AccessibleEU podići svijest o važnosti pristupačnosti u urbanom dizajnu diljem Europe. Ovim događanjem željelo se potaknuti dublje razumijevanje izazova s kojima se suočavaju OSI u urbanim okruženjima te promicati uključive prakse u urbanom planiranju i mobilnosti. Okupljanjem sudionika iz različitih sredina, događanje je kataliziralo pozitivne promjene kako bi se poboljšao urbani dizajn i mobilnost za sve. Prepoznajući važnost urbanog turizma za gospodarstvo domaćina, na događanju su se propitivali načini na koje gradovi rade na osiguravanju jednakog pristupa gradskim ulicama, zgradama i spomenicima baštine za sve, u korist lokalnih zajednica i posjetitelja, koristeći pristupe participativnog dizajna i pametne podatke. Ciljana publika bili su kreatori politika, organizacije i stručnjaci povezani sa svijetom urbanističkog dizajna, urbane mobilnosti, urbanističkog planiranja i izgradnje, gradski upravitelji, organizacije civilnog društva, kulturne ustanove, strukovna udruženja, društva i organizacije koje predstavljaju stručnjake zadužene za razvoj pristupačnih infrastruktura u urbanim okruženjima, a posebno onih povezanih s dizajnom, mobilnošću, inženjerstvom i arhitekturom, predstavnici civilnog društva, sveučilišta i akademici koji rade na pristupačnom urbanom dizajnu i mobilnosti te edukatori budućih stručnjaka za pristupačnost u Europi. U ime institucije POSI na webinaru su sudjelovali savjetnici pravobranitelja.

U Tehničkom muzeju Nikola Tesla u Zagrebu je 20. rujna u organizaciji konzorcija AccessibleEU i Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH održana **konferencija "Zajednički javni prostor – Dizajn za pristupačnu mobilnost – pristupačan prijevoz za sve".** Konferencija je bila dio Europskog tjedna mobilnosti čiji je cilj poboljšanje kvalitete života građana u urbanim sredinama kroz alternativne načine javnog prijevoza. 2024. godine po prvi put je u Hrvatskoj suorganizator konferencije o pristupačnosti konzorcij AccessibleEU (A-EU) koji preko nacionalnih stručnjaka za pristupačnost, u Hrvatskoj je to prof. art. Ljubomir Miščević, dipl. ing. arh., u pojedinoj državi članici Europske unije organizira razne aktivnosti poput konferencija, seminara, radionica, pokaznih programa i vježbi, koje obuhvaćaju pet temeljnih područja pristupačnosti; izgrađenu okolinu, promet, ICT i AI, zakonodavstvo, standarde i norme u pojedinoj državi članici EU, kako bi se sva što bolje i

pravovremeno uskladila na nacionalnoj i razini Europske unije. Brojnim sudionicima u muzejskoj dvorani i onima koji su konferenciju pratili online uvodno se obratio i pravobranitelj. U svom obraćanju pravobranitelj je istaknuo dugi kontinuitet trajanja još uvijek važećeg Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti koji od svog donošenja u lipnju 2013. godine do danas nije imao niti jednu novelu. Ovaj Pravilnik zamijenit će istoimeni, ne bitno drugačiji i već doneseni Tehnički propis koji stupa na snagu 28. lipnja 2025. godine. Kao jedan od glavnih nedostataka sadašnjeg nezadovoljavajućeg stanja pristupačnosti okoliša OSI, prepoznat je izostanak konkretnih sankcija u slučajevima neispunjavanja propisanih uvjeta. Također, istaknuti su i primjeri dobre prakse iz drugih država, kao npr. Malte, gdje su osobe s invaliditetom dio povjerenstva koje provjerava ispunjavanje uvjeta pristupačnosti prilikom izgradnje novih građevina, a nepristupačne izgrađene građevine ne mogu dobiti priključke za struju i vodu sve dok se utvrđeni nedostatci ne otklone. Spomenut je i primjer susjedne Slovenije koja je Zakonom odredila rok, 2025. godinu, do kada sve građevine u javnoj upotrebi moraju biti pristupačne osobama s invaliditetom. Pravobranitelj je održao i izlaganje „Svjesnost o pristupačnosti okoline osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“ tijekom kojeg je predstavio pozitivne primjere planirane i realizirane pristupačnosti u Zagrebu, Osijeku, Karlovcu, Krapini, Puli i Splitu. Europski tjedan mobilnosti održava se svake godine u razdoblju od 16. do 22. rujna s ciljem preispitivanja alternativa održivog prijevoza u gradovima. Poticanjem pojedinaca na odabir održivih načina prijevoza, poput hodanja i bicikliranja, možemo smanjiti emisije ugljika, poboljšati kvalitetu zraka te urbane prostore učiniti ugodnijim mjestima za život i rad.

Europska iskaznica za osobe s invaliditetom

Europska iskaznica za osobe s invaliditetom (engl. *European Disability Card*) u RH se izdaje nositeljima Nacionalne iskaznice za osobe s invaliditetom sukladno odredbama Zakona o povlasticama u prometu (NN, br. 133/23) koji je stupio na snagu 15. studenoga 2023. godine. Navedenim Zakonom propisane su povlastice za osobe s invaliditetom te je za svaku povlasticu određen kao uvjet određeno postojanje postotka oštećenja organizma (tjelesnog oštećenja) ili stupnja funkcionalnog oštećenja. Osoba kojoj će biti priznato minimalno jedno pravo na povlasticu u prometu postaje Nositelj javne isprave - Nacionalne iskaznice za osobu s invaliditetom te će joj ista biti izdana (a uz nju i Europska iskaznica za osobe s invaliditetom). Za potrebe ovog izvješća od AKD-a je zatražen podatak o broju izdanih iskaznica za osobe s invaliditetom, a iz odgovora AKD-a izdvajamo: *„…Agencija za komercijalnu djelatnost, proizvodno, uslužno i trgovačko d.o.o. (AKD d.o.o), kao Nositelj javne ovlasti za izdavanje Europske parkirališne karte za osobe s invaliditetom te Europske i nacionalne iskaznice za osobe s invaliditetom, do 8. siječnja 2025. godine, ukupno je izdala 185.430 Europskih i nacionalnih iskaznica za osobe s invaliditetom…“.*

Usporedno sa zakonodavnim aktivnostima u RH, na razini EU-a u listopadu 2024. Vijeće EU je donijelo dvije direktive o uspostavi Europske iskaznice za osobe s invaliditetom i Europske parkirališne karte za osobe s invaliditetom. Europska iskaznica za osobe s invaliditetom služit će kao dokaz statusa osobe s invaliditetom u svim zemljama EU-a prilikom pristupa širokom spektru usluga. Svojim će nositeljima omogućiti jednak pristup posebnim uvjetima i povlaštenom postupanju svugdje u EU-u, a bit će dopuna nacionalnim iskaznicama za osobe s invaliditetom, koje će nacionalna tijela nastaviti dodjeljivati na temelju vlastitih kriterija. Europska iskaznica za osobe s invaliditetom koja je izdana u jednoj od država članica, prema prijedlogu direktive EK vrijedit će za cijelo područje EU-a. Trenutno: Belgija, Cipar, Estonija, Finska, Italija, Malta, Rumunjska, Slovenija koje su u prethodnom razdoblju provele pilot projekt EU iskaznica priznaju Europsku iskaznicu za osobe s invaliditetom izdanu u RH.

RH je prva država članica EU-a koja je uvela Europsku iskaznicu za osobe s invaliditetom izvan pilot projekta i prije stupanja na snagu same direktive, a sama šira primjena Europske iskaznice za osobe s invaliditetom na području cijele EU započet će donošenjem i primjenom spomenute direktive. Posebno pohvaljujemo projekt koji su proveli MMPI kao korisnik te AKD kao glavni partner, u sklopu kojeg se izdaju Europska i Nacionalna iskaznica te Europska parkirališna karta za osobe s invaliditetom. Projektom su ostvareni ciljevi koji su učinili da RH razvije kompleksan IT sustav za dodjelu povlastica

osobama s invaliditetom u području prometa koji je potpuno automatiziran. Svi koji steknu prava na Nacionalnu iskaznicu automatski dobivaju i Europsku iskaznicu, koja im omogućuje jednak pristup pogodnostima u svim državama članicama Europske unije. Pogodnosti uključuju turizam, kulturu (muzeji, kazališta, koncerti) i sport. Ostalim državama članicama ostavljen je rok od 30 mjeseci za prilagodbu nacionalnog zakonodavstva navedenim direktivama i 42 mjeseca za njihovu primjenu. Time bi potpuna primjena navedenih iskaznica trebala biti realizirana u svim državama članicama EU-a tijekom 2028. godine. Važno je naglasiti da pogodnosti (npr. besplatan ulaz u kulturnu ustanovu, niže cijene za određene usluge za OSI ili osobe koje su pratnja osobama s invaliditetom i sl.) koje će se ostvarivati u pojedinoj državi članici, mogu se razlikovati od države do države i ovisno o pojedinom pružatelju usluge. Naime, u Direktivi je navedeno: *„...javnim tijelima ili privatnim subjektima se ne nameće obveza uvođenja posebnih uvjeta ili povlaštenog postupanja za osobe s invaliditetom niti se uspostavlja centralizirani Unijin popis posebnih uvjeta ili vrsta povlaštenog postupanja za nositelje europske iskaznice za osobe s invaliditetom u svim državama članicama. Javna tijela i privatni subjekti mogu određene posebne uvjete ili povlašteno postupanje ponuditi samo nekoj specifičnoj skupini osoba s invaliditetom, ovisno o potrebama te specifične skupine…“*

Prvih nekoliko mjeseci 2024. godine bilo je obilježeno brojnim upitima o prvom izdavanju iskaznica za osobe s invaliditetom od strane AKD-a te upitima o načinima na koje se mogu provjeriti podatci upisani u Registar osoba s invaliditetom. Naime, prvo izdavanje iskaznica za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju provodilo se po službenoj dužnosti (uspostavom informacijskog sustava), bez potrebe podnošenja zahtjeva. Automatizirani sustav provjeravao je podatke o invaliditetu u Registru osoba s invaliditetom, prema kriterijima iz Zakona o povlasticama u prometu. Svim osobama koje ostvaruju pravo na izdavanje OSI iskaznice, iskaznice su bile dostavljene na njihovu adresu prebivališta u RH. U odnosu na zaprimljene upite, pruženi su detaljni odgovori i provedena brojna savjetovanja kojima su OSI upućene u načine provjere i ažuriranja podataka u Registru osoba s invaliditetom, sve kako bi ispunili preduvjete za izdavanje novih isprava. Također, uspostavom Europske iskaznice za osobe s invaliditetom, POSI je zaprimio brojne upite, ali i pritužbe vezano za nemogućnost korištenja iste izvan granice RH. Povodom navedenih obraćanja POSI je odgovorio ukazivanjem na normativni okvir prethodno opisan u ovom poglavlju te su stranke upućene u načine na koji mogu provjeriti prihvaća li pojedina država i/ili pružatelj usluge Europsku iskaznicu za osobe s invaliditetom te pružaju li i u kojem opsegu pogodnosti nositeljima iskaznice.

Značaj uvođenja ove vrste javne isprave ogleda se i u tome što osobe s invaliditetom konačno imaju jedinstveni dokument kojim mogu dokazati status osobe s invaliditetom te na taj način jednostavnije ostvariti pojedina prava i/ili pogodnosti na temelju invaliditeta. Navedeno potvrđuju slučajevi kojima smo se bavili tijekom 2024. godine.

Primjer iz prakse: Pravobranitelj za osobe s invaliditetom zaprimio je pritužbu kojom se ukazuje na prepreku s kojom se osoba s invaliditetom suočila prilikom korištenja usluga u poslovnici jedne poslovne banke u Osijeku. U zaprimljenom podnesku navodi se, između ostalog, sljedeće: *„…danas sam došao fizički u poslovnicu banke… …radi podizanja Debit kartice. Budući da je bila gužva i teško vrijeme a ja pod lijekovima, zamolio sam zaštitara da idem bez rednog broja (redomat) i rekao sam da imam Nacionalnu invalidsku iskaznicu. On je rekao da ne može jer je vlasnik banke rekao i pismeno dao naputak da se to priznaje samo 100% slijepim osobama sa pratnjom. Znači banka pravi razliku između osoba s invaliditetom, tj. kategorizira težinu invaliditeta…*“. Uz navedeno, podnositelj pritužbe dodatno pojašnjava i prilaže dokumentaciju iz koje je razvidno da se radi o osobi s teškim invaliditetom i višestrukim oštećenjima zdravlja (mentalno i tjelesno oštećenje te kronične bolesti) zbog kojih mu dugotrajno čekanje u redu predstavlja iznimno opterećenje i ima negativan utjecaj na njegovo zdravstveno stanje. Također, naglašava kako kao klijent banke ima potrebu dolaziti u njezine poslovnice u cijeloj Republici Hrvatskoj te ga stoga zanima na koji način kao osoba s teškim i višestrukim invaliditetom može prilikom osobnog dolaska u poslovnicu koristiti bankarske usluge bez dugotrajnog čekanja u redu.

Povodom opisane pritužbe POSI je od banke zatražio očitovanje o navodima stranke, ujedno ukazavši na normativni okvir kojim je definirano da su OSI osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Također, banci se ukazalo kako nije svaki invaliditet vidljiv na prvi pogled i da zato određene vrste invaliditeta nazivamo nevidljivima. Upravo tzv. ''nevidljivi'' invaliditet (npr. oštećenje sluha, oštećenje mentalnog zdravlja, poremećaj iz spektra autizma, multipla skleroza ili brojna druga oštećenja ili bolesti) osobama otežava ostvarivanje pojedinih prava ili povlastica koje su predviđene za osobe s invaliditetom, a osobe s nevidljivim invaliditetom često se suočavaju sa predrasudama, skepticizmom i nerazumijevanjem od strane okoline.

U odnosu na navedeno, banka je dostavila traženo očitovanje i izvješće o načinu na koji osobe s invaliditetom mogu bez dugotrajnog čekanja u redu pristupiti šalterima i/ili službenicima banke radi korištenja bankarskih usluga. Iz odgovora banke izdvajamo: *„…banka je oduvijek bila osjetljiva i s posebnom pažnjom postupala prema klijentima s invaliditetom kako bismo im olakšali obavljanje posla zbog kojega su došli u poslovnicu te su i upute za postupanje prema poslovnicama bile upravo takve. Ne samo prema osobama s invaliditetom već isto tako prema klijentima starije životne dobi i trudnicama jer smo svjesni da za njih dugotrajno čekanje u redu nije prihvatljivo. Također smo svjesni činjenice, a koju i sami navodite, da nije svaki invaliditet vidljiv što nam ponekad otežava procjenu i može dovesti do toga da se tom klijentu odmah ne omogući prednost, zbog čega nam je uistinu žao. Međutim ukoliko se klijent s „nevidljivim" invaliditetom obrati kolegama, a pogotovo uz predočenje posebne iskaznice, svakako će imati prioritet i prvenstvo pred ostalim klijentima. Želimo također istaknuti da u svim poslovnicama Banke klijentima iz ove osjetljive skupine nastojimo omogućiti što jednostavniji pristup bankarskim uslugama pogotovo po pitanju dugotrajnog čekanja, odnosno izbjegavanja istog. Uzimajući u obzir navode iz dopisa vezano za konkretan događaj, željeli bismo istaknuti da se radilo o komunikaciji klijenta s zaštitarom, a ne zaposlenikom Banke. Uistinu nam je žao zbog svih klijentu prouzročenih neugodnosti. Ponašanje zaštitara nikako nije odraz stava Banke, niti bilo kojeg našeg djelatnika, kao ni senzibiliteta kojeg njegujemo prema ovoj osjetljivoj skupini klijenata te je isti zbog toga upozoren... …Svakako ćemo zatražiti od pružatelja zaštitarske usluge da prilikom odabira zaštitara koji će raditi u poslovnicama Banke istima daju poseban naputak za ponašanje u ovakvim i sličnim situacijama o čemu će biti upoznati i od Voditelja poslovnice prilikom prvog dolaska u poslovnicu. Dodatno bismo željeli reći da je pokrenuta inicijativa da se na Sustav za pozivanje doda opcija za osobe s invaliditetom i trudnice, pri čemu bi oni s izborom te opcije imali prednost pred ostalim klijentima. Inicijativa je još u razvoju te se nadamo da neće potrajati dugo do realizacije i implementacije navedenog.".*

Zaključak i preporuke:

Europska iskaznica za osobe s invaliditetom je javna isprava koja će u budućnosti služiti kao dokaz invaliditeta u svim državama članicama Europske unije. Svojim će nositeljima omogućiti jednak pristup posebnim uvjetima i povlaštenom postupanju svugdje u Europskoj uniji, a bit će dopuna nacionalnim iskaznicama za osobe s invaliditetom, koje će nacionalna tijela nastaviti dodjeljivati na temelju vlastitih kriterija. Implementacija u ovom poglavlju opisanih direktiva Europske unije u nacionalno zakonodavstvo država članica svakako će osobama s invaliditetom olakšati mobilnost u cijeloj Europskoj uniji, ali i izjednačiti mogućnosti prilikom korištenja usluga u različitim životnim područjima.

Pohvalna je činjenica kako je Republika Hrvatska prva u Europskoj uniji uredila normativni okvir i uspostavila sustav kojim je osobama s invaliditetom omogućeno ishođenje ove javne isprave. Preporučujemo u predstojećem razdoblju podizati razinu svijesti društva o svemu što ona donosi za osobe s invaliditetom, a posebno preporučujemo poticanje pružatelja usluga da se uključe u mrežu pružatelja pogodnosti za nositelje Europske iskaznice za osobe s invaliditetom te da tu mogućnost javno objave putem mrežnih stranica AKD-a: https://mosi.akd.hr/hr/pogodnosti .

Na temelju iskustava stečenih provođenjem radnji iz djelokruga Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, prije svega brojnih savjetovanja i pružanja podrške osobama s invaliditetom prilikom provjere i ažuriranja podataka u Registru osoba s invaliditetom, moramo posebno istaknuti i pohvaliti rad Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ-a), Odjela za praćenje i unaprjeđenje zdravlja osoba s invaliditetom i hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata, koji ovaj Registar i sustav obrade podataka o osobama s invaliditetom razvijaju više od 23 godine. Vidljivo je da je i tijekom 2024. godine uložen izniman trud, znanje i energija u obradi velikog broja zahtjeva na temelju kojih su ažurirani podatci u Registru osoba s invaliditetom. Sve ovo bilo je nužno kako bi osobe s invaliditetom mogle ishoditi odgovarajuće javne isprave i ostvariti prava na temelju invaliditeta propisana u ovom slučaju Zakonom o povlasticama u prometu, što je Hrvatski zavod za javno zdravstvo omogućio.

2.17.2. Cestovni prijevoz

Proteklo izvještajno razdoblje obilježio je početak provedbe novog normativnog okvira kojim su propisani uvjeti i način ostvarivanja prava i povlastica koje bi OSI trebale pomoći u svladavanju izazova na području mobilnosti - jednom od osnovnih preduvjeta za uključivanje OSI u svakodnevne životne aktivnosti i život zajednice. Naime, Zakon o povlasticama u prometu (NN, br. 133/23), kao i projekt „Unaprjeđenje sustava korištenja prava osoba s invaliditetom u području mobilnosti“ korisnika Ministarstva mora, prometa i infrastrukture i partnera Agencije za komercijalnu djelatnost, proizvodno, uslužno i trgovačko d.o.o. (AKD d.o.o.) kojim je razvijen IT sustav za dodjelu povlastica OSI u području prometa, predstavljaju značajan pozitivan iskorak u osiguranju mobilnosti za OSI, prije svega zbog znatno pojednostavljenog načina ostvarivanja prava i ishođenja povlastica u prometu. Uz sve izazove koji su se pojavili prvih nekoliko mjeseci provedbe novih propisa, mora se istaknuti kako su ove promjene kojima se ujedno uvažio velik dio preporuka POSI upućivanih proteklih godina, omogućile jednostavnije ishođenje javnih isprava za nositelje prava na korištenje parkirališnih mjesta obilježenih znakom pristupačnosti i prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta, a pozitivan pomak predstavlja i konačna promjena propisanih uvjeta za ostvarivanje prava na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (most, tunel, vijadukt i sl.) za osobni automobil kojim se prevoze osobe s invaliditetom, kao iznimno važne mjere koja omogućuje suštinsku mobilnost osobama s invaliditetom. Uz svakodnevno pružanje savjetodavne pomoći OSI u snalaženju u promjenama koje su navedene novine donijele, POSI je i tijekom 2024. godine postupao povodom pritužbi na nepristupačnost javnog prijevoza i popratne infrastrukture (npr. autobusna stajališta i kolodvori, nepristupačne informacije i dr.), a kao i prethodnih godina velik broj pritužbi odnosio se na prepreke koje otežavaju parkiranje vozila kojima se prevoze OSI (npr. nedostatak parkirališnih mjesta ili nepropisno uređena parkirališna mjesta označena za vozila OSI, nepropisno parkiranje na takva mjesta i zlouporaba znaka pristupačnosti/parkirališne karte, uvjeti za ostvarivanje prava parkiranja na ta mjesta i dr.).

Javni prijevoz i prijevoz prilagođenim (kombi) vozilima

Godinama upozoravamo kako je nepristupačnost vozila i infrastrukture javnog prijevoza otežavajuća okolnost koja uvelike otežava kretanje OSI i njihovo uključivanje u svakodnevni život zajednice. Navedeno je posebno izraženo u manjim mjestima, zaleđima, otocima i ruralnim sredinama, ali i određenom broju većih gradova u RH, što za posljedicu ima izoliranost, isključenost i ovisnost OSI o vlastitom prijevozu (koji si u velikom broju slučajeva ne mogu priuštiti), prijevozu članova obitelji, prijevozu prijatelja i/ili poznanika. Stoga POSI kontinuirano naglašava važnost dostupnosti usluge prijevoza prilagođenim vozilima za osobe s najtežim invaliditetom koju osiguravaju još uvijek samo pojedini gradovi u RH, dok se u manjim mjestima ovaj oblik prijevoza realizira najčešće preko udruga, koje su i u ovom slučaju na sebe preuzele teret pružanja usluge koja nije osigurana od strane državne, područne i/ili lokalne vlasti, a brojne sredine još uvijek nemaju osiguran prijevoz prilagođenim vozilima, što ukazuje da je i dalje prisutan nedostatak senzibiliteta i prepoznavanja važnosti osiguravanja pristupačnosti te osiguravanja prilagođenog prijevoza kao temeljnih preduvjeta za uključivanje OSI u život zajednice. Stoga, POSI je i tijekom 2024. godine poduzimao aktivnosti

usmjerene prema donositeljima odluka i svima onima koji mogu doprinijeti osiguranju pristupačnosti i dostupnosti javnog prijevoza osobama s invaliditetom.

Primjer iz prakse (1): Putem zaprimljenih pritužbi, ali i kroz otvorenu komunikaciju s lokalnim udrugama koje okupljaju OSI, POSI je upoznat s izazovima s kojima se osobe s invaliditetom svakodnevno susreću zbog nepostojanja ili nedovoljne dostupnosti usluga javnog prijevoza prilagođenog i dostupnog OSI. Stoga, kao primjer dobre prakse koji može biti smjernica i drugim JLP(R)S, izdvajamo suradnju Grada Rijeke, Primorsko-goranske županije i Komunalnog društva Autotrolej d.o.o., koji su zajedničkom sinergijom odgovorili na potrebe OSI za unaprjeđenjem specijaliziranog prijevoza OSI kombi prijevozom na području Rijeke te susjednih općina i gradova. Naime, povodom peticije osoba s invaliditetom održani su sastanci svih ključnih dionika kojima je prisustvovala i savjetnica pravobranitelja, s ciljem poboljšanja usluge prijevoza osoba koje se otežano kreću ili se kreću uz pomoć invalidskih kolica, prilagođenim kombi vozilom. Korisnici prijevoza su OSI na području grada Rijeke za koje je ova usluga besplatna, dok za one osobe s invaliditetom koje nemaju prebivalište na području grada Rijeke, već na području susjednih općina i gradova, uslugu prijevoza plaćaju izravno prijevozniku. Jedan od prigovora potpisnika peticije bilo je povećanje cijene prijevoza osoba s invaliditetom koje imaju prebivalište na području susjednih općina i gradova koja se povećala s nekadašnjih 2,00 kn na 2,13 eura po prijeđenom kilometru prijevoza. Navedenu cijenu po zamolbi osoba s invaliditetom financiraju njihove jedinice lokalne samouprave. Predmet pritužbi odnosio se i na proširenje korisnika ovog oblika prijevoza, na OSI s prijavljenim boravištem na području grada Rijeke (studenti s invaliditetom), na vrijeme primanja zahtjeva za korištenje prijevoza, dana i vremena prometovanja koje je bilo ograničeno do 20.00 sati, odnosno ljeti do 23.00 sata, te na nedostatan broj specijaliziranih kombi prijevoza (prijevoz se obavljao dvama specijaliziranim kombi vozilima). Grad Rijeka uslugu specijaliziranog prijevoza kombi vozilom kontinuirano osigurava osobama s invaliditetom od 2000. godine. Na Listi korisnika prijevoza nalazilo se u 2024. godini 470 korisnika i 30-tak osoba koje nemaju prebivalište na području grada Rijeke. Grad Rijeka odgovorio je na potrebe potpisnika peticije te nabavio treće kombi vozilo. Ujedno se udovoljilo zahtjevima za produženjem vremena prometovanja, kao i povećanjem učinkovitosti vožnji kako bi se broj predmetnih vožnji tijekom jednoga dana povećao. Predloženo je da se na koordinaciji načelnika i gradonačelnika susjednih općina i gradova iznese ova problematika i predloži uključivanje u financiranje specijaliziranog prijevoza OSI koje imaju prebivalište na njihovom području. Ujedno je predloženo da se zasebno obavlja prijevoz korisnika u zdravstvene ustanove u odnosu na ostale potrebe koje se mogu fleksibilnije dogovarati, ne vezujući striktno vožnju za točno određeno vrijeme, načinom da se učini što više zajedničkih vožnji u jednom smjeru na približno isto odredište. Uz navedeni prijevoz, Grad Rijeka sufinancira i određene projekte udruga, koji se djelomično ili pretežno odnose na prijevoz OSI. U svrhu pomoći mladima i studentima s invaliditetom Grad Rijeka već dugi niz godina sufinancira projekt „Prijevoz za mlade i studente s invaliditetom" Udruge za mlade i studente s invaliditetom Primorsko-goranske županije „Znam“, namijenjen mladima i studentima, prvenstveno za potrebe studiranja, ali i za druge potrebe. Nadalje, Grad Rijeka već dugi niz godina sufinancira projekt „Mobilnost za bolju budućnost" Udruge osoba s mišićnom distrofijom Primorsko-goranske županije, kojim se osigurava prijevoz posebnim prilagođenim kombi vozilom za potrebe članova udruge. Također, od 2022. godine sufinancira se projekt „Socijalna i psihosocijalna zaštita djece s višestrukim teškoćama u razvoju za vrijeme školskih praznika" Udruge osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Rijeka, kojim se osigurava prijevoz djece tijekom školskih praznika, od kuće do Centra za odgoj i obrazovanje i nazad.

Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio pritužbu osobe s invaliditetom iz Osijeka iz koje je razvidno koliko je važna pristupačnost javnog prijevoza i popratne infrastrukture, a kada ona izostane onda barem dostupnost i mogućnost korištenja vozila prilagođenog za OSI: „ … *molim vas za pomoć. Naime, 19.2. sam planirala ići u TC te sam kao i uvijek dan ranije nazvala GPP službu za prijevoz OSI, kako bih se, dogovorila za termin prijevoza od svog naselja do Portanove. Nažalost, dispečer mi je rekao, kako prilagođeni kombi za OSI nije u funkciji, te da vozi autobus. To mi je problem jer zbog rondave pješačke staze koja je puna prepreka ne mogu doći do autobusne stanice, a i da dođem ne mogu ući u autobus*

jer je stajalište nepristupačno… … Dakako, tada sam se zahvalila dispečeru i u TC otišla i vratila se taxijem. Ta moja potreba me koštala osam eura, puno previše za moju malu invalidsku mirovinu. Svjesna sam da dispečer, niti djelatnici GPP-a nisu krivi, ali zar je moguće da Grad nije u stanju osigurati prijevoz prilagođenim kombijem za nas osobe s najtežim oblikom invaliditeta… …često sam u proteklom razdoblju koristila kombi koji je bio u funkciji i moram priznati da sam zahvaljujući tom kombiju održavala socijalne kontakte i uspijevala samostalno obavljati sve što sam trebala…bez takve usluge život mi se zapravo može svesti na četiri zida, kao da sam u zatvoru…". S obzirom da je POSI s Gradom Osijekom proteklih godina uspostavio otvorenu i aktivnu suradnju usmjerenu, između ostalog i na stvaranje preduvjeta koji će osigurati mobilnost OSI na području Osijeka, POSI je imao saznanja da je Grad Osijek upravo u to vrijeme završavao proces kupovine vozila prilagođenog za prijevoz osoba s invaliditetom, s obzirom da se kombi koji se koristio dugi niz godina sve češće kvario, a upravo jedan od kvarova bio je uzrok situacije u kojoj se našla stranka koja nam se obratila te je ista o tome obaviještena. Nakon nabave novog vozila, na prostoru parkirališta tvrtke Gradski prijevoz putnika (GPP) u Osijeku održano je 4. ožujka 2024. godine predstavljanje i primopredaja novog kombi vozila prilagođenog za prijevoz OSI na području grada Osijeka, a na predstavljanju vozila prisustvovao je i savjetnik pravobranitelja. Tom prilikom istaknuto je kako Grad Osijek i GPP zajednički od 2003. godine pružaju uslugu prijevoza za OSI posebno prilagođenim kombi vozilom te podrazumijeva besplatan javni gradski prijevoz unutar administrativnih granica grada Osijeka. Osječani s invaliditetom koji ispunjavaju uvjete za korištenje prijevoza, prilagođeni kombi svakodnevno koriste za odlazak u školu, na fakultet, odlazak na posao ili obavljanje raznih administrativnih poslova. Također, kombi OSI omogućuje odlaske u kupovinu, na druženje ili rekreaciju, posjet kinu, kazalištu, utakmici te brojne druge aktivnosti svakodnevnog življenja. Kombi se može koristiti i za prijevoz do lječilišta Bizovačke toplice radi medicinske rehabilitacije i pregleda liječnika specijalista. Tijekom predstavljanja kombija i njegove predaje GPP-u na korištenje, istaknuto je da je ovo prvo kombi vozilo koje je Grad Osijek u potpunosti financirao iz svog proračuna, nakon deset i više godina te da se na taj način željelo OSI omogućiti kvalitetnije življenje i uključivanje u svakodnevne životne aktivnosti. Također, opisane su gradske mjere i aktivnosti kojima se, između ostalog i uvažavajući preporuke POSI, želi izjednačiti mogućnost OSI i DTUR na području Osijeka, od kojih posebno treba istaknuti prilagodbu tramvajskih stajališta u gradu, nabavku novih niskopodnih tramvaja te opremanje kompletne infrastrukture javnog prijevoza na način da bude pristupačna osobama s invaliditetom, neovisno o vrsti i težini invaliditeta (npr. stajališta bez prepreka, zvučne obavijesti, taktilne info točke i sl.), a najavljeno je i sufinanciranje troškova prijevoza djeci s teškoćama u razvoju na terapije u Vukovar.

Primjer iz prakse (3): Udruga osoba s invaliditetom Grada Požege i Županije Požeško-slavonske obratila se POSI sa zamolbom za podrškom akciji koju Udruga provodi s ciljem prikupljanja financijskih sredstava kojima se planira kupiti kombi vozilo prilagođeno za prijevoz OSI. Navedeno vozilo bilo bi opremljeno podiznom rampom za osobe koje se kreću pomoću invalidskih kolica te bi se tako brojnim OSI s područja Požeško-slavonske županije uklonila jedna od najvećih prepreka u uključivanju u svakodnevni život zajednice. Udruga je naglasila, a to potvrđuju i iskustva stečena postupanjima iz djelokruga POSI, da se OSI s područja PSŽ svakodnevno suočavaju s brojnim preprekama i otežavajućim okolnostima koje im dodatno otežavaju i inače otežano kretanje. U tom smislu, kao jedna od značajnijih prepreka ističe se nepostojanje ili nedovoljna dostupnost usluga javnog prijevoza prilagođenog i dostupnog OSI, posebno onima koji žive u manjim mjestima, ruralnim sredinama i udaljeni od većih gradova. Navedeno dovodi do ugrožavanja egzistencije i dodatne izoliranosti OSI koje zbog nedostupnosti prijevoza nisu u mogućnosti sudjelovati u svakodnevnim životnim aktivnostima na ravnopravnoj osnovi s ostalim građanima. Istaknuti su primjeri u kojima OSI s područja Požeštine odustane od zaposlenja jer nema mogućnost prijevoza do radnog mjesta, odustane od rekreacije ili nekog oblika rehabilitacije jer nema prijevoz do pružatelja usluge, a nemogućnost odlaska u kazalište, kino, kupovinu, sportska događanja, na izlet ili u posjet prijateljima i poznanicima, u velikom dijelu doprinosi gubitku samopouzdanja te odricanju od vlastitih motiva, ciljeva i htijenja te na kraju pasiviziranja i odustajanja od mukotrpnih pokušaja da se usprkos invaliditetu i teškom zdravstvenom stanju vodi aktivan i ispunjen život. S obzirom na višegodišnju aktivnu suradnju, POSI je

upoznat kako Udruga OSI Požega već dugi niz godina okuplja OSI s područja PSŽ te kontinuirano pruža životno važne usluge i provodi aktivnosti kojima osigurava ostvarivanje i zaštitu temeljnih prava OSI. Uzimajući u obzir navedeno i uvažavajući pozitivna iskustva OSI koje sudjeluju u aktivnostima i/ili koriste usluge koje udruga pruža, POSI je uputio otvoreno pismo kojim je podržao djelovanje Udruge osoba s invaliditetom Grada Požege i Županije Požeško-slavonske te je svima kojima se ova udruga obrati svojom zamolbom i/ili prijedlogom za suradnju, pomoć ili neki drugi oblik podrške u radu, preporučena otvorenost prema članovima i predstavnicima udruge te uspostavljanje aktivne suradnje koja će omogućiti njihov neometani rad i djelovanje u interesu OSI, DTUR i članova njihovih obitelji. U odnosu na hvalevrijednu inicijativu Udruge i prikupljanje sredstava za nabavku kombi vozila s podiznom rampom za prijevoz OSI, preporučeno je svim privatnim, poslovnim i javnim subjektima da daju svoj doprinos u osiguranju pristupačnog prijevoza za OSI na području Požeštine. Stoga, Požeško-slavonskoj županiji te svim gradovima i općinama Požeštine, preporučeno je uvažavanje zamolbi Udruge OSI Požega i poduzimanje radnji kojima će se u skladu s potrebama, financijskim mogućnostima i raspoloživim kapacitetima pružiti potrebna podrška te kroz odgovarajuće programe ili vlastite proračune osigurati sredstva kojima će se pomoći prilikom nabavke, ali i kasnijeg korištenja i održavanja vozila prilagođenog za prijevoz osoba s invaliditetom. Naglašeno je kako će pružanje podrške u nabavci, ali i kasnijem održavanju vozila s podiznom rampom, omogućiti osobama s invaliditetom pristup sigurnom i dostupnom prijevoznom sredstvu te slobodu kretanja, odnosno kretanje na način i u vrijeme koje one same izaberu, što je jedna od obveza koje proizlaze iz odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine. U predstojećem razdoblju ćemo pratiti realizaciju projekta Udruge, posebno u dijelu podrške pružene od strane JLP(R)S.

Zaključak i preporuke:

Pristupačnost i mobilnost osnovni su preduvjeti za uključivanje osoba s invaliditetom u život zajednice, a osiguranje pristupačnosti i mobilnosti obveza je koja proizlazi iz međunarodnih dokumenata koje je Republika Hrvatska potpisala i ratificirala, kao i obveza koju propisuju nacionalni zakoni i propisi. Posebno ističemo Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom kojom se osobama s invaliditetom kao osnovna prava, između ostalih, priznaju i pravo na pristupačnost, osobnu pokretljivost i pravo na neovisno življenje i uključenost u zajednicu, dok je svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda, na ravnopravnoj osnovi s drugima, određeno kao diskriminacija na osnovi invaliditeta. Također, Konvencijom je propisana obveza poduzimanja odgovarajućih mjera osiguravanja pristupačnosti prijevoza osobama s invaliditetom, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi se osobama s invaliditetom osigurao život neovisan o pomoći drugoj osobi i omogućilo potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Osim Konvencije, ističemo i Zakon o suzbijanju diskriminacije koji kao jedan od utuživih oblika diskriminacije propisuje, između ostalog, i propust da se osobama s invaliditetom omogući korištenje javno dostupnih resursa, pristup radnom mjestu, odgovarajući uvjeti rada te sudjelovanje u javnom i društvenom životu. Također, Nacionalnim planom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine posebno se ističe kako je pristupačan prijevoz temeljni preduvjet mobilnosti osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u sve sadržaje zajednice, a kao osobito važni dionici u osiguravanju pristupačnog prijevoza Nacionalnim planom se ističu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. Nacionalni plan podsjeća i na preporuke Odbora Ujedinjenih naroda za prava osoba s invaliditetom o nužnosti osiguranja dostatnih resursa za realizaciju pristupačnog prijevoza te kako je u planiranje i provedbu osiguranja pristupačnosti potrebno uključiti organizacije osoba s invaliditetom.

1. Stoga, preporučujemo intenzivnije poticanje i povećanje ulaganja u javni prijevoz koji će biti kreiran prema načelu univerzalnog dizajna, a ponavljamo i preporuku o omogućavanju poreznih rasterećenja za sve koji kupuju vozila prilagođena za prijevoz osobe s invaliditetom.

2. Preporučujemo da se prilikom osmišljavanja novih poticajnih programa, ali i prilikom korištenja postojećih, u sklopu horizontalnih aktivnosti, omogući nabavka i opremanje vozila i prometne infrastrukture kako bi ista bila pristupačna osobama s invaliditetom svih vrsta i invaliditeta. Uz niskopodne autobuse i pristupačna stajališta, potrebno je omogućiti sufinanciranje nabavki prilagođenih vozila, ali i različitih električnih pomagala/dodataka za invalidska kolica, naprednih informacijskih sustava i aplikacija, ali i drugih sadržaja koji se u suradnji sa predstavnicima OSI mogu identificirati kao potrebni u određenoj sredini.

3. Vodeći se pozitivnim primjerima iz prakse, županijama, gradovima i općinama preporučujemo proaktivnije korištenje dostupnih izvora sredstava (vlastiti proračun, nacionalni i EU fondovi) uz pomoć kojih svaka jedinica može (sama ili u partnerstvu s drugim jedinicama) stvoriti preduvjete za osiguranje mobilnosti osoba s invaliditetom koje žive na njihovom području.

4. Preporučujemo jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave da kroz otvorenu komunikaciju s osobama s invaliditetom identificiraju potrebe koje se odnose na prijevoz i mobilnost te osmisle odgovarajuće strategije i mjere kojima će osigurati dostupan i pristupačan javni prijevoz, odnosno pristupačna vozila i pristupačnu infrastrukturu, kako u tehničkom smislu i u smislu izgrađenog okruženja, tako i u smislu informacija i komunikacije, ali i educiranog osoblja. Naglašavamo kako se prilikom osmišljavanja pristupačnih rješenja ne smije usmjeriti samo na fizičke prepreke koje su lako uočljive i samorazumljive, već i na one koje sprječavaju autonomno i sigurno kretanje u prometu osobama sa senzoričkim oštećenjima zdravlja. Senzorne barijere ne smiju biti zanemarene u osiguranju pristupačnosti javnog prijevoza prilagođenog i dostupnog osobama svih vrsta invaliditeta. Brojni su izazovi s kojima se osobe sa senzoričkim oštećenjima susreću pri korištenju javnog prijevoza, uključujući detalje o dolascima, odlascima autobusa i nepravilnostima u rasporedu, stoga je te izazove potrebno prepoznati i pružiti rješenja za svladavanje istih.

5. U ovom poglavlju opisana je važnost dostupnosti besplatnog prijevoza prilagođenim kombi vozilima za osobe s invaliditetom, stoga svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave preporučujemo da na svom području osiguraju ovu vrstu prijevoza. Navedeno je moguće nabavkom vlastitog vozila, nabavkom vozila zajednički sa susjednim jedinicama ili sufinanciranjem usluge koju pruža neki drugi subjekt (npr. lokalna udruga). Preporučujemo uvjete korištenja vozila u dogovoru s osobama s invaliditetom prilagoditi njihovim potrebama i specifičnostima svake pojedine sredine.

Parkirališna mjesta uređena i označena za vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom

Normativni okvir u RH propisuje minimalan broj parkirališnih mjesta za vozila kojima se prevoze OSI, kao i elemente pristupačnosti koje moraju ispunjavati takva mjesta, a dovoljan broj pristupačnih parkirališnih mjesta za vozila OSI jedan je od preduvjeta koje je potrebno osigurati kako bi se omogućila mobilnost OSI i njihovo sudjelovanje u svakodnevnim životnim aktivnostima. Naime, zbog već opisane nepristupačnosti javnog prijevoza, velikom broju OSI, posebno onima koje se otežano kreću ili se kreću pomoću pomagala poput štaka, štapova, invalidskih kolica i dr., osobni automobil je jedino prijevozno sredstvo kojim odlaze na radno mjesto, na fakultet, u trgovinu, kod liječnika ili obavljati razne poslove, čime im je olakšano kretanje i neovisno življenje. Stoga, od neizmjerne važnosti je propisno urediti i označiti dovoljan broj pristupačnih parkirališnih mjesta, posebno u blizini sadržaja koji su važni za svakodnevni život građana (npr. vrtići, škole, fakulteti, bolnice, domovi zdravlja, središta naselja, HZZ, CZSS, HZMO, HZZO, Općina, Grad, Županija, groblja i sl.), ali i u blizini različitih vrsta uslužnih djelatnosti, kako bi OSI mogle nesmetano ući/izaći iz automobila i obaviti ono što trebaju. Nedovoljan broj takvih parkirališnih mjesta ili njihovo nepropisno uređenje (nepristupačnost), za OSI znači nemogućnost obavljanja svakodnevnih aktivnosti, odnosno nemogućnost neovisnog sudjelovanja u svakodnevnom životu zajednice, što predstavlja i kršenje temeljnih ljudskih prava. Unatoč navedenom, zaprimljene pritužbe i saznanja stečena kroz obavljanje radnji iz djelokruga POSI ukazuju kako je u mnogim sredinama u RH broj parkirališnih mjesta za vozila OSI i dalje značajno manji u odnosu na stvarne potrebe, a zabrinjavajuće je da i dalje zaprimamo pritužbe na nepropisno i neprimjereno uređenje takvih mjesta (npr. neravna podloga neprimjerena za

kretanje uz pomoć ortopedskih pomagala, tzv. betonske osmice s rupama, previsoki rubnjaci koji onemogućavaju prijelaz na nogostup i sl.). Stoga, POSI je i tijekom 2024. godine upućivao preporuke prema onima koji su dužni osigurati dovoljan broj propisno uređenih odnosno pristupačnih parkirališnih mjesta za vozila OSI (općine, gradovi, ustanove, poslovni subjekti i dr.), a dalje u tekstu prikazujemo nekoliko slučajeva kojima smo se bavili.

Primjer iz prakse (1): POSI je upoznat s izazovima s kojima su se osobe s invaliditetom suočavale zbog velikih građevinskih radova koji su se u užem centru grada Rijeke odvijali tijekom 2024. godine. Zaprimljene pritužbe ukazivale su, između ostalog na to da su zatvaranjem Adamićeve ulice i prometovanjem kroz centar grada Ulicom Riva gdje je zastupljen dvosmjerni režim kretanja vozila, ukinuta brojna pristupačna parkirališna mjesta rezervirana za parkiranje vozila OSI, međutim ista nisu izmještena na neku drugu, alternativnu i primjerenu lokaciju u užem centru grada Rijeke. Slijedom navedenog, nastavno na dosadašnju pozitivnu suradnju s Gradom Rijekom, POSI je ukazao Gradu na zaprimljene pritužbe te je podsjetio na preporuke iz prethodnog razdoblja kojima je ukazano na važnost i potrebu osiguravanja većeg broja takvih parkirališnih mjesta u pojedinim dijelovima naselja/ulica, a posebno u užem centru grada Rijeke. Grad Rijeka izvijestio je POSI da je *„…pregledom trenutnog stanja na predmetnim lokacijama utvrđeno da je ukinuto ukupno 11 parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom. Naime, u Adamićevoj ulici se provode radovi na projektu rekonstrukcije i dogradnje vodno-komunalne infrastrukture u sklopu EU projekta „Poboljšanje vodno-komunalne infrastrukture na području aglomeracije Rijeka"…Za vrijeme izvođenja radova regulacija prometa se odvija temeljem prometnog elaborata. Tijekom izrade prometnog elaborata u više navrata razmatrana je problematika pristupačnosti javnih površina osobama s invaliditetom, no nažalost bili smo prisiljeni privremeno ukinuti velike parkirališne površine, pa tako i one namijenjene osobama s invaliditetom.“*

Primjer iz prakse (2): POSI-u su se obratile osobe s područja Vinkovaca ukazujući na nedovoljan broj parkirališnih mjesta obilježenih znakom pristupačnosti, ujedno izražavajući mišljenje kako se *„povećanjem broja vozila sa parkirališnom kartom povećala i potreba za parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom u gradu*“. Dio OSI upozorava i da su u medijima vidjeli da *„u gradu ima 32 ili 34 takva mjesta*...“ te izražavaju bojazan da time nije ispunjen niti zakonski minimum od 5% parkirališnih mjesta označenih znakom pristupačnosti u odnosu na ukupan broj parkirališnih mjesta. Slijedom navedenog, POSI se obratio Gradu Vinkovcima ukazavši na zaprimljene pritužbe te ujedno podsjetivši na preporuke kojima je 2022. godine ukazano na obvezu i važnost osiguranja dovoljnog broja parkirališnih mjesta za vozila OSI. Uzimajući u obzir nove pritužbe, ali i odgovor Grada iz 2022. godine kojim je najavljeno povećanje broja ovakvih parkirališnih mjesta, zatraženi su podatci o trenutnom stanju. Grad Vinkovci dostavio je izvješće u kojemu se, između ostalog navodi: *„…ovim putem Vas obavještavamo da na području grada Vinkovaca ima ukupno 983 parkirališnih mjesta u sustavu naplate. Od toga je ukupno 49 parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom, što čini 5% u odnosu na ukupan broj parkirališnih mjesta koja su u sustavu naplate… …za osobe s invaliditetom prilikom naplate parkinga u primjeni imamo povlaštenu mjesečnu kartu za parking za osobe s invaliditetom u iznosu od 7 eura, odnosno povlaštenu godišnju parkirnu kartu u iznosu od 77 eura koja pokriva područje cijelog grada.*“

Primjer iz prakse (3): POSI-u su se obratile su OSI s područja Slavonije ukazujući na to da tzv. ''bolnički parking Tranzit'', odnosno parkiralište Luke Tranzit u Osijeku moguće nema označena parkirališna mjesta za vozila OSI. Naglašava se kako zbog blizine KBC Osijek i u pravilu svih zauzetih parkirališnih mjesta koja su označena znakom pristupačnosti u blizini KBC-a, OSI prilikom dolazaka u bolnicu u velikoj mjeri koriste upravo parkiralište Luke Tranzit, ali nisu uočili postojanje parkirališnih mjesta označenih znakom pristupačnosti niti su mogli pronaći informacije o eventualnim povlasticama ili popustima za OSI prilikom naplate parkiranja. Slijedom navedenog, POSI se obratio tvrtki Luka Tranzit Osijek d.o.o. koja je vlasnik navedenog parkirališta, ukazujući na opisano obraćanje te zatraživši informacije o načinu na koji je osobama s invaliditetom omogućeno parkiranje. Luka Tranzit Osijek d.o.o. dostavila je svoje detaljno izvješće u kojemu se, između ostalog navodi sljedeće: *„…Privatno parkiralište u vlasništvu društva LUKA TRANZIT OSIJEK d.o.o., kako je u dopisu navedeno parkiralište*

„Stara Luka Zapad“… …udaljeno je oko 400 m od KBC Osijek i nema posebno označena parkirališna mjesta znakom pristupačnosti… Ipak, imajući u vidu ionako otežani život osoba s invaliditetom, svi korisnici koji su nositelji znaka pristupačnosti, dakle sva vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom, imaju mogućnost besplatnog parkiranja na predmetnom parkiralištu neovisno o broju provedenih sati na parkiralištu te je dovoljno na ulazu pokazati znak pristupačnosti. Do nedavno, niti jedno parkirno mjesto nije bilo označeno. No, radi nekulture pojedinih vozača, odlučili smo označiti linije za parking, iz razloga da se što više vozila može parkirati istovremeno unutar parkirališta, te smo odlučili i označiti mjesta za parking vozila koje koriste osobe s invaliditetom upravo imajući u vidu blizinu KBC Osijek. Unatoč višegodišnjem radu, do Vašeg upita, nismo imali niti jednu pritužbu od strane osoba s invaliditetom.“ Provedenim obilaskom parkirališta utvrđeno je da je parkiralište uređeno na način opisan u zaprimljenom izvješću odnosno da se pokraj samog ulaza na parkiralište nalazi pet parkirališnih mjesta označenih znakom pristupačnosti.

Primjer iz prakse (4): POSI se obratila OSI iz Malog Lošinja opisujući kako je dolaskom u centar grada, tijekom turističke sezone, zbog nedostatnog broja pristupačnih parkirališnih mjesta rezerviranih za parkiranje vozila OSI, a i ona koja postoje su bila zauzeta, parkirala na slobodno neoznačeno parkirališno mjesto, odmah u blizini označenog parkirališnog mjesta za OSI, istaknuvši Europsku parkirališnu kartu za osobe s invaliditetom. Zbog navedenog je dobila kaznu, a u svom obraćanju naglašava kako je takvo parkiranje izvan turističke sezone dozvoljeno i nije kažnjivo. Slijedom navedenog, POSI se obratio Gradu Malom Lošinju ukazavši na normativni okvir kojim je propisan minimalni broj parkirališnih mjesta za vozila OSI te naglasivši važnost osiguranja dovoljnog broja takvih mjesta na području cijelog grada. Također, ukazano je na izazove s kojima se susreću OSI u turističkim mjestima, kako lokalno stanovništvo, tako i turisti s invaliditetom, a vezano za otežano pronalaženje pristupačnog parkirališnog mjesta u blizini važnijih odredišta (npr. tijela javne i državne uprave, tržnica, banaka i dr.), zbog čega su njihove aktivnosti bitno ograničene. Posebno je naglašeno kako oslobođenje od naplate parkiranja nije mjera potpore prihodima osobama s invaliditetom, već logistička pomoć koja omogućava osobi koja se otežano kreće veću mobilnost i samostalnost. Riječ je o alatu socijalnog uključivanja i pomoći pri prevladavanju barijera u izgrađenom okruženju. Stoga, Gradu Malom Lošinju je preporučeno da omoguće da vozila kojima se prevoze OSI mogu bez naplate, uz isticanje Europske parkirališne karte, parkirati na najbližem parkirališnom mjestu koje nije posebno obilježeno kao mjesto za parkiranje osoba s invaliditetom, ukoliko nema slobodnog mjesta za parkiranje vozila na parkirališnom mjestu označenom za OSI. Do završetka pisanja ovog Izvješća Grad Mali Lošinj nije dostavio izvješće o radnjama provedenim povodom upućene preporuke, ali stranka nas je povratno izvijestila da je kazna poništena te da je od komunalnog redara dobila informaciju da kao nositelj znaka pristupačnosti može bez naplate parkirati i na ostala parkirališna mjesta, ako su mjesta označena znakom pristupačnosti zauzeta.

Nepropisno parkiranje na parkirališna mjesta koja su uređena i obilježena za parkiranje vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom

Nepropisno parkiranje na parkirališnim mjestima rezerviranim i označenim za parkiranje vozila OSI, odnosno kršenje propisa i zlouporaba prava na korištenje parkirališta obilježenih znakom pristupačnosti, bilo je predmet brojnih pritužbi zaprimljenih 2024. godine. Naime, pravo na parkiranje vozila kojima se prevoze OSI na parkirališno mjesto koje je za tu svrhu posebno uređeno i obilježeno imaju osobe s invaliditetom s 80% ili više postotaka tjelesnog oštećenja, odnosno OSI kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više, kao i vozila udruga OSI. Pravo se smije koristiti, odnosno vozilo se smije parkirati na obilježena parkirališna mjesta, samo kada vozilom upravlja osoba s invaliditetom koja je nositelj prava ili kada se ta osoba nalazi u vozilu. Pritužbe koje smo zaprimali ukazuju da su se OSI i tijekom 2024. godine suočavali sa nesavjesnim vozačima koji neovlašteno parkiraju na mjestima obilježenim za vozila OSI, kako na one koji nemaju ispravu na temelju koje bi imali pravo parkiranja, tako i na one koji koriste tuđe isprave i parkiraju svoja vozila na obilježenim mjestima iako se OSI koja je nositelj prava tom prilikom ne služi ili ne prevozi tim vozilom. Izdvajamo neke od brojnih zaprimljenih pritužbi ove vrste:

„…Parkiranje na invalidska mjesta osoba koje nisu osobe s invaliditetom, ali koriste karticu od nekoga…gotovo svaki dan naiđem na nešto takvo…ja kada dođem sa svojim invalidskim kolicima, upozorim na to da su mi uzeli mjesto i da se to ne smije, doslovno mi se nasmiju u lice i otrče nešto obaviti, a ja sam nemoćna…“

„…vidim susjedu kako daje svoju parkirališnu kartu suprugu, on ju stavlja u auto i koristi po gradu cijelo vrijeme iako je ona kod kuće te tako uzima parkirališno mjesto nama kojima je ono potrebno…“

„…kada dođem pred bolnicu na onih nekoliko označenih mjesta parkirani su auti djelatnika bolnice, a za neke od njih znam da koriste parkirališnu kartu članova obitelji koji sigurno nisu s njima došli na posao. Zbog toga mi, osobe s teškim oblikom invaliditeta nemamo gdje parkirati kada dođemo kod liječnika…“

Opisana zlouporaba tuđe isprave već je godinama predmet brojnih pritužbi, stoga smo i u prijašnjim izvješćima opisivali kako je ovu vrstu prekršaja, unatoč učestalosti i negativnom utjecaju koji ima na mobilnost i općenito kvalitetu života OSI, iznimno teško utvrditi i sankcionirati, budući da onoga tko koristi tuđu ispravu policijski službenik ili komunalni/prometni redar moraju zateći prilikom korištenja vozila, odnosno prilikom ulaska ili izlaska. Osim izravnih pritužbi i prijava policiji u svakom pojedinom slučaju sumnje na prekršaj, kao učinkovit način prevencije i sankcioniranja ove vrste prekršaja pokazale su se ciljane zajedničke akcije policije, gradova i udruga OSI kojima se podiže razina svijesti građana o ovom problemu, ali istovremeno i sankcioniraju prekršitelji. POSI od 2019. godine kontinuirano preporučuje provođenje ovakvih akcija, prati njihovo provođenje te po potrebi u njima i sudjeluje, istovremeno provodeći aktivnosti usmjerene na podizanje razine svijesti cijelog društva o tome koje sve teškoće i izazove za osobe s invaliditetom uzrokuje nesavjesno ponašanje u prometu te u kojoj mjeri nesavjesno i nepropisno parkiranje onemogućava OSI u obavljanju svakodnevnih aktivnosti.

Primjer iz prakse (1): U odnosu na prethodno opisani problem, POSI je policijskim upravama i gradovima u Republici Hrvatskoj uputio preporuku kojom je, između ostalog istaknuto sljedeće:

„…osobe s invaliditetom iz cijele Republike Hrvatske u svojim obraćanjima opisuju kako se svakodnevno suočavaju s nesavjesnim sudionicima u prometu koji neovlašteno parkiraju svoja vozila na parkirališna mjesta obilježena za parkiranje vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom, unatoč tome što na to nemaju pravo, odnosno u parkiranim vozilima nije propisno istaknuta Europska parkirališna karta za osobe s invaliditetom. Također, posebno se upozorava na česte zlouporabe tuđe parkirališne karte i korištenje ove javne isprave od strane članova obitelji, prijatelja i drugih osoba koje parkirališnu kartu koriste za parkiranje i u situacijama kada nositelj iste ne upravlja vozilom ili se uopće ne nalazi u vozilu, a problem predstavljaju i vozila parkirana preblizu ili djelomično preko obilježenih parkirališnih mjesta čiji vozači ne vode računa o razmaku potrebnom da osoba s invaliditetom izađe iz svog vozila. Učestalost opisanih prekršaja ukazuje na još uvijek nedovoljnu razinu svijesti društva o važnosti pristupačnih parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom, a pritužbama se ukazuje i na izostanak pravovremenog i učinkovitog sankcioniranja prekršitelja, dok je zabrinjavajuća spoznaja da osobe s invaliditetom koje same pokušaju ukazati na nepropisno parkiranje često budu verbalno i/ili gotovo i fizički napadnute…“.

Preporukom je istaknuto kako su pristupačnost i mobilnost osnovni preduvjeti za uključivanje OSI u život zajednice te je ukazano na međunarodni i nacionalni normativni okvir prema kojem je osiguranje pristupačnosti i mobilnosti obveza koju je RH dužna ispuniti. Posebno je naglašeno kako je potpisivanjem i ratificiranjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom „*…prihvaćena obveza usvajanja mjera usmjerenih na podizanje razine svijesti u svim segmentima društva, u vezi s osobama s invaliditetom, kao i promicanje poštivanja njihovih prava i dostojanstva. Mjere trebaju biti usmjerene na borbu protiv štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, a mogu uključivati, između ostalih, pokretanje i provođenje djelotvornih kampanja podizanja svijesti javnosti s ciljem senzibiliziranja javnosti za prava osoba s invaliditetom te promicanje pozitivne percepcije osoba s invaliditetom i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom i njihovim pravima*.“.

Nadalje, uz podsjećanje na normativni okvir koji određuje uvjete i način ostvarivanja prava parkiranja na parkirališno mjesto koje je uređeno i obilježeno za parkiranje vozila kojima se prevoze OSI, upozoreno je kako *„…nepropisno parkiranje osoba koje nisu nositelji ovog prava i zlouporaba tuđe parkirališne karte, osim što predstavlja kršenje propisa, ujedno ukazuje i na omalovažavajući odnos prema osobama s invaliditetom te ih onemogućava u kretanju, neovisnom življenju i uključivanju u svakodnevni život zajednice, odnosno uskraćuje ih u uživanju temeljnih ljudskih prava…*". POSI je gradove i policiju upoznao s iskustvima prema kojima je *„…velikom broju osoba s invaliditetom, posebno onima koje se otežano kreću ili se kreću pomoću pomagala (npr. štake, štapovi, invalidska kolica, hodalice i dr.) i djeci s teškoćama u razvoju (npr. poremećaj iz spektra autizma), osobni automobil zapravo jedino prijevozno sredstvo kojim odlaze na radno mjesto, u školu, vrtić, fakultet, kod liječnika, u šoping ili bilo koju drugu svakodnevnu aktivnost. Upravo korištenje automobila im omogućuje kretanje i neovisno življenje, stoga je iznimno važno da imaju mogućnost koristiti parkirališno mjesto koje će biti što bliže odredištu i koje je propisno uređeno i obilježeno kako bi nesmetano mogli ući/izaći iz automobila i kretati se ravnopravno sa ostalim građanima."*

Uzimajući u obzir navedeno, svim gradovima i policijskim upravama u RH preporučeno je: *„…intenzivnije provođenje zajedničkih akcija i kampanja kojima će gradovi i policijske uprave, u suradnji s lokalnim udrugama i uz medijsku podršku, podizati razinu svijesti društva o važnosti poštivanja propisa vezanih za pristupačnost i mobilnost osoba s invaliditetom. Poticaj za provođenje ovakvih akcija mogu biti pozitivna iskustva i rezultati iz kampanja i akcija provedenih proteklih godina kojima se potvrdilo kako je nužno kroz komunikaciju s javnosti ukazivati kako mjesto uređeno i obilježeno za parkiranje vozila osoba s invaliditetom nije povlastica besplatnog parkiranja, kako to mnogi pogrešno smatraju, nego mjera koja osobi s invaliditetom omogućava mobilnost, svakodnevno funkcioniranje i uključivanje u društvo. …mjesta za parkiranje vozila osoba s invaliditetom nisu važna samo zbog blizine nekog odredišta, nego su ona često i jedino mjesto na kojemu osobe s invaliditetom mogu izaći iz vozila te pristupiti nogostupu i nastaviti se kretati. Također, preporučujemo policijskim upravama i gradovima da u okviru svog djelokruga učestalije provode ciljane akcije usmjerene na identificiranje i sankcioniranje u ovom pismenu opisanih kršenja propisa. Prikupljeni podatci i iskustva stečena prethodnih godina potvrđuju kako su upravo ovakve akcije najučinkovitiji način sankcioniranja nepropisnog parkiranja na mjestima obilježenim za vozila osoba s invaliditetom, pogotovo u odnosu na zlouporabu javne isprave i korištenje tuđe parkirališne karte. Posebno su se učinkovitima pokazale ciljane akcije koje su provodili policijski službenici i/ili prometni redari u civilu koji su se na taj način mogli zateći na mjestu prekršaja u trenutku parkiranja i nedvojbeno utvrditi da se osoba s invaliditetom ne prevozi vozilom, što je preduvjet za učinkovito sankcioniranje ove vrste prekršaja."*

Osim kroz provođenje prethodno opisanih akcija, policiji i gradovima preporučeno je *„…intenzivnije i dosljednije svakodnevno sankcioniranje prekršitelja ove vrste prekršaja i u vrijeme kada se takve akcije ne provode, a osim propisanih novčanih kazni preporučujemo provoditi i premještanje vozila koja se neovlašteno parkiraju te oslobađanje parkirališnog mjesta za one kojima je ono i namijenjeno."*

POSI je posebno skrenuo pažnju na novi normativni okvir kojim je propisano kako nadzor i kontrolu Europske parkirališne karte za osobe s invaliditetom i parkirališnih mjesta namijenjenih za osobe s invaliditetom, osim policijskih službenika, prometnih inspektora i prometnih/komunalnih redara, obavljaju i nadzorni kontrolori organizacija koje pružaju uslugu parkiranja. Stoga je gradovima preporučeno da svim subjektima (koncesionarima, komunalnim tvrtkama i dr.) koji pružaju uslugu parkiranja na njihovom području *„…izdaju jasnu uputu o obvezi vršenja nadzora i kontrole korištenja Europske parkirališne karte za osobe s invaliditetom i parkirališnih mjesta uređenih i obilježenih za vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom*."

U sve preporučene radnje predloženo je uključiti predstavnike osoba s invaliditetom (npr. lokalne udruge), preporuka je proslijeđena na znanje udrugama OSI, a o ovoj preporuci izdano je i priopćenje za javnost koje je rezultiralo brojnim medijskim istupima pravobranitelja i suradnika kojima se željelo pozitivno djelovati na svijest društva o ovoj temi te utjecati na uklanjanje prepreka koje otežavaju svakodnevicu osoba s invaliditetom.

Za potrebe ovog izvješća od policijskih uprava u RH zatražena su izvješća o aktivnostima koje su provodile u odnosu na upućene preporuke te su zatraženi konkretni podatci o broju, uz kratki opis (vrijeme i mjesto provođenja, trajanje akcije, uključenost drugih lokalnih dionika) ciljanih akcija koje su tijekom 2024. godine provedene s ciljem suzbijanja nepropisnog parkiranja na mjestima rezerviranim za vozila osoba s invaliditetom. Također, zatraženi su i podatci o utvrđenim prekršajima i izrečenim sankcijama, za svaku akciju posebno te je zamoljeno posebno iskazati broj utvrđenih prekršaja koji se odnose na zlouporabu, odnosno korištenje tuđe parkirališne karte. Zaključno, zatraženi su podatci o ukupnom broju prekršaja koji se odnose na nepropisno parkiranje na mjestima rezerviranim na mjestima za osobe s invaliditetom utvrđenih, ne samo tijekom ciljanih akcija, nego i tijekom svakodnevnih nadzora tijekom 2024. godine.

Izvješće o provedenim aktivnostima i zatražene podatke dostavilo je 19 policijskih uprava, a u tablici u nastavku teksta razvidni su podatci o provedenim akcijama i utvrđenim prekršajima.

Tablica 36. Podatci o provedenim akcijama suzbijanja nepropisnog parkiranja na mjestima rezerviranim za vozila osoba s invaliditetom i podatci o utvrđenim prekršajima tijekom 2024. godine

Policijska uprava	Broj provedenih akcija	Broj prekršaja utvrđenih tijekom akcija	Zlouporaba (neovlašteno korištenje pk, ustupanje drugoj osobi, krivotvorenje)	Ukupan broj prekršaja tijekom 2024. godine
Zagrebačka	18	346	10	3260
Splitsko-dalmatinska	35	221	24	1120
Primorsko-goranska	1	45	0	1293
Osječko-baranjska	2	65	3	570
Istarska	-	-	-	-
Dubrovačko-neretvanska	2	4	-	240
Karlovačka	1	36	0	124
Sisačko-moslavačka	4	106	0	459
Šibensko-kninska	0	0	-	351
Vukovarsko-srijemska	6	49	0	447
Zadarska	6	43	0	922
Bjelovarsko-bilogorska	10	109	2	420
Brodsko-posavska	2	43	0	516
Koprivničko-križevačka	3	40	0	144
Krapinsko-zagorska	1	13	0	334
Ličko-senjska	0	0	0	126
Međimurska	10	10	0	82
Požeško-slavonska	5	15	0	227
Varaždinska	2	55	0	637*
Virovitičko-podravska	1	31	0	260
Ukupno	**109**	**1231**	**39**	**11.532**

* Odnosi se na prekršaje parkiranja na označenim mjestima, ali i nepropisno kretanje te ugrožavanje sigurnosti sudionika s invaliditetom

Analizom zaprimljenih izvješća i prikazanih podataka o provedenim akcijama i utvrđenim prekršajima potvrđuje se važnost provođenja ciljanih akcija usmjerenih na identificiranje i sankcioniranje kršenja propisa koji uređuju parkiranje na mjesta obilježena znakom pristupačnosti. Naime, uspoređujući broj utvrđenih prekršaja u samo nekoliko sati provođenja pojedine akcije, s ukupnim brojem prekršaja tijekom cijele godine, izvan provođenja akcija, može se zaključiti kako je kršenje propisa i dalje učestalo u većini sredina u RH, ali je njihovom sankcioniranju potrebno posvetiti više pažnje i tijekom redovnih svakodnevnih nadzora. Npr., PU Koprivničko-križevačka provela je tri akcije u ukupnom trajanju 16 sati te je tom prilikom utvrđeno 40 prekršaja, a tijekom cijele godine utvrđeno je ukupno 144 prekršaja, četiri akcije u PU Sisačko-moslavačkoj su trajale ukupno 19 sati tijekom kojih je utvrđeno 106

prekršaja, a tijekom cijele godine utvrđeno je ukupno 459 prekršaja, dok je tijekom pet sati akcije PU Karlovačke utvrđeno 34 prekršaja (plus dva prekršaja koja su utvrdili komunalni redari), što je malo više od jedne trećine svih prekršaja utvrđenih tijekom cijele godine. Slični omjeri zabilježeni su i u ostalim izvješćima. Zanimljiv je podatak koji je dostavila PU Brodsko-posavska, koja naglašava kako 516 prekršaja koji se odnose na nepropisno parkiranje na parkirališna mjesta za vozila OSI koji su utvrđeni tijekom 2024. godine, predstavljaju 25,67% u ukupnom broju prekršaja nepropisnog parkiranja po svim zakonskim osnovama Zakona o sigurnosti prometa na cestama (2.010 takvih prekršaja). Manji broj utvrđenih zlouporaba parkirališne karte (osim u PU Splitsko-dalmatinskoj) u suprotnosti je s velikim brojem pritužbi kojima se sumnja na ovu vrstu prekršaja, ali i iskustvima POSI prema kojima je zlouporaba učestala. Pohvalno je što je većina policijskih uprava tijekom 2024. godine provodila preporučene akcije, a posebno ističemo i pohvaljujemo sve one akcije u koje su bile uključene udruge osoba s invaliditetom i lokalni mediji te su osim represivne imale i iznimno važnu preventivnu ulogu podizanja razine svijesti. Također, primjećujemo da su pojedine policijske uprave akcije provodile u suradnji s prometnim redarstvom gradova, što je svakako primjer pozitivne prakse i suradnje koju je potrebno nastaviti i u predstojećem razdoblju.

Primjer iz prakse (2): POSI je sudjelovao u nastavku provođenja edukativnog programa Sigurnost i kultura u prometu koji se u 2024. godini nastavio organiziranom radionicom u riječkoj Osnovnoj školi - Scuola elementare Dolac. S prvom radionicom započeo je novi ciklus provedbe programa Sigurnost i kultura u prometu namijenjen učenicima drugih razreda riječkih osnovnih škola. Radionice se provode kao dio projekta Odjela gradske uprave za komunalni sustav, Odsjeka za prometno redarstvo Grada Rijeke u svim riječkim školama. Cilj programa je ukazati najmlađim sugrađanima na važnost poštivanja prometnih pravila, potaknuti ih na usvajanje prometne kulture, prepoznati nepoželjna ponašanja u prometu, a sve kako bi bili odgovorni i sigurni sudionici u prometu. Poseban naglasak je stavljen i na osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju kao ravnopravne sudionike u prometu, pri tom naglasivši važnost osiguravanja pristupačnosti javnih površina za osobe različitih vrsta invaliditeta, pristupačnih parkirališnih mjesta rezerviranih za parkiranje vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom i pristupačnog javnog prijevoza. Na radionici u Osnovnoj školi - Scuola elementare Dolac sudjelovala je i savjetnica pravobranitelja.

Uz opisano nepoštivanje i kršenje propisa, značajan uzrok u ovom poglavlju istaknutih prepreka i izazova s kojima se OSI svakodnevno suočavaju u prometu su i zakonom postavljeni kriteriji i uvjeti za ostvarivanje prava na korištenje parkirališta obilježenih znakom pristupačnosti. Naime, unatoč višegodišnjim preporukama i upozorenjima POSI, još uvijek nije riješen suštinski problem, odnosno kriteriji i uvjeti za ostvarivanje ovog prava i dalje su utemeljeni na „postotcima“ tjelesnog oštećenja, umjesto na kriteriju koji bi bio povezan sa stvarnim funkcionalnim potrebama OSI za pristupačnim parkirališnim mjestom i koji bi na taj način doprinijeli pravednijem ostvarivanju ovog prava i ispunjavanju njegove svrhe. Zbog navedenog smo i tijekom 2024. godine zaprimali brojne pritužbe poput ovih koje izdvajamo dalje u tekstu:

„…osoba sam s najtežim oblikom invaliditeta, potpuno nepokretan osim uz invalidska kolica, imao sam tri operacije srca, ali unatoč svemu završio sam fakultet i radim u struci. Posebno me smeta kada vidim kako parkirališnu kartu imaju i koriste osobe kojima ona zapravo i ne treba. Poštujem svaku vrstu invaliditeta i znam da svatko ima svoje probleme i izazove, ali kada vidim da parkirališnu kartu koristi osoba koja bez problema iskoči iz auta i onda pretrči cestu, muka mi je jer ja zbog njega nemam gdje parkirati, a za mene koji sam u invalidskim kolicima to znači da nemam gdje izaći iz auta i ne mogu obaviti ono zbog čega sam krenuo u grad…“

„…svaki dan kada idem na posao svjedočim kako na invalidsko mjesto parkira osoba koja na temelju nekakvog postotka očito ima parkirališnu kartu, ali s obzirom da radimo zajedno znam da joj ne bi bio nikakav problem koristiti i obično parkirališno mjesto, a na označeno staje samo zato što je besplatno, dok meni koja imam cerebralnu i trebam taj pristupačni parking to mjesto je jedina mogućnost da sa svojim kolicima uopće izađem iz auta…“

„…molim vas da kao pravobranitelj konačno uvjerite one koji donose zakone da pravo parkiranja na invalidska mjesta omoguće onima kojima ta mjesta zaista trebaju…pa do kada ćemo morati trpjeti da ta parkirališta koriste – i za to imaju pravo jer imaju iskaznicu – osobe koje kada izađu iz auta trče preko ceste, naočigled je jasno kako bez problema mogu parkirati i na ono slobodno mjesto pokraj invalidskog, ali eto, imaju iskaznicu pa im je zgodno besplatno tu parkirati…da li onaj koji piše zakone može zamisliti koliko je meni važno da sa svojim invalidskim kolicima imam dovoljno mjesta kada izlazim iz auta, da ja ne mogu ''preskočiti'' rubnjak koji dijeli parking od nogostupa, a da većini onih koji imaju znak za parkiranje to nije problem. Molim vas pojasnite to onima koji o tome očito ne razmišljaju…".

Zaključak i preporuke:

Mogućnost i pravo parkiranja na mjesta koja su uređena i obilježena za parkiranje vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom ne postoji zato da bi osobe s invaliditetom imale gdje besplatno parkirati, nego se radi o mjeri koja osobama s invaliditetom treba omogućiti mobilnost, svakodnevno funkcioniranje i uključivanje u društvo. Iskustva i podatci dijelom prikazani u ovom poglavlju potvrđuju da se osobe s invaliditetom još uvijek suočavaju s brojnim preprekama prilikom realizacije tog prava, stoga ovim putem upućujemo sljedeće preporuke.

1. Jedinicama lokalne samouprave preporučujemo da se prilikom određivanja lokacija i broja parkirališnih mjesta obilježenih za vozila osoba s invaliditetom ne ograničavaju samo na poštivanje formalno propisanog minimuma broja mjesta, nego da vode računa o stvarnim potrebama osoba s invaliditetom u svakoj pojedinoj sredini. Najbolji način identificiranja tih potreba je otvorena komunikacija i suradnja s predstavnicima osoba s invaliditetom (npr. udruge) kroz koju je potrebno raspraviti ne samo lokacije/raspored i broj parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom, nego i njihovo uređivanje, ali i modele eventualnih povlastica koje će olakšati mobilnost u lokalnoj sredini (npr. mogućnost besplatnog ili povoljnijeg parkiranja, vremenska ograničenja i sl.). S tim, u vezi, vodeći se pozitivnim iskustvima iz sve više sredina u kojima je to omogućeno, preporučujemo da se u gradovima i općinama u kojima se parking naplaćuje, omogući da se vozilo u kojem se prevozi osoba s invaliditetom može bez naplate, uz isticanje Europske parkirališne karte, parkirati na najbližem parkirališnom mjestu koje nije posebno obilježeno kao mjesto za parkiranje osoba s invaliditetom. Uvažavamo činjenicu kako suvremena urbana okruženja karakterizira veliki broj svakodnevnih složenih interakcija i odnosa između infrastruktura i ljudi, stoga je potrebno na njih odgovoriti kvalitetnom lokalnom politikom usmjerenom na potrebe svojih sugrađana s invaliditetom.

2. Preporučujemo nastaviti i dodatno intenzivirati provođenje zajedničkih akcija kojima će policijske uprave i gradovi, u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom i uz medijsku podršku, zajednički podizati razinu svijesti društva i ukazivati na važnost poštivanja propisa kojima je uređeno pravo na parkiranje na mjesta označena znakom pristupačnosti. Osim preventivnih akcija usmjerenih na podizanje razine svijesti, ponavljamo preporuku za učestalijim provođenjem ciljanih represivnih akcija policije i prometnih redarstava usmjerenih na sankcioniranje nepropisnog parkiranja na parkirališnim mjestima obilježenim za vozila osoba s invaliditetom, a posebno preporučujemo intenzivnije i dosljednije svakodnevno sankcioniranje prekršitelja ove vrste prekršaja i u vrijeme kada se takve akcije ne provode.

Upozorenje:

U odnosu na normativni okvir, ponovo upozoravamo kako niti novi zakoni i propisi doneseni u protekle dvije godine nisu riješili suštinski problem prava na parkiranje na mjestima označenim za vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom. Naime, kriteriji i uvjeti za ostvarivanje ovog prava i dalje su utemeljeni na „postotcima" tjelesnog oštećenja umjesto na kriteriju koji bi bio povezan sa stvarnim funkcionalnim potrebama osoba s invaliditetom za pristupačnim parkirališnim mjestom. Mišljenja smo kako bi se propisivanjem uvjeta kojima će se parkiranje na mjesta obilježena za vozila osoba s invaliditetom omogućiti isključivo onim osobama koje zbog vrste i težine invaliditeta zaista trebaju

pristupačna parkirališna mjesta, osiguralo pravednije ostvarivanje ovog prava i ispunjavanje njegove stvarne svrhe.

Unaprjeđenje sustava korištenja prava osoba s invaliditetom u području mobilnosti

Prvu polovicu 2024. godine obilježio je početak provedbe Zakona o povlasticama u prometu i uporaba novog kompleksnog, u potpunosti automatiziranog IT sustava za dodjelu povlastica osobama s invaliditetom u području prometa, razvijenog u sklopu projekta MMPI-a i AKD-a. Navedeno je, između ostalog značilo prvo izdavanje Nacionalne iskaznice i Europske parkirališne karte za OSI.

Europska parkirališna karta za osobe s invaliditetom je javna isprava kojom se omogućava pravo na parkiranje vozila kojima se prevoze OSI na parkirališno mjesto koje je označeno znakom pristupačnosti. Detaljnije o navedenom pravu smo pisali prethodno u ovom poglavlju, a ovim putem izdvajamo dodatne podatke zaprimljene od Agencije za komercijalnu djelatnost, proizvodno, uslužno i trgovačko d.o.o. (AKD d.o.o.), kao nositelja javne ovlasti za izdavanje ove javne isprave. Naime, prema podatcima AKD-a, do 8. siječnja 2025. godine izdano je 100.372 Europskih parkirališnih karti za osobe s invaliditetom, a na isti dan ukupan broj korisnika aktivne Europske parkirališne karte za OSI je 94.400.

Nacionalna iskaznica za osobe s invaliditetom je javna isprava kojom se mogu ostvariti dodijeljena prava na povlastice u području mobilnosti. Zakonom o povlasticama u prometu propisane su povlastice za OSI te je za svaku povlasticu kao uvjet određeno postojanje postotka oštećenja organizma (tjelesnog oštećenja) ili stupnja funkcionalnog oštećenja. Osoba koja ispunjava uvjete za minimalno jedno od propisanih prava na povlasticu u prometu, ostvaruje pravo na izdavanje Nacionalne iskaznice za osobu s invaliditetom. Za potrebe ovog izvješća od AKD-a je zatražen podatak o broju izdanih Nacionalnih iskaznica za osobe s invaliditetom, a iz odgovora AKD-a proizlazi kako je do 8. siječnja 2025. godine ukupno izdano 185.430 Nacionalnih iskaznica za osobe s invaliditetom, a na isti dan ukupan broj aktivnih iskaznica je 165.587.

U odnosu na povlastice u cestovnom prijevozu koje se ostvaruju posjedovanjem Nacionalne iskaznice za osobe s invaliditetom, OSI mogu ostvariti pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autoceste i objekta s naplatom za osobni automobil kojim se prevoze osobe s invaliditetom te pravo na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta koja se plaća pri registraciji motornih i priključnih vozila ili prilikom produženja važenja prometne dozvole za jedan osobni automobil koji OSI ima u svom vlasništvu, odnosno koji koristi na temelju ugovora o leasingu. AKD je dostavio podatke i o korisnicima svakog pojedinog prava, pa je tako na dan 8. siječnja 2025. godine ukupno 30.156 OSI koji su korisnici prava na oslobađanje od plaćanja cestarine za upotrebu autoceste i objekta s naplatom, a 94.357 OSI je oslobođeno plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta koja se plaća pri registraciji motornih i priključnih vozila. Također, na isti dan evidentirana je ukupno 95.851 osoba s invaliditetom koja imaju aktivnu iskaznicu s oba prava. Naglašavamo kako je godinu dana ranije (u siječnju 2024. godine) bilo evidentirano 17.699 korisnika prava na oslobađanja plaćanja cestarine i 38.971 korisnik prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade kod registracije vozila. Navedeni podatci pokazuju višestruko povećanje broja korisnika ovih prava u odnosu na prethodne godine, što je, možemo zaključiti, posljedica automatizirane provjere ispunjavanja uvjeta za ostvarivanje prava i jednostavnijeg izdavanja javnih isprava.

Napominjemo da su se u odnosu na ishođenje ovih javnih isprava tijekom 2024. godine OSI suočavale s identičnim izazovima koje smo *opisali prethodno u ovom Izvješću u poglavlju 2.17.1. Pristup dobrima i uslugama* u dijelu u kojem se obrađuje Europska iskaznica za osobe s invaliditetom.

Primjer iz prakse: POSI je zaprimio pritužbu OSI koja unatoč ispunjavanju uvjeta za ostvarivanje prava na oslobađanje plaćanja cestarine, na novoj iskaznici nije imala „označeno“ i to pravo. U svojoj pritužbi opisuje: *„…Po primitku nove invalidske iskaznice i AKD Rješenja, ustanovila sam da više nemam priznato pravo na besplatnu cestarinu. Od rođenja bolujem od cerebralne paralize, oštećenje 100 posto, o čemu, kako na rješenju piše, nije potrebno novo vještačenje. Ne mogu hodati sama. Koristim i uslugu osobne asistencije zbog istoga. Također, od 1996. godine koristim pravo na besplatnu cestarinu*

jer vozim vozilo na ručne komande (o čemu su izdani atesti i ograničenja u prometnoj i vozačkoj dozvoli). Jako bih voljela da to nije tako, ali ne mogu voziti na noge. *U privitku dostavljam razna rješenja i kopije dokumenata, gdje je navedeno sve-nemogućnost kretanja, invalidnost, dosadašnja prava i tvrdnje da ispunjavam uvjete Zakona. Molim pozitivno rješenje problema, jer mi je potrebno pravo na besplatnu cestarinu i to uz što manje muke, jer stalno obilazim institucije i skupljam papire, više ni ne znam što je za što. Ovako nepokretnoj, to je vrlo teško*.“ Postupajući po ovoj, ali i brojnim sličnim pritužbama i upitima zaprimljenim tijekom prvih mjeseci 2024. godine, POSI je pružao pomoć i podršku osobama s invaliditetom koje su trebale ažurirati podatke u Registru osoba s invaliditetom, sve kako bi ispunili preduvjete za ishođenje Nacionalne iskaznice i Europske parkirališne karte za OSI, odnosno javnih isprava na temelju kojih se ostvaruju prava u području mobilnosti. Napominjemo kako su svi slučajevi u kojima smo postupali riješeni pozitivno, odnosno nakon ažuriranja podataka u ROI osobe s invaliditetom su ishodile javne isprave sukladno zakonom propisanim uvjetima koje ispunjavaju. Izazove s kojima su se OSI suočavale potvrđuje i podatak AKD-a prema kojemu je tijekom 2024. godine čak 2.743 zahtjeva za izdavanjem iskaznice odbijeno jer se osoba ne nalazi u Registru osoba s invaliditetom, a iz istog razloga je odbijeno i 2.743 zahtjeva za izdavanjem Europske parkirališne karte, dok je 12.829 zahtjeva terminirano zbog različitih razloga. U većini slučajeva bilo je potrebno ažurirati ili upisati podatke o vrsti i težini invaliditeta u ROI, stoga ovim putem izražavamo zadovoljstvo što je izazovno ''prijelazno'' razdoblje uspješno provedeno.

Oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine osoba s invaliditetom

Kao i prethodnih godina, od MMPI-a zatraženi su podatci o utrošenim i planiranim financijskim sredstvima utrošenim za refundaciju prava na oslobađanja od plaćanja cestarine i prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta, kao i podatci o inspekcijskim nadzorima i kontrolama poštivanja propisa koji uređuju ova prava. Iz odgovora Ministarstva izdvajamo: „*Tijekom 2024. godine utrošeno je ukupno financijskih sredstava za refundaciju u iznosu od 4.605.715,00 eura a od toga je utrošeno za besplatnu cestarinu 2.452.979,76 eura a za oslobađanje plaćanja godišnje naknade 2.152.735,24 eura… …U 2025. godini planirano je 4.820.000,00 eura financijskih sredstava u Državnom proračunu RH za ostvarivanje prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i oslobađanje od plaćanja cestarine (cca 4,6 % više nego u 2024. godini)… …Tijekom 2024. u usporedbi sa 2023. godinu Sektor inspekcije sigurnosti cestovnog prometa i cesta nije zaprimio obavijesti o nepravilnom korištenju nove Nacionalne iskaznice, niti je bilo postupanja vezano za navedenu problematiku*. *Također u 2024. godini u usporedbi sa 2023. godinom nisu naplaćene kazne.“* Zaključno, s obzirom na najavu uvođenja beskontaktne naplate cestarine za osobna i teretna vozila za korištenje dionica autocesta i objekata s naplatom uz plaćanja cestarine prema prijeđenoj udaljenosti, od MMPI je zatražena informacija o planiranom načinu uređenja i nastavka ostvarivanja prava oslobađanja od plaćanja cestarine za osobe s invaliditetom. Ministarstvo je odgovorilo da će „*…osoba s invaliditetom kojoj je izdana važeća Nacionalna iskaznica za osobe s invaliditetom i dalje ostvarivati pravo na besplatnu vožnju autocestama na način da će se prilikom svakog ulaza na autocestu na označenom naplatnom korisničkom mjestu - namjenskoj stazi za brzu registraciju uključiti u elektronički sustav naplate cestarine unosom podataka s registarskih pločica vozila i prislanjanjem Nacionalne iskaznice na za to predviđeno mjesto.“*

Slijedom novih najava o planiranoj promjeni dosadašnjeg sustava naplate cestarine za korištenje dionica autocesta, zbog uvođenja novog sustava i načina naplate bez zaustavljanja, POSI je nadležnom MMPI-u ponovno (kao i tijekom 2020. godine) dostavio preporuku o budućem načinu reguliranja prava oslobađanja od plaćanja cestarine za osobe s invaliditetom.

Oslobađanje od plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom (most, tunel, vijadukt i slično) propisano je odredbama Zakona o povlasticama u prometu. Odredbama čl. 7. st. 2. navedenog Zakona propisano je da osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više ili kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100% ili kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila sluha od 100% ili hrvatski ratni vojni invalidi iz

Domovinskog rata sa 100% tjelesnog oštećenja ili civilni invalidi iz Domovinskog rata sa 100% tjelesnog oštećenja, ne plaćaju cestarinu za uporabu autoceste i objekta s naplatom za osobni automobil kojim se prevoze. Navedeno pravo propisano je prvenstveno iz razloga nepostojanja dovoljno organiziranog pristupačnog međugradskog i međužupanijskog prijevoza u RH. Mnoge OSI, kao i DTUR žive u sredinama, često ruralnim i nedostupnim, što im otežava mogućnost uključivanja u život zajednice. U predmetnoj preporuci skrenuli smo pozornost da se s obzirom da se pravo na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom ostvaruje uz predočenje Nacionalne iskaznice za osobe s invaliditetom i to isključivo kada osoba s invaliditetom upravlja ili je putnik u osobnom automobilu, zatražili smo informaciju na koji način će se nakon uvođenja novog sustava i načina naplate cestarine bez zaustavljanja (beskontaktne kontrole) regulirati i posebno kako će se kontrolirati ostvarivanje ovog prava za osobe s invaliditetom. O ovoj temi POSI je u Izvješćima za 2019. i 2023. godinu uputio je preporuku: *„Zbog najavljenih promjena u načinu opće naplate cestarina, nadležna će tijela trebati imati u vidu i promišljati o načinu budućeg ostvarivanja ovog prava za osobe s invaliditetom.“* Vezano za temu u organizaciji MMPI-a je održan sastanak na kojem je sudjelovao i savjetnik pravobranitelja, ali do završetka rada na ovom izvješću nismo zaprimili informacije o konkretnom rješenju budućeg načina ostvarivanja ovog prava za osobe s invaliditetom.

Zaključak i preporuke:

Znatno povećanje broja korisnika prava na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autoceste i objekta s naplatom za osobni automobil kojim se prevoze osobe s invaliditetom, kao i povećanje broja korisnika prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta, pokazuje da su – unatoč opisanim izazovima u prvim mjesecima 2024. godine – izmjene normativnog okvira i uspostava novog IT sustava za dodjelu povlastica osobama s invaliditetom u području prometa, donijeli vidljive pozitivne pomake za osobe s invaliditetom u području mobilnosti. Konačno uvažavanje višegodišnjih preporuka Pravobranitelja za osobe s invaliditetom o promjeni uvjeta za ostvarivanje prava na oslobađanje od plaćanja cestarine za osobni automobil kojim se prevoze osobe s invaliditetom, jedinstveno mjesto za podnošenje zahtjeva za ostvarivanje prava na povlastice u prometu, povezivanje Registra osoba s invaliditetom s bazama Ministarstva unutarnjih poslova te automatizirana provjera ispunjavanja uvjeta bez potrebe za prilaganjem dodatnih dokaza u vidu različitih rješenja i medicinske dokumentacije, kao i detaljne korisne informacije za OSI redovno ažurirane i dostupne putem mrežnih stranica https://mosi.akd.hr/ , mjere su za koje vjerujemo da će i u predstojećem razdoblju omogućiti efikasnije i jednostavnije ostvarivanje prava na povlastice u cestovnom prijevozu, a samim time i doprinijeti većoj osobnoj pokretljivosti osoba s invaliditetom.

Preporučujemo Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture razmatranje i planiranje načina budućeg ostvarivanja prava na oslobađanje od plaćanje cestarine za osobe s invaliditetom s obzirom na najavu uvođenja naplate i kontrole korištenja dionica autocesta bez zaustavljanja.

Sudjelovanje na događanjima

U Zagrebu je 23. veljače 2024. održana **završna konferencija Projekta MOSI – “Unaprjeđenje sustava korištenja prava osoba s invaliditetom u području mobilnosti“.** Na održanoj konferenciji su predstavljeni ostvareni ciljevi projekta koji su učinili da RH razvije kompleksan IT sustav za dodjelu povlastica OSI u području prometa koji je potpuno automatiziran. Nakon konferencije održana je i panel rasprava pod nazivom “Napredne tehnologije – nove mogućnosti”, na kojoj su panelisti pohvalili projekt MOSI, istaknuvši kako je digitalizacija dovela mobilnost osoba s invaliditetom na jednu višu razinu koja se ostvaruju na temelju zapisa u Registru osoba s invaliditetom RH. Ovaj projekt je dokaz promišljanja najboljih rješenja za OSI i jedan je pozitivan primjer koordinacije, suradnje i povezivanja različitih državnih tijela i institucija u korist i na dobrobit osoba s invaliditetom. Jednako tako, ovaj projekt zaokružuje napore učinjene tijekom 2023. godine koja je bila godina donošenja izuzetno važnih zakonskih i podzakonskih propisa za osobe s invaliditetom, godina u kojoj su uz Zakon o povlasticama u prometu, doneseni Zakon o osobnoj asistenciji i Zakon o inkluzivnom dodatku, a koji zajedno trebaju osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima unaprijediti kvalitetu življenja. S ovim projektom

zaokružen je i vrijedan angažman Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo koji posljednjih dvadeset godina razvija sustav prikupljanja i obrade podataka o osobama s invaliditetom, a koji su ovakvim rješenjem kroz Registar osoba s invaliditetom i povezivanjem s bazama podataka Ministarstva unutarnjih poslova konačno stavljeni u funkciju.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, u pratnji Jure Sertića, glavnog direktora AKD-a, **posjetio je Ured za javne ovlasti.** Prilikom posjeta imali su priliku detaljno se upoznati s cjelokupnim radom Ureda, uvidjeti način funkcioniranja sustava te proces izdavanja isprava, uključujući Nacionalnu i Europsku iskaznicu za osobe s invaliditetom te Europsku parkirališnu kartu. Pokazalo se kako je korištenje postojećih podataka kroz uvođenje složenog informatičkog sustava u sklopu projekta MOSI omogućilo i pristupačnost i značajno lakše ostvarivanje prava OSI iz područja mobilnosti. Sve do nedavno za svako pojedino pravo svaka je osoba s invaliditetom morala samostalno prikupljati određenu dokumentaciju i samostalno je dostavljati različitim nadležnim tijelima. Drago nam je da je RH prepoznala značaj ovog projekta MMPI-a, a da je AKD u zadanim rokovima i postavljenim okvirima na dojmljiv način realizirao cjelokupni projekt. RH je prva država članica Europske unije koja je izvan pilot projekta uvela Europsku iskaznicu za osobe s invaliditetom. Ova iskaznica osigurava korisnicima jednak pristup pravima i pogodnostima u svim državama članicama EU. Svi korisnici Nacionalne iskaznice automatski dobivaju i Europsku iskaznicu, čime im se omogućuje jednostavnije ostvarivanje prava i pogodnosti unutar EU.

2.17.3. Pomorski prijevoz

Sukladno Zakonu o povlasticama u prometu (NN, br. 133/23) koji je stupio na snagu 4. studenoga 2023. godine, čl. 6. za pomorski putnički prijevoz propisuje: *„(1) Osobe s invaliditetom s tjelesnim oštećenjem na donjim ekstremitetima od 70% i 80% te oštećenjem vida od 90% oštećenja organizma kojima nije utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja te osobe na trajnoj dijalizi sa 100% tjelesnog oštećenja kojima nije utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, ostvaruju pravo na povlasticu u pomorskom prijevozu od 75% od redovite cijene vozne karte za četiri putovanja godišnje na svim linijama u pomorskom prometu.*

(2) Ratni vojni invalid, mirnodopski vojni invalid i civilni invalid rata I., II., III. i IV. skupine kojem je svojstvo priznato po zakonu kojim su ureduju prava hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, zakonu kojim se uređuju prava civilnih stradalnika iz Domovinskog rata ili prema zakonu kojim se uređuje zaštita vojnih i civilnih invalida rata, imaju pravo na povlasticu u pomorskom prijevozu od 75% od redovite prijevozne cijene vozne karte za četiri putovanja godišnje na svim linijama u pomorskom prometu.

(3) Pratitelj osobe s invaliditetom iz ovoga članka ostvaruje pravo na besplatni prijevoz.“

Odredbe čl. 23. st. 3. vezano za iskaznice propisuju: *„Iskaznice za pomorski prijevoz osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju (Iskaznica za OSI) koje je do stupanja na snagu ovoga Zakona izdala Agencija za obalni linijski pomorski promet prema odredbama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu NN, br. 19/22) važe do izdavanja Nacionalnih iskaznica za osobe s invaliditetom, a najduže šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.“*

Tablica 37. Stanje pristupačnosti plovila flote Jadrolinija d.d. osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti

Rb.	Ime broda	Prilagođen pristup za osobe ograničene u kretanju	Ukrcaj/iskrcaj putnika na više od jednog ulaza/izlaza	Ukrcaj putnika pomagalima - eskalatori	Ukrcaj putnika pomagalima - liftovi	Postoje sklopive platforme ili skalamobil	Posebni sanitarni prostori
1.	ADRIANA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
2.	BARTOL KAŠIĆ	NE	DA	NE	DA	NE	DA
3.	BIOKOVO	DA	DA	DA	NE	NE	DA
4.	BOL	NE	DA	NE	NE	NE	NE
5.	BRAČ	DA	DA	DA	NE	DA	DA
6.	BRESTOVA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
7.	CRES	NE	DA	NE	NE	NE	DA

8.	DALMACIJA	DA	DA	NE	DA	NE	DA
9.	DANICA	DA	DA	NE	NE	NE	DA
10.	DORA	DA	DA	NE	NE	NE	NE
11.	DUBRAVKA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
12.	FAROS	DA	DA	DA	NE	NE	DA
13.	HANIBAL LUCIĆ	NE	DA	NE	NE	NE	NE
14.	HRVAT	DA	DA	DA	NE	NE	DA
15.	ILOVIK	NE	DA	NE	NE	NE	DA
16.	JADRAN	DA	DA	DA	NE	NE	DA
17.	JELENA	DA	DA	NE	NE	NE	DA
18.	JUDITA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
19.	JURAJ DALMATINAC	DA	DA	DA	NE	NE	DA
20.	KAROLINA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
21.	KATA	DA	DA	NE	NE	NE	DA
22.	KIJEVO	NE	DA	NE	NE	NE	DA
23.	KORČULA	DA	DA	DA	NE	DA	DA
24.	KORNATI	DA	DA	DA	NE	DA	DA
25.	KRK	DA	DA	DA	NE	DA	DA
26.	LARA	DA	DA	NE	NE	NE	NE
27.	LASLOVO	NE	DA	NE	NE	NE	DA
28.	LASTOVO	NE	DA	NE	NE	NE	NE
29.	LOŠINJ	DA	DA	NE	NE	DA	DA
30.	LOŠINJANKA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
31.	MARJAN	DA	DA	DA	NE	DA	DA
32.	MARKO POLO	DA	DA	NE	DA	DA	DA
33.	MATE BALOTA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
34.	MLJET	DA	DA	DA	NE	DA	DA
35.	NOVALJA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
36.	OLEA	NE	NE	NE	NE	NE	NE
37.	OLIVER	DA	DA	DA	NE	NE	DA
38.	OTOK PAŠMAN	NE	DA	NE	NE	NE	DA
39.	PELJEŠČANKA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
40.	PETAR HEKTOROVIĆ	DA	DA	DA	DA	NE	DA
41.	POSTIRA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
42.	PREMUDA	NE	NE	NE	NE	NE	NE
43.	SILBA	NE	NE	NE	NE	NE	NE
44.	SIS	NE	DA	NE	NE	NE	NE
45.	STON	NE	DA	NE	NE	NE	DA
46.	SUPETAR	NE	DA	NE	NE	NE	DA
47.	SV. DUJE	DA	DA	NE	NE	DA	DA
48.	SV. KRŠEVAN	NE	DA	NE	NE	NE	DA
49.	SV. JURAJ	NE	DA	NE	NE	NE	NE
50.	ŠOLTANKA	NE	DA	NE	NE	NE	NE
51.	TIN UJEVIĆ	DA	DA	DA	DA	NE	DA
52.	UGLJAN	DA	DA	NE	NE	DA	DA
53.	UNIJE	DA	DA	NE	NE	DA	DA
54.	VALUN	NE	DA	DA	NE	NE	NE
55.	VIDA	DA	DA	NE	NE	NE	NE
56.	VLADIMIR NAZOR	NE	DA	NE	NE	NE	NE
57.	ZADAR	DA	DA	DA	DA	NE	DA

U narednom financijskom razdoblju, u planu nabave i financijskom planu za 2025. Jadrolinija d.d. planira ugraditi sklopive platforme na trajektima Bol i Ilovik, a tri katamarana čija se nabava također očekuje u 2025. godini bit će prilagođeni osobama s invaliditetom.

Iz Rapske plovidbe d.d. izvještavaju da je najnoviji trajekt u floti trajekt „Četiri zvonika“ opremljen najkvalitetnijom dostupnom opremom predviđenom za podizanje kvalitete putovanja osobama s invaliditetom. Na trajektu se nalazi toalet za OSI koji je smješten u salonu putnika, a do palube salona vodi dizalo s platformom za OSI. Trajekt „Barbat“ opremljen je toaletom za OSI koji se nalazi na glavnoj palubi, te mu je pristup olakšan pristupnom rampom. Najstariji trajekt u floti „Sveti Martin“ nije opremljen dizalom za OSI, ali se toalet nalazi na glavnoj palubi, te je pristupačan OSI. Na brodici „Maslina“ s obzirom na male dimenzije plovila i tehničke mogućnosti, član posade svojom asistencijom pruža maksimalnu pomoć putnicima s invaliditetom. Nadalje, kako se kod svakog novonabavljenog ili novosagrađenog trajekta pratilo trenutne zahtjeve i trendove u pogledu dostupnosti OSI, tako s

razvojem flote raste i kvaliteta usluge i pristupačnosti osobama s invaliditetom. Kompanija ističe kako će nastaviti podizati standarde, prateći dostupnu tehnologiju kako bi pružili maksimalnu kvalitetu prijevoza i pristupačnosti osobama s invaliditetom.

Prioritetni ukrcaj vozila

Jadrolinijinim putnicima je omogućen ukrcaj na trajekte uz predočenje Europske iskaznice za osobe s invaliditetom. Iznimka su samo trajektne linije na kojima se prodaja karata obavlja za određeni sat polaska, odnosno gdje putna karta znači rezervaciju mjesta na trajektu za vozilo, te se na tim linijama preporučuje kupovina karte unaprijed putem jednog od prodajnih kanala Jadrolinije.

Besplatni prijevoz osobnog vozila i pratitelja moguć je samo i isključivo kada putuje i OSI.

Trenutno je rezervacija karata za vozilo za određeno vrijeme polaska dostupna na linijama:

Valbiska - Lopar
Zadar (Gaženica) - Rivanj - Sestrunj - Zverinac - Molat - Ist
Zadar (Gaženica) - Ist - Olib - Silba- Premuda - Mali Lošinj
Zadar (Gaženica) - Brbinj (Dugi otok)
Zadar (Gaženica) - Bršanj - Rava - Mala Rava
Šibenik - Zlarin - Obonjan - Kaprije - Žirje
Split - Vis
Trogir (Soline) - Drvenik Mali - Drvenik Veli
Split - Stari Grad (Hvar)
Split - Rogač (Šolta)

Rezervacija mjesta za vozila nije moguća na trajektnim linijama:

Valbiska - Merag
Brestova - Porozina
Prizna - Žigljen
Zadar (Gaženica) - Preko
Biograd - Tkon
Split - Supetar
Sumartin (Brač) - Makarska
Split - Vela Luka (Korčula) - Ubli (Lastovo)
Drvenik - Sućuraj
Ploče - Trpanj
Orebić - Dominče
Prapratno - Sobra
Dubrovnik - Koločep - Lopud - Sudurađ

Za 2025. godinu nije u planu uvođenje rezervacija za vozila na niti jednoj novoj liniji.

Korisnicima iskaznica MOSI omogućena je kupovina karte i putem internet stranice Jadrolinije i mobilne aplikacije Jadrolinije uz registriranje iskaznice na korisničkom računu. Iskaznica se registrira u profilu korisnika, te se prilikom kupovine karte označava opcija korištenja MOSI iskaznice. Kupljena karta zatim korisniku dolazi na registriranu adresu e-pošte.

Sustavno prioriteta ukrcaja vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom su riješili Lučka uprava Cres (za polaske Merag - Valbiska i Porozina - Brestova), te Županijska lučka uprava Splitsko-dalmatinske županije za polaske Supetar - Split, dok ostale Lučke uprave funkcioniraju na način da osiguraju prioritetni ukrcaj na zahtjev korisnika. Jadrolinija je na linijama bez rezervacije mjesta za vozila omogućila direktan ukrcaj na trajekt s Nacionalnom iskaznicom za osobe s invaliditetom, bez potrebe prethodnog odlaska u agenciju, kao i kupovinu karte putem internet prodaje i mobilne aplikacije uz registraciju Nacionalne iskaznice za osobe s invaliditetom.

Jadrolinijin online sustav kupnje i rezervacije karata za prijevoz vozila trajektima na trajektnim linijama (internet prodaja, mobilna aplikacija, slanje e-karte elektronskom poštom na osnovi zahtjeva upućenog agenciji Jadrolinije) omogućava da na pojedinim trajektnim linijama kupljena karta za vozilo osigurava ujedno ukrcaj za vozilo za određeno vrijeme polaska. Ovakav način osiguranja ukrcaja za određeno vrijeme polaska od velike je važnosti za putnike s invaliditetom s obzirom da im je dugotrajno čekanje u redu s vozilom po ljetnim vrućinama i gužvama radi osiguranja ukrcaja za određeno vrijeme polaska značajno napornije, a za neke i opasno zbog zdravstvenog stanja.

Trajektne linije Jadrolinije s rezervacijom su:
Valbiska - Lopar
Zadar (Gaženica) - Riva nj - Sestrunj - Zverinac - Molat - Ist
Zadar (Gaženica) - Ist - Olib - Silba - Premuda - Mali Lošinj
Zadar (Gaženica) - Brbinj (Dugi otok)
Zadar (Gaženica) - Bršanj - Rava - Mala Rava
Šibenik - Zlarin - Obonjan - Kaprije - Žirje
Split - Vis
Trogir - Drvenik Mali - Drvenik Veli
Split - Star Grad (Hvar)
Split - Rogač (Šolta)
Split - Vela Luka (Korčula) - U bi i (Lastovo)
Sumartin (Brač) - Makarska

Trajektne linije Jadrolinije d.d. bez mogućnosti rezervacije (linije na kojim kupljena karta za određeno vrijeme polaska ne garantira ukrcaj):
Valbiska - Merag
Brestova - Porozina
Prizna- Žigljen
Zadar (Gaženica) - Preko
Biograd - Tkon
Split - Supetar
Drvenik - Sućuraj
Ploče - Trpanj
Orebić - Dominče
Prapratno - Sobra
Dubrovnik - Koločep - Lopud - Sudurađ

Rapska plovidba navodi kako na trajektnoj liniji Stinica - Mišnjak i obratno nema mogućnosti rezervacije karata za određeno vrijeme polaska, jer ne postoji odgovarajuća infrastruktura u lukama koja bi omogućila provedbu takve usluge. Prioritetni ukrcaj vozila i osoba s invaliditetom, provodi se uz pomoć djelatnika lučke uprave koji su zaduženi za red na pristaništu.

Organizacija reda u lukama u ingerenciji je lučkih uprava. Prioritet ukrcaja vozila kojima se prevoze OSI plovilima Jadrolinije d.d. sustavno je riješen na području Lučke uprave Cres za polaske na linijama

Merag - Valbiska i Porozina - Brestova, te Županijske lučke uprava Splitsko-dalmatinske županije za polaske Supetar - Split, dok ostale lučke uprave funkcioniraju na način da osiguraju prioritetni ukrcaj na zahtjev korisnika. Jadrolinija d.d. je na linijama bez rezervacije mjesta za vozila omogućila direktan ukrcaj na trajekt s OSI iskaznicom bez potrebe prethodnog odlaska u agenciju, kao i kupovinu karte putem web prodaje i mobilne aplikacije uz registraciju OSI iskaznice, dok Rapska plovidba d.d. nema mogućnosti rezervacije karata za određeno vrijeme polaska jer ne postoji odgovarajuća infrastruktura u lukama koja bi omogućila provedbu takve usluge.

POSI je i dalje stava da se osiguravanje prioritetnog ukrcaja vozila kojima se prevoze OSI na trajektnim linijama, može smatrati razumnom mjerom pomoći u lukama putnicima s invaliditetom sukladno Uredbi (EU) Br. 1177/2010 Europskog Parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o pravima putnika kada putuju morem ili unutarnjim plovnim putovima i o izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004. Jadrolinija d.d. kroz sustav podrške putnicima s invaliditetom omogućava da svaka osoba kojoj je potrebna pomoć kod ukrcaja, iskrcaja ili smještaja na brodu može najaviti svoj dolazak najkasnije prije početka ukrcaja na javno objavljene adrese e-pošte adrese agencije Jadrolinije koja je polazna, odnosno dolazna luka broda, ovisno za koju luku je pomoć potrebna. Jadrolinija d.d. nema u planu uvođenje rezervacija niti na jednoj novoj liniji u 2024., dok Rapska plovidba d.d. na svojim linijama nema mogućnosti rezervacije karata za određeno vrijeme polaska jer ne postoji odgovarajuća infrastruktura u lukama koja bi omogućila provedbu takve usluge. Tijekom 2023. linijama koje održava brodar Jadrolinija d.d. prevezeno je ukupno 111.517 putnika i 50.398 vozila koji su ostvarili pravo na besplatni ili povlašteni prijevoz po osnovi invaliditeta za iznos izdanih prijevoznih karata od 1.521.652,42 eura.

Tablica 38. Broj prevezenih osoba s invaliditetom s pratnjom
i vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom

	2021.	2022.	2023.	2024.
Jadrolinija d.d. (besplatni i povlašteni pomorski promet)	37.350 OSI + pratnja 17.342 vozila	73.702 OSI + pratnja 33.324 vozila	111.517 OSI + pratnja 50.398 vozila	267.403 OSI 120.513 vozila

Rapska plovidba d.d. (besplatni pomorski promet)	1.403 OSI + pratnja 545 vozila	2.985 OSI + pratnja 1.113 vozila	2.995 OSI + pratnja 1.487 vozila	6.947 OSI + pratnja 6.810 6.700 vozila

S obzirom na podatke iz 2022. i 2023. godine, vidljiv je izniman porast broja besplatnih i povlaštenih putovanja u pomorskom prometu tijekom 2024. godine, kod oba brodara. Kod Jadrolinije, tijekom 2024 godine, ukupan iznos izdanih prijevoznih karata je 3.866.953,78 €. U usporedbi s 2023. godinom radi se o povećanju broja putnika i vozila od cca 140%, te povećanju iznosa cca 155%,

Što se tiče nadoknade financijskih sredstava za troškove besplatnog trajektnog prijevoza osoba s invaliditetom, pratitelja i vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom, brodar Rapska plovidba d.d. za 2024. godinu nije dobio nikakva sredstva od strane državnog proračuna ni bilo koje druge državne institucije. Ukupna financijska sredstva koja su potraživana od Agencije za obalni linijski pomorski prijevoz na temelju korištenja povlastica za osobe s invaliditetom za 2024. godinu iznosila su 993. 808,84 €, dok je preostali iznos iz točke 2. trošak brodara.

Zlouporabe povlastica za osobe s invaliditetom u pomorskom prometu

Rapska plovidba navodi kako se prilikom ukrcaja putnika i vozila na trajekt provodi kontrola putnih karata pa se tako provodi i kontrola korištenja Europske iskaznice za osobe s invaliditetom. Ne navode u svom izvješću zlouporabu Europske iskaznice tijekom 2024. godine .

Na Jadrolinijinim trajektima, kontrola korištenja iskaznica za OSI vrši se od strane časnika prilikom ukrcaja. Tijekom 2024. godine uočeno je cca 200 pokušaja zlouporabe OSI iskaznice (korištenje iste bez prisustva osobe s invaliditetom u vozilu) , te su osobe vraćene kako bi kupile prijevoznu kartu.

Edukacija osoblja

Rapska plovidba navodi kako se vrši redovito osposobljavanje i obuka svih članova posade na brodovima, sukladno važećim propisima.

U odnosu na edukaciju osoblja vezano za pružanje asistencije OSI, Jadrolinija d.d. ističe kako je posljednja edukacija prodajnog osoblja i časnika zaduženih za ukrcaj izvršena 2022. godine u suradnji sa Udrugama za OSI. Tijekom 2023. godine na svim brodovima osiguran je mirni kutak za djecu s autizmom, te označen odgovarajućim naljepnicama, a na mrežnoj stranici https://www.jadrolinija.hr/prava- osoba-s-invaliditetom posebno su izdvojene sve informacije koje mogu pomoći osobama s invaliditetom u svrhu povećanja mobilnosti i češćih putovanja. Sustavno se svake godine šalju na sve brodove radne upute vezane uz prava osoba s invaliditetom, kao i izvadci iz Uredbe o pravima putnika 1177/2010 Europskog parlamenta i vijeća s posebnim dijelom vezanim uz prava osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti.

Primjeri iz prakse: POSI je tijekom 2024. godine zaprimio jednu pritužbu vezano za prednost pri ukrcaju na trajekt. Osoba s invaliditetom je istakla kako istu mogućnost koristi već godinama) no da stoji u redu za ukrcaj preko dva sata „ jer mi je redar rekao da su dobili naredbu da više ne puštaju osobe s invaliditetom preko reda jer nas ima puno?!“.

U odnosu na navedeno, POSI je uputio preporuku i zatražio izvješće od Lučke uprave Splitsko-dalmatinske. U svom pismenu POSI je istakao kako u skladu s Uredbom (EEZ) broj 3577/92 od prosinca 1992. godine osobe s invaliditetom imaju pravo i na pomoć dok putuju od strane lučkog osoblja te se razumnom mjerom pomoći može smatrati i prioritetan ukrcaj osoba s invaliditetom. Također, istaknuta je neprihvatljivost objašnjenja „da ima previše korisnika“ što dovodi do sumnje na diskriminaciju po osnovi invaliditeta, uz preporuku da se koriste druga sredstva s ciljem izbjegavanja ovih situacija, u prvom redu proaktivnim predviđanjem potreba za prijevozom i u skladu s tim pravovremenim uvođenjem dodatnih linija (koje bi svakako naknadno bile uvedene), a ne smanjivanjem opsega prava osjetljivih skupina putnika. Uz to, preporučio je unaprjeđivanje sustava prodaje karata i usklađivanje istog s potrebama korisnika na način da se omogući ravnoteža potreba

putnika koji su ranije kupili kartu uz osiguravanje ukrcaja na termin naveden na karti, istovremeno s osiguravanjem ukrcaja za osobe s invaliditetom kojima je to nužno potrebno radi njihovog stanja, a koje su se naknadno javile. U odnosu na navedeno, POSI još nije zaprimio zatraženo očitovanje od adresata.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom zaprimio je tijekom 2024. godine upit majke osobe s invaliditetom vezan za ostvarivanje prava na povlastice u području mobilnosti temeljem izdane Nacionalne iskaznice za osobe s invaliditetom. Naime, upit majke je glasio: „Može li osoba s invaliditetom prema priznatom pravu na Nacionalnoj iskaznici za osobe s invaliditetom koje obuhvaća besplatni prijevoz trajektom osobe s invaliditetom, pratnje i osobnog vozila koristiti pravo na način da se osoba s invaliditetom preveze zajedno sa svojim osobnim motorom besplatno?“. Nadalje, u svome obraćanju majka pojašnjava da je sin osoba s invaliditetom i u svakodnevnom životu kao jedino prijevozno sredstvo koristi motor te ukazuje da obitelj ne posjeduje automobil stoga ih zanima može li navedenu povlasticu sin koristiti za sebe i motor kada mu je potreban prijevoz trajektom.

U odnosu na zaprimljeni upit, Pravobranitelj je od strane Ministarstva mora, prometa i infrastrukture zamolio tumačenje zakonodavnog okvira vezanog za primjenu odredbi Zakona o povlasticama u prometu i Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu, odnosno mogućnostima korištenja prava na povlastice u pomorskom putničkom prijevozu i prijevozu trajektom u situacijama kada se osobe s invaliditetom kao prijevoznim sredstvom/osobnim vozilom koriste motociklom.

Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture dostavilo je svoj odgovor u kojemu, u bitnome, pojašnjava: „Osobe s tjelesnim oštećenjem donjih ekstremiteta 80 % ili više, hrvatski ratni vojni invalidi sa 100 % tjelesnog oštećenja te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100 %, gluhoslijepe osobe sa 100% tjelesnog oštećenja, te osobe s invaliditetom kojima je utvrđen III. i IV. stupanj funkcionalnog oštećenja nisu u mogućnosti pristupiti salonu za putnike, jer određeni postojeći trajekti nemaju osiguran niti prilagođen pristup tim osobama u svim svojim prostorima na način kako je to omogućeno svima ostalim putnicima. Time je ta skupina putnika dovedena u neravnopravan položaj. Pravom na povlašteni prijevoz takav propust im se nadoknadio. …

Primjena zakonske odredbe na terenu također se odnosi isključivo na osobni automobil, povlastica nije omogućena autobusima, motorima, kombi vozilima i slično. Besplatne putne karte s osnove navedene povlastice za osobe s invaliditetom omogućene su svim vozilima koja su kategorije M-cestovna motorna vozila koja služe za prijevoz putnika i koja imaju četiri kotača.“.

Mišljenje i preporuka:

Pomorski prijevoz je područje u kojem smo protekle godine imali jednu pritužbu vezano za prioritetni ukrcaj putnika (opisano prethodno u izvješću), dok Rapska plovidba d.d. i Jadrolinija nisu imali pritužbe vezano za pristupačnost ili način pružanja asistencije osobama s invaliditetom. Jadrolinija d.d. ističe kako su upravo uz asistenciju posada nadomjestili probleme koji bi se mogli dogoditi zbog još uvijek dijela starije flote sa smanjenom pristupačnošću.

2.17.4. Željeznički promet

Tijekom 2024. godine nastavljeno je s praćenjem provedbi mjera i aktivnosti započetih prošlih godina s ciljem osiguranja pristupačnijega željezničkog prijevoza osobama s invaliditetom. Uvjeti i način osiguranja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada OSI u građevinama javne željezničke infrastrukture i željezničke prometne namjene propisani su Zakonom o gradnji (NN, br. 153/13, 20/17, 39/19 i 125/19), Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13) i EU uredbama (Uredbom o tehničkim specifikacijama za interoperabilnost: Uredbom Komisije (EU) br. 1300/2014 od 18. studenoga 2014. o tehničkoj specifikaciji za interoperabilnost u vezi s pristupačnošću željezničkog sustava EU osobama s invaliditetom i osobama s ograničenom pokretljivošću i Uredbom Komisije (EU) 2019/772 od 16.

svibnja 2019. o izmjeni Uredbe (EU) br. 1300/2014 u pogledu inventara imovine s ciljem identificiranja zapreka pristupačnosti, pružanja informacija korisnicima te nadzora i ocjene napretka u pogledu pristupačnosti).

Zakon o povlasticama u prometu (NN, br. 133/23) u čl. 5. propisuje da osobe s invaliditetom imaju pravo na povlasticu u željezničkom putničkom prijevozu od 75% od redovite prijevozne cijene vozne karte za četiri putovanja godišnje u svim vlakovima, i to: (1) slijepe osobe i osobe koje imaju do 10% sposobnosti vida, s vrlo velikim smanjenjem vida (oštrina vida boljeg oka manja od 0,05%); (2) gluhoslijepe osobe; (3) osobe s potpunim gubitkom sluha na oba uha čije oštećenje organizma iznosi 100%; (4) osobe s intelektualnim teškoćama (težim i teškim); (5) osobe s invaliditetom kod kojih je utvrđeno oštećenje donjih ekstremiteta 70% ili više; (6) osobe na trajnoj dijalizi sa 100% tjelesnog oštećenja; (7) djeca s teškoćama u razvoju s utvrđenim III. i IV. stupnjem funkcionalnog oštećenja; (8) osobe s invaliditetom s utvrđenim III. i IV. stupnjem funkcionalnog oštećenja. Isto pravo imaju ratni vojni invalidi, mirnodopski vojni invalidi i civilni invalidi rata I., II., III. i IV. skupine kojima je svojstvo priznato po zakonu kojim su uređuju prava hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, zakonu kojim se uređuju prava civilnih stradalnika iz Domovinskog rata ili prema zakonu kojim se uređuje zaštita vojnih i civilnih invalida rata. Kada ove navedene osobe koriste pravo na povlasticu u željezničkom prijevozu sukladno Zakonu o povlasticama u prometu, imaju i pravo na besplatnu vožnju za pratitelja, što se odnosi na sve vrste vlakova.

Od tvrtke HŽ Putnički prijevoz d.o.o. (u daljnjem tekstu: HŽPP) zatraženi su i zaprimljeni podatci o prijevozu osoba s invaliditetom i pratitelja za 2024. godinu.

Tijekom 2024. godine HŽPP imao je niz aktivnosti vezanih uz poboljšanje fizičke, informacijske i komunikacijske pristupačnosti. U sklopu projekta Pristupačnost 2024., u kojemu sudjeluju Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (HAKOM), Fakultet elektrotehnike i računarstva (FER), HŽ Infrastruktura d.o.o. (HŽI) i HŽPP, 6. prosinca 2024. godine postavljene su komunikacijske ploče u Zagreb Glavnom kolodvoru i u jednom vlaku kojima se olakšava sporazumijevanje s osobama s invaliditetom, intelektualnim, motoričkim teškoćama i autizmom te svima onima koji otežano govorno komuniciraju kako bi im se olakšalo sporazumijevanje sa željezničkim osobljem radi jednostavnijeg putovanja i snalaženja u kolodvoru i vlaku. U 2025. godini HŽPP planira postaviti komunikacijske ploče u vlakove u gradsko-prigradskom prijevozu grada Zagreba.

HŽPP je u 2024. godini nastavio s aktivnostima vezanim uz podizanje svijesti radnika HŽPP-a o potrebama OSI prilikom prijevoza te je u suradnji s HAKOM-om i FER-om anketirano prodajno osoblje (blagajnici na kolodvorima i kondukteri u vlakovima) kako bi se poboljšala kvaliteta pružanja usluga OSI. Na temelju navedenog istraživanja vezanog za izazove komunikacije s kojima se susreće osoblje HŽPP-a prilikom komunikacije s osobama s invaliditetom, organizirane su radionice za prodajno osoblje u sklopu internog poučavanja radnika HŽPP-a. U 2025. godini će sukladno Planu i programu redovnog poučavanja biti obavljena edukacija izvršnih radnika HŽPP-a vezana uz potrebe OSI.

U 2024. godini osobe s invaliditetom ostvarile su 13.761 putovanja. Od toga je za 171 putovanje zatražena pomoć pri ulasku/izlasku iz vlaka i tijekom putovanja koja je bila osigurana. Najviše putnika s invaliditetom putovalo je Zagreb (Glavni kolodvor), zatim Vinkovci, Osijek, Slavonski Brod, Koprivnica, Nova Gradiška i drugi.

U zadnjih nekoliko godina HŽPP je osuvremenio vozni park nabavom niskopodnih vlakova. Navedeni vlakovi imaju rampu za ulazak/izlazak OSI, wc za osobe u invalidskim kolicima i prostor za invalidska kolica. HŽPP trenutačno u svom voznom parku ima 61 niskopodni vlak. Uz to, HŽPP ima tri vagona za prijevoz OSI (vagoni nemaju rampu). Za ulazak osoba u invalidskim kolicima u vlakove koji nemaju rampu na 10 kolodvora na raspolaganju je pokretna platforma koja je u vlasništvu HŽI. Pokretna platforma nalazi se u Zagreb Glavnom kolodvoru te kolodvorima Vinkovci, Osijek, Slavonski Brod, Koprivnica, Varaždin, Rijeka, Split, Split Predgrađe i Sisak. Sukladno planovima HŽPP-a u 2025. godini će u promet biti pušteno sedam niskopodnih dizel-motornih vlakova, jedan baterijski i jedan elektrobaterijski vlak, koji će biti prilagođeni ulasku/izlasku i putovanju osoba s invaliditetom.

Od tvrtke HŽ Infrastruktura d.o.o. (u daljnjem tekstu: HŽI) kao upravitelja željezničke infrastrukture odgovornog za upravljanje, održavanje i obnovu željezničke infrastrukture i sudjelovanje u razvoju željezničke infrastrukture određenom u okviru opće politike razvoja i financiranja željezničke infrastrukture RH zatraženi su odgovori na pitanja koja su zaprimljena s dodatnim informacijama o njihovim djelatnostima tijekom 2024. godine:

1. Jesu li i kakvi pomaci učinjeni tijekom 2024. godine radi poboljšanja fizičke, informacijske i komunikacijske pristupačnosti željezničkih kolodvora i stajališta u skladu s Uredbom Komisije EU 1300/2014.?

Tijekom 2024. godine u sklopu poslovanja HŽI je provodila projekte sufinancirane sredstvima EU, kao i vlastitim sredstvima na izradi studijske i projektne dokumentacije, te izvođenja radova.

Radovi su se izvodili po dionicama: Dugo Selo-Križevci, Križevci-Koprivnica-Državna granica, Vinkovci-Vukovar, Hrvatski Leskovac-Karlovac, te izrađivala projektna dokumentacija za dionice: Dugo Selo-Novska, Škrljevo-Rijeka-Jurdani, Okučani-Vinkovci, Skradnik-Krasica-Tijani, Karlovac-Skradnik, Hrvatski Leskovac-Zagreb GK, Državna granica-Buzet-Pula i Čvor Zagreb. U sklopu navedenih projekata u izvođenju, provodile su se i rekonstrukcije kolodvora i stajališta, te se vodila briga o tome da sva službena mjesta zadovoljavaju uvjete definirane Uredbom Komisije EU br. 1300/2014 o tehničkoj specifikaciji za interoperabilnost u vezi s pristupačnošću željezničkog sustava Unije osobama s invaliditetom i osobama s ograničenom pokretljivošću. Jednako tako, o navedenom se vodi briga i u projektima koji su trenutno u fazi izrade projektne dokumentacije.

Osim prethodno navedenih projekata, dodatno su se izvodili i radovi na izgradnji pothodnika za pristup peronu u kolodvoru Laslovo-Koroď, montirana je pokretna platforma za osobe smanjene pokretljivosti. Isto tako u sklopu radova parkirališta i pješačke staze izvedeni su upušteni rubnjaci s rampama za pristup osobama smanjene pokretljivosti kao i taktilni opločnici na peronu za slabovidne i slijepe osobe.

U sklopu projekta Obnove dionice Savski Marof-Zagreb Zk-Zagreb GK omogućena je pristupačnost osobama s invaliditetom u stajalištu Kustošija, Zaprešić Savska i Brdovec, te su izvedeni radovi na pristupačnosti zgrade u kolodvoru Zaprešić.

Tijekom 2024. izvedeni su građevinski radovi na stajalištima Solin, Širina i Sv. Kajo. Stajališta će biti opremljena rampama za pristup osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću i taktilnim trakama upozorenja za slabovidne osobe.

Na dionici Sunja-Hrvatska Dubica uređena su dva stajališta Staza i Papići izgradnjom perona i rampama za pristup osobama smanjene pokretljivosti.

2. Koliko je osoba s invaliditetom tijekom 2024. godine zatražilo pomoć pri ulasku [silasku s vlaka i tijekom putovanja vlakom te je li im je pomoć osigurana?

U 2024. godini 474 osoba je tražilo pomoć i svim osobama je pružena pomoć pri ulasku/silasku s vlaka.

- kolodvor Zagreb GK 171 osoba
- kolodvor Sesvete 5 osoba
- kolodvor Banova Jaruga 8 osoba
- kolodvor Sisak 22 osobe
- kolodvor Volinja 22 osobe
- kolodvor Zaprešić 2 osobe
- kolodvor Novska 4 osobe
- kolodvor Lipovljani 2 osobe
- kolodvor Kutina 2 osobe
- kolodvor Zabok 3 osobe
- kolodvor Dugo Selo 1 osoba
- kolodvor Bizovac 32 osobe
- kolodvor Slavonski Brod 17 osoba
- kolodvor Osijek 14 osoba
- kolodvor Vinkovci 27 osoba
- kolodvor Vukovar 8 osoba
- kolodvor Strizivojna-Vrpolje 13 osoba
- kolodvor Split 48 osoba
- kolodvor Bjelovar 8 osoba
- kolodvor Varaždin 3 osobe
- kolodvor Vrbovec 4 osobe
- kolodvor Križevci 2 osobe
- kolodvor Koprivnica 39 osoba
- kolodvor Virovitica 5 osoba

- kolodvor Rijeka 7 osoba
- kolodvor Opatija Matulji 2 osobe
- kolodvor Gospić 1 osoba
- kolodvor Lovinac 2 osobe

Iz ovih podataka je vidljivo da je porast broja osoba s invaliditetom koje su koristile usluge prijevoza željeznicom 57% u odnosu na 2023. godinu.

3. Jesu li tijekom 2023. godine provedeni oblici edukacija i/ili osposobljavanja djelatnika za pristupanje i ophođenje osobama s različitim vrstama tjelesnog oštećenja?

Uputa o postupcima kod prijevoza osoba s posebnim potrebama uvrštena je u Okvirni plan i program poučavanja izvršnih radnika HŽI za 2024. godinu i obavljeno je poučavanje svih izvršnih radnika u Područnim radnim jedinicama prometa Centar, Istok, Jug, Sjever i Zapad prema planu i programu. Djelatnici HŽI koji su zaduženi za poučavanje bili su prisutni na edukaciji koju su organizirali HAKOM i FER u sklopu projekta „Pristupačnost OSI 2024" u kojem aktivno sudjeluje i HŽI gdje je između ostalog prikazan film u kojem osobe s invaliditetom objašnjavaju poteškoće kod prijevoza željeznicom i načine na koji bi oni željeli da budu riješeni. Sav materijal koji je korišten na provedenoj edukaciji djelatnici HŽI-a koriste tijekom poučavanja. U sklopu istog projekta postavljena je komunikacijska ploča na kolodvoru Zagreb GK za bolju pristupačnost i komunikaciju.

4. Koje su planirane aktivnosti za 2025. godinu vezano za gore navedenu problematiku?

Planirane aktivnosti za 2025. godinu za pristupačnost željezničkim kolodvorima i stajalištima i nesmetano korištenje osobama smanjene pokretljivosti su daljnji nastavak provedbe navedenih EU projekata kao i projekata u skladu s prijedlogom Plana investicija HŽI za 2025. godinu (projekti uređenja kolodvora i stajališta), ovisno o postupcima ugovaranja i dinamici radova u tijeku, kao što su:

1. Daljnje izvedba radova na pruzi R202 VŽ-Dalj na dionici Pitomača-Kloštar Koprivnica-Varaždin;
2. Daljnje izvođenje radova na kolodvorima Erdut, Tovarnik, Slavonski Šamac, Volinja, Metković i Drenovci sa osiguranjem pristupa za osobe smanjene pokretljivosti, te prilagodba sanitarnih čvorova, prilaza blagajnama;
3. Izgradnja željezničkog stajališta Sesvetska Sela na pruzi Ml 02 Zagreb GK-Dugo Selo;
4. Predviđena izgradnja stajališta Rudine na pruzi M604 Oštarije-Knin-Split;
5. Daljnja izrada dokumentacije za uređenje stajališta Split HBZ;
6. Kontinuirano poučavanje radnika HŽI s odredbama Upute o postupcima kod prijevoza osoba s posebnim potrebama;
7. Postavljanje dodatnih 20 komunikacijskih ploča na mreži HŽI u sklopu projekta Pristupačnost OSI.

Analiza savjetovanja s predstavnicima korisnika usluga željezničkog prijevoza putnika

U skladu s čl. 27. Zakona o regulaciji tržišta željezničkih usluga i zaštiti prava putnika u željezničkom prijevozu (NN, br. 104/17), Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (dalje u tekstu: HAKOM) provela je redovito savjetovanje s predstavnicima korisnika usluga željezničkog prijevoza putnika. Savjetovanje je provedeno metodom anketiranja korisnika usluga željezničkog prijevoza putnika putem predefiniranog „on-line" anketnog upitnika, koji je bio javno dostupan putem službenih mrežnih stranica Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, Društva za zaštitu potrošača Hrvatske – „Potrošač", HŽPP, HŽINFRA, Hrvatske gospodarske komore, Saveza za željeznicu, udruga civilnog društva „Održivi razvoj zajednice" i „Sindikata biciklista" te HAKOM-a. Upitnik se sastojao od 45 pitanja, složenih logičkim slijedom „tehnikom lijevka" i podijeljenih u 13 tematskih cjelina. Anketiranje je provedeno u razdoblju od rujna do kraja studenoga 2024., a sudjelovalo je 205 korisnika. Anketirani korisnici su bili punoljetni građani Republike Hrvatske koji putuju vlakom te su ocjenjivali kvalitetu pristupačnosti, dostupnost, kvalitetu usluge prijevoza te uslužnost prijevoznika i upravitelja infrastrukture.

Vezano za osobe s invaliditetom, što se tiče dostupnosti informacije o pružanju pomoći osobama s invaliditetom i osobama sa smanjenom pokretljivošću, samo 30% putnika zadovoljno je pružanim informacijama. U slobodnom dijelu anketnog upitnika gdje su korisnici mogli izraziti svoje mišljenje, primjedbe ili pohvale na postojeće stanje usluga željezničkog putničkog prijevoza ukazano je na neadekvatnu pristupačnost i dostupnost službenih mjesta, posebice za osobe s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću. Stoga se u zaključku navodi da je dostupnost i pristupačnost službenih

mjesta kao i informiranje putnika, posebice za osobe s invaliditetom i osobe sa smanjenom pokretljivošću, potrebno uskladiti sukladno tehničkoj specifikaciji za interoperabilnost za osobe s invaliditetom i osobe sa smanjenom pokretljivošću, a s ciljem omogućavanja putovanja željeznicom i korištenja željezničkih usluga. Navedenom istraživanju se može pristupiti putem poveznice: https://www.hakom.hr/UserDocsImages/2025/zeljeznica/Analiza%20savjetovanja_putnicki-2025_02_25_V_1.1.pdf?vel=1052189 .

Zaključak i preporuke:

Podržavamo nastojanja HŽ tvrtki u osiguravanju pristupačnosti i potičemo daljnji rad na ovoj problematici sukladno članku 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te:

1. Preporučujemo HŽ infrastrukturi d.o.o. i HŽ Putnički prijevoz d.o.o., djelotvornije koordinirati međusobne aktivnosti, rad i suradnju prilikom pružanja pomoći putnicima s invaliditetom i putnicima smanjene pokretljivosti, posebno u slučajevima najave putovanja putnika s invaliditetom.
2. Preporučujemo HAKOM-u nastaviti poduzimanje i provođenje aktivnosti u okvirima dodijeljenih nadležnosti i ovlasti u proaktivnom poticanju željezničkog putničkog prijevoznika na što kvalitetnije organiziranje prijevoza i pružanje kvalitetnije prijevozne usluge putnicima.

2.17.5. Zračni prijevoz

Zračne luke u RH ((1) Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb, (2) Zračna luke Sveti Jeronim Split, (3) Zračna luka Zadar, (4) Zračna luka Ruđer Bošković - Dubrovnik, (5) Zračna luka Rijeka, (6) Zračna luka Pula, (7) Zračna luka Osijek i (8) Zračna luka Brač) većinom su prilagođene kretanju i boravku OSI, imaju odgovarajući broj prilagođenih sanitarnih čvorova za OSI kao i mjesta rezervirana za parkiranje vozila OSI. U odnosu na prethodno izvještajno razdoblje, tijekom 2024. godine, većina zračnih luka nije provodila dodatne prilagodbe za poboljšanje pristupačnosti u smislu uklanjanja arhitektonskih ili drugih prepreka navodeći da za istim nije postojala potreba.

Zračna luka Sveti Jeronim Split, nakon što je u srpnju 2019. godine pustila u rad dograđeni dio putničkog terminala s novim parkiralištem i autobusnim kolodvorom, nije utvrdila potrebu za poboljšanjem pristupačnosti navodeći da su svi objekti izgrađeni na način da u potpunosti zadovoljavaju pristupačnost za osobe s invaliditetom.

Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb, nakon što je u ožujku 2017. godine otvorila za promet novoizgrađeni putnički terminal koji je u potpunosti prilagođen za pristup i potrebe OSI sukladno važećim propisima, krajem 2024. godine, zbog rasta prometa i potrebe povećanja prostora čekaonice za *non-schengen* odlaske, premješteni su komercijalni sadržaji (*pop-up* dućani) i kabina za pušenje iz čekaonice na 2. katu na 3. kat u zonu do koje putnicima trenutno nije omogućen direktan, odnosno samostalan pristup dizalom. Kao nastavak istog projekta, naručena je oprema i radovi za ugradnju dizala koji će omogućiti takav pristup - radovi su trenutno u tijeku te je planirano stavljanje dizala u funkciju u 2025. godini. Također, a u svrhu dodatnog poboljšanja usluge, u 2024. godini se započelo s planom uređenja čekaonice za putnike s invaliditetom i smanjene pokretljivosti na 2. katu terminala na zemaljskoj strani, te je postavljen novi totem na toj lokaciji putem kojeg putnici mogu izravno komunicirati putem interfonske veze sa službom zaduženom za usluge putnicima, uz već postojeće totеme na drugim lokacijama.

U **Zračnoj luci Osijek** se tijekom 2025. godine planira rekonstrukcija-prilagodba putničke zgrade schengenskoj pravnoj stečevini. U tijeku je finalizacija Glavnog projekta rekonstrukcije putničke zgrade Zračne luke Osijek, te je projektom predviđeno osiguravanje pristupa putničkoj zgradi i kretanja putničkom zgradom osobama s invaliditetom.

Zračna luka Pula je izvijestila da *„pojedini dijelovi zgrade nisu u potpunosti pristupačni osobama s invaliditetom, kao Nalazni ured za izgubljene i/ili zaboravljene stvari u putničkom terminalu, ali informacije o istima su dostupne i telefonom. Također, u prostoru međunarodnog odlaska nalazi se terasa koja se trenutno koristi kao pušački prostor, a koja nije dostupna osobama sa invaliditetom.*

Međutim, planira se taj prostor prenamijeniti u ugostiteljski objekt, a u njemu bit će osiguran pristup i osobama sa invaliditetom.“

Zračna luka Ruđer Bošković - Dubrovnik je izvijestila da *„U 2024. godini nismo vršili dodatne prilagodbe u pogledu uklanjanja arhitektonskih i drugih barijera, ali smo izvršili nabavu specijaliziranih invalidskih kolica namijenjenih kretanju u putničkom zrakoplovu s ciljem podizanja kvalitete naše usluge. Na zračnoj luci Ruđer Bošković postoji organizirani shuttle prijevoz putnika vozilima koja još nisu u cijelosti prilagođena osobama s invalidskim kolicima, ali pružatelj usluga na zahtjev svima osigurava prijevoz s prilagođenim vozilom. Poslovni subjekt Platanus koji obavlja organizirani shuttle prijevoz svojim redovnim linijama također ima na raspolaganju dva prilagođena vozila (autobus i kombi vozilo) koja su namijenjena za prijevoz osoba sa invaliditetom. Ova vozila su opremljena s rampama za invalidska kolica i drugom potrebnom opremom kako bi u potpunosti osigurali siguran i udoban prijevoz putnicima s invaliditetom i ista će tijekom cijele godine biti na raspolaganju putnicima koji trebaju prilagođeni prijevoz.“*

Unatoč tome što su putnički terminali zračnih luka gotovo u potpunosti arhitektonski prilagođeni nesmetanom kretanju osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti, i dalje postoji potreba za unapređenjem pristupačnosti, u pravilu nabavkom dodatne opreme.

Većina zračnih luka navodi da provode redovnu edukaciju i osposobljavanje djelatnika za komunikaciju i pružanje usluga osobama s različitim vrstama oštećenja. **Zračna luka Rijeka** odgovara da *„ulaže značajna sredstva u edukaciju svojih zaposlenika i isti se redovito osposobljavaju između ostalog i za pružanje prve pomoći, kao i ponašanje prema putnicima s „posebnim potrebama“.* Sve informacije se pružaju OSI na način da se svakome pristupa individualno i posebnom pažnjom“. **Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb** takvo osposobljavanje zaposlenika obavlja inicijalno po zasnivanju radnog odnosa te kontinuirano provodi edukacije obnove znanja (svake dvije godine) za sve zaposlenike na radnim mjestima koji pružaju usluge putnicima koji su osobe s invaliditetom ili osobe smanjene pokretljivosti. **Zračna luka Sveti Jeronim Split** obuku za zaposlenike provodi kontinuirano i obnavlja svake tri godine, a sastoji se od teorijske nastave, praktičnih vježbi i osposobljavanja na radnom mjestu sukladno programu Školskog centra Zračne luke Sveti Jeronim Split koji je odobren i nadziran od strane Agencije za civilno zrakoplovstvo.

Zračna luka Pula na upit o načinu pružanja pomoći i podrške putnicima s invaliditetom odgovara da: *„Već prije dolaska u Zračnu luku Pula, putnici „s posebnim potrebama“ mogu na našim web stranicama pročitati/dobiti adekvatnu pomoć i započeti svoje putovanje na što je moguće ugodniji način. Svjesni da obveza pružanja besplatne pomoći na zračnoj luci (odlazak, dolazak i tranzit), uključuje pravo da svakoj osobi čija je pokretljivost smanjena, zbog bilo kojeg tjelesnog invaliditeta (osjetilnog ili lokomotornog, trajnog ili privremenog), mentalnog invaliditeta ili bilo kojeg drugog invaliditeta, ili zbog dobi, a čije stanje zahtijeva odgovarajuću pozornost i prilagodbu, pružamo uslugu kako bi se zadovoljile njihove specifične potrebe. Pomoć u našoj zračnoj luci pruža osoblje Zračne luke Pula, koje dolazi po osobu na posebno postavljeno javljalište, unutar i izvan zračne luke. Osoblje, po potrebi, također pomaže OSI u operacijama prijave na let, sve do izlaza za ukrcaj gdje imaju na raspolaganju pratnju pri kretanju, a u slučaju većih distanci invalidskim kolicima ide se do autobusa za stajanku s rampom, ukoliko putnik vlastita želi predati na šalteru za registraciju. U slučaju da se radi ukrcavanje/iskrcavanje u zrakoplov pomoću stepenica koristimo ambulift vozilo. Što se tiče same edukacije naših djelatnika o ophođenju s gostima koji su OSI, vrlo blisko surađujemo s Društvom osoba s tjelesnim invaliditetom južne Istre koji u partnerstvu s Udrugom obiteljskog smještaja Istre i Turističkom zajednicom grada Pule, kao pridruženim partnerom, provode projekt „ACCESS“ - turizam za sve. Izuzetno smo zadovoljni njihovim pristupom jer edukaciju provode same OSI, osobe s motoričkim oštećenjima, intelektualnim teškoćama, slabovidne osobe te osobe oštećena sluha, koje su, u principu, eksperti na tom području i najbolje mogu prenijeti svoja iskustva, tako da naši djelatnici dobivaju znanja i kompetencije iz prve ruke za pristup i ophođenje s gostima koji su osobe s invaliditetom. Vjerujemo da je podizanje svijesti i jačanje razumijevanja, jedan od razloga zbog kojeg nismo imali pritužbe u vezi s pristupačnosti sadržaja Zračne luke Pula i načina pružanja usluge putnicima „s posebnim potrebama“.“*

Od svih (osam) zračnih luka, samo **Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb** navodi da je tijekom 2024. godine zaprimila prigovore vezano uz usluge pružanja asistencije i pristupačnosti sadržaja zračne luke osobama s invaliditetom. Kako se navodi u odgovoru, bez detaljnijeg pojašnjenja, tri prigovora odnosila su se na neprofesionalno ponašanje zaposlenika tvrtki Havaş zemaljske usluge d.o.o. tijekom registracije za let PRM osobe i pratnje (dva prigovora) i Securitas (jedan prigovor) tijekom zaštitnog pregleda putnika prije odlaska na let, te jedan prigovor koji se odnosio na primjenu procedure asistencije PRM putniku u dolasku na Zračnu luku Franjo Tuđman Zagreb. Sedam prigovora se odnosilo na politiku cijena parkirališta zračne luke za OSI na komercijalnim parkiralištima zračne luke te je na isti odgovoreno da je cijena parkiranja vozila jednaka za sve korisnike parkirališta budući da vozila u posjedu i/ili vlasništvu OSI nisu izuzeta od naplate usluge parkiranja niti imaju mogućnost plaćanja povlaštene cijene, odnosno cijene s popustom za tu kategoriju posjetitelja/putnika zračne luke. Za razliku od Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb, **Zračna luka Rijeka** i **Zračna luka Sveti Jeronim Split** osobama s invaliditetom osiguravaju besplatno parkiralište na posebno označenim parkirališnim mjestima za parkiranje vozila OSI uz predočenje parkirališne karte za OSI.

Organizacija pristupačnog shuttle prijevoza u organizaciji zračne luke, odnosno osiguranje pristupačnosti gradskog/međugradskog javnog prijevoza do/od zračne luke i dalje ostaje jedan od ključnih problema za osobe s invaliditetom u zračnom prijevozu, na što smo upozoravali i u ranijim izvješćima. Iako tijekom 2024. godine nismo zaprimili konkretne pritužbe vezano za nepristupačan shuttle prijevoz, iz podataka tablice 39. vidljivo je da problem i dalje postoji.

Tablica 39. Postojanje pristupačnog prijevoza od/do zračne luke

	Zračna luka	**Pristupačan shuttle prijevoz**	**Pristupačan javni gradski/međugradski prijevoz**
1.	Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb	Ne	Da
2.	Zračna luka Sveti Jeronim Split	Ne	Da
3.	Zračna luka Brač	Nisu dostavljeni podatci	Nisu dostavljeni podatci
4.	Zračna luka Ruđer Bošković - Dubrovnik	Da, na zahtjev	Nema izravne linije, tri linije prometuju preko/pored zračne luke, niti jedan autobus nije pristupačan za OSI
5.	Zračna luka Osijek	Nema organiziran shuttle prijevoz	Nema javnog prijevoza do zračne luke
6.	Zračna luka Rijeka	Ne	Nema javnog prijevoza do zračne luke
7.	Zračna luka Pula	Ne	Nema javnog prijevoza do zračne luke
8.	Zračna luka Zadar	Ne	Niti jedan autobus nije pristupačan za OSI

Prema zaprimljenim podatcima Zračna luka Osijek, Zračna luka Pula i Zračna luka Brač nemaju uopće organizirani shuttle prijevoz, do/od zračne luke. Zračna luka Zadar, Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb, Zračna luka Rijeka i Zračna luka Sveti Jeronim Split imaju uslugu shuttle prijevoza, ali isti nije pristupačan za osobe s invaliditetom. Od/do područja Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb i Zračne luke Sveti Jeronim Split redoviti shuttle prijevoz putnika obavlja ista tvrtka Pleso prijevoz d.o.o. autobusima i kombi vozilima, no vozni park nije prilagođen za prijevoz osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih

kolica, pa se ukrcaj/iskrcaj putnika s invaliditetom obavlja uz asistenciju osoblja. Jednaka je situacija i kod shuttle prijevoza na relaciji od/do Zračne luke Rijeka.

Nijedna od zračnih luka ne navodi da je do sada razmatrala mogućnost uvođenja prilagođenog prijevoza od/do zračne luke, niti da je razmatrala mogućnost ugovaranja ove usluge s vanjskim ponuditeljem prilagođenim kombi vozilima, bilo na zahtjev putnika s invaliditetom ili kao stalnu liniju.

Slijedom navedenog, Zračna luka Ruđer Bošković - Dubrovnik i dalje ostaje jedina zračna luka koja ima osiguran pristupačan shuttle prijevoz budući da pružatelj usluga prijevoza na zahtjev osigurava prijevoz s prilagođenim vozilom. Navode i da za sada nije razmatrana mogućnost uvođenja iste kao stalne linije jer nije iskazan interes korisnika usluga. Navode i da je poslovni subjekt Platanus koji obavlja organizirani shuttle prijevoz započeo obnovu voznog parka te da na svojim redovnim linijama također koristi nova dva prilagođena vozila (autobus i kombi vozilo) koja su namijenjena za prijevoz osoba sa invaliditetom. Ova vozila su opremljena rampama za invalidska kolica i drugom potrebnom opremom kako bi u potpunosti osigurali siguran i udoban prijevoz putnicima s invaliditetom i ista će tijekom cijele godine biti na raspolaganju putnicima koji trebaju prilagođeni prijevoz.

U pogledu pristupačnog javnog gradskog/međugradskog prijevoza do/od zračne luke, vidljivo je da do pojedinih zračnih luka uopće ne prometuju redovne linije javnog prijevoza (Zračna luka Brač, Zračna luka Osijek, Zračna luke Rijeka i Zračna luka Pula).

Do/od Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb, Zračne luke Sveti Jeronim Split, Zračne luke Ruđer Bošković - Dubrovnik i Zračne luke Zadar osigurane su redovne neizravne međugradske autobusne linije, no pristupačni autobusi prometuju samo do/od Zračne luke Franjo Tuđman Zagreb i Zračne luke Sveti Jeronim Split, dok do/od Zračne luke Ruđer Bošković - Dubrovnik i Zračne luke Zadar prometuju međugradski autobusi koji nisu svi prilagođeni za prijevoz OSI. Liburnija d.o.o. koja obavlja uslugu javnog autobusnog prijevoza u Zadru ima osiguranu liniju Poluotok (centar) - autobusni kolodvor - TL Gaženica - Zračna luka Zadar i obratno, na kojoj su svi autobusi opremljeni klima uređajima, displejima, a većina njih i pristupnom rampom i prostorom za OSI i invalidska kolica. Također navode *„U slučaju da naš autobus nema rampu za invalide, naši vozači će pomoći osobi s invaliditetom te joj osigurati ulazak u autobus, vožnju kao i izlazak iz istog, budući da su autobusi niskopodni ili se mogu dodatno spustiti prema tlu tako da visinska barijera na ulasku u autobus bude minimalna.“* Tvrtka Libertas - Dubrovnik d.o.o. navodi da *„…tri linije prometuju pored/preko zračne luke i to linija broj 11 (Dubrovnik - Molunat - Dubrovnik), linija broj 27 (Dubrovnik - Vitaljina - Dubrovnik) i linija broj 38 (Dubrovnik - Gruda - Dubrovnik). Na liniji broj 11, a kojoj je zračna luka usputno stajalište u oba smjera prometuje klimatizirano vozilo prilagođeno za prijevoz osoba s otežanom pokretljivošću (Iveco Crossway LE). Istaknuli su da imaju preko 100 autobusa u svom voznom parku, 40-tak linija, da se autobusi u turnusima rotiraju po linijama što je nužno zbog prometno-tehničkih razloga, a nisu sva vozila prilagođena za prijevoz osoba s otežanom pokretljivošću pa je moguće da u navedenim rotacijama na predmetne linije dospije i vozilo drugačijih karakteristika. Nadalje, Libertas Dubrovnik krenuo je s procesom implementacije zvučne i vizualne najave stanica unutar sustava javnog prijevoza, a usluga je prvotno uvedena o vozila koja prometuju na gradskoj liniji. Zvučna i vizualna najava na hrvatskom i engleskom jeziku umnogome olakšava korištenje javnog prijevoza slijepim i slabovidnim te gluhim i nagluhim osobama, a u nadolazećem razdoblju isti sustav bit će postepeno uveden i u ostala vozila koja će biti raspoređena unutar sustava prijevoza.“*

ZET d.o.o. je od ožujka 2017. godine uspostavio autobusnu liniju 290 koja prometuje na relaciji Zagreb (Kvaternikov trg - Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb - Velika Gorica sa stajalištem ispred zgrade terminala, a na liniju se disponiraju klimatizirani niskopodni zglobni autobusi opremljeni rampama, čime su prilagođeni prijevozu osoba s invaliditetom, posebice osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Isto tako, za slijepe i slabovidne osobe u svim vozilima nalaze se zvučne najave stanica kao i izvan vozila zvučna najava naziva linije.

Povezanost grada Splita i Zračne luke Sveti Jeronim Split odvija se na tri linije javnog autobusnog prijevoza i to linija broj 2 (Split - Zračna luka Sveti Jeronim Split - Split), linija broj 37 (Split - Zračna luka

Sveti Jeronim Split - Trogir) i linija broj 38 (Split - Zračna luka Sveti Jeronim Split - Split). Kako navodi splitski Promet d.o.o. *„Svi autobusi koji prometuju na navedenim linijama prilagođeni su za prijevoz osoba s invaliditetom, na način da imaju ugrađenu rampu za olakšani ulaz invalidskih kolica, a u samom autobusu imaju prostor za smještaj kolica koja koriste osobe s invaliditetom. Svi autobusi su niskopodni, klimatizirani i imaju ugrađen sustav glasovne najave autobusnih stajališta.“*

Iz navedenog proizlazi da od osam zračnih luka u Republici Hrvatskoj, samo Zračna luka Ruđer Bošković - Dubrovnik ima pristupačan shuttle prijevoz za osobe s invaliditetom, a da do samo dvije zračne luke (Zračna luka Franjo Tuđman Zagreb i Zračna luka Sveti Jeronim Split) prometuju redovne autobusne linije koje su pristupačne za osobe s invaliditetom.

Iako većina zračnih luka odgovara da za sada nisu razmatrali mogućnost organizacije prilagođenog prijevoza od/do zračne luke, Zračna luka Pula ističe sljedeći problem: *„Lokalni prijevoznici koje bi mogli uzeti u obzir za suradnju i dalje ne posjeduju resurse, pojednostavljeno rečeno, nemaju prilagođena vozila ili rade s vrlo ograničenim kapacitetom. Budu li se stvorile financijske mogućnosti, Zračna luka Pula upustila bi se u investiciju nabavke transportnog vozila, koje bi zadovoljilo naše putnike s posebnim potrebama.“*

Mišljenje i preporuke:

Zračni prijevoz je i nadalje infrastrukturno najpristupačniji oblik prijevoza za osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Putnički terminali u gotovo svim zračnim lukama su prilagođeni osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, ulazak/izlazak u zrakoplove se u većini zračnih luka osigurava uz pomoć tzv. Ambuliftova, osigurani su pristupačni sanitarni čvorovi, većina zračnih luka ima osigurane trake vodilje za slijepe i slabovidne osobe, postoje parkirališna mjesta za vozila osoba s invaliditetom, a osigurana je i redovna i kontinuirana edukacija djelatnika zračnih luka o komunikaciji i načinu postupanja prema osobama s različitim vrstama invaliditeta. Problem prijevoza putnika s invaliditetom do/od zračnih luka shuttle prijevozom ili redovnim javnim autobusnim linijama i dalje ostaje najveći izazov u zračnom prijevozu. Zračne luke koje iskazuju namjeru za osiguranjem pristupačnog shuttle prijevoza za putnike s invaliditetom, ukazuju na problem nedostatka lokalnih prijevoznika koji bi dolazili u obzir za suradnju jer ne raspolažu prilagođenim vozilima. S obzirom da je turizam jedna od važnih gospodarskih grana u Republici Hrvatskoj, da veliki broj turista dolazi zračnim prijevozom, kao i s obzirom na to da osobe s invaliditetom čine najbrojniju manjinsku kategoriju turista u svijetu, osiguranje pristupačnog javnog prijevoza od/do zračnih luka pokazuje se neophodnim za opće unapređenje turističke ponude. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom smatra da ovo pitanje zahtijeva snažniji angažman svih relevantnih dionika, od zračnih luka, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, ali također i podršku Ministarstva turizma i sporta i Ministarstva mora, prometa i infrastrukture.

2.17.6. Pristupačan turizam

KPOSI obvezuje države potpisnice, među kojima je i RH, da osobama s invaliditetom osiguraju pristup turističkoj ponudi, odnosno turističkim proizvodima, uslugama i sadržajima, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Stoga je POSI i tijekom 2024. godine usmjeravao donositelje odluka i poticao dionike u turističkom sektoru na kreiranje turističke ponude koja će biti pristupačna, inkluzivna i dostupna svima, bez obzira na vrstu i težinu invaliditeta. Navedeno je podrazumijevalo postupanje prema zaprimljenim pritužbama, upućivanje preporuka i upozorenja, ali i pružanje podrške i sudjelovanje u inicijativama i projektima usmjerenim na podizanje razine svijesti turističkog sektora, ali i društva u cjelini o tome da je pristupačnost turističke ponude obveza i važan preduvjet za izjednačavanje mogućnosti za OSI i njihovo ravnopravno sudjelovanje u svakodnevnim životnim aktivnostima, ali i o tome da benefiti i potencijal koji postoji u pristupačnoj i inkluzivnoj turističkoj ponudi mogu biti ključni element i dodana vrijednost te čimbenik kvalitete koji će pojedinu destinaciju izdignuti iznad konkurencije.

Postupanje po pritužbama

Primjer iz prakse (1): POSI-u obratila se osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica s pritužbom na cijenu ulaznice Nacionalnog parka Plitvička jezera koju plaća osobni asistent ili pratnja osobe s invaliditetom. U pritužbi se ukazuje kako osobni asistent ili pratnja osobe s invaliditetom plaćaju punu cijenu ulaznice unatoč činjenici što OSI kojoj su u pratnji nisu dostupni svi sadržaji radi nepristupačnosti cjelokupnog područja Nacionalnog parka Plitvička jezera. Povodom opisane pritužbe, POSI se obratio Nacionalnom parku Plitvička jezera ukazavši na to da OSI vrlo često putuju uz svoje osobe asistente ili pratnju, članove obitelji i prijatelje koji im pružaju pomoć i podršku u radnjama i aktivnostima koje OSI, zbog invaliditeta, ne može sama obavljati. Takva pomoć i podrška brojnim OSI potrebna je u kući i izvan nje pa tako i na putovanjima i pri posjeti turističkih odredišta. Iz navedenog razloga, osobama u pratnji ili asistentima, prilikom posjeta turističkih odredišta, dostupni su samo oni sadržaji koji su dostupni i OSI. Kod kulturnih zbivanja, pristupa sadržajima otvorenim i namijenjenim javnosti, između ostalog i pristupa nacionalnim parkovima kao posebno zaštićenim prirodnim rezervatima i dalje se susrećemo s nizom prepreka koje kontinuirano otežavaju OSI i DTUR sudjelovanje i posjet na jednakopravnoj razini kao i osobama bez invaliditeta. Za OSI, kao osobe s fizičkim, osjetilnim, mentalnim ili intelektualnim oštećenjima te DTUR, važno je da mogu posjetiti turističko odredište ili destinaciju, ne brinući pritom o nedostatku pristupačnosti. Vodeći računa o svemu navedenom i uvažavajući okolnosti koje se odnose na zaštitu prostora posebne ljepote i iznimne prirodne vrijednosti kao što je Nacionalni park Plitvička jezera, POSI je Nacionalnom parku Plitvička jezera preporučio poduzimanje mjera i aktivnosti usmjerenih na identifikaciju postojećih prepreka i osiguranje pristupačnosti prostora i sadržaja te osiguravanje jednakog pristupa i nediskriminacije OSI kao posjetitelja Nacionalnog parka Plitvičkih jezera. Ukazano je kako poduzete mjere trebaju osigurati izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom te je preporučeno da se cijena ulaznice u Nacionalni park Plitvička jezera za osobne asistente ili osobe u pratnji OSI izjednači s predviđenom cijenom ulaznice za OSI. Nacionalni park Plitvička jezera izvijestio je kako je preporuka POSI-a uvažena te je donesena Odluka o izmjeni Odluke o cijeni ulaznice i cijeni vođenja posjetitelja za 2024. godinu na način da osobni asistent ili osoba u pratnji osobe s invaliditetom s tjelesnim oštećenjem preko 50% ostvaruje besplatan ulaz u Nacionalni park Plitvička jezera kao i OSI. Ujedno je iskazana spremnost za povećanje razine pristupačnosti posjetiteljskog sustava OSI uz uvjete zaštite prirodnih vrijednosti, a s tim u vezi izvijestili su i o obnovi dijela staza koja će dovesti do lakšeg kretanja osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti.

Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio pritužbu osobe s invaliditetom koja se kreće pomoću električnih invalidskih kolica i koja često kao turist i posjetitelj dolazi u Split. Pritužbom upozorava kako već u nekoliko navrata nije bio u mogućnosti koristiti javni toalet koji se nalazi na dnu Rive, u tzv. Turističkoj palači. Opisuje kako je s vrata vidljivo da postoji javni toalet koji je označen kao javni toalet za osobe s invaliditetom, no do istog ne može pristupiti niti proći kroz željezna vrata koja su namijenjena za prolazak osoba koje se otežano kreću, uz obrazloženje da javni toalet ne radi i *„gazda ne da ključ nikome*“. U odnosu na navedeno, proveden je terenski obilazak na lokaciji koja je predmet pritužbe te je utvrđeno kako su navodi stranke točni, uz dodatno objašnjenje zaposlenica kako se u javnom toaletu namijenjenom za OSI zapravo nalazi spremište. Stoga je POSI uputio koncesionaru prostora koji upravlja i javnim toaletom, preporuku kojom je ukazano na odredbe međunarodnih i nacionalnih propisa kojima je za privatne pravne osobe koje nude prostor, sredstva i usluge namijenjene javnosti određena obveza osiguranja pristupačnosti OSI te je ujedno ukazano i na odredbe antidiskriminacijskih propisa kojima je propust da se OSI, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onog tko je to dužan omogućiti – određen kao diskriminacija. Slijedom navedenog, koncesionaru je preporučeno uklanjanje prepreka i omogućavanje nesmetanog korištenja toaleta za OSI, posebno one koje se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala. Uz preporuku da se OSI omogući korištenje toaleta na ravnopravnoj osnovi sa ostalim građanima i turistima, naglašeno je kako se spomenuti javni toalet nalazi na iznimno frekventnoj lokaciji te da je Split turistički grad kojim tijekom ljetnih mjeseci gravitira iznimno veliki broj osoba od kojih je velik broj onih koji su OSI ili su

smanjene i otežane pokretljivosti i kreću se uz pomoć različitih pomagala. Do završetka pisanja ovog Izvješća nismo zaprimili odgovor na upućenu preporuku.

Kao i prijašnjih godina, zaprimali smo pritužbe kojima je ukazivano na nepristupačnost i neprilagođenost plaža osobama s invaliditetom. Pritužbe su se odnosile na plaže na kojima uopće nema elemenata pristupačnosti, ali predmet pritužbi su ponovno bile i plaže na kojima elementi pristupačnosti nisu uporabljivi, kako zbog neprimjerenog odabira, tako i zbog neodržavanja istih.

Primjer iz prakse (3): POSI-u se obratila osoba s invaliditetom pritužujući se na nepristupačnost plaže u Labinu, u naselju Rabac. U odnosu na spomenutu pritužbu, POSI je Gradu Labinu još tijekom 2023. godine uputio preporuku za preispitivanjem iste, ali odgovor nije zaprimljen.S obzirom da je pritužba ponovljena i u 2024. godini, POSI se ponovno obratio Gradu Labinu, izražavajući sumnju na diskriminaciju OSI. Uz ukazivanje na međunarodni i nacionalni normativni okvir iz kojeg proizlazi obveza osiguranja pristupačnosti svih javnih sadržaja osobama s invaliditetom, pa tako i plaža, POSI je dodatno naglasio kako pristupačnost plaža ne podrazumijeva samo pristupačan ulazak u more, nego je potrebno osigurati i pristupačne sanitarne čvorove, sunčališta, tuševe, prostore za presvlačenje, nogostupe i dovoljan broj uređenih i označenih parkirališnih mjesta za vozila OSI, kao i pristup svim ostalim popratnim sadržajima koji su na raspolaganju ostalim posjetiteljima plaže. Gradu Labinu također je preporučeno da se u osmišljavanju i realizaciji osiguranja pristupačnosti uspostavi suradnja s predstavnicima OSI iz lokalne sredine te da se korištenjem njihovih znanja i iskustava odaberu i realiziraju odgovarajuća i kvalitetna rješenja koja će biti u skladu s potrebama lokalnog stanovništva i koja će ujedno doprinijeti poboljšanju turističke ponude. Iz sada zaprimljenog izvješća Grada Labina proizlazi kako su poduzete konkretne aktivnosti u skladu s preporukom POSI. Između ostalog, angažirana je tvrtka za izradu studije pristupa moru OSI na području turističkog naselja Rabac, s ciljem pregleda i analize postojećih plaža te odabira jedne plaže i izrade idejnog rješenja za omogućavanje pristupa moru OSI na odabranoj plaži. Iz izvješća je razvidno kako se iznalaženju rješenja pristupilo ozbiljno i odgovorno, a posebno izdvajamo dio u kojem se navodi sljedeće: „ … *u proces odabira lokacije bili su aktivno uključeni i predstavnici udruge osoba s invaliditetom. Prezentacija je bila prvenstveno usmjerena predstavnicima udruge OSI, čije je mišljenje bilo ključno u konačnom odabiru najadekvatnije lokacije za uređenje nove plaže, koja bi trebala zadovoljavati sve zakonima propisane standarde te biti potpuno prilagođena osobama s invaliditetom*.“ Smatramo pohvalnim poduzete aktivnosti Grada Labina usmjerene na identifikaciju prepreka te proaktivni i promišljeni pristup iznalaženja primjerenog rješenja i osiguravanja pristupačnosti plaže i popratnih sadržaja te ističemo kako opisani način uključivanja OSI u procese donošenja odluka ove vrste može i treba biti smjernica i drugim jedinicama lokalne samouprave.

Primjer iz prakse (4): POSI je zaprimio pritužbu kojom je upozoreno da na plaži Kijac u Njivicama, unatoč postojećoj rampi i rukohvatu za ulazak u more, pristup osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti nije omogućen. Nepristupačnost proizlazi iz nasipanog šljunka na postojećoj rampi koja vodi sve do ulaza u more što onemogućuje kretanje OSI i osoba smanjene pokretljivosti. Pritužbom se opisuje da se ista koristi kao sunčalište ostalih kupača, a rukohvat za odlaganje odjeće. POSI je Općini Omišalj preporučio preispitivanje opisane pritužbe, identificiranje svih prepreka te poduzimanje radnji kojima će se osigurati da OSI, kako lokalno stanovništvo, tako i turisti s invaliditetom, imaju mogućnost pristupa i kupanja u moru kao i građani i turisti bez invaliditeta. Ukazano je na važnost planiranja novčanih sredstava u proračunima jedinica lokalnih samouprava koja će se moći koristiti za održavanje pristupačnosti i sigurnosti plaža. Poseban naglasak stavljen je na uklanjanje šljunčanog materijala uslijed nanosa vjetra i/ili mora, nesigurnost uporabe rampe za ulazak u more zbog njenih dotrajalih pragova koji su čitave godine izloženi utjecaju mora i soli, čišćenja podloga od nakupljenih algi, uklanjanja derutnih i zahrđalih rukohvata i sl. Osim isticanja nedostataka plaže koji proizlaze iz neodržavanja, redovitog obnavljanja pojedinih njenih dijelova, ukazano je i na mogući izostanak djelatnika koji bi bio mogao pružiti podršku osobama s invaliditetom kojima je to potrebno. Općina Omišalj je uvažila preporuku POSI te se u zaprimljenom izvješću navodi da se za sljedeću 2025. ljetnu sezonu planira izvesti dodatne građevinske radove na betonskoj rampi (izvedba betonske pasice) koja

će spriječiti i zadržati šljunčani materijal da se rampa ne zatrpa, odnosno da ostane prohodna i nakon jakog vjetra/valova.

Ostale pritužbe zaprimane tijekom 2024. godine, kao i saznanja i iskustva stečena kroz komunikaciju s OSI, udrugama i stručnjacima iz turističkog sektora, ukazuju kako su prepreke s kojima se turisti s invaliditetom suočavaju i dalje prisutne. Kao i prethodnih godina, upozoravamo kako se turist s invaliditetom s prvim izazovom susreće već prilikom planiranja putovanja i boravka na nekoj destinaciji, s obzirom da informacije o pristupačnosti smještajnog objekta, ali i ostalih sadržaja na željenoj destinaciji još uvijek nisu dostupne u mjeri u kojoj bi trebale biti, a i dalje se susrećemo s pogrešnim i nepotpunim informacijama koje, osim što otežavaju planiranje, često OSI dovode u neugodne situacije. Kada se eventualno i pronađu informacije o razini pristupačnosti smještajnih objekata, one ukazuju na to da većinu još uvijek karakteriziraju prepreke u prostoru koje onemogućavaju kretanje OSI (npr. visoki pragovi, stepenice, nepostojanje dizala ili pristupačne kosine, nepristupačan krevet, neadekvatne površine za kretanje, nepostojanje pristupačno uređenoga parkirališnog mjesta i sl.), a tamo gdje pristupačan smještaj postoji, najčešće se radi o skupljem hotelskom smještaju. Osim smještaja, poseban izazov za turista s invaliditetom je pronalazak pristupačnog prijevoza, kako onog kojim će doći do destinacije, tako i javnog prijevoza na samoj destinaciji. Neravnopravan položaj OSI u odnosu na ostale turiste ogleda se i u brojnim preprekama koje onemogućavaju uživanje u svim turističkim sadržajima i uslugama koji su dostupni turistima bez invaliditeta, a tu prije svega izdvajamo nepristupačne plaže, kupališta i bazene, prepreke na javnim površinama, otežan a često i potpuno nepristupačan prilaz znamenitostima, a potpuno pristupačni objekti ugostiteljske i trgovačke namjene i pristupačni javni sanitarni čvorovi još uvijek su više iznimka nego pravilo. Zaprimljene pritužbe ukazuju kako se i dalje često za elemente pristupačnosti odabiru neprimjerena rješenja, učestale su i pritužbe na kvarove i neodržavanje istih. Takve pritužbe najčešće se odnose na korištenje koso podiznih platformi na otvorenim prostorima, na zaključane pristupačne sanitarne čvorove, nepropisno izgrađena parkirališna mjesta za vozila OSI i sl. Kada se odabiru rješenja za osiguranje pristupačnosti, i dalje se često zanemaruju prilagodbe za osobe s oštećenjem vida i sluha (npr. natpisi na Brailleovom pismu, taktilni indikatori, glasovni vodiči, reljefni prikazi i različiti interaktivni sadržaji), a roditelji DTUR ukazuju i na potrebu prilagodbi prostora i sadržaja (npr. igraonica, igrališta, parkova i sl.) kako bi njihova djeca, neovisno o vrsti i težini oštećenja mogla uživati u turističkoj ponudi destinacije. Na doživljaj i zadovoljstvo turista uvelike utječu odnos, način komunikacije i ponašanje turističkih djelatnika, stoga je nepoznavanje potreba i specifičnosti koje proizlaze iz pojedine vrste invaliditeta također prepreka koja OSI kao turiste stavlja u neravnopravan položaj u odnosu na ostale. U svakoj pojedinoj pritužbi koja se odnosila na prethodno opisane prepreke POSI je upućivao preporuke onima koji su bili dužni te prepreke ukloniti, a dalje u tekstu prikazujemo aktivnosti usmjerene na stvaranje okruženja u kojemu će biti sve manje razloga za upućivanje ove vrste pritužbi.

Podizanje razine svijesti o pristupačnom turizmu

Iz godine u godinu uočavamo pozitivne pomake u osiguranju pristupačne ponude, ali zaprimljene pritužbe upozoravaju kako su kod pružatelja turističkih usluga i kreatora turističke ponude još uvijek prisutne predrasude i stereotipi zbog kojih zanemaruju potencijal pristupačnog i inkluzivnog turizma. Stoga, POSI je i tijekom 2024. godine nastavio provoditi aktivnosti usmjerene na podizanje razine svijesti o tome što pojedini dionici u turističkom sektoru u svom području djelovanja mogu učiniti kako bi se ti potencijali iskoristili i kako bi osobe s invaliditetom bile u ravnopravnom položaju kao i turisti bez invaliditeta. Dalje u tekstu prikazujemo neke od navedenih aktivnosti.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom i Ministarstvo turizma i sporta **uspostavili su proteklih godina aktivnu suradnju usmjerenu na poboljšanje pristupačnosti turističke ponude osobama s invaliditetom.** Suradnja je podrazumijevala provođenje zajedničkih aktivnosti i organiziranje događanja kojima su se aktualizirale različite teme važne za osiguranje pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga. Između ostalog, od 2021. do 2024. godine održano je deset regionalnih radionica u cijeloj Hrvatskoj (Osijek, Split, Opatija, Dubrovnik, Pula, Šibenik, Makarska, Zagreb, Slavonski Brod i Poreč) i četiri konferencije u Zagrebu, a sva događanja mogla su se pratiti i putem online prijenosa

uživo i sada putem snimki. Ova događanja poslužila su kako bi se sve dionike uključene u kreiranje turističke ponude upoznalo s preprekama s kojima se osobe s invaliditetom susreću kao turisti te kako bi im se ujedno predstavili učinkoviti i ekonomski prihvatljivi načini uklanjanja tih prepreka. Tijekom konferencija, radionica i putem edukativnih materijala naglašavali su se potencijal i benefiti turizma obogaćenog ponudom koja je pristupačna za OSI, a prikazivanjem primjera dobre prakse u svim lokalnim sredinama željelo se pružatelje turističkih usluga i druge kreatore turističke ponude (npr. lokalne i regionalne vlasti) potaknuti i motivirati na korištenje dostupnih poticajnih mjera kako bi proširili i obogatili svoju turističku ponudu na način da OSI može birati destinaciju po vlastitoj želji te da na toj destinaciji može imati pristup svim proizvodima, uslugama i sadržajima kao i turisti bez invaliditeta. Također, sudionici radionica educirani su o specifičnostima koje proizlaze iz pojedine vrste invaliditeta i o primjerenom načinu ophođenja i komunikacije s osobama s različitim vrstama invaliditeta.

Ministarstvo turizma i sporta je 5. prosinca 2024. godine, u tjednu obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, organiziralo **Konferenciju *„Pristupačni turizam/inkluzivni turizam - održivi turizam“*** na kojoj su sudjelovali gosti i stručnjaci iz nekoliko europskih država. Tijekom konferencije, uživo u Zagrebu i putem online prijenosa, sudionici su imali priliku proći kroz praktične vježbe i situacije u kojima su se osobe bez invaliditeta dovodile *''u cipele''* osoba s invaliditetom. Kroz prikazivanje zanimljivih audiovizualnih materijala prikazana je perspektiva osoba s različitim vrstama oštećenja te su na dojmljiv način predstavljene prepreke s kojima se OSI suočavaju od trenutka odluke da žele putovati, sve do samog putovanja i dolaska na destinaciju. Umrežavanje, sinergija i povezivanje svih dionika koji sudjeluju u kreiranju turističke ponude na nekoj destinaciji naglašeni su kao preduvjet za uklanjanje postojećih prepreka. Uvodnim govorom državni tajnik MINTS-a je istaknuo kako su pristupačan i inkluzivni turizam preduvjet za održivi turizam te su stoga proteklih godina osigurane značajne poticajne mjere i provođene brojne aktivnosti usmjerene upravo na uklanjanje barijera koje osobama s invaliditetom otežavaju uživanje u turističkoj ponudi. Naglasio je kako su pozitivni pomaci vidljivi, ali da će zbog brojnih barijera koje su još uvijek prisutne Ministarstvo osmišljavati i donositi nove poticajne mjere te još intenzivnije provoditi aktivnosti usmjerene na stvaranje pristupačnog i inkluzivnog okruženja za sve. Pravobranitelj je MINTS-u zahvalio na prepoznavanju važnosti ove teme, a Sektoru za posebne oblike turizma i analitiku, inovacije i održivi razvoj MINTS-a na planiranju i upornom zagovaranju teme pristupačnog turizma kao inkluzivnog i održivog oblika turizma. POSI je sudionicima konferencije predstavio podatke i iskustva koja potvrđuju kako OSI sve učestalije putuju te kako stvaranjem pristupačnog i inkluzivnog okruženja RH može postati još konkurentnija na međunarodnom turističkom tržištu. Naglašena je važnost suradnje i zajedničkog djelovanja svih sektora koji mogu doprinijeti stvaranju uravnoteženog pristupa turizmu koji će omogućiti svim posjetiteljima, bez obzira na vrstu i težinu invaliditeta, da u potpunosti uživaju u svim ljepotama i mogućnostima određene destinacije, a u tom smislu posebno je istaknuta važnost suradnje u puno većoj posvećenosti županija, gradova, općina, turističkih zajednica i turističkih djelatnika, koji su ključni dionici u stvaranju inkluzivne turističke ponude. Podsjetio je kako stvaranje inkluzivnog okruženja, osim što povećava konkurentnost na tržištu pružatelja turističkih usluga, ujedno povećava kvalitetu života lokalnog stanovništva. POSI je ukazao na mogućnosti koje proizlaze iz zapošljavanja OSI u sektoru turizma te je pozvao sve potencijalne poslodavce da na zaposlenike s invaliditetom gledaju bez predrasuda i stereotipa, s obzirom da brojni primjeri potvrđuju kako uz odgovarajuću podršku i razumnu prilagodbu zaposlenici s invaliditetom doprinose povećanju kvalitete turističkih proizvoda i usluga koje poslodavac nudi na tržištu. Stručna izlaganja otvorio je Igor Stefanović, tehnički koordinator u Odjelu za etiku, kulturu i društvenu odgovornost u UNTourism iz Španjolske, koji je govorio o tome kako se turističke politike razvijaju prema inkluzivnijem i pristupačnijem društvu. Naglasio je kako se OSI kao turisti na nekoj destinaciji mogu osjećati ugodno i poželjno samo ako je prethodno stvoreno okruženje u kojem su svi ravnopravni i imaju jednake mogućnosti. Navedeno se ne može postići samo ispunjavanjem minimalnih uvjeta i manjim prilagodbama, nego je potrebno postići konsenzus cijelog društva i volju za osiguranjem pristupačnosti konkretizirati primjerenim normativnim okvirom, standardima, smjernicama i osiguranjem resursa koji će se ulagati upravo u iznalaženje inkluzivnih

rješenja kojima će se stvoriti uključivo okruženje. Stefani Mikulec Perković, pročelnica Upravnog odjela za EU fondove Grada Zadra, predstavila je primjere dobre prakse kroz koje su prisutni imali priliku saznati na koji način se EU fondovi mogu kvalitetno i učinkovito koristiti za osiguranje pristupačnosti turističke ponude. Uz prikaz vrijednog međunarodnog projekta koji Grad Zadar provodi sa 29 partnera i tijekom kojega se uz međunarodnu suradnju provode aktivnosti usmjerene, između ostalog i na stvaranje destinacije koja će biti dostupna svima, prikazani su i rezultati već provedenih projekata koji su uvelike doprinijeli pozicioniranju Zadra kao pristupačnog i inkluzivnog turističkog odredišta (npr. edukacije turističkih vodiča, inkluzivna dječja igrališta, taktilne obavijesne ploče, pristupačna maketa grada sa zvučnim zapisom i dr.). Vanja Krajinović sa Katedre za turizam Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu predstavila je Erasmus projekt kojim se žele kreirati inovativni nastavni sadržaji kojima će se studenti educirati o ovoj temi. Između ostalog, predstavljeni su rezultati zanimljivog istraživanja koji su potvrdili kako OSI vole putovati i često putuju, ali i istraživanje je potvrdilo kako su prepreke koje otežavaju kako planiranje, tako i samo putovanje, još uvijek široko raširene. Kroz istraživanje su jasno identificirani izazovi, ali i mogućnosti vezane za osiguranje pristupačnog turizma. Inspirativno izlaganje o razlici između pristupačnog i inkluzivnog održala je Sanja Bencetić sa Studija dizajna pri Arhitektonskom fakultet u Zagrebu. Tijekom izlaganja je kroz konkretne primjere iz prakse, kako loše, tako i dobre, istaknuto kako sama činjenica da je nešto pristupačno u smislu poštivanja propisa kojima su određeni elementi pristupačnosti, ne mora nužno biti i inkluzivno. Naglašeno je kako rješenja i elementi pristupačnosti koje predviđaju propisi često ne zadovoljavaju stvarne potrebe OSI, ali i ostalih turista. Kroz brojne zanimljive primjere iz svakodnevnog života sudionici su imali priliku osvijestiti se zašto je i koliko je važno prilikom kreiranja proizvoda i usluga primjenjivati načelo univerzalnog dizajna, a posebno je naglašeno kako je u procese osmišljavanja nekog proizvoda ili usluge, ali i u procese osmišljavanja izgleda javnih prostora i objekata javne namjene – važno uključiti OSI i sve ostale koji će biti korisnici tih rješenja. Ljerka Vučić, voditeljica službe u Upravi za prostorno uređenje i dozvole državnog značaja, Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, predstavila je Tehnički propis o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, s naglaskom na promjene koje će ovaj propis donijeti u odnosu na još uvijek važeći Pravilnik koji uređuje ovo područje. Vedran Habel, predsjednik Udruge najosjetljivijih u osposobljavanju (UNUO), predstavio je aktivnosti koje Udruga provodi već dugi niz godina s ciljem unaprjeđivanja mogućnosti OSI u svrhu samostalnog življenja i lakšeg apliciranja na tržište rada te osvješćivanja javnost o sposobnostima OSI. Predstavio je neke od projekata kojima se kroz umjetnost gastronomije i inovativnom metodologijom poučavanja osobama s invaliditetom prenose znanja pomoću kojih postaju samostalniji i konkurentniji na otvorenom tržištu rada. Nakon izlaganja je uslijedila panel rasprava u kojoj su svoja iskustva i prijedloge o tome kako stvoriti pristupačna i uključiva odredišta podijelili stručnjaci iz sektora turizma i OSI iz Hrvatske i Europe.

Konferencija je zaključena predstavljanjem priručnika „*Pristupačan turizam - priručnik za inkluzivnu uslugu i zapošljavanje*“ koji je nastao kao rezultat višegodišnjih aktivnosti jačanja svijesti o pristupačnom turizmu i koji je MINTS objavilo u prosincu 2024. godine. Navedeni priručnik u tiskanom obliku, ali i video materijal sa smjernicama za stvaranje inkluzivnog okruženja u turističkim destinacijama, kao i svi korisni materijali (prezentacije, brošure, snimke i dr.) koji su nastali kroz višegodišnju suradnju POSI i MINTS-a javno su dostupni putem mrežnih stranica MINTS-a:
https://drive.google.com/file/d/1QKsgiUpIDZ3rPElwlM60QfZ4bQ0VcpCN/view
https://drive.google.com/file/d/1-i94_fomKrHKa6bK0LKHdlcmfwOeHnmf/view
https://mint.gov.hr/turizam-za-sve/pristupacni-turizam/23043
https://mint.gov.hr/turizam-za-sve/pristupacni-turizam/vijesti-dogadjanja-najave/23351
https://youtu.be/tZ7JA809D9A .

Uz opisanu suradnju s MINTS, tijekom 2024. godine POSI je pružao podršku i sudjelovao u osmišljavanju i provedbi projekata usmjerenih na osiguranje pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga osobama s invaliditetom te u nastavku prikazujemo neke od provedenih aktivnosti ove vrste.

Društvo za istraživanje i potporu (DiP) predstavilo je 15. veljače 2024. godine u Vili Antonio u Opatiji **projekt „Turizam za mene“** kojemu je cilj stvoriti preduvjete za razvoj održivog turizma s naglaskom na prilagođeni turizam za OSI. Na predstavljanju projekta sudjelovali su predsjednica DiP, kao nositelji projekta i partner Udruga iznajmljivača Grada Opatije, a podršku u predstavljanju i realizaciji brojnih aktivnosti u sklopu projekta pružio je POSI. Ovim projektom razvijao se model uključivanja OSI kao gosta i radnika u turizmu. Uključuju se nositelji turističkog razvoja i njihovi radnici kako bi ih se osposobilo za rad s OSI i ujedno osposobilo radnike/mentore čiji su radni kolege OSI za pružanje podrške u radu. Osobe s invaliditetom aktivni su sudionici u ovome projektu jer oni sami daju potrebne odgovore na pitanja što još treba učiniti kako bi se izjednačile mogućnosti OSI u turizmu, bilo kao gosta ili kao radnika u turizmu. U projektu su sudjelovali i privatni iznajmljivači, hoteli kao primjeri dobre prakse te turističke zajednice i udruge turističkih vodiča. U sklopu provođenja projekta DiP je gostovao na međunarodnom sajmu prehrane, pića i opreme za turizam Promohotel u Poreču, s dvije teme u području turizma: „Turizam za sve-velik potencijal osoba s invaliditetom za zapošljavanje u turizmu“ i „Turizam za sve-prilagodba destinacije gostima s invaliditetom“. Izlaganjima se sudionike Promohotela upoznalo s mogućnostima prilagodbe smještaja za turiste s invaliditetom te načinima pružanja kvalitetne usluge u turizmu na zadovoljstvo gosta s invaliditetom i ponuditelja turističkih usluga. Posebno se istaknuo potencijal OSI za zapošljavanje u turizmu. Ovim stručnim i zanimljivim interaktivnim edukacijama prisustvovala je i savjetnica pravobranitelja, a izdvajamo kako ovaj oblik suradnje potvrđuje kako su organizatori Promohotela prepoznali važnost ovih tema i njihov utjecaj na razvoj turističke ponude u Istarskoj županiji. Kraj projekta obilježen je održavanjem otvorene javne rasprave (okruglog stola) na kojemu se govorilo o mogućnostima i razvoju pristupačnog turizma.

U sklopu **projekta „TURBO - turizam bez ograničenja“** usmjerenog na promicanje turizma prilagođenog osobama s invaliditetom, na Sveučilištu u Zadru je 8. svibnja 2024. godine održana konferencija o pristupačnom turizmu. Radi se o projektu kojeg provode Centar UP2DATE u partnerstvu s Udrugom Kameleon Sveta Nedelja, Udrugom turističkih vodiča “Donat” - Zadar i Sveučilištem u Zadru, uz financijsku podršku Ministarstva turizma i sporta. Cilj projekta je edukacija i stjecanje dodatnih vještina djelatnika u turizmu u svrhu podizanja kvalitetnije turističke ponude OSI u turizmu u svrhu podizanja kvalitete turističke ponude s naglaskom na goste s invaliditetom. Kroz aktivnosti nastoji se osvijestiti lokalnu zajednicu, ali i širu javnost na razini cijele RH, o potrebi za turističkim odredištima pristupačnim svima, prilagođenim turističkim uslugama i sadržajima po principu univerzalnog dizajna koji uključuje sve i ne isključuje nikoga. Kroz projekt su zaposlene dvije osobe, a jedna je osoba s invaliditetom, održane su edukacije članova Udruge turističkih vodiča “Donat” - Zadar o prihvatljivoj komunikaciji i načinima ophođenja s turistima s invaliditetom, održane su i dvije radionice za turističke djelatnike za stjecanje vještina iz područja izjednačavanja mogućnosti za OSI, izrađen je digitalni edukativni materijal i održana konferencija o pristupačnom turizmu. Na konferenciji je sudjelovao i temu „Edukacije osoba s invaliditetom u svrhu zapošljavanja i stvaranja radnih mjesta u turizmu“ predstavio pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

Praćenje provedbe preporuka upućenih prethodnih godina

Nastavno na preporuke Pravobranitelja za osobe s invaliditetom upućene prethodnih godina te prijedloge Odbora za turizam Hrvatskog sabora iz 2015. godine, s ciljem praćenja provedbe preporučenih radnji, za potrebe ovog izvješća od Ministarstva turizma i sporta su zatraženi podatci o mjerama i aktivnostima usmjerenim na osiguravanje pristupačnosti turističke ponude osobama s invaliditetom. U daljnjem tekstu prikazujemo upućena pitanja i dijelove odgovora.

1. Koliki je broj kategoriziranih objekata vrste: Hotel baština (heritage), Difuzni hotel, Hotel, Aparthotel, Turističko naselje, Turistički apartmani i Integralni hotel (udruženi), za koje je temeljem odredbi članka 46. Pravilnika o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata iz skupine Hoteli (NN, br. 56/16 i 120/19) utvrđen posebni standard pod nazivom „ZA OSOBE S INVALIDITETOM“? Molimo i podatak koliki je ukupni broj kategoriziranih objekata te vrste (neovisno o tome imaju li utvrđen ovaj posebni standard).

Iz odgovora Ministarstva proizlazi kako od 994 kategorizirana objekta vrste: Hotel baština, Difuzni hotel, Hotel, Aparthotel, Turističko naselje, Turistički apartmani i Integralni hotel, još uvijek „…nema kategoriziran i razvrstan niti jedan objekt za koji je utvrđen poseban standard "Za osobe s invaliditetom".

2. Molimo informaciju prikuplja li, obrađuje i javno objavljuje Ministarstvo turizma i sporta ili neko drugo tijelo (npr. Hrvatska turistička zajednica), podatke o broju pristupačnih hotela, plaža i drugih turističkih objekata i usluga za osobe s invaliditetom, odnosno podatke o pristupačnosti turističke ponude (objekti, usluge, sadržaji) na pojedinoj destinaciji? Ako postoji ovakav način prikupljanja i javne objave ovih podataka i informacija molimo poveznicu na mrežne stranice putem koje su isti dostupni. Također, molimo informacije o aktivnostima (ako su provedene) te eventualnim novim saznanjima i iskustvima prikupljenim najavljenim nastavkom suradnje Hrvatske turističke zajednice i Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara, vezanim za pristupačnost plaža za OSI na Jadranu.

Iz odgovora MINTS-a izdvajamo: „…Hrvatska turistička zajednica u eVisitoru nema hotela s oznakom posebnog standarda „za osobe s invaliditetom" te nemaju informaciju o eventualnom prikupljanju obradi i javnom objavljivanju podataka ove vrste na razini HTZ. Državni zavod za statistiku prema Zakonu o službenoj statistici… …provodi istraživanje pristupačnosti građevina turističkog smještaja osobama smanjene pokretljivosti (obrazac TU-11i) svake tri godine. Zadnje raspoloživi podatci su za 2021. Izvještajem o pristupačnosti građevina turističkog smještaja osobama smanjene pokretljivosti (obrazac TU-11i) prikupljaju se podatci o broju smještajnih objekata iz skupine 55.1 Hoteli i sličan smještaj NKD-a 2007. koji raspolažu s jednom ili više smještajnih jedinica (sobama i apartmanima) za osobe s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. U Metodološkim objašnjenjima na stranicama DZS-a navedenog priopćenja može se pronaći detaljnije o navedenom istraživanju na poveznici: https://podaci.dzs.hr/2022/hr/31524 . Trenutno je u tijeku provođenje istraživanja o pristupačnosti građevina turističkog smještaja osobama smanjene pokretljivosti za 2024. Planirani datum objave priopćenja je 14. travnja 2025. godine.

3. S obzirom na održanu četvrtu po redu konferenciju „Pristupačni turizam/Inkluzivni turizam - Održivi turizam" koja je održana 5. prosinca 2024. u Zagrebu, molimo dostavu podataka o ukupnom broju sudionika te podataka o broju predstavnika iz privatnog sektora (iznajmljivači, vlasnici, djelatnici smještajnih i ugostiteljskih objekata i dr.).

MINTS: „…Konferencija je provedena po hibridnom modelu u cilju uključivanja što većeg broja sudionika te je tako ukupno prisustvovalo 250 sudionika, od toga 62 u dvorani hotela te 188 online. Prisutni na konferenciji: 73 predstavnika udruga osoba s invaliditetom, 106 predstavnika poduzetnika od toga 16 predstavnika turističkog sektora i 90 arhitekata, pet predstavnika javnih ustanova, šest predstavnika turističkih zajednica, 12 predstavnika strukovnih udruga, devet predstavnika Fakulteta i Sveučilišta, 12 predstavnika srednjih strukovnih škola, 17 predstavnika državne uprave, pet ministarstava, šest predstavnika Jedinica lokalne samouprave, četiri predstavnika razvojnih agencija. U diseminaciju informacija i poziva bile su uključene i strukovne udruge: Udruga poduzetnika u hotelijerstvu Hrvatske, Nacionalna udruga obiteljskih i malih hotela, Udruga hrvatskih putničkih agencija, Kamping udruženje Hrvatske kao i Hrvatska gospodarska komora i Hrvatska obrtnička komora koje okupljaju/predstavljaju poslodavce u turizmu. Pozvani su bili svi dionici turističkog sektora, od poduzetnika, turističkih zajednica, razvojnih agencija, jedinica lokalne i područne samouprave do srednjih strukovnih škola. Također je bila uključena Hrvatska komora arhitekata te se konferencija bodovala u svrhu stručnog usavršavanja arhitekata. Konferenciju su podržali i predstavnici Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine RH kroz predstavljenu temu Tehnički propis o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Konferenciju su također podržali dionici akademskog sektora kao i realnog i civilnog sektora. Ovogodišnja tema panela je bila kako stvoriti pristupačna i uključiva odredišta i iskustva… …konferencija je bila međunarodnog karaktera. Kao jedan od rezultata Konferencije svakako je i preporuka Igora Stefanovića iz UNTourisma da se projekti koje je na Konferenciji prezentirao grad Zadar po pitanju prilagodbe osobama s invaliditetom, predstave na Accessible Tourism Day ITB 2025 te je organizator German Tourism Board pozvao grad Zadar da

predstavi svoje projekte i rezultate u sklopu održavanja najvećeg svjetskog sajma turizma u Berlinu. Ministarstvo turizma i sporta je pripremilo i objavilo priručnik Pristupačan turizam, priručnik za inkluzivnu uslugu koji obuhvaća teme i odgovore na brojna pitanja o pristupačnosti koje su bile predstavljene kroz dosada održanih 10 regionalnih radionica i 3 Konferencije na temu potencijala, izazova, mogućih rješenja pristupačnog turizma, kao i primjere dobre prakse. Predstavljen je i promidžbeno-informativni video kojeg je Ministarstvo turizma i sporta produciralo s ciljem podizanja razine svijesti o potrebi osiguravanja jednakih mogućnosti u turizmu…"

4. Koje poticajne mjere i aktivnosti je Ministarstvo turizma i sporta tijekom 2024. godine osiguralo i/ili provodilo s ciljem povećanja razine pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga osobama s invaliditetom te s ciljem educiranja svih dionika u turizmu o načinu komunikacije i ophođenja prema osobama s invaliditetom? Molimo i podatak o tome u kojoj mjeri su navedeni poticaji i potpore korišteni (omjer osiguranih i utrošenih sredstava, kao i broj korisnika).

Ministarstvo je i ove godine dostavilo iscrpan odgovor iz kojeg izdvajamo sljedeće: „ … izrađen je Poziv na dodjelu bespovratnih sredstava Regionalna diversifikacija i specijalizacija hrvatskog turizma kroz ulaganja u razvoj turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti… …U Uputama za prijavitelje, kao jedan od uvjeta prihvatljivosti projekta se navodila i usklađenost projekta s horizontalnim EU i nacionalnim politikama o održivom razvoju… …nediskriminaciji i pristupačnosti za osobe s invaliditetom tj. projekt mora barem biti neutralan u odnosu na njih. …u poglavlju Pristupačnost za osobe s invaliditetom je bilo propisano da projekt treba ispuniti minimalne zakonske uvjete u pogledu promicanja pristupačnosti za osobe s invaliditetom da bi se smatrao neutralnim. Također, projekt može doprinijeti promicanju pristupačnosti osoba s invaliditetom. Prijavitelji su mogli na razini projektnih prijedloga osmisliti aktivnosti pri promicanju pristupačnosti osoba s invaliditetom koje osiguravaju poboljšanu dostupnost za osobe s invaliditetom povrh zakonskih zahtjeva. U Kriterijima za dodjelu, kroz sve tri grupe projekata (Infrastruktura u funkciji razvoja lječilišnog i wellness turizma, Infrastruktura aktivnog turizma i Posjetiteljska infrastruktura), u skupini kriterija „Društvena održivost" bodove su ostvarili projektni prijedlozi koji su utvrdili barem jednu specifičnu aktivnost koja doprinosi promicanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom povrh propisanog minimuma poštivanja zakonskih odredbi. Poziv je bio otvoren do 1. ožujka 2023., a projekti su ugovoreni u 2024. Sveukupno je sufinancirano 25 projekata u ukupnom iznosu od 195.886.121,54 eura. Rok za realizaciju projekata je do kraja lipnja 2026. … …izrađen je i objavljen Poziv na dodjelu bespovratnih sredstava „Jačanje održivosti te poticanje zelene i digitalne tranzicije poduzetnika u sektoru turizma"… …U cilju postizanja većeg broja bodova kod ocjenjivanja projektnih prijedloga, Prijavitelji su bili pozvani doprinijeti promicanju pristupačnosti osoba s invaliditetom na način da osmisle aktivnosti za navedenu svrhu. Kao primjer navedene su sljedeće aktivnosti: korištenje načela univerzalnog dizajna, radna mjesta prilagođena osobama s invaliditetom, Brailleovo pismo za slijepe osobe, zvukovna rješenja za slijepe osobe, znakovni jezik za gluhe osobe, educirani prevoditelji za gluhoslijepe osobe koji poznaju sve oblike komunikacije koju koriste gluhoslijepe osobe (taktilni znakovni jezik, pisanje na dlanu i sl.), edukacija zaposlenika za ophođenje s osobama s invaliditetom, tekstovi jednostavni za čitanje i razumijevanje za osobe s intelektualnim teškoćama, dostupnost informacijsko-komunikacijske tehnologije za osobe s invaliditetom, itd. Bodovi su se mogli ostvariti ukoliko se kroz projektne aktivnosti planiralo zapošljavanje osoba s invaliditetom iznad zakonski propisanog minimuma, kao i dodatni bodovi za usavršavanje radnika s invaliditetom. Poziv je bio otvoren do 1. ožujka 2023., a projekti su ugovoreni u 2024. Sveukupno je sufinancirano 55 projekata u ukupnom iznosu od 161.012.653,66 eura. Rok za realizaciju projekata je do kraja lipnja 2026. …kroz Javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstava za razvoj javne turističke infrastrukture u 2024., kao kriterij prihvatljivosti projekta je bilo propisano da projekti moraju ispunjavati sve zakonske uvjete u pogledu promicanja pristupačnosti za osobe s invaliditetom, a u kriterijima odabira, bodove su mogli ostvariti projekti koji doprinose promicanju pristupačnosti javne turističke infrastrukture i to na sljedeći način: a) Projekt predviđa jednu ili više komponenti prilagođenosti javne turističke infrastrukture osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću povrh propisanog poštivanja zakonskih odredbi – 5 bodova; b) Prijavitelj je dostavio pismo potpore projektu od strane udruge koja ima statutom utvrđeno djelovanje u području

izjednačavanja osoba s invaliditetom najmanje godinu dana zaključno s danom objave Poziva – 1 bod. Kroz Javni poziv je sveukupno sufinancirano 14 projekata ukupne vrijednosti 945.892,62 eura. Realizacija projekata se očekuje krajem 2025. …i u narednom razdoblju gdje god će biti primjenjivo, koristit će se kriteriji prihvatljivosti/kriteriji odabira koji su vezani uz razumnu prilagodbu i promicanje pristupačnosti za osobe s invaliditetom.“

5. Molimo dostaviti informacije o provedenom Javnom natječaju za Sufinanciranje projekata udruga u 2024. na koji su se mogle prijaviti i udruge čije je djelovanje vezano uz izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom (izvor/izvori financiranja, dodijeljena sredstva, broj prijavitelja, broj odobrenih projekata, informacije o realizaciji i dr.).

MINTS: „…Javni natječaj za sufinanciranje projekata udruga u turizmu bio je podijeljen na dva programska područja te su na taj način, kroz programsko područje PP2 ciljano bili sufinancirani projekti razvijanja svijesti o pristupačnom turizmu. Prihvatljivi prijavitelji bile su strukovne udruge u turizmu i/ili ugostiteljstvu te udruge čije djelovanje je vezano uz izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom. Sredstva u programskom području PP2 bila su namijenjena sufinanciranju projekata koji doprinose uključivanju osoba s invaliditetom na tržište rada u turizmu, poticanju poslodavaca i turističkih zajednica u turizmu na razvoj pristupačnog turizma kroz aktivnosti kako slijedi: programi usavršavanja i osposobljavanja djelatnika u turizmu, prvenstveno onih koji dolaze u neposredan kontakt s osobama s invaliditetom na temu brige o gostu s invaliditetom (seminari, radionice i drugi oblici stjecanja novih kompetencija, znanja i vještina na temu izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom), programi osposobljavanja i usavršavanja osoba s invaliditetom za rad u turizmu i ugostiteljstvu, radionice za opću javnost na teme sukladno ciljevima Natječaja… …krajnji rok za provedbu prijavljenih projekata 27. lipnja 2025. Temeljem Javnog natječaja dodijeljena su sredstva u ukupnom iznosu od 592.718,28 €. Na Javni natječaj je bilo pristiglo ukupno 47 prijava, od toga po programskom području PP2 – 28 prijava od kojih je bilo ugovoreno 10 projekata u vrijednosti 225.753,39 €…“

Zaključak:

Dugi niz godina upozoravamo kako, unatoč tome što je turizam značajan pokretač gospodarstva Republike Hrvatske, pristupačnost turističke ponude turistima s invaliditetom još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini. Zbog toga, ne samo da se osobe s invaliditetom isključuju iz turističkih iskustava i diskriminiraju u odnosu na ostale turiste i građane, već se i propušta prilika za gospodarski rast kroz razvoj inkluzivne ponude, s obzirom da pristupačan turizam može postati ključna konkurentska prednost destinacije, poboljšati kvalitetu usluge te osigurati dugoročnu održivost sektora. Međunarodna iskustva destinacija koje glase kao pozitivni primjeri pristupačnosti i inkluzivnosti turističke ponude, dokazuju kako za postizanje istinske pristupačnosti nisu dovoljne samo pojedinačne inicijative i projekti, nego sustavna i dugoročna strategija te poduzimanje konkretnih koraka kako bi se svim gostima, bez obzira na vrstu i težinu invaliditeta osigurala jednaka prava i mogućnosti uživanja u prirodnim ljepotama i turističkoj ponudi. Mišljenja smo kako je za razvoj pristupačnog i inkluzivnog turizma koji je preduvjet održive turističke ponude Republike Hrvatske, potrebna snažnija predanost i otvorenija suradnja svih dionika koji sudjeluju u procesu osmišljavanja i kreiranja ponude neke destinacije. Navedeno podrazumijeva javni sektor, koji donosi propise i poticajne mjere za osiguranje pristupačnosti turističke ponude, privatno poslovni sektor koji razvija i nudi turističke proizvode, usluge i sadržaje, lokalnu zajednicu te same turiste, čije potrebe treba zadovoljiti.

Kroz opisanu suradnju s Ministarstvom turizma i sporta, te na temelju informacija i podataka koje nam Ministarstvo svake godine dostavlja, može se zaključiti kako je i tijekom 2024. godine turistički sektor imao na raspolaganju brojne poticajne mjere i mogućnosti te su stvoreni dobri preduvjeti za osiguravanje pristupačnosti i dostupnosti turističke ponude osobama s invaliditetom. Navedeno nas dovodi do zaključka kako je nadležno Ministarstvo prepoznalo važnost pristupačnog i inkluzivnog turizma te uz pohvalu za dosadašnje aktivnosti, preporučujemo nastavak donošenja poticajnih mjera i snažnije promoviranje istih. Kao i prijašnjih godina, preporučujemo dodatne napore usmjeriti u podizanje razine svijesti o ovoj temi kod privatno poslovnog sektora u turizmu i stručnjaka važnih za

kreiranje turističke ponude te s tim u vezi smatramo iznimno vrijednim što se na konferenciju održanu 2024. godine odazvao i velik broj arhitekata.

Mišljenja smo kako je značajnije pomake u osiguranju pristupačnosti turističke ponude moguće ostvariti dodatnim angažmanom lokalne i područne (regionalne) samouprave te turističkih zajednica koje djeluju na lokalnoj i regionalnoj razini.

Preporuke:

1. S obzirom na ponavljanje pritužbi na neodržavanje elemenata pristupačnosti, prije svega na plažama, ponovno preporučujemo da se elementi pristupačnosti (npr. rampe, dizala, platforme, signalizacija, info materijali i dr.) koji su postavljeni radi osiguranja pristupa turističkim sadržajima (npr. plažama, javnim površinama, znamenitostima u dr.), redovno održavaju i provjeravaju kako bi se osigurala njihova funkcionalnost, a poželjno je svake godine predsezonske aktivnosti usmjeriti na analizu stanja i potreba te poboljšanje pristupačnosti svih turističkih sadržaja. Mišljenja smo kako je potrebno planirati i osigurati novčana sredstva u proračunima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave koja će biti namijenjena upravo održavanju elemenata pristupačnosti i koja će se moći koristiti u svrhu uklanjanja prepreka koje se pojave (npr. šljunak i alge na rampama za ulazak u more, dotrajalost platformi, rukohvata, ograda i podnih površina uslijed izloženosti moru i soli i sl.).

2. Preporučujemo da se u aktivnosti usmjerene na poboljšanje pristupačnosti turističke ponude aktivnije i predanije uključe lokalne i regionalne turističke zajednice. Naime, povezivanje turističkih zajednica s lokalnim pružateljima usluga i dionicima koji provode projekte usmjerene na osiguranje pristupačnosti, informiranje o razini pristupačnosti pojedinih sadržaja na destinaciji te kontinuirano educiranje o potrebama i specifičnostima koje proizlaze iz pojedinih vrsta invaliditeta, aktivnosti su kojima turističke zajednice mogu dati znatan doprinos u stvaranju inkluzivnog okruženja i jačanju konkurentnosti svake pojedine destinacije u Republici Hrvatskoj.

3. Preporučujemo Ministarstvu turizma i sporta razmotriti mjere kojima će se u budućnosti potaknuti male iznajmljivače na osiguravanje pristupačnosti svojih smještajnih kapaciteta i drugih sadržaja.

4. Županijama, općinama i gradovima stoga preporučujemo da kroz svoje poticajne mjere privatno-poslovnom sektoru, po uzoru na Ministarstvo turizma i sporta, dodatno boduju/podržavaju one projekte koji su usmjereni na osiguranje pristupačnosti turističkih proizvoda, usluga i sadržaja na svom području. Naglašavamo kako upravo jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave imaju ključnu ulogu u osiguranju pristupačnosti javnih površina, javnih turističkih objekata i znamenitosti, plaža, ali i pristupačnog javnog prijevoza te općenito inkluzivnog okruženja u kojemu neće biti prepreka za lokalno stanovništvo, ali i za turiste s invaliditetom. Stoga, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave preporučujemo da se prilikom izgradnje, obnove i kreiranja sadržaja koji su od značaja za razvoj turističke ponude destinacije, vode načelom univerzalnog dizajna kao osnovnog preduvjeta za inkluzivnu i dugoročno održivu turističku ponudu te tako stvaraju okruženje u kojem neće biti prepreka za osobe s invaliditetom.

5. Kao i u mnogim drugim područjima, preporučujemo u procese osmišljavanja i kreiranja turističke ponude uključiti predstavnike osoba s invaliditetom, jer samo kroz suradnju nositelja vlasti, organizacija civilnog društva i stručnjaka te razmjenu znanja i iskustava je moguće doći do razvoja konkurentne i održive turističke ponude od koje će korist imati svi – kako osobe s invaliditetom, tako i poslovni sektor i društvo u cjelini.

2.17.7. Digitalna pristupačnost i umjetna inteligencija

Potpisivanjem i ratificiranjem KPOSI, RH je preuzela obvezu osobama s invaliditetom osigurati pristupačnost, između ostalog i pristupačnost informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, na ravnopravnoj osnovi, kako bi se OSI osigurao život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Mjere za osiguranje pristupačnosti koje uključuju identifikaciju i uklanjanje prepreka i barijera informacijama i komunikaciji

uključuju, između ostalog: razvijanje, poticanje i praćenje provedbe minimalnih standarda i smjernica za pristupačnost prostora i usluga otvorenih ili namijenjenih javnosti, pružanje obuke interesnim skupinama o pitanjima pristupačnosti s kojima se suočavaju OSI, promicanje drugih odgovarajućih oblika pomoći i potpore OSI kako bi im se osigurao pristup informacijama te promicanje pristupačnosti novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija i sustava, uključujući Internet.

Osiguranje digitalne pristupačnosti postiže se kreiranjem i prilagodbom mrežnih stranica, mobilnih aplikacija i ostalih digitalnih sadržaja i usluga kako bi im svi korisnici mogli pristupiti, koristiti ih i razumjeti bez obzira na vrstu i težinu invaliditeta. Digitalni sadržaji su pristupačni ako osobe s invaliditetom mogu ravnopravno kao i osobe bez invaliditeta pristupiti sadržaju i percipirati informacije i sastavne dijelove korisničkog sučelja, ako tim sučeljem mogu upravljati te ako mogu razumjeti informacije i način rada korisničkog sučelja.

Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (NN, br. 17/2019; dalje u tekstu: Zakon o pristupačnosti) na snazi je od 2019. godine. Na taj način je u RH preuzeta Direktiva (EU) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora (Tekst značajan za EGP) (SL L 327, 2. 12. 2016.). Zakonom se utvrđuju mjere kojima se osigurava pristupačnost mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (dalje u tekstu: mobilne aplikacije) korisnicima, osobito osobama s invaliditetom i starijim osobama. Tijelo državne uprave nadležno za razvoj digitalnog društva, odnosno MPUDT, na temelju podataka koje mu je dostavio Povjerenik za informiranje, podnijelo je u prosincu 2024. godine Europskoj komisiji drugo izvješće Republike Hrvatske o rezultatima praćenja, uključujući i izmjerene podatke, kao i informacije o nadzoru. Izvješće se podnosi sukladno čl. 8. Direktive (EU) 2016/2102 Europskog parlamenta i Vijeća, a sukladno čl. 11. Zakona o pristupačnosti. Izvješće se odnosi na propisano razdoblje od 23. prosinca 2021. do 22. prosinca 2024. godine. Konačni sveukupni utvrđeni osnovni statistički skup iz kojeg je utvrđen uzorak za pojednostavljeno praćenje u svrhu izrade ovog Izvješća činilo je ukupno 1.902 tijela javnog sektora, unutar kojeg je, za potrebe daljnjeg utvrđivanja reprezentativnog i raznolikog uzorka utvrđen udio svih tijela prema razinama upravljanja / odgovornosti (središnja, regionalna i lokalna) i prema kategorijama javnih službi. Temeljni uzorak za praćenje sastoji se od 155 mrežnih stranica za pojednostavljeno praćenje, 18 mrežnih stranica za dubinsko praćenje i 10 mobilnih aplikacija.

Sukladno prikupljenim podatcima i prikazanim rezultatima, vidljivo je kako je najveća prosječna pristupačnost u djelatnosti zdravstva (74%) i socijalne zaštite (64%), dok su najniže srednje vrijednosti zabilježene u području odgoja, obrazovanja, znanosti i sporta (28%) te javnog reda i sigurnosti (29%). Najviše vrijednosti pojedinačnih mrežnih stranica tijela javnog sektora zabilježene su u području javnog reda i sigurnosti te zdravstva (90%), dok su najmanje pristupačne stranice utvrđene u djelatnosti zaštite okoliša, rekreacije i kulture (28%) te unaprjeđenja stanovanja i zajednice (29%). Gledajući po regijama, prosječne vrijednosti pristupačnosti su za sve regije uglavnom izjednačene, no Sjeverna Hrvatska bilježi najvišu prosječnu vrijednost (74%), a Grad Zagreb najnižu (63%). Za praćena tijela javnog sektora po razinama (uključujući lokalnu razinu i Grad Zagreb), prosječni rezultati su ujednačeni, no ipak su na razini Grad Zagreb (71%) ostvareni prosječno najbolji rezultati, dok su nešto lošiji zabilježeni na lokalnoj razini (64%). Evidentno je kako se prosječni rezultati gotovo ne razlikuju ako praćena tijela javnog sektora podijelimo po regijama ili po razinama. Za potrebe dubinskog/detaljnog praćenja analizirano je 18 mrežnih stranica za dubinsko praćenje i 10 mobilnih aplikacija. Rezultati potvrđuju relativno visoku utvrđenu digitalnu pristupačnost većine praćenih tijela. Načelno, utvrđena je najveća razina digitalne pristupačnosti pri aplikaciji m-knjižnica (Gradska knjižnica Rovinja; 64%) te GeoHrvatska Državne geodetske uprave (60%). S druge strane, nisku razinu pristupačnosti ostvarile su aplikacije Moj Zagreb Grada Zagreba (38%), MUP - Sigurnost i povjerenje 3 (33%) i e-Karton (gdje nije bilo u mogućnosti napraviti valjanu procjenu zbog njenog ograničenog pristupa; 15%). Ovo 2. Izvješće Republike Hrvatske Europskoj komisiji o usklađenosti mrežnih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora sa zahtjevima pristupačnosti objavljeno je i dostupno na mrežnim stranicama Povjerenika za informiranje putem poveznice:

https://pristupinfo.hr/wp-content/uploads/2024/12/2024-12-23-IZVJESCE-REPUBLIKE-HRVATSKE-O-DIGITALNOJ-PRISTUPACNOSTI.pdf?x17871 .

Preporuke:

Od stupanja na snagu Zakona o pristupačnosti kontinuirano se prati njegova provedba (praksa prilagodbe mrežnih stranica, mobilnih aplikacija i ostalih digitalnih sadržaja i usluga kako bi im svi korisnici mogli pristupiti, koristiti ih i razumjeti bez obzira na vizualne, slušne, motoričke ili kognitivne poteškoće). Na temelju saznanja i iskustava stečenih provođenjem aktivnosti iz djelokruga Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, kao i iz objavljenog 1. i 2. Izvješća Republike Hrvatske Europskoj komisiji o usklađenosti mrežnih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora sa zahtjevima pristupačnosti, može se zaključiti kako su trenutni normativni okvir i aktivnosti provedene proteklih godina, uz sve izazove i još uvijek postojeće prepreke, donijeli pozitivne pomake u osiguranju digitalne pristupačnosti javnih tijela, ali još uvijek postoje izazovi koje je potrebno svladati. Prije svega, preporučujemo da se u osmišljavanje i testiranje rješenja kojim će se osigurati digitalna pristupačnost još intenzivnije uključe osobe s invaliditetom i njihovi predstavnici, svih vrsta oštećenja, a preporučujemo i dodatna educiranja i jačanje kapaciteta zaposlenika i stručnjaka koji su zaduženi za stvaranje digitalnih sadržaja u javnim tijelima.

U odnosu na poslovni sektor i pružatelje različitih usluga kod kojih je još uvijek niska razina digitalne pristupačnosti, preporučujemo osmišljavanje mjera i provođenje aktivnosti usmjerenih ne samo na motiviranje, nego i na stvaranje obveze i poslovnih subjekata da svoje digitalne proizvode i usluge učine pristupačnima osobama s invaliditetom.

Utjecaj umjetne inteligencije na prava osoba s invaliditetom

Umjetnu inteligenciju (u daljnjem tekstu: UI) definiramo kao sposobnost nekog uređaja da oponaša ljudske aktivnosti poput zaključivanja, učenja, planiranja i kreativnosti. UI omogućuje tehničkim sustavima percipiranje okruženja, uzimanje u obzir onog što vide i rješavanje problema kako bi postigli neki cilj. Računalo prima podatke (koji su već pripremljeni ili prikupljeni s pomoću vlastitih senzora, npr. fotoaparata), obrađuje ih i daje odgovore. Sustavi UI mogu u određenoj mjeri prilagoditi svoje ponašanje analiziranjem prethodnih situacija i samostalnim radom.

S obzirom da će ubrzani razvoj umjetne inteligencije utjecati, odnosno već danas utječe na ostvarivanje i zaštitu, ali dovodi i do mogućeg kršenja prava i diskriminacije OSI, važno je donositi mjere i poduzimati aktivnosti kojima će se spriječiti diskriminacija i osigurati da razvoj UI doprinese neovisnom življenju OSI. Naime, provođenjem aktivnosti iz djelokruga POSI upoznati smo s brojnim pozitivnim primjerima koji pokazuju kako brzi razvoj i uporaba UI može utjecati na poboljšanje kvalitete života, omogućiti neovisno življenje OSI i pomoći u inkluziji u svim životnim područjima. Na primjer, uređaji koji pomažu osobama s demencijom ili Alzheimerovom bolešću podsjećaju ih na uzimanje lijekova i održavaju u svakodnevnim životnim zadatcima. Također, alati kao što su pretvarači govora u tekst, automatski titlovi i drugi uređaji za poboljšanje pristupačnosti čine digitalne platforme i usluge lakše dostupnima OSI. U obrazovanju, prilagodljive platforme pružaju DTUR u razvoju individualiziranu podršku u učenju i svladavanju životnih vještina, omogućujući im da uče u vlastitom tempu i s dodatnim pojašnjenjima kad je to potrebno. Za osobe s oštećenjem vida ili pokretljivosti, navigacijski sustavi koje pokreće UI čine kretanje javnim prostorima sigurnijim i lakšim. Također, UI alati omogućuju prilagodbu radnih mjesta, poboljšavajući profesionalnu inkluziju, dok roboti i chatbotovi nude emocionalnu podršku. Na kraju, UI pomaže i u zdravstvenoj zaštiti, omogućujući brže dijagnosticiranje bolesti te preporuke za liječenje i rehabilitaciju. Ovi i brojni drugi primjeri pokazuju kako umjetna inteligencija može uklanjati prepreke i doprinijeti kvaliteti života OSI, čineći okruženje pristupačnijim i inkluzivnijim. Zbog svega navedenoga, mora se voditi računa i o rizicima i specifičnim izazovima novih tehnologija koji mogu dovesti do diskriminacije OSI i kršenja ljudskih prava, povrede privatnosti, manipulacije i općenito negativnih utjecaja. Naime, iskustva pokazuju kako pojedini sustavi utemeljeni na UI koji se koriste prilikom selekcije potencijalnih zaposlenika isključuju OSI. Do navedenog dolazi zbog toga što

podatci/inputi na kojima UI funkcionira i donosi odluke, ne obuhvaćaju određene skupine koje su povijesno nedovoljno zastupljene u pojedinim istraživanjima ili npr. kao zaposlenici (poput OSI) nedostaju u skupovima podataka, što znači da ih stroj/UI alat neće vidjeti kao prikladne kandidate za pozicije. Moguće je i da se teškoća koju OSI ima gleda kao otegotna okolnost, bez da se vodi računa o mogućnostima i obvezi osiguranja razumne prilagodbe. Također, UI može pogrešno procijeniti rizik temeljen na vrsti invaliditeta, što može dovesti do negativnih posljedica poput odbijanja kredita, povećanja premija osiguranja ili ukidanja socijalnih naknada. U nekim slučajevima, alati koji koriste UI mogu otežati pristup digitalnim platformama OSI, primjerice zbog prepoznavanja netipičnog izgleda lica, naglaska ili govora. Dodatno, problemi s prepoznavanjem naglaska kod nagluhih osoba ili pogrešno tumačenje znakovnog jezika mogu dovesti do komunikacijskih barijera. Manipulativne tehnike vođene umjetnom inteligencijom predstavljaju poseban rizik, jer mogu narušiti autonomiju OSI, koje su često izloženi online agresiji i zlostavljanju. Ovi izazovi zahtijevaju dodatnu pažnju u razvoju umjetne inteligencije, kako bi se osigurao ravnopravan pristup i zaštita svih korisnika. Stoga je iznimno važno u predstojećem razdoblju postići ravnotežu koja će omogućiti da uporaba UI intenzivnije utječe na poboljšanje kvalitete života OSI, ali da se kroz normativni okvir i kreiranje alata koji se koriste umjetnom inteligencijom osigura etičnost i poštivanje ljudskih prava, privatnosti i integriteta osoba s invaliditetom.

Akt Europske unije o umjetnoj inteligenciji

Akt EU-a o umjetnoj inteligenciji je prva pravno obvezujuća, sveobuhvatna legislativa o umjetnoj inteligenciji, koja će regulirati utjecaj sustava UI na zdravlje, sigurnost i temeljna prava. Europska mreža tijela za jednakost Equinet, čiji je član i POSI, ocijenila je da bi Akt o umjetnoj inteligenciji mogao biti jedinstvena prilika za jačanje zaštite jednakosti dajući tijelima za jednakost bitne informacije za bolje praćenje, otkrivanje i rješavanje algoritamske diskriminacije i povećanje učinkovitosti zaštite putem postojećeg zakona o jednakosti uz strogu provedbu i sankcije predviđene Aktom.

Akt o umjetnoj inteligenciji stupio je na snagu 1. kolovoza 2024. i u potpunosti će se početi primjenjivati dvije godine kasnije, uz neke iznimke: zabrane će stupiti na snagu nakon šest mjeseci, pravila upravljanja i obveze za modele umjetne inteligencije opće namjene počet će se primjenjivati nakon 12 mjeseci, a pravila za UI sustave ugrađene u regulirane proizvode nakon 36 mjeseci. Kako bi olakšala prelazak na novi regulatorni okvir, EK je pokrenula Pakt o umjetnoj inteligenciji, dobrovoljnu inicijativu kojom se nastoji poduprijeti buduća provedba i poziva razvojne programere umjetne inteligencije iz Europe i šire da unaprijed ispune ključne obveze iz Akta o umjetnoj inteligenciji.

Možemo istaknuti kako je ovaj Akt obvezujući za programere i implementatore određenih sustava umjetne inteligencije već od početka 2025. godine. Njime se nastoji potaknuti odgovoran razvoj i korištenje umjetne inteligencije u EU. Svrha mu je zajamčiti da sustavi UI budu sigurni i pouzdani te u skladu s etičkim načelima. Aktom o umjetnoj inteligenciji želi se osigurati odgovoran razvoj i upotreba sustava umjetne inteligencije, a pravilima koje sadrži uvode se obveze za dobavljače tehnologije umjetne inteligencije i subjekte koji takve tehnologije uvode te se uređuje odobravanje sustava umjetne inteligencije na jedinstvenom tržištu EU-a. Aktom se odgovara na rizike povezane s umjetnom inteligencijom, kao što su pristranost, diskriminacija i nedostaci u pogledu odgovornosti, promiču se inovacije i potiče se uvođenje umjetne inteligencije.

Odredbe čl. 77. sadrže antidiskriminacijske odredbe – propisuju nadzor i provedbu obveza sukladno pravu EU i spominje tijela za jednakost. Tijela za jednakost ne pružaju podršku tijelima za nadzor tržišta, nego pružaju podršku žrtvama. Tijela za nadzor tržišta mogu opozvati proizvode i usluge, ali ako proizvodi krše načela nediskriminacije, surađivat će s tijelima za jednakost. Ukoliko tijelo za nadzor tržišta identificira rizik za zaštitu i jednakost, pružatelji i programeri trebaju surađivati s tijelima za jednakost. Bit će potrebno provesti praktično ispitivanje različitih načina na koje će različiti akteri u lancu vrijednosti umjetne inteligencije (npr. tehnološke tvrtke) i različita tijela uključena u regulatorni nadzor lanca, odnosno tijela za nadzor tržišta (čl. 74.) i Tijela za zaštitu temeljnih prava (čl. 77.) primjenjivati tehničke zahtjeve i pravne obveze Akta. Potrebno je ispitati kako se može koristiti Akt o

umjetnoj inteligenciji za istraživanje pristranosti i diskriminacije umjetne inteligencije. Tehnički standardi opisuju pravila i zahtjeve koji osiguravaju kvalitetu i sigurnost proizvoda. Definiraju ih organizacije koje postavljaju standard, a s njima se usklađuju proizvođači i pružatelji usluga na dobrovoljnoj osnovi kao što su Europski odbor za standardizaciju.

Javna tijela nadležna za zaštitu temeljnih prava sukladno Aktu o umjetnoj inteligenciji

Odredbom čl. 77. st. 2. Akta o umjetnoj inteligenciji propisano je da su države članice do 2. studenoga 2024. godine morale odrediti i objaviti popis tijela javne vlasti ili javnih tijela nadležnih za nadzor i provedbu obveza vezanih uz zaštitu temeljnih prava pri korištenju visokorizičnih sustava umjetne inteligencije. Taj popis dostavljen je EK i drugim državama članicama te će se redovito ažurirati. Sukladno ovoj obvezi, RH odredila je sljedeća tijela kao nadležna: Pučki pravobranitelj, Pravobranitelj za djecu, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, Agencija za zaštitu osobnih podataka, Državno izborno povjerenstvo i Agencija za elektroničke medije. Ovaj korak osigurava usklađenost RH s europskim pravilima i doprinosi zaštiti temeljnih prava građana u kontekstu razvoja i primjene umjetne inteligencije.

Očekuje se kako će Vlada RH u sljedećem razdoblju donijeti nacionalni okvir za razvoj UI pri čemu će se uzeti u obzir i Preporuke vijeća za umjetnu inteligenciju OECD-a. Također, na nacionalnoj razini primjenjivat će se odredbe usvojenog Akta o umjetnoj inteligenciji. Navedenim mjerama i aktivnostima omogućit će se pravilan okvir za odgovornu integraciju umjetne inteligencije u gospodarstvo i društvo, uz poštivanje europskih vrijednosti i zaštitu temeljnih prava građana.

Zaključak i preporuke:

Brojni pozitivni učinci koje brzi razvoj i uporaba umjetne inteligencije, automatizirano donošenje odluka i tehnologija strojnog učenja mogu imati na živote osoba s invaliditetom, poticaj su za ulaganje dodatnih napora usmjerenih na osiguranje učinkovite provedbe antidiskriminacijskih odredbi Akta o umjetnoj inteligenciji i svladavanje rizika i izazova kojima razvoj umjetne inteligencije dovodi u pitanje ljudska prava osoba s invaliditetom.

1. Preporučujemo da se u provedbu antidiskriminacijskih odredbi Akta na nacionalnoj razini, u izradu nacionalnog okvira za razvoj umjetne inteligencije, ali prije svega i u razvoj novih tehnologija (projektiranje i testiranje softwera, unos podataka) - aktivno uključe predstavnici osoba s invaliditetom. Samo na taj način može se osigurati da razvoj i uporaba umjetne inteligencije budu u skladu s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te da alati koji se kreiraju budu u stanju prepoznati različitosti koje proizlaze iz invaliditeta na način koji neće biti diskriminirajući i isključujući.

2. Preporučujemo educirati i informirati osobe s invaliditetom o prednostima, nedostatcima, rizicima, ali i načinu funkcioniranja umjetne inteligencije, jer čak i kada osoba sama odabere koristiti alat umjetne inteligencije, iznimno je važno da razumije kako on funkcionira i kako se koristi, a u slučajevima gdje alat umjetne inteligencije koristi neka treća strana na osobi s invaliditetom, važno je to znati prepoznati i uočiti eventualnu zlouporabu ili diskriminaciju na temelju invaliditeta.

Sudjelovanje u aktivnostima i događanjima

S obzirom na opisanu važnost digitalne pristupačnosti i utjecaj koji razvoj UI-a ima na živote OSI, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je tijekom 2024. godine sudjelovao na nekoliko događanja koja su poslužila za razmjenu iskustava i jačanje stručnih kapaciteta u odnosu na ove teme.

Europska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI) organizirala je **webinar o umjetnoj inteligenciji i njezinom utjecaju na prava osoba s invaliditetom.** Radna skupina ENNHRI-a koja se bavi praćenjem provedbe KPOSI organizirala je ovaj webinar kako bi se predstavnicima i djelatnicima nacionalnih institucija koje se bave zaštitom prava OSI pružile korisne informacije i podijelila iskustva o utjecaju sve bržeg napretka tehnologije umjetne inteligencije na ostvarivanje i zaštitu, ali i kršenje

prava OSI. Poseban naglasak je stavljen na ulogu nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava u svladavanju potencijalnih rizika i izazova te zagovaranju stvaranja normativnog okvira i praksi koji će osigurati da razvoj umjetne inteligencije dovede do snažnije zaštite od diskriminacije osoba s invaliditetom i njihovog učinkovitijeg uključivanja u život zajednice, bez ugrožavanja i kršenja ljudskih prava OSI.

Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, u suradnji s Povjerenikom za informiranje, krovnim nacionalnim organizacijama osoba s invaliditetom i Državnom školom za javnu upravu, organiziralo je petu godinu za redom **okrugli stol „Digitalna pristupačnost od zakona do prakse“** koji je održan online 24. rujna 2024. godine. Na okruglom stolu okupilo se više od 230 sudionika, kojima su kao i prijašnjih godina prikazani rezultati relevantnih projekata koji mogu poslužiti kao primjeri dobre prakse u području digitalne pristupačnosti, a kroz raspravu sudionika iznesena su mišljenja i konkretni prijedlozi za unaprjeđenje digitalne pristupačnosti u predstojećem razdoblju. Predstavljajući iskustva i perspektive u ovom području, panelisti su, između ostalog, predstavili aktivnosti usmjerene na pripremu relevantnih izvješća o provedbi Zakona koji tijela javnog sektora obvezuje na osiguranje digitalne pristupačnosti, uz isticanje strateških dokumenata važnih za ovo područje. Posebno su zanimljivi predstavljeni rezultati upitnika koji je Povjerenik za informiranje proveo sa 601 tijelom javne vlasti. Rezultati upitnika, između ostalog, ukazuju kako postoji potreba za većim uključivanjem osoba s invaliditetom u osmišljavanje i testiranje rješenja kojim će se osigurati digitalna pristupačnost, a posebno se ističe jasno identificirana potreba za educiranjem i jačanjem kapaciteta zaposlenika i stručnjaka u javnim tijelima koji su zaduženi za stvaranje digitalnih sadržaja. Zajednički zaključak svih koji su pratili ispunjavanje obveza osiguranja digitalne pristupačnosti je kako je proteklih godina postignut značajan napredak u području digitalne pristupačnosti, ali još uvijek postoje izazovi koje je potrebno svladati. Savjetnik pravobranitelja održao je izlaganje na temu „Digitalni svijet i osobe s invaliditetom – iskustva Pravobranitelja za osobe s invaliditetom“ tijekom kojega je podijelio korisne informacije i iskustva stečena provodeći aktivnosti iz djelokruga Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Uz prikaze slučajeva u kojima je utvrđena sumnja na diskriminaciju zbog uskrate razumne prilagodbe i neosiguravanja pristupačnosti digitalnim sadržajima i uslugama, predstavljeni su konkretni primjeri kojima su okupljeni upoznati sa utjecajem brzog razvoja umjetne inteligencije na živote osoba s invaliditetom. Uz brojne pozitivne primjere kojima UI utječe na poboljšanje kvalitete života i omogućuje neovisno življenje osoba s invaliditetom, upozoreno je i na rizike te specifične izazove novih tehnologija koji mogu dovesti do kršenja ljudskih prava i diskriminacije osoba s invaliditetom.

Od 29. do 31. svibnja 2024. godine u Ljubljani je za članove radne skupine Equineta zadužene za razvoj komunikacijske strategije i prakse, održan **edukacijski trening „Practical & Ethical Issues Surrounding the Use of AI in Communication“.** Na edukaciji je kao član radne skupine sudjelovao savjetnik pravobranitelja s ciljem upoznavanja sa sve bržim razvojem tehnologije koja se bazira na umjetnoj inteligenciji te radi stjecanja vještina kojima će na učinkovit i etički način moći koristiti UI kao alat za zaštitu ljudskih prava i suzbijanje diskriminacije. S obzirom da UI donosi brojne promjene u načinu rada u svim područjima, pa tako i u komunikaciji, dvodnevna obuka poslužila je stjecanju vještina i znanja o učinkovitoj primjeni alata baziranoj na UI, a članovima radne skupine prikazani su brojni primjeri pomoću kojih su mogli bolje razumjeti i podići razinu svijesti o načinu funkcioniranja ove vrste tehnologije. Navedeno je nužno kako bi u svom radu vodili računa o svim etičkim izazovima koji se moraju uzeti u obzir, posebno u području komuniciranja o ljudskim pravima i jednakosti.

2.17.8. Pristupačno stanovanje

Rast cijena nekretnina i najma dovele su do smanjenja mogućnosti ostvarenja želje za vlastitim domom brojnih mladih osoba s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju. Stoga je 2024. godina obilježena brojnim upitima upućenima POSI o eventualnim olakšicama koje osobe s invaliditetom mogu koristiti prilikom rješavanja stambenog pitanja kao i načinima na koje mogu podnijeti zahtjev za najam i korištenje stanova i kuća u državnom ili vlasništvu jedinica lokalne samouprave. U odnosu na raspolaganje i korištenje nekretnina u vlasništvu jedinica lokalne samouprave (gradova i općina),

većina jedinica lokalne samouprave iste dodjeljuje u najam putem javnih natječaja. Nakon zaprimljenih prijava zainteresiranih građana, jedinice lokalne samouprave utvrđuju liste prvenstva na temelju kojih se nekretnine daju u najam. Učestalost raspisivanja takvih natječaja, kao i uvjeti za prijavitelje, razlikuju se za svaku jedinicu lokalne samouprave, ovisno o specifičnostima svake lokalne sredine (potrebe i interes, raspoloživi stambeni fond i sl.). U odnosu na saznanja prikupljena kroz savjetovanja sa strankama te zaprimljena izvješća jedinica lokalne samouprave prilikom upućenih preporuka, razvidno je da broj zainteresiranih i same potrebe za stambenim zbrinjavanjem u većini jedinica nadmašuju dostupan i raspoloživi stambeni fond.

Odredbe KPOSI obvezuju države potpisnice da OSI i DTUR osiguraju primjeren i odgovarajući životni standard za njih i njihove obitelji. Konvencijom se države potpisnice, pa tako i RH, obvezuju osigurati pristup javnim programima stambenoga zbrinjavanja te poduzimati mjere kojima će se pomoći pri ostvarivanju i zaštiti prava kojima se osigurava zadovoljavanje potreba koje proizlaze iz invaliditeta. U više obraćanja OSI i obitelji DTUR tijekom 2024. godine, koje je POSI zaprimio, te tijekom postupanja uputio preporuke za pomoć pri iznalaženju primjerenog rješenja stambenog zbrinjavanja, čak i uz iskazanu volju i ažurnost same jedinice lokalne samouprave, te unatoč tome što su obitelji DTUR i OSI ispunjavali formalne uvjete za redovno ili izvanredno stambeno zbrinjavanje, popunjenost kapaciteta svih jedinica raspoloživog stambenog fonda bila je glavna zapreka pri realizaciji samog prava na stambeno zbrinjavanje.

Primjer iz prakse (1): POSI-u se obratila udruga koja okuplja djecu s teškoćama u razvoju i članove njihovih obitelji, ukazujući na izazovne životne okolnosti u kojima se nalaze majka i šestogodišnje DTUR koja ih je zamolila za podršku u iznalaženju rješenja kojim bi im se osiguralo primjereno i pristupačno stambeno zbrinjavanje. U zaprimljenom obraćanju udruga pojašnjava kako majka i dijete nakon razvoda braka žive kod njezinih roditelja u malom mjestu u Slavoniji, dok je protiv bivšeg supružnika u tijeku kazneni postupak radi prijetnji nasiljem te navedena činjenica dodatno otežava njihovu životnu situaciju. Kroz dodatnu komunikaciju s majkom saznajemo kako njezino dijete ima teški oblik invaliditeta i svakodnevno pohađa rehabilitacijske programe koje pruža lokalna udruga u svojim prostorima u gradu udaljenom 30-ak kilometara od mjesta gdje trenutno žive s njezinim roditeljima, a u istom gradu dijete redovito pohađa medicinske i liječničke preglede i terapije, što sve skupa podrazumijeva gotovo svakodnevnu vožnju od 60-ak kilometara. Uz navedeno, u rujnu dijete kreće u osnovnu školu, a s obzirom na teškoće koje dijete ima i potrebe osiguranja primjerene podrške tijekom obrazovanja, škola koju će dijete pohađati također se nalazi u gradu. Opisana potreba za svakodnevnim odlascima u grad predstavlja sve veći izazov ovoj obitelji, kako zbog troškova prijevoza koji su ogroman financijski teret, tako i zbog lošeg utjecaja na zdravlje i narušavanje kvalitete života djeteta. Naime, majka ukazuje da će od jeseni svakodnevna vožnja od malog slavonskog mjesta u kojem žive do grada uvelike otežati usklađivanje školskih obveza s rehabilitacijskim programima i medicinskim terapijama, a s obzirom da se radi o djetetu s težim razvojnim teškoćama, svakodnevno višesatno boravljenje u vozilu predstavlja sve veći izazov u smislu otežane brige i skrbi te pogoršanja zdravstvenog stanja. Zbog svega prethodno navedenog, majka ističe kako bi u najboljem djetetovom interesu bilo preseljenje u pristupačan stan u gradu ili njegovu neposrednu blizinu, s obzirom da bi tako živjeli bliže školi koju će dijete pohađati i blizu pružatelja svih medicinskih, rehabilitacijskih i socijalnih usluga koje su nužne za njegov razvoj. U odnosu na opisane okolnosti, stranka je savjetovana o uvjetima i načinima ostvarivanja prava na stambeno zbrinjavanje, kako kroz programe na nacionalnoj razini (stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji, izvanredno stambeno zbrinjavanje, trajno stambeno zbrinjavanje sukladno Zakonu o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima), tako i kroz one na lokalnoj i regionalnoj razini. Također, POSI je uputio preporuku kojom je MPGI-u, područnoj i lokalnoj samoupravi preporučeno da uzmu u obzir životne okolnosti u kojima se nalazi ova obitelj te da kroz otvorenu komunikaciju sa strankom, ali po potrebi i kroz međusobnu komunikaciju i suradnju, osmisle i realiziraju rješenje kojim će se osigurati pristupačno i primjereno rješenje stambenog pitanja ove majke i njezina djeteta te da na taj način osiguraju da dijete s težim oblikom invaliditeta ima pristup stanovanju, obrazovanju, nužnim rehabilitacijskim programima i primjerenoj zdravstvenoj zaštiti. Preporučeno je ovu obitelj savjetovati o mogućnostima koje postoje u programima stambenog

zbrinjavanja, kako redovnim, tako i izvanrednim, te ujedno u slučaju potrebe pomoći u svim radnjama koje je potrebno provesti radi realizacije nekog od mogućih rješenja. U odgovoru POSI-u grad je odgovorio kako nema raspoloživih socijalnih stanova te je uputio na županijsku službu nadležnu za stambeno zbrinjavanje na potpomognutim područjima, a pred kojom je majka podnijela zahtjev za stambeno zbrinjavanje i nalazi se na listi prvenstva. U nedostatku raspoloživih i pristupačnih stambenih jedinica, obitelji djece s teškoćama u razvoju koje posjeduju zemljište, a koja su dovoljno blizu gradova sa rehabilitacijskim programima i zdravstvenom zaštitom, odlučuju se na stambeno zbrinjavanje darovanjem i ugradnjom građevinskog materijala. Jedan od takvih primjera u kojima je POSI postupao opisan je u nastavku.

Primjer iz prakse (2): POSI-u se obratila samohrana majka dvoje djece. U svome obraćanju ukazuje da je jedan od djece mlada osoba s invaliditetom kojoj je dijagnosticiran poremećaj iz spektra autizma te da je zbog više vrsta teških oštećenja zdravlja potpuno ovisan o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba, a s obzirom na isto, ona kao majka ima priznat status roditelja njegovatelja. Nadalje, majka pojašnjava da je njezinoj obitelji rješenjima nadležnog upravnog odjela županije iz 2021. godine priznato pravo na stambeno zbrinjavanje na potpomognutom području darovanjem građevnog materijala za izgradnju obiteljske kuće na građevinskom zemljištu u njezinom vlasništvu, kao i pravo na stambeno zbrinjavanje organiziranom ugradnjom građevnog materijala za izgradnju obiteljske kuće. Majka, nadalje, pojašnjava: *„… nakon potpisivanja Ugovora slijedi isporuka materijala i početak gradnje. … proteklo vrijeme od gotovo tri godine od utvrđivanja prava do dobivanja Ugovora… Trenutno moja obitelj i ja boravimo kao podstanari u kući koja se prodaje. Stanodavac nas je obavijestio o potrebi iseljenja, što nam zbog trenutnog statusa nije moguće. Moj sin ima dijagnosticiran autizam, a naše financijsko stanje nam ne omogućava pronalaženje novog podstanarskog smještaja.“* te moli Pravobranitelja za pomoć i poduzimanje radnje iz svoje nadležnosti.

POSI je uputio nadležnom MPGI-u pismeno kojim je preporučeno žurno poduzimanje aktivnosti s ciljem realizacije prava na stambeno zbrinjavanje koje je obitelji priznato rješenjima iz 2021. godine i utvrđeno Ugovorom o darovanju i organiziranoj ugradnji građevnog materijala (isporuka materijala, organiziranje ugradnje, izbor izvođača radova…), a sve kako bi se što žurnije započelo sa izgradnjom obiteljske kuće. MPGI je dostavilo izvješće o poduzetim aktivnostima na temelju upućene preporuke, u kojemu, u bitnome navode*: „U pripremi je raspisivanje natječaja za izvoditelje radova te se potpisivanje ugovora očekuje po okončanju postupka. Nakon okončanja postupka javne nabave i sklapanja ugovora sa izvođačem radova isti će biti uveden u posao.“*

Također, u prethodnim izvještajnim razdobljima posebno smo isticali sve težu dostupnost stanovanja osobama s invaliditetom s područja Grada Zagreba i učestala obraćanja POSI za pomoć u stambenom zbrinjavanju na području grada Zagreba. Ukazali smo i na činjenicu permanentnog gubitka stambenog fonda raspoloživog za stambeno zbrinjavanje OSI uvjetovano s jedne strane povratom brojnih nekretnina državi s kojima je Grad Zagreb raspolagao i u svrhu stambenog zbrinjavanja, a s druge strane pogodnostima koje sudionicima Domovinskog rata sukladno Zakonu o pravima hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji (NN, br. 121/17, 98/19 i 84/21 i 156/23) i Uredbom o stambenom zbrinjavanju članova obitelji smrtno stradalih i nestalih hrvatskih branitelja te hrvatskih ratnih vojnih invalida i dragovoljaca iz Domovinskog rata (NN, br. 57/18, 147/20 i 132/24) i daju mogućnost otkupa stanova koje koriste kao najmoprimci po povoljnim uvjetima i uz znatne olakšice (detaljnije opisano u Izvješću o radu POSI za 2022. godinu). Suočen s povećanim potrebama za stanovima - građanima koji zbog socijalnih i drugih obilježja (zdravstveno stanje, invaliditet) ne mogu na drugi način riješiti svoje stambeno pitanje, a nastojeći kriterije za dodjelu stanova učiniti pravednijim - novom Odlukom o najmu uvodi dvije kategorije - priuštivo stanovanje i stanovanje na temelju socijalno zdravstvenih kriterija. Bitni učinak Odluke je uvođenje nekoliko kategorija najamnine ovisno o primanjima po članu obitelji. Izvješće o radu POSI za 2023. godinu sadrži detaljniji osvrt na Odluku kao i prijedloge POSI kojima se osigurava veća dostupnost u dodjeli stanova u najam osobama s invaliditetom. Prijedlozi su u cijelosti prihvaćeni. Grad Zagreb je najavio da će u zadnjem tromjesečju 2024. godine objaviti javni natječaj za dodjelu stanova. Međutim, Visoki upravni sud je u postupku ocjene zakonitosti općeg akta

pokrenutog na prijedlog članova jedne udruge presudom oznake, Usoz-25/24-8 u studenom 2024. u cijelosti ukinuo Odluku o najmu stanova Grada Zagreba iz listopada 2023. godine Obrazlažući presudu Sud između ostaloga, u bitnome, u točkama 24. i 25. navodi:

"…24. Radi toga je, neovisno jesu li razlozi osporavanja osnovani ili nisu, Sud cijelu Odluku utvrdio nezakonitom, jer sukladno dosljednoj praksi ovoga Suda sama za sebe i po sebi, statutarna odredba, bez odgovarajuće odredbe zakona koji uređuje konkretno područje i koje predstavničko tijelo ovlašćuje da svojim općim aktom nastavno uredi to područje, ne predstavlja valjani pravni temelj za donošenje predmetne odluke.

25. Ovakav propust, stoga čini cijelu Odluku nezakonitom, jer statutarna odredba sama po sebi, bez odgovarajuće materijalno-pravne osnove ne može biti valjana osnova za donošenje općeg akta. Navedeno utvrđenje ne dovodi u pitanje pravo odnosno obvezu jedinice samouprave da propiše uvjete i mjerila za davanje u najam stanova u njihovu vlasništvu, pridržavajući se pritom mjerodavnih zakonskih odredaba koje se odnose na nadležnost tijela jedinica samouprave, kao i obvezni sadržaj općih akata, u koji, među ostalim, ulazi i zakonska osnova za njegovo donošenje, a što je u konkretnom slučaju izostalo…"

Napominjemo da je navedena presuda Visokog upravnog suda razočarala i obeshrabrila one osobe s invaliditetom koje zbog zapreke propisane prethodnom Odlukom (najmanje 10 godina prijavljeno prebivalište ili činjenice da su bilo kada oni ili članovi njihovog kućanstva posjedovali nekretninu bez koje su ostali spletom nepovoljnih životnih okolnosti) nisu mogli ostvariti pravo na najam stana bez obzira na životno ugrožavajuće uvjete. Odluka o najmu iz 2023. godine kojom su spomenute zapreke otklonjene vratila je mnogima od njih nadu da se mogu javiti na natječaj za dodjelu stanova koji je Grad Zagreb najavio za zadnji kvartal 2024. godine. Upravo za ovu kategoriju građana presuda je imala nepovoljan učinak zbog prolongiranja objave natječaja za dodjelu stanova u vlasništvu Grada Zagreba. Budući da je skupština Grada Zagreba u siječnju 2025. izglasala novu Odluku o najmu stanova koja je stupila na snagu u veljači 2025. godine, za očekivati je i intenziviranje priprema za objavu natječaja za dodjelu stanova.

Članak 19. KPOSI obvezuje države potpisnice da će poduzeti djelotvorne i odgovarajuće mjere kako bi olakšale osobama s invaliditetom puno uživanje ovoga prava na neovisno življenje i punog uključenja i sudjelovanja u zajednici. Pristupačnost, uz mobilnost i stanovanje, predstavlja osnovni preduvjet za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u zajednicu. Upravo nemogućnost osiguranja pristupačnog i primjerenog stambenog prostora za život je jedna od najvećih prepreka koje OSI ugrožavaju egzistenciju i sprječavaju mogućnost neovisnog življenja, odnosno dovode do institucionalizacije OSI i kršenja njihovih osnovnih ljudskih prava.

U odnosu na navedeno, tijekom 2024. godine zaprimili smo različite upite i pritužbe vezane za pristupačnost stambenih zgrada i zajedničkih prostora unutar stambenih jedinica (zajedničke prostorije, hodnike, ulazne prostore i sl.) kao i nedostatak razumijevanja susjeda za potrebe osiguravanja pristupačnosti i razumne prilagodbe te u nastavku donosimo opise takvih primjera.

Primjer iz prakse (3): POSI-u se obratila osoba s invaliditetom iz Virovitice, ukazujući na nepristupačnost stambene zgrade u kojoj živi. Stranka u svom obraćanju opisuje kako su on i njegova supruga osobe s teškim oblikom invaliditeta koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, što uvelike otežava njihovu mobilnost i uključivanje u svakodnevni život zajednice. Opisuje kako supruga i on žive u zgradi s tri kata, a oni žive u stanu na prvom katu. Najveći problem im predstavlja činjenica kako u zgradi ne postoji dizalo te su na taj način onemogućeni u izlasku iz stana i obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti. Ističe da su već godinama izlasci iz stana svedeni na odlaske kod liječnika gdje ih „*voze sanitet i/ili hitna*", a sve ostalo (odlasci u grad, trgovinu, kino, kazalište, koncert, sportsko događanje, šetnju, druženje…) im je zapravo nedostupno. Opisuje kako osim njega i supruge, prema njegovim saznanjima, u zgradi živi još nekoliko osoba s teškim oblikom invaliditeta koje se otežano kreću, većina uz pomoć ortopedskih pomagala, a osim njega koji ima status hrvatskog dragovoljca iz Domovinskog rata, barem još četiri stanara u zgradi su HRVI. Zbog opisanih teškoća koje nepristupačnost predmetne zgrade

uzrokuje njemu, njegovoj supruzi i većem broju susjeda, stranka opisuje kako je u nekoliko navrata pokušao realizirati ugradnju dizala, kako onog koji bi omogućio pristup do njegovog kata i stana, tako i onog kojim bi se omogućio pristup svim katovima zgrade. Opisuje kako je skupljao ponude od različitih izvođača, ali cijene platformi, dizala i popratnih radova su bile previsoke da bi on sam mogao financirati ugradnju. Također, pojašnjava da su se svi suvlasnici zgrade složili da se krene u ugradnju dizala za cijelu zgradu, ali u tom slučaju bi im za realizaciju takvog rješenja trebala dodatna podrška u obliku poticaja i/ili subvencije. Prema navodima stranke, u više navrata su se obraćali različitim institucijama na državnoj, područnoj i lokalnoj razini, ali svi dosadašnji pokušaji nisu doveli do pozitivnog rješenja kojim bi se svim OSI koje žive u njegovoj zgradi osigurao dostojanstven život i mogućnost sudjelovanja u životu zajednice, ravnopravno s ostalim građanima. Na temelju opisanog obraćanja, upućena je preporuka Gradu Virovitici i tvrtki koja upravlja predmetnom zgradom, Virovitičko-podravskoj županiji, Fondu za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost te MHB-u. Preporukom je POSI svim navedenim tijelima preporučio da uspostave otvorenu komunikaciju sa strankom koja nam se obratila te da ga informiraju o mogućnostima koje su na raspolaganju vezano za eventualne potpore, subvencije ili neke druge oblike podrške koja će omogućiti žurnu ugradnju dizala ili iznalaženje nekog drugog tehničkog rješenja kojim bi se primjenjujući načela razumne prilagodbe i/ili univerzalnog dizajna osigurala pristupačnost zgrade u kojoj žive on i njegova supruga, ali i još nekoliko osoba s invaliditetom. Preporučeno je da se osim informiranja o dostupnim oblicima potpora i mogućnostima koje se nude kroz EU, nacionalne, područne i lokalne sustave, po potrebi pruži pomoć u realizaciji istih, a zbog specifičnih okolnosti i činjenice da u predmetnoj stambenoj zgradi po svemu sudeći živi veći broj teže pokretnih osoba, preporučeno je uspostavljanje otvorene komunikacije i suradnje svih primatelja preporuke koji u okviru važećih propisa i raspoloživih mogućnosti mogu doprinijeti osiguranju pristupačnosti i osiguravanju jednakih mogućnosti svih stanara predmetne zgrade. Grad Virovitica i Virovitičko-podravska županija dostavili su izvješća o provedenom povodom upućene preporuke te je iz istih razvidno kako su stranku obavijestili o mogućnostima koje ima na raspolaganju vezano za prijave na projekte kroz koje se može osigurati pristupačnost zgrade, a ujedno su i uspostavili komunikaciju s gradskom razvojnom agencijom i lokalnim udrugama, sve kako bi se iznašlo rješenje za osiguranje pristupačnosti. Ministarstvo hrvatskih branitelja dostavilo je POSI na znanje obavijest upućenu izravno stranci koja nam se obratila, a iz koje je razvidno kako je MHB dostavilo detaljne i jasne informacije o uvjetima te upute o načinu na koji hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata, ali i osobe s invaliditetom članovi obitelji smrtno stradalog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata, mogu ostvariti pravo na prilagodbu prilaza do zgrade, prilagodbu prilaza do stana u zgradi i prilagodbu stana u zgradi. MHB je uz navedenu obavijest stranci dostavilo i obrazac za podnošenje zahtjeva za ostvarivanje navedenog prava te upute za ispunjavanje i podnošenje istog. Do završetka pisanja ovog Izvješća nismo zaprimili povratnu informaciju stranke o realizaciji neke od opisanih mogućnosti.

Primjer iz prakse (4): Osječko-baranjska županija proslijedila je POSI podnesak osobe s invaliditetom koja je stanar stambene zgrade na području grada Osijeka, u kojemu se pritužuje na postupanja pojedinih stanara navedene zgrade. U svome podnesku, u bitnome, ukazuje: *„Radi se o pitanju prava osoba s invaliditetom kojima se od stanara i njihove djece ne dozvoljava prolazak nogostupom i često i ulaz u zgradu, u ostavu za smeće i na stubište jer služi za izlog dječjih bicikala i kao dječje igralište...“.* Opisano ponašanje pojedinaca prema njezinim navodima onemogućuje joj prolazak i korištenje zajedničkih prostorija zgrade s obzirom da se kreće uz pomoć ortopedskog pomagala hodalice. U osobnoj komunikaciji s POSI, stranka ukazuje i da je uputila predstavnici suvlasnika i Gradu Osijeku podnesak kojim moli da joj se odobri korištenje zajedničke prostorije u prizemlju za ostavu hodalice jer joj je pogoršanjem zdravstvenog stanja istu teško nositi na kat, a boji se ostaviti ju negdje u prizemlju bez ključa i nadzora zbog straha od krađe. Dodatno pojašnjava i da je stan na prvome katu prilagodila svojim potrebama u pogledu visine elementa, dodatnih rukohvata i sl. te da bi joj puno olakšalo svakodnevicu sama činjenica kada ne bi morala nositi hodalicu koja je teška uza stepenice te moli Pravobranitelja da poduzme radnje iz svoje nadležnosti. Na temelju proslijeđenog podneska i navoda stranke, POSI je uputio predstavnici suvlasnika pismeno u kojemu je, pored ukazivanja na normativni okvir, preporučeno i sazivanje sastanka suvlasnika/korisnika predmetne stambene zgrade na kojem bi

se svim stanarima ukazalo na navedenu problematiku i važnost osiguranja pristupačnosti. Nadalje, s obzirom da nismo zaprimili izvješće o radnjama poduzetima na temelju upućenih preporuka od strane predstavnice suvlasnika, kao i da je iz strankinih naknadnih obraćanja bilo razvidno da sam sastanak suvlasnika nije održan niti najavljen, POSI je, u odnosu na sve navedeno, Zavodu za stanovanje kao upravitelju zgrade i Gradu Osijeku, kao vlasniku navedene zgrade, preporučio da zajednički sazovu sastanak suvlasnika predmetne stambene zgrade na kojem bi se svim stanarima ukazalo na navedenu problematiku i važnost osiguranja pristupačnosti te iznašlo najpovoljnije rješenje kojim bi se različita prijevozna sredstva parkirala na drugo prikladno mjesto te omogućila prohodnost hodnika i zajedničkih prostorija te osigurala pristupačnost istih. Uz navedeno, preporučeno je navedeni sastanak suvlasnika iskoristiti i za dogovor oko načina korištenja zajedničkih prostorija zgrade te razmatranje zamolbe stranke i stanarke zgrade u pogledu ostave za hodalicu u prizemlju zgrade. Stranka je kroz nekoliko dana telefonskim putem POSI izvijestila da joj je na zajedničkom sastanku s predstavnicima Grada Osijeka odobreno korištenje prostorije u prizemlju za pohranu hodalice te da u tome trenutku više nema bicikala pohranjenih u hodniku/stubištu zgrade. Također, Grad Osijek je dostavio izvješće o aktivnostima provedenim temeljem upućenih preporuka, u kojemu, u bitnome, navodi: *„Za potrebe poboljšanja osiguranja pristupačnosti osobi s invaliditetom, obavještavamo Vas da je Grad Osijek, putem predstavnice najmoprimaca …, upozorio stanare stambene zgrade da ne ostavljaju bicikle na stubištu stambene zgrade, nego u zato predviđen montažni prostor koji je izrađen za odlaganje bicikala. Isto tako, najmoprimcu …, kao osobi s invaliditetom, omogućeno je korištenje zaključane prostorije (u kojoj se nalaze instalacije stambene zgrade) za potrebe odlaganja hodalice.“*

Sudjelovanje u izmjenama propisa u području pristupačnog stanovanja

POSI je tijekom 2024. godine sudjelovao i u savjetovanjima s javnošću vezanima za propise iz područja stambenog zbrinjavanja i pristupačnosti stambenih zgrada.

Tijekom savjetovanja sa zainteresiranom javnošću za Nacrt prijedloga Odluke o donošenju Programa izgradnje i obnove stambenih jedinica u državnom vlasništvu na potpomognutim područjima RH za stambeno zbrinjavanje mladih osoba i mladih obitelji (MPGI), POSI je sudjelovao s prijedlozima izmjene Programa, a koji su svi prihvaćeni. Primjena Programa provodit će se na područjima JLS koje su razvrstane u potpomognuta područja (od I. do IV. skupina) i ciljano se odnosi na određenu skupinu stanovništva (mlade osobe i mlade obitelji). Svrha provedbe i realizacije Programa je omogućiti mladim osobama i mladim obiteljima na potpomognutim područjima lakšu dostupnost stanovanja te je prioritet kroz stambeno zbrinjavanje zadržati stanovništvo na potpomognutim područjima, ali i pozitivnom migracijskom politikom potaknuti naseljavanje stanovništva na ova područja. Naime, osim prijedloga za izmjenu terminologije kojom se oslovljavaju OSI i uvrštavanja definicije OSI propisane KPOSI u sami tekst Programa, POSI je predložio i izmjenu članka u kojemu je kriterij bodovanja invaliditeta bio postotak tjelesnog oštećenja na način da se pored navedenog uzme u obzir i težina invaliditeta-oštećenja funkcionalnih sposobnosti. Nacrt prijedloga Programa odredio je da se primanjima u smislu ovog Programa ne smatraju primanja ostvarena preko HZZ-a (javni radovi i sl.), preko HZSR-a (socijalna primanja, pomoći, naknade i sl.), povremena primanja preko HZMO-a (npr. doplatak za djecu) i druga povremena primanja (preko učeničkih/studentskih servisa). POSI je predložio razmotriti mogućnost da se u smislu navedenog Programa primanjima ne smatraju niti učeničke i studentske stipendije, a što je također uvaženo. Nadalje, unutar uvjeta za podnošenje prijava predloženo je dodatno navesti/obrazložiti da su isprave kojima se dokazuje invaliditet podnositelja, odnosno člana obitelji: rješenje o utvrđenom postotku oštećenja organizma, potvrda iz Registra osoba s invaliditetom ili rješenje o ostvarivanju prava na inkluzivni dodatak, a što je također uvaženo.

Unutar savjetovanja s javnošću za Zakon o upravljanju i održavanju zgrada (MPGI), a s obzirom na prethodno iznesene prijedloge zainteresiranih i organizacija civilnog društva vezane za Ugradnju dizala Članak 18., POSI je izrazio podršku prijedlozima gosp. Peloze i Udruge roditelja „OKO“, koji se odnose na predviđanje drugačijih uvjeta u slučaju da u stambenoj zgradi stanuje netko od suvlasnika ili članova kućanstva koji je OSI. Uz navedeno, ukazano je da *„KPOSI propisuje u čl. 19. toč. b) da države potpisnice ove Konvencije priznaju jednako pravo svim osobama s invaliditetom na život u zajednici, s pravom*

izbora jednakim kao i za druge osobe, te će poduzeti djelotvorne i odgovarajuće mjere kako bi olakšale osobama s invaliditetom puno uživanje ovoga prava i punog uključenja i sudjelovanja u zajednici, uključujući i osiguranje… pristupa širokom rasponu usluga koje različite službe potpore pružaju osobama s invaliditetom u njihovom domu ili ustanovama za smještaj, uključujući osobnu asistenciju potrebnu za potporu življenju i za uključenje u zajednicu, kao i za sprečavanje izolacije ili segregacije iz zajednice. Na ovaj način želi se osobama s invaliditetom osigurati slobodan pristup mjestu stanovanja. Slijedom navedenog, POSI je predložio čl. 18. izmijeniti na način da se u st. 1. toč. 2. propiše uvjet*: - koje imaju najmanje tri kata ili u kojima stanuje suvlasnik, odnosno član kućanstva suvlasnika, koji je osoba s invaliditetom s najmanje 80% tjelesnim oštećenjem na donjim ekstremitetima ili osoba III. ili IV. stupnja funkcionalnog oštećenja koje se odnosi na tjelesno oštećenje.* Nadalje, u istom čl. 18. st. 1. toč. 4. POSI je predložio izmijeniti na način: - u kojima je natpolovičnom većinom suvlasnika donesena odluka o ugradnji dizala ili u slučaju da je jedan od suvlasnika, odnosno članova kućanstva suvlasnika, osoba s invaliditetom s najmanje 80% tjelesnim oštećenjem na donjim ekstremitetima, odluka se donosi sa suglasnošću od 33% suvlasnika. Navedeni prijedlog je djelomično prihvaćen na način da se predmetnim člankom propisuje da se iz državnog proračuna sufinancira ugradnja dizala i uređaja za olakšan pristup za slabo pokretne osobe u postojeće zgrade koje imaju najmanje tri kata ili u kojima stanuje suvlasnik, odnosno član kućanstva suvlasnika, koji je osoba s invaliditetom s najmanje 80% tjelesnim oštećenjem na donjim ekstremitetima ili osoba III. ili IV. stupanja funkcionalnog oštećenja koje se odnosi na tjelesno oštećenje. Također, POSI je kod članka 31. koji se odnosi na donošenje odluka natpolovičnom i kvalificiranom većinom suvlasnika predložio dodati novi stavak koji bi glasio: *(3) Iznimno od stavka (1), u zgradama u kojima je jedan od suvlasnika ili član kućanstva suvlasnika osoba s invaliditetom s najmanje 80% tjelesnog oštećenja na donjim ekstremitetima ili osoba s III. ili IV. stupnjem funkcionalnog oštećenja koje se odnosi na tjelesno oštećenje, odluka o poboljšicama i uređajima za nesmetan pristup na zajedničkim dijelovima zgrade kojima se omogućava nesmetan pristup, kretanje i rad osobama smanjene pokretljivosti se donosi većinom od 33% suvlasnika*. Navedeni prijedlog je primljen na znanje.

Zaključak i preporuke:

I postupanja tijekom 2024. godine su potvrdila postojanje problematike na koju smo prethodno ukazivali - nepristupačne stambene zgrade, pitanje dostupnog stanovanja i nedostatan stambeni fond raspoloživ za programe stambenog zbrinjavanja. Pored ukazivanja potrebe za donošenjem cjelovitog strateškog okvira stambene politike, ponovno ponavljamo preporuku za donošenje Zakona o socijalnom stanovanju kao posebnoj vrsti stanovanja s odgovarajućim standardima kojima se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih opravdanih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način riješiti pitanje svog stanovanja.

U odnosu na sudjelovanje POSI u savjetovanjima sa zainteresiranom javnošću tijekom 2024. godine, pozdravljamo prihvaćanje i usvajanje prijedloga POSI te preporučujemo Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine i drugim nadležnim tijelima voditi se istim načelima i metodologijom prilikom izrade budućih propisa na području stambenog zbrinjavanja i stanovanja. Naglašavamo kako je bitno uvažiti potrebe osoba s invaliditetom, s težištem na osiguranju priuštivosti, dostupnosti i pristupačnosti stambenih prostora.

2.18. RIZIČNE SITUACIJE

POSI je bio uključen u aktivnosti koje je Ravnateljstvo civilne zaštite Ministarstva unutarnjih poslova provodilo kroz projekt izjednačavanja prava i mogućnosti osoba s invaliditetom u slučaju katastrofa i velikih nesreća. S obzirom na to izviješteni smo kako se 1. siječnja 2024. godine započelo s provedbom projekta SEE ME 2 - *Safe and Equal in EMErgencies 2* koji je financiran kroz Mehanizam Unije za civilnu zaštitu (UCPM), *Technical Assistance for Disaster Risk Management ("Track 1")*, a kao svojevrsni nastavak projekta SEE ME. Ukupna vrijednost projekta iznosi 407.370,40 eura, a sufinanciranje

Europske komisije iznosi 95% s planiranim trajanjem do 31. prosinca 2025. godine. Kao cilj projekta je određeno unaprijediti sigurnost i ravnopravnost osoba s invaliditetom u hitnim slučajevima.

Projekt SEE ME 2 nadovezuje se na rezultate dosadašnjih aktivnosti provedenih u projektu SEE ME, posebice na rezultate analize trenutnog stanja, izradu smjernica i provedbu obuke pripadnika žurnih službi za postupanje s osobama s invaliditetom u hitnim situacijama. Kao projektne aktivnosti predviđeno je: (1) prikupljanje i razmjena najboljih praksi i stručnosti na razini EU; (2) izrada Programa osposobljavanja za pripadnike hitnih službi u zaštiti i spašavanju osoba s invaliditetom u hitnim slučajevima; (3) provedba obuke za pripadnike hitnih službi, uključujući 112 operatere, kroz model "train the trainers"; (4) osnaživanje osoba s invaliditetom kako bi se povećala njihova otpornost na rizike od katastrofa; (5) nadogradnja GIS sustava za pomoć pripadnicima hitnih službi u lociranju i spašavanju osoba s invaliditetom; (6) izrada aplikacije za dobrovoljnu registraciju osoba s invaliditetom.

Jedna od planiranih projektnih aktivnosti je i nastavak provedbe obuke za predstavnike žurnih službi i 112 Centara za pravilan pristup i učinkovitije spašavanje osoba s invaliditetom u hitnim situacijama. Obuka će se održati u pet većih hrvatskih gradova (Zagreb, Split, Rijeka, Osijek i Varaždin) po principu „train the trainer" kako bi educirani predstavnici mogli nastaviti obuku ostalih svojih kolega. Također u okviru ovog projekta planiraju se aktivnosti daljnjeg osnaživanja OSI kako bi bili svjesniji rizika i spremniji odgovoriti na njih. Naime, predviđene su organizirane posjete ustanovama gdje borave OSI u najmanje dva grada gdje bi se za njih održale vježbe i edukacije kako postupati u hitnim situacijama.

U suradnji sa Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo Ravnateljstvo civilne zaštite Ministarstva unutarnjih poslova radi na proširenju podataka Registra osoba s invaliditetom na način da putem odgovarajuće web aplikacije osobe s invaliditetom, na dobrovoljnoj osnovi, same imaju mogućnost dopunjavanja svojih podataka. Podatci bi se koristili za nadogradnju i testiranje GIS sustava kao pomoć u lociranju i spašavanju osoba s invaliditetom (podatci o brojevima telefona OSI, skrbnicima, osobnim asistentima i sl.).

Sudjelovanje na događanjima

U Gradskoj knjižnici u Slavonskom Brodu održan je 12. lipnja 2024. **godine radni sastanak vezano za izradu osobnog plana postupanja u izvanrednim situacijama za osobe s invaliditetom s područja Brodsko-posavske županije.** Na sastanku je sudjelovao i savjetnik pravobranitelja.

Na temelju propisa koji uređuju sustav civilne zaštite te sadržaj i način izrade planskih dokumenata u civilnoj zaštiti, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave izrađuju planove djelovanja civilne zaštite u kojem moraju biti razrađeni načini postupanja osoba s invaliditetom u izvanrednim situacijama, koji žive na području pojedine jedinice. Brodsko-posavska županija inicirala je izradu pojedinačnih planova evakuacije za osobe s invaliditetom kao dio planova djelovanja civilne zaštite i to isključivo na dobrovoljnoj bazi uz privolu osoba s invaliditetom. S tim ciljem, uspostavljena je suradnja stručnjaka koji sudjeluju u izradi plana sa nadležnim ustanovama i institucijama te sa lokalnim udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom. Tijekom sastanka predstavljene su aktivnosti koje su do tada provedene s ciljem izrade osobnog plana postupanja u izvanrednim situacijama za osobe s invaliditetom te su najavljene predstojeće aktivnosti. Predstavnici lokalnih ustanova i institucija kratko su predstavili svoju ulogu u izradi plana, a savjetnik pravobranitelja za osobe s invaliditetom istaknuo je kako svi oni koji sudjeluju u organizaciji i pružanju podrške građanima u kriznim situacijama moraju posebnu pažnju posvetiti osiguranju primjerene podrške osobama s invaliditetom. Sudionicima sastanka su ponovljene preporuke pravobranitelja koje se kontinuirano upućuju svim relevantnim donositeljima odluka na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Posebno je naglašena važnost identificiranja i definiranja potreba svake pojedine osobe s invaliditetom, uvažavajući vrstu i težinu invaliditeta, postojeće i moguće prepreke prilikom intervencije te potrebe koje se odnose na eventualni prijevoz, smještaj, medicinsku i svu ostalu potrebnu skrb u kriznim situacijama. Savjetnik pravobranitelja istaknuo je važnost osiguranja pristupa informacijama u različitim i odgovarajućim oblicima za osobe s različitim vrstama invaliditeta, kao i važnost izrade posebnih protokola o postupanju. Predloženo je provođenje edukacija za osobe koje sudjeluju u intervencijama u kriznim

situacijama, kao i informiranje, educiranje te osnaživanje samih osoba s invaliditetom kako bi bili svjesni potencijalnih rizika i pripremljeni na moguće krizne situacije.

Također prikazani su rezultati, materijali i primjeri dobre prakse proizašli iz projekata provođenih od strane različitih subjekata te su predstavljene mogućnosti prijave na različite fondove EU radi osiguranja sredstava za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom. S tim u vezi, predstavnicima JLP(R)S preporučeno je korištenje dostupnih sredstava i fondova u svrhu osiguranja pristupačnosti i mobilnosti za osobe s invaliditetom na njihovom području, za nabavku modernih tehničkih rješenja, ali i jačanje kapaciteta svih onih koji mogu doprinijeti stvaranju sigurnijeg okruženja za lokalno stanovništvo.

Zaključak:

Smatramo kako je od velike važnosti uspješna implementacija opisanog projekta SEE ME 2 kao i provedba svih predviđenih projektnih aktivnosti, jer će se njima, uz jačanje sposobnosti operativnih snaga civilne zaštite u postupanju s osobama s invaliditetom u hitnim slučajevima, također pridonijeti poboljšanju razumijevanja rizika od katastrofa među osobama s invaliditetom te jačanju njihove spremnosti na katastrofe. Posebno korisnim ocjenjujemo uključenost pripadnike svih sastavnica kao što su hitna medicina, policija, vatrogastvo, Crveni križ, Hrvatska gorska služba spašavanja, Državne intervencijske postrojbe civilne zaštite, županijski centri 112, Sektora 112, kao i djelatnika područnih ureda i službi civilne zaštite.

2.18.1. Utjecaj klimatskih promjena na osobe s invaliditetom

Klimatske promjene postale su jedan od najhitnijih globalnih izazova našeg vremena. Njihov je utjecaj dalekosežan te obuhvaća ekosustave i društva diljem svijeta. Međutim, takav univerzalni utjecaj nije ravnomjerno raspoređen, a ranjive skupine često snose najveći teret klimatske krize koja dodatno pogoršava postojeće nejednakosti. Rješavanje problema klimatskih promjena stoga nije samo ekološka nužnost, već i pitanje socijalne pravde i jamstvo jednakosti za sve.

Doneseni Europski zeleni plan je vrlo ambiciozan i predviđa donošenje više od 100 zakona koji se tiču klime. Cilj je da Europa postane klimatski neutralna do 2050. godine kroz smanjenje emisije ugljika, ali i održati Europu konkurentnom pri čemu će se nastojati da mjere budu društveno pravedne. Osnovan je i Socijalni fond za klimu koji će koristiti kućanstvima, mikropoduzećima i korisnicima prijevoza koji su ranjivi i posebno pogođeni utjecajem prijelaza na klimatsku neutralnost. Uspostavljen je i sustav trgovanja emisijama ugljika. Od 2027. do 2031. proračun je 87 bilijuna eura, a zemlje članice moraju izraditi socijalni plan za klimu s predloženim mjerama do lipnja 2025. Trebaju održati konzultacije sa zainteresiranom javnošću koje uključuju civilno društvo i tijela za jednakost. Mjere će dovesti do strukturnih promjena za ranjive grupe. Obračunavat će se porez na proizvode tvrtki koje su prebacile svoju proizvodnju izvan EU-a kako bi izbjegle mjere za zaštitu od klimatskih promjena.

Europska mreža tijela za jednakost - Equinet organizirala je u Bruxellesu 21. i 22. studenoga 2024. godine seminar **"Klimatske promjene i njihove implikacije na jednakost: Alati za tijela za jednakost"** kojeg su uživo i online pratile tri savjetnice pravobranitelja. Seminar je imao za cilj nastaviti razvijati i unaprjeđivati znanje i razumijevanje tijela za jednakost u vezi s klimatskim promjenama i njihovim utjecajem na jednakost, raspravljajući o načinima za sprječavanje i ublažavanje klimatskih i društvenih nejednakosti i poticanje dijaloga među tijelima za ravnopravnost, kreatorima politika, stručnjacima i civilnim društvom radi promicanja klimatske pravde. Na seminaru je istaknuto kako mjere politike za borbu protiv klimatskih promjena utječu na ranjive skupine. Primjerice, siromašne osobe neće imati mogućnost voziti se u središte grada jer nisu mogli kupiti automobil sa smanjenom emisijom ugljika u zonama niske emisije. To bi moglo ugroziti mobilnost osoba s invaliditetom koje si ne mogu priuštiti novije aute. Istovremeno će morati plaćati porez na starije aute. Na seminaru je predstavljeno izvješće kako tijela za jednakost pristupaju pitanju utjecaja klimatskih promjena na ranjive skupine, posebno implikacijama Europskog zelenog sporazuma na te skupine. Istraživanje se može naći na poveznici: https://equineteurope.org/publications/preliminary-assessment-of-the-eu-green-deals-impact-on-

equality-survey-of-current-practices-and-needs-of-european-equality-bodies/ . Jedan od zaključaka je da tijela za jednakost nisu tu temu još dovoljno uključila u svoj rad zbog čega je i organiziran ovaj seminar kako bi ih se ojačalo u tom dijelu.

Kao primjer sudske prakse u slučaju Mullner protiv Austrije pokazalo se kako više temperature imaju negativan utjecaj na osobe s multiplom sklerozom. Osoba s multiplom sklerozom tužila je austrijsku vladu jer nije poduzela mjere za zaštitu klime smanjenjem emisije ugljika što je dovelo do povećanja temperature koja negativno utječe na zdravlje osobe s invaliditetom. Ombudsman za osobe s invaliditetom Austrije vidi priliku za stratešku parnicu i traže druge osobe s invaliditetom na koje se negativno odražavaju klimatske promjene. S druge strane, građane je teško uvjeriti da su klimatske promjene stvarne i da se događaju.

Predstavnica Europskog suda za ljudska prava predstavila je slučaj Verein Klimaseniorinnen Sceeiz i drugi protiv Švicarske kroz koji se pokazalo da su klimatske promjene pitanje ljudskih prava i da imaju nerazmjerno veći utjecaj na zdravlje i život starijih osoba, posebice žena. Ovaj slučaj pred Europskim sudom za ljudska prava odnosio se na pritužbu četiriju žena i švicarske udruge KlimaSeniorinnen, čije su članice zabrinute zbog posljedica globalnog zatopljenja na njihove životne uvjete i zdravlje. Smatraju da Švicarska čini premalo kako bi zaštitila stanovništvo, a posebno starije osobe i to naročito starije žene, od posljedica klimatskih promjena. Europski sud za ljudska prava je 9. travnja 2024. donio povijesnu presudu da švicarska klimatska politika krši Konvenciju o ljudskim pravima. Prvi put je jedna zemlja osuđena zbog svoje klimatske politike. Ova presuda ne uključuje nikakve sankcije švicarskoj vladi, ali predstavlja važan presedan.

U posebnoj fokus grupi u kojoj se raspravljalo o utjecaju klimatskih promjena na osobe s invaliditetom predstavnica Europskog foruma osoba s invaliditetom (EDF) istaknula je više elemenata tog utjecaja. Predstavnici OSI nisu bili uključeni u izradu politika, kao što je Europski zeleni plan pa je došlo do situacije da je zabranjeno korištenje jednokratne plastike koja je bila povoljno asistivno sredstvo za OSI. Ono što utječe na sve građane, još više utječe na OSI. Njima će trebati više vremena za evakuacije, a zabilježeni su slučajevi smrti u ustanovama tijekom poplava zbog kasnoga obavještavanja. Skloništa za žrtve prirodnih katastrofa i drugih nesreća nisu pristupačna kao niti sredstva informiranja i komuniciranja u takvim kriznim situacijama. Pravedna tranzicija uslijed koje će osobe ostati bez posla i morat će se prekvalificirati, posebno će teško pogoditi osobe koje su već isključene s tržišta rada i neće imati pristup prilagođenim programima prekvalifikacije. Do diskriminacije također dolazi kad proizvodi nisu pristupačni pa osobe ne mogu izabrati zelene proizvode jer nisu povoljni ni pristupačni za korištenje OSI. Kružna ekonomija za recikliranje također nije pristupačna. Dolazi i do diskriminacije u stanovanju, a važno je naglasiti da nema dovoljno pristupačnog stambenog fonda koji treba biti pristupačan da bi bio održiv. Kad se stambene građevine renoviraju da budu više energetski učinkovite, moraju se učiniti i pristupačnima.

Govoreći o utjecaju klimatskih promjena na starije osobe, istaknuto je da je veća vjerojatnost smrtnog ishoda za starije usred toplinskog vala. Stariji su također više ugroženi zagađenjem zraka koje dovodi do prerane smrti. Diskriminacija na osnovi dobi u pristupu kreditima otežava obnovu kuća za povećanje energetske učinkovitosti. Izazov su digitalizacija usluga i informacija te uzbunjivanje tijekom katastrofa. Govori o klimatskim promjenama često sukobljavaju generacije jer tvrde da su starije generacije krive za utjecaj kojem svjedočimo danas. Obaveza ublažavanja i prilagođavanja na klimatske promjene čiji su dio i ekstremni vremenski uvjeti je na državama. Države imaju obavezu ublažavanja utjecaja i smanjenja rizika kriza kao i poduzimanja mjera za saniranje posljedica neovisno o tome čime su izazvane krize, prirodnim ili ljudskim djelovanjem.

Savjetnica pravobranitelja na seminaru je iznijela primjere iz prakse POSI koje mjere za borbu protiv klimatskih promjena negativno utječu na OSI. Slijepe osobe ne čuju električna vozila što povećava rizik od nesreća. OSI također imaju veće troškove odlaganja otpada jer imaju više otpada zbog pelena i dodatne medicinske opreme i asistivnih tehnologija. Ujedno spremnici za odlaganje nisu pristupačni.

Primjer iz prakse: Pravobranitelju za osobe s invaliditetom obratila se udruga osoba s invaliditetom s područja Istarske županije ukazujući na nepristupačnost do sada ugrađenih podzemnih i polupodzemnih spremnika za odlaganje komunalnog otpada kućanstava, na što im se pritužio veliki broj osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica zbrinjavanje smeća i ostalog otpada iz kućanstva je problematično i otežano jer spremnici za odlaganje otpada zadovoljavaju samo opće zahtjeve funkcionalnosti spremnika, ne uzimajući u obzir imperativ pristupačnosti spremnika i pristupačnosti puta od stana do sabirnog mjesta u odnosu na osobe tjelesnog invaliditeta. S navedenim problemom suočavaju se i osobe starije životne dobi, smanjenih funkcionalnih sposobnosti uslijed dobi, koje ograničavaju njihov opseg djelovanja. Posljedično, jednostavna obveza odlaganja kućnog otpada, postaje velika zapreka za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti. Kako bi se OSI osigurale jednake mogućnosti sudjelovanja u društvenim, gospodarskim i ekološkim aktivnostima, bitno je osigurati pristupačnost fizičkog okoliša i usluga. Upravo zbrinjavanje otpada s naglaskom na invaliditet i pristupačnost onemogućuju osobama s invaliditetom jednake mogućnosti sudjelovanja u ovim skoro svakodnevnim aktivnostima. Budući da je stvaranje otpada sastavni dio svakodnevnog života, POSI je preporučio gradu kao nadležnoj jedinici lokalne samouprave te odgovornom komunalnom poduzeću da razmotre mogućnost nabavke dizajnom pristupačnijih spremnika ili postavljanja postojećih podzemnih i polupodzemnih spremnika za odlaganje komunalnog otpada kućanstava na odgovarajućim visinama kako bi osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica otvore spremnika mogle dosegnuti i njima lakše rukovati. Ujedno je naglašena važnost planiranja pristupačnog vanjskog okruženja spremnika. Mjere invalidskih kolica, bilo da se radi o ručnim ili električnim invalidskim kolicima, ključne su u odnosu na prostor za okretanje. Jednostavno rukovanje otpadom i odlaganje otpada odnosi se ne samo na pristupačne spremnike za otpad, već također i pristupačnost puta do sabirnih mjesta. Cilj je osobama sa smanjenim funkcionalnim sposobnostima omogućiti jednake mogućnosti sudjelovanja u aktivnostima zbrinjavanja otpada. Ujedno je preporučeno kroz međusobnu suradnju s udrugom osoba s invaliditetom, putem otvorene komunikacije i konzultacija s OSI iznaći zajedničko rješenje u realizaciji odlaganja i zbrinjavanja otpada u odnosu na osobe sa smanjenim funkcionalnim sposobnostima.

Predstavnici komunalnog poduzeća održali su sastanak s predstavnicima udruge koja okuplja osobe s invaliditetom te za do sada ugrađene spremnike iznašli odgovarajući model razumne prilagodbe sukladno dostavljenim prijedlozima udruge o poboljšanju pristupačnosti polupodzemnih spremnika za otpad. Prilikom daljnje nabave i ugradnje podzemnih i polupodzemnih spremnika, isti moraju biti prilagođeni samostalnom odlaganju otpada za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica. Navedenim je naglasak stavljen na samostalnost odlaganja otpada kao elementa neovisnog življenja.

2.19. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

Općenito o procesu deinstitucionalizacije

Proces deinstitucionalizacije je dugotrajan i složen proces koji ne znači samo „deinstitucionalizirati“ osobu u doslovnom smislu te riječi, već osigurati sve pretpostavke potrebne za njezino uključivanje u život lokalne zajednice.

S ciljem osiguravanja prava na život u zajednici osobama s invaliditetom, MROSP kontinuirano provodi proces transformacije domova u sustavu socijalne skrbi, deinstitucionalizacije korisnika usluga smještaja i prevencije institucionalizacije korisnika s ciljem osiguravanja većeg stupnja uključenosti u zajednicu korisnika na smještaju u institucijama. Cjelovit proces deinstitucionalizacije je podijeljen u tri međusobno povezana usporedna procesa:

- proces deinstitucionalizacije korisnika (izmještanja korisnika),
- proces transformacije ustanova (smanjenje smještajnog kapaciteta ustanova) i
- proces prevencije institucionalizacije korisnika i razvoj izvaninstitucionalnih usluga i službi podrške u zajednici.

Kako bi se osiguralo podršku daljnjem procesu deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne skrbi za OSI te što više izvora dodatnog financiranja, kao prioritetna područja su definirana:

- intenzivan razvoj službi podrške u organiziranom stanovanju u svrhu deinstitucionalizacije i prevencije institucionalizacije,
- jačanje obiteljske reintegracije,
- osiguravanje infrastrukture u svrhu pružanja usluga,
- razvoj dnevnih programa rehabilitacije i podrške u zapošljavanju za deinstitucionalizirane korisnike i korisnike programa prevencije institucionalizacije,
- osiguravanje regionalne ravnomjernosti pružatelja usluga službi podrške,
- razvijanje metodologije procesa transformacije i deinstitucionalizacije,
- praćenje i procjena procesa,
- širenje mreže usluga u zajednici – posebno prioritetan program usluge asistencije i
- uspostava sustava i provedba edukacija u području socijalne skrbi.

Program Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027. (ESF+)

S ciljem nastavka procesa deinstitucionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije pružatelja usluga, te povećanja opsega pružanja izvaninstitucijskih usluga, u lipnju 2023. godine donesen je Operativni plan deinstitucionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije pružatelja socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj od 2022. do 2027. godine koji ujedno predstavlja uvjet za korištenje EU sredstava u programskom razdoblju 2021. - 2027.

Tablica 40. Pregled financijskih sredstava u okviru Operativnog plana deinstitucionalizacije

Program Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027. (ESF+)	62.500.000,00 eura za podršku procesu deinstitucionalizacije
Ugovor sa Svjetskom bankom (RAS)	1.500.000,00 eura za transformaciju institucija 102.000.000,00 eura za pružanje usluge osobne asistencije 30.000.000,00 eura za razvoj i širenje mreže socijalnih usluga
Europski socijalni fond	210.000.000,00 eura za program ZAŽELI
Državni proračun	286.000.000,00 eura za program ZAŽELI

Potpora prijelazu s institucionalne skrbi na skrb i podršku u zajednici za djecu, mlade i osobe s invaliditetom – Savjetodavne usluge uz naknadu (RAS) – izravna dodjela ESF+

Budući da je uvjet od strane Europske komisije za korištenje sredstava Europskih fondova za ovaj proces bio uz Operativni plan i izrada individualnih planova za domove navedene u Operativnom planu, MROSP je sa Svjetskom bankom sklopilo Ugovor o savjetodavnim uslugama uz naknadu (RAS) vezano uz provedbu projekta tehničke pomoći Prijelaz s institucionalne skrbi na skrb i podršku u zajednici za djecu, mlade i osobe s invaliditetom u Hrvatskoj (izravna dodjela ESF+ 1,5 milijuna eura). Projekt se sastoji od dvije komponente:

1. Potpora u izradi 38 individualnih planova deinstitucionalizacije, prevencije institucionalizacije i transformacije deinstitucionalizacije i transformacije državnih pružatelja socijalnih usluga koji do sada nisu bili obuhvaćeni procesom (11 pružatelja za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i djecu s problemima u ponašanju i 27 pružatelja za osobe s invaliditetom koje do sada nisu bile uključene u proces) i
2. Potpora u razvoju mehanizma za praćenje prelaska s institucionalne skrbi na skrb i podršku u zajednici s ciljem unapređenja praćenja cjelokupnog procesa.

Trenutno je finalizirano 28 Individualnih planova te je izrađen detaljni pregled trenutačnog stanja nekretnina potrebnih za uključivanje korisnika u program organiziranog stanovanja i potrebne projektno -tehničke dokumentacije.

Nastavak procesa deinstitucionalizacije uz podršku ERDF sredstava će se u razdoblju 2021.-2027. provoditi u dvije faze od kojih će se u prvoj fazi prioritetno uključiti 38 ustanova koje do sada nisu bile uključene u proces, ali i one koje nastavljaju s procesom i širenjem mreže potrebnih usluga podrške, a osnivač im je RH, dok će se u drugoj fazi uključiti i pružatelji usluga drugih osnivača. Ukupno je predviđen je ukupni iznos od 88.529.412 eura (EU dio + nacionalno sufinanciranje). Za unapređivanje infrastrukture za pružanje socijalnih usluga u zajednici osobama s invaliditetom kao podrška procesu deinstitucionalizacije planirano je 48.352.941 eura.

U narednom razdoblju do 2027. godine planirano je deinstitucionalizirati i uključiti u program organiziranog stanovanja uz podršku 750 osoba s invaliditetom (614 osoba s invaliditetom trenutno koristi uslugu organiziranog stanovanja uz podršku koju pružaju domovi kojima je osnivač RH).
U svrhu osiguravanja dodatno potrebnih radnika za pružanje izvaninstitucijskih usluga kao podrška procesu deinstitucionalizacije i prevencije institucionalizacije ugovoreno je ukupno 39 projekata državnih ustanova financiranih iz sredstava Europskog socijalnog fonda i Europskog fonda za regionalni razvoj provedbom kojih se postiglo:
- od ukupno 46 državnih domova koji su osiguravali usluge za DTUR i odrasle OSI, 11 pružatelja provodilo je aktivnosti deinstitucionalizacije i prevencije institucionalizacije,
- samo jedan pružatelj (CPUZ Ozalj) u potpunosti je napustio institucijski oblik skrbi,
- zaposleno je ukupno 287 radnika, većinom asistenata u organiziranom stanovanju,
- uslugom organiziranog stanovanja obuhvaćeno je 282 korisnika,
- osigurana usluga psihosocijalne podrške za 195 odraslih OSI i 309 DTUR,
- uslugom boravka obuhvaćeno su 404 korisnika,
- uslugom savjetovanja i pomaganja putem mobilnih timova obuhvaćeno je 100 obitelji,
- uspostavljen je 31 mobilni tim (25 za djecu i šest za odrasle) za pružanje izvaninstitucijskih usluga (usluge rane intervencije, psihosocijalne podrške),
- nabavljena su 23 vozila za pružanje izvaninstitucijskih socijalnih usluga radi povećanja mobilnosti stručnih radnika i osiguravanje usluga podrške u vlastitim domovima korisnika,
- osigurano je 48 vozila, od toga je 25 za pružatelje usluga za OSI,
- izgrađeno/kupljeno/rekonstruirano je 98 stambenih jedinica (stanova i kuća) za uslugu organiziranog stanovanja ukupnog kapaciteta za 429 korisnika, od toga je 65 stambenih jedinica za 242 OSI,
- izgrađeno/kupljeno/rekonstruirano 26 poslovnih prostora, od toga je 16 poslovnih prostora za pružanje usluga OSI u sjedištima pružatelja i na izdvojenim mjestima rada za pružanje ostalih izvaninstitucijskih usluga.

Uz očigledan napredak u razvoju procesa transformacije domova socijalne skrbi i deinstitucionalizacije korisnika - OSI, vidljiv iz prethodno navedenih podataka, POSI se i nadalje uglavnom neuspješno bavi ovim područjem na pojedinačnoj razini, te ovom pitanju pristupa kroz više perspektiva. S jedne strane intenzivno zaprimamo pritužbe onih osoba koje traže da ih se otpusti iz ustanova u kojima su smještene, a s druge strane pratimo situaciju roditelja koji za svoju djecu traže smještaj u ustanove, jer im zbog različitih okolnosti sami ne mogu osigurati odgovarajuću skrb u obitelji.

Pokušaj izlaska iz institucije, za svaku osobu koja nam se obratila, završio je neuspješno – predrasude, strah i naglašeno prezaštićivanje uz nedostatak drugih mogućnosti podrške, unaprijed vodi negativnom ishodu. Institucije stvaraju okruženje u kojemu su korisnici pod stalnim nadzorom, ograničeni u donošenju vlastitih odluka, što može pridonijeti osjećaju bespomoćnosti i smanjenju sposobnosti za samostalan život. Dugotrajan boravak u instituciji može postupno oslabiti njihove vještine samostalnog života, često im se ne daje prilika niti ih se potiče da odlučuju o najelementarnijim stvarima – kako urediti sobu, kada popiti kavu, što kupiti u trgovini. Svakodnevna rutina u instituciji ne nudi mogućnost rehabilitacije koja bi omogućila povratak u zajednicu. Niti nakon desetljeća života u instituciji, ljudi ne dobivaju priliku staviti vlastito rublje u perilicu, naučiti skuhati jednostavno jelo, raspolagati vlastitim novcem, brinuti o kućnom ljubimcu. Umjesto aktivne podrške za oporavak, fokus je na zadovoljavanju osnovnih potreba i sigurnosti. Planovi rada s korisnicima zapravo predstavljaju plan njihove prilagodbe na život u ustanovi iz koje ne mogu otići iako su tamo smješteni dobrovoljno.

Mnoge institucije rade s manjkom resursa i osoblja te ne mogu osigurati kvalitetne psihosocijalne intervencije, terapiju i rehabilitacijske programe koji su ključni za osobni napredak i povratak u zajednicu.

S predstavljenim projektom deinstitucionalizacije očekuje se zamah u gradnji stanova i kuća pri čemu se, kao što je i navedeno, planira osigurati usluga organiziranog stanovanja za još 750 osoba, koje će prvenstveno popuniti korisnici koji trenutno žive u državnim domovima. Ti će se kapaciteti vrlo brzo popuniti, pa je jasno da ćemo dobiti dodatne kapacitete domova. Ipak, cilj deinstitucionalizacije treba biti ostvarenje prava na život u zajednici, stoga očigledno je da trebamo činiti još nešto – stvoriti model socijalnih usluga u zajednici koji se temelji na načelima neovisnog življenja, individualne podrške i maksimalne uključenosti korisnika u društvo. Statistički podatci MROSP-a (posljednji objavljeni podatci za 2023.) pokazuju da se na smještaju nalazi ukupno 14.150 odraslih osoba, a još je 3.491 odrasla osoba u udomiteljstvu. U organiziranom stanovanju nalazi se 1.211 osoba. Nažalost, ovi podatci ne govore detaljno o strukturi smještenih osoba, ali za usporedbu je podatak za 2022. godinu, prema kojem se na smještaju nalazi 6.977 osoba s tjelesnim, intelektualnim, osjetilnim i mentalnim oštećenjem, za koji nemamo pokazatelje da bi ta brojka bila drastično promijenjena.

Bez kompleksne promjene politika nećemo postići željeni rezultat – ubrzo ćemo ponovo imati nepregledne liste čekanja na dugotrajni smještaj, tražit će se krevet više. Zato se zalažemo za sustavnu promjenu u pristupu invaliditetu, mentalnom zdravlju i podršci u zajednici.

Kada govorimo o izlasku iz ustanove već smještenih osoba, u Izvješću o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2023. godinu prikazali smo detaljnu analizu podataka o stavovima zaposlenika domova i HZSR-a o zaprekama i preduvjetima za povratak korisnika u zajednicu. Tada smo naveli: „*Formalno opredjeljenje Republike Hrvatske i dosadašnju provedbu procesa deinstitucionalizacije ne osjećaju tisuće osoba s invaliditetom koje su u instituciju smještene jer za njih nije bilo drugačije podrške i koje iz institucija nikada neće izaći, jer su terapijski i rehabilitacijski postupci u domovima očigledno neučinkoviti. Nikoga nismo izliječili. Nikoga nismo oporavili. Čak i oni oporavljeni nemaju šanse za izlazak iz institucije jer nitko za odluku o povratku u vlastitu obitelj ne želi preuzeti odgovornost. O „začaranom" krugu centra za socijalnu skrb – psihijatra – skrbnika – suda detaljnije smo govorili u nekoliko ranijih izvješća. Na razini jedne osobe (Alena, Damira, Ivane….i mnogih drugih) koji žele napustiti instituciju, sustav im poručuje da je prethodno „samo" potrebno da psihijatar „napiše da može van", pa mu sud treba „vratiti poslovnu sposobnost u dijelu odlučivanja o smještaju", skrbnik treba ocijeniti da je to u njegovom interesu i Zavod za socijalni rad treba donijeti rješenje o prekidu usluge smještaja…. Niti jednoj osobi koja nam se pritužila da je zatočena u domu još se nije dogodio happy end, svi do jednoga još uvijek su u instituciji, protiv svoje volje".* Iz analize odgovora stručnjaka proizlazi da je od ukupnog broja otpuštenih korisnika najveći broj prešao u organizirano stanovanje ili drugi oblik smještaja, a da najveće šanse za izlazak iz ustanove imaju korisnici koji imaju podršku vlastite obitelji. Jednako tako, faktori na strani obitelji isključivi su razlozi za smještaj u dom, odnosno nakon što obitelj iscrpi svoje kapacitete, odlučuje se o smještaju. U komentarima domova vezano uz procese deinstitucionalizacije i poštivanja ljudskih prava njihovih korisnika, domovi navode da je ključno razvijati mobilne usluge podrške, ne samo korisniku, nego i obitelji koja o korisniku skrbi. U svojim preporukama domovi socijalne skrbi naglašavaju da se u procesu razvoja usluga i deinstitucionalizacije nedovoljno uključuju i drugi sustavi i resursi u zajednici. Također se naglašava i značaj podrške jedinica lokalne i regionalne samouprave u reintegraciji osoba s invaliditetom u zajednicu, kao i međusobna koordinacija nadležnih ministarstava i suradnja svih dionika – sustava zdravstva, socijalne skrbi, zapošljavanja, obrazovanja, stručnih usluga i dr. Iz ovoga treba zaključiti da se socijalna politika ne može i ne smije oslanjati na obiteljsku podršku kao isključivi preduvjet ostanka korisnika u zajednici, te da je nužan razvoj, primjerenost, priuštivost i dostupnost socijalnih usluga za podršku osobi s invaliditetom, ali i obitelji u kojoj živi.

U organizaciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom održan je stručni skup „Prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške – život u zajednici za osobe s invaliditetom". Skup je okupio brojne dionike

važne za proces za čiji je uspjeh presudna upravo međusektorska suradnja: predstavnike Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstva zdravstva, Europske komisije, Ureda Svjetske banke u Hrvatskoj, Hrvatskog zavoda za socijalni rad, područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad, organizacija osoba s invaliditetom i drugih pružatelja usluga, predstavnike županijskih odjela za socijalnu skrb i ustanova socijalne skrbi. Ovim stručnim skupom željeli smo razmotriti prilike koje nam stoje na raspolaganju za razvoj usluga u zajednici, transformaciju ustanova i povratak osoba smještenih u ustanovama u zajednicu te doprinijeti tome da se prilikom provođenja transformacije ustanova i korištenja sredstava iz fondova EU-a izbjegne repliciranje institucionalne kulture i gradnja manjih ustanova. Nakon stručnog skupa proveli smo anketu među sudionicima te zatražili mišljenje o tome što je nužno poduzeti kako bi se smanjio pritisak na uslugu smještaja i povećao opseg osoba s invaliditetom koje dobivaju pravodobnu i odgovarajuću skrb u svom domu ili zajednici? Neki od izazova za provođenje procesa transformacije ustanova koje su istaknuli sudionici su: nedostatak kvalificiranog osoblja, nedostatak stručnog usavršavanja, teškoće u zapošljavanju i zadržavanju osoblja, otpor promjenama od strane postojećih zaposlenika, otpor roditelja i skrbnika, nedostatne nekretnine za stambene zajednice (posebno u turističkim područjima i većim gradovima), stigmatizacija osoba s mentalnim teškoćama, nedostatna podrška za deinstitucionalizaciju u lokalnoj zajednici, kontinuiran pritisak za smještajem u domove, pitanje održivosti novih socijalnih usluga nakon završetka financiranja iz europskih strukturnih fondova, nedostatno znanje i vještine u vođenju procesa transformacije, učestale promjene u upravljačkoj strukturi, teškoće u provedbi procjene potrebnih usluga podrške u zajednici te nedovoljne usluge podrške u zajednici.

Kao neki od razloga zbog kojih se i dalje traži smještaj u ustanove za OSI naveden je stav da neke OSI zbog svojih teškoća ne mogu živjeti u zajednici, da je zdravstvenu njegu moguće osigurati jedino u ustanovi, da nema odgovarajućih usluga podrške ili one nisu dostupne u potrebnoj mjeri, da je nemoguće i preskupo organizirati potrebne usluge u potrebnom intenzitetu u zajednici i zato što same osobe s invaliditetom kao i njihovi članovi obitelji i skrbnici imaju više povjerenja u pouzdanost i obuhvatnost usluge smještaja u odnosu na izvaninstitucionalnu skrb. Odgovarajući na pitanje o tome koje bi usluge trebalo razviti da ne bi bilo potrebe za smještajem osoba u ustanove, sudionici skupa istaknuli su osobnu asistenciju do 24 sata, fleksibilne usluge prema potrebama korisnika, mobilne multidisciplinarne timove koji kombiniraju psihosocijalnu podršku, zdravstvenu njegu (uključujući i fizioterapiju) te prema potrebi uključuju i liječnike specijaliste (psihijatar, fizijatar) i edukacijske rehabilitatore, uslugu odmora od skrbi. Posebno je istaknuta potreba da postoji mogućnost pružanja više usluga u isto vrijeme, prema individualnim potrebama, bez zapreka (npr. pomoć u kući, osobni asistent i boravak) te bolja koordinacija sa zdravstvenim službama u svrhu osiguranja zdravstvene njege u onom obujmu u kojem je potrebna, uključujući do 24 sata.

Socijalno-zdravstvene usluge

Osobe s invaliditetom čiji psihofizički status zahtijeva intenzivnu stručnu, socijalnu i zdravstvenu skrb, a pri čemu obiteljska podrška nije dovoljna, najčešće su one s kompleksnim zdravstvenim teškoćama, višestrukim teškoćama i ozbiljnim poremećajima u ponašanju. POSI se kontinuirano obraća MROSP-u s brojnim zahtjevima za osiguranje adekvatnog smještaja za DTUR i OSI. Riječ je o osobama s višestrukim oštećenjima i ozbiljnim zdravstvenim teškoćama, za koje sustav socijalne skrbi ne uspijeva pronaći odgovarajući oblik skrbi izvan obitelji. Najveći broj ovih zahtjeva odnosi se na djecu i odrasle osobe s poremećajima iz spektra autizma, posebno one s izraženim poremećajima u ponašanju, mentalnim oštećenjima u kombinaciji s autizmom te osobama koje pokazuju hetero i autoagresivne obrasce ponašanja. U brojnim slučajevima, roditelji i članovi obitelji više nisu mogli osigurati potrebnu skrb, a institucije nadležne za socijalnu skrb nisu imale odgovarajuća rješenja. Zdravstvene ustanove također su upućivale apel, ističući kako su obitelji ovih osoba iscrpile sve resurse te da je nužno hitno institucionalno rješenje. U najtežim slučajevima, ponašanje pojedinih osoba predstavljalo je ozbiljnu ugrozu za sigurnost članova obitelji.

Nažalost, medicinska znanost još uvijek ne nudi učinkovite metode liječenja koje bi omogućile stabilizaciju ovih osoba do razine u kojoj bi mogle sudjelovati u rehabilitacijskim postupcima dostupnima u ustanovama socijalne skrbi. Ovaj problem zahtijeva sustavno i interdisciplinarno rješenje koje bi osiguralo odgovarajuću skrb za najranjivije skupine osoba s invaliditetom. Domovi socijalne skrbi osiguravaju dugotrajni smještaj OSI, u okviru kojega se osigurava podmirivanje osnovnih i dodatnih životnih potreba koje se ne mogu osigurati u obitelji. Međutim, na temelju svojega ustroja, uvjeta prostora i stručnih radnika, domovi nemaju kapacitet za zadovoljavanje složenih višestrukih zdravstvenih i rehabilitacijskih potreba zahtjevne kategorije DTUR i OSI. Kada govorimo o kategoriji osoba kojima je uz socijalno-rehabilitacijsku podršku potrebna i intenzivnija zdravstvena podrška, prema dosadašnjem iskustvu, zaključujemo da su u tom smislu potrebni dodatni napori.

Tijekom 2024. godine upoznati smo s teškoćama pronalaženja odgovarajuće dugotrajne skrbi za:
- odrasle osobe i djecu s autizmom uz izraziti poremećaj mentalnog zdravlja uz agresiju,
- mlađu punoljetnu osobu sa Sy Prader Willy koja uz navedeno ima i izraziti poremećaj ponašanja i
- odraslu osobu s ALS-om koja živi sama te joj je potrebna 24-satna skrb i nadzor.

U RH trenutno se za ove osobe u postojećim ustanovama socijalne skrbi ne može osigurati mjesto ili primjerena skrb. U ranijim preporukama predlagali smo nadležnom MROSP-u da provede analizu potreba različitih kategorija DTUR i OSI, te u međuresornoj suradnji sa sustavom zdravstva i/ili obrazovanja osmisli model skrbi izvan vlastite obitelji koji će u potpunosti zadovoljiti složene socijalno-zdravstvene potrebe ovih osoba. Sadašnji materijalni i drugi uvjeti u domovima socijalne skrbi ne podržavaju specifične potrebe smještenih osoba (npr. slična dobna skupina ili slične zdravstvene potrebe). Posebni uvjeti (kao npr. sustav nadzora unosa kalorija kod Prader-Willi sindroma) ili neki drugi (npr. pomagala i tehnološka podrška za osobe s ALS-om) za sada, prema našim spoznajama, nisu osigurani niti u jednom od postojećih državnih domova. Osim toga, sadašnje uvjete domova socijalne skrbi obilježava naglašena problematika nedostatka stručnih i drugih radnika, što rezultira skromnim rehabilitacijskim dosezima njihovih programa.

S druge strane, prema sadašnjem uređenju sustava zdravstvene zaštite, ovim se osobama u sustavu zdravstva ne može osigurati dugotrajna skrb koja bi uz primjenu odgovarajućih zdravstvenih postupaka osiguravala i socijalno rehabilitacijske postupke, obrazovanje, radne aktivnosti i dr. Mreža bolnica za produženo liječenje je nedovoljna, kao i kapaciteti za dugotrajnu njegu u bolnicama i specijaliziranim ustanovama, stoga je nužno povećanje ulaganja u infrastrukturu za proširenje dostupnosti ove usluge.

Iz tih razloga je socijalne i zdravstvene usluge potrebno planirati na način da osiguraju primjerenu i učinkovitu podršku osobi s invaliditetom, odnosno njezinoj obitelji. U ovom trenutku, nemogućnost pružanja adekvatne skrbi u vlastitom domu i institucijama, uz usmjerenost na deinstitucionalizaciju, predstavlja izazov i nameće potrebu za oblikovanjem učinkovitih modela pružanja podrške, posebno kada govorimo o zdravstveno rizičnim skupinama djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.

Zato smo preporučili MROSP-u i MZ-u da zajednički pristupe izradi planova učinkovite skrbi za osobe s rijetkim i složenim stanjima, te da paralelno s procesom transformacije domova socijalne skrbi i uspostavom novih oblika skrbi, neizostavno vode računa te ulože dodatne napore za:
- formiranje specijaliziranih odjela za socijalno-zdravstvenu skrb o osobama s najtežim oblicima invaliditeta, poremećajima ponašanja ili mentalnim oštećenjima;
- osnivanje stručnih mobilnih socijalno-zdravstvenih timova koji bi pružali pomoć korisnicima u njihovim domovima;
- jačanje dnevnih centara za pružanje dnevnih usluga i terapija, što bi omogućilo roditeljima i članovima obitelji predah od skrbi, a djeci i odraslim osobama s invaliditetom ostanak u vlastitom domu i uključenost u lokalnu sredinu;
- formiranje i normiranje usluge organiziranog stanovanja za manje skupine korisnika uz stalnu pomoć stručnog osoblja, pri čemu postoji potreba formiranja stambenih zajednica za specifične skupine osoba s invaliditetom sa složenim socijalno-zdravstvenim potrebama.

Povreda prava osoba s invaliditetom u domu socijalne skrbi, udomiteljstvu i organiziranom stanovanju

POSI je tijekom godine proveo obilazak tri obiteljska doma, jednog doma u vlasništvu države, dva centra za rehabilitaciju privatnih pružatelja, te dva pružatelja usluge organiziranog stanovanja.

U razgovorima s korisnicima doznajemo kako je većina jako zadovoljna svim aspektima smještaja te nemaju primjedbi. Očekivano, najmanje povreda prava OSI utvrdili smo kod smještaja u organiziranom stanovanju. Korisnici organiziranog stanovanja, ovisno o psihofizičkim sposobnostima, samostalno sudjeluju u životu zajednice, slobodni su sukladno vlastitim afinitetima kretati se izvan zajednice, a ukoliko je potrebna pratnja, dobivaju je tek sukladno mogućnostima ustanove, raspoloživosti djelatnika za pratnju ili prijevoz. Materijalni uvjeti pružatelja ograničeni su ugovorenom cijenom usluge, tako da podrška u zadovoljavanju individualnih potreba korisnika sve više postaje nedostupna, a postoji opasnost da usluga organiziranog stanovanja poprimi obilježje institucionalnog smještaja.

Ono što smo uočili kao povredu prava korisnika, odnosi se na dosljedno poštivanje prava na izbor korisnika, ukoliko taj odabir ne ugrožava njegov najbolji interes, kao npr. odabir boje kose ili način odijevanja. Nekoliko korisnika nezadovoljno je činjenicom da ih se premješta u druge stanove bez razloga, odnosno zbog razloga koji im nisu dovoljno objašnjeni ili ih smatraju neopravdanima. Stručnim tim premještaj opravdava potrebom za drugačijim intenzitetom podrške kojega ne mogu osigurati samo premještajem u drugu stambenu jedinicu. Ukoliko je ovo razlog, ponovo možemo govoriti o institucionalizaciji ove usluge, s obzirom da je jedna od odrednica institucionalnog smještaja podređenost potrebama korisnika zahtjevima same organizacije/pružatelja. Pružatelje usluge organiziranog stanovanja kod ovakvih postupanja upozoravamo da se radi o težoj povredi prava korisnika na neovisno življenje, dostojanstvo i pravo izbora. Primjer u nastavku o istome najbolje govori.

Primjer iz prakse (1): Pritužio nam se korisnik usluge organiziranog stanovanja koji je nakon 10 godina življenja u jednom stanu odlukom pružatelja usluge premješten u drugu stambenu zajednicu s još troje korisnika. Pružatelj u svojem očitovanju navodi da je korisnik u stanu živio sam, a da je unazad tri godine počeo izbjegavati susrete sa zastupnicom, nije se držao dogovora oko plana štednje, izbjegava sudjelovati u participaciji smještaja iako je bio u radnom odnosu, te zapuštao higijenu stana. Prvenstveno nije prihvatio činjenicu da iz svojih prihoda treba sudjelovati u plaćanju ugovorene cijene usluge organiziranog stanovanja. Iz izvješća zaključujemo i da mu je promijenjena zastupnica koju očigledno nije prihvatio, naziva je pogrdnim riječima, ne odaziva se na sastanke i ne odgovara na telefonske pozive. Zbog svega navedenog, stručni tim odlučio je da ga se preseli u novu stambenu zajednicu što je obrazloženo potrebom sveobuhvatne podrške i većeg nadzora u vezi trošenja novca. Nakon razmatranja svih činjenica i okolnosti na temelju pisanih izvješća i zajedničkog sastanka sa stručnim timom zaključili smo da je pravo i obaveza pružatelja socijalne usluge organiziranog stanovanja osigurati primjereni opseg i oblik podrške s ciljem samostalnog življenja i socijalnog uključivanja korisnika. U tu svrhu izrađen je individualni plan za korisnika kojim je obuhvaćeno područje raspolaganja budžetom, od kojega je plana korisnik svojim ponašanjem u nekoliko navrata očigledno odstupio (potrošio novac na proslavu rođendana, kupio treći par tenisica i dr.). Također je dužnost pružatelja usluge provesti obvezu sudjelovanja u troškovima usluge, u vremenu kada je zaposlen, što je ključni izazov, s obzirom da je obveza zakonski utvrđena. Ovo pitanje pružatelj nije odgovarajuće riješio prije preseljenja, a iz nekog razloga pružatelj smatra da će se premještajem u novu stambenu jedinicu postići uredno participiranje u troškovima usluge. Postavlja se opravdano pitanje da li se prihvaćanje obaveze uplate participacije moglo postići uključivanjem u podršku osobe s kojom korisnik ima kvalitetniji odnos i komunikaciju, uključujući i osobu od povjerenja iz njegove okoline te utvrditi plan za provedbu takve odluke, npr. putem trajnog naloga i sl. Umjesto toga, korisnik je doslovno deložiran i premješten u drugu stambenu jedinicu protivno njegovoj volji, iz pozicije moći pružatelja da to učini. Pružatelj ovakvo postupanje obrazlaže usporedbom korisnikovih prava i obveze s pravima i obavezama „svakog čovjeka“, te ih se stoga i korisnik treba držati. Takav je stav u potpunosti prihvatljiv, ali ga treba primjenjivati i u svim ostalim aspektima – u pogledu kupnje trećeg para tenisica ili čašćenju prijatelja

za rođendan. Takve odluke „svaki čovjek“ donosi iako nisu uvijek racionalne pa niti opravdane. Postavlja se pitanje bi li korisnik u vlastitom stanu imao pravo imati neurednu kuhinju i toalet, odnosno bi li zbog te činjenice bio izbačen iz stana u kojem živi? Razina urednosti je pitanje osobnosti na koju „svaki čovjek“ također ima pravo, osim ukoliko je ta neurednost na razini ugrožavajućoj za njegovo zdravlje ili u obimu da je utjecala na kvalitetu života ostalih suvlasnika u zgradi. Isto tako, iako je štednja u određenom iznosu bila inicijalni plan podrške s kojim je korisnik bio suglasan, takav se plan mogao promijeniti. Planiranje budućnosti vrlo je značajan dio individualnog plana podrške, ali plan je podložan promjeni, propitivanju pa i odbijanju, uostalom kao i kod „svakog čovjeka“.

Korisnik je 10 godina živio sam u stanu, stekao je širu socijalnu mrežu i prijateljske odnose, što je jedan od značajnijih osobnih ciljeva korisnika u okviru usluge organiziranog stanovanja. Jednostranom odlukom pružatelja korisnik je premješten u posve drugi dio grada, u stan sa još troje korisnika, što iz perspektive korisnika predstavlja kaznu, odnosno odmazdu zbog neprihvatljivog ponašanja u smislu nepoštivanja odluka autoriteta – pružatelja usluge organiziranog stanovanja. Upravo je otporom korisnika prema premještaju dodatno umanjena mogućnost kvalitetnije suradnje i povjerenja, što je temelj kvalitetnog stručnog rada s korisnikom. U konkretnom slučaju zaključili smo da premještaj korisnika bez pristanka predstavlja nerazmjernu mjeru kojom nije postignut očekivani cilj, ali su za korisnika nastupile značajne negativne posljedice – manjak kontrole nad svakodnevnim odlukama, obvezno dijeljenje stanovanja s drugim osobama, izostanak utjecaja na izbor osobe za podršku (zastupnika), te odvojenost od šire socijalne mreže. U konkretnom slučaju radi se o paternalističkom pristupu pružanju usluga i nadzoru nad uređenjem življenja, što predstavlja izravno nepoštivanje čl. 19. KPOSI, kojim je istaknuto da su osobe s invaliditetom punopravni korisnici prava i nositelji prava. Stava smo da se metodama stručnog rada trebalo na drugačiji način osigurati uplatu participacije, primijeniti učinkovite metode stručnog rada i modele podrške prvenstveno u stanu u kojem je živio, dok su svi ostali prijepori u potpunosti nedovoljni razlozi za arbitratnu odluku koja je donesena u odnosu na korisnika koja predstavlja povredu njegovih prava kao osobe s invaliditetom.

Prilikom svih obilazaka u pravilu pružateljima preporučujemo da što dosljednije pružaju podršku u ostvarivanju prava na osobne izbore korisnika, kao što je boja kose, seksualni afiniteti i potreba za partnerskim odnosima, sudjelovanje u aktivnostima, odabir gdje će i s kim živjeti. U odnosu na potonje u pravilu treba dati prednost izboru korisnika u kojoj će zajednici živjeti, te izbjegavati neopravdana premještanja korisnika u druge stanove, osim ukoliko se to ne protivi isključivo interesu samog korisnika, neovisno o problemima koje to može izazvati u odnosu na raspored rada asistenata i pitanje organizacije pružatelja. U nekim slučajevima utvrdili smo da se oduzimanje mobitela koristi kao kazna za neko neprihvatljivo ponašanje korisnika. Pravo na komunikaciju mobitelom jedno je od osnovnih prava osoba s duševnim smetnjama, i to se pravo prema Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14) može ograničiti samo iznimno, u zakonom propisanim slučajevima. Isto tako, povredu prava može predstavljati i ograničavanje kretanja zbog straha za sigurnost korisnika. Potrebno je poraditi na što većem priznavanju prava na slobodu izbora i kretanja korisnika, pa i prihvaćanja korisnikovog mišljenja oko potencijalnih opasnosti u slučaju npr. samostalnog odlaska u grad. Prezaštićivanje korisnika također se može smatrati ograničavanjem njihovih prava, odnosno, ukoliko korisnik za isto treba pratnju, potrebno ju je osigurati. Pružatelje upozoravamo i kako je potrebno osigurati veći utjecaj korisnika na način pružanja usluge, uključujući i mogućnost iskazivanja potreba, primjedbi i pritužbi na bilo koji segment usluge. Ovo se posebno odnosi na slabije funkcionalne korisnike, kojima je potrebna primjerena pažnja, pristup informacijama i mogućnost iskazivanja volje, sukladno njihovim sposobnostima. Potrebno je pažnju posvetiti razmatranju zahtjeva i prigovora korisnika, te u svakom pojedinom slučaju korisnicima dati povratnu informaciju o razlozima neuvažavanja istih.

Ipak, unatoč nekim utvrđenim propustima, možemo reći da se usluga organiziranog stanovanja pruža sukladno svim kriterijima izvaninstitucijske skrbi, stoga je važno da se ova usluga sustavno podržava kroz propisana mjerila i cijenu usluge, o čemu će biti riječi u posebnom poglavlju.

S druge strane, najteže povrede prava osoba s invaliditetom utvrdili smo u privatnim obiteljskim domovima u kojima predstavnici doma kao fizičke osobe obavljaju djelatnost pružanja usluge smještaja. U tim se domovima usluga smještaja pruža u Mreži i/ili izvan Mreže MROSP-a, s kapacitetima utvrđenim s rješenjem o ispunjavanju mjerila za pružanje socijalnih usluga koje izdaje nadležna županija.

Smještaj korisnika u obiteljskom privatnom domu obilježava činjenica da predstavnici doma nemaju dovoljno ili gotovo nikakve stručne kompetencije za skrb o za korisnike s mentalnim oštećenjima, te imaju slab ili nikakav uvid u potrebu poštivanja ljudskih prava korisnika. Obiteljski domovi u pravilu ne zapošljavaju stručne radnike, rijetko imaju na temelju ugovora angažiranu medicinsku sestru, uobičajeno imaju zaposlene samo njegovatelje i kuhare, koji su često članovi obitelji predstavnika doma, a stručnu i drugu podršku sustava ne dobivaju. Zbog navedenoga korisnicima smještaja nisu ponuđene gotovo nikakve aktivnosti niti sadržaji za smisleno provođenje slobodnog vremena. Čak i kada dom ima radnog terapeuta, aktivnosti koje se rade s korisnicima svode se na crtanje, igranje društvenih igara, gledanje televizije. Za lijepog vremena sjedi se vani u dvorištu. Korisnici ne izlaze izvan dvorišta doma, osim iznimno u najbližu trgovinu ili ugostiteljski objekt, ali isključivo u grupi i po unaprijed utvrđenom rasporedu. To se uvijek pravda potrebom zaštite i sigurnosti korisnika. Strogi režim života u domu uskraćuje korisnicima pravo i mogućnost bilo kojeg, pa i najmanjeg izbora, nemaju niti minimalnu kontrolu nad niti jednim segmentom svog života. Točno je određeno vrijeme ustajanja, lijeganja, uzimanja obroka i terapije, obavljanja higijene. U našem izvješću o obilasku jednog obiteljskog doma navodi se: *„Nakon ručka korisnici moraju biti u svojim sobama, a vrata svih soba moraju biti zatvorena. Nakon užine koja se poslužuje u 15.00 sati korisnici odlaze u šetnju po betoniranom prilazu kući. Hodaju u krug, jedan iza drugoga. Neki se drže za ruke. Dva korisnika nisu hodala, oni su za to vrijeme pušili cigarete za stolom koji se nalazi u dvorištu. Nakon nekog vremena, kada je njegovateljica rekla da je šetnja završena, svi su ušli u kuću te su iza njih zaključana vrata. U odnosu na uznemirujući prizor „zatvorske šetnje korisnika“ na upit o bilo kojem segmentu osobnog života korisnika na koji oni sami imaju utjecaj, zaključujemo da ih nema – ne mogu izabrati šetnju po stražnjem dijelu dvorišta (jer taj dio koristi vlasnica s obitelji), ne mogu izabrati popiti neki napitak izvan uobičajenog vremena za kavu/užinu, ne mogu izabrati drugo vrijeme za odlazak na spavanje i sl.“*

U većini domova izlazna vrata doma su zaključana te nije moguć izlazak korisnika iz kuće, niti u dvorište iako se ne radi o korisnicima s demencijom ili Alzheimer sy, pa da bi to bilo opravdano. U većini domova korisnici imaju samo dva izbora – gledati televiziju u zajedničkoj prostoriji ili boraviti u sobi do sljedećeg obroka. Na upit jednoj predstavnici doma iz kojeg razloga korisnici ne mogu izaći izvan ograde doma, navodi kako se boji za njihovu sigurnost, ali i za sigurnost drugih korisnika, radnika i svoje obitelji, jer *„bi se npr. moglo dogoditi da neki korisnik donese bombu. Također bi korisnika mogao pogaziti auto“.* Na upit iz kojeg razloga ne povede nekog od korisnika sa sobom kada obavlja poslove u gradu, primjerice kada ide u nabavku namirnica, ista navodi kako se korisnika boji, odnosno osjeća nelagodu u njihovoj prisutnosti. Nekoliko korisnika svjedoči da je zadnji put iz doma izašlo prije pet godina, sa „starim gazdom“ (otac predstavnice doma bio je udomitelj), te opisuje da su bili u kafiću i popili sok.

Strukturirani način života može biti koristan za osobe s psiho-socijalnim teškoćama, ali monotonija i izoliranost kojima su izloženi ne može doprinijeti poboljšanju njihovog zdravlja, odnosno oporavku te predstavlja povredu prava na osobnu autonomiju. U domu sa 20 korisnika, niti jedan od njih nije upoznao niti komunicirao niti s jednom drugom osobom, osim zaposlenicima doma i liječnikom. Oni koji imaju sreće biti u „kvalitetnijem“ domu, mogu popričati s konobaricom u kafiću kada zajedno s drugim korisnicima naručuju kavu.

Prizor korisnika koji ispred kuće šeću u krug kao zatvorenici, njihovo čuvanje pod ključem u kući, bez ikakvog kontakta sa zajednicom, bez mogućnosti sklapanja poznanstava ili prijateljstava u toj istoj zajednici dovodi do jačanja predrasuda i doprinosi dodatnoj stigmatizaciji ove kategorije osoba s invaliditetom. To je naravno drastičan slučaj, ali i u drugim privatnim domovima vlada sličan režim i prisutna je slična atmosfera u kojoj se korisnike dehumanizira i ponižava, a izbori su svedeni na minimum. Osobe koje ovdje žive nemaju slobodu odlučiti kada će se ustati, kada će ići spavati, što će

jesti ili piti, s kim će i kako provoditi vrijeme. Unutar doma ne nudi se više aktivnosti između kojih bi mogli odabrati neku od svog interesa. Oni su prisiljeni poštivati dnevnu rutinu koja je stroga i jednaka za sve. Korisnicima je povrijeđeno pravo na dostojanstvo, autonomiju i slobodu izbora u svim segmentima života, počevši od prava da odaberu gdje će i s kim živjeti jer su neki od njih ovdje smješteni protivno svojoj stvarnoj volji, na temelju odluke skrbnika.

Posebno nas je zabrinulo što je upravo u domu u kojem smo utvrdili brojna nepoštivanja prava smještenih korisnika, proveden inspekcijski nadzor koji nije uočio nepravilnosti u smislu nezakonitog ili nestručnog rada. Nadzor proveden od strane nadležnog MROSP-a u pravilu je usmjeren prvenstveno na kontrolu materijalno-tehničkih uvjeta samog doma, a manje na poštivanje ljudskih prava korisnika. Tako su inspektori u navedenom inspekcijskom nadzoru propustili utvrditi ograničenja vezana uz dnevni raspored aktivnosti, apsolutnu zabranu slobode kretanja, prestrogi režim života, odnosno nisu utvrdili da opisano stanje predstavlja povredu temeljnih ljudskih prava korisnika koji žive u domu.

Prema mišljenju Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, sloboda kretanja temeljno je pravo svakog čovjeka, uključujući korisnike smještaja u sustavu socijalne skrbi. Ovo pravo smije se ograničiti isključivo u iznimnim okolnostima, kada je ugroženo zdravlje ili sigurnost korisnika. Međutim, postupak ograničenja mora biti jasno propisan te ne može biti prepušten samostalnoj odluci predstavnika doma ili čak skrbnika. O njemu mora odlučiti stručni tim koji skrbi o korisniku, na temelju stručne procjene i u skladu s pravnim procedurama. Pretjerano zaštitnički pristup u pružanju socijalnih usluga može predstavljati rizik za slobodu, osobnu autonomiju i privatnost korisnika. Ukoliko je, radi njihove sigurnosti, nužno ograničiti samostalno kretanje izvan doma, korisnicima treba osigurati odgovarajuću podršku, primjerice, omogućiti im pratnju pri izlasku.

U mnogim ustanovama prisutan je problem tzv. institucionalnog sindroma, pri čemu su korisnici naviknuti na život u instituciji i ne pružaju aktivan otpor jer su svjesni da bi on bio neučinkovit. Tijekom razgovora opisuju svoje svakodnevne aktivnosti, ali se rijetko ili nikada ne žale. Njihova izoliranost dodatno je pojačana jer često nemaju kontakt s obitelji, socijalnim službama niti vanjskim svijetom. Budući da su fizički zatvoreni u ustanovi, lišeni poslovne sposobnosti i ne mogu samostalno odlučivati o ključnim aspektima svog života, nalaze se u izrazito podređenom položaju. U tom kontekstu, mnogi korisnici u potpunosti ovise o osoblju doma, a posebno o njegovoj voditeljici, koju često nazivaju „gazdarica“, jer u praksi nemaju druge kontakte niti mehanizme kojima bi mogli izraziti svoje nezadovoljstvo i očekivati promjene.

Predstavnici doma navode kako im uglavnom nije osigurana podrška sustava, kako se s problemima korisnika moraju nositi sami. Kao laici koji nemaju stručna znanja, niti potporu pojedinaca stručnjaka ili institucija za skrb o osobama s invaliditetom s psiho-socijalnim teškoćama, te ukoliko još imaju i predrasude o korisnicima kao opasnima za druge i za sebe, očigledno ne mogu pružati uslugu smještaja, te je od strane MROSP-a potrebno otkloniti povrede prava smještenih korisnika, odnosno zabraniti rad obiteljskom domu. Osnovna intrinzična motivacija za obavljanje skrbi o ovoj kategoriji korisnika kao profesije je preduvjet za poštivanje prava korisnika. Bez toga, jedino što oni dobiju u ovakvoj instituciji je čuvanje, hrana i briga o somatskom zdravlju.

Primjer iz prakse (2): Državni domovi suočavaju se sa izazovima u osiguravanju primjerene skrbi za osobe s višestrukim invaliditetom i zdravstvenim teškoćama, za koje je potrebna skrb jedan na jedan kako ne bi došlo do najtežih posljedica, kao što je slučaj smrti korisnika socijalne ustanove, djeteta s teškoćama u razvoju u Rijeci. Početkom listopada 2024. godine POSI je zaprimio anonimnu prijavu o navedenom događaju, a prijava je ukazivala na moguće propuste odgovornih osoba u stručnom vođenju ustanove, zbog čega je POSI, sukladno svojim ovlastima, uputio prijavu Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske i nadležnom Općinskom državnom odvjetništvu, tražeći izvješće o utvrđenim činjenicama i poduzetim mjerama. Istovremeno, obaviješteno je MROSP kao nadležno Ministarstvo te je zatraženo provođenje izvanrednog inspekcijskog i upravnog nadzora.

POSI je i ranije, 2023. godine, zaprimio anonimnu prijavu vezanu uz povrede prava korisnika iste ustanove. Nakon provedenog inspekcijskog nadzora u ožujku 2023., MROSP je utvrdilo nepravilnosti i donijelo rješenja s naloženim mjerama. U studenom 2023. POSI je proveo obilazak ustanove i organiziranog stanovanja, pri čemu su utvrđene ozbiljne nepravilnosti, uključujući zaključavanje korisnika tijekom noći i stavljanje pelena djeci koja kontroliraju sfinktere zbog nedostatka osoblja. POSI je upozorio na ponižavajuću praksu i preporučio hitno povećanje broja zaposlenika kako bi se osigurala sigurnost i kvalitetna skrb za korisnike. MROSP je tek u studenom 2024., nakon tragičnog događaja, izvijestilo POSI da je ustanova podnijela zahtjev za zapošljavanje 29 novih radnika te da je od prosinca 2023. godine odobreno ukupno 41 novo radno mjesto i 14 zamjena. MROSP je također provelo nekoliko inspekcijskih nadzora, uključujući tri izvanredna, te je utvrđena sumnja na nezakonitost postupanja, zbog čega je obaviješteno Državno odvjetništvo. Ključni problem ostaje nedovoljna stručna podrška i nepopunjena radna mjesta u socijalnim ustanovama, što može ugrožavati temeljna prava i sigurnost osoba s invaliditetom.

Povreda prava osoba s invaliditetom u udomiteljstvu

Udomiteljstvo je još jedan problematičan oblik smještaja za odrasle osobe s invaliditetom.

Udomiteljstvo kao oblik socijalne skrbi za osobe s invaliditetom često se pokazuje kao neadekvatno i nekvalitetno rješenje zbog više strukturnih problema. Osobe smještene izvan vlastite obitelji spadaju u ugroženu kategoriju korisnika socijalne skrbi, a osobe s invaliditetom smještene u udomiteljsku obitelj ili obiteljski dom spadaju u najugroženiju skupinu, jer o njima skrbe osobe bez stručnih znanja i kompetencija i bez stručnog osoblja. Ukoliko još izostane redoviti nadzor ili je nadzor neučinkovit, otvara se put ozbiljnom kršenju prava korisnika.

Udomitelji nemaju specijaliziranu edukaciju niti stručnu podršku potrebnu za skrb o osobama s kompleksnim potrebama. Sustav nadzora nad udomiteljstvom često je nedostatan, što rezultira situacijama u kojima korisnici ne dobivaju odgovarajuću skrb i podršku. Udomiteljstvo kao oblik skrbi o odraslim osobama s invaliditetom trebalo bi napustiti, izbor ove socijalne usluge izbjegavati, a do tada osigurati učinkovit nadzor kako ne bismo svjedočili ovakvim slučajevima zlostavljanja kakve smo pratili tijekom prošle godine.

Tijekom ispitnog postupka koji u skladu sa svojom nadležnošću provodi POSI, proizašla je zabrinutost zbog činjenice da tijela, službe i pojedinci nadležni za provođenje nadzora nad radom udomiteljskih obitelji nisu uočili i utvrdili povrede prava smještenih korisnika kojima su očito bili izloženi dulje vremensko razdoblje, unatoč, kako je u izvješćima navedeno, redovnim obilascima istih udomiteljskih obitelji s ciljem nadzora nad njihovim radom i skrbi o korisnicima. Od područnih ureda HZSR-a zatraženi su podatci o postupanjima u navedenoj udomiteljskoj obitelji, posebno intenzitetu i posjeta korisniku i načinu komunikacije s korisnikom vezano uz uvjete boravka i smještaja, eventualnim saznanjima o pritužbama na udomitelje za vrijeme smještaja korisnika, saznanjima o uvjetima smještaja i boravka korisnika, načinu skrbi, brige i njege. U izvješćima HZSR-a, navodi se kako su korisnici prilikom terenskih obilazaka izražavali svoje zadovoljstvo smještajem i odnosom s udomiteljima, a tijekom inspekcijskih nadzora MROSP-a također nisu utvrđene nepravilnosti u radu. Međutim, podatci dobiveni od nadležne policijske postaje na osnovi obavijesnih razgovora s korisnicima smještaja u navedenoj obitelji, te uvida u dostavljenu dokumentaciju i svim raspoloživim saznanjima HZSR-a, ukazuju na elemente kaznenog djela. Nakon analize svih zaprimljenih podataka imamo ozbiljnu zabrinutost zbog činjenice da je neprimjereno postupanje udomitelja prema korisnicima smještaja bilo prisutno kontinuirano, kroz duži vremenski period, te da isto od strane djelatnika nadležnih područnih ureda nije uočeno, niti kada je smještaj trajao dugi niz godina. To zasigurno ukazuje da djelatnici nadležni za praćenje korisnika u udomiteljskoj obitelji nisu na primjereni način pratili prilike korisnika u udomiteljskoj obitelji, a posebno zabrinjava intenzitet posjeta korisnika (rijetko ili bez obilaska), te prikupljanje podataka telefonski (s korisnikom ili udomiteljem).

U nastavku dajemo na uvid sažete podatke o načinu i intenzitetu posjeta stručnih radnika u jednoj od optuženih obitelji udomitelja, dobivenim saznanjima i utvrđenim okolnostima od strane nadležnih područnih ureda, nasuprot saznanjima policijske postaje o postupanju udomitelja prema svakom od smještenih korisnika:

Tablica 41. Pregled uočenih situacija kod udomiteljstva

Trajanje smještaja	Izvješće Hrvatskog zavoda za socijalni rad	Postupanje udomitelja - izvješća policijskih postaja
12 godina	Površna suradnja s udomiteljem Loša iskustva s udomiteljem Posjete vrlo rijetke, ali nije prijavio ništa loše	Zaključan preko noći Vrijeđao ga i psovao kada ne bi znao ili nije mogao obaviti tražene poslove Udarao ga po glavi šakama, gumenim crijevom za vodu ili remenom s traktora Tjerao ga na rad u vinogradu, hranio životinje, uređivao dvorište, nosio kamenje i ciglu na vikendici Nedostatna hrana Tuširanje jednom tjedno
15 mjeseci	Telefonski kontakt s udomiteljima Terenski obilasci (ne navodi koliko)	Zaključan preko noći Vrijeđao i psovao, udarao šakama, gumenim crijevom za vodu ili remenom s traktora Tjerao ga na rad u vinogradu, hranio životinje, uređivati dvorište, nositi kamenje i ciglu Nedostatna hrana Tuširanje jednom tjedno
1 mjesec	Otkazao udomitelj	Zaključan preko noći Radio teške poslove, slagao drva za ogrjev, hranio ovce Dobio novi „bruh“
6 mjeseci	Kod smještaja bio zadovoljavajući Nije bilo posjeta - kratki boravak	Radio na njivi, utovarivao kukuruz, kosio travu čistio štalu i brinuo za životinje, Opsluživao životinje, postavljao stepenice, slagao drva za ogrjev Neadekvatna hrana, varivo staro četiri dana
5 godina	Podatci o funkcioniranju na osnovu dokumentacije Komunikacija s udomiteljem	Zaključan preko noći Vrijeđao i psovao, udarao šakama i gumenim crijevom za vodu Tjerao ga na rad u vinogradu i polju, hranio životinje, uređivao dvorište, nosio kamenje i ciglu Nedostatna hrana Tuširanje jednom tjedno
7 mjeseci	Nije bilo obilazaka Kontakti telefonom - bez pritužbi	Zaključan preko noći Tjerao ga na rad u vinogradu, hranio životinje, uređivao dvorište, nosio kamenje i ciglu Radio od 6.00 ujutro do mraka Nedostatna hrana

Iz tablice 41. i prikazanog pregleda situacije može se uočiti kako su po 12 godina, pet godina, 15 mjeseci i sedam mjeseci osobe s invaliditetom bile izložene vrijeđanju, omalovažavanju, teškom radu i poslovima koje nisu obavljale svojim izborom, a da ih kroz to vrijeme njihovi socijalni radnici ili skrbnici nisu niti vidjeli, stoga niti pružili odgovarajuću zaštitu njihovog integriteta i sigurnosti. Iz navedenog proizlazi da kod osoba s invaliditetom koje su smještene kod privatnih pružatelja usluge - udomiteljskim obiteljima ili obiteljskim domovima – postoji značajan stupanj opasnosti da budu izložene nasilju ili drugim povredama njihovih prava, odnosno da skrb koja im se pruža kod ovih pružatelja nije primjerena. Posljedica je to, ili neredovitih obilazaka štićenika/korisnika od strane njihovih skrbnika i stručnih radnika područnih ureda HZSR-a nadležnih prema mjestu njihova prebivališta, ili zbog propusta u provođenju nadzora od strane nadležnih službi. Kvalitetan nadzor nad prilikama korisnika je u ovim slučajevima izostao – posjeta nije bilo, ili su bile rijetke. Telefonski kontakt socijalnog radnika/skrbnika

s korisnikom bez osiguranih uvjeta za isti, odnosno mogućnosti razgovora bez prisustva udomitelja, ne daje nikakvu sigurnost da su prilike korisnika utvrđene, a moguće nepravilnosti uočene.

Na temelju dobivenih uvida, POSI je uputio MROSP-u i HZSR-u preporuku o načinu provođenja nadzora nad udomiteljima i obiteljskim domovima i obilaska štićenika od strane skrbnika/socijalnih radnika, koji osim utvrđivanja materijalno-tehničkih uvjeta treba utvrditi poštivanje ljudskih prava korisnika, a način razgovora s korisnikom treba voditi relevantnom uvidu o zadovoljstvu korisnika uslugom te poštivanju njegovih prava na dostojanstvo, autonomiju, zaštitu od nasilja i zlostavljanja, osobni identitet, slobodu kretanja, slobodu izražavanja misli; mora uključivati brigu o zdravlju, pravo na seksualnost i reproduktivna prava, dostupnost produktivnih aktivnosti i aktivnosti slobodnog vremena, pravo na komuniciranje, na raspolaganje vlastitim novcem, uključenost u zajednicu i drugo. U tom smislu potrebno je osigurati edukaciju stručnih radnika područnih ureda HZSR-a, ali i inspektora MROSP-a. Samo ovako proveden nadzor ostvarit će svoju svrhu - spriječiti nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i druge povrede prava smještenih korisnika.

Redefiniranje usluge organiziranog stanovanja

Dvadesetogodišnje iskustvo pružanja usluge organiziranog stanovanja za osobe s invaliditetom potvrđuju da je to jedina usluga socijalne skrbi koja se u realitetu Republike Hrvatske donekle približila standardima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u ostvarivanju prava na neovisno življenje osoba s invaliditetom.

Trenutno je u sustavu socijalne skrbi u organiziranom stanovanju više od 1.200 korisnika, od kojih su većinom osobe s intelektualnim i mentalnim oštećenjima. Ključni element usluge organiziranog stanovanja je sveobuhvatna individualizirana podrška, koja obuhvaća stručnu i rehabilitacijsku podršku, asistenciju i podršku u stanu i u zajednici, te stanovanje i zadovoljavanje osnovnih životnih potreba.

POSI je tijekom 2023. i 2024. godine zaprimao više podnesaka, ali i sudjelovao u nizu aktivnosti iniciranih od strane saveza udruga pružatelja usluge organiziranog stanovanja, u vezi problematike cijene usluge organiziranog stanovanja te položaja nedržavnih pružatelja ove usluge i njihovih korisnika. Savez udruga pružatelja usluge organiziranog stanovanja kao i pojedinačni pružatelji usluge (državni i nedržavni), organizirali su tijekom 2023. godine niz aktivnosti (Okrugli stol „Usluga organiziranog stanovanja za osobe s intelektualnim teškoćama: Budućnost i izazovi“; Javna rasprava pod nazivom „Zakonodavna regulativa koja potiče socijalnu inkluziju“; Okrugli stol Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora: „Budućnost Usluge Organizirano stanovanje“) i dr.; kroz koje su nakon rasprava predstavnika različitih dionika (državnih i nedržavnih pružatelja usluge organiziranog stanovanja, akademske zajednice, lokalne uprave i samouprave, predstavnika resornog ministarstva) doneseni određeni zaključci o zakonodavnoj regulativi i njenom utjecaju na socijalnu uključenost osoba s intelektualnim teškoćama koje koriste izvaninstitucionalnu socijalnu uslugu organiziranog stanovanja.

U nastavku ćemo iznijeti sažetak zaključaka i prijedloga proizašlih iz ovih aktivnosti u konačnici usmjerenih na poboljšanje kvalitete života korisnika ove značajne izvaninstitucionalne, u zajednici utemeljene usluge.

Socijalna usluga organiziranog stanovanja pruža se kroz nekoliko razina potpore koje nisu utemeljene zakonskim odredbama, nego su uređene Pravilnikom o mjerilima za pružanje socijalnih usluga (NN, br. 110/22 i 58/24.; u daljnjem tekstu: Pravilnik o mjerilima). Podjela ove usluge na četiri razine nije životna i teško je provediva u praksi (npr. kad bračni partneri žive u istoj stambenoj zajednici, a imaju rješenjem određene različite razine usluge). U praktičnom smislu problem je što svaka promjena u razini usluge iziskuje izdavanje novog rješenja, a potrebe osoba se mijenjaju i ne mogu se trajno svrstati u unaprijed definirane kategorije, kao što niti vrsta i težina invaliditeta ne mora nužno biti u korelaciji s realnom potrebom za podrškom koju osoba ima (npr. osobe s utvrđenim nižim stupnjem teškoće možda trebaju manje podrške u kućanskim aktivnostima, ali im je potrebna intenzivnija podrška u uključivanju u svijet

rada). Pravilnikom o mjerilima utvrđen je i broj potrebnih asistenata u organiziranom stanovanju, a taj se broj određuje u odnosu na stambenu zajednicu, a ne u odnosu na broj korisnika. Asistenti u organiziranom stanovanju korisniku trebaju pružati podršku, ne samo u stanu, nego i u drugim aktivnostima života (omogućavanje mobilnosti i kretanja, pratnja i pomoć u različitim socijalnim aktivnostima, podrška u radnim aktivnostima...), zbog čega mjerila potrebnog broja asistenata ne odgovaraju svrsi i cilju usluge organiziranog stanovanja i to u uvjetima u kojima u jednoj stambenoj zajednici može živjeti od jednog do osam korisnika. Niske cijene usluge organiziranog stanovanja posredno prisiljavaju nedržavne pružatelje ove usluge na formiranje stambenih zajednica sa što većim brojem korisnika, kako bi bile financijski održive, ali zajedničko življenje više osoba u stanu obilježje je institucionalne skrbi. Stoga je kroz sve odredbe o mjerilima usluge i cijeni usluge potrebno naglašeno voditi računa da je usluga organiziranog stanovanja izvaninstitucionalna usluga, da je u središtu usluge korisnik i njegovo pravo na podršku kojom ostvaruje integraciju u društvo, osobnu autonomiju i uključivanje u zajednicu, te mjerila usluge usmjeriti na što veću individualizaciju podrške.

Usklađenje odnosa cijene usluge organiziranog stanovanja i sadržaja usluge

Usluga organiziranog stanovanja u svojoj suštini obuhvaća tri područja skrbi istovremeno – stanovanje i osnovne životne potrebe, stručnu podršku i osobnu asistenciju, stoga bi isto trebalo biti sadržano i u postavljenoj cijeni usluge. Međutim, Intervali cijena u velikoj mjeri odstupaju od realnog troška usluge organiziranog stanovanja već i u dijelu ispunjavanja obaveza iz Pravilnika o mjerilima u odnosu na broj radnika. S predloženom cijenom nije moguće pokriti troškove osoblja, koji u stanu s pet korisnika iznosi minimalno oko 1.000 eura po korisniku što ne ostavlja dovoljno sredstava za sve druge troškove (stanovanje, prijevoz, prehrana i dr.). Važno je naglasiti da stvarni trošak usluge nedržavnih pružatelja usluge organiziranog stanovanja obuhvaća i trošak najma nekretnine koji se podmiruju iz iznosa glavarine, a cijena najma stanova različita je ovisno u kojem području RH se pruža usluga.

Iz ovoga je jasno da sada postavljena cijena (i za državne i nedržavne pružatelje) značajno odstupa od realnog troška ove usluge. U formiranju stvarne cijene usluge, osim zadovoljavanja propisanih mjerila radnika, treba neizostavno ugraditi i cijene srodnih socijalnih usluga od kojih se ova usluga i sastoji (osobna asistencija, psihosocijalna podrška).

Posebno se ističe različiti položaj drugih pružatelja socijalnih usluga u odnosu na cijenu usluge, te različiti položaj osobe s invaliditetom ovisno o tome da živi li u obitelji ili organiziranom stanovanju: tako npr. pružatelj usluge osobne asistencije dobiva nešto više od 1.900 eura za mjesečno trošak jednog osobnog asistenta u osmo-satnom radnom vremenu; osim pravo i na dva asistenta, OSI ostvaruje i pravo na 720 eura inkluzivnog dodatka; s druge strane, pružatelj usluge organiziranog stanovanja može ostvariti mjesečno u prosjeku oko 1.600 eura po korisniku za koji iznos osigurava 24-satnu skrb o korisniku.

Grafikon 9. Razlika u financijskoj podršci za osobe s invaliditetom

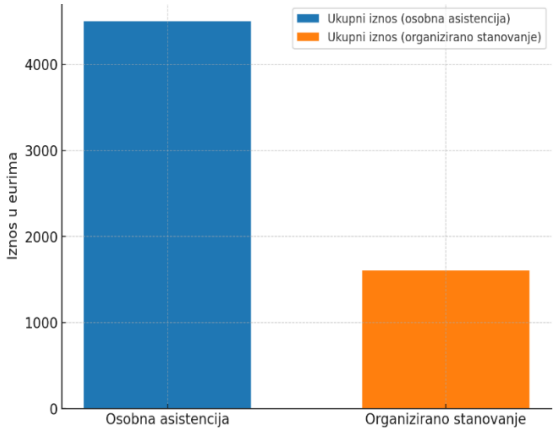

Negativne posljedice sadašnjih niskih ugovorenih cijena nedržavnih pružatelja ove socijalne usluge su višestruke – odljev asistenata kod konkurentskih (državnih) pružatelja, smanjivanje kvalitete usluge i opasno smanjivanje kvalitete životnih uvjeta korisnika, pri čemu se vrlo restriktivno može primjenjivati individualizirani pristup korisniku, pristup sadržaju slobodnog vremena, kulturnim, sportskim radnim i drugim aktivnostima, što je neizostavno obilježje ove socijalne usluge.

Kvalitetna podrška ima svoju cijenu, a prilikom ostvarivanja ljudskih prava pozivanje na ekonomsku računicu nije opravdano, odnosno štetno je tražiti od sustava organiziranog stanovanja da bude jeftiniji od institucionalne skrbi.

Državni i nedržavni pružatelji – perspektiva korisnika

Prema odredbama Zakona o socijalnoj skrbi, korisnik smještaja dužan je u plaćanju cijene usluge sudjelovati svim svojim prihodima i imovinom koja ne služi njemu ili članovima njegova kućanstva za podmirenje osnovnih životnih potreba. Sukladno ovoj odredbi, korisnik organiziranog stanovanja kod nedržavnih pružatelja dužan je plaćati 1.300 do 1.600 eura (ovisno o ugovorenoj cijeni). Za državne pružatelje socijalnih usluga primjenjuje se Izvadak iz cjenika usluga iz 2000. godine, s obzirom da je Odluka o cijenama socijalnih usluga nakon što je donesena, najprije odgođena, a od srpnja 2024. godine ukinuta. Tako je npr. Centru za rehabilitaciju Stančić definirana cijena socijalne usluge smještaja u iznosu 480 eura, Domu za odrasle Bidružica 252,83 eura, a istovjetan cjenik primjenjuje i osječki Centar Ja kao Ti . Ističemo kako se ovdje radi o neutralnoj praksi koja stvara nejednaki socijalni status iste vrste korisnika, u okviru iste javne socijalne usluge, samo na temelju različitog statusa pružatelja usluge unutar Mreže pružatelja. Neprihvatljivo je da korisnici iste socijalne usluge, utemeljene na zakonu, unutar Mreže socijalnih usluga, sadržajno jedinstveno definirane, poštujući neutralnu zakonsku odredbu o sudjelovanju u cijeni socijalne usluge smještaja svim svojim prihodima i imovinom, proizvede učinak siromaštva korisnika i njihovih obveznika uzdržavanja.

Sadašnja odredba o sudjelovanju osobe u plaćanju cijene usluge svim svojim sredstvima i prihodima negativno se odražava i na dio usluge organiziranog stanovanja koji se odnosi na podršku u zadovoljavanju radnih potreba korisnika, otežavajući im i onemogućavajući izlazak iz sustava kao konačni cilj. Ne treba zanemariti činjenicu da radni angažman, odnosno zaposlenje korisnika usluge organiziranog stanovanja najčešće nije niti moguće bez podrške stručnih radnika u organiziranom stanovanju, a i samo zapošljavanje i rad čine sadržaj usluge i suštinski predstavljaju dio rehabilitacijskog procesa. Upravo iz tog razloga treba izbjeći svojevrsnu penalizaciju korisnika koji se radno angažiraju, jer je protivna svrsi i cilju ove usluge kao i načelima socijalne inkluzije osoba s invaliditetom.

Podržavamo da se u sudjelovanje korisnika u plaćanju socijalne usluge ugradi princip definiran Zakonom o osobnoj asistenciji, po kojemu korisnik sudjeluje u participaciji usluge iznosom od jedan, odnosno 2% prihoda, samo ukoliko njegovi prihodi prelaze jedan, odnosno 2% prosječne neto plaće u RH. U svjetlu obaveze donošenja novog podzakonskog akta o sudjelovanju korisnika u cijeni socijalnih usluga, smatramo da visoki udio participacije u cijeni usluge potencijalno može dovesti do izbjegavanja/odbijanja korištenja nekih usluga i drugih negativnih efekata za sustav socijalne skrbi, ali i OSI, što je nedopustivo s obzirom da socijalne usluge izravno utječu na poboljšanje kvalitete života, funkcionalne životne i radne sposobnosti osobe, te su najznačajniji alat prevencije institucionalizacije.

Zbog svega navedenog, preporučili smo MROSP-u da u otvorenoj stručnoj raspravi s različitim dionicima i zainteresiranim skupinama stručnjaka, korisnika i pružatelja raspravi sve prethodno navedene aspekte usluge organiziranog stanovanja, te žurno pristupi redefiniranju ove usluge, pri čemu treba voditi računa da se u svim zakonskim aktima, te svim odredbama o pravima i obvezama korisnika i pružatelja, jasno razlikuje usluga smještaja od usluge podrške neovisnom življenju/životu u zajednici.

Život u zajednici – pravo na papiru ili stvarna mogućnost?

Ostvarenje prava na život u zajednici za osobe s invaliditetom u Hrvatskoj i dalje nailazi na ozbiljne prepreke, osobito u manjim mjestima, ruralnim sredinama i slabo naseljenim područjima. Unatoč velikim zakonodavnim poboljšanjima, sustavna rješenja često su nedostatna, a njihova provedba

neravnomjerna. O tome najbolje svjedoči osoba s invaliditetom koja nam se kontinuirano obraćala, jer sva ostvarena prava u okviru zakonskih mogućnosti, za nju ni približno nisu bila dovoljna za dostojanstven život u mjestu u koje3m živi. Evo njezinog iskustva:

Primjer iz prakse: *„Osoba sam sa 100%-tnim invaliditetom 4. stupnja. Zbog toga sam u potpunosti socijalno izolirana i diskriminirana, jer je na području grada svaki oblik podrške institucija izostao. Godinama molim pomoć, promijenilo se nije ništa… Gdje je moje pravo na dostojanstven život? Gdje je moje pravo na neovisno življenje? Gdje je moje pravo na inkluziju? Ne postoje ili postoje samo na papiru? Nisu li upravo zakoni osobna asistencija i inkluzivni dodatak namijenjeni tome? Dobila sam inkluzivni dodatak 2. razine što iznosi 480€. To mi je jedino primanje s tim bih trebala preživjeti i uključiti se u zajednicu? Dok platim dostavu gotovog obroka i prijevoz do grada, ne ostane mi ništa. Odbijaju mi dati više od 4 sata dnevno osobne asistencije… jer ne živim sama nego s bolesnim i starim ocem od 83 godine. Živim na selu bez ikakvih uvjeta za život osoba s invaliditetom. Iz grada kažu da nemaju stan/kuću u vlasništvu grada koju bi mi mogli dati na korištenje. Posao kao osoba s invaliditetom 4. stupnja invaliditeta ne mogu naći. radna mjesta u Državnim i Gradskim službama unaprijed rezervirana, a privatnici zbog predrasuda ne žele zapošljavati osobe s invaliditetom. (S tim sam se donekle i pomirila.). Navodite da ste vlada socijalne pravde, Država koja je potpisnica UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Nadam se da nije sve samo na papiru. …. U sve lošijem sam psihofizičkom stanju, trenutno jedino mogu razmišljati kako ovu kalvariju od života završiti. Ovako sigurno funkcionirati više ne mogu, a socijalni smještaj prihvatiti i proživljavati još goru kalvariju ne želim ili boriti se protiv ovakvog sustava koji me je trebao zaštiti, a radi sve kako bi me stjerao u kut, ne mogu više. Smještaj je jedino što mi se nudi...“*

U konkretnom slučaju, nakon niza poduzetih aktivnosti Pravobranitelja za osobe s invaliditetom i upućenih preporuka Hrvatskim cestama d.o.o. (za izradu nogostupa), gradu (za rješavanje stambenog pitanja), HZSR-u (za ostvarivanje socijalnih prava i usluga), Hrvatskom zavodu za zapošljavanje (za podršku zapošljavanju), te upućenih preporuka i upozorenja pravnim subjektima (poslodavcima, udrugama i sl.) kojima je ukazivano na radnje i aktivnosti koje je potrebno poduzeti kako ne bi došlo do kršenja prava ili diskriminacije na temelju invaliditeta, te uzimajući u obzir sve navedeno, morali smo zaključiti kako cjelokupno okruženje i objektivne okolnosti sredine u kojoj živi u potpunosti determinira kvalitetu njezinog života. Pravo na neovisno življenje podrazumijeva slobodan izbor mjesta i načina života, koje pravo ovoj osobi nije izravno ograničeno postupanjem bilo koje pojedinačne institucije ili razine državne vlasti. Međutim, njezin jedini izbor je da u sredini u kojoj živi ne nailazi na prepreke zbog kojih ne može ostvariti kvalitetan i ispunjen život.

Ključni preduvjeti za samostalni život osoba s invaliditetom uključuju dostupne socijalne usluge (osobna asistencija, pomoć u kući), prilagođeni javni prijevoz, pristupačno stanovanje, mogućnosti zapošljavanja uz razumne prilagodbe te zdravstvenu i rehabilitacijsku skrb. Međutim, u mnogim dijelovima Hrvatske, osobito izvan urbanih središta, ove su usluge rijetke ili potpuno nedostupne.

U praksi, osobe s invaliditetom koje žele živjeti u vlastitom domu često se suočavaju s nemogućnošću osiguravanja kontinuirane podrške, što ih prisiljava na institucionalni smještaj, čak i kada on nije nužan. U ruralnim krajevima dodatni izazov predstavlja slaba prometna povezanost, manjak stručnog kadra za pružanje podrške te ograničeni resursi lokalnih zajednica. Za to su potrebna značajnija ulaganja u razvoj mreže socijalnih usluga na terenu, posebno u manjim sredinama, kako bi se osiguralo da pravo na život u zajednici ne ostane samo deklarativno, već postane stvarna mogućnost za sve osobe s invaliditetom.

Iako je zakonski okvir postavljen, stvarnost pokazuje da temeljni preduvjeti za život u zajednici još uvijek nisu ispunjeni. Osoba s invaliditetom može imati formalno priznata prava, ali ako nema osiguran prijevoz, zaposlenje ili osnovne usluge podrške, njezina mogućnost izbora gdje i kako će živjeti ostaje samo teorijska.

2.19.1. Osobna asistencija

Zakon o osobnoj asistenciji (NN, br. 71/23) na sustavan je način uredio uslugu osobne asistencije, uslugu koja je od izuzetnog značaja za osobe s invaliditetom, kako bi se u većoj mjeri ostvarilo njihovo pravo na neovisno življenje. Zakon je stupio na snagu 1. srpnja 2023., a u kolovozu 2023. doneseni su Pravilnik o mjerilima za pružanje usluge osobne asistencije, utvrđivanju cijene, sadržaju obrasca za podnošenje prijave na javni poziv te načinu i uvjetima sklapanja ugovora i Pravilnik o sastavu i načinu rada komisije za procjenu potrebe korisnika za uslugom osobne asistencije, te Pravilnik o standardima kvalitete za pružanje usluge osobne asistencije (NN, br. 96/23), te su u listopadu 2023. godine donesene Odluka o cijeni usluge osobne asistencije i Odluka o mreži pružatelja usluge osobne asistencije, a Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja registra pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi (NN, br. 31/23) definiran je sadržaj i način objave Registra pružatelja usluge osobne asistencije. Ovim aktima stekli su se svi uvjeti za punu primjenu Zakona o osobnoj asistenciji, koji je uredio način pružanja usluge, uvjete i postupak za ostvarivanje prava, uvjete za osobnog asistenta, komunikacijskog posrednika i videćeg pratitelja, uvjete za pružatelje usluge, te postupak procjene potreba korisnika za uslugom osobne asistencije. Vrlo brzo nakon donošenja Zakona, pristupilo se imenovanju komisija za procjenu potrebe pri HZSR-u i licenciranju pružatelja usluge, a s licenciranim pružateljima usluge MROSP promptno je sklapalo Ugovore o pružanju usluge.

Prema našim saznanjima na osnovu komunikacije između dionika uključenih u postupak za ostvarivanje prava na uslugu osobne asistencije (MROSP, HZSR i ZOSI), postupci za ostvarivanje usluge osobne asistencije od samog početka primjene Zakona o donošenjem svih podzakonskih akata rješavali su se prioritetno, posebno za korisnike koji su uslugu osobne asistencije već ostvarivali putem projekata udruga.

Prema podatcima HZSR-a do kraja 2024. godine podnesena su 7.282 zahtjeva za ostvarivanje prava na osobnog asistenta, donesena su 5.782 rješenja, a 530 zahtjeva je odbijeno.

Pritužbe koje smo zaprimali vezano za ostvarivanje usluge osobne asistencije odnosile su se na zakonsko ograničenje satnice koju mogu ostvariti osobe s invaliditetom prema vrsti i težini invaliditeta, pri čemu najveći broj osoba ne može ostvariti uslugu više od četiri, odnosno osam sati dnevno, što smatraju nedovoljnim za svakodnevni život i potrebe osobe. Što se tiče zakonskih odredbi, najviše je pritužbi na ograničenje satnice zbog obiteljskog statusa. Tako će osoba s tjelesnim oštećenjem i Barthelovim indeksom 0-20 ostvariti uslugu u trajanju od 16 sati dnevno samo ukoliko živi sama, a uz Barthelov indeks 21-35 može ostvariti samo četiri sata usluge, osim ako živi sama, kada može ostvariti do osam sati dnevno. Ovo je značajno ograničenje za OSI koje većinom i žive u obitelji, ali žive s npr. starim roditeljima koji im ne mogu pružiti odgovarajuću pomoć zbog dobi i zdravstvenog stanja ili su u kućanstvu sa supružnikom koji je zaposlen, te nije u mogućnosti pružati pomoć svojem supružniku.

POSI je u postupku izrade i javne rasprave o Zakonu o osobnoj asistenciji izričito i opetovano predlagao da se predloženom odredbom o broju sati usluge osobnog asistenta iznimno omogući usluga do 720 sati mjesečno za osobe s BI 0-5, sukladno Listi procjene potreba. S obzirom da Lista procjene potreba obuhvaća vrstu i stupanj invaliditeta, osobne potrebe i obiteljske i životne okolnosti OSI koje se boduju prema vrsti i intenzitetu aktivnosti, smatramo da je samim time osigurana individualizacija usluge, te je ograničavanje satnice obiteljskim statusom nepotrebno. Lista procjene potreba u potpunosti omogućava procjenu konkretne pomoći koju članovi obitelji mogu ili ne mogu pružati, s obzirom na svoju dob, psihofizičke sposobnosti, radni status i dr. Smatrali smo u potpunosti racionalnim i nužnim u iznimnim slučajevima osigurati uslugu i 24 sata dnevno za osobu čija vrsta i težina invaliditeta i okolišne okolnosti to zahtijevaju. Naveli smo i da je diskriminatorno uskratiti potrebni obim usluge ovisno o obiteljskom statusu, upravo jer ove okolnosti mogu biti vrednovane kroz bodovanje prema Listi procjene potreba.

Nažalost, zakonodavac je ograničio satnicu do maksimalnih 352 sata mjesečno, ali i zakonom definirao obiteljski status za pojedine korisnike usluge osobne asistencije, pri čemu se samcu odobrava veća satnica za istu vrstu i težinu invaliditeta, nego osobi koja živi s nekim članom kućanstva. Negativni učinci

ograničenog opsega usluge osobne asistencije mogli bi se ublažiti povećanjem broja sati za određene najteže kategorije osoba s invaliditetom, ukidanjem nekih drugih ograničavajućih odredbi, npr. nemogućnost istovremenog korištenja usluge pomoći u kući, te integriranjem zdravstvenih usluga pomoći i njege koje bi trebale biti dostupne osobama s izraženim zdravstvenim teškoćama.

Što se tiče provedbe Zakona, saznanja dobivena putem pritužbi korisnika usluge, ali i pružatelja usluge i osobnih asistenata, upućuju na nekoliko izazova koje će trebati prevladati radi osiguravanja dostupnosti i kvalitete usluge osobne asistencije.

Nekoliko upita zaprimili smo od strane osoba koje su željele postati osobni asistenti svojem članu obitelji, ali odlukom HZSR-a nisu to mogli ostvariti. Uvidom u neke od takvih odluka, nismo utvrdili propuste u primjeni zakonskih odredbi. Naime, osnovna svrha osobne asistencije je poticanje i osiguravanje veće samostalnosti, uključenosti u zajednicu, izjednačavanje mogućnosti, neovisnog življenja, osnaživanja te poboljšanja kvalitete života osoba s invaliditetom. Osobnom asistencijom potiče se samostalnost osobe s invaliditetom, te osoba preuzima i određene odgovornosti vezane uz sukreiranje i provedbu usluge. Uz navedeno, ova usluga ima za cilj omogućiti i rasterećenje članova obitelji od skrbi, a s druge strane umanjiti ovisnost osobe s invaliditetom od članova obitelji, sve u cilju postizanja osobne autonomije, uključujući slobodu osobnog izbora i neovisnost osoba, punog i učinkovitog sudjelovanja i uključivanja u društvo, jednakih mogućnosti i dr. Upravo zbog potrebe poštivanja ovih temeljnih principa i ciljeva osobne asistencije, načelno iz zakonskih određenja proizlazi da pružanje osobne asistencije od strane člana vlastite obitelji nije u interesu OSI, stoga je takva mogućnost ograničena iznimkom propisanom čl. 18. st. 3. Zakona o osobnoj asistenciji.

Najveći broj upita POSI-u odnosilo se na određivanje plaće osobnog asistenta koju isplaćuje pružatelj usluge. Jedan od tipičnih podnesaka glasi: *„Meni je odobreno 88 sati usluge mjesečno, udruga na ime tog rješenja od nadležnog Ministarstva dobiva iznos od 968,00 eura mjesečno, dok je plaća mojeg osobnog asistenta 443,75 eura mjesečno. Na što se troši preostali novac“?* Prema mišljenju POSI, pružatelji usluge osobne asistencije dužni su se držati odredbi svih propisa koji se odnose na provedbu usluge osobne asistencije, a u odnosu na zaposlenike – osobne asistente, svih odredbi Zakona o radu (NN, br. 93/14, 127/17, 98/19, 151/22, 46/23, 64/23), poreznih i drugih propisa. Pravilnik o mjerilima za pružanje usluge osobne asistencije, utvrđivanju cijene, sadržaju obrasca za podnošenje prijave na javni poziv te načinu i uvjetima sklapanja ugovora (NN 96/23) u čl. 8. st. 2. navodi troškovne kategorije koje se uzimaju u obzir kao elementi za oblikovanje cijene usluge osobne asistencije, a to su: troškovi rada (ukupan trošak plaća zaposlenika, ostala materijalna prava iz radnog odnosa i naknade troškova rada), materijalni troškovi (godišnji izdatci za materijal i energiju, godišnji izdatci za usluge, godišnja naknada troškova osobama izvan radnog odnosa, godišnji ostali nespomenuti operativni troškovi), financijski troškovi (godišnje kamate na izdane vrijednosne papire, godišnje kamate na kredite i zajmove i ostali financijski izdatci na godišnjoj razini), troškovi amortizacije (godišnji iznos amortizacije zgrada, godišnji iznos amortizacije pokretne imovine i godišnji iznos amortizacije opreme) i ostali troškovi (godišnji iznosi tekućih i kapitalnih donacija, kapitalne potpore i novčane kazne, penali i naknade štete). Kao što navedeni Pravilnik navodi, tu su i neizravni troškovi koje ima pružatelj u provedbi usluge osobne asistencije. Ipak, brojni korisnici izražavaju zabrinutost zbog značajne razlike između iznosa koji pružatelji usluga primaju od Ministarstva i iznosa koji se isplaćuje osobnim asistentima. Cijenu usluge utvrđuje ministar i javno se objavljuje na mrežnim stranicama Ministarstva, a trenutno iznosi po satu 11,00 eura za osobnog asistenta, 12,50 za komunikacijskog posrednika za gluhe i 13,50 za komunikacijskog posrednika za gluhoslijepe. Za puno radno vrijeme osobnog asistenta, prema utvrđenoj cijeni usluge, pružatelj dobiva nešto više od 1.900 eura mjesečno, dok se plaće često kreću oko minimalne razine, a svaki pružatelj ugovara plaću sa zaposlenicima neovisno. Ovakva praksa često izaziva pitanja na što se troši preostali dio sredstava te potrebu bolje regulacije, odnosno kontrole raspodjele sredstava namijenjenih osobnim asistentima. Nadležno Ministarstvo trebalo bi osigurati veću transparentnost i mehanizme nadzora nad korištenjem javnih sredstava, kako bi se osiguralo da sredstva namijenjena osobnim asistentima budu čimbenik konkurentnosti i u skladu s njihovim radnim angažmanom.

Nedvojbeno najveću zabrinutost POSI ima u segmentu otežanog pronalaženja osobnih asistenata, zbog čega OSI, unatoč dobivenom rješenju o priznavanju usluge, ne mogu započeti s njezinom realizacijom, jer pružatelji usluge ne mogu pronaći osobe zainteresirane za rad. Posao osobnog asistenta je specifičan, traži fleksibilnost, toleranciju i empatiju, te je zasigurno za njegovo obavljanje potrebna i osobna unutarnja motivacija. Zato smatramo da je potrebna kvalitetna i objektivna analiza svih troškova koji se podmiruju na temelju ugovorene cijene usluge, a pružatelji usluge osobne asistencije trebaju nastojati zadržati konkurentnost ponudom boljih radnih uvjeta, pri čemu je visina plaće zasigurno jedan od značajnijih čimbenika, ali uz bolju plaću treba poraditi i na poboljšanju radnih uvjeta i jačanju društvenog priznanja za ovu profesiju. Ulaganjem u osobne asistente ne samo da se poboljšava njihov položaj, već se direktno povećava kvaliteta života osoba kojima pružaju podršku.

Vezano za provedbu Zakona o osobnoj asistenciji, zaprimili smo značajan broj pritužbi od osoba s invaliditetom zbog povlačenja suglasnosti pružatelja usluge za već ostvareno pravo na osobnu asistenciju. Osobito zabrinjava više obraćanja slijepih osoba iz grada Zagreba i Varaždinske županije, koje su ostale bez usluge videćeg pratitelja unatoč ranije donesenim pozitivnim rješenjima. Ovakve odluke udruga – pružatelja usluga, predstavljaju ozbiljan udar na prava korisnika, čime se dodatno otežava njihova svakodnevica i neovisno življenje. Pružatelji usluga u svojim očitovanjima otkazivanje usluga opravdavaju nedostatkom osobnih asistenata, pri čemu su uveli dodatne kriterije za određivanje prioriteta, što je dovelo do isključivanja pojedinih korisnika. Međutim, ovakav pristup otvara niz ozbiljnih pitanja – na temelju kojih zakonskih ovlasti pružatelji samostalno donose odluke koje direktno utječu na već ostvarena prava korisnika? Također, indikativno je da se istovremeno novim korisnicima osigurava usluga, dok se ranijim korisnicima ista uskraćuje, što upućuje na netransparentnost i potencijalnu samovoljnost u donošenju odluka. Posebno zabrinjavaju i pritužbe korisnika koji su istodobno članovi tih udruga koji ističu da su bili izloženi mobingu od strane udruga pružatelja usluge. Ovakva praksa ukazuje na ozbiljne probleme u funkcioniranju sustava osobne asistencije, koji bi trebao biti u službi korisnika, a ne podložan osobnim ili organizacijskim interesima pružatelja usluga. Zaprimljena očitovanja pružatelja nisu nas uvjerila u opravdanost odluka kojima se korisnicima usluga uskraćuje već priznata asistencija. Jednako su sporne situacije u kojima je usluga otkazana zbog samoinicijativne odluke samog asistenta da pruža uslugu drugom korisniku, te je nejasno smatra li poslodavac ovakav postupak povredom radne dužnosti ili je do otkazivanja pružanja usluge došlo uz znanje i/ili sporazum s poslodavcem. U tom slučaju, postavlja se pitanje svojevrsnog „otkaznog roka“, odnosno obaveze pružatelja da se takva promjena dogodi tek nakon što se dosadašnjem korisniku osigura drugi asistent. Nažalost, inspekcijski nadzori MROSP-a nisu utvrdili nepravilnosti, iako su konkretni slučajevi jasno pokazali negativan učinak takvih postupaka na korisnike.

Kao rješenje za takve situacije MROSP upućuje korisnike da se obrate drugim pružateljima usluga, dok Uprava za obitelj i socijalnu politiku naglašava da je HZSR dužan prije donošenja rješenja utvrditi mogućnost pružanja usluge od strane predloženog pružatelja, a u slučaju otkazivanja usluge od strane pružatelja, korisnik ima mogućnost izabrati drugog pružatelja.

Ne ulazeći u unutarnje odnose članova pojedinih organizacija civilnog društva, ističemo da pružatelji usluga osobne asistencije moraju postupati kao svaka javna ustanova u izvršavanju svojih ovlasti. Njihova odgovornost nije samo prema sustavu, već i prema korisnicima, čija prava ne smiju biti ugrožena njihovim proizvoljnim odlukama. U tom kontekstu, za ostvarivanja prava na osobnu asistenciju na temelju Zakona o osobnoj asistenciji ne bi trebao biti relevantan odnos osobe s invaliditetom kao člana određene udruge. U ovakvim okolnostima pružatelj se treba dosljedno pridržavati odredbi Zakona o radu poštujući prava radnika, a posebno je problematično otkazivanje radnog odnosa asistentu zbog privremenog odsustva osobe s invaliditetom radi liječenja. Ovakva praksa i nestabilnost radnog mjesta osobnog asistenta dodatno bi utjecala na tržište ove tražene radne snage, a osobama s invaliditetom stvorilo problem kontinuiteta usluge.

POSI se često obraćaju korisnici usluge osobne asistencije zbog problema s ugovorima o radu osobnih asistenata prilikom njihovog godišnjeg odmora ili kada osoba s invaliditetom privremeno nije u mogućnosti koristiti uslugu, primjerice zbog bolničkog liječenja. Pojedini pružatelji usluga u takvim

situacijama otkazuju ugovor osobnom asistentu, što predstavlja ozbiljan problem. Ovakva praksa nije u skladu s odredbama Zakona o radu i može ugroziti prava radnika. Posebno je zabrinjavajuće otkazivanje ugovora zbog privremenog odsustva korisnika. Takav pristup i nestabilnost radnog odnosa osobnog asistenta smanjuje privlačnost ovog zanimanja na tržištu rada, a posljedično negativno utječe na kontinuitet pružanja usluge osobama s invaliditetom.

Smatramo da se zakonskim uređenjem u slučajevima korištenja godišnjeg odmora asistenta, treba omogućiti da osoba s invaliditetom privremeno može angažirati osobu iz svojeg okruženja, pri čemu zapreka ne bi trebala biti prethodna edukacija koja je propisani uvjet za osobnog asistenta. Uvjet propisane edukacije otežava mogućnost pronalaženja i privremenog zapošljavanja osobnog asistenta za vrijeme godišnjeg odmora ili potrebe zamjene asistenta. Neki pružatelji iskazivali su i nemogućnost plaćanja „zamjenskog asistenta".

Vezano za pitanje edukacije osobnih asistenata, MROSP-u smo preporučili da se na cjelokupnom teritoriju RH osigura dovoljno licenciranih pružatelja stručnog usavršavanja za osobne asistente, odnosno da se privremenom odlukom Ministarstva za određeno razdoblje (npr. do kraja godine) omogući pružateljima usluge osobne asistencije zapošljavanje osobnog asistenta uz uvjet obveze uključivanja u prvu dostupnu edukaciju za stjecanje potrebnih kompetencija. Ako se radi samo o zamjeni za vrijeme bolovanja, odnosno godišnjeg odmora, u kontekstu sveopćeg nedostatka osobnih asistenata na tržištu rada, obaveza prethodne edukacije je neprikladan uvjet zbog činjenice da osoba iz okruženja pruža uslugu privremeno, te ne mora nužno imati interes za daljnjim bavljenjem ovim poslom. Osim toga, osobni asistent uslugu pruža prema uputama korisnika o načinu pružanja pomoći i podrške, stoga obaveza prethodne edukacije u uvjetima nedostatka licenciranih edukatora i osobnih asistenata, otežava OSI nesmetano ostvarivanje priznatog prava u specifičnim okolnostima.

Lista procjene potreba za osobnom asistencijom temeljena je na socijalnom modelu, te se osim vrste i težine invaliditeta procjenjuju objektivne životne okolnosti OSI, podrška koja je već osigurana na drugi način ili uopće nije potrebna, utvrđuje se vrsta aktivnosti i njihova učestalost. U objektivnoj procjeni potreba, važna je odgovornost samog korisnika u iskazivanju stvarne potrebe za asistencijom. POSI ima saznanja da se u nekim slučajevima neobjektivno ocjenjuje potreban broj sati usluge u odnosu na realne potrebe i sposobnosti korisnika, stvarnu uključenost u neke aktivnosti izvan kuće i sl., pa se usluga osobnog asistenta ne koristi za stvarne potrebe ili je osobni asistent nedovoljno angažiran. Isto tako, upoznati smo s neprihvatljivom praksom u radu Komisija za procjenu potreba prema kojoj član komisije – predstavnik organizacije civilnog društva u postupku procjene potreba radi svojevrsni pritisak da se satnica osobnog asistenta „zaokruži radi lakšeg obračuna plaće, pa ako je utvrđena potreba za uslugom asistencije od tri sata dnevno ona se na kraju ipak zaokruži na četiri sata, „jer je pružatelju tako lakše radi ugovora o radu".

Pritisak na HZSR da u postupku procjene potreba određuje satnicu koja odgovara pružatelju usluge osobne asistencije radi navodnog „lakšeg obračuna", u potpunosti je protuzakonit, a u praksi nepotreban. Naime, osobni asistent je fizička osoba zaposlena kod pružatelja usluge osobne asistencije. Poslodavac je fizička ili pravna osoba koja zapošljava radnika i za koju radnik u radnom odnosu obavlja određene poslove. Radnik (zaposlenik, uposlenik, djelatnik, namještenik, službenik i slično) je fizička osoba koja u radnom odnosu obavlja određene poslove za poslodavca. Odnos radnika i poslodavca u potpunosti je reguliran Zakonom o radu. Radni odnos zasniva se ugovorom o radu. Ugovorom o radu definira se puno ili nepuno radno vrijeme, pri čemu je nepuno radno vrijeme svako radno vrijeme kraće od osam sati. Zakonom o radu uređena su sva pitanja koja se tiču radnog vremena osobnog asistenta, koji očigledno treba biti angažiran na temelju ugovora o nepunom radnom vremenu, na točno određeni broj sati, ukoliko to proizlazi iz rješenja o osobnoj asistenciji za pojedinog korisnika ili ukoliko pružatelj nije istog asistenta angažirao u punom radnom vremenu radi pružanja potpore za više osoba s invaliditetom.

Sve prethodno navedeno ukazuje da pružatelji usluge osobne asistencije često nemaju dovoljno stručne podrške za usklađivanje svojih aktivnosti s relevantnim zakonodavstvom. Pružateljima je

potrebno osigurati sustavnu edukaciju i podršku u jačanju kompetencija za kvalitetnim upravljanjem pružanja ove usluge. Za sporne prakse potrebne su jasne smjernice kako bi se osigurao stabilan i kontinuiran sustav pružanja ove ključne usluge. MROSP kao nadležno Ministarstvo treba osigurati podršku u provedbi Standarda kvalitete za pružanje usluge osobne asistencije. Organiziranje obveznih edukacija, mentorstva te stručno praćenje provedbe usluga pridonijelo bi profesionalizaciji sektora i osiguralo da se prava korisnika ostvaruju u skladu s najvišim standardima kvalitete.

Smatramo da treba ustrajati na objektivnoj procjeni potrebe za uslugom osobne asistencije od strane imenovanih Komisija. Lista procjene temeljena je na socijalnom modelu, te se, osim vrste i težine invaliditeta, procjenjuju i njihove objektivne životne okolnosti, podršku koja mu je već osigurana na drugi način ili mu uopće nije potrebna, potrebu za pojedinim aktivnostima i njihovu učestalost. U objektivnoj procjeni potreba, nužna je i odgovornost samog korisnika u iskazivanju stvarne potrebe. Osobna asistencija prvenstveno doprinosi osnaživanju, oživotvorenju pristupa invaliditetu prema modelu ljudskih prava, poticanju neovisnosti i samostalnosti osobe, te je s tim u vezi poželjno i osobe s invaliditetom educirati o upravljanju uslugom osobne asistencije, kojom prije svega trebaju biti zadovoljene njihove potrebe za samostalnošću i uključenosti u zajednicu, odnosno olakšati preuzimanje aktivne uloge u planiranju usluge.

Osobna asistencija doprinosi realizaciji svih prava osoba s invaliditetom koja su definirana u KPOSI. Upravo zbog značaja ove usluge i činjenice da je prvi puta sustavno uvedena, MROSP je još u periodu donošenja Zakona najavilo provedbu evaluacije ove usluge. Cilj stručne evaluacije bit će uočavanje potrebe za doradom zakonskih rješenja, slabih točaka na strani dionika koji odlučuju o pravu na uslugu i/ili je provode i koriste, ali još značajniji bit će uvid u konkretne životne i osobne pomake i ishode na svakog korisnika u smislu njihove veće uključenosti, samostalnosti i neovisnosti. Očekujemo da će najavljena evaluacija provedbe usluge osobne asistencije obuhvatiti i pitanja iznosa plaća i drugih troškova rada osobnih asistenata, kao i drugih neizravnih troškova pružatelja, te dobivena saznanja biti podloga za korekcije cijene usluge.

Osobna asistencija ključna je za osiguravanje neovisnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog punog sudjelovanja u društvu, pa treba dodatne napore usmjeriti kako bi se ova usluga unaprijedila jačanjem nadzora nad pružanjem usluge, osiguravanjem kontinuirane podrške i edukacije asistenata i pružatelja, te donošenjem jasnih smjernica za financiranje i transparentnost trošenja sredstava, a posebno osiguravanju dostupnosti ove usluge na nacionalnoj razini. Istovremeno, korisnici usluge osobne asistencije trebaju preuzeti odgovornost za pravilno i transparentno korištenje usluge isključivo u osobne svrhe i za aktivno sudjelovanje u društvu. Ključno je osigurati informiranost korisnika o njihovim pravima i obvezama, čime se dodatno jača kvaliteta i održivost sustava osobne asistencije.

Podatci Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom o postupcima vještačenja iz sustava socijalne skrbi

Tijekom 2024.g. ukupno je zaprimljeno 205.544 zahtjeva za vještačenje. 63% postupaka provodi se na zahtjev sustava socijalne skrbi, ukupno, 142.005, a od svih zaprimljenih postupaka, 37% provodi se u Područnom uredu Zagreb.

Od svih zaprimljenih zahtjeva za provođenje postupaka vještačenja iz sustava socijalne skrbi, svega se 2% postupaka vodi radi ostvarivanja prava na osobnu asistenciju. Za usporedbu, ZOSI je u 2023.g. zaprimio iz sustava socijalne skrbi ukupno 72.977 zahtjeva za vještačenje, što čini povećanje broja postupaka vještačenja za 94 % u odnosu na prošlu godinu.

Na kraju 2024.g. ukupno je ostalo neriješeno 107.463. zahtjeva za vještačenje. U Središnjem uredu zaprimljeno je 3.300 zahtjeva MDOMSP za vještačenje u drugostupanjskom postupku, od kojih je 2.629 postupaka riješeno.

Prosječno trajanje postupaka vještačenja za prava iz socijalne skrbi iznosi oko 10 mjeseci, a u najopterećenijem Područnom uredu u Zagrebu, postupci su trajali prosječno 13 mjeseci.

Stupanjem na snagu Zakona o inkluzivnom dodatku i Zakona o osobnoj asistenciji što je stvorilo povećanu potrebu za postupcima vještačenja, uočeno je da su iz sustava socijalne skrbi predmeti bili nezadovoljavajuće kompletirani, odnosno priložena je medicinska dokumentacija koja ne objektivizira određeno zdravstveno stanje osobe koja se vještači, te se zahtjevima za kompletiranje dokumentacije produžilo trajanje postupaka vještačenja.

Što se tiče kapaciteta ZOSI za gore navedeni priljev zahtjeva za vještačenje, prisutan je nedostatak liječničkog kadra, zbog čega je angažirano 57 vještaka doktora i 15 vještaka ostalih struka, na ugovor o djelu, a oni su odradili 50 % zaprimljenih zahtjeva za vještačenje.

Znatno su zakonskim uređenjem zakinuti za ostvarivanje inkluzivnog dodatka hrvatski ratni vojni invalidi.

Pitanje kolizije s pravima HRVI-a bilo je aktualno i kod ostvarivanja ranijih prava na temelju invaliditeta – osobne invalidnine i doplatka za pomoć i njegu, zbog čega je POSI i ranije u više navrata upućivao MROSDP-u prijedlog prihvatljivog zakonskog uređenja ovog pitanja. Naime, POSI je zaprimao pritužbe i na odredbe Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 18/22, 46/22, 119/22 i 71/23; u daljnjem tekstu: ZSS) koje su također definirale zapreke za ostvarivanje prava na doplatak za pomoć i njegu i osobnu invalidninu osobama koje ova prava ostvaruju prema drugim propisima. Za stranku je nepovoljna činjenica da, ukoliko ostvari pravo na naknadu u sustavu socijalne skrbi ne može je ostvariti od dana podnošenja zahtjeva, s obzirom da se naknade u drugom sustavu tek treba odrediti. S druge strane, retroaktivno ukidanje drugog prava ostvarenog prema posebnim propisima u praksi nije bilo moguće, a ukoliko bi se takva praksa u budućnosti i promijenila, podrazumijevala bi vraćanje već primljenih iznosa, što za stranku također ne bi bilo povoljno. Nije zanemariv niti argument kojega pritužitelji redovito ističu, a to je da je daljnje ostvarivanje stečenih naknada na temelju statusa hrvatskih branitelja za njih pitanje časti i ponosa, dok ih prisiljavanje da se odriču prava stečenih u obrani domovine dodatno ponižava.

Očigledna je intencija zakonodavca kod propisivanja ograničenja iz gore navedenih članaka ZSS-a bila da korisnik ne ostvaruje više prava nego što mu po zakonu pripada i da na taj način ne koristi financijska sredstva iz više izvora temeljeći ih na istoj osnovi, odnosno da je intencija predlagatelja zakona spriječiti kumuliranje prava na temelju iste osnove (teškog invaliditeta). Međutim, konkretno zakonsko uređenje protivno je općem načelu upravnog postupka o ostvarenju najpovoljnijeg prava stranke, nelogično je i nepravično, te se ujedno neopravdano prebacuje teret neusklađenosti i sporosti sustava na stranku. S tim u vezi predložili smo da se sporna odredba izmijeni na način da omogući korisniku doplatka za pomoć i njegu i osobne invalidnine koji to pravo ostvaruje prema drugim propisima, ostvariti razliku iznosa doplatka i osobne invalidnine i po odredbama ZSS-a, ako takva razlika postoji. Na taj način omogućilo bi se nositeljima prava da se ne moraju odricati već stečenog prava, a ujedno bi se omogućila zakonita primjena odredbe čl. 136. ZSS-a, odnosno priznavanje prava od dana podnošenja zahtjeva. Nažalost, zakonodavac je istovjetno ograničenje ugradio i u odredbe Zakona o inkluzivnom dodatku. Izričitom primjenom ove odredbe, korisnike prava na osobnu invalidninu na temelju drugih propisa HZSR može odbiti bez provođenja ispitnog postupka, što se, nažalost u značajnom broju slučajeva i događalo. Pozitivno je da je zbog uočenih različitih postupanja područnih ureda HZSR u odnosu na navedene korisnike, Središnja služba HZSR-a svim područnim uredima uputila uputu o postupanju, kojom se zahtjevi za priznavanje prava na inkluzivni dodatak korisnika prava hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji trebaju zaprimiti, provesti postupak utvrđivanja vrste i težine invaliditeta, a ukoliko je to za stranku povoljnije, stranku uputiti na traženje retroaktivnog odricanja prava kojega hrvatski branitelji ostvaruju prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji (NN, br. 121/17, 98/19, 84/21 i 156/23).

ZID u čl. 11. st. 2. propisuje jedinu iznimku u smislu kolizije prava na temelju invaliditeta ostvarenih prema posebnim propisima, a to su korisnici doplatka za pomoć i njegu koji su navedeno pravo ostvarili prema propisima o mirovinskom i invalidskom osiguranju koji su važili do 31. prosinca 1998. godine. Prema navedenom članku, inkluzivni dodatak ostvaren prema odredbama ZID-a se umanjuje za iznos

ostvarenog prava na doplatak za pomoć i njegu. Preporučujemo da se na isti način definiraju i prava drugih kategorija korisnika naknada na temelju invaliditeta - hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, kako bi se na taj način osigurao jednaki položaj osoba s invaliditetom u ostvarivanju prava na temelju vrste i težine invaliditeta.

Primjer iz prakse: Nešto drugačiji je bio slučaj ostvarene obiteljske invalidnine majke civilne osobe poginule u Domovinskom ratu kao zapreke za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak. Korisnica prava na doplatak za pomoć i njegu koji je ostvarivala na temelju Zakona o socijalnoj skrbi, HZSR po službenoj dužnosti, na temelju čl. 40. st. 6. ZID-a, pokrenuo je postupak radi utvrđivanja ispunjava li uvjete za priznavanje prava na inkluzivni dodatak. Navedeni postupak obustavljen je, a navedenim rješenjem ujedno je ukinuto i pravo na doplatak za pomoć i njegu. Iz obrazloženja navedenog rješenja može se zaključiti kako stranka ima utvrđenu vrstu i težinu invaliditeta prema kojoj ispunjava uvjet za ostvarivanje četvrte razine potpore inkluzivnog dodatka, ali predmetno pravo nije priznato te je postupak obustavljen zbog toga što je stranka korisnica obiteljske invalidnine koju ostvaruje kao majka civilne osobe poginule u Domovinskom ratu. Poduzimajući radnje iz djelokruga POSI-a proveden je uvid i u rješenje kojim je priznato pravo na obiteljsku invalidninu te je utvrđeno kako je ovo pravo priznato na temelju odredbi Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata (NN, br. 84/21) i stranka ga je ostvarila kao majka djeteta koje je poginulo u Domovinskom ratu, a ne kao pravo koje se ostvaruje po osnovi oštećenja organizma ili bilo kojeg oblika vlastitog invaliditeta. Zakon o civilnim stradalnicima Domovinskog rata izrijekom propisuje razliku između prava koja se ostvaruju po osnovi oštećenja organizma i prava koja se mogu ostvariti po osnovi gubitka ili nestanka člana obitelji. Na osnovi navedenog mišljenja smo da opisano postupanje HZSR-a proizlazi iz pogrešnog tumačenja odredbi Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata kojima je definirano pravo na obiteljsku invalidninu te pogrešnog tumačenja i primjene odredbi Zakona o inkluzivnom dodatku koje se odnose na zapreke za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak. Ministarstvo hrvatskih branitelja očitovalo se kako iz samih zakonskih odredbi i jednog i drugog zakona proizlazi da se u konkretnom slučaju ne radi o pravu na temelju invaliditeta, nego isključivo o naknadi koja se ostvaruje osnovom gubitka ili nestanka člana obitelji, te isto ne može predstavljati zapreku u smislu odredbe čl. 10. ZID-a. MROSP-u smo preporučili preispitivanje opisanog slučaja te u slučaju utvrđene pogrešne primjene materijalnih propisa, uzimajući u obzir saznanja o mogućem većem broju slučajeva opisanih ovim pismenom, preporučeno je izdavanje jasne i precizne upute o postupanju kojom će se osigurati da područni uredi HZSR ujednačeno i pravilno primjenjuju odredbe Zakona o inkluzivnom dodatku. U konkretnom slučaju, slijedom datih mišljenja i preporuka, stranka je ostvarila pravo na inkluzivni dodatak na temelju vlastitog invaliditeta, dok pisani odgovor MRMSOSP-a do okončanja rada na ovom Izvješću nismo zaprimili, te nemamo povratnu informaciju o poduzetom povodom naše preporuke.

Primjena prijelaznih i završnih odredbi ZID-a bila je predmetom značajnog broja pritužbi kojima se ukazivalo na moguću nepravilnu primjenu prijelaznih i završnih odredbi ovog zakona. Naime, OSI koje su nam se obratile su osobe koje su kao postojeći korisnici prava iz sustava socijalne skrbi (doplatka za pomoć i njegu i osobne invalidnine) tijekom 2024. godine nadležnom područnom uredu HZSR-a dostavile medicinsku dokumentaciju iz koje je bilo razvidno kako je kod njih došlo do pogoršanja zdravstvenog stanja u odnosu na prethodno utvrđenu vrstu i težinu invaliditeta. Pritužbama se ukazivalo na odluke HZSR-a u kojima se pravo na inkluzivni dodatak priznalo tako da su se jednim rješenjem odredile dvije razine potpore. Jedna razina potpore (npr. 4. razina) priznaje se od 1. siječnja 2024. godine do dana novog vještačenja, a druga razina potpore (npr. 3. razina) priznaje se od datuma novog vještačenja pa nadalje. Iz obrazloženja ovako donesenih rješenja moglo se zaključiti kako se jedna razina potpore određuje na temelju ''starog'' nalaza i mišljenja, a druga na temelju novog, provedenog u sklopu postupka koji se vodio po službenoj dužnosti.

POSI je povodom navedenog izrazio mišljenje da postupanja područnih ureda HZSR-a moguće proizlaze iz pogrešne primjene prijelaznih i završnih odredbi, odnosno čl. 40. st. 5., 6. i 7. ZID-a. Ukazujući na relevantne odredbe ZID-a i Zakona o općem upravnom postupku, naglašeno je kako iz istih proizlazi da je hvalevrijedna namjera zakonodavca bila da se svim korisnicima doplatka za pomoć i njegu i osobne

invalidnine osigura mogućnost ostvarivanja prava na inkluzivni dodatak od dana stupanja na snagu Zakona, odnosno od 1. siječnja 2024. godine, bez potrebe da sami podnose zahtjev za to pravo. POSI je mišljenja, da ukoliko je tijekom postupka pokrenutog na temelju čl. 40. st. 6. ZID-a, stranka zbog pogoršanja zdravstvenog stanja dostavila novu medicinsku dokumentaciju i tražila novo vještačenje – isto se trebalo provesti radi utvrđivanja svih činjenica i okolnosti koje su bitne za donošenje odluke te se trebalo donijeti rješenje kojim se inkluzivni dodatak na koji prema tako utvrđenim činjenicama i okolnostima stranka ima pravo – priznaje od dana stupanja na snagu Zakona (1. siječnja 2024. godine). Naime, ako je namjera zakonodavca bila sve korisnike osobne invalidnine i doplatka za pomoć i njegu staviti u ravnopravan položaj stavljajući ih u poziciju osoba koje su zahtjev za inkluzivni dodatak podnijele 1. siječnja 2024. godine, onda se tim osobama s invaliditetom trebalo upravo s tim danom priznati razinu potpore koja proizlazi iz novog nalaza i mišljenja te ostalim potrebnim dokazima. MRSOSP je dostavilo odgovor POSI-u u kojem ističe kako je opisano postupanje područnih ureda HZSR-a – zakonito te kako je priznavanje inkluzivnog dodatka u dvije razine potpore – jedna od 1. siječnja 2024. godine pa do datuma novog vještačenja, a druga razina od novog vještačenja pa nadalje – opravdano i predstavlja pravilnu primjenu odredbi Zakona o inkluzivnom dodatku.

Zaprimili smo i više podnesaka vezano za prekid postupka za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak u slučaju smrti stranke. Odredbama ZID-a uređeno je da korisnici prava na osobnu invalidninu i korisnici prava na doplatak za pomoć i njegu priznatog na temelju ZSS-a ostvaruju priznato pravo sve dok HZSR rješenjem ne utvrdi ispunjavaju li uvjete za priznavanje prava na inkluzivni dodatak po ZID-u. Prema čl. 26. ZID-a pravo prestaje s danom smrti korisnika, a odredbom čl. 7. st. 2. i 3. Zakona o socijalnoj skrbi propisano je da su prava u sustavu socijalne skrbi osobna, neprenosiva i ne mogu se nasljeđivati, ali dospjele novčane naknade koje nisu isplaćene do smrti korisnika nasljeđuju nasljednici korisnika, prema zakonu kojim se uređuje nasljeđivanje, a čl. 140. propisano je da pravo prestaje s danom smrti korisnika. Istovremeno je odredbom čl. 39. st. 1. Zakona o općem upravnom postupku (NN, br. 47/09 i 110/21) propisano da ako u tijeku postupka stranka umre, postupak se može obustaviti ili nastaviti, ovisno o naravi upravne stvari koja je predmet postupka.

Na preporuku POSI-a da stoga ima osnova u pojedinačnim slučajevima razmotriti mogućnost da nasljednik koji ima pravni interes nasljeđivanja dospjelih novčanih naknada nastavi započeti postupak za priznavanje prava na inkluzivni dodatak ili drugog prava koje predstavlja novčanu naknadu koja se isplaćuje retroaktivno, MROSP je odgovorilo negativno, pozivajući se na narav upravne stvari, odnosno svrhu inkluzivnog dodatka.

POSI je zaprimio prigovor nekoliko udomitelja djece s teškoćama u razvoju, kojim se ukazuje na odredbu Zakona o inkluzivnom dodatku o nemogućnosti ostvarivanja inkluzivnog dodatka za dijete s teškoćama u razvoju/osobu s invaliditetom u udomiteljskoj obitelji.

Odredbama Zakona o inkluzivnom dodatku i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu (NN, br. 156/23), nakon 29. veljače priznat će se dječji doplatak prema odredbama ZID-a, međutim, čl. 10. st. 1. t. 1. ZID-a pravo na inkluzivni dodatak ne priznaje se osobi kojoj je priznata usluga smještaja ili organiziranog stanovanja. Zakon o socijalnoj skrbi definira uslugu smještaja kao uslugu kojom se *„osigurava stanovanje i organizirane aktivnosti tijekom dana uz stalnu stručnu i drugu pomoć i potporu u osiguravanju osnovnih i dodatnih životnih potreba, a koje ne mogu biti zadovoljene u obitelji“*. Čl. 111. ZSS-a propisuje da uslugu smještaja pruža dom socijalne skrbi i drugi pružatelji usluga iz čl. 162. t. 3., 4. i 5. ovog Zakona, a to znači i udomiteljska obitelj.

Ono na što želimo ukazati je činjenica da se smještaj u instituciji i smještaj u udomiteljstvu razlikuju po jednoj ključnoj odrednici, a to je da se smještajem u instituciji osim stanovanja osigurava i stručna i druga pomoć radi osiguravanja osnovnih i dodatnih životnih potreba, što se pak po svojoj definiciji i našem realitetu ne osigurava u udomiteljstvu. Inkluzivni dodatak je naknada koja je po svojoj definiciji namijenjena osobama s invaliditetom u svrhu prevladavanja različitih prepreka koje mogu sprječavati njezino puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. ZID određuje veći iznos naknade za istu težinu invaliditeta djeci u odnosu na odrasle osobe, upravo zbog potrebe i važnosti

ostvarivanja rehabilitacijske i druge potpore u razvojnoj dobi. Na osnovu navedenog, smatramo da ne postoje prihvatljivi razlozi da DTUR ne ostvari pravo na inkluzivni dodatak zato što se njihovi roditelji o njima ne brinu te su povjerena na skrb udomitelju. Ustavna je obaveza države da se osobito skrbi za djecu za koju se roditelji ne brinu (čl. 65. st. 5. Ustava), dok KPOSI u čl. 7. nalaže da u svim aktivnostima koje se odnose na DTUR prvenstveni značaj bude pridan najboljim interesima djeteta. Obaveza stvaranja optimalnih uvjeta za ostvarivanje i zaštitu prava djeteta, što podrazumijeva brigu o njemu i osiguravanje svih mogućnosti za prevladavanje prepreka koje proizlaze iz invaliditeta, podrazumijeva da iste mogućnosti ostvari čak i ukoliko to ne dobiva od svojih roditelja.

Inkluzivni dodatak pravo je DTUR kojega stječe na temelju vrste i težine invaliditeta, te ovo pravo treba slijediti dijete neovisno o tome živi li dijete u zajedničkom domaćinstvu sa svojim biološkim roditeljima ili je smješteno u udomiteljsku obitelj, odnosno obitelj skrbnika, neovisno o tome je li oduzeta roditeljska skrb, sukladno stajalištu Ustavnog suda - Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, Broj: U-I-3851/2004 od 12. ožujka 2008. U-I-3851/2004, NN, br.: 37/08 od 31.03.2008.

Djeca s teškoćama u razvoju koja su povjerena na skrb udomiteljima u nepovoljnijem položaju od djece koja žive sa svojim roditeljima, odnosno njihove mogućnosti za puno i učinkovito sudjelovanje u društvu umanjene su činjenicom da ne ostvaruju inkluzivni dodatak čija je ovo namjena. Ovakvo razlikovanje djece može predstavljati diskriminaciju te predlažemo izmijeniti Zakon o inkluzivnom dodatku na način da smještaj u izvaninstitucionalne oblike skrbi za DTUR ne bude više zapreka za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak.

Zaključak:

Neočekivani porast interesa građana za inkluzivni dodatak zamagljuje stvarnu svrhu ove naknade koja nije primarno namijenjena podmirivanju osnovnih životnih potreba. Treba naglasiti da je inkluzivni dodatak namijenjen uklanjanju prepreka nastalih zbog invaliditeta, te olakšavanju osobama s invaliditetom njihovog punog i učinkovitog sudjelovanja u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Upravo zbog osnovne svrhe ove naknade imamo velika očekivanja da će osobe s invaliditetom sada imati stvarnu mogućnost da se na lakši način uključuju u život, da na lakši način prevladaju prepreke i ostvare podršku koja za njih nije sustavno osigurana.

Uz uslugu osobne asistencije, osobe s invaliditetom trebale bi inkluzivni dodatak u što većoj mjeri koristiti za specifične, dodatne osobne potrebe umjesto na osnovne životne potrebe. Značaj je inkluzivnog dodatka u tome da osobama s invaliditetom daje priliku za stvarno uključivanje u život, u aktivnosti obrazovanja i cjeloživotnog učenja, korištenja sadržaja slobodnog vremena, uključivanje u rad i sve sadržaje u zajednici namijenjene osobama bez invaliditeta, te će kombinacija ovih prava i usluga osobama s invaliditetom omogućiti lakše ostvarivanje prava na život u zajednici i neovisno življenje.

2.20. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Sustav socijalne skrbi u posljednje dvije godine suočio se s nekoliko krucijalnih promjena koje su se odražavale na efikasnost rada Hrvatskog zavoda za socijalni rad kao i na kvalitetu usluge njegovim korisnicima. Aktualna reforma u sustavu socijalne skrbi i osnivanje HZSR-a potaknula je stručna udruženja socijalnih radnika i njihove građanske inicijative na obraćanje resornom MROSP-u, ukazujući da je predloženi centralizirani ustroj protivan smislu socijalne skrbi te potencijalno opasan po dostupnost socijalnih usluga i prava. Isto je potvrđeno većim brojem pritužbi građana s invaliditetom koji su po nekoliko mjeseci čekali na isplate ostvarenih novčanih naknada.

Budući da je protekla 2024. godina obilježena primjena Zakona o osobnoj asistenciji (NN, 71/23) i Zakona o inkluzivnom dodatku (NN, br. 156/23), kao novih prava u sustavu socijalne zaštite, udio pritužbi POSI-u koje su se odnosile na ova prava prešle su dvije trećine od ukupnog broja svih zaprimljenih pritužbi. U postupanjima po pritužbama i uvidima na temelju ispitnih postupaka

uočavamo manjkava postupanja stručnih radnika kada se radi o kompleksnim postupcima zaštite prava i interesa osoba s invaliditetom, zbog čega imamo opravdanu zabrinutost da se radi o nedostatku ključnih resursa za kvalitetnu provedbu njihovih ovlasti, a to je prije svega dovoljan broj radnika, uz manjak logističke podrške sustava (kao npr. prijenos određenih stručnih poslova na regionalne odjele i središnju službu ili smanjivanje administrativnih obaveza).

Dugotrajnost procesa na novom ustroju HZSR-a uz istovremeni ogroman pritisak zahtjeva za ostvarivanje ovih prava u područnim uredima, zahtijevao je intenzivne aktivnosti Središnje službe na ujednačavanju primjene novih propisa i davanju jasnih uputa o postupanju. To je rezultiralo i većim brojem izravnih upita stručnih radnika područnih ureda HZSR-a upućenih POSI-u, a koji su se odnosili na određene zakonske nedorečenosti, dvojbe u vezi nalaza i mišljenja i utvrđene vrste i težine invaliditeta (o svemu više u poglavlju Inkluzivni dodatak).

Preopterećenost stručnih radnika očigledna je već na osnovi podataka HZSR-a o broju postupaka za ostvarivanje inkluzivnog dodatka i osobne asistencije na samom kraju 2024. godine.

Tablica 42. Podatci HZSR-a o broju postupaka za ostvarivanje inkluzivnog dodatka

Inkluzivni dodatak							
Pokrenuti postupci po službenoj dužnosti	**Priznat Inkluzivni dodatak po službenoj dužnosti**	**Podneseni zahtjevi korisnika**	**Riješeni zahtjevi korisnika**	**Ukupan broj svih postupaka**	**Broj odbijenih zahtjeva**	**Preostalih postupaka po službenoj dužnosti u radu**	**Preostalih postupaka po zahtjevu stranaka u radu**
142.198	142.141	109.047	31.123	251.245	6.101	57	77.924

Tablica 43. Podatci HZSR-a o broju postupaka za ostvarivanje osobne asistencije

Osobna asistencija		
Podneseni zahtjevi korisnika	**Riješeni zahtjevi korisnika**	**Broj odbijenih zahtjeva**
7.282	5.782	530

Centralizacija djelatnosti očigledno je doprinijela usporavanju nekih procesa i postupaka, dužem čekanju na isplate priznatih prava, sporoj primjeni dogovorenih procedura i postupanja i sl. S obzirom na to da su isplate naknada korisnicima u nadležnosti središnje službe HZSR-a, isto je izravno utjecalo na osobe s invaliditetom u smislu prepreka u ostvarivanju njihovih prava, dugotrajnog čekanja na ostvarivanje prava, a često puta i izostanak pravovremenih i točnih informacija.

POSI je najviše pritužbi zaprimio iz područja nadležnosti Osječko-baranjske službe, na područne urede u Slavoniji, Baranji i Srijemu, na koje se znatan broj pritužitelja osvrće s ogorčenjem: (1) *puno pritužbi na ''šalter'' gospođu koja daje obrasce i preuzima zahtjeve (npr. ne želi uzeti zahtjev uz komentare „ne možete vi ostvarit inkluzivni“, „tko vam je dao taj obrazac“ – za obrazac skinut sa weba HZSR-a i sl.; (2) općeniti prigovori (nažalost učestali) na način komunikacije i uskraćivanje potrebnih informacija; (3) uporno inzistiranje na nepotrebnoj dokumentaciji (npr. stranci onemogućeno podnijeti zahtjev za ID dok ne donesu npr. izvadak o mirovini za supruga ili osoba ima 4. stupanj traže izvadak iz gruntovnice i katastra); (4) nekoliko slučajeva u kojima „nisu dozvolili“ da se podnese zahtjev za osobnog asistenta, nakon savjetovanja POSI stranka je podnijela zahtjev i ostvarila OA; (5) puno primjera u kojima smo kroz razgovor sa strankom uočili da bi bila potrebna OA, kada ih pitamo da li su im u Zavodu to*

spomenuli – odgovaraju da nisu; (6) stranke se ne primaju bez termina, dogovor termina nemoguć je putem telefona, na meilove ne odgovaraju, stranci rečeno da dođe za 10 dana zbog gužve – iako je samo trebala obrazac za inkluzivni dodatak, dokumentacija i zahtjevi se predaju zaštitaru i sl.

Uz razumijevanje situacije u kojoj djeluju radnici područnih ureda i pritisak zahtjeva za nova prava i usluge, ovakav odnos prema strankama ne može biti prihvatljiv. S obzirom da smo u isto vrijeme zaprimili i zamjetan broj pohvalnih osvrta na rad pojedinih stručnih radnika u istim područnim uredima, potrebno je radi podizanja kvalitete stručnog rada ugraditi bolje mehanizme praćenja i kontrole, stoga ćemo u daljnjem radu istražiti moguće uzroke za ovakvo stanje – nekapacitiranost područnih ureda, potreba intenziviranja podrške od strane Središnjeg ureda, nesudjelovanje djelatnika na stručnim sastancima i edukacijama i sl. Nije prihvatljivo da korisnik ne dobije jednako kvalitetnu informaciju i uslugu čak niti u okviru istog područnog ureda, te da to ovisi o osobnosti stručnog radnika.

Nejednaka kvaliteta usluge jasno je vidljiva i u regionalnoj zastupljenosti pojedinih pritužbi koje zaprimamo – sadržaj gore navedenih pritužbi nismo dobivali iz drugih regija u RH. Zbog svega navedenog, svakako ćemo u narednom razdoblju pomno pratiti učinke reforme sustava socijalne skrbi koja bi se morala u pozitivnom smislu odražavati na korisnike kako bi pravovremeno ostvarili svoja prava i dobili odgovarajuću socijalnu uslugu, te na položaj stručnih radnika u sustavu kojih sve više nedostaje, a za čije zapošljavanje i zadržavanje očigledno nije dovoljno samo povećanje plaća. Inicijativa socijalnih radnika ističe da socijalni radnici i drugi stručni suradnici godinama upozoravaju na neadekvatne uvjete rada, također podatci o profesionalnom stresu, zdravstvenim teškoćama i riziku od sagorijevanja su alarmantni, socijalni radnici i drugi stručnjaci nalaze se u situaciji fizičke nesigurnosti, pravne nesigurnosti kada za svoje stručne postupke odgovaraju kao privatne osobe na temelju privatnih tužbi korisnika, medijskog linča i linča javnosti kada moraju donijeti odluke zasnovane na utvrđenim činjenicama kojima neće svi korisnici u postupku biti zadovoljni.

U takvim okolnostima vidimo značajniju ulogu Središnje službe HZSR-a, čiji djelokrug obuhvaća stručnu podršku i unaprjeđenje stručnog rada, kao i sve stručno razvojne i analitičke poslove, dok područni uredi obavljaju javne ovlasti iz područja socijalne skrbi, obiteljsko pravne i kazneno pravne zaštite djece i druga upravna područja kroz izravan rad s korisnicima. Još uvijek nije profiliran djelokrug županijskih službi, koje bi kroz ustrojavanje zasebnih stručnih cjelina konkretnije osnažili područne urede. Istovremeno nije vidljivo na koji će način takav ustroj HZSR-a doprinijeti prevladavanju ključnih izazova pojedinih kategorija korisnika, tu mislimo prvenstveno na nemogućnost smještaja i osiguravanja skrbi u kriznim situacijama, odnosno osoba s višestrukim teškoćama, poremećajima u ponašanju, a posebno za djecu i mlade s invaliditetom.

Nedostatak prihvatljivih socijalnih usluga te nekapacitiranost sustava za skrb o osobama s kompleksnim psihosocijalnim teškoćama vidljiv je kroz značajan broj zaprimljenih pritužbi građana zbog nemogućnosti osiguravanja skrbi za teško oboljele članove obitelji, odrasle sa složenim psihosocijalnim teškoćama i djecu s poremećajima u ponašanju. Stručni radnici područnih ureda zahtjeve za smještaj mogu riješiti jedino administrativnim upućivanjem zahtjeva na sve ustanove socijalne skrbi u Mreži, uglavnom bezuspješno, jer je nedostatak kapaciteta za smještaj opće poznata činjenica, a isto je prvenstvena odgovornost nadležnog MROSP-A i HZSR-A. Područni uredi HZSR-a, a potom i stručni radnici u ovim okolnostima nemoćni su rješavati strukturne probleme sustava socijalne skrbi.

POSI usavršavanje, informiranje i edukaciju stručnih radnika ocjenjuje krucijalnim za jačanje stručnosti i kompetencija stručnih radnika, a time i unaprjeđenje svakodnevne prakse u radu s njihovim korisnicima. Iz našeg iskustva stručnim radnicima nedostaje edukativnih sadržaja kroz koje se upoznaju s inovativnim pristupima u socijalnoj skrbi, međunarodnim standardima, te komunikacijskim vještinama. Od HZSR-a zatražili smo podatke o sadašnjoj praksi upućivanja na stručne edukacije, skupove i savjetovanja zainteresiranih radnika, nakon što smo zaprimili informacije da stručni radnici područnih ureda otežano mogu ili uopće ne mogu dobiti dozvolu sudjelovanja na stručnim skupovima s temama od značaja za njihov stručni rad.

HZSR na isto se očitovao na način da HZSR u 94 područna ureda i 21 županijskoj službi zapošljava 2.224 stručna radnika koji imaju pravo, dužnost i obavezu trajno se stručno usavršavati prema godišnjem planu edukacije koji donosi Akademija socijalne skrbi, a i Središnja služba HZSR-a ima Sektor za upravljanje i razvoj ljudskih resursa, koji procjenjuje opravdanost zahtjeva za sudjelovanje na stručnom usavršavanju sukladno donesenim kriterijima, te je na temelju procjena opravdanosti davanja suglasnosti za stručno usavršavanje odobreno sudjelovanje na 202 pojedinačne edukacije. Sudjelovanje stručnih radnika na edukacijama drugih izvoditelja razmatra se u odnosu postoji li mogućnost da se iste teme obrade kroz edukacije Akademije, utvrđuje se da li izvoditelj programa ispunjava stručne i profesionalne standarde kojima se osigurava kvalitetna i relevantna edukacija za stručne radnike, je li sudjelovanje financijski prihvatljivo u odnosu na sredstva iz državnog proračuna.

Akademija socijalne skrbi javna je ustanova koja ima svojstvo pravne osobe vezano za stručno usavršavanje stručnih radnika u djelatnosti socijalne skrbi, a Godišnji plan i program je rezultat procjene potreba i iskazanih prijedloga zaposlenika HZSR-a koji je proveden u suradnji sa Službom za profesionalni razvoj i usavršavanje. Za 2025. godinu planirana je 21 edukacija koja obuhvaća stručne radnike HZSR-a s planiranim obuhvatom od 940 stručnih radnika. U superviziju se planira uključiti oko 400 stručnih radnika HZSR-a, a održat će se i tri konferencije – konferencija koordinacije komora u sustavu socijalne skrbi, konferencija socijalnih radnika i konferencija psihologa.

Što se tiče pritužbi izravno na socijalne radnike područnih ureda, osim ranije opisanih pritužbi za koje smo utvrdili da su opravdane, uglavnom nismo utvrdili značajnije propuste u radu stručnih radnika. Od utvrđenih propusta u radu, najčešći se odnose na izostanak proaktivnog djelovanja stručnih radnika koji pri susretu s korisnikom procjenjuje sveobuhvatne potrebe korisnika i ne upute ga na sve mogućnosti za prevladavanje životnih teškoća ili ne informiraju o novim uslugama i pravima (npr. osobna asistencija). U upravnim postupcima ne provodi se cjelovito preispitivanje svih činjenica i okolnosti zbog čega stranka ostane zakinuta za pravo koje je mogla ostvariti. Najčešće se radi o postupcima preispitivanja prava na doplatak za pomoć i njegu/osobne invalidnine, ili na preispitivanje prava kod izmjene zakonskih uvjeta za njihovo ostvarivanje. U takvim slučajevima predlažemo provođenje upravnog nadzora MROSP-a, a u slučaju utvrđenih propusta na štetu stranke, upućujemo na sklapanje nagodbe s HZSR-om radi povrata sredstava koji propustom područnog ureda nije ostvaren.

Isto tako, u komunikaciji s ustanovama socijalne skrbi učestalo nas se informira da je suradnja s područnim uredima oskudna, da izostaje zajednički rad na određenim projektima i sl. Od strane više centara za pružanje usluga u zajednici informirani smo da uspostavom pojedine nove usluge kontaktiraju područne urede radi uključivanja novih korisnika, a vrlo često odaziva nema i korisnici se ne upućuju na nove usluge, što ukazuje na potrebu osnaživanja područnih ureda i regionalnih službi za provedbu stručno razvojnih poslova, posebno u dijelu procjene potreba korisnika, aktivnosti razvoja novih socijalnih usluga, ili izrade analitičke podloge za javne politike i sl. Osnaživanje je potrebno u dijelu dodatnog zapošljavanja stručnih radnika prema propisanim mjerilima radnika, ali i u njihovoj intenzivnoj edukaciji, kako bi se u što većoj mjeri povećala njihova efikasnost i proaktivno djelovanje prema korisniku.

Dio stranaka koje su se za savjetovanje obratili POSI, i koje smo „podsjetili“ da se po pravomoćnosti rješenja o osobnoj invalidnini/inkluzivnom dodatku obrate HZSR-u radi ishođenja statusa ugroženog kupca energenta, navode da im je tada to zapravo bila prva informacija da takvo pravo postoji. Nažalost, veliki broj naših savjetovanja posljedica je nepovjerenja prema HZSR-u, pa kod POSI provjeravaju što im je rečeno. Zabrinjava nas kada od POSI traže detaljne informacije o svojim pravima, pa i pomoć u prevladavanju konkretnih životnih okolnosti. Kroz kontakte sa strankama uočavamo da često puta HZSR iako ima saznanja o okolnostima obitelji, u svojem se stručnom radu fokusira samo na postupak za ostvarivanje traženog prava (npr. inkluzivni dodatak), ali ne i na sveobuhvatno sagledavanje životnih okolnosti korisnika/obitelji. Ovo sigurno nije u skladu s načelom pravodobnosti, prema kojemu se socijalna skrb ostvaruje na način koji osigurava pravodobno uočavanje potreba korisnika radi prevencije nastanka ili razvoja stanja koja ugrožavaju sigurnost i zadovoljavanje životnih potreba. Povreda ovog načela vidljiva je i u više slučajeva u kojima smo postupali i utvrdili da stručni radnici strankama predlažu

smještaj (koji stranka ne želi), čime svoju intervenciju smatraju dovršenom, a da nije provedena sveobuhvatna procjena potreba korisnika i pruženi drugi oblici podrške, sukladno načelu sudjelovanja korisnika u donošenju odluka.

I u Izvješćima od prethodnih godina ukazivali smo na nužnost proaktivnog djelovanja stručnih radnika HZSR-a, na potrebu pružanja socijalnih usluga usmjerenih na procjenu i prevladavanje teškoća, te uslugu sveobuhvatne procjene i planiranja radi donošenja individualnog plana promjene. Iz provedenih savjetovanja sa strankama o pravima iz sustava socijalne skrbi, može se zaključiti da se u pojedinim područnim uredima HZSR-a slabo provodi prava socijalna usluga, usluga sveobuhvatne procjene i planiranja i usluga savjetovanja, ali i zanemaruju načela socijalne skrbi. Razočaravajuće je vidjeti da se umjesto ovih usluga i detaljne stručne procjene potreba, strankama u pravilu predlaže smještaj (kojeg stranka ne želi), kao ishodišnu uslugu kojom će se svi problemi obitelji riješiti.

Prema podatcima Državnog zavoda za statistiku (DZS) za 2023. godinu, stopa rizika od siromaštva u RH iznosila je 19,3%. Najugroženije skupine su osobe starije od 65 godina i umirovljenici(31,6%),, a stopa rizika od siromaštva bila je najviša za nezaposlene osobe i iznosila je 45,2%. Prag rizika od siromaštva u 2023. za jednočlano kućanstvo iznosio je 5.924 eura na godinu, dok je za kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece mlađe od 14 godina iznosio 12.440 eura na godinu. OSI su u najvećoj mjeri radno neaktivne, a time i u najvećem riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, dok su socijalne naknade nedostatne za pokrivanje osnovnih životnih potreba. Osim toga, OSI se često suočavaju s većim rizikom od socijalne isključenosti i siromaštva zbog prepreka u pristupu obrazovanju, zapošljavanju i društvenim aktivnostima. S tim u vezi značajno je da se pristupu postojećim socijalnim naknadama ne postavljaju nepotrebne administrativne prepreke.

Primjer iz prakse: Vezano za ostvarivanje naknada iz socijalne skrbi, izvjestan broj pritužbi koje smo zaprimili odnosio se na dugotrajno čekanje na ostvarivanje jednokratne naknade, zahtjevan dokazni postupak za ostvarivanje ove naknade, posebno za osi. Tako nam se pritužila gospođa koja živi u zgradi bez dizala, teže pokretna koja je zatražila jednokratnu naknadu za kupnju nove perilice rublja. Vrlo brzo posjetila ju je socijalna radnica i utvrdila da se radi o kvaru perilice i potrebnim dimenzijama perilice. Zatražila je uz zahtjev tri predračuna za odgovarajuću perilicu, koju je stranka dostavila. Zbog godišnjeg odmora stručne radnice zahtjev nije riješen u roku, a nakon tri mjeseca dobila je dopis da dostavi nove predračune, kao i dokaz da se perilica ne može nabaviti putem humanitarnih organizacija. U ovom slučaju upozorili smo HZSR da bi dokaz da se zatraženo ne/može osigurati putem humanitarnih organizacija, zacijelo efikasnije mogao pribaviti socijalni radnik HZSR-a, s obzirom da poznaje mrežu humanitarnih organizacija na području nadležnosti. Inzistiranje da stranka samostalno pribavi dovoljno relevantnih dokaza, a ukoliko je stranka uslijed invaliditeta ili drugog sličnog obilježja u tome onemogućena, može dovesti do odustanka od zahtjeva, odnosno odbijanja zahtjeva, što bi u konačnici značilo da pravo stranke na nužnu pomoć može biti ugroženo, a pomoć nedostupna. S obzirom na načelo dostupnosti, koje propisuje da se socijalna skrb osigurava na način koji omogućuje dostupnost naknada i usluga korisniku, očito je da u pojedinačnim slučajevima, ovisno o okolnostima, stručni radnik HZSR-a treba procijeniti koja bi dokazna sredstva bila dostatna za utvrđivanje opravdanosti zahtjeva, odnosno samostalno pribavljati nužne dokaze potrebne radi ocjene opravdanosti zahtjeva. Iz odredbe Zakona na koju se Područni ured poziva, ne proizlazi da bi dokazivanje mogućnosti nabavke potrebnog od humanitarnih organizacija bila isključiva obaveza stranke.

2.20.1. Inkluzivni dodatak

Inkluzivni dodatak je novčana naknada koju ostvaruju osobe s invaliditetom radi prevladavanja prepreka i lakšeg uključivanja u život zajednice. Ta je naknada dugo očekivana od cijele zajednice osoba s invaliditetom, s obzirom na najave da će ta naknada po svojoj visini biti realnija u odnosu na dodatne potrebe OSI, a pri tome je uglavnom potpuno neovisna od drugih prihoda ili imovine. Zakon o inkluzivnom dodatku (NN, br. 156/23; u daljnjem tekstu: ZID) donesen je 2023., s primjenom od 1. siječnja 2024. godine, definira pet razina potpore, a obuhvaća dosadašnje četiri naknade – osobnu invalidninu, doplatak za pomoć i njegu, uvećani dječji dodatak i naknadu do zaposlenja. Osnovni kriteriji

prema kojima se određuju razine potpore su vrsta i težina invaliditeta i dob, a iznosi su značajno veći u odnosu na sve navedene ranije naknade. U odnosu na ranije naknade, inkluzivni dodatak značajno je povećanih iznosa, tako da se najmanja, peta razina potpore isplaćuje u visini od 138 eura, dok najviša, prva razina, iznosi 720 eura.

Zakon o inkluzivnom dodatku je u prijelaznim i završnim odredbama uredio način na koji će se „stare“ četiri naknade pretvoriti u sada novu naknadu – inkluzivni dodatak. Prijelazne odredbe su dosta kvalitetno uređene te su sustavu socijalne skrbi omogućile da se tijekom cijele 2024. godine provode postupci utvrđivanja ispunjavaju li korisnici osobne invalidnine i doplatka za pomoć i njegu uvjete za priznavanje prava na inkluzivni dodatak, a korisnici dosadašnjih prava su za cijelo to vrijeme ostvarivali svoje ranije naknade, s tim da im pravo na inkluzivni dodatak pripada od 1. siječnja 2024. godine neovisno o datumu prevođenja.

Propisani kriteriji utvrđivanja razine inkluzivnog dodatka zahtijevali su vještačenje za izvjestan broj korisnika doplatka za pomoć i njegu i osobne invalidnine, za koje je trebalo utvrditi neke odrednice koje se u ranijim nalazima nisu utvrđivale (npr. Barthelov indeks). Osim toga, neki korisnici ranijih naknada u sustavu socijalne skrbi imali su nalaze od prije 2015. godine koji su se donosili na temelju propisa koji sada više nisu na snazi, te nisu usklađeni sa sadašnjom terminologijom i odrednicama Zakona o inkluzivnom dodatku. Nakon 2015. godine novi sustav vještačenja bazira se na Uredbi o metodologijama vještačenja (NN, br. 96/23) koja definira bitne činjenice potrebne za utvrđivanje razine inkluzivnog dodatka, konkretno, vrstu invaliditeta, stupanj težine invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti, kao i postojanje eventualne dodatne teškoće, koja je također od utjecaja na razinu potpore – inkluzivnog dodatka. Kriteriji težine, odnosno stupnja oštećenja funkcionalnih sposobnosti definirani su i opisani u Uredbi u Prilogu V. Lista težine i vrste invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti.

Značajno povećanje iznosa naknada te posljedično i veliki interes za inkluzivni dodatak građana koji do sada nisu bili korisnici naknada u sustavu socijalne skrbi, potreba dodatnog vještačenja radi zastarjelih nalaza, te potreba vještačenja radi utvrđivanja prava na uslugu osobne asistencije, stvorilo je ogroman pritisak na HZSR i ZOSI. Projekcija o broju korisnika inkluzivnog dodatka kod donošenja Zakona o inkluzivnom dodatku bila je oko 150.000 osoba. Radilo se o korisnicima naknada koje su se temeljile na utvrđenom invaliditetu (osobna invalidnina, doplatak za pomoć i njegu, dječji doplatak, naknada do zaposlenja). Od samog početka primjene Zakona očekivane projekcije daleko su premašene, a isto nije promijenjeno niti do trenutka izrade ovog Izvješća.

Podatci Hrvatskog zavoda za socijalni rad za prosinac 2024. godine o pokrenutim i provedenim postupcima za ostvarivanje inkluzivnog dodatka pokazuju da su sve ranije projekcije značajno premašene, što je vidljivo iz sljedeće tablice.

Tablica 44. Pokrenuti i provedeni postupci za ostvarivanje inkluzivnog dodatka

Pokrenuti postupci po službenoj dužnosti	Riješeni postupci po službenoj dužnosti	Podneseni zahtjevi korisnika	Riješeni zahtjevi korisnika	Ukupan broj svih postupaka	Broj odbijenih zahtjeva
142.198	142.141	109.047	31.123	251.245	6.101

Takva je situacija stvorila potrebu za nizom sastanaka održanih na inicijativu POSI-a ili ZOSI-a, a na kojima se raspravljalo o mogućnostima ubrzavanja postupaka vještačenja i kako prevladati ovaj pritisak. Činjenica da se ovdje radi o novom Zakonu, novim odredbama, te je trebalo i cijeli sustav prilagoditi i educirati stručne radnike kako bi se sve eventualne dvojbe rješavale na jedinstveni način. U sve se aktivno uključivao i Hrvatski zavod za socijalni rad. Prema našim spoznajama svi su se sustavi uključili i iznimno trudili kako bi se taj opsežan zadatak dovršio na što bezbolniji i brži način.

POSI je također uočio je taj veliki interes za inkluzivni dodatak što se reflektiralo kroz ogromni broj podnesaka i telefonskih poziva isključivo vezano za ostvarivanje inkluzivnog dodatka, dok se daleko manji broj obraćanja odnosio na ostvarivanje nekih drugih prava. Na početku godine, s početkom primjene ZID, najveći interes je iskazan oko činjenice kada će dobiti rješenja, svi su željeli da im se inkluzivni dodatak riješi što prije. Izvjestan broj pritužbi odnosio se na protivljenje ponovnom upućivanju na vještačenje, ali ona su uglavnom bila nužna da bi se utvrdile sve okolnosti koje je propisao ZID. S vremenom, kako su svi sustavi radili na tome da postupak bude što protočniji, smanjio se broj upita korisnika ranijih prava, ali nam se obraćao sve veći broj građana koji ranije nikada nisu ostvarivali nijednu naknadu na temelju invaliditeta, odnosno osobe koje nisu imale utvrđen invaliditet, osim eventualno postotak oštećenja organizma. Najveći broj upita u zadnjem dijelu 2024. godine odnosio se na upite osoba koje imaju određena zdravstvena stanja, ali ona ne utječu značajnije na njihovo funkcioniranje u svakodnevnom životu. Stranke su nam se obraćale pitanjem imaju li pravo na inkluzivni dodatak ako imaju … *visoki krvni tlak… ako piju lijekove zbog reume…. ako su prije sedam godina operirali kuk… imali prije 15 godina rizičan porod…* Ovdje se radi o određenim bolestima ili stanjima, ali ako nema dugotrajnih posljedica u vidu značajnog smanjenja sposobnosti ili nesposobnosti obavljanja svakodnevnih životnih aktivnosti u brizi za sebe, u kretanju, zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba, onda govorimo o bolesti, ali ne nužno i o invaliditetu.

Po definiciji, osoba s invaliditetom je ona koja ima:

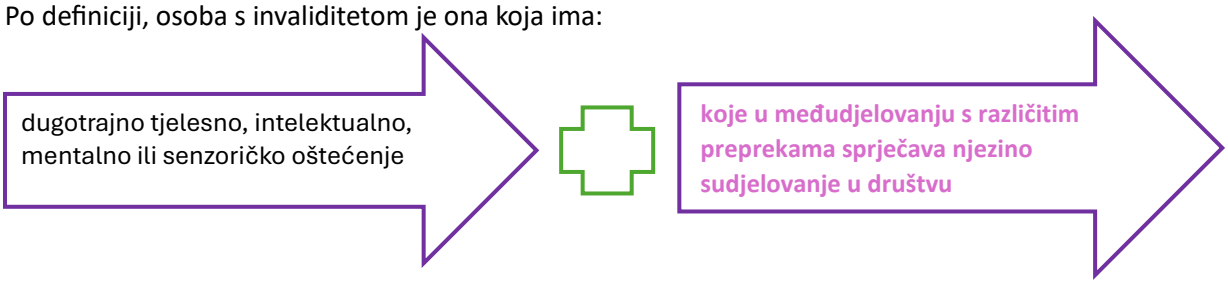

Definicija invaliditeta govori o oštećenju koje je proizvelo potrebu za prevladavanjem prepreka u svakodnevnom životu. Uredba u metodologijama vještačenja ima dvije liste. Jedna je Lista oštećenja organizma – Lista I, kojom se oštećenje organizma iskazuje u postotcima, a druga je Lista II, Lista oštećenja funkcionalnih sposobnosti. Svaka vrsta invaliditeta u svakom stupnju oštećenja funkcionalnih sposobnosti opisuje stanja i način na koji osoba funkcionira ovisno o stupnju oštećenja. Kroz ovu Listu procjenjuje se sposobnost, odnosno mogućnost kretanja, ili pokretljivost ruku, nogu itd. koje rezultira potrebom za potpunom ili djelomičnom, intenzivnom ili svakodnevnom podrškom druge osobe u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti kao što su uzimanje hrane, briga o higijeni, kretanje. Opis funkcioniranja naveden je i za sve druge vrste oštećenja (intelektualno, mentalno, senzoričko oštećenje). Uredbom je jasno opisano kako to osoba sa određenim stanjem, oštećenjem, funkcionira i koji opseg podrške je potreban da bi mogla funkcionirati na ravnopravnoj osnovi s drugima, stoga u savjetodavnom radu stranke upućujemo na uvid u odredbe Uredbe, kako bi procijenili svoje realno funkcioniranje u odnosu na opisane kriterije, te tako lakše donijeli odluku o pokretanju postupka ili ulaganju žalbe.

Zaključno, postotak oštećenja organizma, makar i 100%, ne znači izravno da osoba ima i oštećenje funkcionalnih sposobnosti zbog kojih ne može zadovoljavati svakodnevne životne potrebe. Temelj za utvrđivanje invaliditeta, odnosno radi li se uopće o invaliditetu je postojanje stupnja oštećenja funkcionalnih sposobnosti.

Vjerujemo kako su identične upite dobivali i HZSR i ZOSI, a čekanje na odgovor, te čekanje na nalaz i mišljenje ili rješenje, dodatno je revoltirao građane koji su željeli pravovremenu informaciju. U samoj početnoj primjeni ZID bilo je određenih nejasnoća i dvojbi u njegovoj primjeni, koje su se nastojale otkloniti na već spomenutim sastancima koje je ZOSI redovito održavao sa HZSR, ali i sa POSI. Informirani smo da je HZSR promptno odgovarao na pitanja stručnih radnika iz područnih ureda, čime se nastojala ujednačiti primjena zakonskih odredbi.

Što se tiče pritužbe na pojedina zakonska rješenja, treba reći da se najveći broj pritužbi odnosio na dvojbu oko utvrđivanja kronične bolesti, odnosno tjelesnog oštećenja.

Zakonom o inkluzivnom dodatku ove vrste invaliditeta različito su gradirane kroz razine potpore, pri čemu se za istu težinu oštećenja za kroničnu bolest ostvaruje niža razina potpore u odnosu na istu težinu oštećenja za tjelesni invaliditet. U samom postupku vještačenja u početku primjene ZID, izostalo je utvrđivanje postojanja tjelesnog oštećenja ukoliko je ono nastalo kao posljedica kronične bolesti. Npr. osoba s multiplom sklerozom koja je u tjelesnom smislu još uvijek funkcionalna, vještačit će se kao osoba s kroničnom bolesti. Međutim, ukoliko je stanje bolesti dovelo do nemogućnosti kretanja, upotrebe ruku i/ili nogu, potrebno je utvrditi tjelesni invaliditet. POSI je raspravio ovo pitanje na stručnim sastancima na kojima je zaključeno da se svi sporni nalazi vraćaju u ZOSI-u na eventualni ispravak, prije nego se donese rješenje. U nekoliko slučajeva i sami smo izravno vratili nalaz ZOSI-u radi davanja mišljenja o eventualnoj pogrešci, te su u tim slučajevima zaista nalazi i promijenjeni, kao i u sljedećem primjeru.

Razlika između tjelesnog oštećenja i kronične bolesti

Primjer iz prakse: Stranci je u nalazu i mišljenju utvrđen 4. stupanj kronične bolesti, te 100% oštećenja iz Liste oštećenja organizma, dok se kao dg. navodi paraplegia ASIA A VI G82.4 i dr., kao stanje nakon ozljede i prijeloma C7 kralješka. Osoba je nepokretna, koristi elektromotorna kolica i ograničeno je sposobna u samozbrinjavanju, te je priložila i ovjereni Barthelov indeks 16 od specijaliste fizijatra. Funkcionalne sposobnosti za kronične bolesti 4. stupnja opisane su na sljedeći način: *Osobama koje su u terminalnoj fazi ili dekompenzaciji kronične bolesti čije liječenje nužno zahtijeva transplantaciju organa, kemo ili nadomjesnu terapiju, dijalizu, parenteralnu i enteralnu prehranu, aspiraciju usne šupljine i gornjih dišnih puteva, oksigenator, mehanički respirator, ugrađivanje stome, trahealne kanile, svakodnevnu mehaničku zaštitu kože i sl., te su potpuno ovisne o pomoći i njezi druge osobe.*

Funkcionalne sposobnosti za tjelesno oštećenje 4. stupnja opisane su na sljedeći način:

Nesposobnost samostalnog kretanja niti uz ortopedsko pomagalo, nemogućnost transfera; nemogućnost izvođenja bilo koje aktivnosti svakodnevnog života. Potpuno ovisan o drugoj osobi u održavanju osobne higijene i obavljanju fizioloških potreba te pri, hranjenju, svlačenju i oblačenju; M: Barthel indeks 0-35; S: dr. med. specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, dr. med. specijalista ortopedije, dr. med. specijalista neurologije.

U konkretnom slučaju, nalaz i mišljenje su ispravljeni, te je stranka ostvarila za nju povoljnije pravo, kao osoba s tjelesnim oštećenjem, što je nedvojbeno i bila. Međutim, kroz kontakte sa strankama imamo saznanja da u nekim područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad nalazi nisu upućivani na ispravak prije donošenja rješenja, što je onda rezultiralo naknadnim ulaganjem žalbe na rješenje, a time se i dodatno i nepotrebno opteretio sustav.

Zakonodavna aktivnost

Primjeri iz prakse (1) i (2): Iz zaprimljenih pritužbi uočili smo određene manjkavosti zakonskih rješenja, a koje se odnose na ostvarivanje prava definiranih Zakonom o socijalnoj skrbi (NN, br. 18/22, 46/22, 119/22, 71/23 i 156/23). Tako smo zaprimili dvije pritužbe roditelja djece s teškim invaliditetom za koju su ostvarivali pravo na status roditelja njegovatelja, a kojima je pravo na status ukinuto nakon donošenja presude suda zbog nekog od kaznenih djela propisanih člankom 261. Zakona o socijalnoj skrbi. U jednom konkretnom slučaju radilo se o roditelju osuđenom zbog kršenja mjere samoizolacije iz 2021. godine, samohranom ocu, dok se u drugom slučaju radi o ocu s još dvoje djece s invaliditetom, kojemu je pravo prestalo zbog uvjetne kazne zbog prijetnje i događaja iz 2019. godine. Nakon što je istima prestalo pravo na status roditelja njegovatelja oni su nastavili živjeti i skrbiti o svojoj djeci na jednako kvalitetan način kao i ranije, osim što im je na temelju navedene odredbe uskraćeno ostvarivanje naknade za status i ostala pripadajuća prava (mirovinsko osiguranje, zdravstveno osiguranje i dr.). Ova okolnost njihovu djecu, ali i cijelu obitelj stavlja u poziciju materijalne ugroženosti.

Ovdje smo uočili nekoliko spornih elemenata. Čl. 261. st. 1. Zakona o socijalnoj skrbi definirane su zapreke za rad u djelatnosti socijalne skrbi, odnosno ne može se primiti u radni odnos kao radnik u djelatnosti socijalne skrbi niti poslove u djelatnosti socijalne skrbi ne može obavljati osoba koja je pravomoćno osuđena za neko od kaznenih i prekršajno pravnih sankcija navedenih u točkama od 1. do 3. ovog članka. Činjenicom da roditelj njegovatelj/njegovatelj ostvaruje naknadu za svoj rad, odnosno doprinose za obavezna osiguranja, time nije postao djelatnik socijalne skrbi niti obavlja poslove u djelatnosti socijalne skrbi. Ovo je prije svega privatna sfera života u domu osobe s invaliditetom, te nije niti u kakvom odnosu s definicijom djelatnosti socijalne skrbi iz čl. 17. Zakona o socijalnoj skrbi, pa se ne bi niti trebala izričito primjenjivati u slučajevima ostvarivanja prava na status roditelja njegovatelja/njegovatelja. Nadalje, status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja pravo je ustanovljeno radi interesa djeteta/osobe s invaliditetom – prvenstveno djetetu s invaliditetom osigurava ostanak u obitelji, a roditelju/njegovatelju omogućava se ostvarivanje mjesečne novčane naknade uz uplaćene doprinose za mirovinsko i zdravstveno osiguranje. Naglašavamo, primarna svrha ovog prava je da dijete/osoba s invaliditetom ostvari skrb i njegu u obitelji, bez izdvajanja u instituciju. Stoga smatramo da široko postavljena ograničenja iz čl. 261. Zakona o socijalnoj skrbi onemogućavaju ostvarivanje prava na status roditelju/njegovatelju zbog počinjenja nekog od kaznenih ili prekršajnih djela koja nisu u relaciji sa kvalitetom njege koju njegovatelj pruža svojem djetetu, odnosno osobi s invaliditetom, niti svrhom ovog prava. MROSP kao nadležno Ministarstvo nije odgovorilo na ovu preporuku, a isto je ponovljeno u prijedlozima POSI na opći komentar na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi.

Primjeri iz prakse (3): Zbog više pritužbi roditelja njegovatelja, odnosno njegovatelja djeteta s teškoćama u razvoju i njegovatelja osobe s invaliditetom, kako ne mogu dobiti kredit, Ministarstvu pravosuđa, uprave i digitalne transformacije uputili smo prijedlog izmjene važećeg Ovršnog zakona (NN, br. od 112/12 do 06/24). Osobe koje kao jedini prihod ostvaruju ovu naknadu nisu kreditno sposobne iz razloga što je ista naknada sukladno odredbi čl. 172. st. 1. toč. 3. Ovršnog zakona izuzeta od ovrhe, kao i sva „primanja po osnovi socijalne skrbi“. Iako je status roditelja njegovatelja/njegovatelja i naknada koja pripada korisniku ovih prava regulirana propisom iz socijalne skrbi, ista naknada ima gotovo sve elemente plaće koju ostvaruju zaposlene osobe, a status roditelja njegovatelja/njegovatelja smatra se radnim odnosom. Naime, naknada roditelja njegovatelja/ njegovatelja nije prihod osobe s invaliditetom kojoj se pruža njega, niti je namjena te naknade podmirivanje potreba djeteta/osobe koju njegovatelj njeguje, već je to plaća za rad njegovatelja. Njegovatelj ne mora biti roditelj DTUR/OSI, niti je po toj osnovi dužan uzdržavati dijete/osobu s invaliditetom. Važno je naglasiti da istovremeno uz ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja/njegovatelja, sama osoba s invaliditetom koju njegovatelj njeguje, zadržava sve svoje prihode koje ima radi podmirenja životnih potreba (plaća, mirovina), ali i sva ostvarena prava i naknade koja su namijenjena podmirivanju njegovih povećanih potreba s osnove invaliditeta.

Zbog navedenog, opterećenjem naknade roditelja njegovatelja/njegovatelja kreditom, podmirivanje potreba OSI neće biti ugroženo, i po tome se ova naknada razlikuje od drugih socijalnih naknada iz Zakona o socijalnoj skrbi koje su namijenjene podmirivanju osnovnih životnih potreba, kako osoba s invaliditetom, tako i onih bez invaliditeta (primjerice zajamčena minimalna naknada), ili povećanih potreba koje uzrokuje postojanje invaliditeta kod pojedinca (inkluzivni dodatak). Stoga ne vidimo osnovu da se naknada roditelja njegovatelja/njegovatelja ne može opteretiti kreditom, kao što svaki građanin pod određenim uvjetima može opteretiti svoju plaću ili drugi prihod od rada kreditom, pa i da je na toj naknadi moguće provesti ovrhu kada se za to ispune zakonski preduvjeti. S obzirom na navedeno, predložili smo izmjenu odredbe čl. 172. st. 1. toč. 3. Ovršnog zakona na način da ista glasi: „primanja po osnovi socijalne skrbi, osim naknade roditelja njegovatelja/njegovatelja“. Na upućeni prijedlog nadležno Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije nije odgovorilo.

2.21. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Činjenica da niti jedno pravo na temelju invaliditeta u različitim sustavima nije moguće ostvariti bez nalaza i mišljenja jedinstvenog tijela vještačenja, daje Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje u tekstu: ZOSI) posebno značenje, ali u kontekstu zakonodavnih promjena posljednjih godina, od kojih su najznačajniji Zakon o osobnoj asistenciji (NN, br. 71/23) i Zakon o inkluzivnom dodatku (NN, br. 156/23; dalje u tekstu: ZID), ZOSI se suočava s brojnim izazovima i problemima, posebice izraženima tijekom 2024. godine.

Važno je istaknuti da se uvođenjem jedinstvene novčane naknade po osnovi invaliditeta – inkluzivnog dodatka s predviđenih pet razina podrške neminovno proširio krug korisnika ovog prava i na osobe koje ranije nisu bile korisnici niti doplatka za pomoć i njegu, a niti osobne invalidnine, na korisnike s manjim stupnjevima oštećenja organizma. Mogućnost ostvarivanja makar i najmanjeg iznosa inkluzivnog dodatka koji je veći od doplatka za pomoć i njegu koji se ranije ostvarivao za teže stupnjeve invaliditeta, pokrenula je lavinu zahtjeva za priznavanje prava na inkluzivni dodatak upućivanih Hrvatskom zavodu za socijalni rad (dalje u tekstu: HZSR). Iako je prema procjenama Ministarstva rada mirovinskog sustava obitelji mladih i socijalne politike (dalje u tekstu: MROSP) broj korisnika prava na inkluzivni dodatak trebao obuhvatiti nešto više od 150.000 korisnika (primatelje doplatka za pomoć i njegu i osobne invalidnine), za očekivati je bilo da bi broj osoba upućenih na vještačenje bio i manji budući da bi obuhvatio samo one koji su vještačeni prije 2015. godine, a čiji nalazi i mišljenja nisu sadržavali vrstu invaliditeta i stupanj težine invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti kao bitne kriterije za određivanje razine inkluzivnog dodatka. Međutim, broj zahtjeva za vještačenjem u prethodnoj godini znatno je premašio i najsmjelije projekcije.

Naime, prema prijelaznim i završnim odredbama ZID, čl.40 je propisano: *„(5) Korisnik prava na osobnu invalidninu priznatog na temelju Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 18/22, 46/22, 119/22 i 71/23) i korisnik prava na doplatak za pomoć i njegu priznatog na temelju Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20 i 138/20) odnosno Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 18/22, 46/22, 119/22 i 71/23) ostvaruju priznato pravo i nakon stupanja na snagu ovoga Zakona, dok Zavod rješenjem ne utvrdi ispunjavaju li uvjete za priznavanje prava na inkluzivni dodatak po ovom Zakonu. (6) Za korisnike prava iz stavka 5. ovoga članka Zavod je dužan po službenoj dužnosti provesti postupak radi utvrđivanja ispunjavaju li uvjete za priznavanje prava na inkluzivni dodatak na temelju ovoga Zakona najkasnije do 31. prosinca 2024. (7) Ako Zavod tijekom postupka iz stavka 6. ovoga članka utvrdi da korisnik iz stavka 5. ovoga članka ispunjava uvjete za priznavanje prava na inkluzivni dodatak na temelju ovoga Zakona, pravo na inkluzivni dodatak priznat će se korisniku od dana stupanja na snagu ovoga Zakona. (8) Za korisnika prava iz stavka 5. ovoga članka kojem nakon provedenog postupka iz stavka 6. ovoga članka nije priznato pravo na inkluzivni dodatak, Zavod će ukinuti rješenje kojim je priznato pravo na osobnu invalidninu odnosno pravo na doplatak za pomoć i njegu s prvim danom idućeg mjeseca od mjeseca u kojem je rješenje Zavoda doneseno u postupku propisanom stavkom 6. ovoga članka postalo izvršno. (9) Za svaki mjesec za koji je korisniku iz stavka 5. ovoga članka isplaćena osobna invalidnina odnosno doplatak za pomoć i njegu, a priznato mu je i pravo na inkluzivni dodatak, iznos inkluzivnog dodatka umanjit će se za iznos osobne invalidnine odnosno doplatka za pomoć i njegu.“*

Činjenica da je ZID-om predviđen period od godine dana, tj. cijela 2024. godina za tzv. „prevođenje“ ranijih prava na inkluzivni dodatak, nije umanjio nezadovoljstvo osoba s invaliditetom niti broj pritužbi POSI, koje su se u najvećoj mjeri odnosile, kako na dugotrajnost postupka priznavanja prava na inkluzivni dodatak, tako i na postupak vještačenja, naprotiv, bilježimo značajno povećanje pritužbi što je vidljivo u prikazu brojčanih podataka dalje u tekstu.

Iako se naknade u sustavu socijalne skrbi, a isto se odnosi i na inkluzivni dodatak, priznaju od dana podnošenja zahtjeva, koliko se ta mogućnost čini pravednom i može navoditi na zaključak da je manje relevantna koliko će trajati postupak vještačenja, jer će stranke ionako dobiti zaostatke, u stvarnosti to nije tako za sve osobe. Naime, u slučaju kada osoba tijekom postupka priznavanja prava na inkluzivni

dodatak premine, a najčešći razlozi zbog kojih se na rješenje čeka i više od godinu dana leže upravo u dugotrajnosti postupka vještačenja, postupak se obustavlja, a nasljednici retroaktivno ne mogu ostvariti pravo na isplatu ove naknade, odnosno od trenutka podnošenja zahtjeva, pa do smrti osobe za koju je pokrenut postupak. Jednako osobe koje ostvaruju naknade na temelju invaliditeta prema posebnim propisima (npr. prema zakonu kojim su uređena prava branitelja Domovinskog rata i članova njihovih obitelji), budući da ZID definira da prava na doplatak za pomoć i njegu i osobnu invalidninu ostvarena prema posebnim propisima, predstavljaju zapreku za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak. Jedinu iznimku ZID predviđa za korisnike doplatka za pomoć i njegu ostvarenu do kraja 1998. godine u sustavu mirovinskog osiguranja koji mogu ostvariti pravo na razliku između iznosa doplatka za pomoć i inkluzivnog dodatka ako ta razlika postoji. Iako je POSI više puta isticao prijedlog da se zakonom predvidi jednaka mogućnost za sve kategorije OSI koje naknade ostvaruju po svim posebnim propisima, prijedlog nije prihvaćen. Stoga bi dosljedna primjena ZID-a pretpostavljala odricanje od tako stečenih prava za ove kategorije OSI ako imaju namjeru ostvariti inkluzivni dodatak što je iz više razloga nepovoljno. S obzirom na razlike u postupanju i tumačenju propisa od strane pojedinih područnih ureda, Središnja služba HZSR-a, uputila je preporuke o postupanju *(više o ovoj temi možete pronaći u poglavlju ovog Izvješća 2.20.1. Inkluzivni dodatak)*.

Iako je inkluzivni dodatak naknada čija je temeljna svrha uključivanje u život zajednice osoba s invaliditetom, stječe se dojam da ova naknada briše granicu između oštećenja zdravlja i invaliditeta. Dok oštećenja zdravlja, bolesna stanja ili ozljede, mogu biti privremene i ne moraju posljedično utjecati na umanjenje ili onemogućavanje obavljanja životnih funkcija, dok invaliditet određuje dugotrajnost i utjecaj na funkcionalne sposobnosti, pa je prema usvojenom socijalnom modelu invaliditeta invaliditet rezultat međudjelovanja oštećenja organizma i prepreka u okolini. Stoga je važno podsjetiti na definiciju invaliditeta iz KPOSI: *„osobe s invaliditetom uključuju one koje zbog dugotrajnih tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili osjetilnih oštećenja koje u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima“*. Bitno je naglasiti da je konvencijski koncept poimanja invaliditeta utkan i u Uredbu o metodologijama vještačenja (NN, br. 96/23) kao temeljnog metodološkog okvira koji sadrži kriterije prema kojima se procjenjuje ne samo oštećenje organizma, već i vrsta i težina invaliditeta – oštećenje funkcionalnih sposobnosti. Međutim, iz brojnih obraćanja i pritužbi upućenih POSI, razvidno je da su motivi većine osoba koje podnose zahtjeve za inkluzivni dodatak nepodudarni sa samom svrhom ove naknade – primarno namijenjene izjednačavanju mogućnosti, ublažavanju ili uklanjanju prepreka i teškoća uzrokovanih invaliditetom. Sadržaj pritužbi upućuje na zaključak da su razlozi enormnog povećanja zahtjeva od strane osoba koje do sada nisu evidentirane osobama s invaliditetom niti su bile korisnici naknada na temelju invaliditeta, ali imaju ili su nekada imale bilo kakvo oštećenje organizma – isključivo egzistencijalne naravi i rezultat su očekivanja da mogu ostvariti makar i najmanji iznos naknade koji donekle može ublažiti nepovoljan socijalni položaj rastućeg broja građana kojima prijeti siromaštvo.

POSI je u 2024. godini održao više sastanaka sa ZOSI-em i HZSR-om s ciljem nalaženja optimalnih rješenja kako bi se cijeli postupak učinio protočnijim. Kroz izravne kontakte POSI je ukazivao na razlike u tumačenju i primjeni Uredbe o metodologijama vještačenja od strane pojedinih područnih ureda ZOSI-a *(detaljno o tome opisano u poglavlju ovog Izvješća 2.20.1. Inkluzivni dodatak).*

Statistički podatci

Tijekom 2024. godine ukupno je zaprimljeno 205.544 zahtjeva (201.901 + 3.643 HRVI-a) a riješeno je ukupno 153.972 (152.027 + 1.945 HRVI-a), odnosno izdanih nalaza i mišljenja kao neizostavnog dokaza u postupcima ostvarivanja prava u različitim sustavima (socijalna skrb, mirovinsko osiguranje, zdravstveno osiguranje, obrazovanje i dr.). Kada broj zahtjeva usporedimo s brojem zaprimljenih zahtjeva u 2023. godini koji je iznosio 143.874, ovaj podatak govori o razmjerima problema s kojima je suočen ZOSI. Na početku 2024. godine ukupni neriješeni zaostatak predmeta iznosio je 55.891 (55.618 + 273 HRVI-a), a na kraju godine iznosio je 107.463 (105.492 + 1.971 HRVI-a). Radi stjecanja uvida u kretanje broja zahtjeva zadnjih godina, dovoljan je uvid u podatke za 2022. godinu, kada je ukupni broj neriješenih predmeta na početku 2022. godine iznosio 15.637 (15.321 + 316 HRVI-a), a na kraju godine

ukupno 36.943. Vještačenje se provodi u dva stupnja u Sektoru za vještačenje ZOSI-a.

Vještačenje u prvom stupnju

Vještačenje u prvom stupnju provodi se u područnim uredima Zagreb, Osijek, Rijeka, Split i Varaždin, te u 13 izdvojenih mjesta rada.

Tablica 45. Prikaz broja predmeta vještačenja prema područnim uredima i izdvojenim mjestima rada

Područni ured	**Zagreb**	**Osijek**	**Rijeka**	**Split**	**Varaždin**
Izdvojeno mjesto rada	**Bjelovar Sisak Karlovac**	**Požega Slavonski Brod Vukovar Virovitica**	**Gospić Pula**	**Zadar Dubrovnik Šibenik**	**Koprivnica**
Udio zaprimljenih zahtjeva za vještačenjem (%)	31%	21%	9%	20%	12%
Udio riješenih zahtjeva (%)	38%	21%	9%	21%	11%
Broj zaprimljenih zahtjeva	76.392 (75.434 + 958 HRVI)	43.533 (42.380 + 1.153 HRVI)	19.210 (19.023 + 187 HRVI)	41.603 (40.379 + 1.224 HRVI)	24.806 (24.685 + 121 HRVI)
Broj riješenih zahtjeva	59.693 (59.323 + 370 HRVI)	31.675 (30.872 + 803 HRVI)	14.117 (14.027 + 90 HRVI)	31.854 (31.222 + 632 HRVI)	16.633 (16.583 + 50 HRVI)
Ostatak (neriješeni zahtjevi) PP P	45.070 (44.434 + 636 HRVI)	18.685 (18.252 + 433 HRVI)	9.908 (9.801 + 107 HRVI)	18.325 (17.617 + 708 HRVI)	15.475 (15.388 + 87 HRVI)

Kao i prethodnih godina, najveći broj zahtjeva za vještačenjem zaprima područni ured Zagreb s izdvojenim mjestima rada (Bjelovar, Sisak, Karlovac) što je razumljivo budući da pokriva područje s najvećim brojem stanovnika tako da je udio zaprimljenih predmeta u područnom uredu Zagreb iznosio gotovo trećinu u odnosu na ukupan broj zaprimljenih zahtjeva. Zapažamo da je istovremeno u područnom uredu Zagreb najveći udio i riješenih zahtjeva (38%).

Tablica 46. Broj predmeta vještačenja prema naručitelju usluge

Naručitelj usluge	**Broj zaprimljenih predmeta**	**Udio %**	**Broj riješenih predmeta**	**Udio %**
HZMO (+radna sposobnost hrvatskih branitelja i pripadnika HVO-a)	51.407	25%	44.492	28,9%
HZZO	11.091	5,4%	11.065	7,2%
HZSR	142.005	69,1%	97.151	63,1%
JLR(P)S (zdravstvena zaštita i odgoda upisa u školu)	1.041	0,5%	1.264	0,8%
Ukupno	205.544	100	153.972	100

Gotovo 70% zaprimljenih zahtjeva su zahtjevi iz sustava socijalne skrbi. Razlog tome su velike zakonodavne promjene u posljednje dvije godine i to (1) Zakona o socijalnoj skrbi iz 2022. godine kada su uklonjeni cenzusi za ostvarivanje prava na osnovu invaliditeta, a posebice donošenja novih propisa; (2) Zakona o osobnoj asistenciji; (3) Zakona o inkluzivnom dodatku, u okviru kojih su proširena prava s osnove invaliditeta, što je dovelo do značajnog povećanja broja zahtjeva za vještačenje, a posljedično i do nastanka većeg broja zaostataka. U 2024. godini ukupno je zaprimljeno 142.005 zahtjeva iz sustava socijalne skrbi (u 2023. zaprimljeno je 72.977 zahtjeva) što čini povećanje od 94% u odnosu na prošlu godinu. U 2024. godini odrađen je 97.151 zahtjev iz sustava socijalne skrbi (u 2023. odrađeno je 57.996 zahtjeva) što čini povećanje od 67% u odnosu na prošlu godinu. Od ukupno zaprimljenih zahtjeva iz sustava socijalne skrbi (142.005) svega 2% čine zahtjevi za ostvarivanje prava na osobnu asistenciju. Navedeno nema značenja u postupku vještačenja (koristi se isti obrazac i ista metodologija vještačenja) već samo u vremenu obrade korisnika. Predmeti osobne asistencije imaju prednost pred korisnicima inkluzivnog dodatka i svi se rješavaju prioritetno.

Tablica 47. Stanje HRVI predmeta u 2024. godine na razini ZOSI-a

Status/Stanje	Ukupno	HZMO (RS)	HZMO (HVO)
Zaprimljeno	3.643	1.400	2.243
Riješeno	1.945	1.419	526

Na temelju komentara iznesenog u mišljenju Vlade RH na Izvješće o radu POSI za 2023. godinu da posebna povjerenstva pri Ministarstvu hrvatskih branitelja vještače hrvatske ratne vojne invalide iz Domovinskog rata (HRVI), a ne ZOSI, važno je pojasniti da navedena povjerenstva vještače u postupcima ostvarivanja svih prava, osim postupaka koji se vode za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja, odnosno postupaka procjene radne sposobnosti za hrvatske ratne vojne invalide (HRVI) i pripadnike hrvatskog vijeća obrane (HVO), te ZOSI redovito posebno iskazuje podatke o vještačenju navedenih kategorija koji su u odnosu na ukupan broj predmeta vještačenja zastupljeni u relativno malom broju.

Vještačenje u drugom stupnju

Tablica 48. Stanje predmeta u Središnjem uredu za 2024. godini

Status/Stanje	Ukupno	HZMO	HZZO	MROSP	MZ
Zaprimljeno	6.613	3.018	295	3.300	0
Riješeno	5.369	2.443	297	2.629	0

Tablica 49. Stanje HRVI predmeta u Središnjem uredu u 2O24. godini

Status/Stanje	Ukupno	HZMO (RS)	HVO	MHB
Zaprimljeno	357	301	51	5
Riješeno	317	265	46	4

U postupku revizije (vojni i civilni invalidi rata) zaprimljena su svega tri predmeta i dva su riješena. Ukupni ostatak neriješenih predmeta u drugom stupnju vještačenja na kraju godine iznosi 1.556 predmeta, a od čega su 94 predmeta HRVI-a.

Najčešće i najbrojnije pritužbe OSI koje se ponavljaju iz godine u godinu odnose se na dugotrajnost postupka vještačenja. Unatoč izmjenama Uredbe o metodologijama vještačenja prema kojima nije potreban osobni pregled vještačene osobe od strane jedinstvenog tijela vještačenja, mogućnosti razmjene podataka informatičkoj povezanosti ZOSI-a s naručiteljima vještačenja i drugim tijelima,

prosječno vrijeme trajanja postupka vještačenja nije se skratilo, već produljilo što je izravna posljedica enormnog povećanja broja zahtjeva za vještačenje, napose od strane HZSR-a, a prvenstveno u svrhu ostvarivanja prava na inkluzivni dodatak.

Tablica 50. (sljedeća) sadrži prosječno vrijeme trajanja vještačenja (od trenutka zaprimanja zahtjeva do trenutka izdavanja nalaza i mišljenja) po pojedinim područnim uredima i prema naručiteljima vještačenja (tijelima koja provode postupke priznavanja prava u kojima je nalaz i mišljenje temeljni dokaz).

Tabela 50. Vremensko trajanje postupka vještačenja

	HZMO RS bolovanja	HZMO RS izvan radnog odnosa	HZMO obiteljska mirovina	HZMO RS kontrolni pregled	HZMO tjelesno oštećenje	HZZO SRV Dopust radi njege	JLR(P)S ZZ Odgoda upisa	HZSR Socijalna prava
SU ZAGREB (II. STUPANJ)	2,5 mj.	2,5 mj.	2 mj.	2,5 mj.	3 mj.	0	-	3,5 mj.
Zagreb	13 mj.	13 mj.	6 mj.	13 mj.	13 mj.	1 mj.	0	13 mj.
Karlovac	9 mj.	10 mj.	7 mj.	9 mj.	10 mj.	1 mj.	0	13 mj.
Bjelovar	13 mj.	13 mj.	0	12 mj.	13 mj.	1 mj.	3 mj.	11 mj.
Sisak	11 mj.	11 mj.	2 mj.	9 mj.	11 mj.	1 mj.	1 mj.	10 mj.
Inozemne	3 mj.	-	2 mj.	-	-	-	-	-
Varaždin	12 mj.	12 mj.	2 mj.	12 mj.	12 mj.	1 mj.	1 mj.	12 mj.
Koprivnica	11 mj.	11 mj.	0	11 mj.	9 mj.	0	0	10 mj.
Osijek	2-3 mj.	6 mj.	2-3 mj.	8 mj.	8 mj.	1 mj.	0	8 mj.
Požega	1 mj.	8 mj.	1 mj.	1 mj.	5 mj.	1 mj.	0	6 mj.
Slavonski Brod	1-2 mj.	5 mj.	1 mj.	3-4 mj.	11 mj.	1 mj.	0	6 mj.
Vukovar	1 mj.	2-3 mj.	1 mj.	1 mj.	4 mj.	1 mj.	0	6 mj.
Virovitica	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.	11 mj.	1 mj.	0	12 mj.
Rijeka	4 mj.	1 mj.	1 mj.	0	3 mj.	0	0	7 mj.
Pula	9 mj.	9 mj.	2 mj.	1 mj.	9 mj.	1 mj.	1 mj.	9 mj.
Gospić	5 mj.	8 mj.	2 mj.	2 mj.	8 mj.	0	0	7 mj.
Split	10 mj.	10 mj.	8 mj.	10 mj.	11 mj.	1 mj.	0	8 mj.
Dubrovnik	11 mj.	11 mj.	10 mj.	11 mj.	11 mj.	1 mj.	0	11 mj.
Šibenik	9 mj.	9 mj.	3 mj.	9 mj.	8 mj.	1 mj.	1 mj.	13 mj.
Zadar	12 mj.	12 mj.	4 mj.	7 mj.	13 mj.	1 mj.	0	12 mj.

Vidljivo je da je u većini područnih ureda s izdvojenim radnim mjestima prosječno vrijeme trajanja oko jedne godine i to kada se radi o vještačenjima za potrebe socijalne skrbi i mirovinskog osiguranja. Iako su ograničeni kadrovski resursi ZOSI-a uzrokovani prvenstveno nedostatkom vještaka liječničke struke, objektivna okolnost na koju ZOSI nema utjecaja, boljom koordinacijom kako s naručiteljima usluge

vještačenja, tako i drugim službama moguće je donekle ublažiti ovaj problem. Naime, u ZOSI-u naglašavaju da u velikom broju slučajeva, predmeti vještačenja, osobito za ostvarivanje prava iz nadležnosti socijalne skrbi nisu zadovoljavajuće kompletirani, odnosno nedostaju važni podatci o korisniku vještačenja, kao i medicinska dokumentacija, koja objektivizira navedena bolesna stanja te je potrebno dodatno tražiti kompletiranje, a što produžuje postupak vještačenja. U tom smislu trebalo bi iskoristiti druge resurse u zajednici kao što je primarna zdravstvena zaštita, te unaprijediti suradnju s obiteljskim liječnicima.

U Sektoru vještačenja stalno je zaposleno 50 vještaka-liječnika različitih specijalnosti i 69 vještaka ostalih struka, dok je na ugovor o djelu angažirano 128 liječnika i 27ostalih stručnjaka. ZOSI ističe da je nedostatak kvalitetnog liječničkog kadra prisutan od samih početaka ustroja ZOSI-a, ali je sada još više izražen zbog generalnog nedostatka liječnika specijalista u RH. Nedostatak liječničkog kadra tijekom 2024. godine rješavan je: (1) angažmanom liječnika na ugovor o djelu, koji su u 2024. godini odradili 50% zaprimljenih zahtjeva za vještačenje i (2) prekovremenim radom za vještake u prvom stupnju.

Neočekivani interes za stjecanje statusa OSI navodi na zaključak da je invaliditet postao poželjno obilježje – upravo zbog različitih pogodnosti, a prvenstveno opipljivog novčanog ekvivalenta – isplativog i, sigurnog primanja (inkluzivni dodatak) što se sasvim jasno razaznaje u mnoštvu upita i pritužbi upućivanih POSI. Ukoliko se nastavi dinamika pristizanja zahtjeva za ostvarivanje prava na inkluzivni dodatak (a radi se o naknadi namijenjenoj osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju) istim tempom, RH je na dobrom putu da postane vodeća zemlja u EU s najvećim udjelom osoba s invaliditetom u ukupnom broju stanovnika. U kontekstu aktualnih zbivanja na temu vještačenja, inkluzivni dodatak sve više gubi primarno obilježje naknade namijenjene podmirenju potreba proizašlih iz invaliditeta, čija je svrha izjednačavanje mogućnosti i uklanjanje prepreka koje osobe imaju zbog svoga invaliditeta. Tako status osobe s invaliditetom i inkluzivni dodatak postaju rentno pravo gubeći svoju primarnu svrhu.

Moramo se zapitati koja je bila stvarna namjera zakonodavca uvođenjem prava na inkluzivni dodatak. Jer, ako se htjelo time poboljšati materijalni položaj građana – jedino se time može razumjeti i opravdati takav interes koji prerasta u pravu pomamu za inkluzivnim dodatkom osoba s privremenim bolesnim stanjima, osoba kod kojih stanje ili bolest nije izraženo u stupnju ili intenzitetu koji utječe na cjelokupno životno funkcioniranje ili osoba koje su bilo kada u životu podvrgavane operativnim zahvatima što nema i nije imalo utjecaja na obavljanje osnovnih životnih funkcija. Lavina nezadovoljstva potaknuta dugotrajnošću postupka vještačenja koja se cijelu godinu prenosi, ne samo na HZSR, ZOSI, nego i javni i medijski prostor čime se rastače sama priroda cjelokupne brige o čovjeku u potrebi i potkopava ionako poljuljano povjerenje građana u institucije koje su nositelji ove brige. Međutim, jaz između prevelikih, često neopravdanih očekivanja i stvarnog stanja utvrđenoga prema jasno propisanim parametrima i procedurama postaje sve veći. Dodatni napori koje čine i ZOSI i HZSR, ne mogu taj jaz smanjiti. Stoga smo mišljenja kako je neophodno da se s najviših razina vlasti javnost na dostupan, jednostavan i razumljiv način, upozna sa svrhom, smislom, namjerom i pravom ulogom, značenjem i razlozima vještačenja, kao i ovlastima i nadležnostima institucija i tijela kao nositeljima ove odgovorne, zahtjevne i nadasve plemenite zadaće.

2.22. MIROVINSKO OSIGURANJE

Kao i prijašnjih godina i tijekom 2024. godine najviše zaprimljenih pritužbi u području mirovinskog osiguranja odnosilo se na odbijanje ostvarivanja prava na invalidsku mirovinu – utvrđivanje radne nesposobnosti, te na nepoštivanje zakonom propisanih rokova za donošenje rješenja po zahtjevu same osobe s invaliditetom ili prijedlogu liječnika obiteljske medicine za donošenje rješenja o radnoj ne/sposobnosti. Također, kao i svake godine značajan dio podnesaka odnosilo se na zamolbu za pomoć prilikom samog postupka ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja, odnosno zamolbe za davanjem besplatne pravne pomoći – savjetovanja, kao i pitanja glede invalidske mirovine HRVI-ja.

U nastavku prikazujemo statističke podatke zaprimljene od HZMO-a prema podatcima iz prosinca 2024. godine, a vezano za osobe s invaliditetom i mirovinska primanja: *„1. Na dan 31.12.2024. evidentirano je 54.249 korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti koji nisu osiguranici (mirovinski faktor 0,8).Prosječna mirovina tih korisnika iznosi 382,38 eura. Na dan 31.12.2024. evidentirano je: (1) 2.259 korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti nastale zbog bolesti ili ozljede izvan rada, koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti (mirovinski faktor 0,5) s prosječnom mirovinom od 187,24 eura; (2) 97 korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti, koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti - kumulirani uzrok invalidnosti nastao poslije 18. prosinca 2002. (mirovinski faktor 0,3334-0,4999 i 0,5001-0,6666) s prosječnom mirovinom od 289,41 euro; (3) 335 korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti, uzrokovane ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću, koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja ili obavljanja samostalne djelatnosti (mirovinski faktor 0,6667) s prosječnom mirovinom od 409,95 eura; (4) 1.003 korisnika invalidske mirovine, prijašnjih korisnika prava na raspoređivanje, odnosno zaposlenje na drugom poslu za vrijeme zaposlenja (mirovinski faktor 0,1667) s prosječnom mirovinom od 70,16 eura.*

2. Na dan 31.12.2024. evidentirana su 31.610 korisnika invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad, odnosno zbog potpunog gubitka radne sposobnosti (mirovinski faktor 1,0). Njihova prosječna mirovina iznosi 460,42 eura.

3. Ukupan broj svih korisnika invalidske mirovine prema ZOMO-u na dan 31.12.2024. iznosio je ukupno 84.985 s prosječnom neto mirovinom u iznosu od 419,17 eura.“

Nasuprot tome, prema izravno zaprimljenim podatcima HZMO-a na dan 31.12.2024. evidentirana su ukupno 637.965 korisnika starosnih mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema ZOMO-u s prosječnom mirovinom od 545,75 eura. Ranijih smo godina već ukazivali na konstantan pad mirovina u odnosu na prosječnu plaću u RH, odnosno na činjenicu da je udio prosječnih neto mirovina u odnosu na neto prosječne plaće u RH ispod 38%, a taj trend pratimo posljednjih nekoliko godina. Međutim, posebno je zabrinjavajuća činjenica da su prosječne neto mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju (u daljnjem tekstu: ZOMO) u odnosu na prosječnu neto plaću u RH u konstantnom opadanju te su došle do donje granice, pa bi trebalo pomnije ispitati razloge takvog stanja i poraditi na tome da udio prosječne mirovine u odnosu na prosječnu plaću dosegne približno iste razine kao i u ostalim zemljama EU.

U 2024. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO-u (483,52 eura) povećala za 14,02%, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (1. 318 eura) povećala za 14,81 %. Međutim, udio mirovine u neto plaći u RH iznosio je 40%. Činjenica rasta mirovina u 2024. godini u približno istom postotku u kojemu se rasle i plaće zbog višegodišnjeg zaostajanja usklađivanja mirovina prema životnijim parametrima ima tek privremeni učinak i za sada ne može imati značajniji utjecaj na ovaj trend. Kao i svake godine upozoravamo da ukoliko se ovakav negativan trend nastavi, to će neminovno dovesti do većeg osiromašenja umirovljenika, među kojima je najveći broj onih s niskim mirovinskim primanjima.

Statistički podatci tijekom 2024. godine: *„1. Tijekom 2024. godine podneseno je 35.475 zahtjeva za ocjenu radne sposobnosti (priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomični gubitak radne sposobnosti i potpuni gubitak radne sposobnosti (čl. 39. ZOMO-a). Od navedenog broja bilo je 16.582 odnosno 46,74% zahtjeva za čije rješavanje nije bilo potrebno provesti vještačenje radne sposobnosti.*

2. Podneseno je 31.657 zahtjeva za priznanje prava na naknadu zbog tjelesnog oštećenja.

3. Tijekom 2024. doneseno je 19.016 rješenja o pravu na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne

sposobnosti na temelju zahtjeva podnesenih u 2024. godini, odnosno 17.514 rješenja u prvom stupnju, uz koje su riješena i 16.053 ranije podnesena zahtjeva. U drugom stupnju riješene su 1.502 žalbe na rješenja o pravu na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti.

4. Tijekom 2024. donesena su 12.422 rješenja na temelju zahtjeva podnesenih u 2024. godini, uz koje je riješeno i 12.440 ranije podnesenih zahtjeva.

5. Na temelju prvostupanjskih rješenja o invalidnosti (po područnim službama i uredima), u 2024. godini podneseno je 2.335 žalbi.

6. Broj žalbi na prvostupanjsko rješenje o naknadi zbog tjelesnog oštećenja tijekom 2024. bio je 1.651.

7. Prema podatcima Zavoda prosječno trajanje od otpreme zahtjeva Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom do zaprimanja nalaza je do 141,6 dana.

Profesionalna rehabilitacija

Iako je pravo na profesionalnu rehabilitaciju propisano člancima 44. do 55. ZOMO-a kao skup mjera i aktivnosti, koje se provode radi osposobljavanja invalida rada za rad uz očuvanje preostale radne sposobnosti, ovo se pravo i dalje rijetko koristi u mirovinskom osiguranju. Prema navodima HZMO-a tijekom 2024. godine ipak se profesionalna rehabilitacija u okviru HZMO-a pokrenula s mrtve točke te je u 2024. godini priznato: *„1. U 2024. u Područnom uredu u Virovitici je rješenjem od 21. kolovoza 2024. jednom korisniku je počevši od 24. lipnja 2024. priznato /~~pravo~~/ na pravo na profesionalnu rehabilitaciju radi osposobljavanja za poslove tehničara za računalstvo, koja će se provoditi u Industrijsko- obrtničkoj školi Slavonski Brod. Rješenjem od 31. listopada 2024. priznato mu je pravo na naknadu plaće zbog profesionalne rehabilitacije počevši od 24. lipnja 2024., a rješenjem od 4. studenoga 2024. upućen je s danom 9. rujna 2024. na profesionalnu rehabilitaciju. 2. Područna služba u Osijeku je rješenjem od 12. veljače 2024. počevši od 17. listopada 2023. jednoj korisnici priznala pravo na profesionalnu rehabilitaciju počevši od 17. listopada 2023. Rješenjem od 8. travnja 2024. priznato joj je pravo naknadu plaće zbog profesionalne rehabilitacije, a rješenjem od 22. travnja 2024. upućena je s danom 5. ožujka 2024. na profesionalnu rehabilitaciju radi osposobljavanja za poslove ekonomista, koja će se obaviti u Srednjoj školi Isidora Kršnjavoga Našice u trajanju od 24 mjeseca. Rješenjem od 7. svibnja 2024. priznato joj je počevši od 5. ožujka 2024. pravo na naknadu plaće zbog profesionalne rehabilitacije. 3. Prema očitovanju Područnog ureda u Puli-Pola korisnici kojoj je pravo na profesionalnu rehabilitaciju priznato u 2021. prestalo je pravo na naknadu plaće zbog profesionalne rehabilitacije s danom 31. ožujka 2024. i priznato počevši od 1. travnja 2024. pravo na naknadu plaće nakon završetka profesionalne rehabilitacije. Imenovana se zaposlila s 22. travnja 2024. pa joj je obustavljena isplata naknade plaće s 21. travnja 2024. Budući da je s danom 24. travnja 2024. prijavljena kao nezaposlena osoba kod Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, isplata naknade plaće nakon završetka profesionalne rehabilitacije ponovno je uspostavljena s danom 23. travnja 2024. Ponovno se zaposlila s danom 2. svibnja 2024. te joj je prestalo pravo na naknadu plaće nakon završetka profesionalne rehabilitacije i obustavljena isplata naknade plaće s danom 1. svibnja 2024.“*

Ako profesionalnu rehabilitaciju promatramo kao važnu kariku ne samo u zapošljavanju nego i dugotrajnom zadržavanju osoba s invaliditetom u svijetu rada, neophodno je ovaj segment jačati, unapređivati i dograđivati novim modelima – prilagodljivima njihovim mogućnostima, ali i hirovitim i brzim gospodarskim i društvenim promjenama. Kako bi se iskoristio potencijal korisnika invalidske mirovine s djelomičnim gubitkom radne sposobnosti, odnosno s preostalom radnom sposobnošću, koji su izvan radnog odnosa, mišljenja smo da je potrebno uložiti dodatne napore u osmišljavanju raznovrsnih oblika profesionalne rehabilitacije temeljene prvenstveno na motivaciji i stjecanju praktičnih i dostupnih znanja i vještina.

Pravo na rad s polovicom punog radnog vremena

Iako je odredbom čl. 99. st. 3. ZOMO-a proširen krug korisnika mirovina koji uz mirovinu mogu nastaviti raditi s polovicom punog radnog vremena, posljednjim izmjenama ZOMO-a nije prihvaćen prijedlog POSI-a da se ovim pravom obuhvate i osobe s djelomičnom nesposobnošću za rad (koji su u profesionalnoj mirovini). Stoga primatelji mirovina ostvarenih na temelju profesionalne nesposobnosti ne mogu uz mirovinu nastaviti raditi s polovicom punog radnog vremena iako je to pravo priznato svim drugim osiguranicima uključujući i HRVI-je, kako bi im se omogućilo da ostanu u svijetu rada i poboljšaju svoj materijalni status. Slijedom navedenog ističemo podatke HZMO-a vezano za korisnike mirovina koji su nastavili s radom: „***1. Broj korisnika koji su nastavili s radom te primaju mirovinu:*** *Na dan 31.12.2024. evidentirano je 32.544 korisnika starosnih, prijevremenih starosnih i obiteljskih mirovina ostvarenih prema ZOMO-u, Zakonu o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba (u daljnjem tekstu: Zakon o DVO, PS i OSO) i Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji (u daljnjem tekstu: ZOHBDR) koji rade i primaju mirovinu.* ***2. Skupina osiguranika kojoj pripadaju, odnosno mirovine koje ostvaruju****: Ti korisnici ostvaruju starosne i prijevremene starosne mirovine te obiteljske nakon smrti korisnika (ili osiguranika). Od 32. 544 korisnika, korisnika starosne mirovine ostvarene prema ZOMO-u bilo je 20.374, odnosno 62,60%, korisnika prijevremene starosne mirovine ostvarene prema ZOMO-u bilo je 6.805, odnosno 20,91%, korisnika obiteljske mirovine ostvarene prema ZOMO-u 1.466, odnosno 4,50%, korisnika mirovina ostvarenih prema DVO-u 2.365, odnosno 7,27% i korisnika mirovina ostvarenih prema ZOHBDR-u 1.534, odnosno 4,71%.“* Navedeno je prikazano u sljedećoj tablici.

Tablica 51. Korisnici prema vrstama mirovine

Starosna mirovina	Prijevremena starosna mirovina	Obiteljska mirovina	Mirovina prema Zakonu o DVO, PS i OSO	Mirovina prema ZOHBDR-u	UKUPNO
20.374 (62,60%)	6.805 (20,91%)	1.466 (4,50%)	2.365 (7,27%)	1.534 (4,71%)	32.544

Smatramo da su u najnepovoljnijem položaju osobe koje su stekle pravo na invalidsku mirovinu, korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti, a koji nisu osiguranici, odnosno koji su ostali izvan svijeta rada (njih 54.2499). Iako bi prema zakonskim uvjetima mogli raditi puno radno vrijeme, ali na drugim odgovarajućim poslovima, zabrinjava da relativno visok broj njih ne radi. Njihova mirovinska primanja trajno su umanjena za 20% i ne povećavaju se niti navršavanjem dobi od 65 godina života kao uvjeta za ostvarivanje starosne pod uvjetom da imaju najmanje 15 godina staža osiguranja), osim ako u osiguranju provedu najmanje jednu godinu što je za većinu neostvarivo. Mogućnosti rada na poslovima koji odgovaraju preostalim sposobnostima za mnoge osobe s invaliditetom neostvariva je zbog često nepremostivog jaza između sposobnosti i ponude slobodnih radnih mjesta. Međutim, razlozi njihove potpune isključenosti iz svijeta rada nisu jednoznačni i potrebno ih je pomno istražiti kako bi osmislila pravedna rješenja. Njihova mirovinska primanja su među najnižima u kategoriji umirovljenika, a mogućosti utjecaja na promjenu vlastitog statusa sužene. Mnogima od njih je zbog neadekvatne kvalifikacione strukture otežan pristup tržištu rada, a zbog zakonske zapreke nemaju pravo rada na pola radnog vremena. Na težak položaj osoba s invaliditetom u mirovini zbog djelomične radne nesposobnosti upozoravamo godinama, a pravobranitelj je u više navrata predlagao izmjene Zakona o mirovinskom osiguranju u smislu ukidanja trajne penalizacije mirovine, odnosno vraćanje 20% navršavanjem propisane dobi za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu te ukidanje uvjete od najmanje jedne godine staža osiguranje. Obzirom da su jedina kategorija umirovljenika koja nema zakonsku mogućnost raditi s polovicom punog radnog vremena, uzimajući u obzir činjenicu da mnogi od njih upravo zbog zdravstvenog stanja ili invaliditeta nisu u mogućnosti raditi puno radno vrijeme, predlagali smo da im se izmjenama ZOMO omogući rad s polovicom punog radnog vremena.

Dugotrajnost postupka ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja na osnovu invaliditeta u

slučajevima kada je za rješavanje o pravima iz sustava mirovinskog osiguranja potrebno pribaviti nalaz i mišljenje Zavoda za vještačenje profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom jedna je od najčešćih pritužbi pravobranitelju i unatoč uloženim naporima, boljoj suradnji, organizacionim i drugim promjenama – zbog pritiska na službu vještačenja ZOSI uzrokovanog zakonodavnim promjena u sustavu socijalne skrbi – niti u 2024. nije bilo pozitivnih pomaka, odnosno skraćivanja trajanja postupka.

Najveći problemi za osobe s invaliditetom u području mirovinskog osiguranja, a na koje godinama upozoravamo odnose se na (1) Oduzimanje korisnicima invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad (djelomične radne nesposobnosti) 20% pripadajuće mirovine prilikom ostvarivanja uvjeta za starosnu mirovinu; (2) Dugotrajnost postupka od podnošenja samog zahtjeva za utvrđivanje radne nesposobnosti (invalidske mirovine), pa do donošenja rješenja HZMO-a. (3) Nepoštivanje prava osiguranika na najpovoljniju mirovinu; (4) Postoji i problem osoba koje odlaze u prijevremenu mirovinu jer ne mogu zbog zdravstvenih razloga odraditi puni radni staž, te im se tada trajno zadržava penalizacija mirovine, premda ostvaruju uvjete za neku drugu vrstu mirovine koja je povoljnija za njih (starosna ili invalidska zbog potpune radne nesposobnosti).

Zaključak i preporuke:

U 2024. godini kao i godine ranije nije bilo izmjena i dopuna Zakona o mirovinskom osiguranju. I nadalje su ostali neriješeni problemi za osobe s invaliditetom koji se povlače godinama u mirovinskom osiguranju, te je sve teže sveukupno stanje za sve umirovljenike, a posebno za umirovljenike koji su i osobe s invaliditetom. Navedeno zbog primarnog razloga što su iznosi mirovina sve niži i niži u odnosu na troškove života, kao i odnosu na prosječnu plaću u Republici Hrvatskoj. Korjenitim promjenama u području zakonodavstva i javnih politika jedino je moguće izmijeniti formulu izračuna mirovina koja će pratiti rast plaća, a ujedno zaustaviti daljnje opadanje udjela prosječne mirovine u prosječnoj plaći koji je trenutno jedan od najnižih u Europskoj uniji kako bi sačuvali ljudsko dostojanstvo onih čiji je rad ugrađen u same temelje naše zajednice.

2.23. STAŽ OSIGURANJA S POVEĆANIM TRAJANJEM (BENEFICIRANI RADNI STAŽ)

POSI je zaprimao pritužbe koje se odnose na staž osiguranja s povećanim trajanjem s obzirom na određene dijagnoze/bolesti/vrste invaliditeta koji nisu navedeni Zakonom o stažu osiguranja s povećanim trajanjem (NN, br. 115/18 i 34/21), kao i pritužbe u slučajevima nepriznavanja za ono vrijeme koje je OSI bila u radnom odnosu, međutim kada su vještaci utvrdili početak priznavanja staža s povećanim trajanjem od datuma vještačenja ili samo od datuma stupanja na snagu Zakona o dopunama Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem (2021. godine).

Da postoje bolesti/stanja koja u značajnoj mjeri osobe s invaliditetom ometaju u obavljanju poslova i zadataka na radnom mjestu, a nisu uvrštena u Zakon potvrđuje primjer iz prakse (1) majke koja nam se obratila: Ovaj prvi primjer tiče se uvrštavanja određenih bolesti, invaliditeta u zakonski okvir pa tako majku osobe s autizmom. Majka navodi da njezin sin ima poremećaj iz spektra autizma i da su uložili puno truda i umješnosti kako bi se osposobio za rad i zasnovao radni odnos. Smatra da bi poremećaji iz spektra autizma morali biti obuhvaćeni Zakonom i obzirom na specifičnosti ove vrste invaliditeta i utjecaja na funkcioniranje na radu postoji osnovanost da i osobe s autizmom mogu ostvariti beneficirani staž tim više što su prethodnim zakonskim izmjenama Zakonom obuhvaćene i osobe sa Downovim sindromom.

Iako je MROSP kao nadležno Ministarstvo prijedlogom novog Zakona o stažu s povećanim trajanjem u 2018. godini u navedene osiguranike, osobe s invaliditetom kojima se staž osiguranja računa u povećanom trajanju, izašlo u susret našem prijedlogu, kao i prijedlozima Zajednice saveza osoba s

invaliditetom Hrvatske - SOIH, te proširilo krug osoba za još neke vrste invaliditeta uzrokovane rijetkim bolestima - oboljeli od drugih sustavnih upalnih bolesti zglobova i vezivnog tkiva, gluhoslijepe osobe te osobe s Down sindromom, ipak određene dijagnoze, odnosno i stanja (koja se mogu smatrati „težim ili teškim invaliditetom“) nisu obuhvaćene navedenim Zakonom. Nadalje smatramo da bi listu bolesti/invaliditeta/stanja trebalo ostaviti otvorenom pri čemu odlučujuća treba biti procjena vještaka u svakom pojedinačnom slučaju ometa li bolest ili invaliditet osobu u obavljanju životnih i radnih funkcija.

Primjer iz prakse (2): OSI s dijagnozom G35 Multipla skleroza na temelju čl. 26. Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem moli da joj se utvrdi staž osiguranja s povećanim trajanjem od siječnja 2017. godine od kada joj je utvrđena navedena dijagnoza. Takvo utvrđivanja staža traži na temelju čl. 6. st. 8. Uredbe o metodologijama vještačenja (NN, br. 96/23), koji određuje da se oštećenje organizma i funkcionalne sposobnosti/nesposobnosti prije obavljenog pregleda može utvrditi i na temelju medicinske dokumentacije iz ranijeg razdoblja. Uz zamolbu podnositeljica dostavlja i kao dokaz medicinsku dokumentaciju iz koje je vidljivo da je njena bolest nastupila 2017. godine. Također, podnositeljica je ukazala kako je iz liječničke dokumentacije evidentno na kakve sve probleme i na prepreke nailazi u svom radu jer je po zanimanju frizerka, te zbog stalnih manifestacija bolesti često nije bila sposobna samostalno ustati iz kreveta. Njezin radni odnos traje neprekidno od 2011. godine. Napominjemo da je Multiple skleroze bila kao invaliditet nabrojena i u prijašnjem Zakonu o stažu osiguranja s povećanim trajanjem (NN, br. 71/99, 46/07 i 41/08), koji je bio na snazi do 1. siječnja 2019. godine, te se može vještačiti i za raniji period ukoliko se to iznese u zahtjevu i ako se iz medicinske i druge dokumentacije neprijeporno može utvrditi da ju je i prije podnošenja zahtjeva za priznavanje prava na beneficirani staž uslijed osnovne bolesti postojalo značajno umanjenje sposobnosti izvršavanja životnih i radnih funckija. Podnositeljica je odbijena za raniji period koji je bila s invaliditetom u osiguranju, te joj je beneficirani radni staž priznat samo od 10. travnja 2021. godine. Navedeno je obrazloženo: *„Osiguranicima-osobama s invaliditetom koje su obavezno osigurane na mirovinsko osiguranje na temelju članka 10. ZOMO-a, staž osiguranja s povećanim trajanjem računa se najranije počevši od 10. travnja 2021. godine.“* Ovaj je datum odabran zato što je tada stupio na snagu Zakon o dopunama Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem (NN, br. 34/21) koji u svojim odredbama čl. 3.a samo deklarativno određuje da se obrtnicima *“… računa staž osiguranja s povećanim trajanjem na temelju plaćenih doprinosa za mirovinsko osiguranje.“* Navedeni staž osiguranja s povećanim trajanjem se oduvijek računao svim osobama s invaliditetom nabrojenim čl. 1. toč. 3. ovoga Zakona, a koji imaju status obrtnika jednako kao svim ostalim osiguranicima iz radnog odnosa. U konkretnom slučaju stranci ostaje jedino mogućnost da u žalbenom postupku dokazuje osnovanost da joj se utvrdi raniji datum priznavanja beneficirano staža.

Čl. 8. st. 2. Zakona o obrtu (NN, br. 143/13, 127/19 i 41/20) propisano je da: *„(2) Radom u obrtu obrtnik ostvaruje prava i obveze iz radnog odnosa ako ta prava ne ostvaruje po drugoj osnovi.“* Navedeno bi značilo da je obavljanje obrta ili samostalne djelatnosti izjednačeno s obavljanjem radnog odnosa. Navedeno propisuje i ZOMO (NN, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 - OUSRH, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21 i 119/22) kod definicije pojmova u ZOMO-u u svom čl. 8. st. 1. t. 2. propisuje da pojam osiguranik znači: *„Osiguranik je fizička osoba koja je na osnovi radne aktivnosti (radni odnos, obavljanje djelatnosti i dr.) obvezno osigurana na mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti.“* Navedeno znači da se osiguranikom smatra i osoba koja obavlja neku djelatnost – radnu aktivnost o čemu govori i čl. 10. st. 1. t. 1. ZOMO, gdje je radni odnos izjednačen s obavljanjem djelatnosti i obrta. Da je tome tako govori i presuda Visokog upravnog suda RH, Poslovni br.: Usž-2966/16-2 od 28. rujna 2016. godine koja u obrazloženju izjednačava obavljanje obrta sa obavljanjem radnog odnosa kao i ostvarivanjem svih prava koja za osiguranika iz njega proizlaze. U svim navedenim propisima radni odnos se izjednačava s obavljanjem obrta, odnosno određenom djelatnosti pa tako u

čl. 1. st. 1. toč. 3. S obzirom na više upita tko je sve obzirom na radni status i način stjecanja dohotka obuhvaćen ovim zakonom, važno je napomenuti da Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem navodi da se pravo na beneficirani radni staž odnosi na sve osiguranike – osobe s invaliditetom koji posjeduju određene dijagnoze, invaliditet. Postoje i pravomoćna rješenja HZMO-a, donesena od strane pojedinih područnih službi kojima se osobi s invaliditetom priznaje pravo na beneficirani radni staž od 1999. godine (ukoliko je u osiguranju s invaliditetom s popisa, kao i obrtnike kojima je za navedeni period priznat staž s povećanim trajanjem. Već dugi niz godina u svojim rješenjima o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, odnosno za status invalidne osobe ranijim rješenjima javno pravno tijelo – HZMO, rad u obrtu okarakterizirali su kao radni odnos ili radnu aktivnost i priznali ispunjavanje zakonskih uvjeta za staž osiguranja s povećanim trajanjem. Navedeno znači da nema zapreka nikakve zakonske ovlasti da se za navedeni period prije 10. travnja 2021. osobama s invaliditetom zaposlenim u obrtu prizna staž osiguranja s povećanim trajanjem ako su ispunjene i ostale zakonske pretpostavke. Navedeno potkrepljuje i sam ZOMO koji je u čl. 8. st. 1. t. 2. izjednačio radni odnos i samostalno obavljanje djelatnosti i podveo ih pod radnu aktivnost.

Zaključak i preporuke:

S obzirom da se i kroz obrt zapošljavaju osobe s invaliditetom, te da je ovaj oblik rada izjednačen u Zakonu o obrtu s radnim odnosom, ne postoji zakonska osnova da im se ne priznaje staž osiguranja s povećanim trajanjem (beneficirani staž) ako su ispunjeni drugi zakonom propisani uvjeti. Naime, donošenjem Zakona o dopunama Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem 2021. godine, samim nabrajanjem i stavljanjem u zakonske okvire osoba koje imaju registriran obrt, izričito je propisano ono što se oduvijek primjenjivalo sukladno odredbi čl. 8. st. 2. Zakona o obrtu prema kojoj odredbi su obrtnici izjednačeni sa svim ostalim radnicima iz radnog odnosa te su se i ranije svim obrtnicima priznavala prava na beneficirani radni staž.

Smatramo da popis stanja/bolesti/invaliditeta koje Zakon propisuje kao odrednicu za ostvarivanje prava na staž s povećani trajanjem treba dopuniti i stanjima za koje je sa sigurnošću može utvrditi da uzrokuju trajni, teški invaliditet i posljedično značajno utječu na smanjenje životnih i radnih funkcija što se utvrđuje posebnim vještačenjem.

2.24. SUDJELOVANJE U JAVNOM I POLITIČKOM ŽIVOTU

2.24.1. Ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom

Godine 2024. u RH provedeni su troji izbori: parlamentarni izbori održani 17. travnja 2024., izbori za Europski parlament održani od 6. do 9. lipnja 2024., te prvi i drugi krug izbora za predsjednika RH održani 29. prosinca 2024., odnosno 12. siječnja 2025. godine.

Najviše pritužbi vezanih uz izbore, posebice na one parlamentarne, odnosilo se na pritužbe osoba s invaliditetom, ali i drugih građana, na korištenje neprihvatljive terminologije za OSI kako bi se diskreditirali i uvrijedili politički protivnici. POSI nije reagirao na pojedinačne slučajeve u kojima se političke protivnike željelo uvrijediti govoreći im da su „autisti ili slijepci“, već je uputio javno priopćenje za sve sudionike kampanje. U priopćenju smo pozvali sve osobe koje javno istupaju tijekom kampanje, političare, političke stranke i medije, a posebno kandidate u izbornim procesima, da preuzmu odgovornost za izgovorene riječi i u potpunosti izbjegnu isticanje fizičkih, psihičkih i drugih osobina suparnika radi njihova omalovažavanja, kao i uvredljive generalizacije o osobama s invaliditetom. Istaknuli smo da osobe s invaliditetom prema KPOSI imaju pravo na poštivanje svojeg tjelesnog i mentalnog integriteta na ravnopravnoj osnovi s drugima, a jedno od osnovnih načela KPOSI je poštivanje urođenog dostojanstva, osobne autonomije kao i poštivanje razlika i prihvaćanje invaliditeta kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti.

Svi sudionici u javnom prostoru trebali bi se prilikom kritiziranja ponašanja i stavova za koja smatraju da su nepoželjni, suzdržati od njihova objašnjavanja ili uspoređivanja nečijim invaliditetom. Neprimjerene i diskreditirajuće izjave nanose veliku štetu dostojanstvu i ravnopravnom položaju osoba s invaliditetom u društvu, širenju predrasuda i stereotipa o osobama s invaliditetom, te su u nesuglasju s osnovnim etičkim principima i temeljnim vrijednostima izbornog etičkog kodeksa. POSI je stoga apelirao na sve sudionike izbornog procesa da umjesto korištenja terminologije koja je degradirajuća za OSI, u svojim političkim programima istaknu aktivnosti i mjere kojima će se usmjeriti na poboljšanje njihovog položaja u društvu i povećaju njihovu vidljivost u zajednici u pozitivnom svjetlu. Prihvaćanjem postojećih i potencijalnih doprinosa osoba s invaliditetom sveopćem blagostanju i raznolikosti njihovih zajednica, te promicanjem punog sudjelovanja osoba s invaliditetom u građanskim, političkim, ekonomskim, društvenim i kulturnim područjima života rezultirat će njihovom većem osjećaju pripadnosti i napretku u razvitku društva. Konačno, nemojmo zaboraviti kako u RH osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju čine gotovo 17% ukupnog stanovništva, te da su punoljetne osobe s invaliditetom među njima također sudionici izbornog procesa kao birači. Stoga smo pozvali političke stranke da svoje izborne programe predstavljaju na načine koji će biti pristupačni i OSI, posebno gluhim i nagluhim osobama, slijepim i slabovidnim osobama, biračima s intelektualnim teškoćama, te da se zalažu da biračka mjesta budu pristupačna svim osobama s invaliditetom, a da se i osobama koje su smještene u domovima socijalne skrbi ili osobama koje se nalaze u zdravstvenim ustanovama omogući ostvarivanje njihovog biračkog prava.

Pritužbe na kršenje biračkog prava

Primjer iz prakse: POSI-u se obratila osoba koja se kreće pomoću invalidskih kolica, s pritužbom na postupanje biračkog odbora tijekom predsjedničkih izbora. U prvom krugu izbora osoba je zbog bolesti u predviđenom roku do 12:00 sati kako je propisano uputama Državnog izbornog povjerenstva (u daljnjem tekstu: DIP) obavijestila birački odbor da neće moći pristupiti glasovanju na biračkom mjestu te da mu se omogući glasovanje kod kuće. Iako je birački odbor prvo rekao da će doći u dom osobe, naknadno su zaključili da oni ne smiju dolaziti kod osobe ako je bolesna i tako OSI nije mogla ostvariti svoje biračko pravo u prvom krugu predsjedničkih izbora. U drugom krugu predsjedničkih izbora osoba je došla na biralište i ušla u prizemlje. Biračko mjesto smješteno je na katu u zgradi bez dizala. Osoba u pratnji obavijestila je birački odbor da je OSI u prizemlju i da joj se omogući glasovanje. Birački odbor je negodovao zbog situacije jer ih uvijek mora biti troje i nitko ne smije napuštati biračko mjesto. Osoba je nazvala Izborno povjerenstvo na broj 01 6166 051 koje je reagiralo, a nakon toga do osobe je došla jedna članica biračkog odbora s tri glasačka listića, omotnicom i kemijskom olovkom te je napokon osoba obavila svoju građansku dužnost.

Druga osoba s invaliditetom pritužila se na diskriminaciju na osnovi invaliditeta jer joj nije omogućeno glasovanje zbog toga što se biračkom odboru obratila nakon 12:00 sati iako Obavezne upute DIP-a navode da će birački odbor iznimno glasovanje omogućiti i u tom slučaju ukoliko ocijeni da će takvo glasovanje moći provesti bez ometanja glasovanja na biralištu i ako to tehnički uvjeti dopuštaju. Međutim, u njezinom slučaju, iako nije bilo gužve na biračkom mjestu, birački odbor je osobi s invaliditetom odgovorio da se trebala javiti tri dana ranije ili najkasnije do 12:00 sati i da će glasati neki drugi put. Pritužiteljica je ujedno navela da nigdje u medijima niti u drugim javnim kanalima niti putem udruga nije primijetila jasne upute da bi bilo nužno prijaviti potrebu dolaska na adresu glasača najkasnije do 12:00 sati. Smatra da traženje po mrežnim stranicama DIP-a i otvaranje svih mogućih mrežnih stranica s uputama nije nešto što se može smatrati dovoljno i jasno informiranje osoba s invaliditetom, bolesnih, teže pokretnih i starijih građana.

Osim navedenih slučajeva, obaviješteni smo o needuciranosti članova pojedinih biračkih odbora. Na jednom biračkom mjestu je slijepoj osobi pružen samo list s uputama na brajici i rečeno joj je da je to njen glasački listić što je moglo dovesti ili do manjka glasačkih listića u kutiji ili do mogućeg slučaja krađe glasa da se nije intervenirало. Drugoj osobi s invaliditetom je rečeno da mora doći s nekim u pratnji i da ne može samostalno glasati bez osobe od povjerenja. Za jedno biračko mjesto je rečeno da slijepoj

osobi nisu uopće ponudili taktilnu matricu, a osoba nije bila informirana da to postoji pa sama nije to ni tražila.

POSI je zatražio očitovanje DIP-a vezano uz prethodno opisane situacije. Također smo naglasili da izraz *„…birač koji zbog kakve tjelesne mane…“* naveden u uputama DIP-a nije prihvatljiv niti u skladu sa prihvatljivom službenom terminologijom usklađenom s KPOSI.

DIP je u svom odgovoru navelo kako su izbore u RH dužni provoditi u skladu sa zakonskim odredbama, pri čemu u pripremi i provedbi izbora uvijek s posebnom pažnjom pristupaju pitanju glasovanja birača s invaliditetom te ostalih birača kojima je iz drugih razloga otežano glasovanje. Napomenuli su da je DIP izbore za predsjednika RH provodilo sukladno odredbama Zakona o izboru Predsjednika Republike Hrvatske (NN, br. 22/92, 42/92, 71/97, 69/04, 99/04, 44/06, 24/11 i 128/14), kojima je vezano uz biračka mjesta, između ostalog, propisano da se glasovanje obavlja na biračkim mjestima na području RH i na biračkim mjestima u hrvatskim diplomatsko-konzularnim predstavništvima, a da se biračka mjesta određuju s obzirom na broj birača, odnosno prostornu udaljenost, i to tako da broj birača na jednom biračkom mjestu bude toliki da se bez poteškoća može glasovati u vremenu koje je određeno za glasovanje.

DIP je također 21. studenoga 2024. godine donio i Obvezatne upute broj P IX o uvjetima u pogledu prostora koji se određuju kao biračka mjesta i načinu uređenja biračkog mjesta, KLASA: 012-02/24-01/37, URBROJ: 507-03/05-24-11, kojima je, između ostaloga, određeno da se kao prostorija u kojoj će se glasovati na izborima za predsjednika RH (biračko mjesto), ukoliko postoji takva mogućnost u mjestu gdje se odvijaju izbori, mora odrediti ono mjesto koje će biti lako dostupno svim biračima s pravom glasa, uključujući i osobe s invaliditetom, odnosno sve osobe smanjene pokretljivosti. U skladu s navedenim odredbama, rješenja o određivanju biračkih mjesta u RH donosila su gradska i općinska izborna povjerenstva za područje svoje nadležnosti. Nadalje, čl. 33. Zakona o izboru Predsjednika Republike Hrvatske propisano je da kada birač koji zbog kakve tjelesne mane ili zbog toga što je nepismen ne bi mogao glasovati na način predviđen Zakonom, može doći na biračko mjesto s drugom osobom koja je pismena i koja će po njegovoj ovlasti zaokružiti redni broj ispred imena kandidata za koga birač glasuje, kao i kada birač, koji nije u mogućnosti glasovati na biračkom mjestu, obavijesti o tome birački odbor, odbor će mu omogućiti glasovanje. DIP je vezano uz navedenu zakonsku odredbu propisalo Obvezatnim uputama broj P VII o načinu glasovanja birača s tjelesnom manom, nepismenih birača, slijepih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto, KLASA: 012-02/24-01/37, URBROJ: 507-03/05-24-9 od 21. studenoga 2024. godine, na koji način će navedene osobe ostvariti svoje pravo glasovanja, a s obzirom da se istima razrađivala zakonska odredba, DIP je stoga koristio pojam birača s tjelesnom manom. U Uputama je određeno: „Slijepi birači imaju pravo samostalno glasovati uz pomoć glasačkog listića na Brailleovom pismu i tehničkog pomagala – matrice koji će biti dostupni na biračkom mjestu ili uz pomoć druge osobe (pratitelja) koja će po njegovoj ovlasti i uputi zaokružiti redni broj ispred imena i prezimena kandidata za kojeg birač glasuje. Također, kada birač zbog teže bolesti, nemoći ili s obzirom na postojanje tjelesnog oštećenja nije u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto (jer je bolestan kod kuće, osoba s invaliditetom ili nepokretna osoba i sl.), a izrazi želju glasovati, može o tome obavijestiti nadležno izborno povjerenstvo najranije tri dana prije dana održavanja izbora ili birački odbor do 12:00 sati na dan održavanja izbora. Ako birač, koji nije u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto, a izrazi želju glasovati i ne može o tome samostalno obavijestiti nadležno izborno povjerenstvo ili birački odbor, po njegovoj uputi to može učiniti druga osoba od njegova povjerenja. Nadležno izborno povjerenstvo koje je birač pravovremeno obavijestio da ne može pristupiti na biračko mjesto dužno je o tome dostaviti obavijest predsjedniku ili zamjeniku predsjednika biračkog odbora. Birački odbor će svakom biraču, koji je o nemogućnosti pristupa na biračko mjesto pravovremeno obavijestio izborno povjerenstvo, odnosno na dan izbora (do 12:00 sati) birački odbor, omogućiti glasovanje na adresi u obuhvatu biračkog mjesta. Međutim, iznimno, kada je birački odbor na dan provođenja izbora, ali nakon gore navedenog roka, dakle nakon 12:00 sati obaviješten da birač koji nije u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto želi glasovati, ili ako se povodom pravodobne obavijesti birača, dakle do 12:00 sati, pojave druge okolnosti zbog kojih bi uredno provođenje izbora na

biračkom mjestu bilo dovedeno u pitanje, tom će biraču birački odbor omogućiti glasovanje, ako birački odbor ocijeni da će takvo glasovanje moći provesti bez ometanja glasovanja na biračkom mjestu i ako to tehnički uvjeti dopuštaju. Također, određeno je i da kada biračko mjesto, pored svih nastojanja da se osigura pristupačnost osobama s tjelesnom manom, ne zadovoljava zahtjeve pristupačnosti osobama s tjelesnom manom, a birač - osoba s tjelesnom manom dođe ispred biračkog mjesta i izrazi želju glasovati, predsjednik biračkog odbora odredit će dva člana ili zamjenika člana biračkog odbora i uputiti ih da ispred biračkog mjesta omoguće biraču - osobi s tjelesnom manom glasovanje.

Vezano uz ostvarivanje prava birača sukladno Obvezatnim uputama broj P VII, DIP je na svojoj mrežnoj stranici https://www.izbori.hr/site/ , u rubrici Izbori za predsjednika Republike Hrvatske 2024., Upute i obavijesti biračima, objavilo i poseban webinar namijenjen biračima Glasovanje izvan i ispred biračkog mjesta. Dodatno su napomenuli da su obvezatne upute DIP-a objavljene na mrežnoj stranici DIP-a i u NN, br. 135/24, a stupile su na snagu 28. studenoga 2024. godine. Navedeno je i da DIP posvećuje veliku pažnju edukaciji biračkih odbora te je vezano uz omogućavanje glasovanja slijepih birača na biračkim mjestima, ali i u vezi ostvarivanja prava glasovanja uz pomoć druge osobe te izvan i ispred biračkog mjesta, u posebnoj rubrici Izbori za predsjednika Republike Hrvatske 2024. - Edukacija biračkih odbora, objavljeno više materijala.

Tako je u vezi glasovanja slijepih birača u Podsjetniku za rad biračkih odbora, u posebnoj točci posvećenoj upravo tim biračima, navedeno da slijepi birači imaju pravo samostalno glasovati uz pomoć tehničkih pomagala - matrice ili uz pomoć druge osobe (pratitelja) koja će po njihovoj ovlasti i uputi zaokružiti redni broj ispred imena samo jednog kandidata za predsjednika Republike Hrvatske za kojeg birač glasuje. Dalje se pojašnjava da će slijepom biraču koji želi samostalno glasovati birački odbor uručiti: pomoćni glasački listić na Brailleovom pismu, glasački listić za izbor predsjednika Republike Hrvatske i matricu pomoću koje će popuniti glasački listić. Po završetku glasovanja slijepi birač ili njegov pratitelj ubacuje popunjen glasački listić u glasačku kutiju, a pomoćni glasački listić na Brailleovom pismu i matricu vraća biračkom odboru.

Vezano uz ostvarivanje prava glasovanja uz pomoć druge osobe te izvan i ispred biračkog mjesta, DIP je objavio posebne webinare namijenjene biračkim odborima: Glasovanje uz pomoć druge osobe i Glasovanje izvan i ispred biračkog mjesta. Pored svih objavljenih materijala, dodatno su sva gradska i općinska izborna povjerenstva uživo provela edukacije biračkih odbora na biračkim mjestima na svom području. Unatoč navedenom, DIP, ali i nadležna gradska i općinska povjerenstva, zaprimili su određeni broj predstavki na rad biračkih odbora u postupku provedbe glasovanja birača. S tim u vezi je, ako je predstavku zaprimilo neposredno DIP, odmah tijekom izbornog dana kontaktirana su nadležna izborna povjerenstva koja su potom biračkim odborima davala upute o pravilnom postupanju te su također s istim ciljem poslane i SMS poruke svim članovima biračkih odbora, kojima je još jednom dodatno pojašnjeno pravilno postupanje u određenom postupku.

Na isti način je postupilo i Gradsko izborno povjerenstvo Grada Zagreba u slučaju kad im se obratila osoba s invaliditetom te je u izravnoj komunikaciji s članovima biračkog odbora u opisanoj situaciji iznašlo rješenje kojim se osobi omogućilo glasovanje ispred biračkog mjesta. Iz DIP-a su naglasili sljedeće: *„S obzirom da je u provedbi navedenih izbora bilo imenovano 40.514 članova biračkih odbora, jasno je da su pogreške u njihovom postupanju moguće, no DIP, u suradnji s nižim izbornim povjerenstvima, kroz veliki broj edukacija i pripremljenih materijala kojima se koriste birački odbori, nastoji da svi članovi biračkih odbora budu pripremljeni tijekom provedbe izbora.“* Istaknuli su i da cijene prijedloge POSI koje će nastojati primijeniti tijekom priprema sljedećih izbora.

DIP smo dodatno zamolili da dostave podatke o eventualnim pritužbama osoba s invaliditetom DIP-u na povredu biračkog prava tijekom ili nakon izbora provedenih u Republici Hrvatskoj 2024. godine. Iz DIP-a su odgovorili da su na izborima koji su održani u 2024. godini, zaprimili nekoliko primjedbi birača s invaliditetom, uglavnom putem telefona, koje su se odnosile na uređenje biračkih mjesta, odnosno da ista nisu bila prilagođena za glasovanje birača s invaliditetom. Navedene primjedbe su rješavane tako da je nadležnim izbornim povjerenstvima dana uputa da, ako biračko mjesto nije pristupačno

osobama s invaliditetom, birački odbor postupi u skladu s posebno propisanim obvezatnim uputama za pojedine izbore o načinu glasovanja birača s tjelesnom manom, nepismenih birača, slijepih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto.

DIP je zaprimio i nekoliko primjedbi vezano uz primjenu naprijed navedenih obvezatnih uputa u odnosu na neomogućavanje glasovanja na adresi u obuhvatu biračkog mjesta (nedolazak biračkih odbora) biračima koji su pravovremeno obavijestili o nemogućnosti pristupa na biračko mjesto iz razloga što je, primjerice, birački odbor ocijenio da takvo glasovanje ne može provesti bez ometanja glasovanja na biračkom mjestu ili to tehnički uvjeti nisu dopuštali. U vezi ovakvih primjedbi, također se s nadležnim izbornim povjerenstvima, odnosno biračkim odborima, ipak nastojalo iznaći rješenje za omogućavanje glasovanja navedenih birača.

Od MROSP-a smo zatražili podatke o glasanju birača smještenih u ustanovama socijalne skrbi na izborima održanim u 2024. godini i to o broju posebnih biračkih mjesta koja su određena u ustanovama socijalne skrbi sukladno Obvezatnim uputama DIP-a broj P VI o glasovanju birača na službi u oružanim snagama Republike Hrvatske, birača članova posada pomorskih i riječnih brodova pod hrvatskom zastavom te na plutajućim objektima u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske, birača lišenih slobode, birača smještenih u ustanovama socijalne skrbi i birača u mirovnim operacijama i misijama kao i o broju birača koji su glasali na tim biračkim mjestima na izborima provedenim u Republici Hrvatskoj u 2024. godini. Dostavljene podatke prikazujemo u sljedećoj tablici. DIP je izvor podataka o ukupnom broju birača smještenih u ustanovama socijalne skrbi na posebnim biračkim mjestima određenim u ustanovama socijalne skrbi i broju birača koji su na tim mjestima glasali.

Tablica 52. Podatci o glasanju birača smještenih u ustanovama socijalne skrbi na izborima održanim tijekom 2024. godine

	Izbori članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske	**Izbori zastupnika u Hrvatski sabor**	**Izbori za predsjednika Republike Hrvatske (1. krug)**	**Izbori za predsjednika Republike Hrvatske (1. krug)**
Ukupan broj posebnih biračkih mjesta	77	91	89	89
Broj biračkih mjesta u ustanovama u kojima su smještene osobe s invaliditetom)*	23	29	27	**
Ukupan broj birača	8.357	10.030	10.007	10.095
Broj birača koji su glasovali	6.488	8.864	8.300	8.341

* Ustanove u kojima su smještene osobe s invaliditetom su domovi za odrasle osobe, centri za rehabilitaciju i centri za usluge u zajednici.
** Za drugi krug izbora za predsjednika Republike Hrvatske nisu dostavljeni podatci.
NAPOMENA: U prikazanim podatcima nisu odvojeni podatci o broju birača koji su glasali u ustanovama socijalne skrbi koje smještaju osobe s invaliditetom.

U tablici 53. prikazan je broj ustanova za osobe s invaliditetom na parlamentarnim izborima 2016. i 2020. godine. Usporedbom tih podataka s podatcima o broju posebnih biračkih mjesta za osobe s invaliditetom 2024. godine može se zaključiti da su se brojke smanjile u odnosu na 2016. kad ih je bilo 37, a onda su u odnosu na 2020. kad ih je bilo 26, ostale stabilne, odnosno čak ih je bilo i nešto više.

Tablica 53. Usporedni prikaz broja posebnih biračkih mjesta za osobe s invaliditetom na parlamentarnim izborima 2016., 2020. i 2024. godine

	Broj posebnih biračkih mjesta za osobe s invaliditetom
Parlamentarni izbori 2016. godine	37
Parlamentarni izbori 2020. godine	26
Parlamentarni izbori 2024. godine	29

2.24.2. Političko sudjelovanje osoba s invaliditetom u Europskoj uniji

POSI je dao doprinos **istraživanju koje je provela Kuća ljudskih prava** za potrebe izrade tematskog izvještaja Agencije za temeljna prava Europske unije (FRA) na temu sudjelovanja osoba s invaliditetom u političkom životu. Odgovori koje je dao *POSI,* uz doprinos drugih aktera, mogu se naći u istraživanju u odnosu na Hrvatsku na ovoj poveznici: https://fra.europa.eu/en/publication/2024/political-participation#country-related .

Agencija za temeljna prava Europske unije (FRA) predstavila je izvješće na **webinaru o sudjelovanju osoba s invaliditetom u političkom životu Europske unije.** Webinar je održan 5. rujna 2024. godine putem online platforme te ga je tim putem pratio savjetnik pravobranitelja. Webinar je okupio brojne dužnosnike i službenike nacionalnih institucija za ljudska prava, tijela za jednakost i institucija pravobranitelja, ali i organizacija civilnog društva iz cijele Europe, kojima je predstavljeno najnovije izvješće o političkom sudjelovanju osoba s invaliditetom u EU. Izvješće „Političko sudjelovanje osoba s invaliditetom u EU" rezultat je iscrpnog istraživanja i rada stručnjaka i predstavnika OSI u svim državama EU te predstavlja trenutno stanje, s osvrtom na napredak u odnosu na posljednje izvješće iz 2010. godine i ukazivanje na aktualne izazove u većem uključivanju OSI u politički život. Također, izvješćem su prikazani primjeri dobre prakse u pojedinim zemljama te su izneseni konkretni prijedlozi o mjerama i aktivnostima koje je potrebno donijeti i provesti kako bi OSI imale ravnopravan položaj u političkom životu. Izvješću se može pristupiti na sljedećoj poveznici:
https://fra.europa.eu/en/publication/2024/political-participation .

Podatci i informacije prikazani u izvješću, ali i iskustva podijeljena tijekom webinara, ukazuju kako su mnoge zemlje EU olakšale glasanje OSI na izborima, ali neke skupine OSI još uvijek se suočavaju sa nepremostivim preprekama kada je riječ o glasovanju i kandidiranju na izborima. Tijekom webinara se tako istaknulo kako jedna od četiri osobe u EU ima neki oblik invaliditeta, ali unatoč tome više od 800.000 građana nije moglo glasovati na izborima za Europski parlament 2019. godine zbog svog invaliditeta. U odnosu na posljednje izvješće iz 2010. godine, postignut je napredak u mnogim područjima povezanim s političkim sudjelovanjem OSI. Sve države članice i EU ratificirale su KPOSI, iako je nekoliko država članica dalo izjave i rezerve, uključujući čl. 12. Zakoni nekoliko država članica uklonili su ograničenja prava glasa i prava kandidiranja na izborima na temelju poslovne sposobnosti, a čak i tamo gdje zakonska ograničenja još uvijek postoje, sudska praksa ide prema odbacivanju općih zakonskih ograničenja. Države članice koje su uklonile sva ograničenja glasačkih prava predstavljaju snažan primjer kako je moguće osigurati da sve osobe s invaliditetom mogu ostvariti svoja politička prava kada im se pruži potpora. Važno je istaknuti kako su uočeni značajni pozitivni pomaci na razini EU i država članica u pogledu pristupačnosti glasačkog procesa, posebno u pogledu standarda pristupačnosti propisanih zakonom za biračka mjesta te smjernica o osiguranju pristupačnosti biračkim mjestima. Međutim, u stvarnosti su još uvijek prisutne brojne prepreke, posebno izražene za osobe s

oštećenjima vida, sluha ili osobe s intelektualnim teškoćama, a te prepreke ogledaju se u nedostatku taktilnih uređaja za glasovanje, informacija na Brailleovom pismu ili lako čitljivih formata.

Sustavno prikupljanje podataka o pristupačnim javnim zgradama rijetko je i nije usporedivo jer se koriste različite metodologije. EU je pokazao svoju predanost tome da informacijsku i komunikacijsku tehnologiju učini dostupnijom građanima EU-a usvajanjem direktive o digitalnoj pristupačnosti i zajedničkog europskog standarda o digitalnoj pristupačnosti. Minimalni zahtjevi direktive ugrađeni su u nacionalne zakone svih država članica, iako ih je malo u praksi usklađeno s usklađenim europskim standardom. EU je 2018. revidirao Direktivu o audiovizualnim medijskim uslugama kako bi postrožio zahtjeve pristupačnosti za pružatelje medijskih usluga. Države članice imaju pravno obvezujuće standarde pristupačnosti za javne i privatne pružatelje medija. Sve više se nudi prevođenje na znakovni jezik, audio opis i titlovanje ključnih javnih programa s uputama za glasovanje i informacijama o kandidatima. Međutim, potrebno je uložiti više napora kako bi se programi privatnih pružatelja medijskih usluga učinili pristupačnijima osobama s invaliditetom putem tumačenja znakovnog jezika, audio opisa ili lako čitljivog sadržaja te kako bi osobe s invaliditetom na taj način imale pristup informacijama tijekom predizbornih kampanja, uputama za glasovanje i informacijama o kandidatima i općenito političkim programima. Države članice sada sve više usvajaju strategije za osobe s invaliditetom. Predviđaju konkretne radnje kako bi se osigurala pristupačnost izbora, kao i sudjelovanje osoba s invaliditetom. Međutim, još uvijek nedostaje sustavno i smisleno savjetovanje s organizacijama osoba s invaliditetom kao i redovita edukacija izbornih tijela i službenika o diskriminaciji osoba s invaliditetom, pristupačnosti i razumnoj prilagodbi. Što se tiče mogućnosti sudjelovanja u političkom životu, u nekim državama članicama i dalje postoje administrativne prepreke za dobivanje informacija, registraciju za glasanje i dobivanje podrške tijekom izbora.

U poglavlju ovog Izvješća 2.9 Žene s invaliditetom nalazi se prikaz sudjelovanja žena s invaliditetom u političkom životu uz prikaz podataka o broju žena s invaliditetom u više saziva Hrvatskog sabora.

2.25. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Organizacije, saveze, udruge i inicijative koje okupljaju osobe s invaliditetom, roditelje djece s teškoćama u razvoju i članove njihovih obitelji, kao i one koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, od početka djelovanja institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom prepoznajemo kao ključne partnere i organizirani glas osoba s invaliditetom, čija uloga u unaprjeđenju kvalitete života i zaštiti prava osoba s invaliditetom ne može biti dovoljno naglašena. Stoga, POSI je i tijekom 2024. godine nastavio intenzivnu suradnju s organizacijama civilnog društva, te je pružana podrška njihovom djelovanju u svim područjima RH. Odazivali smo se na pozive i zajednički organizirali događanja (okrugli stolovi, radionice, panel rasprave i sl.) kojima se aktualiziralo teme od značaja za OSI i podizala razina svijesti društva o tome kako svatko u svojoj okolini može doprinijeti izjednačavanju mogućnosti za OSI, održavani su sastanci s predstavnicima udruga tijekom kojih se POSI upoznavao s aktivnostima koje provode, ali i sa izazovima s kojima se susreću u svom radu. Tijekom 2024. godine nastavljeno je pružanje podrške u osmišljavanu, prijavljivanju i provedbi projekata koje su udruge provodile na međunarodnoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Saznanja i iskustva koja iz godine u godinu stječemo kroz ove aktivnosti potvrđuju kako su organizacije civilnog društva u brojnim sredinama jedini pružatelji važnih usluga podrške OSI (npr. osobna asistencija, pomoć u kući, besplatna pravna pomoć, prijevoz, smještaj i dr.), za mnoge osobe su udruge i jedini izvor informacija, a aktivnosti udruga velikom broju OSI su način uključivanja u kulturni, sportski i društveni život zajednice. Uz opisanu nemjerljivu ulogu u pružanju podrške i poboljšanju kvalitete života OSI, organizacije civilnog društva prednjače i u senzibiliziranju i podizanju razine svijesti čitavog društva o izazovima s kojima se susreću OSI i DTUR te je zbog svega navedenog nužno da donositelji odluka na svim razinama stvaraju preduvjete za njihovo sigurno i neometano djelovanje u svim sredinama u Republici Hrvatskoj.

Sudjelovanje predstavnika osoba s invaliditetom u kreiranju javnih politika

Čl. 4. st. 3. KPOSI propisana je obveza država potpisnica *„u razvoju i provedbi zakona i politika u smislu provedbe Konvencije i u drugim postupcima donošenja odluka koje se odnose na osobe s invaliditetom, države stranke će se temeljito savjetovati s osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju te ih u to uključiti putem organizacija koje ih predstavljaju".* Citirana obveza odnosi se na donositelje odluka na međunarodnoj, nacionalnoj, ali i regionalnoj i lokalnoj razini, te podrazumijeva konzultacije s OSI prilikom donošenja odluka i mjera u svim područjima života, od odgoja i obrazovanja, zapošljavanja i rada, zdravstva, kulture, sporta, pristupačnosti, mobilnosti, socijalne zaštite i svih drugih životnih područja, sve s ciljem kreiranja odgovarajućih programa i politika koje će prepoznati i afirmirati prava osoba s invaliditetom. Učinkovito provođenje konvencijskog načela „*Ništa o nama bez nas*" moguće je samo uz uključivanje OSI u procese donošenja odluka, a poučeni iskustvima iz prakse, već godinama naglašavamo kako to uključivanje ne smije biti samo deklaratorne i formalne prirode, nego je potrebno slušati glas predstavnika OSI i DTUR, te uvažavati znanje, iskustva i prijedloge koji se temelje na stvarnom poznavanju svakodnevnih društvenih, ekonomskih, komunikacijskih i svih ostalih potreba OSI. Stoga, nastavno na preporuke upućene prethodnih godina, POSI je i tijekom 2024. godine zajednički s organizacijama civilnog društva provodio brojne aktivnosti usmjerene na poticanje donositelja odluka za uspostavljanjem otvorenije komunikacije s udrugama koje okupljaju OSI i DTUR, da s njima uspostave partnerski odnos i uključe ih u procese donošenja odluka, uz uvažavanje prijedloga upućenih od strane onih koji predstavljaju osobe s invaliditetom. U nastavku teksta prikazujemo neke od aktivnosti ove vrste koje su provedene tijekom 2024. godine.

Primjer iz prakse (1): Projektom Građani za grad Udruge Zelena Istra inicirano je **osnivanje *Povjerenstva osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju pri Gradu Puli***. U aktima o osnivanju ovog savjetodavnog tijela navodi se, između ostalog sljedeće: „*Povjerenstvo za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju Grada Pula savjetodavno je tijelo gradonačelnika kojim se omogućuje sudjelovanje osoba s invaliditetom, roditelja djece s teškoćama u razvoju, odnosno stručnjaka iz civilnog i javnog sektora, koji svojim radom podržavaju iste od društvene isključenosti u kreiranju javnih te inkluzivnih sektorskih politika za osobe s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, a odnose se na sva područja života: obitelj i život u zajednici, odgoj i obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, socijalnu skrb, zapošljavanje, gospodarstvo, promet, prostorno uređenje, kulturu, sport, stanovanje, mobilnost i pristupačnost, informiranje, komunikaciju, gospodarenje otpadom i podizanje razine javne svijesti. Uloga Povjerenstva je djelovati kao komunikacijski kanal između građana i Grada Pula te na sustavan način doprinositi realizaciji prava i suzbijanju diskriminacije i neravnopravnosti u svim područjima života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, odnosno kvalitetnijoj podršci Grada Pule navedenim osobama u riziku od društvene isključenosti te osnaživanju svih oblika društvene solidarnosti*." S obzirom da POSI proteklih nekoliko godina kontinuirano svim općinama, gradovima i županijama preporučuje osnivanje savjetodavnih i/ili radnih tijela u kojima će biti osigurana participativnost svih ključnih dionika i koje će biti posrednik koji predstavlja i zastupa perspektivu OSI u nekoj lokalnoj zajednici, uz javnu pohvalu za inicijativu Udruge Zelena Istra, POSI je pružio aktivnu podršku u aktivnostima usmjerenim na osnivanje Povjerenstva osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju pri Gradu Puli. Između ostalog, upućeno je mišljenje na dostavljene prijedloge osnivanja Povjerenstva i njegovih akata te smo aktivno sudjelovali na sastancima Radne grupe za inkluzivno i participativno osnivanje Povjerenstva i plenarnim raspravama na navedenu temu. Kao rezultat, dana 4. prosinca 2024. godine povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom održano je svečano osnivanje Povjerenstva za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju osnovanog pri Gradu Puli te je isti dan održana i prva konstituirajuća sjednica. Vjerujemo da će Povjerenstvo poslužiti kao temelj za uspostavljanje aktivne suradnje u uklanjanju prepreka na koje nailaze OSI i DTUR na području Pule i uvjereni smo kako će se kroz zajedničku suradnju svih zainteresiranih dionika i međusobnom razmjenom znanja i iskustva prevenirati nastanak novih prepreka koje otežavaju svakodnevicu OSI i DTUR s ovog područja. Mišljenja smo kako su predstavnici OSI i DTUR najbolji poznavaoci svojih potreba te specifičnosti koje proizlaze iz invaliditeta i potreba za primjerenom prilagodbom, a predstavnici lokalne razine vlasti su upućeni u raspoložive mogućnosti,

postojeće resurse i druge relevantne činjenice. Također, iskustva POSI potvrđuju da one lokalne sredine u kojima postoji aktivan civilni sektor i suradnja s jedinicama lokalne samouprave su sredine u kojima se primjetno podiže razina kvalitete življenja OSI i njihovih obitelji, stoga i ovim putem osnivanje Povjerenstva ističemo kao primjer dobre prakse i smjernicu i drugim jedinicama lokalne samouprave u RH.

Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio pritužbu osoba sa senzoričkim oštećenjem zdravlja da u Povjerenstvu osoba s invaliditetom pri Gradu Rijeci nisu zastupljeni njihovi predstavnici. Pritužbom se upozorilo kako zbog toga Povjerenstvo ne može na primjeren način uzeti u obzir percepciju osoba sa senzoričkim oštećenjima i ne može realno ukazati na prepreke s kojima se susreću u svojoj lokalnoj sredini, a izostanak osoba sa senzoričkim oštećenjem uskraćuje Povjerenstvo za iskustveno znanje koje je preduvjet za predlaganje kvalitetnih rješenja za svladavanje prepreka i izazova te pokretanje inicijativa i poboljšanja u korist osoba sa senzoričkim oštećenjima zdravlja. Povodom zaprimljene pritužbe POSI je Gradu Rijeci preporučio da se u novom sazivu Povjerenstva osoba s invaliditetom pri Gradu Rijeci, osnovanom u sklopu projekta „Otklonimo barijere“, osiguraju svi potrebni preduvjeti za rad ovog Povjerenstva u kojemu će biti zastupljeni predstavnici svih vrsta invaliditeta kako bi se u planiranju i raspravi lokalnih politika vezanih uz osobe s invaliditetom uzele u obzir i njihove potrebe, primjedbe i prijedlozi. Opisana preporuka je uvažena te iz odgovora Grada Rijeke izdvajamo: *„…Što se tiče uključivanja osoba sa senzoričkim oštećenjima u rad Povjerenstva, svakako ćemo uvažiti Vašu preporuku te ih uključiti prilikom daljnjih aktivnosti otklanjanja barijera*“.

Podrška i preporuke za pružanje potpore organizacijama civilnog društva

Organizacije civilnog društva provodile su i tijekom 2024. godine brojne projekte i aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja i kvalitete života OSI i DTUR, a u daljnjem tekstu prikazujemo neke od primjera u kojima je Pravobranitelj za osobe s invaliditetom pružao pomoć i podršku u provedbi istih.

POSI je zaprimio obraćanje **Udruge roditelja djece s teškoćama u razvoju Vukovarski leptirići** kojim Udruga iskazuje namjeru prijavljivanja na natječaj za dodjelu bespovratnih sredstava. Prijavom na natječaj udruga je željela osigurati nastavak provođenja Tomatis metode, te moli POSI za podršku i preporuku prilikom prijave. Naime, s obzirom da se prijavom projekta na natječaj nastojalo osigurati djeci korisnicima poludnevnog boravka udruge i djeci iz partnerske ustanove Dječji vrtić Zlatokosa iz Borova nastavak besplatnih ciklusa Tomatis metode, kao i novčana sredstva za plaću jedne djelatnice koja bi bila zaposlena u poludnevnom boravku, POSI je uputio pismo podrške djelovanju Udruge Vukovarski leptirići i preporuku za osiguranje preduvjeta za nastavak provedbe opisanih usluga.

POSI je pružio podršku udruzi **Invalidsko društvo ILCO Rijeka** koja je inicirala održavanje tematskog sastanka kojim se željelo upoznati osobe s invaliditetom s kriterijima i postupcima za ostvarivanje prava OSI koji su se izmijenili donošenjem i izmjenama propisa tijekom 2023. i 2024. godine. Sastanak je organizirao Upravni odjel za zdravstvo, socijalnu zaštitu i unapređenje kvalitete života Grada Rijeke te su na istom sudjelovali ključni dionici u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom.

POSI je upoznat s akcijom prikupljanja financijskih sredstava kojima **Udruga osoba s invaliditetom Grada Požege i Županije Požeško-slavonske planira** (dalje u tekstu: Udruga OSI Požega) kupiti kombi vozilo prilagođeno za prijevoz OSI. Kroz medijske najave, ali i izravnu komunikaciju s udrugom, upoznati smo kako bi navedeno vozilo bilo opremljeno podiznom rampom za osobe koje se kreću pomoću invalidskih kolica, te bi se tako brojnim OSI s područja Požeško-slavonske županije uklonila jedna od najvećih prepreka u uključivanju u svakodnevni život zajednice. Naime, iskustva stečena postupanjima iz djelokruga POSI-a ukazuju da se OSI s područja Požeško-slavonske županije svakodnevno suočavaju s brojnim preprekama i otežavajućim okolnostima koje im dodatno otežavaju i inače otežano kretanje. U tom smislu, kao jedna od značajnijih prepreka ističe se nepostojanje ili nedovoljna dostupnost usluga javnog prijevoza prilagođenog i dostupnog OSI, posebno onima koji žive u manjim mjestima, ruralnim sredinama i udaljeni od velikih gradova. Navedeno dovodi do ugrožavanja egzistencije i dodatne izoliranosti OSI koje zbog nedostupnosti prijevoza nisu u mogućnosti sudjelovati u svakodnevnim životnim aktivnostima na ravnopravnoj osnovi s ostalim građanima. Brojni su primjeri u kojima OSI s

područja Požeštine odustane od zaposlenja, jer nema mogućnost prijevoza do radnog mjesta, odustane od rekreacije ili nekog oblika rehabilitacije jer nema prijevoz do pružatelja usluge, a nemogućnost odlaska u kazalište, kino, kupovinu, sportska događanja, na izlet ili u posjet prijateljima i poznanicima, u velikom dijelu doprinosi gubitku samopouzdanja, te odricanju od vlastitih motiva, ciljeva i htijenja te na kraju pasiviziranja i odustajanja od mukotrpnih pokušaja da se usprkos invaliditetu i teškom zdravstvenom stanju vodi aktivan i ispunjen život. Opisana iskustva upozoravaju da unatoč pozitivnim pomacima koji se odnose na pristupačnost okruženja, kod donositelja odluka još uvijek nedostaje senzibiliteta i svijesti o važnosti osiguravanja pristupačnog prijevoza kao temeljnog preduvjeta za uključivanje OSI u život zajednice. Zbog toga, OSI najčešće su u potpunosti ovisne o vlastitom prijevozu (koji si u velikom broju slučajeva ne mogu priuštiti) ili o prijevozu prilagođenim vozilima koji se realizira preko lokalnih udruga, koje su i u ovom slučaju na sebe preuzele teret pružanja usluge koja nije osigurana od strane državne, područne ili lokalne vlasti, a upravo Udrugu osoba s invaliditetom Grada Požege i Županije Požeško-slavonske POSI je prepoznao kao primjer organizacije koja provodi brojne projekte i aktivnosti usmjerene na poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju i članova njihovih obitelji. Naime, Udruga OSI Požega već dugi niz godina okuplja osobe s invaliditetom s područja Požeško-slavonske županije te kontinuirano pruža životno važne usluge i provodi aktivnosti kojima osigurava ostvarivanje i zaštitu temeljnih prava osoba s invaliditetom. Provodeći aktivnosti iz djelokruga POSI upoznati smo s brojnim primjerima iz svakodnevnog života u kojima su članovi, djelatnici i volonteri Udruge OSI Požega svojim radom, stručnim znanjem, entuzijazmom i iskustvom uvelike doprinijeli afirmaciji i uključivanju osoba s invaliditetom u svakodnevni život zajednice. Također, iznimno je vrijedan doprinos koji Udruga OSI Požega daje kroz svoje zagovaračke aktivnosti kojima ukazuje na prepreke i izazove s kojima se osobe s invaliditetom svakodnevno susreću, iznosi konstruktivne prijedloge za konkretno rješavanje tih izazova te podiže razinu svijesti lokalne zajednice o mogućnostima OSI i preduvjetima koje je potrebno osigurati kako bi se poboljšali uvjeti školovanja, rada, liječenja, rehabilitacije, socijalizacije i općenito kvalitete života svih OSI i DTUR s područja Požeško-slavonske županije. Stoga, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom uputio je pismo podrške djelovanju i ovom projektu Udruge osoba s invaliditetom Grada Požege i Županije Požeško-slavonske te je upućena preporuka kojom je svima kojima se udruga obrati sa zamolbom i/ili prijedlogom za suradnju, pomoć ili neki drugi oblik podrške u radu, preporučena otvorenost prema članovima i predstavnicima udruge te uspostavljanje aktivne suradnje koja će omogućiti njihov neometani rad i djelovanje u interesu OSI i DTUR. Također, svim privatnim, poslovnim i javnim subjektima kojima se udruga obrati preporučeno je da daju svoj doprinos u osiguranju pristupačnog prijevoza za osobe s invaliditetom na području Požeštine.

Centar za poduzetništvo Osijek (dalje u tekstu: CZP Osijek) je lokalna udruga koja provodi brojne aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom na tržištu rada te je jedan od deset projektnih partnera koji provode projekt „*Digital Marketing Capacity Building - Empowering Persons with Physical Disabilities for Remote Work*" DI-MARC, kojim se želi unaprijediti digitalne marketing kompetencije osoba s invaliditetom za rad na daljinu. Projekt DI-MARC provode Institut ekonomskih nauka Beograd (Srbija) kao voditelj projekta te devet projektnih partnera iz Srbije, Hrvatske i Crne Gore: Regionalna agencija za razvoj i europske integracije, Beograd (Srbija), Udruženje osoba sa invaliditetom Beograd (Srbija), Jaglac - udruženje osoba sa intelektualnim teškoćama, Orahovica (Hrvatska), Centar za poduzetništvo, Osijek (Hrvatska), Poduzetničko – razvojni centar Općine Erdut (Hrvatska), Općina Erdut (Hrvatska), MAMM, Nikšić (Crna Gora), Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore, Podgorica (Crna Gora), Općina Kotor (Crna Gora) i CZP Osijek. Projekt se provodi od 1. listopada 2023. do 30. rujna 2025. godine, a odobren je kao jedan od najbolje ocijenjenih projekata u području zapošljavanja i socijalnih inovacija u okviru visoko konkurentnog natječaja 2022 SOC-INNOV Europskog socijalnog fonda plus, koji je otvoren i zemljama kandidatkinjama za članstvo u Europskoj uniji. Projekt DI-MARC usmjeren je na korištenje digitalnih tehnologija za poboljšanje uključenosti, odnosno poboljšanje digitalnih marketinških kompetencija i vještina osoba s tjelesnim invaliditetom za rad na daljinu (*remote work*). Rad na daljinu nudi izniman potencijal za zapošljavanje osoba s invaliditetom za koje i dalje postoje brojni izazovi na tržištu rada, između ostalog i nedostatak digitalnih

vještina potrebnih za zapošljavanje, kako na tradicionalnom tržištu rada, tako i na udaljenim digitalnim radnim platformama (*Upwork, Freelancer, Fiverr*). Stoga, cilj projekta je unaprijediti kompetencije osoba s invaliditetom provodeći prije svega procjenu razine njihovih postojećih vještina i kompetencija te slijedom rezultata inicijalne procjene izradom i provedbom programa obuke za izgradnju i poboljšanje vještina i kompetencija potrebnih za rad. Područje digitalnog marketinga odabrano je kao primarno zbog značajnog povećanja potražnje za poslovima u ovom području na udaljenim radnim platformama te činjenice da su mogućnosti zapošljavanja osoba s tjelesnim invaliditetom iznimno velike upravo u području digitalnog marketinga. Uzimajući u obzir sve navedeno i vodeći se pozitivnim iskustvima suradnje sa CZP Osijek, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom pružao je aktivnu podršku u osmišljavanju i provedbi pojedinih projektnih aktivnosti te će kroz suradnju s projektnim partnerima pratiti rezultate projekta koji bi trebali omogućiti ravnopravnije sudjelovanje OSI u digitalnom okruženju te im pružiti priliku za profesionalni razvoj i uspješnije uključivanje na tržište rada.

Sastanci s predstavnicima udruga i edukativne radionice za njihove članove, djelatnike i volontere

POSI je i tijekom 2024. godine održavao izravnu komunikaciju putem sastanaka, edukativnih radionica i obilazaka organizacija civilnoga društva iz svih krajeva RH s ciljem upoznavanja s položajem, izazovima i preprekama s kojima se udruge i njihovi članovi svakodnevno susreću u svojim sredinama te radi jačanja njihovih kapaciteta za zaštitu prava OSI. Dalje u tekstu izdvajamo neke od aktivnosti ove vrste.

U Zagrebu je 15. ožujka 2024. godine održan posjet i sastanak pravobranitelja s vodstvom **Saveza društava multiple skleroze Hrvatske.** Tijekom sastanka razgovaralo se o problemima s kojima se suočavaju osobe s multiplom sklerozom i potencijalnim rješenjima kao i budućim suradnjama. Savez je organizacija koja u svom članstvu ima 21 županijsku udrugu članicu te time pokrivaju područje cijele Republike Hrvatske. Zajedničkim naporima poboljšavaju kvalitetu života osoba oboljelih od multiple skleroze, te provode programe i projekte kojima promiču bolje prakse i politike, grade partnerstva u lokalnim zajednicama, civilnom društvu, državnim institucijama, kao i privatnom sektoru, pružaju informacije i daju podršku svim osobama čiji su životi zahvaćeni MS-om.

Na poziv i u organizaciji **Društva multiple skleroze Varaždinske županije** u Varaždinu, 18. lipnja 2024. godine, održan je susret pravobranitelja s osobama s invaliditetom i predstavnicima udruga s područja Varaždinske županije. Pravobranitelj je odgovarao na pitanja okupljenih o izazovima s kojima se susreću OSI u ostvarivanju svojih prava. Najveći dio pitanja odnosio se na ostvarivanje prava iz značajnih i dugo očekivanih zakonskih propisa donesenih tijekom 2023. godine, konkretno Zakona o inkluzivnom dodatku, Zakona o osobnoj asistenciji i Zakona o povlasticama u prometu. Pozivu organizatora su se odazvali i predstavnici Upravnog odjela za zdravstvo, socijalnu skrb, civilno društvo i hrvatske branitelje Varaždinske županije Upravnog odjela za društvene djelatnosti Grada Varaždina.

POSI je tijekom 2024. godine zajedno s Agencijom za mobilnost i programe EU-a i Erasmus ambasadorom za uključivanje i raznolikost dr. sc. Tihomirom Žiljakom organizirao **predstavljanja mogućnosti programa Erasmus+ za udruge, saveze i organizacije osoba s invaliditetom.** Tim povodom su održana predstavljanja online za cijelu RH (16. prosinca), uživo u Splitu (20. studenoga), uživo u Osijeku (23. listopada), uživo u Rijeci (14. listopada) i uživo u Zagrebu (7. listopada), na kojima je sudjelovalo ukupno 209 sudionika iz 165 različitih organizacija, saveza, udruga i inicijativa s područja cijele Republike Hrvatske.

Područni ured POSI Rijeka inicirao je održavanje sastanaka s udrugama OSI i DTUR koje djeluju na području kvarnerskih otoka te su tako održani sastanci s **predstavnicima i članovima Udruge roditelja djece s teškoćama u razvoju „Ruka u ruci“ iz Malog Lošinja, Udruge osoba s invaliditetom „Izvor“ koja djeluje na području Malog i Velog Lošinja te otoka Cresa i Udruge invalida kvarnerskih otoka iz Općine Punat na Krku koja okuplja članove sa svih kvarnerskih otoka.** Ovim sastancima osnažila se međusobna suradnja i približila institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom članovima udruga koje se ujedno informiralo o njihovim pravima i potaknulo u provođenju njihovih aktivnosti. Udruge su sastanke iskoristile za upozoravanje na izazove s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom na području

kvarnerskih otoka, istaknuvši prepreke u izgrađenom okruženju (javne površine, objekti javne namjene), nepropisno parkiranje na parkirališnim mjestima označenima za vozila OSI, otežano ostvarivanje prava i usluga iz sustava socijalne skrbi te problematiku socijalnog stanovanja. Posebno je naglašen nedostatak izvaninstitucionalnih usluga u zajednici uz isticanje potrebe za jačom podrškom JLS svih kvarnerskih otoka i ostalih relevantnih aktera s ciljem unaprjeđivanja položaja OSI na otocima. Sastanci su također poslužili i za individualne konzultacije i savjetovanja OSI i roditelja DTUR u odnosu na prepreke s kojima se suočavaju tijekom postupaka priznavanja prava i usluga u različitim sustavima.

Udruge s područja Slavonije, Baranje i Srijema iskazale su tijekom 2024. godine povećani interes za održavanjem zajedničkih edukativnih radionica za svoje članove, djelatnike i volontere. Navedeno je posljedica dinamičnog razdoblja u smislu značajnih izmjena normativnog okvira kojim su uređeni uvjeti i način ostvarivanja prava na temelju invaliditeta, a samim time i brojne dvojbe, nedoumice ali i strahovi udruga i njihovih članova. Stoga, Područni ured POSI Osijek je tijekom 2024. godine intenzivirao obilaske lokalnih udruga te su se kroz radne sastanke, edukativne radionice i savjetovanja s članovima, volonterima i djelatnicima udruga pružale korisne informacije i savjeti te razmijenila iskustva važna za uspješnije ostvarivanje i zaštitu prava osoba s invaliditetom. Osim obilazaka i brojnih sastanaka s udrugama iz svih pet županija s područja Slavonije, Baranje i Srijema, izdvajamo edukativne radionice koje su u nekoliko navrata organizirane zajednički s **Društvom multiple skleroze Požeško-slavonske županije, osječkom podružnicom Hrvatske udruge leukemija i limfomi, LIONS klubom GEA Osijek, Udrugom PSIHOS, Centrom za podršku i razvoj civilnog društva „DELFIN“ i Udrugom slijepih Pakrac-Lipik.** Tijekom ovih radionica predstavljen je djelokrug i način rada POSI te uloga u zaštiti prava OSI te su sudionicima detaljno pojašnjeni uvjeti i način ostvarivanja prava i usluga iz sustava socijalne skrbi (npr. inkluzivni dodatak, osobna asistencija, status roditelja njegovatelja ili njegovatelja i dr.), pojašnjene su promjene vezane za ostvarivanje prava i povlastica u prometu (npr. parkirališna karta, oslobođenje plaćanja cestarine i sl.), kao i mogućnosti koje imaju u slučajevima kada ne ostvare pravo koje su tražili. Također, kroz primjere iz prakse osobe s invaliditetom dobile su savjete o tome kako ostvariti pravo na razumnu prilagodbu radnog mjesta, uvjeta i organizacije rada, kako osigurati pristupačnost javnih površina i objekata u svojoj sredini te brojne druge korisne informacije pomoću kojih će moći uspješnije ostvariti svoja prava i zaštititi se od diskriminacije na temelju invaliditeta. Ujedno, ovaj oblik suradnje omogućio je udrugama da predstave svoje aktivnosti i ukažu na izazove i prepreke s kojima se susreću u svom djelovanju, kao i na probleme s kojima se susreću njihovi članovi u svakodnevnom životu i radu.

Područni ured POSI Split održao je tijekom 2024. godine niz sastanaka i telefonskih konzultacija s predstavnicima i članovima udruga s područja Dalmacije, sve s ciljem jačanja suradnje i poboljšanja kvalitete života OSI u lokalnoj zajednici. Izdvajamo stručno-zagovarački sastanak koji se 13. studenoga 2024. godine održao u Vodicama, na temu „Moj izbor-tvoj izbor“. Imaju li osobe s invaliditetom iste (ne)mogućnosti u sustavu socijalnih usluga“, koji je organizirao **Centar za inkluziju Šibenik**. Na navedenom stručnom skupu donijet je niz bitnih zaključaka i smjernica za unaprjeđenje sustava socijalne skrbi, usluga i prava, namijenjenih osobama s intelektualnim teškoćama.

Zaključak i preporuke:

Kontinuirana komunikacija i opisana suradnja Pravobranitelja za osobe s invaliditetom s organizacijama civilnog društva omogućila je stjecanje saznanja i iskustava kojima se i u protekloj godini potvrdilo kako je uključivanje osoba s invaliditetom u procese donošenja odluka ključno za stvaranje inkluzivnog društva i okruženja bez prepreka koje osobe s invaliditetom stavljaju u neravnopravan položaj u odnosu na ostale građane. Poznavanje društvenih, ekonomskih i komunikacijskih prepreka, kao i prepreka u izgrađenom okruženju, ali i iskustveno znanje na temelju kojega osobe s invaliditetom mogu ponuditi kreativna rješenja za svladavanje tih prepreka - razlozi su zbog kojih nositelji vlasti na svim razinama, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj - trebaju i moraju predstavnike osoba s invaliditetom uključiti u procese donošenja strateških dokumenata, donošenja nacionalnih propisa ili općih akata na regionalnoj i lokalnoj razini, ali i prilikom osmišljavanja različitih projekata ili usvajanja poticajnih mjera

u bilo kojem životnom području. Društveno uključivo i sudioničko odlučivanje osoba s invaliditetom u svim pitanjima od njihova interesa osnovni je preduvjet za razvoj politika koje će postaviti detaljan i jasan okvir prioriteta i intervencija usmjerenih na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, a participativnom politikom uvažavanja prijedloga osoba s invaliditetom doprinosi se zaštiti ljudskih prava i suzbijanju diskriminacije.

Slijedom navedenog preporuke su:

1. Donositeljima odluka na nacionalnoj razini preporučamo da prilikom donošenja te izmjena i dopuna propisa i poticajnih mjera, ali i prilikom izrade strateških dokumenata, te osmišljavanja i provedbe projekata, budu otvoreniji prema prijedlozima koje iznose predstavnici osoba s invaliditetom (savezi, udruge, inicijative), jer neposredan uvid i iskustvo osoba s invaliditetom mogu osigurati da mjere i odluke budu usmjerene na njihove stvarne potrebe, te da rezultati budu učinkoviti i inkluzivni. Uvažavanje njihovih prijedloga doprinosi većoj pravednosti i ravnopravnosti u društvu, čime se povećava kvaliteta života svih građana.

2. Nositeljima lokalnih i regionalnih vlasti preporučujemo da svoju vrlo često samo deklarativnu opredijeljenost za prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju prenesu u konkretne postupke kojima će izjednačiti mogućnosti za osobe s invaliditetom koje žive na njihovu području. Kao prvi korak kojim bi se iskazalo stvarno uvažavanje osoba s invaliditetom kao ravnopravnih građana, preporučujemo otvoreniju komunikaciju i suradnju s udrugama, te njihovo prihvaćanje kao partnera koji će pomoći u identificiranju izazova koji otežavaju svakodnevicu osoba s invaliditetom, ali i u rješavanju istih u svakoj pojedinoj sredini. Naglašavamo kako se suradnja s lokalnim udrugama ne treba ograničiti samo na (su)financiranje projekata – što je vrlo često jedini oblik suradnje nositelja vlasti i organizacija civilnog društva – nego i na aktivna partnerstva koja će dovesti do mjera i aktivnosti kojima će se poboljšati kvaliteta života osoba s invaliditetom u pojedinoj lokalnoj sredini, ali i kroz koje će se osigurati kontinuitet djelovanja i opstojnost udruga u razdobljima između pojedinih projekata putem kojih se u pravilu financiraju.

3. U odnosu na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, ponavljamo preporuku za osnivanjem i osiguranjem potrebnih preduvjeta za rad savjetodavnog/radnog tijela (npr. Povjerenstva za osobe s invaliditetom) putem kojeg će se omogućiti sudjelovanje predstavnika OSI i DTUR u procesima donošenja odluka važnih za građane pojedine lokalne sredine. Osim osnivanjem povjerenstva, sudjelovanje osoba s invaliditetom može se omogućiti i većom transparentnošću te osiguranjem pristupa osoba s invaliditetom relevantnim podatcima i informacijama te javnim raspravama i svim onim događanjima koja prethode donošenju pojedinih odluka.

4. Organizacijama civilnog društva preporučujemo još aktivniji angažman kroz zagovaranje prava osoba s invaliditetom i sudjelovanje u javnim raspravama i drugim oblicima participativnog odlučivanja te iznošenje konkretnih prijedloga usmjerenih na stvaranje pravednijeg normativnog okvira i životnog okruženja za osobe s invaliditetom. Uzimajući u obzir brojne izazove s kojima se organizacije civilnog društva susreću u svom radu, preporučujemo koristiti sve raspoložive izvore potpore (npr. financijski i/ili obrazovni programi) kojima će osigurati svoju održivost i jačati kapacitete svojih članova, ali i djelatnika i volontera koji rade s osobama s invaliditetom.

5. Zaključno, kao i prethodnih godina, preporučujemo osmišljavanje primjerenog i primjenjivog modela kojim će se omogućiti sustavno financiranje organizacija civilnog društva koje okupljaju osobe s invaliditetom i roditelje djece s teškoćama u razvoju, u svrhu očuvanja i razvoja njihove zagovaračke uloge te općenito uloge koju imaju u podizanju kvalitete života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Sudjelovanje u aktivnostima i događanjima

Sudjelovanja na brojnim aktivnostima i događanjima koja su organizirale udruge osoba s invaliditetom bio je i tijekom 2024. godine važan oblik suradnje POSI i organizacija civilnog društva, stoga u nastavku teksta izdvajamo neka od tih događanja.

U Hotelu Hilton Rijeka Costabella, 19. prosinca 2024. godine riječka udruga **Društvo za istraživanje i potporu (DiP)** obilježila je 10 godina rada. Svečanosti obilježavanja 10 godina rada prisustvovala je i suradnica pravobranitelja koja je primila zahvalnicu u ime Pravobranitelja za doprinos u radu Društva za istraživanje i potporu (DiP).

Dana 6. prosinca 2024. godine svečano je predstavljena novopostavljena Komunikacijska ploča ispred glavne zgrade novog bolničkog kompleksa Kliničkog bolničkog centra Rijeka, Bolnice „Žena i dijete“ na Sušaku. Tom prigodom je istaknuto kako je **Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka** od Ministarstva zdravstva dobila financiranje trogodišnjeg programa „I ja želim reći gdje me boli“ kroz koji se zajedno s Kliničkim bolničkim centrom Rijeka radi na implementaciji komunikacijske knjižnice u zdravstveni sustav Kliničkog bolničkog centra Rijeka.

Udruga obitelji djece s autizmom "DAR" 5. prosinca 2024. godine u prostorima Stare pekare u Osijeku je obilježila osamnaestu godinu rada. Na obilježavanju je sudjelovala savjetnica pravobranitelja.

U organizaciji **Udruge Liberato** u Splitu je 3. prosinca 2024. godine održana LiberatoTalk konferencija na Odjelu za stručne studije Sveučilišta u Splitu. Tema konferencije je bila „Sinergija inkluzije: prava, tehnologija i mentalno zdravlje“, a na konferenciji je sudjelovala savjetnica pravobranitelja.

U Novalji je od 8. do 10. studenoga 2024. godine održan **Radni vikend Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (HUPT)** kojim je ujedno obilježeno 25 godina postojanja i rada HUPT-a. Uz sjećanje na nezaboravnu Mandu Knežević, članice i članovi pristigli iz svih dijelova Hrvatske, ali i gosti iz Slovenije, Srbije i Crne Gore, imali su prilike slušati izlaganje pravobranitelja o oblicima podrške institucije POSI organizacijama civilnog društva, izlaganje o vrstama potpora Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva, bivša pravobraniteljica Anka Slonjšak govorila je o početcima HUPT-a, predstavljeno je korištenje robotike u rehabilitacijske svrhe i rad Spinalnog centra u Varaždinskim Toplicama, prezentiran je rad Zajednice spinalno ozlijeđenih, a motivacijske poruke prenio je bodybuilder u kolicima iz Crne Gore. Radni vikend nastavljen je osvrtom predsjednika HUPT-a Bojana Hajdina o 25 godina djelovanja i do sada 21 održanom Radnom vikendu, izlaganjima predstavnika iz Slovenije i Srbije, te radionicom o izazovima i preporukama za ključna pitanja osoba sa spinalnom ozljedom u Republici Hrvatskoj.

Centar za podršku i razvoj civilnog društva „DELFIN“ i Udruga slijepih Pakrac-Lipik organizirali su 4. studenog 2024. godine u prostorijama Hrvatskog zavoda za socijalni rad, Područnog ureda Požega, edukaciju za djelatnike ustanova, institucija i udruga koje rade s osobama s invaliditetom. U sklopu edukacije naziva „Osobe s invaliditetom – žrtve nasilja u sudskim procesima“, savjetnik pravobranitelja vodio je radionicu na temu „Komunikacija s osobama s invaliditetom“.

Dana 13. studenoga 2024. godine u hotelu Park Plaza Histria u Puli održan je 18. simpozij Društva distrofičara Istre pod nazivom „Napredak u liječenju i podršci osobama s invaliditetom“. Navedenom prilikom svečano se obilježilo i **50 godina rada i djelovanja udruge Društva distrofičara Istre.** Konferenciji te svečanosti prisustvovao je pravobranitelj i savjetnica pravobranitelja.

U Splitu se od 22. do 25. listopada 2024. godine održala 35. FICE International konferencija na temu inovacija i kvalitete skrbi za djecu u alternativnim oblicima skrbi. Na poziv **Centra za sigurniji internet Split** na ovoj međunarodnoj konferenciji je sudjelovala savjetnica pravobranitelja.

Udruga UNUO iz Zagreba je u suradnji s partnerima, Udrugom Inkluzivna kuća Zvono i Udrugom za promicanje kreativnosti GEA, 20. listopada u Zagrebu, u sklopu drugog međunarodnog gastro natjecanja za osobe s invaliditetom – „CUPI`S SPOON“ 2024., održala Inkluzivni sajam ugostiteljstva i turizma „CUPI`S SPOON“ Family day! Ovom prilikom svi su posjetitelji mogli pogledati predstavljanja i radove organizacija i udruga OSI, te degustirati finger food zalogaje koje su pripremili nacionalni pobjednici iz 18 zemalja Europe. Među brojnim štandovima, postavljen je i štand POSI-a na kojem su predstavljene publikacije i druga literatura, a građani su se kod savjetnice pravobranitelja za opće poslove mogli informirati o načinu prijave povrede prava s osnove invaliditeta. Događaj je kao dio

projekta sufinanciran od strane Ministarstva turizma i sporta. U sklopu sajma održano je i GRAND FINALE najboljih koji su se kroz prednatjecanja i polufinalne dane plasirali u ovo GRAND FINALE.

Društvo multiple skleroze Požeško-slavonske županije organiziralo je u sklopu projekta „DOBRO JE ZNATI“ edukativnu radionicu za OSI i predstavnike lokalnih udruga, ustanova i institucija. Radionica je održana 17. listopada 2024. godine u Pakracu, a jedno od predavanja održao je i savjetnik pravobranitelja.

Udruga osoba s invaliditetom Slavonski Brod „Loco-Moto“ svečano je obilježila 40 godina rada i djelovanja dana 11. listopada 2024. godine u prostorima svečane dvorane Bukovlje, a na obilježavanju je sudjelovala savjetnica pravobranitelja.

Društvo multiple skleroze Požeško-slavonske županije organiziralo je u sklopu projekta "Edukacija i informiranost = rezultat i osnaženost" edukativnu radionicu za osobe s invaliditetom i predstavnike lokalnih udruga, ustanova i institucija. Radionica je održana u sklopu obilježavanja Nacionalnog dana oboljelih od multiple-skleroze 26. rujna 2024. godine u Pleternici, a jedno od predavanja održao je savjetnik pravobranitelja.

Dana 4. rujna 2024. godine u riječkoj Gradskoj vijećnici svečano je obilježena 65. obljetnica osnivanja **Udruge osoba s intelektualnim teškoćama Srce Rijeka** i promovirana knjiga “Mi!”, autora Maura Lacovicha, a svečanosti je u ime POSI prisustvovala savjetnica pravobranitelja.

Udruga osoba s invaliditetom Grada Požege i Županije Požeško-slavonske organizirala je 2. rujna 2024. godine tradicionalno godišnje druženje članova, a na događanju je u ime POSI sudjelovao savjetnik pravobranitelja.

Zainteresiranoj javnosti 26. lipnja 2024. godine održana je prezentacija projekta „Pametna udruga – pokretač promjena u zajednici“, financiranog iz Europskog socijalnog fonda, čiji je nositelj **Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka u partnerstvu s Centrom za rehabilitaciju Rijeka i Udrugom za sindrom Down – Rijeka 21.**

U Bjelovaru je 14. lipnja održan XVII. susret udruga osoba s invaliditetom Hrvatske „Bjelovar 2024“. Organizator susreta, **Udruga tjelesnih invalida Bjelovar,** ovom je prilikom u okviru prigodnog kulturno, zabavnog i sportskog programa održala i Dan otvorenih vrata udruge gdje su predstavili svoj rad i aktivnosti. Sportska natjecanja održana su u disciplinama viseća kuglana, pikado i igri nabaci krugove, a ovaj susret je bio izvrsna prilika za druženje i izmjenu iskustava članova udruga OSI iz cijele Hrvatske. Sudionike susreta uvodno su pozdravili predsjednik Udruge tjelesnih invalida Bjelovar, pomoćnik pročelnice Upravnog odbora za zdravstvo, demografiju i mlade Bjelovarsko-bilogorske županije i pravobranitelj, koji je susret i otvorio.

Klub studenata psihologije Filozofskog fakulteta u Osijeku Psihos, organizirao je za svoje članove, ali i zainteresirane studente s drugih fakulteta, predavanja na temu „Zapošljavanje osoba s invaliditetom“. Predavanja su održana 23. travnja 2024. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku, uz mogućnost praćenja putem online platforme, a jedno od izlaganja održao je savjetnik pravobranitelja.

Hrvatski savez udruga osoba s tjelesnim invaliditetom (HSUTI) u okviru provedbe prve godine trogodišnjeg programa pod nazivom ”Podrška prava – inkluziju olakšava“, koji se provodi uz financijsku podršku MROSP-a, održao je u Zagrebu 15. travnja 2024. godine Konferenciju za voditelje udruga osoba s invaliditetom. Na konferenciji je sudjelovao pravobranitelj.

Nastavno na obilježavanje Svjetskog dana svjesnosti o autizmu, 5. travnja 2024. godine u Gradskoj vijećnici Grada Rijeke, u organizaciji **Udruge za skrb autističnih osoba Rijeka** održan je okrugli stol na temu „Potpomognuta komunikacija u praksi“. Okrugli stol je bio prepoznat kao prilika za promišljanje o metodama i praksama potpomognute komunikacije te njenom utjecaju na društvenu inkluziju. Na okruglom stolu sudjelovala je savjetnica Pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

U prostorijama **Udruge roditelja djece s teškoćama u razvoju Vukovarski leptirići** 21. ožujka 2024. godine svečano su otvorena tri kabineta za provođenje usluga psihosocijalne podrške koja su dodatno

proširena, adaptirana i opremljena. Navedenoj svečanosti u ime POSI je prisustvovala savjetnica pravobranitelja.

Hrvatska udruga leukemija i limfomi – podružnica Osijek organizirala je za svoje članove i volontere, ali i članove partnerskih udruga te ostale zainteresirane osobe s invaliditetom, edukativnu radionicu na temu „Institucija POSI i prava OSI u Republici Hrvatskoj“. Radionica je održana 20. ožujka 2024. godine u prostorijama gradske četvrti Gornji grad u Osijeku, a vodio ju je savjetnik pravobranitelja.

Dana 29. siječnja 2024. godine, u Rijeci, u organizaciji **Društva za istraživanje i potporu (DiP)** održana je javna tribina na temu Pravo na rad i zapošljavanje osoba s invaliditetom – gdje smo i kako dalje?, pod nazivom ŽELIM RADITI!. Na javnoj tribini predstavljena je i nova publikacija Udruge „Želim raditi! – pravo na rad osoba s invaliditetom“ koja je osmišljena kao podrška poslodavcima i osobama s invaliditetom pri zapošljavanju osoba s invaliditetom. Na javnoj tribini sudjelovala je u ime POSI savjetnica pravobranitelja.

Organizacije civilnog društva, savezi, udruge i inicijative, s kojima su ostvareni različiti oblici suradnje tijekom 2024. godine

Bjelovarsko-bilogorska županija

Udruga tjelesnih invalida Bjelovar

Brodsko-Posavska županija

Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije i Udruga osoba s invaliditetom Slavonski Brod „Loco-Moto“

Dubrovačko-neretvanska županija

Udruga "Poseban prijatelj", Dubrovnik

Grad Zagreb

Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH, Hrvatski savez gluhih i nagluhih (HSGN), Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara HUPT, Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO), Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama (OSIT), Hrvatski savez slijepih, Hrvatski savez udruga za mlade i studente s invaliditetom SUMSI, Savez društava multiple skleroze Hrvatske (SDMSH), Centar UP2DATE, Kazalište slijepih i slabovidnih „Novi život“, Udruga najosjetljivijih u osposobljavanju UNUO, Saveza udruga za autizam Hrvatske (SUZAH), Savez društava distrofičara Hrvatske - SDDH, Udruga invalida rada Zagreba, Hrvatski para taekwondo savez, Hrvatski pravni centar (HPC), Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID), Udruga OZANA, Centar za potporu i inkluziju u zajednici, Hrvatski savez udruga invalida rada (HSUIR), Hrvatski savez gluhoslijepih osoba "Dodir", Hrvatski savez udruga osoba s tjelesnim invaliditetom (HSUTI), Kazališna udruga „MIST“, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj (HRPSOR), Udruge osoba s amputacijom udova Grada Zagreba i Zagrebačke županije (UAZ), Udruga za autizam Zagreb (UAZ), Udruge Krijesnica, Zaklada SOLIDARNA, Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet – HUŠPVM, Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, Udruga RODA - Roditelji u akciji, Društvo tjelesnih invalida, Društvo distrofičara Zagreb, Udruga za sindrom Down - Zagreb, Hrvatska zajednica za Down sindrom, Centar za razvoj vrijednosti, Hrvatski sportski savez gluhih (HSSG), Udruga za samozastupanje, Ženska soba, Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, Centar za edukaciju i savjetovanje Sunce, Hrvatska komora socijalnih pedagoga, Hrvatska komora edukacijskih rehabilitatora, Udruga Kurziv, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo i Forum mladih psihijatara

Istarska županija

Društvo distrofičara Istre (DDI), Društvo multiple skleroze Istarske županije, Društvo osoba s tjelesnim invaliditetom južne Istre (DOSTI), Udruga Zelena Istra i Udruga Liga protiv raka Pula

Krapinsko-zagorska

Društva multiple skleroze Krapinsko-zagorske županije

Osječko-baranjska županija

Udruga paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije, Društvo multiple skleroze Osječko-baranjske županije, Športska udruga slijepih „Svjetlost“ Osijek, Hrvatska udruga leukemija i limfomi – podružnica Osijek, Centar za poduzetništvo - za razvoj i promoviranje poduzetničkog ponašanja, Zajednica osječkog sporta, Športska zajednica Osječko-baranjske županije, Osijek - LIONS klub GEA, Klub studenata psihologije Filozofskog fakulteta u Osijeku ''Psihos'', Inkluzivna kuća Zvono, Udruga osoba s invaliditetom ''MI'' Valpovo, Udruge obitelji djece s autizmom „DAR“, Paraplivački klub Delfin Osijek, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava - Osijek, Hrvatski Crveni križ Gradsko društvo Crvenog križa Osijek, Hrvatski parakarate savez, Udruga za Down sindrom Osječko-baranjske županije i grada Osijeka, DKolektiv - organizacija za društveni razvoj, Udruga slijepih Osječko-baranjske županije, Udruga hrvatskih vojnih invalida Domovinskog rata Baranje, Udruga 100%-tnih hrvatskih ratnih invalida I. skupine, Udruga gluhoslijepih osoba grada Osijeka i Osječko-baranjske županije, Udruga gluhih i nagluhih Osijek i Karate klub ''HVIDRA'' Osijek

Požeško-slavonska županija

Udruga osoba s invaliditetom grada Požege i županije Požeško-slavonske, Društvo multiple skleroze Požeško-slavonske županije, Centar za podršku i razvoj civilnog društva „DELFIN“, Udruga slijepih Pakrac-Lipik, Udruga slijepih Šestočka i Udruga za razvoj kreativnih radionica i kvalitete življenja osoba s invaliditetom Republike Hrvatske

Primorsko-goranska županija

Društvo za istraživanje i potporu (DiP), Udruga Filmaktiv, Udruga gluhih i nagluhih Primorsko-goranske županije, Udruga slijepih Primorsko-goranske županije, Udruga invalida kvarnerskih otoka, Udruga osoba s invaliditetom „Izvor“, Mali Lošinj, Udruga roditelja djece s teškoćama u razvoju „Ruka u ruci“, Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka, Udruga Djeca susreću umjetnost, Udruga Srce za nju, Udruga osoba s intelektualnim teškoćama SRCE, Rijeka, Udruga osoba s mišićnom distrofijom Primorsko-goranske županije, Udruga za sindrom Down-Rijeka 21, Udruga UZOR Rijeka i Udruga Spirit

Sisačko-moslavačka županija

Udruga osoba s invaliditetom distrofije, cerebralne i dječje paralize i osoba s ostalim tjelesnim invaliditetom grada Siska

Splitsko-dalmatinska županija

Udruga Liberato, UOSI Imotski - Udruga osoba s invaliditetom Imotski, GI "POMOZIMO DJECI S INVALIDITETOM", Centar za sigurni internet Split i Koordinacija za ljudska prava Županije Splitsko dalmatinske

Šibensko-kninska županija

Centar za socijalnu inkluziju Šibenik

Varaždinska županija

Društvo multiple skleroze Varaždinske županije

Virovitičko-podravska županija

Udruga osoba s intelektualnim teškoćama "Jaglac" Orahovica i Udruga za Down sindrom Virovitičko-podravske županije

Vukovarsko-srijemska županija

Društvo multiple skleroze Vukovarsko-srijemske županije, Udruga za osobe s intelektualnim oštećenjem ''Golubica'' Vukovar, Udruga slijepih Vukovarsko-srijemske županije, Udruga djece s poteškoćama u razvoju Vukovarski leptirići, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, Udruga osoba s invaliditetom ''VUKA'' Vukovar i Udruga za pomoć i podršku roditeljima djece s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima Tko se boji sutra još?-Vukovar

Zagrebačka županija

Udruga djece s teškoćama u razvoju, osoba s invaliditetom i njihovih obitelji Srce, Sveti Ivan Zelina

Međunarodne organizacije

Europski forum osoba s invaliditetom (EDF)
Europska mreža tijela za jednakost (Equinet)
Europska mreža nezavisnih nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI)
Europska agencija za posebne obrazovne potrebe i inkluzivno obrazovanje (EASNIE)
Europska mreža za stručno osposobljavanje u pravosuđu (EJTN)

2.26. USKLAĐENOSTI S KONVENCIJOM O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM TIJEKOM KORIŠTENJA FONDOVA EU-A

U ovom poglavlju donosimo pregled aktivnosti Pravobranitelja za osobe s invaliditetom na području praćenja usklađenosti s KPOSI tijekom korištenja fondova EU-a. KPOSI i Povelja o temeljnim pravima EU-a su dio horizontalnih načela koja se trebaju primjenjivati u svim fazama korištenja sredstava iz fondova EU-a. Oni više nisu *ex ante* uvjeti, već trebaju važiti u svim fazama provedbe. Nacionalna tijela za ljudska prava se u skladu sa svojim kapacitetima uključuju u sve faze, od programiranja, preko provedbe do evaluacije programa.

Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA) provela je istraživanje o ulozi nacionalnih tijela s ovlastima za ljudska prava u procjeni horizontalnih uvjeta i usklađenosti fondova EU s Poveljom EU i KPOSI. Istraživanje se temeljilo na stavovima i iskustvima sadašnjih i bivših dužnosnika EU-a, nacionalnih službenika koji rade na EU fondovima, kao i civilnog društva i akademske zajednice. S obzirom na angažmane POSI-a u radu i praćenju odbora za praćenje i druge aktivnosti vezano za EU fondove, uključili smo se I u ovo istraživanje. Projektom se željelo podržati razvoj kapaciteta nacionalnih aktera da ispune zahtjeve Uredbe o zajedničkim odredbama o EU fondovima (EU 2021/1060) putem pristupa koji se temelji na pravima. Projekt je ispitao aspekte temeljnih prava u ciklusu financiranja, usredotočujući se na ulogu neovisnih tijela s ovlastima za ljudska prava/jednakost kako bi se radilo na razvoju aktivnosti izgradnje kapaciteta za takva tijela. Istraživanjem su se također prikupile relevantne informacije kako bi se Europskoj komisiji pružili inputi o provedbi „omogućavajućih uvjeta" u vezi s Poveljom EU o temeljnim pravima kako je navedeno u Uredbi o zajedničkim odredbama. Rezultati ovog istraživanja objavljeni su kao nacionalne studije članica FRANET mreže, kao komparativna analiza i u obliku kompilacije obećavajućih praksi praćenja temeljnih prava u korištenju fondova EU. Izvješće se može pronaći na poveznici: https://fra.europa.eu/en/publication/2023/eu-funds#:~:text=National%20Human%20Rights%20Institutions%20(NHRIs,'A%2Dstatus'%20institution .

Jedan od zaključaka navedenog istraživanja je bio da pravobraniteljske institucije nemaju kapaciteta biti uključene u sve faze EU fondova od programiranja, implementacije, praćenja i evaluacije te da bi ih se trebalo dodatno kapacitirati za te uloge. Ukoliko horizontalni omogućavajući uvjeti nisu ispunjeni, EK neće isplatiti sredstva. Navodi o neodgovarajućem trošenju sredstava koja su protivna Povelji o temeljnim pravima u području prava osoba s invaliditetom odnose se na korištenje sredstava za gradnju ili obnavljanje ustanova za smještaj i neosiguravanje pristupačnosti. Iako nacionalna tijela za ljudska prava sudjeluju u radu odbora za praćenje, to sudjelovanje nije smisleno zbog tehničke prirode

rada u odborima. Jedan od zaključaka je da je mehanizam za pritužbe nedovoljno neovisan i nema znanja o temeljnim pravima, a odgovori EK ovise o stajalištu o pojedinim pitanjima. Nezavisna tijela za ljudska prava bi mogla savjetovati države članice o uvrštavanju temeljnih prava u kriterije za izbor projekata koji će se financirati iz fondova.

Pri Radnoj grupi za prava osoba s invaliditetom Europske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava u kojoj Pravobranitelj za osobe s invaliditetom sudjeluje kao promatrač, organiziran je webinar o iskustvima nezavisnih tijela za ljudska prava u praćenju usklađenosti s KPOSI u korištenju fondova EU-a. Predstavnica ombudsmana Latvije prezentirala je slučaj u kojem studentski dom izgrađen sredstvima fondova EU-a nije imao pristupačne više etaže izgrađene građevine. Na tu nepravilnost upozorili su EK, Europskog ombudsmana i povjerenicu za ravnopravnost, ali nisu dobili zadovoljavajuće odgovore. Predstavnica poljskog ombudsmana govorila je o korištenju sredstava suprotno temeljnim pravima i KPOSI u Poljskoj gdje se u krugu ustanova planira gradnja stambenih jedinica, kao i financira gradnja posebnih škola. Upozorila je i na diskriminaciju osoba s invaliditetom kojima nisu dostupni svi sadržaji zabavnih parkova čija je izgradnja financirana sredsvima iz EU fondova.

Djelotvorna primjena Povelje EU-a o temeljnim pravima i Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom u EU fondovima, Kontrolne liste u provedbi EU fondova

POSI se uključio u postupak izrade i donošenje Kontrolne liste u provedbi EU fondova. Kontrolne liste je uz konzultacije sa svim važnim akterima, donijelo Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU-a. Smatramo da će taj dokument uvelike doprinijeti daljnjem poboljšanju provedbe KPOSI kroz sredstva koja su na raspolaganju u fondovima EU-a. Međutim, objašnjenja, koja se većim dijelom oslanjaju na tekst KPOSI, bila su prilično općenita pa smo smatrali da možda neće biti dovoljno jasna osobama koje rade na pripremi natječaja pa tako ni prijaviteljima. Stoga smo predložili na razmatranje primjedbi koje smo dali po područjima na temelju uvida u raskoraku između KPOSI i prakse ostvarivanja prava djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom stečenih u radu POSI, posebice saznanja o neposrednim i konkretnim potrebama koje bi znatno unaprijedile kvalitetu njihova života i doprinijela većoj razini ostvarivanja prava, a ovise upravo o doznačivanju potrebnih financijskih sredstava. Neke od točaka su dio zakonskog minimuma kojeg su sve nadležne institucije, pružatelji usluga i drugi akteri dužni ispunjavati po sili zakona kao što je primjerice zabrana diskriminacije u postupcima zapošljavanja i na radu. Za ostalo predlažemo aktivnosti kojima bi se osiguralo ono za što postoji zakonska praznina ili je propisano zakonom, ali se u praksi ne provodi zbog nedostataka financijskih sredstava i nedovoljne osviještenosti. Do zaključenja izrade ovog izvješća nismo zaprimili informaciju jesu li prijedlozi prihvaćeni.

Sudjelovanje na sjednicama Odbora za praćenje i ostale aktivnosti

POSI je u svom radu u statusu promatrača bio član i pratio rad Odbora za praćenje Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. - 2020., Odbora za praćenje Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014. - 2020. i Odbora za praćenje provedbe Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. - 2020., a nastavljamo I u novom programskom razdoblju na isti način i u istom statusu pratiti rad Odbora za praćenje provedbe Programa Konkurentnost i kohezija 2021.-2027. i Integriranog teritorijalnog programa 2021.-2027., Odbora za praćenje Programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027. i Odbora za praćenje provedbe Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2023. - 2027. Također kao institucija sudjelujemo I u drugim aktivnostima vezanim uz programiranje i praćenje EU fondova.

U Dubrovniku (12. studenoga), Splitu (9. prosinca) i Rijeci (20. prosinca) u organizaciji Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije održane su **radionice „Horizontalna načela u EU fondovima 2021.-2027.“** na kojima su sudjelovale savjetnice pravobranitelja s predstavljanjem teme “Prava osoba s invaliditetom - primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom s naglaskom na pristupačnost.” Osim navedene teme, na edukaciji je bilo riječi i o pristupačnom turizmu s primjerima iz prakse država članica EU, pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti te o održivom razvoju. Horizontalna načela u EU fondovima su uvjeti koji

omogućuju provedbu projekata Europske unije u razdoblju od 2021. do 2027 iz područja prava osoba s invaliditetom. Dio su Mjere za osposobljavanje osoblja tijela uključenih u kontrolu i upravljanje ESI fondovima na područjima mjerodavnih zakona i politika EU-a i RH o pravima OSI i praktične primjene KPOSI. Pristupačnost je jedno od načela koje je nužno poštovati, s ciljem uspješne provedbe projektnog prijedloga. Navedenom prilikom, sudionici su imali prilike upoznati se sa svim elementima pristupačnosti, razumnom prilagodbom, kao i primjerima dobre i loše prakse u odnosu na te važne teme, kao i sa drugim značajnim temama iz djelokruga rada POSI. Uz zaposlenike agencije koji rade na pripremi projekata za EU fondove, sudionici radionice su bili i predstavnici jedinica lokalnih samouprava, uključujući i otočke JLS-ove.

U Ministarstvu regionalnoga razvoja i fondova Europske unije 16. listopada 2024. godine održana je radionica **edukacije zaposlenika u europskim i investicijskim fondovima**. Na ovoj radionici pravobranitelj je održao izlaganje o pravnom okviru zaštite prava osoba s invaliditetom i primjeni KPOSI s brojnim konkretnim primjerima iz života i prakse o OSI. Ovom radionicom za više od trideset sudionika službenika Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstva poljoprivrede i Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva, nastavljen je višegodišnji angažman na edukaciji i podizanju svijesti zaposlenika koji rade u sustavu europskih strukturnih i investicijskih fondova. Vezano za primjenu KPOSI, sudionicima su posebno istaknute teme o izazovima koji se pojavljuju prilikom osiguravanja fizičke, komunikacijske i informacijske pristupačnosti, važnost ispunjavanja horizontalnih uvjeta u svim fazama korištenja sredstava za projekte financirane iz fondova Europske unije te praktični savjeti korisni za pripremu i organizaciju događanja.

Dana 14. ožujka savjetnica pravobranitelja održala je **edukaciju za više od 40 zaposlenika Središnje agencije za financiranje i ugovaranje programa i projekata Europske unije (SDURF)** o nediskriminaciji i pravima osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na pristupačnost. Agencija je izuzetno bitna u sustavu upravljanja EU fondovima jer se upravo u njihovoj nadležnosti obavlja pregled projektnih prijava za prijavitelje projekata iz javnog sektora. S obzirom na promjene u odnosu na prethodno razdoblje kao i fluktuaciju osoblja u agenciji, identificirana je potreba za edukacijom na području horizontalnih tema. Uz temu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prava osoba s invaliditetom, na ovoj dvodnevnoj edukaciji prof. Ljubomir Miščević govorio je o Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti i budućem Tehničkom propisu osiguranja pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Predstavnica Pučkog pravobranitelja o Povelji EU-a o temeljnim pravima iz perspektive institucije Pučkog pravobranitelja, dok su predstavnice Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Eurospke unije govorile o procjeni učinka načela ravnopravnosti spolova i načela nediskriminacije u kontekstu pregleda projektnih prijava.

2.27. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

2.27.1. Kultura

KPOSI u dijelu „Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i športu“, čl. 30., propisuje da se države potpisnice obvezuju na omogućavanje sudjelovanja OSI i DTUR u kulturnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Međutim, možemo reći da pravo sudjelovanja u kulturi na ravnopravnoj osnovi s drugima, u RH još uvijek nije niti ostvareno, a u biti niti zajamčeno osobama s invaliditetom. Pritom mislimo, ne samo na nepristupačnost kulturnih ustanova i kulturno-umjetničkih sadržaja osobama s invaliditetom kao posjetiteljima i promatračima, već i kroz aktivnosti poticanja kulturnog stvaralaštva, izravnog stvaranja umjetnosti od strane OSI kao protagonista, kroz proaktivni doprinos OSI kulturi i njezinom napretku. Inkluzija kao jedna od najviših vrijednosti našega društva važna je tema za područje kulture kroz prepoznavanje i osvještavanje barijera na koje OSI nailaze i koje ih isključuju iz iskustva kulture, a time posredno i društvenog života. Kultura i umjetnost na mnoge načine utječu na čovjeka, one nas izravno ili neizravno oblikuju, kulturu i umjetnost doživljavamo i proučavamo, potiču nas na promišljanje o različitim temama i razvijaju nove interese. Navedenim se stvaraju pozitivne osobne i društvene promjene koje moraju biti od utjecaja i na OSI kroz ravnopravno sudjelovanje u

kulturi. Uvjerenje je društva da OSI imaju pravo, ne samo na kvalitetnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu, svojevrsno poimanje preživljavanja, već i na zadovoljavajuću kvalitetu života. Promicanje toga uvjerenja znači i osiguravanje pristupačnosti kulturnih ustanova i kulturno-umjetničkih sadržaja osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, kao i njihovim obiteljima. Međutim, područje pristupačnosti kulture OSI nailazi na brojne izazove u primjeni. OSI i DTUR suočavaju se s fizičkim preprekama u pristupu kulturnim ustanovama, a sadržajne osjetilne i/ili kognitivne prepreke ograničavaju ili ometaju konzumaciju kulturnih sadržaja posjetitelja s kognitivnim, vidnim ili slušnim teškoćama. Jedna od najčešćih prepreka koja sprječava realizaciju svih prava OSI i DTUR jest neznanje što vodi k nenamjernom isključenju OSI i DTUR i iz područja kulture. Navedeno potvrđuje i primjer iz prakse Pravobranitelja za osobe s invaliditetom:

Primjer iz prakse: POSI je zaprimio pritužbe osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji kojima je ukazano na prepreke koje im otežavaju pristup Dječjem kazalištu Branka Mihaljevića u Osijeku. Građani koji su nam se obratili upozoravaju na nepropisno postavljenu rampu na samom ulazu u zgradu, odnosno na nagib rampe zbog kojega se osobe koje se kreću pomoću invalidskih kolica ne mogu njome kretati samostalno i sigurno. U jednoj od zaprimljenih pritužbi detaljno je opisano iskustvo OSI koja je s pratnjom željela prisustvovati koncertu koji se održavao u kazalištu: „*…iznosim Vam sljedeće iskustvo u dobroj namjeri da se otklone nedostatci… …u invalidskim kolicima smo došli do glavnog ulaza u kazalište s trga gdje se nalazi pristupna rampa koja nije po propisima… …10-tak metara dalje je rampa na ulazu u ljekarnu koja je po propisu… …Dakle, privatni objekt ima rampu u skladu s propisima, a javni objekt nema… …mjesta za prikladnu rampu ima… …Dvokrilna vrata na koju se ulazi s rampe su bila zaključana pa smo morali unutra zatražiti pomoć. Jedna gospođica je otključala vrata, međutim drugo krilo se nije moglo otvoriti, a kroz jedno krilo se s kolicima ne može proći, tako da smo morali ići na stražnji ulaz okolo zgrade. Pristup do navedenog sporednog ulaza nije prikladan za invalidska kolica sa nekoliko uzastopnih stepenica i pri tome u mraku jer je bilo oko 19h. Kada smo napokon ušli u kazalište, odnosno kafić u tom predprostoru, dalje smo trebali ući u samu dvoranu. Na jedinom ulazu (koliko mi je poznato, nisam vidio drugi) u dvoranu ima pristupna rampa međutim ista nije prikladna niti prema propisu (nagib, kratak podest). Naime odmah poslije rampe su vrata sa pragom tako da osoba koja gura kolica (u ovom slučaju sam to bio ja) kada se s kolicima treba prijeći preko tog praga od vrata, osoba se još nalazi na rampi i moram reći da mi nije bilo lako prijeći prag, već su mi morali pripomoći. Nije stvar u snazi već u neprikladnosti rampe koja je uz to još i glatka i samim tim i kliska… …svakako bih istaknuo da je prateće osoblje u kazalištu bilo susretljivo i spremno pomoći…*“ S obzirom na zaprimljenu pritužbu, POSI je kazalištu ukazao na antidiskriminacijske propise i normativni okvir kojim je propisana obveza osiguranja pristupačnosti, posebno ukazavši na pravo OSI na sudjelovanje u kulturnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima i na obvezu poduzimanja mjera koje će osigurati da OSI imaju pristup kulturnim materijalima u svim dostupnim oblicima, podrazumijevajući, između ostaloga i pristup mjestima kulturnih događanja ili usluga, kao što su kazališta, muzeji, kino dvorane, knjižnice i dr. S obzirom da se iz zaprimljenih pritužbi može zaključiti kako se postavljanjem rampi u Dječjem kazalištu po svemu sudeći željelo osigurati pristupačnost OSI, a u više navrata istaknuta je i dobra volja, kao i susretljivost zaposlenika kazališta koji su se trudili pomoći prilikom korištenja rampi koje su postavljene na ulazu i na prijelazima između pojedinih etaža, ukazano je na iskustva koja upozoravaju da se još uvijek često događa da unatoč namjeri vlasnika ili korisnika da se neki objekt, površina, sadržaj ili usluga učine pristupačnim OSI, određeni propusti u projektiranju, izboru materijala ili opreme, samoj izvedbi radova ili kasnijem načinu korištenja - dovode do toga da unatoč naizgled ispunjenoj obvezi osiguranja pristupačnosti, ostanu prepreke koje OSI onemogućavaju u samostalnom kretanju ili korištenju svih sadržaja unutar neke građevine. Stoga je Dječjem kazalištu preporučeno osmišljavanje i realizacija rješenja kojim će se u skladu s važećim propisima osigurati pristupačnost svih prostora i sadržaja kazališta. Ravnatelj kazališta izvijestio je kako će uvažiti preporuku te je ujedno zamolio za podršku POSI u iznalaženju primjerenog rješenja kojim će se ukloniti sve prepreke i osigurati pristupačnost svih prostora i sadržaja kazališta.

Uz arhitektonsku pristupačnost za osobe s tjelesnim oštećenjima, koja se odnosi na okoliš i prilaz nekoj kulturnoj ustanovi za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, treba imati u vidu i osiguravanje

pristupačnosti za OSI koje imaju senzorna oštećenja. Naime, vrlo često u svakodnevnom životu, pa tako i pri posjeti kulturnim ustanovama i događanjima svoje doživljaje temeljimo na prizorima i zvukovima koje čujemo i vidimo iz okoline. Osobama s oštećenjima vida i sluha potrebno je kulturni sadržaj učiniti senzorički pristupačnim što može uključivati audio deskripcije, taktilne eksponate, induktivnu petlju, Brailleovo pismo, znakovni jezik, titlove i dr. Osim navedenoga, od velikog je značaja i prezentiranje sadržaja na jednostavan način, pristupačnost informacija mrežne/web stranice, ali i educiranost osoblja o primjerenim načinima pružanja podrške i komunikacije s osobama različitih vrsta invaliditeta. Identificiranjem promjena koje su potrebne, kulturni prostori i sadržaji mogu se učiniti dostupnima svima, bez obzira na njihove nemogućnosti. Važno je u osiguranju pristupačnosti, fizičke i sadržajne, koristiti svojevrsne alate pomoću kojih se predmetna pristupačnost ostvaruje - alate u skladu s načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna. Važnost njihova korištenja dolazi do izražaja u osiguranju pristupačnosti usluga u kulturi koje se pružaju u građevinama starije gradnje, a koji su često kategorizirani i zaštićeni kao nepokretna kulturna dobra. Pristupačnost ne treba sagledavati kao dodatnom značajkom vrijednosti, već integriranom sastavnicom. Navedenim se smanjuju čimbenici utjecaja na nejednakost, isključenje i marginalizaciju OSI i DTUR u pristupu kulturnim ustanovama i kulturno-umjetničkim sadržajima te daje prioritet uključivanju i inkluziji.

Zahtjevi za osiguravanjem pristupačnosti kulturnih ustanova i kulturno-umjetničkih sadržaja izražavaju se kroz glas osoba s invaliditetom koji aktivno traže uključenost u kulturu i u društveni život zajednice u mjeri jednakoj svakoj drugoj osobi bez invaliditeta. Neosporno je da se pozitivne promjene događaju i u području inkluzivnih kulturnih praksi, promjene koje pokazuju da kultura mora biti iskustvo za sve, no nedostatak pristupačnosti još uvijek značajno obilježava RH u usporedbi s drugim europskim zemljama i predstavlja jasnu prepreku sudjelovanju u kulturi. Razlog izostanka sustavnih arhitektonskih promjena, informacijsko-komunikacijske i sadržajne pristupačnosti za OSI i DTUR treba tražiti i u financijskim mogućnostima. Naime, rad organizacija civilnog društva u području kulture, kao i kulturnih ustanova, temelji se najčešće na projektnom i natječajnom financiranju. Natječaji i projekti kojima se financiraju aktivnosti, programi i rad kulturnih ustanova i organizacija civilnog društva kojima se omogućava pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za OSI i DTUR privremenog su karaktera. Promjene u području kulture koje donose društvene promjene moraju biti sustavnog karaktera s trajnim ulaganjem u pristupačnost kulturnih ustanova, te sadržavati razvoj inkluzivnih i kulturnih sadržaja kako bi se stvorile stvarne prilike za sudjelovanje OSI i DTUR u kulturi. U suprotnome dobivamo fragmentirane ishode pristupačnosti u kulturi, kako u njezinom stvaranju, tako i u mogućnosti da u njoj osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju zaista uživaju.

Aktivnosti uklanjanja postojećih prepreka sudjelovanju osoba s invaliditetom u kulturi

Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine navodi kako je važan dio kvalitete života svakog građanina pristupačnost kulturnih sadržaja, ali i mogućnost vlastitog sudjelovanja u njegovome stvaranju. Sudjelovanje OSI u kulturnim sadržajima pridonosi raznolikosti društva, potiče njihove kreativne i umjetničke sposobnosti te ujedno senzibilizira javnost za umjetnički rad OSI. Integracija osoba s invaliditetom u društvo, poticanje i afirmiranje OSI kao stvaratelja kulture i korisnika kulturnih usluga jedna je od važnijih smjernica djelovanja i Ministarstva kulture i medija. Upravo potaknuti mjerama ranije Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine, Ministarstvo kulture i medija započelo je 2020. godine putem javnih poziva financirati programe udruga unutar kojih djeluju osobe s invaliditetom, ali i programe kulturnih institucija i ustanova, koji su namijenjeni povećanju dostupnosti umjetničkih sadržaja osobama s invaliditetom, edukaciji osoblja ili organizaciji umjetničkih sadržaja prilagođenih osobama s invaliditetom. Posebno se podupiru i investicijska ulaganja namijenjena uklanjanju arhitektonskih prepreka kako bi muzeji, galerije, kazališta i druge ustanove u kulturi bile dostupne osobama s invaliditetom. Ovom vrijednom inicijativom Ministarstva kulture i medija kontinuirano se kroz više različitih poziva provodi prilagodba kulturne infrastrukture za pristup osobama s invaliditetom i djeci i mladima s teškoćama u razvoju. Putem **Poziva za predlaganje programa koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja** u 2024. godini odobren je 31 projekt

organizacija civilnog društva, ukupne vrijednosti od 341.200 eura. Ovi projekti pridonose povećanju broja prilagođenih kulturnih sadržaja, uspostavljanju novih modela pristupa i dostupnosti kulture te poticanju suradnje između organizacija iz područja umjetnosti i kulture s organizacijama iz socijalnog sektora. Također, tijekom 2024. godine putem **Poziva za predlaganje javnih potreba u kulturi** odobreno je 38 programa namijenjenih osobama s invaliditetom i djeci i mladima s teškoćama u razvoju ukupne vrijednosti od 336.260 eura. Ministarstvo kulture i medija je u 2024. godini za 70 projekata izdvojilo i ukupno 1.350.411 eura na temelju **Poziva za predlaganje programa koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom i djeci i mladima s teškoćama u razvoju te zasebnim financiranjem Hrvatske knjižnice za slijepe,** koja se ne financira putem Poziva, već ima posebnu stavku u proračunu za redovnu i programsku djelatnost.

Posebna preporuka POSI-a upućena je ustanovama u kulturi na području Republike Hrvatske nakon objave Poziva za dostavu projektnih prijedloga „Inkluzivne usluge ustanova u kulturi“ Ministarstva kulture i medija koji se provodi u okviru Programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021. - 2027. Naime, POSI je ustanovama u kulturi uputio preporuku da navedeni Poziv uzmu u obzir kao jedan od načina financiranja aktivnosti, programa i/ili radionica iz svog djelokruga namijenjenih OSI i DTUR (npr. audio deskripcija, posjete, obilaske, predstave, radionice i drugi oblici kulturnih i umjetničkih aktivnosti prilagođenih za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s različitim vrstama invaliditeta). U sažetku Poziva se navodi: *„…Budući da promicanje sudjelovanja u kulturi može biti pokretač šireg socijalnog uključivanja i pridonijeti ublažavanju čimbenika koji vode k društvenoj i ekonomskoj marginalizaciji, kulturne i umjetničke aktivnosti kojima se potiče sudjelovanje ranjivih skupina treba uskladiti s njihovim potrebama i mogućnostima. Ustanove u kulturi su jedan od ključnih aktera u ostvarenju tog cilja jer posjeduju temeljnu infrastrukturu i mogu doprijeti do pripadnika svih društvenih skupina, uživaju njihovo povjerenje i dostupne su u lokalnim zajednicama... Provedbom ovog Poziva osigurat će se pretpostavke za kontinuirano poboljšavanje aktivnog uključivanja pripadnika ranjivih skupina u kulturne i umjetničke programe te posljedično i njihove šire društvene inkluzije.“* Do završetka izrade ovog Izvješća, nisu objavljeni rezultati ovog Poziva.

Preporuke i mišljenje:

Sudjelovanje osoba s invaliditetom u kulturnim sadržajima značajno pridonosi podizanju razine kvalitete življenja osoba s invaliditetom te pridonosi višoj razini kvalitete društva u cjelini i jačanju kapaciteta zajednice.

1. Pozitivni primjeri iz prakse pokazuju kako se mijenja odnos između invaliditeta i kulture. Postoje projekti i natječaji, institucije i organizacije civilnog društva koje su aktivne u uklanjanju prepreka koje osobama s invaliditetom onemogućuju pristup kreativnosti. Važno je da se svi akteri u kulturi uključe u ove promjene i iznalaze rješenja kako da kulturne ustanove i njihove sadržaje učine pristupačnima uz neizostavnu suradnju i zajedničke planove djelovanja s tijelima državne, regionalne i lokalne razine vlasti.

2. Mišljenja smo da je za procese osiguranja pristupačnosti kulturnih ustanova i kulturno-umjetničkih sadržaja važno predvidjeti financijska sredstva, resurse koji će osigurati pristupačnost i/ili razumnu prilagodbu u okviru nacionalnih, regionalnih i lokalnih financijskih proračuna.

3. Preporučujemo jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave te državnim tijelima da zajednički koordiniraju aktivnosti uklanjanja prepreka u kulturi i umjetnosti kao šire politike i zajedničkih planova djelovanja. Poboljšanje pristupačnosti, arhitektonske i sadržajne, u području kulture i umjetnosti važno je, ne samo kako bi se zadovoljile društvene potrebe, već i odgovorilo na potrebe pristupačnog turizma.

Realizacija projekata u kulturi od strane organizacija civilnog društva

U HNK Ivan pl. Zajc u Rijeci prikazana je inkluzivna premijera predstave Glorija, redateljice Senke Bulić, nastala prema predlošku Ranka Marinkovića. Inkluzivna predstava je realizirana kroz program Udruge

Filmaktiv iz Rijeke *Kultura svima,* u suradnji s HNK Ivan pl. Zajc. Predstava je bila dostupna gluhim i nagluhim te slijepim i slabovidnim osobama te su bile osigurane povoljne cijene ulaznica. Kroz program Udruge ostvareno je snažno partnerstvo u postavi inkluzivne predstave te iskazana otvorenost i motivacija za stvaranje i obogaćivanje inkluzivne kulture. Riječko HNK Ivan pl. Zajca **je uvelo inkluzivnu pretplatu za kazališnu sezonu 2024./2025.** Inkluzivna pretplata sastoji se od pet predstava koje su izvedene s prilagodbama kako bi bile pristupačne OSI. Predstave prate audio deskripcija za slijepe i slabovidne osobe, inkluzivni titlovi te prevoditelji za hrvatski znakovni jezik za gluhe i nagluhe osobe. Uvođenjem inkluzivne pretplate za kazališne predstave se željelo omogućiti inkluzivno kazališno iskustvo i aktivno potaknuti ravnopravnost sudjelovanja u kulturnom životu. Ciklus inkluzivnih predstava pokazao se kao izuzetno vrijedna inicijativa koja pruža osobama s invaliditetom jednake mogućnosti za sudjelovanjem u kulturnom životu. Riječko Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca je prvo kazalište koje osigurava pristupačnost predstava osobama različitih oštećenja tokom cijele kazališne sezone.

Od svog prvog izdanja 2016. godine *Film svima*, projekt udruge Filmaktiv i partnera Udruge gluhih i nagluhih Primorsko-goranske županije i Udruge slijepih Primorsko-goranske županije, posvećen je inkluziviranju naslova na hrvatskom jeziku. Projektom je kreirana baza inkluzivnih filmova - Film svima Medijateka koja broji ukupno 71 film. Uz projekcije premijernih izdanja inkluzivnih verzija filmova, predstavljene su *Smjernice za inkluzivne kulturne prakse.* Kako se navodi u ovoj vrijednoj publikaciji:

„…Vodič je sveobuhvatni rezultat desetljeća pokretanja i provedbe inkluzivnih projekata i okupljanja stručnjaka sa željom da pomogne u osnaživanju svih nas za inkluzivno djelovanje.

… da bude poticaj drugima, ohrabrenje za prvi korak, poguranac za svaki idući- jer inkluzivne kulturne prakse stvaraju solidarniju i uključiviju zajednicu. Zajednicu kojoj svi pripadamo i zajednicu koju svi gradimo-zajedno.“

Udruga Spirit iz Rijeke kroz serijal filmskih uradaka o Tajnom agentu 010 na zabavan, duhovit i suptilan način progovara o rušenju predrasuda i stereotipa koji se vežu uz osobe s invaliditetom te na suvremen način doprinosi većoj uključenosti osoba s invaliditetom u život zajednice. Osobe s invaliditetom kroz radionice zajednički stvaraju filmske uratke ovoga serijala, smišljajući likove te scenarij. Osobe s invaliditetom su ujedno i glavni akteri ovih filmova putem kojih se, ne stavljajući naglasak na invaliditet i oštećenje koje imaju, progovara o implementaciji i primjeni inkluzivnoga pristupa u našem društvu.

Sudjelovanje na događanjima vezano uz kulturne sadržaje

Dana 22. prosinca 2024. godine u HNK-a Ivana pl. Zajca u Rijeci, **Peti ansambl je održao svoju predstavu, Četiri, pet, šest godišnjih doba.** Predstava je ostvarena u koprodukciji riječkoga HNK-a, Udruge za sindrom Down - Rijeka 21 te riječkoga Centra za odgoj i obrazovanje. Peti ansambl proizlazi iz potrebe da se suradnjom institucija okupe mlade osobe s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom koje prolazeći edukaciju iz područja izvedbenih umjetnosti stasaju u umjetnički ansambl te dugoročno proizvode kvalitetnu i uzbudljivu izvedbenu umjetnost.

Na Međunarodni dan osoba s invaliditetom, 3. prosinca, u Hrvatskom kulturnom domu na Sušaku je održan **22. Festival stvaralaštva i postignuća djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u sklopu projekta “Rijeka - Zdravi grad”,** a pokrovitelj manifestacije je Grad Rijeka. Na Festivalu svoja glazbena, plesna, dramska i likovna znanja i umijeća predstavila su djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom. Cilj provođenja navedene manifestacije je pružanje jednakih mogućnosti za osobe s invaliditetom i aktivno uključivanje u društvo.

U Centru za kulturu i informacije Maksimir u Zagrebu, 22. studenoga, održana je **premijera predstave “Party Bajka”, suvremene izvedbe priče o Crvenkapici u adaptaciji slijepih i slabovidnih glumaca Kazališne udruge „MIST“.** Veliki broj gledatelja svih uzrasta uživalo je u predstavi (namijenjenoj za 11+) o Vandi, tinejdžerici koju od milja zovu Crvenkapica. Ona uspješno savladava sve prepreke kako bi došla na rođendanski party svoje najbolje prijateljice Emili na koji ju mama ne pušta. Ipak, nikako ne očekuje da će je putem zaskočiti – Vuk. On se tek tada treba suočiti s preprekama, većinom u svojoj glavi, a

Vanda mu u tome pomaže, premda je i sama slijepa. Uz ovu suvremenu obradu priče o Crvenkapici na vrlo zanimljiv način mogli smo nakratko zaviriti u svijet slijepih osoba u 21. stoljeću. Predstava je realizirana u okviru projekta "Bababajka o crvenoj kapici" koji je sufinanciran sredstvima Ministarstva kulture i medija i Grada Zagreba, te ostvarena u produkciji Kazališne udruge "MIST" u suradnji s Centrom za kulturu Maksimir.

U Hrvatskom kulturnom domu na Sušaku u Rijeci 30. i 31. listopada se održao **međunarodni filmski festival kratkih filmova Uhvati film.** Filmski festival kratkometražnih filmova Uhvati film je nastao na inicijativu studenata s invaliditetom iz Novog Sada, a danas se održava u četiri države (Srbiji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Hrvatskoj). Uhvati film je festival kratkometražnih filmova u kojima su teme vezane uz invaliditet na način da su osobe s invaliditetom glumci i autori filmova.

Povodom 30 godina rada i djelovanja Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba "Dodir" u Muzeju grada Zagreba je 29. listopada svečano otvorena izložba „U zagrljaju gluhosljepoće". Izložba je rezultat partnerske suradnje Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba "Dodir", Muzeja grada Zagreba i Nastavnog zavoda za javno zdravstvo "Dr. Andrija Štampar", koji će ovom prilikom, kao partneri na izložbi, organizirati edukativne radionice s prevoditeljima za gluhoslijepe osobe. Izložba je postavljena s ciljem gluhosljepoću učiniti vidljivom i prepoznatljivom te istovremeno ukazati na izazove i podići svijest o potrebi uključivanja gluhoslijepih osoba u aktivan život zajednice, uz osiguranu potrebnu podršku. Izložba je prilagođena osobama s invaliditetom kroz prilagođenu izložbenu scenografiju, legende na brajici, uvećani tisak, hrvatski i međunarodni znakovni jezik, dvojezične tekstove (hrvatski i engleski), kao i taktilnim dijelovima izložbe. Izložba je bila popraćena projekcijama, radionicama i edukacijama u prostoru Muzeja grada Zagreba.

U sklopu projekta Osijek2Go 4. listopada je održana **šetnja i razgledavanje središta Osijeka i starog grada Tvrđe prilagođeno osobama sa oštećenjem vida.** Projekt Osijek2Go provodio je Centar UP2DATE u partnerstvu sa ŠUS "Svjetlost" Osijek, a cilj projekta je prilagodba znamenitosti hrvatske kulturne baštine osobama oštećenog vida. Tijekom obilaska pod stručnim vodstvom turističkog vodiča, osobe s oštećenjem vida su se upoznale sa „Šetačem" u užem središtu Osijeka te reljefnim prikazima Tvrđe kroz koje su dodirom mogli upoznati ovu znamenitost u prošlosti i sadašnjosti, dok su svim ostalim sudionicima reljefne makete predstavljene iz rijetke perspektive.

U sklopu provođenja projekta Kultura svima u organizaciji Udruge Filmaktiv, 3. listopada, je održana **radionica pod nazivom Hrvatski znakovni jezik u kulturi** u prostorijama Udruge gluhih i nagluhih Primorsko-goranske županije u Rijeci. Radionica Hrvatski znakovni jezik u kulturi je provedena s ciljem edukacije polaznika o primjerenim načinima komunikacije s posjetiteljima i suradnicima oštećena sluha, odnosno s ciljem da se polaznike radionice poduči nazivima njihovih struka, projekata, institucija, filmova, predstava i izložbi na hrvatskom znakovnom jeziku.

Hrvatska premijera predstave „Svijet mogućnosti" održana je 27. svibnja u Gradskom dramskom kazalištu „Gavella" u Zagrebu. Ova predstava autora i redatelja Harisa Pašovića regionalni je umjetnički projekt i koprodukcija East West Centra Sarajevo, Srpskog narodnog pozorišta, Festivala Grad teatar i Plesnog centra Tala i obuhvatila je četiri grada: Sarajevo, Novi Sad, Budvu i Zagreb. Projekt i predstava sufinancirani su sredstvima EU kroz program Kreativna Europa u okviru projekta "Enabled Theatre". Predstava se na originalan način bavi životom OSI, konkretno djece i osoba s autizmom i cerebralnom paralizom, ali i utjecaju njihovog invaliditeta na živote članova njihovih obitelji te funkcioniranje ustanova koje su dio njihovih života. Predstava se, prije svega, temelji na likovima i paralelnim životima. Ključni likovi većinom su neverbalni ili djelomično komunikativni. Njihovi roditelji pretežito su određeni ovisnošću tih likova o njima samima. Terapeuti su profesionalci koji su istrenirani da odvoje svoj privatni život od svoje profesionalne aktivnosti, ali su prije i poslije svega ipak ljudi. Glumice i glumci su u predstavi toliko ekspresivni u svojim ulogama, da do samog kraja niste sigurni glume li njihove uloge osobe sa ili osobe bez invaliditeta. Hrvatskoj premijeri predstave u Zagrebu u popunjenoj Gaveli prisustvovao je i pravobranitelj.

U organizaciji Saveza udruga za autizam Hrvatske (SUZAH) i Operacije grad, u Pogonu jedinstvo u Zagrebu, 4. travnja, otvorena je izložba likovnih djela osoba s autizmom "AUTsajder art". Izložba je postavljena povodom Svjetskog dana svjesnosti o autizmu (2. travnja) pod motom "Nismo nevidljivi", a s ciljem davanja platforme osobama s autizmom koje se bave umjetnošću i ukazivanja na neravnopravan položaj i mogućnosti koje osobe s autizmom imaju u Hrvatskoj. Umjetnost za mnoge autistične osobe predstavlja poseban kanal izražavanja koji je drugačiji i koji nadilazi tradicionalne oblike komunikacije i na taj način otkriva iskrene priče njihovih unutarnjih svjetova. U svakom detalju njihovih djela krije se duboka priča o samospoznaji i izražavanju. Izlaganjem njihovih umjetničkih radova ne slavimo samo njihove talente, već naglašavamo njihovu važnost i vidljivost. Izražavanje umjetničkog talenta osoba s autizmom nije samo izraz kreativnosti, već je i snažan način komunikacije. Kroz umjetnost, ove jedinstvene perspektive postaju vidljive i sigurno doprinose bogatstvu naše kulture i zajednice.

U Zagrebu na Sceni Vidra 15. ožujka Kazalište slijepih i slabovidnih „Novi život" premijerno je izvelo predstavu H. C. Andersena „Ružno pače" u režiji Maria Kovača. Iako dječja predstava, u ispunjenoj dvorani Vidre uz djecu, i mnogobrojni odrasli imali su prilike puno toga čuti i naučiti o nužnosti inkluzije. Ružno pače je gotovo proročanska bajka H.C. Andersena koja progovara o vršnjačkom nasilju i temama diskriminacije i neprihvaćanja drugačijih od sebe u društvo godinama prije nego su te teme postale aktualne širom svijeta. Režiser predstave, Mario Kovač u najavi na mrežnim stranicama Vidre istaknuo je: „O nužnosti inkluzije i zašto ona kao riječ ne bi ni trebala postojati već su govorili mnogi, no nama je želja ovom predstavom ne docirati i pametovati, već progovoriti iz vlastitog iskustva. „

U prostorima književnog kluba Booksa dana 14. ožujka **predstavljena je slikovnica za slijepe i slabovidne osobe Čarobni ormar.** Taktilna slikovnica je nastala u okviru projekta „Čarobnjak krojač" koji je financijski podržalo Ministarstvo kulture i medija u okviru programa koji potiču razvoj publike u kulturi. Slikovnica prikazuje različite materijale od krzna, kože, vune, svile, pliša, frotira do suvremenog poliestera i ujedno uz svaki materijal kratko u rimi i uz dužu priču govori o različitim materijalima i njihovim obilježjima i primjeni, kako u povijesti, tako i danas. Osim taktilnih elemenata samih materijala, tekst slikovnice u rimi je pisan i na Brailleovom pismu, a duži tekst je putem QR koda dostupan i u obliku audio zapisa. Dok je za djecu pripremljena priča u kojoj je dosta toga prepušteno mašti, ravnateljica škole je naglasila da sama knjiga kroz priču o ormaru promovira i smjerove u njihovoj školi. Riječ je o zanimanjima dizajnera odjeće, modnog tehničara, galanterista i krojača. Ravnateljica je naglasila da je objeručke prihvatila ideju jer joj se činilo zgodnim da se uz pomoć njihove struke može razviti taktilna slikovnica. Nadalje je opisala da su prošli proces od godinu dana različitih edukacija kako bi se oni i učenici senzibilizirali i razumjeli svijet slabovidnih i slijepih osoba te su u konačnici došli do saznanja da ono što je nekome invaliditet, drugome može biti „ supermoć".

U Gradskom kazalištu lutaka Split, 4. siječnja u organizaciji Udruge za sindrom Down Split u suradnji s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom i uz podršku Grada Splita, **gostovala je višestruko nagrađivana kazališna predstava „Down, by Law".** Radi se autobiografskoj monodrami redateljice Mile Čuljak, nastale u koprodukciji HNK Ivana pl. Zajca i Umjetničke organizacije Koautorska inicijativa OOUR, koja je pisana kao impresija razdoblja od rođenja dječaka Borisa s dijagnozom sindroma Down do trenutka kada je tekst napisan. Borba sa željama, očekivanjima, trajanjima, operacijama i bolestima usađena u višak 21. kromosoma gradila je i posebno roditeljstvo koje je autorica upisivala u novi kod - izvedbeni kod zajedništva. Autorica monodrame, Mila Čuljak, koja je Borisova majka, stremila je ojačanju svakodnevice koja je donijela silinu emotivnog, organizacijskog, njegovateljskog i društvenog balansiranja, o kojima progovara u ovoj predstavi. Riječka publika proglasila je predstavu najboljom u programu Hrvatske drame u sezoni 2017./2018., a Jeleni Lopatić pripala je tada nagrada publike za najbolju dramsku žensku ulogu. Prerađena u audio dramu u režiji Hane Veček, "Down, by Law" je ušla u uži izbor za najbolju europsku dramu 2022. koju dodjeljuje BBC! Organizacija gostovanja predstave "Down, by Law" bila je humanitarnog karaktera, te je sav prihod od prodaje ulaznica bio namijenjen za rad i djelovanje Udruge za sindrom Down 21 Split, čiji je glavni cilj unapređenje kvalitete života djece i odraslih sa sindromom Down.

Povodom Svjetskog dana zdravlja Udruga Djeca susreću umjetnost **objavila je vrijednu publikaciju usmjerenu podršci procesu ozdravljenja hospitalizirane djece i mladih.** Publikacija objedinjuje dvije faze provedbe istraživanja — europsku dimenziju provedenu na razini partnerskog konzorcija (Italija, Slovenija, Španjolska, Belgija, Švedska i Hrvatska) te na razini Hrvatske. Kroz program Sedmi kontinent i projekt Film u bolnici, Udruga Djeca susreću umjetnost nastavlja pružati snažnu podršku hospitaliziranoj djeci i mladima i podizati razinu svijesti o vrijednostima inkluzije za čitavo naše društvo.

2.27.2. Sport

Potpisivanjem i ratificiranjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Republika Hrvatska preuzela je obvezu omogućavanja sudjelovanja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u rekreativnim, slobodnim, sportskim aktivnostima i razonodi, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Navedeno podrazumijeva poticanje i promicanje organiziranja, razvoja i sudjelovanja, u najvećoj mogućoj mjeri, osoba s invaliditetom u redovitim sportskim aktivnostima na svim razinama, a KPOSI naglašava obvezu i dužnost da se DTUR osigura jednak pristup sudjelovanju u igri, rekreaciji te slobodnim i sportskim aktivnostima, uključujući i one aktivnosti koje su dio obrazovnog sustava. Kako bi se navedeno ostvarilo, nužno je poticati osiguravanje odgovarajućeg vodstva, obuke i sredstava, a odredbe KPOSI obvezuju i na osiguranje pristupa OSI sportskim i rekreacijskim terenima, objektima i centrima, kao i na osiguranje pristupa OSI uslugama koje pružaju organizatori rekreacijskih, slobodnih i sportskih aktivnosti.

Unatoč prethodno navedenim obvezama, pritužbe koje Pravobranitelj za osobe s invaliditetom zaprima, ali i rezultati istraživanja provedenog među roditeljima djece s teškoćama u razvoju (detaljno prikazani u Izvješću o radu POSI za 2023. godinu), upozoravaju kako još uvijek postoje brojne prepreke koje otežavaju uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u sportske i rekreativne aktivnosti.

Nedovoljna educiranost obrazovnog i sportskog kadra o specifičnostima koje proizlaze iz pojedine vrste invaliditeta, ali i o mogućnostima i potrebama DTUR, nedostatak informacija o mogućnostima uključivanja OSI i DTUR u sport, izostanak primjerene financijske, ali i drugih oblika podrške (npr. termini u dvoranama, bazenima i sl.) udrugama i klubovima koji provode sportske programe i aktivnosti za OSI i DTUR, nedostupnost prilagođenog i pristupačnog prijevoza za odlaske na sportske aktivnosti, kao i nepristupačni sportski objekti – samo su neki od razloga zbog kojih brojna DTUR i OSI nemaju mogućnost baviti se sportom i rekreativnim aktivnostima. Nabrojane prepreke ukazuju kako u društvu još uvijek postoje neutemeljene predrasude i stereotipi zbog kojih se zanemaruju iznimno važni pozitivni učinci koje sport i rekreacija imaju na poboljšanje kvalitete života DTUR i OSI. Naime, bavljenjem sportom otkrivaju se, aktiviraju i razvijaju talenti svake osobe, a istovremeno se poboljšava tjelesna kondicija, motoričke sposobnosti i postižu rehabilitacijski učinci. Također, osim fizičkih prednosti, sport ima i dubok pozitivan utjecaj na psihološki i emocionalni razvoj osobe. Bavljenje sportom doprinosi jačanju samopouzdanja, socijalizaciji i stjecanju različitih vještina, što je od velikog značaja za OSI te im pomaže u integraciji u društvo i izjednačavanju s drugima. Kontinuirani rad, ulaganje truda i napora, kao i postizanje rezultata na temelju vlastitih vještina, pomažu im u izgradnji osjećaja postignuća i ravnopravnosti. Kroz sport, osim fizičkog zdravlja, osobe s invaliditetom mogu doživjeti emocionalnu satisfakciju, uživati u zabavi i izazovima koje sport donosi, te se osjećati priznatima za svoj rad i trud. Okolina, također, vrednuje njihov napredak, što dodatno potiče njihov razvoj i samopouzdanje. Sport stoga nije samo fizička aktivnost, već je i snažan alat za kontinuiranu rehabilitaciju i uključivanje u život zajednice, što pridonosi poboljšanju kvalitete života OSI i DTUR.

S obzirom da POSI kontinuirano upućuje preporuke kojima se donositeljima odluka ukazuje na prethodno navedeno te se predlaže donošenje mjera i provođenje aktivnosti kojima će se omogućiti neometano uključivanje DTUR i OSI u sport i rekreaciju, od Ministarstva turizma i sporta su zatražene informacije i podatci o radnjama iz djelokruga Ministarstva koje su poduzete s tim ciljem. Postavljena pitanja i najznačajniji odgovori MINTS-a razvidni su u nastavku teksta.

1. Koje mjere i aktivnosti je Ministarstvo turizma i sporta tijekom 2024. godine poduzimalo s ciljem uključivanja DTUR i OSI u rekreacijske i sportske aktivnosti i događanja?

„Ministarstvo turizma i sporta svake godine raspisuje Natječaj za sufinanciranje sportskih programa poticanja lokalnog sporta i sportskih natjecanja i Natječaj za sufinanciranje sportskih programa obuke neplivača „Hrvatska pliva“… …temeljem jednog od kriterija ocjenjivanja, udruge koje u svoj program uključuju djecu i mlade s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom ostvaruju pravo na dodatne bodove te samim time imaju veću mogućnost dobivanja financijskih sredstava… …Ministarstvo turizma i sporta u 2024. godini je putem Natječaja za sufinanciranje poticanja lokalnog sporta i sportskih natjecanja sufinanciralo 192 sportske udruge/programe s uključenih više od 3.800 korisnika/sudionika programa, djece i mladih s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom. Također, Ministarstvo je sufinanciralo 32 sportske udruge koje su provodile sportske programe obuke neplivača „Hrvatska pliva“ s uključenih više od 400 korisnika/sudionika programa, djece i mladih s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.“

2. Na koji način Ministarstvo pruža podršku udrugama i klubovima koji provode rekreacijske i sportske aktivnosti u koje su uključena DTUR i OSI?

„…Zakon o sportu… …propisuje kako se parasportski savezi i druge udruge čija je djelatnost od značaja za promicanje sporta osoba s invaliditetom udružuju u Hrvatski paraolimpijski odbor sukladno statutu Hrvatskog paraolimpijskog odbora, a sportski savezi gluhih osoba i druge udruge čija je djelatnost od značaja za promicanje sporta gluhih osoba u Hrvatski sportski savez gluhih, sukladno statutu Hrvatskog sportskog saveza gluhih… …Hrvatskom paraolimpijskom odboru odnosno Hrvatskom sportskom savezu gluhih povjerava se javna ovlast provedba kategorizacije sportaša i donošenje rješenja o kategorizaciji sportaša. Kriterij za utvrđivanje kategorije sportaša je sportski rezultat, poredak odnosno plasman, rang-lista ili norma ostvarena na nacionalnom i međunarodnom natjecanju te sudjelovanje u nacionalnoj ekipi na međunarodnom natjecanju, a koje za pojedini sport donose Hrvatski paraolimpijski odbor i Hrvatski sportski savez gluhih… …definirane su javne potrebe u sportu na državnoj razini, dok se sredstva osiguravaju sukladno članku 69. Zakona u Državnom proračunu Republike Hrvatske iz općih prihoda i primitaka, iz prihoda od igara na sreću sukladno propisima kojima se uređuju igre na sreću te iz ostalih izvora financiranja. Između ostaloga, na navedeni način se financiraju programi koji se odnose na djelovanje Hrvatskog olimpijskog odbora, Hrvatskog paraolimpijskog odbora, Hrvatskog sportskog saveza gluhih, Hrvatskog školskog sportskog saveza i Hrvatskog akademskog sportskog saveza i to za vrhunski sport, zdravstveno usmjerenu tjelesnu aktivnost, školski i akademski sport, parasport i sport gluhih te sportske aktivnosti djece i mladih. Sukladno prethodno navedenim zakonskim odredbama, Ministarstvo turizma i sporta sufinancira Programe javnih potreba u sportu državne razine koje provode Hrvatski paraolimpijski odbor i Hrvatski sportski savez gluhih. Članovi Hrvatskog paraolimpijskog odbora (HPO) su 15 nacionalnih sportskih saveza, 11 županijskih sportskih saveza i 10 gradskih sportskih saveza osoba s invaliditetom. HPO je zadužen za provođenje programa kroz nekoliko odvojenih cjelina od kojih su posebno značajne: redovni programi (provođenje redovnih programskih aktivnosti u sportu osoba s invaliditetom), razvojni programi te posebne programske aktivnosti. Za programe javnih potreba u sportu državne razine koje provodi HPO u 2024. godini odobrena su proračunska sredstva u ukupnom iznosu od 5.065.897,74 eura. Članovi Hrvatskog sportskog saveza gluhih (HSSG) su 12 punopravnih sportskih saveza (16 županijskih saveza i 3 saveza po sportovima), 60 klubova, a okuplja ukupno 498 sportaša. HSSG provodi programe kroz programske skupine koje se mogu podijeliti na zajedničke programske aktivnosti HSSG-a te sportske programe (redovni programi, razvojni programi za gluhu djecu i mlade, nastupi na međunarodnim natjecanjima, edukacija gluhih polaznika za trenere, pripreme gluhih sportaša, organizacija natjecanja u RH). Za programe javnih potreba u sportu državne razine koje provodi HSSG u 2024. godini odobrena su proračunska sredstva u ukupnom iznosu od 973.860,96 eura. Osim kroz Programe javnih potreba u sportu državne razine koje provode HPO i HSSG, Ministarstvo turizma i sporta putem Programa javnih potreba u sportu državne razine koji provodi Hrvatski školski sportski savez u skladu s mjerom 2.3.4. Integrirati osobe s invaliditetom u sustav školskog i akademskog sporta, Nacionalnog programa športa 2019. – 2026., u

sportske programe uključuje i djecu s invaliditetom te organizira Državno prvenstvo školskih sportskih društava za učenike s intelektualnim teškoćama u razvoju na kojem pravo nastupa imaju svi centri za odgoj djece s intelektualnim teškoćama odnosno sve škole koje imaju odjeljenja učenika s intelektualnim teškoćama u razvoju. U školskoj godini 2024./2025., u 2024. godini je na završnici Državnog prvenstva školskih sportskih društava za učenike s intelektualnim teškoćama u razvoju sudjelovalo 57 škola/centara s ukupno 349 učenika za što su odobrena proračunska sredstva u ukupnom iznosu od 90.000,00 eura. Hrvatski školski sportski savez od početka listopada 2023. godine započeo je s provedbom pilot-projekta „Inkluzija u školskom sportu" koji omogućuje provedbu redovite dodatne tjelesne aktivnosti djece s različitim teškoćama pod vodstvom stručnjaka u sklopu Univerzalne sportske škole. U provedbi za šk. god. 2023./2024. sudjelovalo je više od 200 djece pod vodstvom 15 voditelja kineziologa, psihologa i pomoćnika u nastavi iz devet škola na devet lokacija u devet županija. Program je s provedbom započeo u listopadu 2023. godine te je trajao do 31. svibnja 2024. godine. Za navedeni projekt u 2024. godini odobrena su proračunska sredstva u ukupnom iznosu od 27.200,00 eura.

3. Na koji način Ministarstvo potiče i podupire osiguranje pristupačnosti sportskih građevina i objekata (dvorana, igrališta, bazena i dr.), odnosno općenito sportske infrastrukture kako bi ista bila u potpunosti pristupačna osobama s invaliditetom svih vrsta oštećenja?

„Ministarstvo turizma i sporta od 2019. godine provodi javne pozive/natječaje za sufinanciranje izgradnje, građevinskog zahvata i opremanja sportskih građevina. U većini se sufinanciraju građevinski zahvati u smislu rekonstrukcije postojeće građevine iz razloga nedostatnih sredstava JLPRS-a za izgradnjom novih. Naime, sredstva se dodjeljuju JLPRS-ima koji su vlasnici nominiranih sportskih građevina. Na nekim od postojećih sportskih građevina rekonstrukcija u smislu prilagodbe osobama s invaliditetom nije uvijek moguća, no nastoji se pješačke komunikacije dimenzionirati da omoguće nesmetan pristup osobama s invaliditetom. U kriterijima bodovanja po više spomenutim javnim pozivima/natječajima jasno je definirana pristupačnost osobama s invaliditetom, a dodjeljivanje većeg broja bodova gradirano je u smislu od jedne aktivnosti koja doprinosi promicanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom na više. Ministarstvo je u 2024. godini provelo Javni poziv za iskaz interesa za sufinanciranje izgradnje, obnove, održavanja, opremanja i rekonstrukcije sportskih građevina i kroz isti sufinancirano je 95 projekata koji su prilagođeni za osobe s invaliditetom (izgrađene su rampe, prilagođen je prostor na tribinama, ograda i sl. maksimalno koliko je projektom bilo moguće, a s obzirom da se radi o sportskim građevinama izgrađenim prije više desetaka godina). U 2024. godini Ministarstvo turizma i sporta, iz sredstava Europskog socijalnog fonda plus, kao Posredničko tijelo razine 1 u postupku projekata u okviru izravne dodjele, donijelo je odluku o financiranju projekta „Jačanje sustava parasporta u Republici Hrvatskoj" u iznosu od 4.000.000,00 eura. Projekt provodi Hrvatski paraolimpijski odbor, krovno sportsko udruženje koje potiče i promiče sportsku aktivnost osoba s invaliditetom te organizira i provodi sustav sportskih natjecanja osoba s invaliditetom. Ciljevi projekta su jačanje kapaciteta trenera i instruktora (zaposlenika klubova/saveza koji su članice HPO-a) kroz njihovo stručno usavršavanje i edukacije s ciljem provođenja praktičnih treninga i aktivnosti s osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju i poboljšanje pristupa parasportskim sadržajima osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju… …Ministarstvo turizma i sporta svake godine u svom proračunu osigurava sredstva za subvenciju školarina osvajačima medalja na olimpijskim igrama, paraolimpijskim igrama i olimpijskim igrama gluhih te za dodjelu subvencija školarina za bivše i sadašnje vrhunske sportaše, za trajnu mjesečnu novčanu naknadu i za novčane nagrade za vrhunska sportska postignuće. U 2024. godini, pravo na trajnu mjesečnu novčanu naknadu ostvarilo je pet parasportaša i šest trenera iz parasporta te devet gluhih sportaša i 2 trenera iz sporta gluhih. Sportaši paraolimpijci i gluhi sportaši ostvarili su pravo na Državnu nagradu za vrhunska sportska postignuća, 14 nagrada u parasportovima i sedam nagrada u sportovima gluhih. Nagrađeno je 27 parasportaša i 65 djelatnih stručnih sportskih osoba koji rade u parasportu te 28 gluhih sportaša i 16 djelatnih stručnih sportskih osoba koji rade u sportu gluhih. Ukupan iznos isplaćenih nagrada u parasportu u 2024. godini iznosio je 610.450,00 eura, a u sportu gluhih 704.800,0 eura…".

Uz praćenje provedbe mjera i aktivnosti usmjerenih na izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom u sportu, POSI je i tijekom 2024. godine postupao po pritužbama i zamolbama osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju. Dalje u tekstu prikazujemo nekoliko primjera obraćanja građana i postupanja POSI povodom istih.

Primjer iz prakse (1): Jednu od ključnih uloga u stvaranju preduvjeta za uključivanje OSI u sport imaju donositelji odluka na lokalnoj i regionalnoj razini. Stoga, kao primjer pozitivne prakse u kojoj prepoznajemo konkretne mjere usmjerene na poboljšanje kvalitete života OSI kroz aktivno sudjelovanje u sportu izdvajamo Grad Dubrovnik. Naime, prema našim saznanjima, Grad Dubrovnik je kao prvi grad u RH u svom proračunu izdvojio posebnu stavku za sport osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Analizirajući javno dostupne podatke, uočavamo kako se od 2022. godine predviđena financijska sredstva na toj stavci znatno povećavaju te su za 2024. i 2025. godinu iznosila 130.000 eura. Iz javno dostupnih izvješća može se zaključiti kako postoji velik interes klubova i javnosti te su uz pomoć tih sredstava financirani programi sportskih aktivnosti za DTUR i OSI. Ovakvo strateško promišljanje jedinice lokalne samouprave treba biti smjernica i drugim općinama, gradovima i županijama da svojim mjerama, u skladu s potrebama svojih sredina i uvažavajući svoje fiskalne mogućnosti, stvaraju održive preduvjete za sustavni razvoj sportskih aktivnosti u koje će se OSI i DTUR moći neometano uključivati.

Primjer iz prakse (2): POSI je zaprimio na znanje podnesak kojim majka djeteta s teškoćama u razvoju različitim subjektima s područja Osječko-baranjske županije ukazuje na potrebu stvaranja preduvjeta za intenzivnije uključivanje DTUR u sport i sportske aktivnosti. U podnesku se, između ostalog navodi sljedeće: *„ … Pišem ovaj dopis na sve javno dostupne adrese organizacija koje se bave sportom, zaštitom prava djece i osoba s invaliditetom u gradu Osijeku i Osječko-baranjskoj županiji u nadi da će netko prepoznati potrebu i reagirati u korist naše djece… …skrećem pažnju na nedostatak aktivnosti za djecu s teškoćama u razvoju tijekom ljetnih mjeseci. Majka sam autističnog dječaka koji pohađa Centar za autizam, koji radi kao osnovnoškolska ustanova i završetkom školske godine zatvara svoja vrata za bilo kakve aktivnosti. Ono što dodatno obeshrabruje jest činjenica kako u gradu u kojem živim ne postoji niti jedna slobodna aktivnost tijekom ljeta prilagođena djeci s teškoćama i stanjima poput autizma, a infrastruktura poput Centra za autizam i Centra Ivan Štark postoji. Kao roditelj suočavam se s izazovom pronalaženja adekvatnih programa ili organizacija koje bi omogućile djeci s teškoćama u razvoju da provode svoje vrijeme na koristan i poticajan način tijekom ljetnih praznika. Uvjerena sam da bi ulaganje u programe i aktivnosti za ovu posebno osjetljivu skupinu u društvo imalo dugoročno pozitivne učinke na njihovu dobrobit, socijalni razvoj i samopouzdanje. Stoga vas pozivam da razmotrite mogućnosti za stvaranje ili podršku postojećim inicijativama koje bi pružile ljetne aktivnosti za djecu s teškoćama u razvoju. Takvi programi mogli bi uključivati radionice, sportske aktivnosti prilagođene njihovim potrebama, umjetničke i kreativne projekte koji bi omogućili, kako djeca tako i nama roditeljima, da se osjećamo uključenima i podržanima u vlastitom gradu. Osječko-baranjska županija ove je godine postala Europska regija sporta te je poseban naglasak stavljen na rad s mladima i djecom na amaterskom sportu. Ovo je prilika za uključivanje i djece s poteškoćama u razvoju. Vaš angažman u ovom smjeru bio bi korak kojim bi pokazali važnost sportskih aktivnosti za daljnji razvoj, ali i temelj za strateška ulaganja u budućnosti. Nadam se da ćete uzeti u obzir ove prijedloge i poduzeti konkretne korake kako biste osigurali da sva djeca s teškoćama u razvoju imaju pristup kvalitetnim sportskim aktivnostima i podrški koja im je potrebna. Vaša akcija na ovom području imala bi izuzetno pozitivan utjecaj na našu zajednicu i pridonijela bi izgradnji inkluzivnijeg i podržavajućeg društva za sve… …Vremena imamo dovoljno potrebna nam je samo volja…“.*

Potaknut citiranim podneskom, ali i vodeći računa o iskustvima i saznanjima stečenim kroz svakodnevnu komunikaciju s roditeljima DTUR, OSI, predstavnicima lokalnih udruga i sportskim djelatnicima, POSI je uputio preporuku Gradu Osijeku i Osječko-baranjskoj županiji. Preporukom je ukazano na normativni okvir i važnost sporta za OSI, kako je opisano na početku ovog poglavlja te su preporučene konkretne radnje koje lokalna i područna (regionalna) samouprava mogu poduzeti kako bi se stvorili preduvjeti za intenzivnije uključivanje DTUR i OSI u sportske aktivnosti. Detaljniji prikaz

preporuka razvidan je u zaključku ovog poglavlja. U svojim odgovorima na podnesak stranke i u izvješću dostavljenom povodom preporuke, Grad Osijek i Osječko-baranjska županija su izvijestili o konkretnim aktivnostima koje su poduzete ili se planiraju poduzeti. Osječko-baranjska županija u svom odgovoru, između ostaloga je istaknula kako će Centar za autizam Osijek (OBŽ je osnivač Centra) *„…u skladu sa svojom misijom i vizijom u suradnji sa Zajednicom osječkog sporta organizirati sportski ljetni program za učenike Centra po završetku nastavne godine. Sportski program planira se organizirati od 24. lipnja do 5. srpnja 2024. godine u prostorima Centra za autizam. Cilj je provesti pilot projekt koji bi služio kao model za buduće izvannastavne aktivnosti tijekom razdoblja kada se redovna nastava ne održava. Centar za autizam će ispitati inicijalni interes roditelja učenika za pohađanje sportskog programa koji bi bio besplatan…".* Kroz daljnju suradnju sa svim uključenim dionicima obaviješteni smo kako je sportski ljetni kamp uspješno održan. Grad Osijek je također dostavio detaljno izvješće kojim je izvijestio POSI o broju udruga i klubova koji svojim djelovanjem djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom omogućuju bavljenje sportskim aktivnostima, a detaljno je prikazan i način na koji Grad sufinancira navedene ove udruge, klubove i saveze. Iz Izvješća Grada izdvajamo: *„…putem Programa javnih potreba u sportu na području grada Osijeka za 2024. Zajednica osječkog sporta i Grad Osijek sufinanciraju navedene sportske saveze i njihove članice za potrebe redovne djelatnosti sudjelovanja u sportskim natjecanjima i ostalih sportsko-rekreativnih aktivnosti, te za sljedeće potrebe: izravno podmirivanje troškova prijevoza sportaša na natjecanja, izravno podmirivanje troškova korištenja termina u sportskim objektima, provjera zdravstvene sposobnosti sportaša, sufinanciranje plaće za jednog trenera iz sporta osoba s invaliditetom, dodjela sportskih stipendija vrhunskim parasportašima, sufinanciranje organizacije tradicionalnih sportskih priredbi, sufinanciranje edukacije stručnog kadra u sportu, dodjela jednokratnih financijskih potpora temeljem zamolbi klubova…",* a s obzirom da su u izvješću najavljeni brojni sportski projekti i aktivnosti POSI će u predstojećem razdoblju nastaviti suradnju uspostavljenu sa sportskim kolektivima i organizacijama s područja Slavonije, Baranje i Srijema te pružati podršku i pratiti provedbu istih.

Primjer iz prakse (3): POSI se obratila osoba s invaliditetom iz Županje koja je željela prisustvovati utakmici NK Osijek - HNK Hajduk koja se trebala odigrati 3. veljače 2024. godine na stadionu Opus Arena u Osijeku. Stranka u svom obraćanju opisuje kako se obratio izravno NK Osijeku sa zamolbom za kupnjom ulaznice, pojašnjavajući da je osoba s teškim invaliditetom koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica i kojemu za dolazak na utakmicu treba pratnja jedne osobe. U svom obraćanju navodi da mu je tek nakon nekoliko dana odgovoreno kako ne može kupiti ulaznicu, uz obrazloženje kako je prošao rok do kojega se moglo učlaniti u klub, a upravo učlanjenje u klub do određenog datuma određeno je kao jedan od uvjeta za kupnju ulaznice. Stranka je istaknula da je upoznat s hvalevrijednom činjenicom da na stadionu Opus Arena ima preko 200 mjesta koja su pristupačna za osobe s invaliditetom te se nada da bi unatoč neispunjavanju uvjeta članstva mogao kupiti ulaznicu za pristupačno mjesto za navedenu utakmicu u predstojeću subotu. Posebno naglašava kako je dugi niz godina, ovisno o dostupnosti pristupačnog prijevoza često dolazio u Osijek na utakmice u Gradski vrt, stoga ga je neugodno iznenadilo što nije u mogućnosti prisustvovati utakmici na novom stadionu koji svojom pristupačnošću za osobe s invaliditetom može i treba biti primjer svim drugim klubovima/gradovima na čijim stadionima još uvijek postoje brojne prepreke.

Povodom zaprimljenog obraćanja POSI je NK Osijeku ukazao na okolnosti zbog kojih bi se eventualno mogla napraviti iznimka od pravila za kupnju ulaznica, posebno istaknuvši kako se radi o osobi s teškim oblikom invaliditeta koji nije član kluba i nema godišnju ulaznicu prije svega iz razloga što zbog svog invaliditeta ne može redovito putovati i dolaziti na utakmice u Osijek. Preporučeno je preispitivanje zamolbe ovog ljubitelja nogometa, a NK Osijek odgovorio je na preporuku odmah sljedeći dan nakon upućivanja iste. U odgovoru NK Osijek navedeno, između ostalog sljedeće: *„…Uzimajući u obzir sve činjenice navedene u Vašem dopisu, gospodina… …telefonski smo kontaktirali odmah po primitku dopisa, te je isti zatražio ulaznicu na svoje ime za Sjevernu tribinu, te mu je sukladno tome ista i izdana, te dostavljena putem e-maila. Zahvaljujemo Vam na ukazivanju na naš nehotični propust…*".

Primjer iz prakse (4): POSI i Kineziološki fakultet Osijek uspostavili su proteklih godina suradnju usmjerenu na poboljšanje položaja OSI u sportu. U sklopu navedene suradnje, tijekom 2024. godine POSI je pružao podršku Tomislavi Jelavić, studentici KIFOS-a koja je u sklopu pripreme diplomskog rada na temu „Upravljanje sportskim objektima s ciljem prilagodbe infrastrukture osobama s invaliditetom i parasportašima“ provodila istraživanje o pristupačnosti sportskih objekata Slavonije, Baranje i Srijema. Podrška je podrazumijevala savjetodavnu pomoć u provođenju istraživanja i pripremanju radnih materijala za njegovo provođenje, a POSI je ujedno uputio i pismo podrške zahvaljujući kojem je omogućen pristup sportskim objektima koji su bili predmet istraživanja. Pismom podrške je, između ostalog istaknuta važnost provođenja aktivnosti usmjerenih na identificiranje razine pristupačnosti sportske infrastrukture osobama s invaliditetom i parasportašima, prije svega zbog činjenice da pristupačnost predstavlja jedan od osnovnih preduvjeta za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u zajednicu, pa tako i u sport, a preduvjet za uklanjanje brojnih prepreka koje osobama s invaliditetom otežavaju pristup sportskim terenima, objektima i popratnim sadržajima je upravo identificiranje tih prepreka. Pismom podrške je izraženo mišljenje kako aktivnosti u sklopu istraživanja i sam diplomski rad mogu doprinijeti podizanju razine svijesti društva o važnosti osiguranja pristupačnosti sportskih objekata parasportašima i osobama s invaliditetom, a identificirane prepreke i prikupljeni podatci mogu doprinijeti uspješnijem uklanjanju istih i osiguranju potpune pristupačnosti sportske infrastrukture na području Slavonije, Baranje i Srijema. Stoga, uz pružanje aktivne podrške u provedbi istraživanja, POSI je svim vlasnicima i upraviteljima sportskih objekata na području Slavonije, Baranje i Srijema preporučio otvorenost za suradnju i omogućavanje pregleda sportskih objekata i sadržaja koji su predmet istraživanja i po potrebi i pružanje dodatnih informacija koje će se tijekom istraživanja eventualno prikupljati. Istraživanje je uspješno provedeno i diplomski rad je obranjen krajem 2024. godine te će rezultati istraživanja i cjelokupan diplomski rad biti javno dostupni po objavljivanju u digitalnom repozitoriju Kineziološkog fakulteta Osijek. Podatci i informacije prikupljene tijekom istraživanja biti će temelj za poduzimanje radnji iz djelokruga POSI usmjerenih na uklanjanje identificiranih prepreka i osiguranje potpune pristupačnosti sportskih objekata u cijeloj Republici Hrvatskoj.

Najuspješniji parasportaši u 2024. godini

U Zagrebu je 18. veljače 2025. godine u organizaciji Hrvatskog paraolimpijskog odbora (HPO) svečano obilježen Dan hrvatskog parasporta i 28. proglašenje najuspješnijih parasportaša za 2024. godinu. Hrvatski parasportaši su tijekom 2024. godine nastupili na ukupno 76 međunarodnih natjecanja na kojima su osvojili 207 medalja od kojih 73 zlatne, 72 srebrne i 62 brončane. Najboljima su u 2024. godini proglašeni:
Najuspješniji parasportaš: Deni Černi, paraatletika
Najuspješnija parasportašica: Anđela Mužinić Vincetić, para stolni tenis
Najuspješnija parasportska ekipa: Mirjana Lučić i Borna Zohil, para stolni tenis
Najuspješniji stručni djelatnik u parasportu: Mirela Šikoronja Ivančin, para stolni tenis
Najuspješniji parasportaš u neparaolimpijskim sportovima: Luka Drokan, obaranje ruke
Najuspješnija parasportašica u neparaolimpijskim sportovima: Nermina Mehulić, kuglanje slijepih
Najuspješniji mladi sportaši: Borna Zohil, para stolni tenis i Sara Marić, paraatletika
Mlade nade parasporta za 2024.: Daniel Nakić, boccia, Marin Govorko, boccia i Valentina Valenteković, para stolni tenis
Posebno priznanje za izuzetan doprinos medijskoj promociji: Darko Matić – kao glasnogovornik Hrvatskog paraolimpijskog odbora dao je veliki doprinos u medijskoj promociji i popularizaciji parasporta u Republici Hrvatskoj
Priznanje Hrvatskog paraolimpijskog odbora “Milka Milinović” dodjeljuje se po šesti put na prijedlog Izvršnog odbora HPO-a u spomen na našu slavnu paraolimpijsku Milku Milinović kao priznanje za dugogodišnji rad na razvoju parasporta: Emil Golubica, parastolni tenis.

17. Paraolimpijske igre

U Parizu su od 28. kolovoza do 8. rujna 2024. godine održane 17. Ljetne paraolimpijske igre na kojima je sudjelovalo oko 4.400 sportaša iz 186 paraolimpijskih odbora koji su se natjecali u 22 sporta. Hrvatsku su u Parizu predstavljala 22 parasportaša i parasportašice koji su se natjecali u šest sportova pri čemu su osvojili četiri medalje. Najsjajniju medalju, zlatnu osvojila je Anđela Mužinić Vincetić u para stolnom tenisu, Deni Černi je osvojio srebro u bacanju kugle, dok su bronce osvojili Dino Sinovčić na 100 leđno i Luka Baković u bacanju kugle. Time su naši parasportaši stigli do nevjerojatne brojke od 30 medalja koje je Hrvatska osvojila u svojoj povijesti sudjelovanja na ljetnim paraolimpijskim igrama. Unatoč izvrsnim nastupima, ostvarenim rezultatima i osvojenim odličjima naših paraolimpijaca, ne možemo biti zadovoljni s načinom medijskog praćenja i izvještavanja, budući da je bilo vrlo malo medijskih priloga, mala popraćenost nastupa i mogućnost izravnog praćenja samo završetka onih natjecanja gdje su nastupali naši paraolimpijci. Sljedeće Ljetne paraolimpisjke igre bit će održane 2028. godine u Los Angelesu.

Zaključak i preporuke:

U odnosu na preporuke koje se odnose na sport osoba s invaliditetom, a koje Pravobranitelj za osobe s invaliditetom kontinuirano upućuje donositeljima odluka, posebno pohvaljujemo sada već višegodišnju pozitivnu praksu Ministarstva turizma i sporta koji u natječajima putem kojih se sufinanciraju različiti programi - dodatno boduje prijavitelje i programe/projekte koji uključuju djecu i mlade s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom. Ovaj način poticanja takvih projekata primjer je pozitivne prakse koji može biti smjernica i drugim javnim tijelima na svim razinama. Također, iz u ovom poglavlju prikazanog izvješća Ministarstva turizma i sporta uočavamo kako je nastavljen trend povećanja broja programa i udruga koji se sufinanciraju putem natječaja Ministarstva i povećanje odobrenih proračunskih sredstava za programe javnih potreba koje provode Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO) i Hrvatski sportski savez gluhih (HSSG). Veći broj projekata kojima je sufinancirano prilagođavanje sportskih građevina za osobe s invaliditetom, znatno povećanje odobrenih proračunskih sredstava za projekt Univerzalno sportske škole i za nagrade koje se dodjeljuju parasportašima i/ili trenerima iz parasporta, također su vrijedne mjere i potezi za koje vjerujemo da će dovesti do vidljivih pozitivnih pomaka u stvaranju preduvjeta za uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u sportske aktivnosti. Unatoč svemu navedenom, ističemo kako zaprimljene pritužbe, saznanja i iskustva prikupljena kroz obavljanje radnji iz djelokruga Pravobranitelja za osobe s invaliditetom upozoravaju da još uvijek postoje prepreke i izazovi zbog kojih brojna djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom koje se žele baviti sportom ili kao gledatelji uživati u nekom sportskom natjecanju - nemaju jednake mogućnosti kao ostali građani. Stoga, vodeći se primjerima dobre prakse i rezultatima iz onih sredina koje su uvažile preporuke Pravobranitelja upućivane proteklih godina, ovim putem preporučujemo kako slijedi.

1. Preporučujemo organiziranje i provođenje ciljanih edukacija sportskih, ali i obrazovnih djelatnika, usmjerenih na senzibilizaciju i stručno osposobljavanje koje će doprinijeti da se djeci s teškoćama u razvoju omogući bavljenje sportskim aktivnostima od najranije životne dobi, kako kroz sustav odgoja i obrazovanja, tako i kroz klupske aktivnosti u kojima će sudjelovati u svoje slobodno vrijeme. Uz edukacije stručnog osoblja u sportu i obrazovanju, preporučujemo i aktivnosti usmjerene na podizanje razine svijesti roditelja o važnosti i prednostima bavljenja sportom, bez obzira na vrstu i težinu invaliditeta. Ove aktivnosti su važne kako bi se uklonile predrasude i stereotipi zbog kojih djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri uključeni u sportske i rekreativne aktivnosti.

2. Sportskim organizacijama (klubovima, savezima, zajednicama i dr.), stručnjacima u sportu, vrtićima, školama, fakultetima i udrugama koje okupljaju djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom, preporučujemo osmišljavanje i provedbu inkluzivnih programa i projekata kojima se osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju uključuju u rekreativne i sportske aktivnosti zajedno s djecom i osobama bez invaliditeta. Donositeljima odluka na svim razinama preporučujemo pružanje

podrške i osiguranje benefita svima koji takve programe provode ili planiraju provoditi. Podrška može podrazumijevati pokrivanje troška naknade za rad stručnog kadra osposobljenog za rad s djecom s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom, poticanje i omogućavanje edukacije i usavršavanja stručnog kadra, prilagođen prijevoz, osiguranje potrebnih termina u sportskim objektima, ali i druge oblike podrške za koje se pojavi potreba. Pozitivni učinci ovakvih oblika inkluzivnog rada su višestruki, jer osim što se na taj način omogućuje uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u rekreativne i sportske aktivnosti i u onim krajevima u kojima nema udruga i klubova koji okupljaju isključivo djecu s teškoćama u razvoju ili osobe s invaliditetom, oni imaju iznimno pozitivan učinak na socijalizaciju i inkluziju, djeca motiviraju jedni druge, a ujedno se podiže razina svijesti djece koja na taj način uče o različitostima.

3. Općine, gradovi i županije, kao i pravne osobe kojima su iste osnivači, imaju veliku ulogu u izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom u svim područjima života, pa tako i u sportu. Posebno je važna njihova uloga u osiguranju pristupačnosti i mobilnosti za osobe s invaliditetom, stoga svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave preporučujemo intenzivnije korištenje mjera i sredstava koja su na raspolaganju (npr. natječaji Ministarstva turizma i sporta, EU fondovi, natječaj Ministarstva hrvatskih branitelja i dr.) za izgradnju, rekonstrukciju i opremanja sportskih građevina, nabavku prilagođenih vozila i potrebnih pomagala i rekvizita, sve kako bi se uklonile prepreke zbog kojih osobe s invaliditetom ne mogu pristupiti i koristiti dvorane, igrališta, bazene i dr. sportske sadržaje.

4. Svim javnim institucijama, ustanovama i tvrtkama na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, ali i svim ostalima koji svojim programima/natječajima/javnim pozivima ili na bilo koji drugi način sufinanciraju projekte i programe u sportu, preporučujemo da sustavom valoriziranja (npr. dodatnim bodovanjem) motiviraju prijavitelje na osmišljavanje i provođenje aktivnosti kojima će se omogućiti intenzivnije uključivanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u sport. Preporučujemo poticati projekte kojima je predviđeno provođenje aktivnosti koje su opisane u prethodne tri točke ovog zaključka.

5. S obzirom da su upravo projekti koji su sufinancirani putem poticajnih mjera Ministarstva turizma i sporta u velikoj mjeri doprinijeli pozitivnim pomacima i uključivanju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u sport, preporučujemo intenzivnije promoviranje poticajnih mjera (natječaja, programa, javnih poziva) koje će biti na raspolaganju te poticanje prihvatljivih prijavitelja na korištenje istih.

6. Predlažemo Hrvatskoj radioteleviziji osigurati u većoj mjeri praćenje paraolimpijskog sporta i natjecanja, osobito velikih i međunarodnih sportskih događanja, te već sada planiranje boljeg praćenja nastupa hrvatskih paraolimpijaca na sljedećim Paraolimpijskim igrama 2028. godine.

Sudjelovanje na događanjima

Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO) održao je 1. veljače 2024. godine svečano proglašenje najboljih hrvatskih parasportaša za 2023. godinu. Svečanost proglašenja bila je izravno prenošena na drugom programu Hrvatske televizije. **Dan hrvatskog parasporta, s dodjelom nagrada najuspješnijim parasportašicama, parasportašima, trenerima i sportskim djelatnicima za proteklu 2023. godinu održana je po dvadeset sedmi put.** Godina 2023. bila je iznimno bogata po broju nastupa i broju osvojenih medalja hrvatskih parasportaša na brojnim međunarodnim natjecanjima. Naši parasportaši nastupili su u 2023. na ukupno 84 međunarodna natjecanja pri čemu na 13 svjetskih i 15 europskih prvenstava, te 13 svjetskih kupova. Osvojeno je čak 307 medalja medalja od toga 119 zlatnih, 92 srebrnih, te 96 brončanih. Iako je bilo iznimno teško među najboljima odabrati najbolje, nagrade su dodijeljene u 10 kategorija, a najboljima za 2023. godinu su proglašeni: najbolja parasportašica: **Emma Mečić (paraplivanje),** najbolji parasportaš: **Dino Sinovčić (paraplivanje),** najuspješnija ekipa: **Helena Dretar Karić i Anđela Mužinić Vincetić (parastolni tenis),** Najuspješniji stručni djelatnik: **Luca Marin (paraplivanje),** najbolji sportaši u neparaolimpijskim sportovima: **Stipe Barić (paratekvando) i Ruža Markešić (kuglanje za slijepe i slabovidne),** priznanje za medijsku promociju parasporta: **Silvijo Škrlec**

(tportal), emisija "Sportsko Srce", priznanje "Milka Milinković": **Dragan Rakić (parastolni tenis),** najuspješniji mladi parasportaš: **Rudi Antolić (para obaranje ruku),** mlade nade parasporta: **Sara Marić (paraatletika), Žade Banjad (paraskijanje), Danilo Premuš (paraplivanje), Lorena Rinčić (parastolni tenis) i Marko Radovanac (paraatletika).** Svečanosti je prisustvovao pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

Zajednica osječkog sporta, Športska zajednica Osječko-baranjske županije i redakcija Glasa Slavonije organizirali 26. ožujka 2024. godine **66. tradicionalni izbor najuspješnijih sportaša, sportskih kolektiva i sportskih djelatnika Grada Osijeka i Osječko-baranjske županije.** Svečana dodjela nagrada najboljima u 2023. godini održana je 26. ožujka 2024. godine. Na svečanoj dodjeli proglašeni su pobjednici u 12 kategorija nagrada i priznanja, a svoje mjesto među najboljima svojim talentom, zalaganjem i sportskim uspjesima zaslužili su i najuspješniji pojedinci i kolektivi u parasportu i sportu gluhih. Priznanje za najuspješnijeg sportaša parasporta/sporta gluhih u 2023. godini osvojio je **kuglač Darko Sarapa,** član Športske udruge slijepih Svjetlost, koji je uz brojne uspjehe na nacionalnoj razini osvojio i tri odličja na Europskom prvenstvu za slijepe i slabovidne osobe, pojedinačno zlato, ekipno srebro i broncu u kombinaciji u kategoriji b2. **Najuspješnijim kolektivom parasporta/sporta gluhih proglašena je Športska udruga slijepih Svjetlost iz Osijeka,** koja je osvojila naslov prvaka države u šahu, viceprvaka u kuglanju i treće mjesto u električnom pikadu. Događanju je prisustvovao savjetnik pravobranitelja.

U Osijeku otvorena izložba o povijesti paraplivanja u Hrvatskoj. Povodom 60. obljetnice Hrvatskog paraolimpijskog odbora (HPO) i povodom održavanja Paraolimpijskih igara u Parizu, na Kineziološkom fakultetu u Osijeku gostovala je izložba „Osam staza skrivenog okvira". Izložba prikazuje povijest paraplivanja u Hrvatskoj, a na svečanom otvorenju koje je održano 3. svibnja 2024. godine izložbu je otvorio savjetnik pravobranitelja. Izložba se između ostalog sastoji od audiodeskripcijom opisanih tekstova na hrvatskom i engleskom jeziku te opisa triju predmeta, koji su sadržajno prilagođena slijepim i slabovidnim osobama. Izložba, autorica Mrtina Vargek, više kustosice Hrvatskog športskog muzeja i Ane Sršen, hrvatske paraolimpijka, sastoji se od pet cjelina. U prvoj cjelini prikazuje se razvoj parasporta i paraplivanja u Hrvatskoj tijekom povijesnog razvoja Hrvatskoga paraolimpijskog odbora i Hrvatskoga paraplivačkog saveza. U drugoj cjelini predstavljaju se prema redoslijedu osvojene medalje na paraolimpijskim igrama, svjetskim i europskim prvenstvima, naši paraplivači Roko Mikelin Opara, Ana Sršen, Mihovil Španja, Kristijan Vincetić, Dino Sinovčić, Sanja Milojević, Ante Rađa i Emma Mečić. Također, predstavljeni su i predstavnici na paraolimpijskim igrama od kojih se ističu Nataša Sobočan, Matija Grebenić, Tomi Brajša i Paula Novina. Treća cjelina prikazuje discipline u paraplivanju i sportske klase, a četvrta cjelina odnosi se na povijesni razvoj i pregled osvojenih medalja na paraolimpijskim igrama, svjetskim i europskim prvenstvima. Posljednji dio izložbe pod nazivom „Ispred okvira" prikazuje video razgovore s paraplivačicama koje su osvojile medalje na velikim natjecanjima Emmom Mečić i Anom Sršen te paraplivačima Rokom Mikelinom Oparom, Dino Sinovčićem, Mihovilom Španjom i Kristijanom Vincetićem.

U organizaciji Hrvatskog saveza udruga osoba s intelektualnim teškoćama (OSIT) i Udruge osoba s intelektualnim teškoćama Međimurske županije u dvorani Graditeljske škole u Čakovcu održani su 4. svibnja 2024. godine **13. sportski susreti udruga osoba s intelektualnim teškoćama** na kojima se okupilo 260 natjecateljica i natjecatelja iz 26 udruga s područja cijele Hrvatske. Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama (OSIT) najveća je mreža udruga za osobe s intelektualnim teškoćama i njihovih obitelji, koja djeluje putem utjecaja na proces donošenja novih zakona te sukreiranja socijalno uključivog društva u kojem je svaki član jednako vrijedan i zaslužuje dostojanstvo. Sportski susreti su započeli mimohodom sudionika i svečanosti otvorenja, a nastavljeni su sportskim natjecanjima u pet disciplina – nošenje loptice u žlici, „karike na marike", štafeta s kvačicama, bacanje loptice u koš i povlačenje konopa. U ukupnom poretku najbolji su bili: 1. mjesto Udruga osoba s intelektualnim teškoćama i njihovih obitelji „Mali princ" iz Đurđevca, 2. mjesto Udruga osoba s intelektualnim teškoćama ZVONO – Split, i 3. mjesto Udruga osoba s intelektualnim teškoćama Bjelovar. Onim najboljim po disciplinama uručeni su zasluženi pehari i medalje, a svi sudionici dobili su medalje za svoje sudjelovanje što je izazvalo ogromnu radost i zadovoljstvo. Na svečanosti zatvaranja

susreta najavljeno je kako će iduće godine sportski susreti biti održani u Splitu. Na sportskim susretima je sudjelovao pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

Lovran Wheel basket 2024. Općina Lovran prepoznala je značenje koje sport ima u afirmaciji potencijala osoba s invaliditetom, a s ciljem njihovog ravnopravnog sudjelovanja u životu zajednice te podržala organizaciju 2. izdanja turnira „Lovran Wheel Basket 3x3" održanog 19. srpnja 2024. godine u organizaciji Košarkaškog kluba osoba s invaliditetom Kostrena, a u sklopu lovranskog sportskog dana. Sport doprinosi boljem razumijevanju drugih i drugačijih, međusobnom zbližavanju, toleranciji i razbijanju predrasuda podižući tako razinu kvalitete života osoba s invaliditetom, ali i cjelokupne zajednice. Održavanje ovakvih javnih manifestacija u kojima se i mještani/građani imaju priliku upoznati s načinom košarkaške igre u invalidskim kolicima, ali se i osobno oprobati u ovom sportu u invalidskim kolicima, doprinose stvaranju otvorenog i pristupačnog društva za život u kojem će se osobe s invaliditetom osjećati prihvaćeno i ravnopravno.

Hrvatski športski muzej je u suradnji s Hrvatskim paraolimpijskim odborom i Hrvatskim paraplivačkim savezom organizirao je iu Zagrebu izložbu o povijesti **paraplivanja u Hrvatskoj pod nazivom „Osam staza skrivenog okvira“** koja je 28, kolovoza 2024. godine otvorena u Francuskom institutu u Hrvatskoj. U suradnji s Hrvatskim savezom slijepih za izložbu je tiskan katalog izložbe na Brailleovu pismu i uvećanom crnom tisku, a povodom otvorenja izložbe u Francuskom institutu u Hrvatskoj bit će tiskan i deplijan izložbe na francuskom jeziku. Prilikom otvorenja izložbe okupljenima se obratio i pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

U Osijeku održan nogometni turnir ustanova socijalne skrbi za osobe s mentalnim teškoćama. Dana 18. rujna 2024. godine u Osijeku je odigran tradicionalni nogometni turnir ustanova socijalne skrbi za odrasle osobe s mentalnim teškoćama. Turnir je održan u dvorani Gradski vrt u Osijeku gdje ga je pratio i savjetnik pravobranitelja. Centar za pružanje usluga u zajednici Osijek "JA kao i TI" organizirao je 16. po redu nogometni turnir ustanova socijalne skrbi za odrasle osobe s mentalnim teškoćama. Ovaj tradicionalni turnir je vrijedna aktivnost kojom se OSI uključuju u tjelesne aktivnosti i bavljenje sportom, što je jedan od uspješnijih načina očuvanja tjelesnog i mentalnog zdravlja. Osječki Centar ''JA kao i TI'' kao pobjednik prošlogodišnjeg turnira imao je čast i obvezu organizirati i ovogodišnje natjecanje te se u dvorani Gradski vrt okupilo osam ekipa iz cijele RH. Nakon utakmica koje su se pred glasnim navijačima za bodove igrale u dvije skupine, najbolje momčadi nastavile su natjecanje uzbudljivim utakmicama na ispadanje. U konačnici, pobjednik turnira ove godine bila je ekipa Centra za rehabilitaciju Stančić, a svi sudionici dobili su priznanja za sudjelovanje te su najboljim pojedincima dodijeljeni pehari, medalje i vrijedne nagrade. Nakon sportskog dijela uslijedilo je druženje svih sudionika turnira koji su i na taj način proslavili i obilježili dan u kojemu su imali priliku pokazati sve ono za što su se mjesecima pripremali.

U Osijeku predstavljeno istraživanje o pristupačnosti sportske infrastrukture na području Slavonije, Baranje i Srijema. U sklopu obrane diplomskog rada studentice Tomislave Jelavić na Kineziološkom fakultetu u Osijeku predstavljeno je istraživanje o razini pristupačnosti sportske infrastrukture osobama s invaliditetom i parasportašima. Obrana diplomskog rada održana je 25. rujna 2024. godine te je istoj prisustvovao savjetnik pravobranitelja. Kineziološki fakultet u Osijeku i Pravobranitelj za osobe s invaliditetom proteklih nekoliko godina kontinuirano surađuju u osmišljavanju i provođenju aktivnosti usmjerenih na intenzivnije uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u sportske i rekreativne aktivnosti. U sklopu navedene suradnje, POSI pružio je aktivnu podršku u provođenju istraživanja koje je u sklopu izrade svog diplomskog rada provodila studentica Tomislava Jelavić, univ. bacc. cin, uz mentora doc. dr. sc. Tvrtka Galića i sumentora Zorana Špoljarića, mag. cin. Diplomski rad naziva „Upravljanje sportskim objektima s ciljem prilagodbe infrastrukture osobama s invaliditetom i parasportašima“ imao je za cilj potaknuti različite dionike na uklanjanje prepreka koje osobama s invaliditetom otežavaju bavljenje sportskim i rekreativnim aktivnostima, ali i koje im onemogućavaju praćenje sportskih događanja. Stoga, u sklopu izrade diplomskog rada je provedeno istraživanje tijekom kojega je na temelju unaprijed određenih kriterija izvršen obilazak i provjera

elemenata pristupačnosti u sportskim dvoranama i bazenima u većim gradovima Slavonije, Baranje i Srijema (gradovi sa preko 20.000 stanovnika).

Sportska, javnozdravstvena i edukativna stručno-znanstvena konferencija s temom "Sport, zdravlje i inkluzija u funkciji održivog razvoja i građanske kulture" u organizaciji Gradskih četvrti Sesvete i Gornja Dubrava, te Centra za potporu i inkluziju u zajednici, održana je 26. rujna 2024. u Sesvetama. Cilj ove konferencije bio je integracija i primjena ključnih koncepata u sportu, zdravlju, inkluziji i zelenoj tranziciji kako bi se osigurao strateški okvir održivog razvoja. S naglaskom na sinergiju između ovih područja, konferencija je pružila platformu za razmjenu znanja i iskustava među stručnjacima, istraživačima i praktičarima. Na konferenciji sudjelovao je savjetnik pravobranitelja.

U Rimu održane konferencija i radionica o ulozi sporta u suzbijanju diskriminacije. Europska mreža tijela za jednakost (Equinet) i talijanski Nacionalni ured za borbu protiv rasne diskriminacije (UNAR) zajednički su organizirali konferenciju i radionicu o ulozi sporta u borbi protiv diskriminacije. Dvodnevno događanje naziva „High-Level Conference & Workshop – Game Changer: Sport's role in fighting discrimination" održano je 7. i 8. studenoga 2024. godine u Rimu. Na konferenciji i radionici je sudjelovao savjetnik pravobranitelja. Tijekom konferencije je održano nekoliko panel rasprava u kojima su predstavnici i stručnjaci iz relevantnih europskih organizacija upozorili na slučajeve diskriminacije u sportu te su ujedno izneseni i prijedlozi o načinu suzbijanja iste. U odnosu na DTUR i OSI upozoreno je na predrasude i stereotipe zbog kojih se još uvijek vrlo često onemogućuje njihovo uključivanje u sport i sportske aktivnosti. Naglašeno je kako se prilikom donošenja odluka o financiranju sportskih programa iz javnih izvora ne bi trebalo voditi isključivo rezultatima na najvišoj razini, nego bi donositelji odluka na svim razinama, od nacionalne, preko regionalne i lokalne trebali poticati inkluzivne programe i aktivnosti kojima se OSI i DTUR uključuju u rekreativne i sportske aktivnosti zajedno s djecom i osobama bez invaliditeta. Takvi oblici inkluzivnog rada pozitivno utječu na socijalizaciju i uključivanje, sportaši motiviraju jedni druge, a ujedno se podiže razina svijesti okoline i društva koje na taj način uči o različitostima kao o bogatstvu. Preporučeno je posebnu pažnju posvetiti razvoju ''grassroots'' programa u svim sportovima, s obzirom da su takvi programi najbolji način za omogućavanje bavljenjem sportom svima koji žele iskusiti ono što sport donosi (trening, druženje, stjecanje vještina, zabava, biti dio ekipe, pobjede i porazi…). S obzirom da je za provođenje ovakvih programa iznimno važno osigurati kvalitetnu obuku i edukaciju djelatnika u sportu (npr. treneri, sportski dužnosnici, stjuardi na stadionima, nastavnici tjelesnog i sl.), istaknuti su programi Erasmus+ kao odlično sredstvo koje može omogućiti jačanje kapaciteta i stjecanje vještina za provođenje programa ove vrste. Tijekom panel rasprava i radionice koja je održana drugi dan događanja upozoreno je i na nepristupačnost sportskih objekata i sadržaja, što osobe s invaliditetom stavlja u neravnopravan položaj kako u odnosu na ostale sportaše, tako i u odnosu na gledatelje, navijače i sportske djelatnike bez invaliditeta. Stoga, posebno su zanimljiva predstavljanja projekata i programa različitih europskih sportskih organizacija (npr. Lege Serie A, UEFA, Mixed Ability Sports, Level PLaying Field, Premier League i dr.) koje su u svom djelovanju posebnu pažnju posvetile osiguranju pristupačnosti, ali i općenito stvaranju preduvjeta za uključivanje osoba s invaliditetom u sve aktivnosti i programe svojih članica i članova (sportaši, klubovi, navijači). Od brojnih predstavljenih primjera, izdvajamo praksu pojedinih klubova talijanske Serie A koji djeci i osobama s poremećajem iz spektra autizma omogućuju praćenje utakmica uživo na stadionu, u prostoriji koja je izolirana od buke, a posebno su važne smjernice i praksa UEFA-e koja prilikom licenciranja klubova ima vrlo visoke standarde i uvjete koji se odnose na pristupačnost stadiona i popratnih sadržaja. Također, predstavljene su i aktivnosti kojima su nogometni klubovi engleske Premier lige potaknuti na uklanjanje prepreka i osiguranje pristupačnosti stadiona na kojima igraju svoje utakmice. Radionica koja je održana drugi dan događanja omogućila je predstavljanje inicijativa, slučajeva i projekata te interaktivnu razmjenu iskustava svih sudionika.

Svečanom akademijom u Zagrebu, Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO) obilježio je 60 godina organiziranog djelovanja parasporta u Hrvatskoj. Tijekom svečanosti dodijeljena su priznanja i zahvalnice institucijama, tvrtkama i partnerima, a posebna priznanja dodijeljena su osvajačima paraolimpijskih medalja u razdoblju od 2014. do 2024. godine, među kojima su: **Anđela Mužinić**

Vincetić (para stolni tenis), Sandra Paović (para stolni tenis), Helena Dretar Karić (para stolni tenis), Velimir Šandor (paraatletika), Dino Sokolović (para alpsko skijanje), Ivan Katanušić (paraatletika), Ivan Mikulić (paratekvando), Dino Sinovčić (paraplivanje), Deni Černi (paraatletika), Luka Baković (paraatletika) i Bruno Bošnjak (parasnowboard), kao i treneri Mirela Šikoronja Ivančin (para stolni tenis), Nataša Skočilović (para stolni tenis), Ivan Čengić (paraatletika), Luka Dobrinić (para alpsko skijanje), Ronald Robert Varga (paraatletika), Mladen Tomić (paratekvando), Slobodan Glavčić (paraplivanje), Boris Kljaić (paraatletika), Marko Mastelić (paraatletika), Dragan Katunar (parasnowboard) i Emil Gubica (para stolni tenis). Ovom prigodom u dvorani i u izravnom prijenosu na Hrvatskoj televiziji premijerno je prikazan dokumentarni film redatelja Dejana Aćimovića "Prvih 60" u kojem su govorili sportaši i sportski djelatnici koji su obilježili posljednje desetljeće hrvatskog parasporta. Svečanoj akademiji prisustvovao je i pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

U Zagrebu na Policijskoj akademiji „Prvi hrvatski redarstvenik" održano je 2. prosinca **obilježavanje Međunarodnog dana osoba s invaliditetom tijekom kojeg je potpisan Sporazum o suradnji između Ministarstva unutarnjih poslova i Hrvatskog paraolimpijskog odbora.** Sporazum su potpisali potpredsjednik Vlade i ministar unutarnjih poslova Davor Božinović i predsjednik Hrvatskog paraolimpijskog odbora Ratko Kovačić. Hrvatski paraolimpijski odbor razvija parasport u RH u dva glavna smjera, a to su stvaranje uvjeta za vrhunske parasportske rezultate i stvaranje preduvjeta za uključivanje osoba s invaliditetom u sustav parasporta. Od osamostaljenja RH, hrvatski paraolimpijci nastupili su na devet Ljetnih paraolimpijskih igara i osvojili 30 medalja, od kojih šest zlatnih, devet srebrnih i 15 brončanih. Nastupili su na šest Zimskih paraolimpijskih igara i osvojili dvije medalje, zlatnu i brončanu. Time je RH među pedesetak zemalja na svijetu koje su osvojile medalje na oba natjecanja. „*Sa stajališta Pravobranitelja za osobe s invaliditetom Ministarstvo unutarnjih poslova jedna je od državnih institucija koja uvijek razmatra, prihvaća i implementira preporuke Pravobraniteljstva na način da se one vrlo brzo i učinkovito provode. Također, uključeni smo u različite oblike edukacija policijskih službenica i službenika što je važno i za naše građane s invaliditetom, ali isto tako i za postupanja policijskih službenika prilikom obavljanja njihovih svakodnevnih zadaća*." – istaknuo je je u svom govoru pravobranitelj za osobe s invaliditetom. Ministarstvo unutarnjih poslova svojim aktivnostima posljednje dvije godine pojačano motivira i omogućuje zapošljavanje osoba s invaliditetom u svom sustavu, jamčeći pri tom osiguravanje razumne prilagodbe i uvažavaju načela jednakog pristupa i ostvarivanja jednakih mogućnosti. Danas u ovom Ministarstvu rade 764 osobe s invaliditetom te na taj način MUP predstavlja primjer dobre prakse koja može biti smjernica i poticaj i drugim ministarstvima o načinu na koji i sami mogu omogućiti zapošljavanje osoba s invaliditetom.

U Osijeku održano Međunarodno sportsko natjecanje slijepih osoba. Športska udruga slijepih Svjetlost Osijek organizirala je 9. Međunarodno natjecanje slijepih na visećoj kuglani i elektronskom govornom pikado aparatu. Natjecanje je održano 3. prosinca 2024. godine u sportskoj dvorani Jug 2 u Osijeku, a na svečanom otvorenju natjecanja sudjelovao je savjetnik pravobranitelja. Športska udruga slijepih Svjetlost kontinuirano provodi aktivnosti usmjerene na uključivanje što većeg broja osoba s invaliditetom u sportske i rekreativne aktivnosti, a s tim ciljem organizirano je i tradicionalno 9. Međunarodno natjecanje slijepih na visećoj kuglani i elektronskom govornom pikado aparatu. Natjecanje je održano u sklopu obilježavanja Dana Grada Osijeka 2. prosinca i Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 3. prosinca te je održano pod pokroviteljstvom Lions Cluba Osijek i uz potporu Osječko-baranjske županije, Sportske zajednice OBŽ, Grada Osijeka, Zajednice osječkog sporta i Osječkog parasporta. Na natjecanju je sudjelovalo osam ekipa slijepih i slabovidnih sportaša s asistentima iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije. Tijekom uvodnog djela predsjednik ŠUS Svjetlost, Stojan Bjelajac, uručio je zahvalnice pojedincima i organizacijama koje svojim djelovanjem pružaju potporu aktivnostima koje ŠUS Svjetlost provodi, među kojima je zahvalnica za pružanje podrške uručena i instituciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

2.28. PODRUČNI UREDI

Područni uredi Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, Splitu i Rijeci svojim radom i djelovanjem doprinose ostvarivanju općeg strateškog cilja institucije – zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom podjednako u svim područjima Republike Hrvatske.

Područni ured Osijek nadležan je za područje Slavonije, Baranje i Srijema, odnosno za područja Osječko-baranjske, Brodsko-posavske, Požeško-slavonske, Virovitičko-podravske i Vukovarsko-srijemske županije, na kojima živi više od 117.700 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Područni ured Split nadležan je za područje četiriju dalmatinskih županija, odnosno za područje Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije, na kojima živi nešto manje od 133.500 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Područni ured Rijeka nadležan je za područje Primorsko-goranske, Istarske, Ličko-senjske i Karlovačke županije, na kojima živi 82.000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Kontinuirani porast broja obraćanja građana, udruga, ustanova i institucija s područja na kojima djeluju područni uredi POSI nastavio se i tijekom 2024. godine, a povratne reakcije i iskustva stečena tijekom 2024. godine potvrđuju važnost prisutnosti i dostupnosti područnih ureda u cijeloj RH. Navedeno je posebno došlo do izražaja u iznimno dinamičnoj godini tijekom koje je nekoliko važnih zakona koji reguliraju prava OSI stupilo na snagu i/ili se krenulo provoditi te su se mogućnost izravnog kontakta sa suradnicima pravobranitelja, pravodobne i točne informacije i savjeti – pokazali kao iznimno važan čimbenik u uspješnijem ostvarivanju i zaštiti prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Savjetodavna pomoć i pritužbe po područjima djelovanja područnih ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom

Područni uredi POSI u Osijeku, Splitu i Rijeci su tijekom čitave 2024. godine u velikoj mjeri zaprimali upite u svezi ostvarivanja prava i usluga iz područja mobilnosti, prometa i sustava socijalne skrbi, a koji se posebice vežu uz praktičnu provedbu nekih od ključnih zakona donesenih tijekom 2023. i 2024. godine, kao na primjer Zakona o inkluzivnom dodatku, Zakona o osobnoj asistenciji i Zakona o povlasticama u prometu. Svakodnevna učestala savjetovanja, neposredna informiranja OSI o pravima i načinima njihova ostvarivanja, ali i pružanje administrativne pomoći u podnošenju zahtjeva, dostavi dokumentacije i/ili provjeri i ažuriranju upisa u Registru osoba s invaliditetom, zajedničko je iskustvo sva tri područna ureda. Brojne OSI su zbog slabije informatičke pismenosti i/ili starije životne dobi, upravo u područnim uredima POSI dobile konkretnu pomoć i podršku u provođenju onih radnji koje je trebalo provesti elektroničkim putem (npr. podnošenje zahtjeva, dostava dokumentacije i sl.) te se na taj način doprinijelo bržem i uspješnijem ostvarivanju prava i povlastica na temelju invaliditeta.

Zaprimljen je značaj broj pritužbi na otežano ostvarivanje prava iz područja sustava socijalne skrbi, koje su se prvenstveno odnosile na dugotrajnost postupaka vještačenja i preispitivanja postojećih prava na doplatak za pomoć i njegu i/ili osobnu invalidninu te priznavanja prava na inkluzivni dodatak. Osobe s invaliditetom su se uvelike pritуživale na nedostupnost i nepotpunost informacija, te nemogućnost ostvarivanja neposrednih kontakata s pojedinim nadležnim područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad, što ukazuje na deficit stručnog kadra i potrebu za učinkovitijom organizacijom rada u pojedinim područnim uredima Zavoda.

„…neće me primiti jer nemam zakazan termin, a ne mogu ga zakazati jer mi se nitko ne javlja danima na telefon u Centru za socijalnu skrb, na mejlove ne odgovaraju, mogu li dobiti informacije od vas?“ Karakteristična i učestala pritužba/upit u sva tri područna ureda POSI.

„…već godinu dana čekam na vještačenje, zašto me nitko ne kontaktira?“ Područni ured Split

Ekonomski uvjeti osoba s invaliditetom i njihovih obitelji također su pod utjecajem često visokih i nepremostivih troškova povezanih sa zdravstvenom skrbi i potrebama koje proizlaze iz invaliditeta i/ili

razvojne teškoće djeteta, zbog čega su pritužbe na dugotrajnost postupaka priznavanja novčanih naknada iz sustava socijalne skrbi bile još izraženije i snažnije.

Uzimajući u obzir potrebe OSI za novčanim naknadama u svrhu prevladavanja dodatnih životnih teškoća, posebice u današnje vrijeme rastuće inflacije, porasta cijena i sve izazovnijih egzistencijalnih prilika koje značajno utječu na razinu kvalitete života osoba s invaliditetom, u brojnim slučajevima Pravobranitelj za osobe s invaliditetom molio je uvažavanje teških egzistencijalnih prilika osoba s invaliditetom i njihovih obitelji te roditelja djece s teškoćama u razvoju za žurnim postupanjem svih tijela nadležnih za provođenje radnji u priznavanju novčanih naknada iz sustava socijalne skrbi.

„…muž i ja smo jako bolesni, niskih mirovina i pod ovrhama, važno nam je primiti inkluzivni dodatak čim prije,… ne znam što ćemo jesti…“ Područni ured Rijeka

Glavni čimbenici koji pridonose izlaganju osoba s invaliditetom i njihovih obitelji višem riziku od siromaštva, a koji su primijećeni kroz obraćanje OSI područnim uredima, jesu i teškoće pri zapošljavanju OSI na otvorenom tržištu rada i raspoložive realizacije pomoći u stambenom zbrinjavanju OSI i obitelji DTUR uslijed nepovoljnih socijalnih okolnosti. *Navedeno je detaljnije obrađeno u poglavljima ovog izvješća 2.16.3. Zaposlenost i nezaposlenost osoba s invaliditetom u brojkama i 2.17.8. Pristupačno stanovanje.*

Mogućnost neposrednog ostvarivanja kontakata sa savjetnicima područnih ureda, izravnim uvidom u relevantnu dokumentaciju osoba s invaliditetom, aktivnim slušanjem te uvažavanjem životnih okolnosti i potreba OSI i roditelja DTUR, uz poznavanje prakse pojedinih tijela lokalne i državne vlasti te raspolažući stručnim znanjem, područni uredi POSI čine mjesto povjerenja osoba s invaliditetom u točnost i pouzdanost te pravovremenost pruženih informacija i danih savjetovanja.

„Lijepo je i od neprocjenjive važnosti znati da postoji netko tko će čistog srca pomoći osobama s invaliditetom i našim obiteljima jer smo često zbunjeni, neupućeni u svoja prava, ne znamo što trebamo činiti i uglavnom nailazimo na zatvorena vrata (i srca). Vi ste s puno razumijevanja i empatije, poznavanjem propisa te pružanjem savjeta i podrške u ostvarivanju naših prava, pomogli mojoj obitelji, ali koliko sam čuo i mnogim drugima s područja naše Slavonije. Zahvaljujem na izvrsnosti, ljubaznosti i spremnosti na pomoć…“ Područni ured Osijek

„… Zahvaljujem vam se na vašoj pomoći jedino sam kod vas dobila točne informacije i savjetovanja…“ Područni ured Rijeka

Detaljniji prikaz pritužbi zaprimanih u područnim uredima te postupanja iz djelokruga POSI koja su provedena povodom istih, kao i preporuke te prijedlozi izmjena propisa koji su utemeljeni na iskustvima i saznanjima stečenim kroz rad područnih ureda, opisani su u poglavljima ovog Izvješća koja obrađuju pojedina područja rada.

Suradnja s udrugama, ustanovama, institucijama i medijima

Svakodnevica OSI i DTUR, kao i svih ostalih građana, uvelike je određena specifičnostima lokalne sredine u kojoj žive. Prepreke, teškoće i izazovi s kojima se suočavaju, ali i načini njihova rješavanja, razlikuju se u ovisnosti o brojnim čimbenicima. Upravo stoga, područni uredi POSI imaju važnu ulogu u prepoznavanju tih izazova te povezivanju i izravnom poticanju svih dionika na lokalnoj razini, prvenstveno lokalnih i područnih donositelja odluka, da u okviru svog djelokruga donose mjere i provode aktivnosti usmjerene na izjednačavanje mogućnosti OSI koje žive na njihovom području.

Suradnja s udrugama

Područni uredi POSI provodili su i tijekom 2024. godine aktivnosti usmjerene na pružanje podrške u radu te aktivnu suradnju s udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i članove njihovih obitelji, ali i udrugama koje programski djeluju u korist OSI i DTUR. Navedene udruge su pokretačka snaga i nezaobilazni partner institucije POSI te se važnost njihove uloge u poboljšanju kvalitete života OSI u lokalnoj zajednici potvrđuje iz godine u godinu, zbog čega su područni uredi POSI i tijekom 2024. godine lokalnim i područnim donositeljima odluka ukazivali na važnost uloge civilnog

društva u kreiranju politika i nužnost uvažavanja prijedloga udruga prilikom donošenja odluka i mjera koje se tiču OSI.

Značajne izmjene normativnog okvira kojim su uređeni uvjeti i način ostvarivanja prava na temelju invaliditeta, a samim time i brojne dvojbe, nedoumice ali i strahovi udruga i njihovih članova, utjecali su na povećani interes za zajedničkim održavanjem edukativnih radionica za članove, djelatnike i volontere udruga koje djeluju na području koje svojim radom pokrivaju područni uredi POSI. Stoga, tijekom 2024. godine djelatnici područnih ureda su nastavili s obilascima udruga te su kroz radne sastanke, edukativne radionice i savjetovanja s članovima, volonterima i djelatnicima udruga pružali korisne informacije i savjete te podijelili iskustva važna za uspješnije ostvarivanje i zaštitu prava osoba s invaliditetom. Uz upoznavanje OSI s djelokrugom i načinom rada POSI te ulogom u zaštiti prava OSI, tijekom ovih radionica svim sudionicima su detaljno pojašnjeni uvjeti i načini ostvarivanja prava i usluga iz sustava socijalne skrbi (npr. inkluzivni dodatak, osobna asistencija, status roditelja njegovatelja ili njegovatelja i dr.), pojašnjene su promjene vezane za ostvarivanje prava i povlastica u prometu (npr. parkirališna karta, oslobođenje plaćanja cestarine i sl.), a sudionici radionica upoznati su i s mogućnostima koje imaju u slučajevima kada ne ostvare pravo koje su tražili. Također, kroz primjere iz prakse osobe s invaliditetom dobile su savjete o tome kako ostvariti pravo na razumnu prilagodbu radnog mjesta, uvjeta i organizacije rada, kako osigurati pristupačnost javnih površina i objekata u svojoj sredini te brojne druge korisne informacije pomoću kojih će moći uspješnije ostvariti svoja prava i zaštititi se od diskriminacije na temelju invaliditeta. Ujedno, ovaj oblik suradnje omogućio je udrugama da predstave svoje aktivnosti i ukažu na izazove i prepreke s kojima se susreću u svom djelovanju, kao i na probleme s kojima se susreću njihovi članovi u svakodnevnom životu i radu.

Velik interes i pozitivne povratne reakcije poticaj su da područni uredi i u predstojećem razdoblju nastave i dodatno intenziviraju opisanu suradnju s udrugama.

Suradnja s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave te ustanovama, institucijama i medijima koji djeluju na lokalnoj razini

Saznanja i iskustva stečena kroz prethodno opisanu komunikaciju djelatnika područnih ureda POSI s građanima i lokalnim udrugama omogućila su jasno prepoznavanje izazova i prepreka s kojima se OSI, DTUR i njihove obitelji koje žive na području djelovanja područnih ureda svakodnevno susreću. Navedeno je poslužilo kao temelj za upućivanje preporuka i prijedloga kojima se donositelje odluka na nacionalnoj, područnoj i lokalnoj razini usmjeravalo na donošenje odluka koje će doprinijeti uklanjanju tih prepreka i stvaranju preduvjeta za svladavanje izazova koji otežavaju svakodnevicu osoba s invaliditetom u svakoj pojedinoj sredini.

Osim pisanih preporuka i prijedloga koje je POSI upućivao, područni uredi su tijekom 2024. godine dodatno intenzivirali neposrednu komunikaciju i suradnju s općinama, gradovima i županijama, te područnim i lokalnim organizacijama, institucijama i ustanovama koje su važne za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom, sve kako bi navedena tijela usmjerili prema djelovanju koje će biti u interesu OSI. Navedeno je podrazumijevalo sastanke sa predstavnicima javnih tijela lokalne i područne razine (npr. JLP(R)S, policija, odgojno-obrazovne ustanove, HZZ, CPR, pružatelji socijalnih usluga i dr.), sudjelovanje na stručnim događanjima (konferencije, okrugli stolovi, panel rasprave i dr.), ali i održavanje edukativnih radionica za službenike i dužnosnike ovih tijela. Kroz sve ove aktivnosti donositeljima odluka na područnoj i lokalnoj razini ukazivalo se na probleme s kojima se suočavaju OSI,DTUR i njihove obitelji, ali ih se ujedno i upoznavalo s temeljnim promjenama koje je u naše društvo unijela KPOSI, te ih se željelo potaknuti na promišljanje i konkretno djelovanje koje će doprinijeti ispunjavanju obveza koje smo kao društvo preuzeli potpisivanjem i ratifikacijom KPOSI.

Tijekom 2024. godine nastavio se trend povećanja upita i zamolbi kojima su lokalne i regionalne razvojne agencije, upravni odjeli općina, gradova i županije, te druge pravne osobe kojima su iste osnivači, od područnih ureda POSI tražili stručnu pomoć i podršku u osmišljavanju, prijavljivanju i provedbi projekata, mjera i aktivnosti usmjerenih na izjednačavanje mogućnosti OSI u svim područjima

života, od odgoja i obrazovanja, preko zapošljavanja, rada, pristupačnosti i mobilnosti pa sve do sporta, kulture i veće dostupnosti usluga podrške neovisnom življenju OSI u svim područjima RH.

Aktivnosti opisane ovim poglavljem provodile su se kontinuirano tijekom cijele godine, a djelatnici iz sva tri područna ureda sudjelovali su na 176 (Područni ured Osijek 66, Područni ured Split 49 i Područni ured Rijeka 61) događanja (konferencije, radionice, panel rasprave, javne tribine, seminari, okrugli stolovi, stručni skupovi, sastanci i dr.), koja su za cilj imala unaprjeđivanje položaja osoba s invaliditetom u društvu. Također, provedeno je i 35 obilazaka prostorija u kojima borave, rade ili su smještene osobe s invaliditetom, radi uvida u način ostvarivanja brige o njima (Područni ured Osijek 16, Područni ured Split 5 i Područni ured Rijeka 14).

Suradnja s lokalnim medijima iznimno je važan dio aktivnosti područnih ureda POSI jer su se na taj način aktualizirale teme od značaja za osobe s invaliditetom te se ujedno utjecalo na senzibiliziranje društva i podizanje razine svijesti javnosti o izazovima i preprekama s kojima se OSI susreću, kao i na ulogu svakog građanina u uklanjanju tih prepreka te se ukazivalo na mogućnosti OSI kao ravnopravnih građana svake lokalne zajednice. Stoga, tijekom 2024. godine djelatnici područnih ureda su zabilježili 239 (Područni ured Osijek 84, Područni ured Split 50 i Područni ured Rijeka 105) pojavljivanja (izjava, intervjua, reagiranja, priopćenja i gostovanja u emisijama) u lokalnim medijima.

Više informacija i detaljniji opis primjera iz prakse rada područnih ureda POSI, prikaz preporuka, događanja, projekata i ostalih aktivnosti spomenutih u ovom poglavlju može se pronaći u Izvješću u poglavljima o područjima na koja se pojedina aktivnost odnosi *(npr. poglavlja ovog Izvješća 2.17.1. Pristup dobrima i uslugama, 2.16 Zapošljavanje i rad, 2.17.2. Cestovni prijevoz, 2.17.6. Pristupačan turizam, 2.17.8. Pristupačno stanovanje, 2.25. Suradnja s organizacijama civilnog društva, 2.27.2. Sport, 2.31. Podizanje razine svijesti, 2.31.2. Edukacije o specifičnostima i dr.).*

Zaključak:

Iskustva stečena svakom novom godinom rada područnih ureda institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom potvrđuju da je lokalna zajednica prepoznala područne urede kao važnog dionika i prije svega partnera, čija iskustva i širok raspon stručnih znanja mogu doprinijeti stvaranju okruženja u kojemu će osobe s invaliditetom biti ravnopravni građani u svojoj lokalnoj sredini.

Kontinuirani porast obraćanja iz područja na kojima djeluju područni uredi, povratne reakcije građana, osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji te udruga koje su se obraćale područnim uredima, dokazuju da su područni uredi u sve većoj mjeri prepoznati kao jedinstvena mjesta na kojima se osobe s invaliditetom mogu pouzdano i sveobuhvatno savjetovati o uvjetima i načinu ostvarivanja prava koja im pripadaju na temelju invaliditeta, u svim životnim područjima, ali i kao mjesta na kojima mogu očekivati pomoć i zaštitu u slučaju kršenja ljudskih prava i diskriminacije. Ova uloga pokazala se posebno važnom u protekloj godini, zbog ranije spomenutih značajnih izmjena normativnog okvira i brojnih prepreka s kojima su se osobe s invaliditetom suočavale, prije svega zbog nedostupnosti i nepotpunosti relevantnih informacija koje su im bile nužne za ostvarivanje prava na temelju invaliditeta.

Značaj djelovanja područnih ureda ogleda se i u sve većem interesu za suradnju koji su i tijekom 2024. godine iskazale lokalne i regionalne ustanove i institucije, a rezultati takve suradnje u pojedinim sredinama potvrđuju kako povezanost i suradnja između institucija iz različitih sustava, uz otvorenu komunikaciju i suradnju sa organizacijama civilnog društva te uključivanje osoba s invaliditetom u procese donošenja odluka – mogu dovesti do stvaranja okruženja i lokalne zajednice koja je uključiva i u kojoj sve osobe imaju ravnopravan položaj i jednake mogućnosti, bez obzira na vrstu i težinu svog invaliditeta.

2.29. MEĐUNARODNA SURADNJA

Područje međunarodne suradnje 2024. godine obilježio je nastavak sudjelovanja predstavnika POSI u aktivnostima koje su organizirane u Europskoj mreži tijela za jednakost (Equinet) i Europskoj mreži nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI). Sudjelovali smo u brojnim međunarodnim aktivnostima i događanjima koja se i dalje uz fizičko sudjelovanje odvijaju online ili u hibridnom obliku.

Aktivnosti u sklopu Equinet-a

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom od 2015. godine punopravni je član Europske mreže tijela za jednakost - Equinet. Mreža se danas sastoji od ukupno 49 institucija i organizacija za suzbijanje diskriminacije prema različitim osnovama iz 37 europskih država. Članstvo obuhvaća brojne aktivnosti usmjerene na izgradnju kapaciteta njezinih članica kroz međusobnu razmjenu iskustava. Rad u Mreži odvija se kroz radne grupe, seminare, klastere te razmjenu i prikupljanje informacija o radu i načinu rješavanja slučajeva diskriminacije. Savjetnici pravobranitelja i dužnosnici POSI sudjeluju u radu radne skupine zadužene za razvoj komunikacijske strategije i prakse, radne skupine za prava na području jednakosti, radne skupine za oblikovanje politika te radne skupine za prikupljanje podataka i istraživanje jednakosti i klastera vezanog uz invaliditet.

Equinet **radnu grupu Oblikovanje politika** čine stručnjaci iz organizacija članica i ona predstavlja platformu za suradnju i razmjenu znanja i praksi među njezinim članovima, tijelima za jednakost. Equinet radna skupina Oblikovanje politika snažan je medij razmjene vrijednih informacija i iskustvenih znanja između njezinih članova. Radna skupina sastala se dvaput tijekom 2024. godine. Niz usvojenih strategija jednakosti EU primjenjuju se do 2025. godine, stoga je naglasak na aktivnosti ove grupe bio na njihovoj reviziji. One strategije koje su u primjeni do 2030. godine, bile su predmet pregleda i predlaganja poboljšanja. Tijela za jednakost naglašavaju vrijednost EU strategija jednakosti (Strategija ravnopravnosti spolova 2020.-2025, Akcijski plan EU za borbu protiv rasizma 2020.-2025., Strategija za prava osoba s invaliditetom itd.), njihovom primjenom dolazi do jačanja i usmjeravanja aktivnosti usmjerenih na postizanje jednakosti na razini država članica.

U okviru radne grupe **Prikupljanje podataka i istraživanje jednakosti** održana su dva godišnja sastanka - uživo u Vilniusu u Litvi u lipnju 2024. godine te putem Zoomaplikacije u prosincu 2024. godine. Usmjerenost rada radne grupe tijekom ove godine je bila na predstavljanju dokumenta Minimalne smjernice za poboljšanje prikupljanja podataka o pritužbama od strane tijela za jednakost te se raspravljalo o njegovoj primjeni i ujednačavanju prikupljanja podataka između članica Equineta. Cilj je ujednačiti praksu prikupljanja podataka tijela za jednakost kako bi se oni mogli međusobno uspoređivati.

Equinet je 21. i 22. studenog 20204. godine održao seminar „Klimatske promjene i njihove implikacije na jednakost: Alati za tijela za jednakost“ *(više o tome u poglavlju ovog Izvješća 2.18.1. Utjecaj klimatskih promjena na osobe s invaliditetom)*.

U organizaciji Equineta u Vilniusu, Litva od 3. do 5. lipnja 2024. godine održan je seminar na temu „**Tijela za jednakost i korištenje situacijskog testiranja“** te radni sastanci grupa Oblikovanje politika i Istraživanje i prikupljanje podataka. Seminar je bio usmjeren na zaposlenike tijela za jednakost koja koriste ili razmatraju korištenje situacijskog testiranja u svom radu, posebno na članove radnih skupina za Oblikovanje politika te Istraživanje i prikupljanje podataka. U radnoj skupini Oblikovanje politika podijeljena su iskustva o razvoju politika protiv diskriminacije svake zemlje članice i nove inicijative unutar tijela za jednakost. Na sastanku Radne skupine Istraživanje i prikupljanje podataka članovi su razmijenili informacije o aktivnostima prikupljanja podataka od prošlog sastanka te se raspravljalo o planu aktivnosti za 2025. godinu.

Equinet i talijanski Nacionalni ured za borbu protiv rasne diskriminacije (UNAR) zajednički su organizirali konferenciju i **radionicu o ulozi sporta u borbi protiv diskriminacije**. Dvodnevno događanje naziva „High-Level Conference & Workshop - Game Changer: Sport’s role in fighting discrimination“

održano je 7. i 8. studenoga 2024. godine u Rimu, Italija. Na konferenciji i radionici sudjelovao je savjetnik pravobranitelja.

Savjetnici pravobranitelja za osobe s invaliditetom sudjelovali su na sastanku **klastra za osobe s invaliditetom** održanom online 28. listopada. Na sastanku su predstavnici tijela za jednakost iz osam europskih država razmijenili informacije o tome koje aktivnosti poduzimaju vezano uz zaštitu OSI od diskriminacije. **Savjetnici pravobranitelja** predstavili su važne zakonske promjene za OSI i podijelili iskustva u radu na poticanju procesa deinstitucionalizacije**. Francuski ombudsman** organizira sastanke s udrugama osoba s invaliditetom koje također konzultiraju prilikom izrade izvješća o stanju prava osoba s invaliditetom. Objavili su istraživanje o kroničnim bolestima prilikom zapošljavanja. Provest će istraživanje o pristupu osoba s invaliditetom zdravstvenim uslugama. **Latvijski ombudsman** je proveo istraživanje o digitalnoj pristupačnosti u koje su uključili osobe s invaliditetom i utvrdili da platforma Vlade nije pristupačna unatoč velikom iznosu utrošenom u tu svrhu. Vlada prilikom razvoja platforme nije uključila osobe s invaliditetom. Objavili su smjernice o tome kako pružati bankarske usluge osobama koje nemaju poslovnu sposobnost. Proveli su istraživanje o položaju osoba s invaliditetom u društvu i to među osobama s invaliditetom i predstavnicima javnosti, kao i položaju osoba s invaliditetom u medijima. Održavaju godišnju konferenciju o KPOSI i dodjeljuju nagradu za doprinos ostvarivanju prava osoba s invaliditetom. **Irska komisija za ljudska prava i jednakost** dobila je nadležnost da bude nezavisno tijelo za praćenje KPOSI. Proveli su istraživanje o sudjelovanju osoba s invaliditetom, kao i o pristupu pravosuđu. Organizirat će i raspravu s pravnim stručnjacima i udrugama osoba s invaliditetom. Izrađuju novi strateški plan. **Povjerenik za ljudska prava Poljske** vezano uz izbore za europski parlament proveo je istraživanje 500 biračkih mjesta koja su bila označena kao pristupačna. Samo 15% ih je uistinu bilo pristupačno. Istraživali su i prijevoz učenika s teškoćama u razvoju u najbližu školu koji je besplatan, ali u praksi postoje brojni problemi. **Belgijsko tijelo Unia** pripremilo je paralelno izvješće o provedbi KPOSI UN-ovom Odboru za prava osoba s invaliditetom. Rade na području digitalizacije kao i razumnoj prilagodbi po povezanosti. Podnijeli su tužbu jer je osobama s invaliditetom onemogućena pristupačnost vlakovima. Materijal vezan uz digitalizaciju koji su izradili u Uniji može se pronaći na sljedećoj poveznici: https://www.unia.be/en/dossiers/artificial-intelligence-discrimination . **Povjerenik za zaštitu ravnopravnosti Srbije** provodi istraživanje o diskriminaciji žena koje će imati poglavlje o ženama s invaliditetom. Imaju puno pritužbi na pristupačnost. **Ombudsman Gruzije** proveo je monitoring sedam posebnih škola kao i pristupačnost ustanova visokog obrazovanja osobama s invaliditetom. Usredotočeni su i na pravo osoba s mentalnim teškoćama na podršku. Provedena je reforma sustava skrbništva. Prema zakonu svi imaju pravo na poslovnu sposobnost, ali u praksi postoje brojni problemi. Planiraju provesti nadzor nad fizičkom pristupačnošću građevina i pružatelja izvanbolničkih usluga za osobe s mentalnim invaliditetom. **Češki ombudsman** se fokusira na pristupačnost svojih događanja, prostorija i mrežne stranice. Proveli su istraživanje o pristupačnosti građevina kroz koje su osobe s invaliditetom provele istraživanje i utvrdili da su građevine javne namjene najmanje pristupačne za gluhe osobe, a najviše za osobe s tjelesnim invaliditetom. **Predstavnica Equineta** govorila je o uključivanju Equineta u donošenje direktiva o umjetnoj inteligenciji što će biti i tema sljedećeg sastanka klastera kao i u Zakon o pristupačnosti koji se donosi na razini EU-a. Europski sud za ljudska prava imao je slučaj vezan uz klimatske promjene i osoba s invaliditetom i uputio je pitanja zemljama članicama. Bavi se pitanjima učinka klimatskih promjena na osobe s invaliditetom, te odgovornošću države za nepoduzimanje mjera da zaštite građane protiv klimatskih promjena. **Predstavnik Europskog foruma za osobe s invaliditetom** govorio je o prioritetima EDF-a za sljedeću godinu koji uključuju uspostavljanje suradnje s novoizabranim zastupnicima u Europskom parlamentu. Filippo Sinicato iz EDF-a govorio je **o uslugama podrške za osobe s invaliditetom u kontekstu zapošljavanja**. Istaknuo je da je 24 % manje osoba s invaliditetom zaposleno u usporedbi s osobama bez invaliditeta, a žene s invaliditetom zarađuju manje od muškaraca. U Švedskoj osobe s invaliditetom imaju mogućnost dobiti asistenta na radnom mjestu. Susanna Laurin iz udruge Pristupačnost govorila je o **digitalnoj pristupačnosti** koja znači da svatko ima pristup informacijama i uslugama. Važno je pružanje informacija kroz različite kanale i formate. Jednostavno razumijevanje, titlovi, audiodeskripcija, kontrasti su načini na koji se neki video može

učiniti pristupačnim. Nekad će biti potreban čitač ekrana ili prilagođena tipkovnica ili glasovno upravljanje što predstavlja asistivnu tehnologiju. Ugrađena svojstva su mogućnost promjene kontrasta. **Zakon o pristupačnosti** odnosi se na određene usluge i proizvode i uglavnom se odnosi na privatna poduzeća, dok se direktiva o digitalnoj pristupačnosti odnosi na javna poduzeća. Velik broj proizvoda koji će se prodavati na tržištu EU-a trebat će biti pristupačan osobama s invaliditetom.

U organizaciji Equineta i uz potporu njemačke Federalne antidiskriminacijske agencije (FADA), u Berlinu su 17. i 18. rujna 2024. godine **održani sastanak čelnika tijela za jednakost i radionica na temu primjene donesenih standarda tijela za jednakost.** Tijekom sastanka radilo se na identificiranju zajedničkih izazova i usklađivanju aktivnosti za uzajamnu podršku, raspravljalo se o novim političkim i društvenim trendovima te njihovim implikacijama na situaciju u različitim europskim regijama, a predstavljene su i najbolje prakse za podršku u radu tijela za jednakost. Bile su to i prigode za razmjenu informacija o tijeku transponiranja navedenih direktiva u zemljama članicama Europske unije i uključenosti tijela za jednakost u ove procese u vlastitim državama. Usvajanjem Direktive Vijeća o standardima tijela za jednakost te Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o standardima za tijela za jednakost u području jednakog postupanja prema ženama i muškarcima te njihovih jednakih mogućnosti u pitanjima zapošljavanja i rada, propisani su minimalni pravno obvezujući standardi koji se odnose na mandat tijela za jednakost, njihovu neovisnost i učinkovitost, uključujući i dostatne resurse i odgovarajuće ovlasti te dostupnost građanima. Konkretno, u budućnosti će postojati zakonska obveza za sve članice EU da tijela za jednakost budu neovisna od vanjskog utjecaja, što se odnosi na njihov ustroj, mandat, proračun te kadrovska i organizacijska pitanja. Naime, države članice EU morat će tim tijelima osigurati ljudske, tehničke i financijske resurse potrebne za učinkovito obavljanje poslova dodijeljenih u njihov djelokrug. POSI je u Berlinu predstavljao pravobranitelj.

Dana 2. srpnja 2024. godine održan je online webinar **Pristupačno europsko događanje EU- pametni gradovi: Poboljšanje urbanističkog dizajna i mobilnosti za sve**. Glavni je cilj ovog događanja bio je umrežavanjem AccessibleEU podići svijest o važnosti pristupačnosti u urbanom dizajnu diljem Europe. Ovim događanjem željelo se potaknuti i dublje razumijevanje izazova s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom u urbanim okruženjima te promicati uključive prakse u urbanom planiranju i mobilnosti. Okupljanjem sudionika iz različitih sredina, događanje je kataliziralo pozitivne promjene kako bi se poboljšao urbani dizajn i mobilnost za sve. Prepoznajući važnost urbanog turizma za gospodarstvo domaćina, na događanju su se propitivali načini na koje gradovi rade na osiguravanju jednakog pristupa gradskim ulicama, zgradama i spomenicima baštine za sve, u korist lokalnih zajednica i posjetitelja, koristeći pristupe participativnog dizajna i pametne podatke.

Od 29. do 31. svibnja 2024. godine u Ljubljani su se održavale aktivnosti **radne skupine Equineta zadužene za razvoj komunikacijske strategije i prakse**. Prva dva dana provodio se edukacijski trening „Praktična i etička pitanja vezana uz korištenje umjetne inteligencije u komunikaciji“, a treći dan održan je sastanak članova radne skupine. Na svim aktivnostima kao član radne skupine sudjelovao je savjetnik pravobranitelja. Edukacijski trening „Praktična i etička pitanja vezana uz korištenje umjetne inteligencije u komunikaciji“ organiziran je s ciljem upoznavanja sa sve bržim razvojem tehnologije koja se temelji na umjetnoj inteligenciji te radi stjecanja vještina kojima će predstavnici i djelatnici europskih tijela za jednakost na učinkovit i etički način moći koristiti umjetnu inteligenciju kao alat za zaštitu ljudskih prava i suzbijanje diskriminacije. S obzirom da umjetna inteligencija donosi brojne promjene u načinu rada u svim područjima, pa tako i u komunikaciji, dvodnevna obuka poslužila je stjecanju vještina i znanja o učinkovitoj primjeni alata baziranog na umjetnoj inteligenciji, a članovima radne skupine prikazani su brojni primjeri pomoću kojih su mogli bolje razumjeti i podići razinu svijesti o načinu funkcioniranja ove vrste tehnologije. Navedeno je nužno kako bi u svom radu vodili računa o svim etičkim izazovima koji se moraju uzeti u obzir, posebno u području komuniciranja o ljudskim pravima i jednakosti.

Vijeće Europske unije je 7. svibnja usvojilo Direktivu o standardima za tijela za jednakost - Direktiva predstavlja veliki korak prema boljoj provedbi zakona EU-a o jednakom postupanju i zaštiti od diskriminacije. Ovo novousvojeno obvezujuće zakonodavstvo osigurava uživanje prava jednakosti za

sve u svakoj državi članici osnaživanjem tijela za jednakost diljem Europe sa širim nadležnostima, dodatnim resursima, više ovlasti i neovisnosti.

Patrick Charlier, predsjednik Izvršnog odbora Equineta i sudirektor Unie, jednog od belgijskih tijela za jednakost, komentirao je ovo povijesno postignuće, rekavši: "Današnje usvajanje Direktive o standardima za tijela za jednakost veliki je korak naprijed za jednakost u Europi. Više nego zakoni tehničke prirode, ova će Direktiva osigurati ravnopravniji pristup pravosuđu koje je lako dostupno svima onima koji još uvijek doživljavaju diskriminaciju u Europi."

Sudirektori Equineta Anne Gaspard i Tamás Kádár istaknuli su da je „usvajanje ovog zakona svjedočanstvo europskih vrijednosti jednakosti i ljudskog dostojanstva. Ovo je vrhunac godina napornog rada našeg tima, članova i partnera. Equinet je vrlo zahvalan na radu koji je uložila Europska komisija, a posebno Helena Dalli kao povjerenica za jednakost, švedsko, španjolsko i belgijsko predsjedništvo Vijeća, kao i odbori Europskog parlamenta i suizvjestitelji, koji su bili ključni za ovaj zaključak." U narednom razdoblju tijekom prenošenja Direktive u nacionalna zakonodavstva bit će presudna uključenost država članica, kao i smjernice i pomno praćenje od strane nove Europske komisije. Equinet se nada imenovanju novog povjerenika za jednakost koji će biti dobro kapacitiran i imati ambiciozne ciljeve jer će time moći državama članicama pružiti dodatnu potporu u suzbijanju diskriminacije.

Equinet je organizirao edukaciju „**Područja životnih uvjeta: pristupačnost, infrastruktura i stanovanje"**. Ova jednodnevna edukacija za predstavnike europskih tijela za jednakost održana je putem online platforme Zoom 27. veljače 2024. godine te je na njoj sudjelovalo troje savjetnika pravobranitelja. Pristupačnost i inkluzija starijih osoba i osoba s invaliditetom postaju jedno od najvažnijih globalnih pitanja koje će u narednim godinama dobivati sve više na značaju. Do 2050. godine očekuje se da će oko 6,25 milijardi ljudi, od kojih su 15% osobe s invaliditetom, živjeti u urbanim središtima. Također, globalna populacija također ubrzano stari, a broj ljudi starijih od 60 godina premašit će milijardu osoba u sljedećem desetljeću. Značajan i sve veći broj starijih stanovnika u gradovima - više od 500 milijuna. Uz navedeno, istraživanja pokazuju da za starije osobe i OSI gradovi predstavljaju fizičke, socijalne i ekonomske prepreke koje im onemogućuju ostvarivanje prava na dostojanstven život i uživanje jednakog pristupa prijevozu, stanovanju i urbanoj infrastrukturi. U tu svrhu, ova edukacija imala je za cilj iz više aspekata istražiti ulogu koju tijela za jednakost mogu preuzeti u omogućavanju pristupačnosti, odgovarajuće infrastrukture i stanovanja i OSI. Naime, arhitektonske barijere mogu ozbiljno utjecati na svakodnevni život starijih osoba i osoba s invaliditetom s obzirom da ih onemogućuju u izlasku iz kuće, pristupu javnim zgradama, trgovinama i drugim prostorima zbog nedostatka elemenata pristupačnosti (npr. dizala ili pristupačnih pločnika/prilaza). Uz fizičke aspekte pristupačnosti (pristupačne ulice, prijevoz i zgrade), države bi također trebale uzeti u obzir cjenovnu dostupnost i dostupnost informacija. Sudionici su upoznati s međunarodnim normativnim okvirom koji uređuju područja pristupačnosti, mobilnosti i inkluzije. Zaključak je da samo postojanje normativnog okvira ne jamči pristupačno i inkluzivno okruženje kao i da samo zajedničkim djelovanjem svih relevantnih dionika možemo postići isto. Jednako tako, istaknuti su brojni primjeri dobre prakse na osiguranju pristupačnosti, mobilnosti i inkluziji u život zajednice starijih osoba i osoba s invaliditetom koji mogu biti primjer ostalima u postizanju inkluzivnog okruženja. Uz savjetnike pravobranitelja, na navedenoj edukaciji sudjelovalo su 42 stručnjaka nacionalnih tijela za ravnopravnost iz područja pristupačnosti, članovi Klastera za dob i invaliditet kao i relevantne organizacije civilnog društva i kreatori politika na europskoj i nacionalnoj razini.

Aktivnosti u sklopu Europske mreže nezavisnih tijela za ljudska prava (ENNHRI)

Europska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI) organizirala je **webinar o umjetnoj inteligenciji i njezinom utjecaju na prava osoba s invaliditetom**. Radna skupina ENNHRI-a koja se bavi praćenjem provedbe KPOSI organizirala je ovaj webinar kako bi se predstavnicima nacionalnih institucija koje se bave zaštitom prava OSI predstavile korisne informacije i podijelila iskustva o utjecaju sve bržeg napretka tehnologije umjetne inteligencije na ostvarivanje i zaštitu, ali i kršenje prava osoba

s invaliditetom**.** Radna grupa ENNHRI ima 39 članova i više promatrača među kojima su EDF, Equinet, Ured visokog povjerenika za ljudska prava i FRA. Ciljevi rada su jačanje suradnje tijela za provedbu KPOSI. Grupa organizira redovne sastanke na teme koje dogovore članovi, webinare prema interesu i potrebama članova, newsletter, prosljeđuju zamolbe za prikupljanje informacija. Dogovaraju i sastanke s regionalnim akterima i Odborom UN-a za KPOSI. U 2024. godini održana su tri sastanaka radne grupe. Razgovaralo se o organizaciji webinara o umjetnoj inteligenciji i utjecaju digitalizacije na prava OSI, bankovnim uslugama za OSI lišene poslovne sposobnosti, o pristup OSI taksi uslugama, međusektorskoj diskriminaciji žena sa psom pomagačem i malim djetetom, istraživanju o informacijskoj pristupačnosti u medijima za slijepe osobe(informacije na televiziji nisu razumljive i u prilagođenom formatu), istraživanju o automatskim sustavima donošenja odluka u državnim tijelima.

Na sastanku mreže ENNHRI održanom 18. prosinca na temelju prijedloga članova govorilo se o radu s pokazateljima za praćenje prava OSI. Održana je prezentacija Agencije za temeljna prava EU-a o indikatorima koji su razvijeni kako bi se pratila provedba KPOSI i prezentacija Instituta za ljudska prava Švedske o tome kako se ti indikatori primjenjuju u praksi. Najveći problem je nedostatak informacija i podataka kojima bi se u sklopu indikatora mogao pratiti napredak. U tom smislu je istaknuto kako je bolje imati manje indikatora i izabrati one za koje se mogu naći podatci. Razgovaralo se i o načinima osiguravanja sudjelovanja OSI u aktivnostima praćenja provedbe KPOSI. U tom smislu je savjetnica pravobranitelja kao primjer dobre prakse s kolegama podijelila informacije o Stručnom savjetu pravobranitelja za osobe s invaliditetom kojeg čine predstavnici OSI, njihovi predstavnici i predstavnici akademske zajednice.

Doprinos izvještavanju UN-ovih tijela prema međunarodnim sporazumima

Pučki pravobranitelj zatražio je doprinos POSI izradi **4. periodičnog izvješća RH UN-u prema Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima.** Materijal je dostavljen i uvršten u objedinjeno alternativno izvješće koje je UN-ovom Odboru podnio Pučki pravobranitelj. Izvješće se temelji na radu po pritužbama građana, terenskom radu, istraživanjima, kao i podatcima prikupljenim od različitih dionika: tijela javne vlasti, organizacija civilnog društva, sindikata, poslodavaca, sveučilišta i mnogih drugih. Sadrži cijeli niz tema koje se odnose na građanska i politička prava, a koja su ujedno odgovor i na pitanja upućena državi od strane Odbora za ljudska prava.

Upiti međunarodnih organizacija i tijela

Visoko nacionalno vijeće Belgije kao krovna organizacija osoba s invaliditetom zamolilo je za prijenos iskustava na području zapošljavanja osoba s invaliditetom u RH. S pravobraniteljem Gruzije podijelili smo iskustva o postupanju u slučajevima zločina iz mržnje na osnovi invaliditeta. S pravobraniteljem Češke odgovarali smo na pitanja vezana uz sudjelovanje djece s teškoćama u razvoju ili zdravstvenim ograničenjima u nastavi tjelesnog odgoja.

Agencija Sapport koja pruža usluge podrške za život osoba s invaliditetom na Malti kontaktirala je POSI kako bi bili partneri na projektu TSI 2024 Flagship technical support project - “PACE – Public Administration Cooperation Exchange”. Agencija bi se kroz projekt i kroz studijsku posjetu željela pobliže upoznati s radom POSI, posebno vezano uz osiguravanje osobne asistencije i proces deinstitucionalizacije, ali i upoznati s drugim akterima u Hrvatskoj na tom području. U delegaciji će biti i predstavnici ministarstva socijalne politike Malte. POSI je prihvatio zahtjev i očekuje se da će suradnja biti realizirana tijekom 2025. godine.

Europska izvršna agencija za zdravlje i digitalno gospodarstvo (HaDEA) angažirala je konzultantsku tvrtku za istraživanje javnih politika ICF S.A. da izradi „Studiju o smjernicama za povećanje pristupa zdravstvenoj skrbi za osobe s invaliditetom“, u sklopu četvrtog radnog programa „EU za zdravlje" 2022 s naglaskom na iskustvo u liječenju karcinoma. Pozvali smo sve zainteresirane OSI da svojim iskustvom u liječenju karcinoma pomognu u oblikovanju budućnosti pristupačne i inkluzivne zdravstvene skrbi. Svojim odgovorima pomogli su u prikupljanju činjenica i mišljenja o pristupu skrbi za oboljele od karcinoma i izazovima povezanima s kvalitetom skrbi za osobe s različitim vrstama invaliditeta.

Suradnja s drugim tijelima za jednakost

U sklopu suradnje uspostavljene kroz provođenje aktivnosti Equineta, POSI je zaprimio zamolbu **Zagovornika načela jednakosti iz Slovenije za podršku u provedbi projekta „Suočavanje s diskriminacijom“.** U sklopu navedenog projekta slovensko tijelo za jednakost pripremalo je aktivnosti usmjerene na edukaciju zaposlenika u javnom sektoru. Edukacijom se željelo podići razinu svijesti državnih i javnih službenika o razumijevanju i prepoznavanju diskriminacije te osnažiti njihove kapacitete radi pravilnog postupanja s ciljem suzbijanja diskriminacije. S obzirom da je slovenska institucija upoznata s pozitivnim povratnim reakcijama nakon uspješno provedenih aktivnosti ove vrste koje je POSI provodio na području RH, zamoljeno je predstavljanje istih i mogućnost korištenja pojedinih video materijala u edukacijske svrhe na području Slovenije.

Rad u Europskoj agenciji za posebne potrebe i uključivo obrazovanje

Savjetnica pravobranitelja kao zamjenica člana iz Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih kao predstavnika RH kod Predstavničkog tijela Europske agencije za posebne obrazovne potrebe i inkluzivno obrazovanje (eng. *European Agency for Special Needs and Inclusive Education*) sudjelovala je tijekom 2024. godine na dva godišnja sastanka zemalja članica u Talinnu u Estoniji (svibanj) te u Varšavi u Poljskoj (studeni). Na oba sastanka prezentirane su aktivnosti i projekti Europske agencije koji su u tijeku kao aktivnosti koje su se u međuvremenu odvijale i daljnji ciljevi. U okviru sastanka u Tallinu održana je i završna konferencija aktivnosti/projekta BRIES koji je započeo zbog pandemije COVID-19 istražujući kako je COVID-19 utjecao na obrazovni sustav u Europi, što su škole doživjele te iznalaženju modela kako razviti otpornost škola u inkluzivnom okruženju, odnosno kako krizu preokrenuti u mogućnost razvoja otpornosti i poticanju dobrog te primijeniti na sve krizne situacije. Najznačajniji rezultat ovog projekta je značaj kvalitetne komunikacije između svih sudionika: učenika, učitelja i roditelja te školskih zajednica. Kao glavni elementi kvalitetne komunikacije i kulture komunikacije istaknuti su jasnoća, pristupačnost, povjerenje i transparentnost. U projektu su sudjelovali učenici, roditelji, učitelji i drugi djelatnici škola u zemljama u kojima se provodio BRIES projekt. U okviru sastanaka organizirane su i radionice u kojima su predstavljene aktivnosti u školama koje su sudjelovale u projektu pa tako i povećanje zaštite od nasilja i seksualnog zlostavljanja, odnosno stvaranja sigurne škole/mjesta za sve, i učenike i djelatnike škole u jednoj školi s posebnim uvjetima Charles Hellgarten Schule u Njemačkoj. U okviru radionice detaljno su prikazani načini na koje se ispitivalo kako se učenici osjećaju u školi kao i kome se obratiti za pomoć. Kako bi osigurali element pristupačnosti, upitnik je bio i u obliku pisanih pitanja i odgovora ali i slikovit za učenike koji još uvijek ne čitaju. Unatoč prethodnim otporima učiteljima zbog dodatnog posla i razgovora o komunikaciji s učenicima, provedbom navedenih aktivnosti razvila se svijest kod učitelja o dobrobitima komunikacije s učenicima i dobivanja njihovih povratnih informacija i njihovog uključivanja u razvoj škole.

U sklopu sastanka u Talinnu su organizirane i četiri grupe razmjene iskustava: (1) Mjerenje, praćenje i evaluacija inkluzije uključujući ulogu istraživanja, (2) Inkluzija u školi: rukovođenje, praktična nastava, univerzalni dizajn, kurikulum, (3) Intersektorska suradnja i suradnja s dionicima (roditelji, liječnici) te (4) Potpora u razredima (pomoćni učitelji, asistenti učitelja, potpora za specifične grupe, suradnici u nastavi). U posljednjoj grupi najviše se govorilo o neuređenim radnim odnosima pomoćnika u nastavi u gotovo svim zemljama koje su sudjelovale u toj radionici: najčešće neovisno je li riječ o asistentima učitelja ili asistentima za djecu nije uređeno njihovo stručno osposobljavanje i imaju različite ugovore o radu, ali male plaće za svoj rad.

U okviru godišnjeg sastanka u Varšavi predstavljen je novi direktor Europske agencije od siječnja 2025. godine te su, osim predstavljanja programa i proračuna za 2025. godinu, održan i seminar i radionice o izazovima i alatima implementacije inkluzivnog obrazovanja u organizaciji ministarstva nadležnog za obrazovanje Republike Poljske. Naime, Republika Poljska kao bitnu odrednicu tijekom predsjedanja istaknula je inkluzivno obrazovanje.

Savjetnica pravobranitelja koordinira za RH provedbu aktivnosti Europske agencije pod nazivom **Tematske aktivnosti klastera zemalja članica Europske agencije za posebne potrebe u obrazovanju.** RH je u grupi s Irskom, Velikom Britanijom (engleski dio), Maltom i Srbijom. Tijekom 2024. godine održana su tri online sastanka, sastanak tijekom godišnjeg sastanka u Varšavi te studijska posjeta Irskoj. Tijekom dva online sastanka predstavljene su uloge institucija pod autoritetom ministarstava obrazovanja kao npr. prosvjetna inspekcija te pravobraniteljskih institucija u praćenju i evaluaciji pravičnosti, različitosti i inkluzije u obrazovanju. Tijekom studijske posjete u Irskoj još opsežnije se raspravljalo o ulozi institucija kao što je prosvjetna inspekcija te se postavilo pitanje kako organizirati praćenje i evaluaciju rada pomoćnika u nastavi u školama.

Posjete drugim institucijama

U svibnju je savjetnik pravobranitelja uz edukacijski trening radne grupe Equinet za komunikaciju održanog u Ljubljani posjetio prostorije **Zagovornika načela enakosti**, neovisne i samostalne državne institucije nadležne za suzbijanje diskriminacije u Sloveniji. Prilikom posjeta su članovi radne skupine održali sastanak s čelnikom Zagovornika načela jednakosti i njegovim suradnicima. Tijekom sastanka je predstavljen način rada ove institucije te su prikazani primjeri iz svakodnevne prakse te iskustva koja će članovima radne skupine biti korisna u daljnjem radu. Između ostaloga, predstavljeno je i posebno izvješće o (ne)pristupačnosti zgrada javnog sektora i javnog prijevoza u Sloveniji. Izvješće je izrađeno na temelju provedenog detaljnog istraživanja te je njime upozoreno na brojne prepreke koje otežavaju kretanje osoba s invaliditetom te su upućene preporuke nadležnim tijelima o mjerama i aktivnostima koje je potrebno poduzeti radi poboljšanja dostupnosti javnih sadržaja osobama s invaliditetom.

Studijski posjeti Pravobranitelju za osobe s invaliditetom - Udruga RODA u suradnji s **Ciparskim tehnološkim sveučilištem CUT i Udrugom Birth Forward s Cipra** provodi projekt RESPECT - Usmjerenost na skrb s poštovanjem za trudnice i rodilje: Unapređenje suodlučivanja i informiranog izbora na Cipru i u Hrvatskoj. S ciljem razmjene informacija i prakse između Hrvatske i Cipra održan je 13. lipnja sastanak na kojem je savjetnica pravobranitelja održala izlaganje na temu reproduktivnih prava žena s invaliditetom kroz prizmu KPOSI, prvenstveno kroz realizaciju prava na zdravlje, pitanje informiranog pristanka i poštivanje osobnog integriteta te poštivanja doma i obitelji. Istaknuto je kako ženama nedostaje podrška u planiranju obitelji i roditeljstvu, stereotipi su još uvijek prisutni u društvu, ali i kod medicinske struke. Sustav još uvijek ne nastoji pružiti vrstu i opseg podrške koju bi žena s invaliditetom trebala u svojoj roditeljskoj ulozi, već gleda na to u kojoj mjeri bi njezin invaliditet ometao njezinu sposobnost da bude adekvatan roditelj.

Međunarodne konferencije i drugi skupovi

U uredu Ujedinjenih naroda u Beču (UNOV) i online od 21. do 23. veljače 2024. godine održana je godišnja **Zero projekt konferencija (Zero Project Conference).** Navedena konferencija postala je jedinstveno globalno mjesto susreta stručnjaka sa svih strana svijeta s ciljem inovacija za uključivanje osoba s invaliditetom. Ove je godine više od 1000 sudionika iz 100 zemalja prisustvovalo #ZeroCon24 s inovacijama i sesijama usredotočenim na teme inkluzivnog obrazovanja i informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ICT-a). Tijekom konferencije raspravljalo se o temeljima, mogućnostima i ograničenjima inkluzivnog obrazovanja u školama uz naglasak da inkluzivni sustavi zahtijevaju promjene na svim razinama društva. Postavilo se pitanje koliko obrazovanje može biti inkluzivno na svim kontinentima i kulturama, koliko može biti kvalitetno. Govorilo se o edukacijama učitelja/nastavnika, integriranoj podršci u razredu, podršci izvan nastave, o primjerima dobre prakse primjene univerzalnog dizajna i različitih oblika asistivne tehnologije i potpomognute komunikacije te značaju umjetne inteligencije. Sudionici su se upoznali s novim digitalnim alatima: besplatna aplikacija znakovnog jezika, znakovni jezik u znanosti, digitalne znakovne knjige, inovativne prakse koje omogućavaju učenicima s teškoćama u razvoju učenje preko digitalnih alata, svjetskoj platformi za digitalno bankarstvo usmjerenoj na pristupačnost koja se temelji na umjetnoj inteligenciji kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo da zadrže svoju neovisnost i ostanu dio financijskog sustava, kako poboljšati vještine putem Lego robotike, društvenih medija za podršku roditeljima, IT gamifikacije,

aplikacija protiv nasilja i IT poslova za osobe s oštećenjem vida, korištenje komunikatora i mnoge druge teme. Konferenciju je pratila savjetnica pravobranitelja.

U Beču je od 25. do 28. studenog 2024. godine održan **Tečaj o sustavima socijalne zaštite koji uključuju osobe s invaliditetom,** namijenjen kreatorima politika i tehničkom osoblju odgovornom za osmišljavanje i provedbu politika socijalne zaštite i mjera podrške osobama s invaliditetom tijekom cijelog životnog ciklusa, na kojem je sudjelovala savjetnica pravobranitelja. Cilj tečaja je bio dijeljenje i stjecanje korisnih informacija za bolje informiranje, praćenje, oblikovanje preporuka i kasnije zagovaranje prava OSI. Edukacija je uključivala teorijska načela, studije slučaja i interaktivne prezentacije o najboljim i inovativnim praksama iz cijele regije, uključujući države članice EU-a. Sudionici su imali priliku sudjelovati u timskim vježbama koje su se bavile, zajedničkim izazovima i rješenjima za reformu socijalne zaštite i njezino zadovoljavanje potreba osoba s invaliditetom u svim dobnim skupinama. Tečaj su zajedno razvili Svjetska banka i UNICEF, a treneri su bili osoblje Svjetske banke i UNICEF-a s velikim iskustvom u radu s vladama diljem svijeta u socijalnoj zaštiti koja uključuje OSI, zajedno s međunarodnim partnerima. Sudjelovali su i predstavnici vlade, lokalne vlasti, pružatelji usluga i organizacije osoba s invaliditetom. Razmjenjivala su se praktična iskustva i surađivalo se sa sudionicima kako bi se osmislila konkretna rješenja za svoje reforme. Ključne teme treninga relevantne su za RH - reforma procjene invaliditeta, procjena potreba i utvrđivanje statusa u skladu s pristupom ljudskim pravima, osmišljavanje učinkovitih i adekvatnih paketa potpore socijalnoj zaštiti za pokrivanje dodatnih troškova tijekom cijelog životnog ciklusa te zagovaranje određivanja prioriteta, planiranja i financiranja paketa potpore za osobe s invaliditetom, uključujući djecu i starije odrasle osobe.

U organizaciji Organizacije za sigurnost i suradnju u Europi za Republiku Bosnu i Hercegovinu (OSCE) i sveučilišta u Rijeci, Sarajevu i Beogradu, 15. studenoga 2024. u Mostaru je održan **3. Međunarodni znanstveni/naučni skup „Obrazovanje pristupačno svima“.** U sklopu konferencije predstavnici Koordinacije pravobranitelja za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju te visokih učilišta u RH predstavili su podrške studentima s invaliditetom u RH ranije i danas u okviru čega je, osim detaljno predstavljenog zakonskog okvira, opsežnije predstavljen projekt temeljem kojeg su osnovane službe za podršku studentima s invaliditetom pri sveučilištima te povezivanje i suradnja istih u okviru Koordinacije pravobranitelja za osobe s invaliditetom za područje visokog obrazovanja i ulogu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u tome. Predstavljen je i kolegij Vršnjačke potpore studentima s invaliditetom te se govorilo i o vrlo aktualnoj temi mentalnog zdravlja studenata.

U Grčkoj je u organizaciji Europske mreže za stručno osposobljavanje u pravosuđu u suradnji s grčkom Školom za pravosudne dužnosnike održan **seminar „Javna uprava i osjetljive društvene grupe – kvaliteta javnih usluga i prava osoba s invaliditetom“.** Sudjelovanje dvoje savjetnika pravobranitelja na ovom seminaru nastavak je višegodišnje suradnje Pravosudne akademije i Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Osim teorijskog prikaza promjena u pogledu na invaliditet koje je u društvo donijela KPOSI, prikazani su i primjeri dobre prakse. Naglašeno je kako je osiguranje pristupačnosti važno i za sve one OSI koje žele obavljati posao u javnoj službi i pravosuđu. Tijekom seminara poseban naglasak je stavljen na važnost korištenja primjerene terminologije i obvezu osiguranja razumne prilagodbe te primjerenog načina komunikacije i odnosa prema osobama s različitim vrstama invaliditeta. Istaknuto je kako su kršenja prava osoba s invaliditetom i diskriminacija vrlo često posljedica još uvijek raširenih stereotipa i predrasuda.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom sudjelovao je 28. i 29. studenoga 2024. godine u Bruxellesu na **konferenciji Europski dan osoba s invaliditetom.** Konferenciju je organizirala Europska komisija u partnerstvu s Europskim forumom osoba s invaliditetom (EDF) kao dio napora Europske unije u podizanju svijesti i rješavanju izazova s kojima se suočavaju OSI i njihove obitelji. Ujedno je to bila i prigoda za razmatranje mogućih načina rješavanja izazova svakodnevnog življenja u skladu s KPOSI i Strategijom za prava osoba s invaliditetom 2021.-2030.

Drugog dana konferencije Europska komisija je dodijelila nagrade **AccessCityAward2025** najpristupačnijim gradovima Europske unije. U ovogodišnjoj velikoj konkurenciji najboljima i

najpristupačnijima gradovima proglašeni su: 1. Beč (Austrija), 2. Nürnberg (Njemačka) i 3. Cartagena (Španjolska). Posebnu nagradu za posvećenost pristupačnosti dobio je njemački Nürnberg, a nagradu za posvećenost izgrađenosti okoliša i transporta švedski Borås. Ovo 15. izdanje imalo je najveći broj prijava u posljednjem desetljeću: 57 gradova prijavilo se za nagradu, s 33 kandidata koje su unaprijed odabrali nacionalni žiriji. Do sada su nagradu najboljih osvajali: 2024, San Cristóbal de La Laguna (Španjolska); 2023, Skellefteå (Švedska); 2022, Luxembourg City (Luksemburh); 2021, Jönköping (Švedska); 2020, Warsaw (Poljska); 2019, Breda (Nizozemska); 2018, Lyon (Francuska); 2017, Chester (Ujedinjeno Kraljevstvo); 2016, Milan (Italija); 2015, Boras (Švedska); 2014, Gothenburg (Švedska); 2013, Berlin (Njemačka); 2012, Salzburg (Austrija); i 2011, Avila (Španjolska). Ova nagrada, koja postoji od 2010. godine, nagrađuje gradove u EU koji su prioritet dali ostvarivanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Nagrada se ne usredotočuje samo na postojeću pristupačnost, već i na politike i planove kojima se osigurava da grad postane pristupačniji u narednim godinama.

S obzirom na novi sastav Europske komisije, konferencija je bila vrlo važna i kao prilika za rasprave o ostvarivosti strateških ciljeva, političkim prijedlozima i inicijativama za sljedećih pet godina. RH su na konferenciji predstavljali pravobranitelj za osobe s invaliditetom, predstavnici/ce Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH-a i Socijalne zadruge Humana Nova.

Savjetnica pravobranitelja je 10., 11. i 12. prosinca 2024. godine pratila online konferenciju o **Povelji EU-a o temeljnim pravima u organizaciji Agencije FRA**. Tijela za promicanje i zaštitu ljudskih prava nemaju nadležnost za odobravanje sredstava koja bi podupirala temeljna prava, ali postoje brojne sheme kojima se one podupiru, kao primjerice, sredstva za novinare koji su u egzilu. Vijeće Europe, USA Aid, Banka za razvoj Vijeća Europe, Norway grants su neki od velikih donora koji podupiru temeljna prava i Europska komisija nastoji se uskladiti s njima. Zemlje članice trebaju primjenjivati Povelju kad god primjenjuju pravo EU-a. Važno je uključivanje temeljnih prava kao horizontalnih načela koja omogućavaju provedbu. Gdanks i Beč su prikazali kako su iskoristili Povelju EU-a u svom lokalnom djelovanju. **Beč** ima i formalni akt kojim se odredio kao grad ljudskih prava prije 10 godina. Kako bi dobili na vidljivosti, osnovan je ured za ljudska prava. Deklaracija im služi kao smjernica u međusektorskom pristupu. Važna je u edukaciji za ljudska prava i razvijanje kulture ljudskih prava. Osnovali su četvrti ljudskih prava kako bi integrirali načela ljudskih prava u politike koje utječu na svakodnevni život njihovih stanovnika kroz *bottom up* pristup. Nije bilo svijesti o tome što su ljudska prava i da se ona odnose na sve građane, kao što su demokracija, sloboda govora, a ne samo na imigrante ili azilante. **Gdanjsk** je 2018. rezolucijom počeo promicati zaštitu od diskriminacije i govor o ljudskim pravima svih, a posebno ranjivih skupina te planiranje gradskih usluga i prostora kojim se poštuju prava svih skupina kako bi se promicao učinkovit pristup osobama koje trebaju posebnu asistenciju. Osnovali su Centar za jednako postupanje kojeg čine organizacije civilnog društva i gradska uprava koji pruža podršku osobama koje su žrtve diskriminacije. Do sada je 900 osoba dobilo individualnu podršku, a 3.000 grupnu. Proveli su i kampanju Gdanjsk grad jednakosti te rade i s poduzećima. Organiziraju se besplatni tečajevi jezika za strance. Imaju i program financiranja za organizacije civilnog društva kojima se promiču jednakost i ljudska prava. Također provode aktivnosti za očeve, žene žrtve nasilja, starije građane, Rome, tinejdžere, migrante i nove stanovnike grada kojima se podržavaju da budu aktivni sudionici društva. Suci koriste Povelju o temeljnim pravima kao dodatni argument navodeći da neko pravo štiti i Povelja.

2.30. STRUČNI SAVJET PRAVOBRANITELJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 4. st. 3. Opće obveze navodi: *"…U razvoju i provedbi zakona i politika u smislu provedbe ove Konvencije, i u drugim postupcima donošenja odluka koje se tiču osoba s invaliditetom, države potpisnice će se temeljito savjetovati s osobama s invaliditetom, i u to ih aktivno uključiti, kao i djecu s teškoćama u razvoju, putem organizacija koje ih predstavljaju…"* Također,

sukladno čl. 8. st. 2. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom Pravobranitelj za osobe s invaliditetom surađuje s udrugama osoba s invaliditetom, udrugama koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom te inicira i sudjeluje u javnim aktivnostima usmjerenim na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom. Polazeći od načela *„Ništa o nama bez nas“* koje pretpostavlja aktivno i izravno sudjelovanje osoba s invaliditetom u postupcima kreiranja politika i donošenja odluka, te obveze državnih tijela sukladno KPOSI, osnovan je 2017. godine Stručni savjet pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Od 2017. do 2024. godine bilo je ukupno pet saziva koji su svojim radom pratili i promicali KPOSI i nacionalne strateške dokumente, razmatrali pitanja od značaja za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, predlagali mjere za promicanje prava i unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom u RH, surađivali s institucijama i tijelima u cilju poboljšanja, zaštite, uključenosti i društvene angažiranosti osoba s invaliditetom, savjetovali POSI o pitanjima važnim za pojedinu vrstu invaliditeta u svrhu definiranja javnih politika, otklanjanja nejednakosti i izmjena zakona, pravilnika i drugih akata, te razmatrali druga pitanja važna za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom.

Mandat članova V. saziva Stručnog savjeta POSI istekao je 31. prosinca 2023. godine. Slijedom Javnog poziva za izbor članova VI. saziva, koji je na mrežnim stranicama POSI objavljen 9. prosinca 2024. godine, odlukom pravobranitelja na mandat od dvije godine, do 31. prosinca 2026. godine, izabrani su: (1) Dijana Vincek, Zagreb, Hrvatski savez gluhih i nagluhih (HSGN); (2) Dženita Lazarević, Dubrovnik, Radni tim Pomozimo djeci s invaliditetom i Udruga „Posebni prijatelj“ ; (3) Ivana Azenić Dubravčić, Vukovar, Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama (OSIT); (4) Ivana Unger, Zagreb, Udruga invalida rada Zagreb; (5) Marica Mirić, Zagreb, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH; (6) dr. sc. Mirna Sabljar, Osijek, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku; (7) dr. sc. Petar Šajfar, Osijek, Pravni fakultet Osijek; (8) Petra Rundek, Zagreb, Hrvatski savez gluhoslijepih osoba „Dodir“; (9) Robert Raste, Pula, Društvo distrofičara Istre (DDI); i (10) dr. sc. Tihomir Žiljak, Zaprešić, Akademska mreža europskih stručnjaka za politike invaliditeta.

2.31. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

U ovom poglavlju prikazat ćemo aktivnosti POSI usmjerene na podizanje razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom i borbi protiv stereotipa i predrasuda vezanih uz invaliditet. Tijekom 2024. primjećujemo nastavak učestalog korištenja neprimjerenog govora o osobama s invaliditetom u javnom govoru i u medijima na što smo upozoravali javnim priopćenjima. Održavali smo edukacije o promjeni paradigme vezane uz invaliditet, davali priopćenja za javnost povodom važnih datuma i događaja koji su uznemirili javnost, upućivali preporuke i poduzimali druge aktivnosti na podizanju razine svijesti o primjerenom oslovljavanju osoba s invaliditetom i percepciji koju želimo promicati. Te aktivnosti bit će prikazane u nastavku.

2.31.1. Diskriminatoran govor o osobama s invaliditetom

Kao i u prethodnim izvještajnim razdobljima, i u 2024. godini reagirali smo na više slučaja diskriminatornog govora prema osobama s invaliditetom na koji su se pritužile osobe s invaliditetom ili drugi građani koji su uočili da se korištenjem odgovarajuće terminologije stvara neprijateljsko okruženje za osobe s invaliditetom. U nastavku opisujemo dva takva slučaja u kojima smo postupali:

Primjer iz prakse (1): Pravobranitelj uza osobe s invaliditetom se obratila osoba s invaliditetom koja živi u ustanovi za osobe s invaliditetom i pritužila se na ponašanje prodavačice na jednom kiosku koja ju je nazvala *„đubre obično“*, te joj rekla *„da je iz Doma i da više ne dolazi na taj kiosk“*. Stranka je nadalje navela da se osjeća jako povrijeđeno i uznemireno nakon tih incidenata jer smatra da nije u redu da zbog svoje bolesti (kako navodi, blage retardacije) nema prava kao svi ostali ljudi.

S tim u vezi upravu tvrtke smo upozorili da Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08 i 112/12) definira uznemiravanje kao *„svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz članka 1. stavka 1. ovoga Zakona koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.“* Opisani način komunikacije, osim

što je neprimjeren i neprofesionalan, može predstavljati i diskriminaciju na osnovi invaliditeta kako je propisuje Zakon o suzbijanju diskriminacije, jer predstavlja povredu dostojanstva osobe i uzrokuje ponižavajuće i uvredljivo okruženje kako ga opisuje osoba koja se obratila Pravobranitelju. Preporučili smo da se istraže navodi stranke koja se pritužila i da se radnici u predmetnom kiosku, ali i na drugim prodajnim mjestima, informiraju o pravima osoba s invaliditetom, a posebice pravu da se poštuje njihovo urođeno ljudsko dostojanstvo. Istaknuli smo da definicija osoba s invaliditetom propisana u KPOSI (NN - MU, br. 06/07, 03/08 i 05/08) uključuje osobe s tjelesnim, mentalnim, senzornim i intelektualnim teškoćama koje u međudjelovanju s preprekama u okolini mogu sprječavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugim ljudima. Dakle, bitno je naglasiti da osobe s invaliditetom nisu samo osobe s takozvanim vidljivim invaliditetom, već i osobe s nevidljivim invaliditetom kao što su intelektualne i psihičke teškoće.

Uprava tvrtke nas je povratno obavijestila da su poduzeli odgovarajuće mjere i da se djelatnica ispričala osobi, priznali su utemeljenost prigovora te uputili službenu ispriku izražavajući žaljenje zbog situacije i neugodnosti koje su nastale. Vrlo ozbiljno shvaćaju ovaj incident i posvećeni su kontinuiranom poboljšanju usluga. Posebnu pažnju posvećuju podizanju svijesti o važnosti pravilnog ophođenja prema OSI te će se dodatno fokusirati na edukaciju zaposlenika.

Primjer iz prakse (2): Pravobranitelju za osobe s invaliditetom obratila se čitateljica jednog informativnog portala, koja sama nije osoba s invaliditetom, ali je primijetila neprimjereno prikazivanje osoba s invaliditetom u članku pod naslovom „Poništen natječaj za ravnateljsko mjesto u Kazališta lutaka jer nije imalo poveznicu na prednost za civilne stradalnike“.

Osvrćući se na moguće razloge poništenja natječaja za ravnateljsko mjesto, autor/ica članka, među ostalim, navodi da je *„sporni natječaj imao među uvjetima braniteljsku prednost, kao i onu koja se odnosi na invalidnost, što je prilično manipulativno kad se zna da osoba na ravnateljskom mjestu mora imati fizičke sposobnosti za organizaciju i reprezentaciju.“* Iz navedenog, nameće se zaključak da je autor/ica članka mišljenja da OSI ne mogu biti kvalitetni kandidati za ravnateljsko mjesto upravo zbog invaliditeta, budući da smatra da OSI nemaju fizičke sposobnosti za organizaciju i reprezentaciju koje zahtijeva ovo radno mjesto.

POSI je uputio portalu upozorenje da iskazani stav autora/ice kako bi izbor kandidata s invaliditetom za mjesto ravnatelja predstavljao neku vrstu manipulacije u okviru natječajnog postupka i time doveo u pitanje zakonitost izbora, potiče i širi diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Takvo insinuiranje da osobe zbog svog invaliditeta nisu sposobne za obavljanje određenih zadataka radnog mjesta može predstavljati diskriminaciju na osnovi invaliditeta kako je definirana Zakonom o suzbijanju diskriminacije jer predstavlja povredu dostojanstva osobe i uzrokuje ponižavajuće i uvredljivo okruženje. Invaliditet nije zapreka za rad, a osobe s invaliditetom imaju pravo na osiguravanje razumne prilagodbe na radnom mjestu. Mnoge osobe s invaliditetom obavljale su i obavljaju najsloženije poslove. Iskazani negativni stav autora/ice članka o radnom potencijalu osoba s invaliditetom predstavlja očitu predrasudu prema njihovim mogućnostima za rad na rukovodećim mjestima, a ujedno je još jedan primjer teško otklonjivih prepreka s kojima se svakodnevno susreću osobe s invaliditetom pri traženju zaposlenja. Pravobraniteljevu reakciju na članak zatražila je osoba koja nije OSI što zorno pokazuje kako su čitatelji portala prepoznali uvredljivo postupanje prema osobama s invaliditetom. Dodatnu težinu tome pridodaje okolnost da je članak objavljen na čitanom regionalnom portalu te da će se moguće natječaj za ovo radno mjesto ponovno raspisati i biti u fokusu zainteresirane javnosti. Novinarstvo je profesija od koje se očekuje osviještenost o pitanjima ljudskih prava, nediskriminacije, tolerancije i prihvaćanja različitosti.

S obzirom na navedeno, preporučili smo portalu da objave ovo upozorenje: *„Pravobranitelju za osobe s invaliditetom redovito se pritužuju osobe s invaliditetom zbog nejednakih uvjeta u odnosu na ostale kandidate prilikom provođenja natječajnog postupka za zapošljavanje u državnim i javnim službama, uskrate prava na razumnu prilagodbu i redovnu nemogućnost ostvarivanja prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima sukladno Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju*

osoba s invaliditetom. Pravo prednosti pri zapošljavanju zakonsko je pravo osoba s invaliditetom, propisano Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, a ostvaruje se pod jednakim uvjetima i to ukoliko osoba udovoljava svim traženim uvjetima propisanima natječajem ili oglasom. Odredbom članka 9. Zakona izrijekom je propisano koja su državna tijela, javne ustanove i pravne osobe dužne prilikom zapošljavanja osobi s invaliditetom dati prednost pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima.“

Ujedno smo skrenuli pozornost na potrebu korištenja ispravne terminologije kad se govori o osobama s invaliditetom jer već i sam naziv kojim govorimo o određenoj grupaciji otkriva naše mišljenje ili, bolje rečeno, predrasude o toj skupini kao i nepoznavanje izazova s kojima se ta grupacija suočava. Termin poput invalid koji se koristi u članku je neprihvatljiv izraz koji veže negativnu konotaciju. Preporučili smo koristiti termin osoba s invaliditetom kojim se izražava naš stav da se osobi s invaliditetom pristupa na ravnopravan način i da je se gleda kao cjelovitu osobu čime se poštuje dostojanstvo svake osobe s invaliditetom. To je posebno važno zbog nerazumijevanja društva za specifičnosti koje proizlaze iz pojedinih vrsta invaliditeta i brojnih predrasuda koje su dio naše kolektivne svijesti, a mogu se izmijeniti jedino ulaganjem svjesnog napora kroz edukacije i bolje upoznavanje ljudske različitosti koju predstavlja invaliditet. Portal je objavio upozorenje Pravobranitelja.

U organizaciji InPortala 16. svibnja 2024. godine održan je okrugli stol „**Osobe s invaliditetom u medijima - s obje strane objektiva**“. Cilj okruglog stola bio je okupiti stručnjake i zainteresirane strane kako bi raspravili zastupljenost i položaj osoba s invaliditetom u medijskom prostoru. Usprkos brojnosti osoba s invaliditetom, slabo su zastupljene i vidljive u medijima. Na okruglom stolu je, između ostalog, istaknuto da tradicionalne novinarske reakcije praktički prestaju postojati, a i samo novinarstvo je danas ugroženo. Predrasude društva odražavaju se u medijima pa se najčešće izvještava o humanitarnim akcijama, a osobe s invaliditetom tretira se kao jadne i teret društva, umjesto da im se omogući da sami pričaju svoju priču i da se istakne osoba i ono što ona radi.

2.31.2. Edukacije o specifičnostima osoba s invaliditetom

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je tijekom 2024. godine zajedno s Agencijom za mobilnost i programe EU-a i Erasmus ambasadorom za uključivanje i raznolikost dr. sc. Tihomirom Žiljakom organizirao **predstavljanja mogućnosti programa Erasmus+ za udruge, saveze i organizacije osoba s invaliditetom.** Tim povodom su održana predstavljanja - online za cijelu RH (16. prosinca), uživo u Splitu (20. studenoga), uživo u Osijeku (23. listopada), uživo u Rijeci (14. listopada) i uživo u Zagrebu (7. listopada), na kojima je sudjelovalo ukupno 209 sudionika iz 165 različitih organizacija, saveza, udruga i inicijativa s područja cijele RH. Erasmus+ je program Europske unije namijenjen obrazovanju, osposobljavanju i svim oblicima učenja. Osim mogućnosti koje pruža za učenike i studente, ovaj program podupire organizacije aktivne u području obrazovanja odraslih. Gotovo svaka organizacija civilnog društva provodi neki oblik učenja za svoje članove ili predstavnike svojih ciljnih skupina. Dakle, sudjelovanje nije rezervirano samo za obrazovne ustanove, već i za sve organizacije koje provode programe neformalnog obrazovanja ili koriste druge oblike učenja. Već su u dosadašnjim ciklusima sudjelovale organizacije osoba s invaliditetom, a sada su mogućnosti daleko veće i za sudjelovanje osoblja iz tih organizacija i za sudjelovanje njihovih korisnika ili polaznika. Program omogućuje, osoblju i polaznicima, odlazak u druge države u srodne organizacije i/ili sudjelovanje na seminarima u svrhu usavršavanja i stjecanja novih znanja i vještina.

U Kliničkom bolničkom centru Rijeka 9. prosinca 2024. godine u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, a prema preporuci POSI-a i u skladu s ciljevima Strategije o pravima za osobe s invaliditetom za razdoblje 2021.-2030., održana je **edukacija zdravstvenih i nezdravstvenih djelatnika o načinima ostvarivanja primjerenog kontakta s osobama s invaliditetom te specifičnostima iz aspekta zdravstvene skrbi.** Ovogodišnju edukaciju održali su predstavnici saveza i udruga različitih vrsta invaliditeta za više od 120 djelatnika Kliničkog bolničkog centra Rijeka. Izlaganje su održali predstavnici Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH, Saveza društava distrofičara Hrvatske, Hrvatskog saveza slijepih, Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih, Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba

„Dodir", Udruge za zaštitu i promicanje mentalnog zdravlja Svitanje, Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (HUPT), Hrvatskog saveza za autizam, Udruge osoba s intelektualnim teškoćama Srce Rijeka i Saveza društava multiple skleroze Hrvatske. Uvodnim izlaganjem sudionicima se obratio pravobranitelj i upoznao sudionike s važećim zakonskim okvirom, primjenom odgovarajuće terminologije i potrebama prilagođavanja načina komunikacije kada se ona odvija s osobama s invaliditetom i/ili eventualno s osobama koje su u njihovoj pratnji. U nastavku edukacije pravobranitelj i predstavnici organizacija civilnog društva su predstavili specifičnosti pojedinih vrsta oštećenja te na detaljan način kroz primjere prikazali kako se na ispravan način obraćati osobama s invaliditetom kako bi komunikacija bila što uspješnija.

Centar za podršku i razvoj civilnog društva „DELFIN" i Udruga slijepih Pakrac-Lipik organizirali su 4. studenoga 2024. godine u prostorijama Hrvatskog zavoda za socijalni rad, Područnog ureda Požega, edukaciju za djelatnike ustanova, institucija i udruga koje rade s osobama s invaliditetom. U sklopu **edukacije „Osobe s invaliditetom – žrtve nasilja u sudskim procesima", održana je i radionica na temu „Komunikacija s osobama s invaliditetom",** a vodio ju je savjetnik pravobranitelja. Radionica je organizirana kao jedna od aktivnosti u sklopu projekta „Kroz suradnju do kvalitetnog pružanja usluga", kojeg je provodio Centar za podršku i razvoj civilnog društva „DELFIN", u suradnji s Udrugom slijepih Pakrac-Lipik i Hrvatskim zavodom za socijalni rad, Područnim uredom Pakrac. Projektom se željelo podići standard kvalitete pružanja stručne pomoći, podrške, psihosocijalnog i pravnog savjetovanja te edukacija namijenjenih jačanju samopouzdanja žena žrtava nasilja, a aktivnosti su usmjerene na podizanje razine znanja i kapaciteta dionika koji aktivno rade na unapređenju sustava podrške i pomoći. Na edukaciji u Požegi okupilo se tridesetak djelatnika ustanova, institucija i lokalnih udruga koji se prilikom obavljanja svog svakodnevnog posla susreću i/ili rade sa žrtvama nasilja, između ostalog i s osobama s invaliditetom. Savjetnik pravobranitelja okupljenima je tijekom radionice pružio informacije o međunarodnom i nacionalnom normativnom okviru na kojem se temelji sustav zaštite prava osoba s invaliditetom i zaštita od diskriminacije na temelju invaliditeta. Također, predstavljena je i uloga institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u zaštiti tih prava i suzbijanju diskriminacije na temelju invaliditeta. Sudionici su se upoznali s temeljnim promjenama koje je u naše društvo donijela KPOSI kao najznačajniji međunarodni pravni dokument za osobe s invaliditetom, a poseban naglasak radionice bio je na važnosti osiguranja pristupačnosti za osobe s invaliditetom, prije svega u smislu osiguranja pristupa uslugama koje pružaju javna tijela u svim sustavima (pravosuđe, socijalna skrb, zapošljavanje i rad, obrazovanje, zdravstvo i dr.). Upravo radi osiguranja preduvjeta za pristup osoba s invaliditetom svim javnim uslugama, okupljenima je ukazano na najčešće prepreke i izazove s kojima se osobe s invaliditetom svakodnevno suočavaju te su izneseni prijedlozi i savjeti o tome što svatko od njih, u svom području djelovanja može učiniti kako bi se te prepreke uklonile. Posebno se ukazalo na važnost korištenja primjerene terminologije te bontona, odnosno primjerenog načina komunikacije i odnosa prema osobama s različitim težinama i vrstama oštećenja, a praktične vježbe i primjeri iz svakodnevnog života podučili su sudionike radionice o načinu ostvarivanja primjerenog kontakta i komunikacije s osobama s invaliditetom različitih vrsta oštećenja.

LIONS klub GEA Osijek i Centar za profesionalnu rehabilitaciju Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti organizirali su povodom obilježavanja Međunarodnog dana bijelog štapa **panel raspravu na temu „Kako komunicirati o i s osobama s invaliditetom".** Panel rasprava je održana 29. listopada 2024. godine u prostorijama Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku, a jedan od panelista bio je i savjetnik pravobranitelja. Lions klub GEA iz Osijeka godinama je angažiran u lokalnoj i široj zajednici u različitim područjima života građana, s fokusom na pružanje pomoći i podrške onima kojima je to potrebno. Tijekom listopada, mjeseca koji za Lions zajednicu podrazumijeva provođenje akcija pomoći slabovidnim osobama, u sklopu suradnje sa Fakultetom za odgojne i obrazovne znanosti zajednički je organizirana panel rasprava kojom se željelo podići razinu svijesti društva o važnosti osiguranja primjerene komunikacije s osobama s invaliditetom, ali i važnosti korištenja primjerene terminologije kada se komunicira o osobama s invaliditetom. Na panel raspravu odazvao se velik broj zainteresiranih studentica i studenata, stručnjaka iz različitih područja djelovanja te zainteresiranih građana koji su imali priliku čuti korisne informacije i iskustva koja su panelisti podijelili s okupljenima. Moderator

panel rasprave, novinar Saša Drinić, kao osoba s invaliditetom u svom profesionalnom djelovanju se susretao s brojnim izazovima vezano upravo za komunikaciju, stoga je bilo zanimljivo poslušati njegova iskustva i zanimljive primjere iz svakodnevnog života. Savjetnik pravobranitelja podsjetio je okupljene kako se RH potpisivanjem i ratificiranjem KPOSI obvezala osobama s invaliditetom osigurati sudjelovanje u svim aktivnostima svakodnevnog života, a kako bi se to ostvarilo, kao društvo smo dužni ukloniti sve one prepreke koje to sprječavaju, između ostalih i prepreke koje otežavaju komunikaciju, a samim time i pristup informacijama, proizvodima i uslugama koje su dostupne javnosti. Tijekom rasprave i odgovarajući na pitanja okupljenih izneseni su primjeri i prijedlozi o tome što svatko od prisutnih može učiniti kako bi prilikom komunikacije s osobama s invaliditetom doprinio izjednačavanju mogućnosti svake osobe, neovisno o vrsti i težini invaliditeta. Ostali panelisti podijelili su svoja iskustva i predstavili zanimljive i poučne primjere kojima se prisutne željelo osvijestiti o značaju i važnosti komunikacije koja će biti uključujuća i kojom će se poštovati dostojanstvo i osobnost svakog pojedinca.

Društvo multiple skleroze Požeško-slavonske županije organiziralo je u sklopu projekta "Edukacija i informiranost = rezultat i osnaženost" **edukativnu radionicu za osobe s invaliditetom i predstavnike lokalnih udruga, ustanova i institucija.** Radionica je održana u sklopu obilježavanja Nacionalnog dana oboljelih od multiple-skleroze 26. rujna 2024. godine u Pleternici, a jedno od izlaganja održao je savjetnik pravobranitelja.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom održao je u okviru **3. ciklusa edukacije Workplace Inclusion Champion (Lideri uključivosti na radnome mjestu),** koju organizira Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj (HR PSOR), 10. lipnja 2024. godine predavanje „Uključivanje osoba s invaliditetom“. Modul posvećen osobama s invaliditetom jedan je od ukupno sedam modula/sadržajnih cjelina edukacije posebno osmišljen kako bi polaznicima pružio znanje i razumijevanje ključnih elemenata ravnopravne uključivosti osoba s invaliditetom. Cilj je osposobiti menadžere za izradu konkretnih mjera za provedbu strategije jednakih mogućnosti organizacije u području ravnopravnog uključivanja osoba s invaliditetom. Ova je edukacija organizirana u obliku kombiniranog učenja, a sastoji se od online teorije, vježbi i kvizova koji omogućuju produbljivanje znanja o raznolikosti i uključivosti (D&I) kao i razvoj vlastite samospoznaje o tome kako biti istinski uključiv u svakodnevnim interakcijama u svom osobnom i profesionalnom životu. Edukacija donosi i alate za dublje razumijevanje u području ravnopravnog uključivanja i omogućava uvid u upravljanje dobnom raznolikošću te sve prednosti koje različite skupine zaposlenika donose poslovnim organizacijama.

POSI održao je tijekom 2024. godine online predavanja na osam ciklusa **Tečajeva rukovođenja postupanjem policije u predmetima nasilja u obitelji na temu „Osobe s invaliditetom kao posebno ranjive žrtve“.** Tečaj organizira Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“, za policijske službenike s područja cijele RH u svrhu stručnog osposobljavanja policijskih službenika čiji opis poslova obuhvaća organizaciju, rukovođenje i nadzor nad postupanjem policije u predmetima nasilja u obitelji, evidentiranje i praćenje događaja i kažnjivih radnji u ovom području, supotpisivanje prekršajnog prijavnog materijala i ostvarivanje međuresorne suradnje s ciljem zaštite žrtava, odnosno obitelji. Na tečajevima je ukupno sudjelovalo 155 policijskih službenika, a u svakom Tečaju jedan od polaznika bio je i pripadnik Vojne policije.

Tijekom 2024. godine kod POSI-a su troje studenata s kolegija Socijalnog rada s osobama s invaliditetom **Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu odradili terensku praksu** u trajanju od 25 sati rada u instituciji i na terenu tijekom ljetnog semestra akademske 2023./2024. godine. Ciljevi dogovorene suradnje su bili upoznavanja studenata s radom institucije POSI, uslugama koje korisnici ostvaruju, senzibilizacija za potrebe korisnika, upoznavanje s različitim vrstama oštećenja, približavanje procesa rehabilitacije i kao najvažnije dobivanje uvida u djelokrug socijalnog radnika u podruju socijalnog rada osobama s invaliditetom.

Kao nastavak suradnje s Ministarstvom pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, Centrom za izobrazbu, POSI je tijekom 2024. godine održao četiri predavanja (u Zatvoru u Zagrebu – 8. ožujka, Kaznionici u Požegi – 11. travnja i 27. prosinca i Kaznionici u Lepoglavi – 3. prosinca) polaznicima **46., 47., 48 i 49. temeljnog tečaja za službenike odjela osiguranja u kaznionicama i zatvorima predavanja na temu „Osobe s invaliditetom u zatvorskom sustavu“.** Temeljne tečajeve pohađaju službenici koji su primljeni u državnu službu za službenike pravosudne policije zatvorskog sustava radi osposobljavanja za samostalan rad i polaganje stručnog ispita za zvanje. Glavni je cilj i svrha tečaja, koji traje četiri mjeseca, osigurati polaznicima informacije o svim aktivnostima i pojavnostima s kojima se susreću službenici odjela osiguranja u kaznionicama i zatvorima radi stjecanja zvanja u pravosudnoj policiji i osposobljavanja za njihov samostalan rad u zatvorskom sustavu. Tijekom izlaganja za 82 polaznika tijekom 2024. godine predstavljeni su rad i nadležnosti pravobraniteljskih institucija u RH, posebno rad POSI-a, a polaznici su upoznati s pojmovima vezanim za diskriminaciju, međunarodni i nacionalni pravni okvir prava osoba s invaliditetom, ali i praktičnim načinima uspostavljanja i ostvarivanja odgovarajuće komunikacije s osobama različitih vrsta invaliditeta.

U organizaciji Pravosudne akademije savjetnici pravobranitelja održali su tijekom veljače 2024. godine pri županijskim sudovima u Zagrebu, Osijeku i Rijeci **edukacije za pravosudne djelatnike na temu „Komunikacija s osobama s invaliditetom“.** Tijekom održanih radionica na kojima su sudjelovali pravosudni dužnosnici i službenici, savjetnici pravobranitelja pružili su informacije o kodifikaciji međunarodnopravne zaštite prava osoba s invaliditetom i njihovoj implementaciji u pravni poredak RH, kao i o ulozi POSI u zaštiti tih prava i suzbijanju diskriminacije na temelju invaliditeta. Pravosudnim djelatnicima su predstavljene temeljne promjene koje je u naše društvo unijela KPOSI. Poseban naglasak radionice bio je na važnosti korištenja primjerene terminologije te bontona, odnosno primjerenog načina komunikacije i odnosa prema osobama s različitim vrstama oštećenja. Putem praktičnih vježbi i primjera ukazalo se na načine ostvarivanja primjerenog kontakta i komunikacije s osobama s invaliditetom različitih vrsta oštećenja. Kroz teorijsko izlaganje, radioničke vježbe i međusobnu komunikaciju istaknula se važnost promicanja kvalitete života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, a kako bi se u tome postigao napredak, istaknuta je važnost doprinosa svih članova društva. Preduvjet za to su stavovi i razmišljanja bez stereotipa i predrasuda. Pravosudna akademija je institucija za stručno usavršavanje pravosudnih dužnosnika i službenika koja uz korištenje suvremenih metodologija ima u programu stalno usavršavanje pravosudnih dužnosnika i službenika, kako u području nacionalnog, tako i u području međunarodnog prava i prava EU. Programom Pravosudne akademije obuhvaćene su vještine kao i interdisciplinarne teme neophodne za kvalitetno obavljanje pravosudne dužnosti, a ove radionice samo su nastavak suradnje usmjerene na podizanje razine svijesti i educiranje djelatnika u pravosuđu o njihovoj ulozi osiguranja pristupa pravosuđu za osobe s invaliditetom.

Obilježavanje važnih datuma

U prostorima Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u organizaciji Hrvatske komore edukacijskih rehabilitatora i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta 1. ožujka 2024. godine svečano je obilježen **Nacionalni dan edukacijskih rehabilitatora**. Obilježavanjem Nacionalnog dana edukacijskih rehabilitatora ističe se značaj i uloga koju imaju, kako u ustanovi u kojoj djeluju, tako i u lokalnoj i široj zajednici, posebice u dijelu uklanjanja predrasuda prema djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Roditelji djece s teškoćama u razvoju tom prilikom su istaknuli značaj edukacijskih rehabilitatora u životu svoje djece i njih i iskreno i s emocijama govorili o svim pozitivnim iskustvima njihovog rada. Na rad edukacijskih rehabilitatora i značaj u obrazovanju, zdravstvu te ranoj intervenciji osvrnuli su se i sami edukacijski rehabilitatori govoreći o svojem praktičnom radu.

Povodom obilježavanja **Međunarodnog dana djece oboljele od malignih bolesti** koji se svake godine obilježava 15. veljače, održan je okrugli stol pod nazivom „Simptomi u pedijatrijskoj palijativnoj skrbi“. Okrugli stol organizirala je udruga Krijesnica – udruga za pomoć djeci i obiteljima

suočenima s malignim bolestima, u suradnji sa stručnjakinjama iz Klinike za dječje bolesti Zagreb. Okrugli stol organiziran je s ciljem prijenosa praktičnih znanja raznih subspecijalnosti koje pomažu u zbrinjavanju simptoma djeteta u palijativnoj skrbi. Na okruglom stolu predstavljen je sadržaj brošure koja je izrađena u suradnji Udruge Krijesnica i stručnjaka s Klinike za dječje bolesti Zagreb. Brošura proizlazi iz iskustva rada u području pedijatrijske hematoonkologije, no može se primijeniti i kod djece s drugim dijagnozama koja su u potrebi za palijativnom skrbi. Brošura je izrađena uz financijsku podršku Grada Zagreba u sklopu projekta „Krijesnica svijetli za psihosocijalno zdravlje djece". Okruglom stolu je prisustvovala savjetnica pravobranitelja.

U Dugoj Resi je 21. ožujka raspravom „Zaštita invalida rada starije životne dobi i kako poboljšati njihov položaj u društvu" obilježen **Nacionalni dan invalida rada Hrvatske.** Hrvatski savez udruga invalida rada (HSUIR) Nacionalni dan obilježio je u suradnji s udrugama članicama: Udrugom invalida rada i ostalih osoba s invaliditetom Grada Duga Resa, Udrugom invalida rada Grada Karlovca, Udrugom invalida rada Karlovačke županije i Udrugom invalida rada Grada Slunja. Raspravu su pratili članovi i predstavnici udruga invalida rada i osoba s invaliditetom, predstavnici jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te predstavnici javnih ustanova s područja Karlovačke županije. Nacionalni dan invalida rada, obilježava se svake godine 21. ožujka povodom rudarske nesreće u Belgiji 1956. godine u kojoj su stradale 262 osobe. Razlozi nesreće bili su zastarjela oprema i slaba osposobljenost za rad osoblja, nakon čega su uvedeni postroženi sigurnosni propisi. Tema panel rasprave odabrana je povodom izraženog trenda starenja stanovništva i implikacijama koje to ima. U odnosu na ostale kontinente, proces starenja stanovništva najizraženiji je upravo u Europi. Hrvatsko društvo, kao i druga europska društva, demografski stari. U usporedbi s europskim zemljama, Republika Hrvatska se ubraja među zemlje s najstarijom populacijom te se nalazi u skupini od deset europskih zemalja s najvećim udjelom starijih osoba u ukupnom stanovništvu. Procesi starenja stanovništva nose posljedice za socijalne i druge politike koje se trebaju pobrinuti za podmirivanje potreba starijih osoba i njihov aktivan život u društvu. U svom izlaganju pravobranitelj je istaknuo kako prema podatcima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje RH ima 88.977 registriranih invalida rada. Diskriminacija osoba s invaliditetom u svijetu rada je potkrijepljena negativnim pretpostavkama i stavovima mnogih poslodavaca i zajednice o produktivnosti i sposobnostima osoba s invaliditetom i netočnoj percepciji da oni predstavljaju veći rizik za zdravlje i sigurnost na radu. Stoga nam je posebno važno istaknuti da invaliditet nije zapreka za rad i da osobe s invaliditetom imaju pravo na podršku u ostvarenju prava na rad. U tu svrhu RH je osnovala i posebnu instituciju, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, koja sufinancira troškove prilagodbe i na razne načine subvencionira i potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom kako ono ne bi bilo trošak poslodavca.

U organizaciji Udruge za skrb autističnih osoba Rijeka, na riječkom Korzu obilježen je **Svjetski dan svjesnosti o autizmu** čiji je moto bio „Još uvijek nevidljivi, a sve nas je više". Predsjednica Udruge za skrb autističnih osoba Rijeka je tom prilikom naglasila kako osobama s autizmom treba znatno više podrške i razumijevanja od strane društva čiji su oni ravnopravni članovi, ali i više prostornih kapaciteta za Centar za autizam Rijeka i Odjel za autizam pri Centru za rehabilitaciju Rijeka s obzirom na sve veći broj djece i osoba s poremećajem iz spektra autizma kojima je potrebna edukacija i rehabilitacija. Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka je provela istraživanje o korištenju potpomognute komunikacije putem anketnih upitnika upućenih roditeljima/skrbnicima djece s teškoćama u razvoju, stručnjacima koji rade s djecom s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Kroz anketni upitnik Udruga je prikupila stavove, iskustva i potrebe različitih skupina u području potpomognute komunikacije. Cilj istraživanja je razumjeti iskustva i potrebe osoba s autizmom u vezi s potpomognutom komunikacijom, kako bi se razvili bolji alati i resursi za podršku.

Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka održala je okrugli stol na temu **„Potpomognuta komunikacija u praksi**". Okrugli stol je bio prepoznat kao prilika za promišljanje o metodama i praksama potpomognute komunikacije te njenom utjecaju na društvenu inkluziju. Predavači su bili

stručnjaci koji su upoznati s problematikom i potrebama osoba s poremećajima iz spektra autizma, ali i dugogodišnji suradnici Udruge koji zajedničkim snagama djeluju na unaprjeđenje položaja osoba s poremećajem iz spektra autizma u našim zajednicama. Tako su izlaganja stručnjaka bila fokusirana na teme dijagnostike i važnosti rane intervencije u djece s poremećajem iz spektra autizma.

U Rijeci je svečano predstavljena **novopostavljena Komunikacijska ploča** ispred glavne zgrade novog bolničkog kompleksa Kliničkog bolničkog centra Rijeka, Bolnice „Žena i dijete“ na Sušaku. Tom prigodom je istaknuto kako je Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka od Ministarstva zdravstva dobila financiranje trogodišnjeg programa „I ja želim reći gdje me boli“ kroz koji se zajedno s Kliničkim bolničkim centrom Rijeka radi na implementaciji komunikacijske knjižnice u zdravstveni sustav Kliničkog bolničkog centra Rijeka, a koja je namijenjena zdravstvenim djelatnicima te omogućava olakšanu komunikaciju prilikom pregleda i zdravstvenih intervencija. Projektom je obuhvaćena i edukacija zdravstvenih djelatnika. Uvođenje alata potpomognute komunikacije u Klinički bolnički centar Rijeka je nastavak na uvođenje inkluzivnih alata u bolnički sustav. Postavljanje Komunikacijske ploče je dio sveobuhvatnog pristupa komunikaciji i dostupnosti zdravstvene zaštite u Kliničkom bolničkom centru Rijeka.

Hrvatski savez udruga za mlade i studente s invaliditetom SUMSI sa svojim partnerima, Hrvatskim udrugama paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) i Zajednicom spinalno ozlijeđenih, organizirao je 21. rujna 2024. godine šetnju Jarunom u okviru obilježavanja **Europskog tjedna mobilnosti.** Europski tjedan mobilnosti održava se svake godine od 16. do 22. rujna, a cilj je poboljšanje kvalitete života građana u urbanim sredinama kroz alternativne načine javnog prijevoza. Ovogodišnji slogan ove manifestacije i njenih aktivnosti je: „Zajednički javni prostori“. Tijekom šetnje grupa osoba sa i bez invaliditeta prošetala je i provezla se Jarunom koristeći različita elektro i druga pomagala s različitim dodatcima želeći ukazati na važnost takvih pomagala kojima se znatno podiže razina samostalnosti i mobilnosti osobama s tjelesnim invaliditetom i samim time značajno utječu na kvalitetu života. Na ovaj način šalje se i poruka da su javni prostori zajednička mjesta na kojima svi građani mogu i trebaju ravnopravno, ali i naglasiti potrebu da osobe s invaliditetom trebaju dobiti kvalitetna, odgovarajuća i suvremena pomagala za kretanje. Pozivu za slanje poruke o potrebi ravnopravnosti u javnom prostoru i ovoj šetnji odazvao se i pravobranitelj.

Udruga osoba s mišićnom distrofijom Primorsko-goranske županije obilježila je 16. rujna 2024. godine **Europski tjedan mobilnosti** izlaganjem ukrašenih vaza, kreativnih radova svojih članova, na Korzu u Rijeci. Udruga provodi niz projekata i programa kao što su „Kroz život zajedno” kojim se osigurava fizikalna terapija i rehabilitacija korištenjem novih uređaja i metoda prilagođenih osobama s neuromuskularnim bolestima. Projektom „Mobilnost za bolju budućnost“ osigurava se prijevoz kombi vozilom za osobe s invaliditetom te je Udruga osoba s mišićnom distrofijom Primorsko-goranske županije ujedno i korisnik institucionalne podrške Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva za stabilizaciju i/ili razvoj udruge.

Udruga Životna linija i Hrvatski savez udruga za mentalno zdravlje (SUMEZ) obilježili su 10. rujna 2024. godine na Cvjetnom trgu u Zagrebu **Svjetski dan prevencije suicida**. Cilj ove akcije je bio upozoriti na činjenicu vrlo visokog broja osoba koje godišnje izvrše suicid. Prošle 2023. godine u Hrvatskoj su suicid izvršile 503, a u Europskoj uniji čak 45.000 osoba. Njima u spomen upaljene su svijeće i simbolički je predočeno 45.000 europskih zvjezdica na 45 ploča. Obilježavanju se uz predstavnike državnih institucija i Grada Zagreba pridružila i akciju podržala zamjenica pravobranitelja.

Na poziv Saveza društava distrofičara Hrvatske (SDDH), koji je član Međunarodnog saveza osoba s ALS-om (eng. *International Alliance of ALS/NMD Disorders*), institucija POSI i pravobranitelj uključili su se u obilježavanje **21. lipnja - Svjetskog dana svjesnosti o ALS-u**, a ujedno i obilježavanje 10 godina “Ledenog izazova”. Naime, prije deset godina nekoliko je mladih u SAD-u pokrenulo globalni fenomen koji je putem društvenih medija podigao nadu i svijest, ali i omogućio

prikupljanje značajnih novčanih sredstava za ulaganje u istraživanje, skrb i zagovaranje prava osoba s amiotrofičnom lateralnom sklerozom (ALS) diljem svijeta. Oni su tada, pokretanjem „ALS Ice Bucket Challengea“ (Ledeni izazov), nadahnuli svijet, pokazujući da i prikupljanje sredstava za smrtonosnu bolest može „biti zabavno“.

Hrvatski savez slijepih povodom obilježavanja **9. listopada – Svjetskog dana vida i 5. listopada – Međunarodnog dana bijelog štapa,** organizirao je 12. listopada javnu kampanju i događanje u Parku Zrinjevac u Zagrebu. Okupljeni građani mogli su nakratko biti u cipelama osoba s oštećenjem vida i to iskustveno probati na poligonu s bijelim štapom, svezanih očiju pogađati mirise i predmete, pisati na brajici, “vidjeti” VR naočalama kako to vide slabovidne osobe i, na kraju, zatvorenih očiju zaplesati. Bila je to ujedno i prilika informirati se o oštećenjima vida i važnosti preventivnih oftalmoloških pregleda. Događanju je prisustvovao pravobranitelj Jurišić.

LIONS klub GEA Osijek i Centar za profesionalnu rehabilitaciju Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti organizirali su povodom obilježavanja **Međunarodnog dana bijelog štapa** panel raspravu na temu „Kako komunicirati o i s osobama s invaliditetom“. Panel rasprava je održana 29. listopada 2024. godine u prostorijama Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku, a jedan od panelista bio je i savjetnik pravobranitelja.

U Rijeci je 1. prosinca 2024. godine, prve nedjelje došašća, održano misno slavlje Riječke nadbiskupije kojim je ujedno obilježen i **Međunarodni dan osoba s invaliditetom.** Istaknula se važnost zagovaračkih aktivnosti civilnog društva, ali i pastorala osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju Riječke nadbiskupije kao glasa osoba s invaliditetom. Misi su prisustvovale osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju zajedno sa svojim obiteljima kao i ostali predstavnici organizacija civilnog društva te vjernici. Pristupačnost katedrale sv. Vida bila je osigurana za osobe s tjelesnim oštećenjem zdravlja, dok je gluhim i nagluhim osobama omogućeno praćenje misnog slavlja uz tumača znakovnog jezika. Ujedno je bila osigurana i komunikacijska ploča koja je omogućavala praćenje mise. Navedenim se prenijela poruka inkluzivnosti za sve vjernike s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

Povodom obilježavanja **Međunarodnog dana osoba s invaliditetom** Društvo osoba s mišićnom distrofijom Primorsko-goranske županije postavilo je štand u Zapadnom trgovačkom centru u Rijeci te su izložili kreativne radove svojih članova. Želja ove Udruge je bila upoznati svoje sugrađane s aktivnostima i radom svojih članova te utjecati na podizanje razine svijesti o jednakopravnom položaju osoba s invaliditetom u našim zajednicama i naglasiti važnost stvaranja inkluzivnog društva koje prepoznaje potencijale i doprinos svake osobe, bez obzira na prepreke s kojima se suočava.

U Zagrebu na Policijskoj akademiji „Prvi hrvatski redarstvenik“ održano je 2. prosinca obilježavanje **Međunarodnog dana osoba s invaliditetom** tijekom kojeg je potpisan Sporazum o suradnji između Ministarstva unutarnjih poslova i Hrvatskog paraolimpijskog odbora (HPO). HPO razvija parasport u RH u dva glavna smjera, a to su stvaranje uvjeta za vrhunske parasportske rezultate i stvaranje preduvjeta za uključivanje osoba s invaliditetom u sustav parasporta. Ministarstvo unutarnjih poslova svojim aktivnostima posljednje dvije godine pojačano motivira i omogućuje zapošljavanje osoba s invaliditetom u svom sustavu, jamčeći pri tom osiguravanje razumne prilagodbe i uvažavaju načela jednakog pristupa i ostvarivanja jednakih mogućnosti. Ovom prigodom istaknuto je kako u ovom Ministarstvu rade 764 osobe s invaliditetom.

U Hrvatskom saboru je 10. prosinca s početkom u 11.55 sati, simbolično “5 do 12”, Odbor za ravnopravnost spolova u suradnji s Francuskim veleposlanstvom u Zagrebu, organizirao obilježavanje posljednjeg dana kampanje **„16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja nad ženama“** te **Međunarodnog dana ljudskih prava.** Kampanja „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“ je i međunarodna kampanja koja počinje 25. studenoga, na Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama i završava 10. prosinca na Međunarodni dan ljudskih prava. Nasilje nad ženama i dalje je najrasprostranjeniji oblik kršenja ljudskih prava u svijetu. Kampanja je pokrenuta 1991. godine

i danas okuplja razne pojedince i organizacije, uključujući Ujedinjene narode i svjetske partnere koji zagovaraju prevenciju i eliminaciju nasilja. Globalni podatci pokazuju daje jedna od tri žene doživjela fizičko i/ili seksualno nasilje. U protekloj godini jedna od osam žena u dobi od 15 do 49 godina je imala iskustvo nasilja od strane intimnog partnera. U svijetu je preko 230 milijuna djevojčica i žena doživjelo sakaćenje spolnih organa što je povećanje od 15% u usporedbi s podatcima iz 2016. godine. Tijekom obilježavanja prikazani su kratki edukativni filmovi o problematici obiteljskog nasilja uz komentar pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i raspravu u kojoj su sudjelovale saborske zastupnice, predstavnice organizacija civilnog društva, zamjenica pravobraniteljice za djecu i pravobranitelj za osobe s invaliditetom. Kao posebni problemi istaknute su postojeće zakonske olakotne okolnosti za počinitelje, nedostatak djelotvorne prevencije, nepostojanje stvarne međusektorske suradnje i potreba za edukacijama šire javnosti. Svih pet kratkometražnih edukativnih filmova francuske Međuministarske misije za zaštitu žena od nasilja i borbu protiv trgovine ljudima (koje je francusko veleposlanstvo prevelo na hrvatski jezik kako bi mogli biti prikazivani široj javnosti u Hrvatskoj) dostupni su na sljedećim poveznicama:
Zaštitne mjere: https://www.youtube.com/watch?v=sR1cqe_WXnQ
Anna: https://www.youtube.com/watch?v=QWtRPxjVlcU
Elisa: https://www.youtube.com/watch?v=DTT-D-xLK44
Tom i lena https://www.youtube.com/watch?v=gUVyUy1Unw0
Žena kao ja: https://youtu.be/PozRIswceEw?si=sBDN3Lb4wlL8bsjQ .

2.31.3. Sudjelovanja na događanjima usmjerenim na podizanje razine svijesti

U Hotelu Hilton Rijeka Costabella, 19. prosinca 2024. godine **riječka udruga Društvo za istraživanje i otporu (DiP) obilježila je 10 godina rada**. DiP je osnovan 2013. godine, s ciljem unaprjeđenja života građana, prevencije društvene isključenosti, promocije zdravog načina života, humanosti i solidarnosti, a prvenstveno za osobe s invaliditetom. DiP je svojim djelovanjem, kroz pružanje različitih podrški, socijalnih usluga, provođenjem projekata i programa, usmjeren na mlade s teškoćama u razvoju i učenju, s teškoćama u psihosocijalnom funkcioniranju i odrasle osobe s invaliditetom s navedenim teškoćama. Daljnji korak je otvaranje zaštitne radionice za proizvodnju i pružanje socijalne usluge organiziranog stanovanja. Svečanosti obilježavanja 10 godina prisustvovala je i suradnica pravobranitelja koja je primila zahvalnicu u ime POSI za doprinos u radu DiP-a.

Dugogodišnja aktivna suradnja Pravnog fakulteta Osijek i Pravobranitelja za osobe s invaliditetom nastavljena je **predavanjem za studentice i studente studija Socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek.** Predavanje na temu „Uloga pravobranitelja za osobe s invaliditetom u zaštiti prava osoba s invaliditetom“ održano je 25. studenog 2024. godine u prostorijama fakulteta, a održao ga je savjetnik pravobranitelja.

Dana 13. studenoga 2024. godine u hotelu Park Plaza Histria u Puli održan je **18. simpozij Društva distrofičara Istre pod nazivom Napredak u liječenju i podršci osobama s invaliditetom.** Navedenom prilikom svečano je obilježeno 50 godina rada i djelovanja udruge Društva distrofičara Istre. Potvrdila se važnost pružanja podrške udrugama. Simpozij je okupio stručnjake iz područja zdravstva i socijalne skrbi, članice i članove društva, te brojne osobe s invaliditetom, pružajući svima priliku za stjecanje novih znanja i saznanja važnim za osobe oboljele od mišićne distrofije i srodnih bolesti. Ovim događanjima prisustvovali su pravobranitelj i savjetnica pravobranitelja.

Društvo multiple skleroze Požeško-slavonske županije organiziralo je u sklopu projekta „DOBRO JE ZNATI“ **edukativnu radionicu za osobe s invaliditetom i predstavnike lokalnih udruga, ustanova i institucija.** Radionica je održana 17. listopada 2024. godine u Pakracu, a jedno od izlaganja održao je savjetnik pravobranitelja.

U Rijeci je, u tjednu od 7. do 11. listopada, **održan deveti po redu Mentalfest-Festival mentalnog zdravlja** koji se tradicionalno održava povodom obilježavanja Svjetskog dana mentalnog zdravlja. Organizator događaja je Dom za odrasle osobe Turnić zajedno sa važnim partnerima iz lokalne zajednice. Održavanjem Festivala Dom za odrasle osobe Turnić želi naglasiti važne odrednice njihova

rada na smanjenju stigme i ostvarivanju prava za osobe s teškoćama mentalnog zdravlja. Ove godine poseban naglasak je stavljen na zapošljavanje osoba s teškoćama mentalnog zdravlja kao važnom dijelu programa koje Dom Turnić nudi. Festival je otvoren održavanjem javne tribine u vijećnici Grada Rijeke na temu „Zapošljavanje osoba s teškoćama mentalnog zdravlja“. Na tribini se govorilo o problemima i teškoćama na koje nailaze poslodavci prilikom zapošljavanja osoba s invaliditetom, ali su se istaknuli i pozitivni primjeri u zapošljavanju te su predstavljeni statistički podatci zapošljavanja osoba s invaliditetom kao i brojni poticaji i mjere koje su na raspolaganju poslodavcima i osobama s invaliditetom, a s ciljem njihova zaposlenja.

Dana 27. rujna 2024. godine na Pravnom fakultetu u Rijeci održan je **završni događaj projekta „Pravo u svakodnevici**“, Konferencija o podučavanju pravne pismenosti u školama. Cilj projekta „Pravo u svakodnevici“ bilo je snaženje osnovne pravne pismenosti u više europskih država. Nakon navedenih predavanja i predstavljanja rezultata projekta, održan je okrugli stol pod nazivom „Pravna pismenost i građanska pismenost: gdje smo sada?“. Na okruglom stolu sudjelovala je stručna suradnica pravobranitelja iz područnog ureda u Rijeci.

Dana 4. rujna 2024. godine u riječkoj Gradskoj vijećnici svečano je **obilježena 65. obljetnica osnivanja Udruge osoba s intelektualnim teškoćama Srce Rijeka i promovirana knjiga “Mi!”,** autora Maura Lacovicha. Namjera knjige je omogućiti uvid u svijet pojedinaca i pojedinki koje često vidimo kao različite, kao drugačije, pa se onda „drugačije“ i ponašamo prema njima. Knjiga sadrži likovne radove članica i članova Udruge Srce u njihovom najčišćem obliku, a pisani radovi prepisani su u svom izvornom obliku, bez intervencija. Na svečanom obilježavanju sudjelovala je savjetnica pravobranitelja iz područnog ureda u Rijeci.

Na poziv i u organizaciji Društva multiple skleroze Varaždinske županije u Palači Herzer u Varaždinu, 18. lipnja 2024. godine, održan je **susret pravobranitelja za osobe s invaliditetom sa osobama s invaliditetom i predstavnicima udruga s područja Varaždinske županije.** Pozivu organizatora su se odazvali i predstavnici Varaždinske županije i Grada Varaždina, kao i predsjednik Saveza društava multiple skleroze Hrvatske.

U Medulinu se od 13. do 17. svibnja 2024. godine održala radionica **Masterclass 1: EU vrijednost na djelu - Povezivanje lokalnih zajednica s EU institucijama u zaštiti EU vrijednosti.** Ovaj Masterclas je dio programa jačanja kapaciteta civilnog društva u sklopu programa Impact4Values kojeg zajedno provode CNVOS (iz Slovenije), Zaklada Slagalica i Zaklada Solidarna (iz Hrvatske) u obje zemlje. Tijekom radionice izlaganja će održati 16 stručnjaka i stručnjakinja sa specijalističkim znanjima o institucijama za zaštitu ljudskih prava iz Hrvatske i Slovenije te drugih zemalja Europske unije. Drugog dana radionice u okviru odvojenog hrvatskog i slovenskog nacionalnog programa predstavljene su pravobraniteljske institucije u Republici Hrvatskoj. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom održao je u sklopu panel rasprave „Uloga institucije pravobranitelja“ izlaganje kojim je predstavio rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Uz pravobranitelja za osobe s invaliditetom na panelu su izlagali pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, zamjenica pučke pravobraniteljice i zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Hrvatska udruga poslodavaca, Regionalni ured Osijek, u suradnji sa Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, Područnim uredom Osijek, Centrom za profesionalnu rehabilitaciju Osijek i Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom, organizirali su **radionicu za poslodavce s područja Slavonije, Baranje i Srijema.** Radionica na temu „Poticaji i benefiti zapošljavanja osoba s invaliditetom“ održana je 25. travnja 2024. godine u prostorijama HUP-a u Osijeku, a jedno od izlaganja održao je savjetnik pravobranitelja iz područnog ureda Osijek.

Udruga invalida rada Zagreba (UIR Zagreba) organizirala je 24. travnja 2024. godine **predstavljanje novog pravobranitelja za osobe s invaliditetom.** Predstavljanje s izlaganjem pobudilo je veliki interes članova UIR Zagreba, koji su dupkom ispunili cijelu dvoranu, a na kraju su imali priliku postavljati pitanja pravobranitelju. Ukazano je na problematiku zbog nepriznavanja nalaza i mišljenja privatnih liječnika tijekom vještačenja u HZMO-u i Hrvatskom zavodu za socijalnu skrb, a isto tako i na nemogućnost dobivanja inkluzivnog dodatka osobama koje imaju utvrđeno tjelesno oštećenje.

Klub studenata psihologije Filozofskog fakulteta u Osijeku Psihos, organizirao je za svoje članove, ali i za zainteresirane studente s drugih fakulteta, **predavanja** na temu „Zapošljavanje osoba s invaliditetom“. Predavanja su održana 23. travnja 2024. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku, uz mogućnost praćenja putem online platforme, a jedno od izlaganja održao je savjetnik pravobranitelja.

Hrvatska udruga leukemija i limfomi – podružnica Osijek organizirala je za svoje članove, volontere i članove partnerskih udruga te ostale zainteresirane osobe s invaliditetom, **edukativnu radionicu** na temu „Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom i prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“. Radionica je održana 20. ožujka 2024. godine u prostorijama gradske četvrti Gornji grad u Osijeku, a vodio ju je savjetnik pravobranitelja.

Centar za autizam Osijek obilježio je **petu godišnjicu od početka neposrednog odgojno-obrazovnog i rehabilitacijskog rada.** Svečanost kojom je obilježena peta godišnjica rada održana je 1. ožujka 2024. godine u prostorijama CZA Osijek, a na istoj je prisustvovao savjetnik pravobranitelja.

Dana 17. svibnja 2024. godine je u organizaciji Grada Rijeke, Upravnog odjela za zdravstvo, socijalnu zaštitu i unapređenje kvalitete života, održan **tematski sastanak povodom inicijative Invalidskog društva ILCO Rijeka.** Tema sastanka je bila upoznavanje osoba s invaliditetom s novodonesenim Zakonom o inkluzivnom dodatku, Uredbom o metodologiji vještačenja i pravima osoba s invaliditetom, a sve s ciljem upoznavanja osoba s invaliditetom o kriterijima i postupcima za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom koji su se izmijenili donošenjem i izmjenama propisa tijekom 2023. godine. Poziv za sudjelovanje u inicijativi je upućen svim ključnim dionicima u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom (POSI, Povjerenstvu za zaštitu prava pacijenata Primorsko-goranske županije, Gradu Rijeci, Koordinaciji hrvatske obiteljske medicine Primorsko-goranske županije i udrugama osoba s invaliditetom na području Primorsko-goranske županije). Navedenim događanjem željela se podignuti i razina svijesti društva o stomi. POSI je pružio podršku Udruzi u provedbi aktivnosti predložene inicijativom.

20. studenog 2024. godine, u Villi Antonio u Opatiji održano je **predavanje „Što treba znati o pravima osoba s invaliditetom i Europskoj konvenciji o ljudskim pravima?“**. Riječ je bila o aktivnosti iz ciklusa javnih predavanja u organizaciji Jean Monnet, Međusveučilišnog centra izvrsnosti Opatija. Ovom temom iz ciklusa javnih predavanja željelo se pružiti građanima informacije o kodifikaciji međunarodnopravne zaštite prava osoba s invaliditetom i njihovoj implementaciji u pravni poredak Republike Hrvatske kao i o suzbijanju diskriminacije na temelju invaliditeta. Predavanju je prisustvovala savjetnica pravobranitelja za osobe s invaliditetom iz Područnog ureda u Rijeci.

Zainteresiranoj javnosti 26. lipnja 2024. godine u Rijeci održana je **prezentacija projekta „Pametna udruga - pokretač promjena u zajednici“,** financiranog iz Europskog socijalnog fonda, čiji je nositelj Udruga za skrb autističnih osoba Rijeka u partnerstvu s Centrom za rehabilitaciju Rijeka i Udrugom za sindrom Down – Rijeka 21. Na konferenciji za medije predstavljeni su rezultati projekta te je istaknuto kako je projekt kroz 18 mjeseci obuhvaćao različite aktivnosti poput edukacije iz bihevioralne analize te edukaciju usavršavanja engleskog jezika, ali i radionice izrade nakita, sapuna, ukrasnih vaza, frizerske radionice kao i radionice rekreativnih vježbi kojima se poticala kreativnost i usavršavanje vještina. U sklopu projekta izvedena je i kazališna edukativna predstava „Pametna udruga“ nastala prema sadržaju četiri slikovnice. Svi dionici ovog projekta su svojim aktivnim sudjelovanjem imali za cilj pronaći najbolja rješenja za pozitivne promjene u društvu koje uključuje osobe s poremećajem iz spektra autizma i Down sindromom. Prezentaciji projekta prisustvovala je stručna suradnica za pravne poslove iz Područnog ureda u Rijeci.

29. siječnja 2024. godine, u Rijeci, u organizaciji udruge Društva za istraživanje i potporu (DiP) održana je **javna tribina na temu pravo na rad i zapošljavanje osoba s invaliditetom - gdje smo i kako dalje? - „ŽELIM RADITI!“.** Želim raditi je aktivnost iz kampanje za zagovaranje prava na rad osoba s invaliditetom koju DiP provodi kako bi potaknuli OSI i poslodavce, ali i ključne dionike na poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom. Cilj ove javne rasprave je bio prikazati pozitivne primjere rada i zapošljavanja OSI te primjere dobre prakse sa željom uključivanja svih ključnih dionika u procese izjednačavanja mogućnosti za OSI. Na javnoj tribini predstavljena je i nova publikacija Udruge „Želim

raditi! - pravo na rad osoba s invaliditetom“ koja je osmišljena kao podrška poslodavcima i osobama s invaliditetom pri zapošljavanju osoba s invaliditetom. Na javnoj tribini sudjelovala je savjetnica pravobranitelja za osobe s invaliditetom iz Područnog ureda u Rijeci.

U Samoboru je 16. siječnja 2024. godine u suradnji s udrugom osoba s invaliditetom Sinergija **na početnoj konferenciji predstavljen projekt „Unaprjeđenje sustava korištenja prava osoba s invaliditetom u području mobilnosti“.** Projekt predstavlja značajan iskorak k digitalizaciji u smjeru pojednostavljenja procedura ostvarivanja prava i povlastica osobama s invaliditetom u području prometa. Ovaj se novi sustav temelji na povezivanju postojećih registara i baza podataka državnih tijela i institucija. Korisnik ovog projekta je Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, a projektni partner je Agencija za komercijalnu djelatnost (AKD). Zamjenica pravobranitelja istaknula je da će ovakav način ostvarivanja pripadajućih prava i povlastica u značajnoj mjeri olakšati život osobama s invaliditetom. Administrativne procedure, prikupljanje dokumentacije i dokaza često su odvraćale mnoge osobe s invaliditetom od ostvarivanja ovih prava iz područja prometa. Ovaj projekt je dokaz promišljanja najboljih rješenja za osobe s invaliditetom i pozitivan primjer koordinacije, suradnje i povezivanja različitih državnih tijela i institucija u korist i na dobrobit osoba s invaliditetom. Također, naglasila je kako je 2023. godina najznačajnijih zakonodavnih iskoraka za osobe s invaliditetom, godina u kojoj su uz Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu, doneseni Zakon o osobnoj asistenciji i Zakon o inkluzivnom dodatku koji bi trebali osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima unaprijediti kvalitetu života.

Dječji vrtić Osijek i POSI uspostavili su suradnju usmjerenu na unapređenje kvalitete življenja djece s teškoćama u razvoju i članova njihovih obitelji s područja Osijeka i okolice. U sklopu navedene suradnje, 15. siječnja 2024. godine u Dječjem vrtiću Osijek, podcentru Pčelica, održano je **edukativno predavanje** na temu „Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom i prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj“. Na predavanju su prisustvovali roditelji djece s teškoćama u razvoju i stručni djelatnici Dječjeg vrtića Osijek, a održao ga je savjetnik pravobranitelja.

Ostala događanja usmjerena na podizanje razine svijesti

Ministarstvo turizma i sporta organiziralo **je međunarodnu konferenciju** „**Pristupačni turizam/inkluzivni turizam - održivi turizam**“ koja je održana 5. prosinca 2024. godine u hotelu Zonar Zagreb, uz mogućnost praćenja putem online prijenosa uživo. POSI na konferenciji su predstavljali pravobranitelj i dvoje savjetnika pravobranitelja. Pravobranitelj je uvodno u pozdravnoj riječi ukazao na važnost razvijanja pristupačnog turizma i njegovoj važnosti kako za naše građane, stanovnike turističkih destinacija, tako i naše goste, turiste iz zemlje i inozemstva koji nam dolaze.

U organizaciji Centra za edukaciju i savjetovanje Sunce dana 26. rujna 2024. godine u prostorima Business Club 5 Sky-Office-a održan je **stručni skup** „**Psihičko zdravlje djece i mladih s teškoćama u razvoju i uravnotežena prehrana“.** Stručni skup je jedna od aktivnosti projekta „Moje pravo na igru i sport“ koji je sufinanciran od strane Ministarstva zdravstva, Grada Zagreba i Ministarstva rada, mirovinskoga sustava obitelji i socijalne politike. Stručni skup imao je za cilj sudionicima: stručnjacima i roditeljima djece s teškoćama u razvoju približiti rad različitih institucija, njihovu suradnju s drugim institucijama kao i što je ono što vide potrebno kako bi se institucije međusobno povezale, učinile dostupne široj javnosti te je također ponovno zaključeno da je potreban razvoj i umrežavanje usluga rane intervencije. Na stručnom skupu rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u kontekstu Ljudskih prava djece i mladih s teškoćama u razvoju predstavila je savjetnica pravobranitelja. Ono što bi nam bilo od velikog značaja u radu i djelovanju je: uvažavanje naših preporuka i mišljenja od strane institucija, dvosmjerni dijalog s institucijama kako bi se zajednički razmotrili razlozi neuvažavanja prijedloga i zajedničko osmišljavanje drugih djelotvornih mjera te kada bi se na djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom gledalo kao i na ostale osobe bez milosrđa i bez predrasuda u stvarnom životnom kontekstu.

Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, u suradnji s Povjerenikom za informiranje, krovnim nacionalnim organizacijama osoba s invaliditetom i Državnom školom za javnu upravu,

organiziralo je petu godinu za redom **okrugli stol o primjeni Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica** i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora. Okrugli stol pod nazivom „Digitalna pristupačnost od zakona do prakse“ održan je putem videokonferencijskog sustava DŠJU-a 24. rujna 2024. godine te su na njemu sudjelovali pravobranitelj i savjetnik pravobranitelja.

Hrvatski športski muzej je u suradnji s Hrvatskim paraolimpijskim odborom i Hrvatskim paraplivačkim savezom organizirao izložbu o povijesti paraplivanja u Hrvatskoj pod nazivom **„Osam staza skrivenog okvira“.** Gostovanje ove izložbe, posljednje u 2024. godini, 28. kolovoza 2024. godine otvoreno je u Francuskom institutu u Hrvatskoj. Prilikom otvorenja izložbe okupljenima se obratio pravobranitelj koji je istaknuo važnost sporta za osobe s invaliditetom, dugu povijest našeg paraplivanja i značajne rezultate ostvarivane na mediteranskim, europskim i svjetskim natjecanjima, te naravno Paraolimpijskim igrama.

Povodom 60. obljetnice Hrvatskog paraolimpijskog odbora (HPO) i povodom održavanja Paraolimpijskih igara u Parizu, na Kineziološkom fakultetu u Osijeku je **gostovala izložba „Osam staza skrivenog okvira“.** Izložba prikazuje povijest paraplivanja u Hrvatskoj, a na svečanom otvorenju koje je održano 3. svibnja 2024. godine izložbu je otvorio savjetnik pravobranitelja.

Priopćenja za javnost

16. prosinca – Priopćenje **povodom izbora za Predsjednika Republike Hrvatske: I osobe s invaliditetom su birači!** POSI je apelirao na sve sudionike izbornog procesa da umjesto korištenja terminologije koja je ponižavajuća za osobe s invaliditetom, u svojim političkim programima istaknu aktivnosti i mjere kojima će se usmjeriti na poboljšanje njihovog položaja u društvu i povećanje njihove vidljivosti u zajednici u pozitivnom svjetlu.

3. prosinca – Priopćenje **povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom** - **Osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju mjesto je među nama.** Priopćenjem smo upozorili na potrebu jačanja svijesti cijele zajednice da je osobama s invaliditetom mjesto među nama i da ih trebamo uključiti u sve aktivnosti koje se organiziraju i koje postoje u zajednici. Smanjenjem stigme i edukacijom javnosti o invaliditetu, mentalnom zdravlju i potrebama osoba s invaliditetom, olakšalo bi se njihovo uključivanje u društvo. Smještaj u ustanove nije rješenje, nego predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava na izbor gdje i s kim će živjeti te prava da mogu upravljati svojim životom. Ujedinjeni narodi kroz slogan ovogodišnjeg Međunarodnog dana osoba s invaliditetom naglašavaju kako je potrebno ojačati vodstvo osoba s invaliditetom za uključivu i održivu budućnost za sve. U skladu s time podsjetili smo da se kao društvo ne smijemo lišiti doprinosa svih njegovih članova.

18. listopada – priopćenje, **Listopad posvećen borbi protiv raka dojke**. Dijagnoza karcinoma, sama spoznaja oboljenja te zahtjevni put izlječenja i života s njegovim posljedicama bitno utječu na kvalitetu života svakog oboljelog čovjeka. Ovim priopćenjem skrenuli smo pozornost na izazove s kojima se suočavaju žene oboljele od raka dojke. Ti se izazovi odnose na pitanje prijevoza onkoloških bolesnika na terapije, psihoonkološkog savjetovanja kao oblika nužne podrške, ali i dostupnosti i ispravnosti radioterapijskih uređaja za liječenje.

17. listopada – priopćenje povodom objave članka „**Dječaka s autizmom upisali u predškolu u Metkoviću. Dobio je tri dana po 30 minuta**“. POSI je uputio poruku ustanovama odgoja i obrazovanja, njihovim osnivačima i resornom Ministarstvu da je odgojno-obrazovna inkluzija obaveza i interes društva, a njezin izostanak predstavlja diskriminaciju djece s teškoćama u razvoju. Inkluzija podrazumijeva dodatnu podršku djetetu, a teškoće u razvoju ne smiju se niti kroz interne akte, niti u postupcima upisa izravno kvalificirati kao prepreka pristupu pojedinim oblicima odgoja i obrazovanja.

20. rujna – Priopćenje **povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama**. Preporučili smo dosljednije provođenje obveza koje proizlaze iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, preporuke Grupe stručnjaka Vijeća Europe za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (GREVIO) donesenih

povodom Osnovnog evaluacijskog izvješća o zakonodavnim i drugim mjerama kojima se provode odredbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji za Republiku Hrvatsku 2023. godine, kao i Zaključna zapažanja i preporuke Odbora za prava osoba s invaliditetom na Inicijalno izvješće RH o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom iz 2015. godine.

12. rujna – Priopćenjem za medije povodom preporuke koju je POSI u rujnu uputio policijskim upravama i gradovima u RH, **vezano za parkiranje vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom na parkirališna mjesta koja su za tu svrhu posebno obilježena,** ukazali smo na važnost poduzimanja aktivnosti usmjerenih na osiguranje poštivanja propisa kojima su uređeni uvjeti i način ostvarivanja prava na parkiranje na parkirališna mjesta uređena i označena za parkiranje vozila osoba s invaliditetom. Povodom upućene preporuke izdano je i priopćenje za medije u kojem smo istaknuli da se osobe s invaliditetom svakodnevno suočavaju s nesavjesnim sudionicima u prometu koji nepropisno parkiraju svoja vozila na parkirališna mjesta obilježena za parkiranje vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom. Posebno je zabrinjavajuća spoznaja kako osobe s invaliditetom koje zbog izostanka pravovremenog sankcioniranja prekršitelja same pokušaju ukazati na nepropisno parkiranje, često budu verbalno i gotovo fizički napadnute od samih prekršitelja. Osim preporuka nadležnim tijelima, apelirali smo i na sve sudionike u prometu da poštuju propise koji se odnose na parkiranje na mjesta obilježena za vozila osoba s invaliditetom i podsjetili kako neovlašteno parkiranje na ta mjesta, pa čak i ako je to ''samo na pet minuta'', znači onemogućavanje osobe s invaliditetom, ne samo da parkira, nego i da izađe iz vozila i obavi ono što osoba bez invaliditeta može obaviti i ako parkira na bilo koje drugo mjesto.“

5. lipnja – u priopćenju **povodom Nacionalnog dana osoba s duševnim smetnjama** upozorili smo na nedostupnost psihoterapije.

16. svibnja – priopćenje **povodom obilježavanja Nacionalnog dana osoba s intelektualnim teškoćama**. Godine 2017. Hrvatski sabor proglasio je 16. svibnja Nacionalnim danom osoba s intelektualnim teškoćama kako bi senzibilizirao javnost za prava osoba s intelektualnim teškoćama. Prema podatcima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo u Hrvatskoj danas žive 32.522 osobe s intelektualnim teškoćama. Danas se sve više njih uključuje u redovni sustav obrazovanja, ali i na tržište rada gdje se prepoznaju kao odgovorni i predani zaposlenici kad im se pruži prilika i osigura odgovarajuća podrška. Upozorili smo na neprovođenje procesa deinstitucionalizacije kojim bi se osobama s intelektualnim teškoćama i osobama s drugim vrstama invaliditeta osiguralo pravo na život u zajednici koje im jamči i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Pozvali smo nadležne da se ti procesi ubrzaju i osobama s intelektualnim teškoćama i njihovim obiteljima osigura dostojanstven život kakav zaslužuju.

2. travnja – priopćenje **povodom Svjetskog dana svjesnosti o autizmu** koji se obilježava 2. travnja, poručili smo da djeca i odrasle osobe s autizmom u Republici Hrvatskoj i dalje nailaze na prepreke u svim sferama života i pozvali sve razine vlasti na žurno postupanje i prevladavanje međusobnih razlika kako bismo sljedeće obilježavanje Svjetskog dana svjesnosti o autizmu dočekali s većom razinom prava djece i odraslih osoba s autizmom u Hrvatskoj.

22. ožujka – priopćenje **za sudionike izborne kampanje** - Budući da je iskustvo praćenja dosadašnjih predizbornih kampanja pokazalo da se u to vrijeme učestalo koristi neprihvatljiva terminologija kako bi se diskreditirali i uvrijedili politički protivnici, pozvali smo sve osobe koje javno istupaju u kampanji, političare/ke, političke stranke i medije, a posebno kandidate u izbornim procesima, da preuzmu odgovornost za izgovorene riječi i u potpunosti izbjegnu isticanje fizičkih, psihičkih i drugih osobina suparnika radi njihova omalovažavanja, kao i uvredljive generalizacije o osobama s invaliditetom.

21. ožujka – priopćenje **povodom obilježavanja Međunarodnog dana sindroma Down**. Down sindrom je jedno od najučestalijih genetskih odstupanja koje se pojavljuje kod jednog od 650 novorođene djece, a u RH danas živi oko 1.500 djece i osoba sa sindromom Down. Zbog temeljnog obilježja ovog sindroma kojeg karakterizira trisomija na 21. kromosomskom paru, na 21. ožujka svake godine diljem svijeta obilježava se Međunarodni dan sindroma Down. Podsjetili smo donositelje odluka na svim razinama

vlasti, ravnatelje vrtićkih i školskih ustanova, poslodavce, roditelje djece i odraslih sa sindromom Down i sve članove društva da imamo zajedničku dužnost omogućiti im ranu intervenciju i potrebnu rehabilitaciju, odgovarajuću podršku za uključivanje u redovne odgojno- obrazovne programe, dati im priliku za zapošljavanje i rad i općenito im omogućiti potrebne uvjete za puni razvoj njihova potencijala i sudjelovanje u ekonomskom, društvenom i kulturnom životu zajednice u najvećoj mogućoj mjeri. Podsjetili smo i širu javnost, posebno medije, da odrasle osobe sa sindromom Down nisu djeca, kako ih se često, neovisno o uzrastu oslovljava, već osobe sa svojim karakterom, osobnosti, sposobnostima i s urođenim pravom na dostojanstvo i prihvaćanje unatoč različitostima.

21. ožujka – priopćenje **povodom 21. ožujka Nacionalnog dana invalida rada**. - Prema podatcima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje RH ima 88.977 registriranih invalida rada. Povodom tog dana upozorili smo da se osobe s invaliditetom i dalje prečesto suočavaju s nizom prepreka koje otežavaju korištenje njihovih prava na radnom mjestu kao i da ne uživaju jednaku radnopravnu zaštitu u usporedbi s radnicima bez invaliditeta.

15. ožujka – Reagiranje na članak objavljen na portalu 24 sata, 14. ožujka 2024. godine o **zlostavljanju osoba s invaliditetom u udomiteljskoj obitelji** - Slučaj zlostavljanja osoba s invaliditetom u udomiteljskoj obitelji o kojem je izvijestio ovaj portal ukazuje na propuste sustava da pruži primjerenu skrb za posebno ranjivu skupinu - osobe s psiho-socijalnim teškoćama.

3. veljače – **Povodom smrti djeteta u Slavonskom Brodu** POSI je pozvao priopćenjem na osiguravanje potrebne podrške roditeljstvu i ubrzavanje transformacije domova socijalne skrbi.

3. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Djelokrug rada Pravobranitelja za osobe s invaliditetom propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07), Poslovnikom pravobranitelja za osobe s invaliditetom (NN, br. 103/08) te Pravilnikom o unutarnjem redu pravobranitelja za osobe s invaliditetom (Broj: POSI.R.-018-02-08/24-03/06 od 20. veljače 2025. godine. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nadležan je za suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08 i 112/12). Također, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom ima propisane ovlasti sukladno čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14).

3.1. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno čl. 139. st. 3. Zakona o proračunu (NN, br. 87/08, 136/12, 15/15 i 144/21) Pravobranitelj za osobe s invaliditetom sastavio je financijski izvještaj za 2023. godinu i dostavio ga je Ministarstvu financija sukladno čl. 22. i 24. st. 2. Pravilnika o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (NN, br. 03/15, 93/15, 135/15, 2/17, 28/17, 112/18, 126/19, 145/20, 32/21, 37/22 i 52/25).

Tablica 54. Planirana i izvršena sredstva proračuna Pravobranitelja za osobe s invaliditetom od 2020. do 2024.

Godina	Planirana sredstva	Ukupni rashodi	Rashodi za zaposlene	Materijalni i financijski rashodi	Opremanje	Postotak
2020.	662.354	587.874	405.957	144.950	36.967	88,76%
2021.	701.446	665.670	485.476	145.931	34.263	94,90%
2022.	757.987	720.546	534.825	158.512	27.209	95,06%
2023.	748.624	693.760	559.968	131.736	2.056	92,67%
2024.	889.938	849.201	711.720	133.612	3.869	95,42%

Obrazloženje pojedinih skupina rashoda i izdataka

Od ukupno planiranih sredstava za 2024. godinu na izvoru financiranja 11 Opći prihodi i primici u iznosu od 889.938 eura rashodi iznose 849.201 eura odnosno 95,42%.

Administracija i upravljanje: Na stavkama za Rashode za zaposlene planirano je 713.031 eura, a potrošeno je 711.720 eura ili 99,82 %. Na dan 31.prosinca 2024. kod Pravobranitelja za osobe s invaliditetom je bilo zaposleno 17 državnih službenika/ce i dvoje dužnosnika.

Planirana sredstva za Materijalne rashode u 2024. godini iznosila su 170.132 eura od čega je izvršeno 133.592 eura ili 78,52%. Sredstva materijalnih rashoda korištena su najvećim dijelom za pokriće režijskih troškova sa stavki energije, usluga telefona, usluga tekućeg i investicijskog održavanja, komunalnih te računalnih usluga, kao i za potrebe redovitog poslovanja ureda (službena putovanja, naknade za prijevoz, uredski materijal, usluge promidžbe i informiranja te intelektualne usluge).

Planirana sredstva za Financijske rashode u 2024. godini iznosila su 139 eura, od čega je utrošeno 20 eura ili 14,51 %.

Opremanje: Sredstva vezana za nabavu nefinancijske imovine planirana su u iznosu od 6.636 eura od čega je izvršeno 3.869 eura odnosno 58,31 %. Rashodi se odnose na kupovinu prijenosnih računala kao zamjenu za dotrajalu opremu.

Tijekom 2024. godine Pravobranitelj za osobe s invaliditetom zaprimio je na izvoru 61 Donacije sredstva za pokriće troškova službenog puta u iznosu od 3.261 eura koja su u cijelosti namjenski utrošena u tekućoj godini.

4. ZAKLJUČAK

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom svake godine podnosi izvješće o radu Hrvatskom saboru, pružajući detaljan prikaz ostvarivanja prava osoba s invaliditetom u svim aspektima društvenog života. Ovo izvješće ne predstavlja samo pregled zakonskih rješenja, već i analizu stvarnih izazova i prepreka s kojima se osobe s invaliditetom svakodnevno suočavaju. Temelji se velikim dijelom na njihovim iskustvima i povratnim informacijama, čime osigurava autentičan uvid u to koliko su zakonske odredbe koje reguliraju njihova prava zaživjele u praksi, gdje postoje nedostaci te na kojim područjima su nužne izmjene i poboljšanja. Cilj je osigurati da razina zaštite i podrške osobama s invaliditetom bude u skladu s najvišim europskim i međunarodnim standardima.Ovo izvješće treba promatrati, ne kao kritiku dosadašnjih nastojanja, već kao vrijedan alat za daljnji razvoj i unapređenje prava osoba s invaliditetom. Svi dionici – od institucija i poslodavaca do nevladinih organizacija i društva u cjelini – imaju zajednički zadatak: stvoriti okruženje u kojem će osobe s invaliditetom moći ravnopravno sudjelovati u svim sferama društvenog života. Ključ uspjeha leži u kontinuiranoj suradnji i dijalogu između predstavnika vlasti, zakonodavca, donositelja odluka, organizacija civilnog društva, poslodavaca i samih osoba s invaliditetom, jer se samo kroz zajedničke napore mogu postići konkretni pomaci.

Mišljenja smo kako je posebno važno uvažavati preporuke Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Iako one nemaju obvezujući pravni karakter, njihova snaga leži u činjenici da su utemeljene na stvarnim iskustvima i potrebama osoba s invaliditetom. Svaka preporuka ima jasnu svrhu – unaprijediti njihov položaj i omogućiti im dostojanstveniji i kvalitetniji život. Ignoriranjem ovih preporuka propušta se prilika za poboljšanje sustava i jačanje društvene uključenosti. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom kao neovisna institucija igra važnu ulogu u osiguravanju da se glas osoba s invaliditetom ne samo čuje, već i uvažava pri oblikovanju javnih politika i zakonskih rješenja. Njegova uloga nije samo ukazivanje na probleme, već i poticanje sustavnih rješenja koja vode prema inkluzivnijem i pravednijem društvu. Suradnja svih relevantnih aktera nije samo poželjna, već nužna kako bi se osiguralo da svaka osoba, bez obzira na svoje sposobnosti, ima jednake prilike i mogućnosti za sudjelovanje u društvenom, profesionalnom i privatnom životu.

Iskustva Pravobranitelja za osobe s invaliditetom potvrđuju kako unatoč znatnim pozitivnim promjenama normativnog okvira i brojnim poticajnim mjerama koje su na raspolaganju za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom u različitim životnim područjima, još uvijek postoji potreba za podizanjem razine svijesti cijelog društva o tome što svatko od nas, kao pojedinac ili kao dio nekog sustava, u svom području života i rada može učiniti kako bismo izgradili inkluzivno okruženje u kojemu će i djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom imati jednake mogućnosti kao i ostali građani Republike Hrvatske.

Kroz naše ispitne postupke uglavnom nismo utvrdili značajnije propuste u radu stručnih radnika vezano za priznavanje traženih prava u sustavu socijalne skrbi i u drugim sustavima. Od utvrđenih propusta u radu, najčešći se odnose na izostanak proaktivnog djelovanja stručnih radnika koji pri susretu s korisnikom ne procjenjuju sveobuhvatne potrebe korisnika i ne upućuju ga na sve mogućnosti za prevladavanje životnih teškoća ili ne informiraju o novim uslugama i pravima (npr. osobna asistencija). U upravnim postupcima ne provodi se cjelovito preispitivanje svih činjenica i okolnosti zbog čega stranka ostane zakinuta za pravo koje je mogla ostvariti. Smatramo da je područne urede HZSR-a potrebno osnažiti kako u dijelu dodatnog zapošljavanja stručnih radnika prema propisanim mjerilima radnika, tako i kroz intenzivnu edukaciju, kako bi se u što većoj mjeri povećala njihova efikasnost i proaktivno djelovanje prema korisniku.

Zaprimljene pritužbe ukazuju na značajne nedostatke u sustavu rane rehabilitacijske podrške i rane intervencije u Hrvatskoj, uključujući geografsku nejednakost u dostupnosti programa, nedostatak pružatelja usluga, nepostojanje nacionalne baze podataka o djeci korisnicima i potencijalnim korisnicima usluga rane intervencije, te nepostojanje univerzalnog sustava razvojnog probira i upućivanja u programe rane intervencije. Predlagali smo nadležnom Ministarstvu rada, mirovinskoga

sustava, obitelji i socijalne politike da se provede analiza potreba različitih kategorija djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, te u međuresornoj suradnji sa sustavom zdravstva i obrazovanja osmisli model skrbi izvan vlastite obitelji koji će u potpunosti zadovoljiti složene socijalno zdravstvene potrebe ovih osoba.

Jednako tako je potrebna kvalitetna i objektivna analiza svih troškova koji se podmiruju temeljem ugovorene cijene usluge, a pružatelji usluge osobne asistencije trebaju nastojati zadržati konkurentnost ponudom boljih radnih uvjeta, pri čemu je visina plaće zasigurno jedan od značajnijih faktora, ali uz bolju plaću treba poraditi i na poboljšanju radnih uvjeta i jačanju društvenog priznanja za ovu profesiju.

Godinu 2024. je obilježilo donošenje novog Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima čime je njihov radno-pravni status poboljšan, ali prema našem mišljenju još uvijek nije kvalitetan te i nadalje očekujemo, kako otežano angažiranje osoba za taj posao, tako i utjecaj na kvalitetu pružanja podrške.

Donositelje odluka u javnim tijelima na svim razinama, ali i pružatelje usluga u privatno poslovnom sektoru podsjećamo kako obveza osiguranja pristupačnosti i mobilnosti nije samo tehnički zahtjev, nego i osnovni preduvjet za stvaranje uključivog okruženja u kojem se poštuje dostojanstvo osoba s invaliditetom.

Potrebno je uložiti dodatne napore u osuvremenjivanje aparata za onkološko liječenje, psihološku podršku oboljelima i članovima obitelji, podršku u prijevozu na terapije. Nacionalni plan palijativne skrbi još nije donijet, dok su potrebe za palijativnom skrbi velike, kako kod fizički oboljelih, tako i kod raznih oblika demencija.

Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije moraju iznaći zajedničko rješenje za osiguravanje primjerene zdravstvene skrbi i smještaja istražnim zatvorenicima koji su u vrijeme počinjenja protupravnog djela bili neubrojivi na način da se regulira izvršavanje istražnog zatvora na odjelima za forenzičku psihijatriju zdravstvenih ustanova ili u bolnici za osobe lišene slobode gdje će im biti zajamčena sigurnost i primjerena skrb o zdravlju.

Potrebno je omogućiti osobama s invaliditetom pristup širokom rasponu usluga podrške kako bi mogli ostvariti svoja roditeljska prava u najširem mogućem opsegu, a ograničavanje roditeljskih prava mora biti posljednja mjera kada niti uz osiguranu pomoć i podršku, osoba s invaliditetom ne može izvršavati sadržaje roditeljske skrbi, odnosno ugrožava dobrobit djeteta.

Mišljenja smo kako bi uloga posebnog skrbnika trebala pružiti učinkovitu podršku osobi u zastupanju njezinog mišljenja/volje/stavova pred sudom čime bi se toj osobi pružio učinkovit pristup pravosuđu, na jednakoj osnovi s drugima. Posebni skrbnik koji u postupku za lišenje poslovne sposobnosti izrazi svoj vlastiti stav da je osobu radi zaštite njezinih interesa potrebno lišiti poslovne sposobnosti, unatoč tome što se sama osoba za koju se postupak vodi tome protivi, ne ispunjava svoju svrhu, osobi nije omogućeno primjereno zastupanje i nisu ispunjeni uvjeti jednakosti oružja i pravičnog suđenja.

Zbog prekapacitiranosti ustanova i drugih pružatelja usluge stalnog smještaja u sustavu socijalne skrbi te nerazvijenih usluga podrške životu u zajednici, osobe s psiho-socijalnim teškoćama kojima je radi počinjenja protupravnog djela u neubrojivom stanju određen prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu, a kod kojih su se stekli uvjeti za otpust iz psihijatrijske ustanove ili za zamjenu psihijatrijskog liječenja liječenjem na slobodi, ostaju u psihijatrijskoj ustanovi bez zakonske osnove. Potrebno je stoga ostvariti međuresornu suradnju sustava zdravstva i sustava socijalne skrbi kako bi se zajamčilo ovim osobama pravo na život u zajednici uz osiguranu podršku, odnosno gdje to nije moguće, osigurati im bez odgađanja stalni smještaj u ustanovi, odnosno kod drugog pružatelja usluga.

Svakodnevna učestala savjetovanja, neposredna informiranja osoba s invaliditetom o pravima i načinima njihova ostvarivanja, ali i pružanje administrativne pomoći u podnošenju zahtjeva, dostavi dokumentacije i/ili provjeri i ažuriranju upisa u Registar osoba s invaliditetom, zajedničko je iskustvo i središnjeg ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Zagrebu i svih triju područna ureda u Osijeku, Splitu i Rijeci.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom
Savska cesta 41/3, 10000 Zagreb, Hrvatska
Telefon: 01/6102 170
E-pošta: ured@posi.hr
Web: http://posi.hr

Područni ured Osijek
Ulica Hrvatske Republike 5, 31000 Osijek
Telefon: 031/293 352

Područni ured Split
Ulica Domovinskog rata 44, 21000 Split
Telefon: 021/649 713

Područni ured Rijeka
Ulica Nikole Cara 1, 51000 Rijeka
Telefon: 051/643 200

IZJAVA O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI

ZA 2024. GODINU

Ja, Mira Pekeč-Knežević, dipl.soc.rad., zamjenica pravobranitelja, čelnica ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom na temelju popunjenog Upitnika o fiskalnoj odgovornosti i raspoloživih informacija, potvrđujem:

- zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava,
- učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava unutarnjih kontrola u okviru proračunom odnosno financijskim planom utvrđenih sredstava.

Zagreb, 13. ožujka 2024. godine

REPUBLIKA HRVATSKA 1 PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

zamjenica pravobranitelja
Mira Pekeč-Knežević, dipl.soc.rad.

PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

UPITNIK O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI ZA OBVEZNIKE UTVRĐENE U REGISTRU PRORAČUNSKIH I IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA ZA PRORAČUNSKU GODINU 2024.

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca[1]
		N/P	DA	NE[2]	
PLANIRANJE PRORAČUNA/FINANCIJSKOG PLANA					
1.	U uputama za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno uputama upravnih tijela utvrđeni su i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima i proračunskim i izvanproračunskim korisnicima jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koji su raspoređeni na: - sredstva potrebna za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - sredstva potrebna za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, u uputama su utvrđeni i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima odnosno proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti za razdoblje privremenog financiranja (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			
2.	Ministarstvo je nakon primitka uputa za izradu prijedloga državnog proračuna od Ministarstva financija izradilo i dostavilo proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti upute s limitima u apsolutnom iznosu, odnosno s visinama financijskog plana po proračunskim korisnicima za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koje su raspoređene na:	X			

[1] Stupac Referenca se ne popunjava već su u njemu dane upute koja je vrsta dokaza podloga za davanje odgovora na pitanje
[2] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

	- visinu sredstava potrebnih za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - visinu sredstava potrebnih za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, ministarstvo je, nakon primitka uputa za izradu financijskih planova proračunskih i izvanproračunskih korisnika državnog proračuna za prva tri mjeseca proračunske godine od Ministarstva financija, izradilo i dostavilo upute s limitima plana za prva tri mjeseca proračunske godine korisnicima iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)				
3.	Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika državnog proračuna za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu *donosa* sredstava iz prethodne, odnosno *odnosa* u sljedeću godinu	X			
4.	Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu ukupnog rezultata poslovanja koji se prenosi u sljedeću(e) proračunsku(e) godinu(e)	X			
5.	Obrazloženje proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja općeg dijela proračuna odnosno financijskog plana i obrazloženja posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana. Obrazloženje općeg dijela proračuna, odnosno financijskog plana sadrži obrazloženje prihoda i rashoda, primitaka i izdataka. Obrazloženje posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja programa koje se daje kroz obrazloženje aktivnosti i projekata zajedno s ciljevima i pokazateljima uspješnosti	X			
6.	Usklađeni prijedlog financijskog plana ministarstva sastavljen je temeljem prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X			

7.	Posebni dio proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sastavljen je od prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika proračuna jedinice u koji su uključeni svi vlastiti i namjenski prihodi i primici proračunskih korisnika (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			
8.	Rashodi i izdaci koji se financiraju iz EU sredstava planirani su realno, odnosno odstupanje između plana usvojenog od strane Hrvatskog sabora i konačnog izvršenja nije veće od 5% (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)	X			
9.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova, odnosno pokrića manjkova, uz proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave doneseni su odgovarajući akti: (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i proračunski i izvanproračunski korisnici jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
9.1.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova donesen je akt koji sadrži analizu nastanka tako značajnog viška, mjere za smanjenje ili ukidanje određenih naknada koje se naplaćuju za usluge koje pružaju proračunski korisnici te način i svrhu za koju će se upotrijebiti navedeni višak	X			
9.2.	U slučaju pokrića manjkova donesen je akt koji sadrži analizu i ocjenu postojećeg financijskog stanja, prijedlog mjera za otklanjanja utvrđenih uzroka nastanka negativnog poslovanja te mjera za stabilno održivo poslovanje te akcijski plan provedbe navedenih mjera (s opisom mjere, načinom provedbe, rokom provedbe, imenom i prezimenom odgovorne osobe) s očekivanim financijskim i ekonomskim učinkom	X			
10.	Izrađen je godišnji plan rada koji sadrži podatke o ciljevima koji se planiraju ostvariti te opći prikaz zadaća i poslova (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		

11.	Čelnik je u roku 30 dana od stupanja na snagu državnog proračuna donio odluku o prijenosu ovlasti i odgovornosti za ostvarenje strateških ciljeva i upravljanje proračunskim sredstvima osiguranim u financijskom planu (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		
12.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave se zaduživala/davala suglasnost za zaduživanje/jamstvo sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
12.1.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost Vlade za dugoročno zaduživanje	X			
12.2.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju jamstva pravnoj osobi u njezinu većinskom izravnom ili neizravnom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač za ispunjenje obveza pravne osobe i ustanove	X			
12.3.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju suglasnosti izvanproračunskim korisnicima za zaduživanje i davanje jamstva	X			
12.4.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja davala suglasnost na zaduživanje pravnoj osobi u njezinu većinskom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač	X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[3]	DJELOMIČNO[4]	
IZVRŠAVANJE PRORAČUNA/FINACIJSKOG PLANA						
13.	Procedura stvaranja ugovornih obveza jasno je definirana i dostupna svim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima		X			
14.	Obveze po ugovorima koji zahtijevaju plaćanje iz proračuna u sljedećim godinama preuzimale su se isključivo uz suglasnost ministra financija/Vlade Republike Hrvatske, odnosno općinskog načelnika /gradonačelnika /župana (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				
15.	Obveze po investicijskim projektima preuzimaju se isključivo ako su predviđene u proračunu i projekcijama, financijskom planu i po provedenom stručnom vrednovanju i ocjeni opravdanosti te učinkovitosti investicijskog projekta	X				
16.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sredstva proračunske zalihe koristila samo za elementarne nepogode i druge nepredvidive događaje	X				
17.	Postoji jasna procedura naplate prihoda	X				
18.	Poduzete su sve potrebne mjere za potpunu naplatu prihoda i primitaka iz nadležnosti i uplatu u proračun prema važećim propisima	X				
19.	Uređen je sustav ostvarivanja i korištenja vlastitih prihoda					

[3] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[4] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

19.1.	Ministarstvo/jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave donijelo je akt kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X				
19.2.	Upravljačko tijelo proračunskog korisnika donijelo je akt kojim je uređeno ostvarivanje i korištenje vlastitih prihoda (a koji je u skladu s aktom nadležnog ministarstva/jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika, ako je to primjenjivo)	X				
20.	Sredstva su utrošena u skladu s proračunom, odnosno financijskim planom		X			
21.	Isplata sredstava temeljila se na vjerodostojnoj dokumentaciji		X			
22.	Pratilo se i kontroliralo namjensko isplaćivanje donacija, pomoći, subvencija do krajnjeg korisnika te korištenje istih					
22.1.	Dostupne su preslike, odnosno reference ugovora koji su podloga za isplate	X				
22.2.	Postoji izvješće od krajnjeg korisnika o utrošku sredstava/realizaciji projekta	X				
22.3.	Obavljene su provjere na licu mjesta na odabranom uzorku od onih krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više	X				
23.	Evidencijski nalozi (EV nalozi) dostavljani su Ministarstvu financija u skladu sa Zakonom o izvršavanju Državnog proračuna i uputom Ministarstva financija					

23.1.	Nadležno ministarstvo/središnji državni ured dostavio je proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti uputu s rokom do kojeg su mu isti dužni dostaviti mjesečne podatke o ostvarenju vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka izuzetih od obveze uplate u državni proračun i rashoda i izdataka financiranih iz istih (mjesečne evidencijske naloge) (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				
23.2.	Proračunski korisnici dostavljali su mjesečne podatke o ostvarenim vlastitim i namjenskim prihodima i primicima, koji su izuzeti od obveze uplate u državni proračun, te rashodima i izdacima financiranim iz njih (evidencijske – EV – naloge) u skladu s rokom danim u uputi nadležnog ministarstva/središnjeg državnog ureda (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				
23.3.	Ministarstvo/središnji državni ured je tijekom godine dostavljalo evidencijske naloge (EV naloge) Ministarstvu financija najkasnije do 10. u mjesecu za prethodni mjesec (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				
24.	Prilikom isporuke opreme/izvođenja radova obavljene su sve potrebne provjere					
24.1.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na način utvrđen ugovorom		X			
24.2.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu s vremenskim rokovima iz ugovora		X			
24.3.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu sa zahtjevima količine i kvalitete iz ugovora		X			
24.4.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na lokacijama koje su navedene u ugovoru		X			

24.5.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni prema opisu iz ugovora		X			
24.6.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni sukladno nacrtima, analizama, modelima i uzorcima iz ugovora		X			
24.7.	Oprema je instalirana i u upotrebi		X			
25.	Propisana je procedura zaprimanja računa, njihove provjere u odgovarajućim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima i pravovremenog plaćanja		X			
26.	Propisana je procedura blagajničkog poslovanja kojom su definirane sve aktivnosti vezane uz promet gotovim novcem		X			
27.	Propisana je procedura izdavanja i obračunavanja putnih naloga		X			
28.	Prije isplate sredstava neprofitnoj organizaciji sklopljen je ugovor u kojem su definirana prava i obveze neprofitne organizacije i isplatitelja	X				
29.	Pravomoćne presude izvršavale su se bez postupka prisilne naplate	X				

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[5]	DJELOMIČNO[6]	
JAVNA NABAVA						
30.	U zaključenim ugovorima o nabavama velike vrijednosti ugovoreni su instrumenti za osiguranje urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni	X				
31.	Ugovori o javnoj nabavi zaključeni su u skladu s uvjetima određenim u dokumentaciji o nabavi	X				
32.	Za sve predmete javne nabave čija je procijenjena vrijednost jednaka ili veća od 200.000,00 kuna za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova jednaka ili veća od 500.000,00 kuna provedeni su postupci javne nabave sukladno odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				
33.	Za ugovore o javnoj nabavi koji su se tijekom njegova trajanja značajno izmijenili, proveden je novi postupak javne nabave u skladu s odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				
34.	Donesen je i redovito ažuriran plan nabave koji je objavljen na mrežnim stranicama u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			
35.	Donesena je interna odluka kojom je imenovano stručno povjerenstvo za javnu nabavu koje je pripremalo i provodilo postupak javne nabave, a najmanje jedan član stručnog povjerenstva imao je važeći certifikat u području javne nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi	X				
36.	Osobe koje prate provedbu ugovora različite su od osoba koje su bile članovi stručnog povjerenstva	X				

[5] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[6] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

37.	Naručitelj vodi registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma koji je objavljen na mrežnim stranicama, a sadrži podatke u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			
38.	Do 31. ožujka tijelu nadležnom za politiku javne nabave dostavljeno je statističko izvješće o javnoj nabavi za prethodnu godinu koje sadrži podatke sukladno Zakonu o javnoj nabavi		X			
39.	Donesen je akt kojim su uređena pitanja jednostavne nabave za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova na koje se ne primjenjuje Zakon o javnoj nabavi te je akt objavljen na mrežnim stranicama		X			

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako je provođenje postupaka javne nabave objedinjeno na razini osnivača, obveznik odgovara „NIJE PRIMJENJIVO – N/P“

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[7]	DJELOMIČNO[8]	
RAČUNOVODSTVO						
40.	Narudžbenice su valjano ispunjene na način da se vidi tko je nabavu inicirao, tko je nabavu odobrio, koja vrsta roba/usluga/ radova se nabavlja, uz detaljnu specifikaciju jedinica mjere, količina, jediničnih cijena te ukupnih cijena		X			
41.	U potpisanim ugovorima s dobavljačima/pružateljima usluga/izvršiteljima radova detaljno je utvrđena vrsta robe/usluga/radova koji se nabavljaju		X			
42.	Iz primke, otpremnice i drugog odgovarajućeg dokumenta potpisanog od skladištara ili druge osobe zadužene za zaprimanje robe i dobavljača vidljivo je da je prilikom preuzimanja robe utvrđena količina, stanje i kvaliteta zaprimljene robe		X			
43.	Postoji izvještaj o obavljenoj usluzi, odnosno druga vrsta pisanog odobrenja ili dokumentacije kojom se potvrđuje izvršenje usluge		X			
44.	O izvedenim radovima, sukladno definiranoj proceduri odobrenja radova, postoji privremena, odnosno konačna obračunska situacija, koju odobrava osoba, odnosno tijelo koje nadzire i odobrava radove	X				
45.	Na zaprimljenim računima navedeni su svi elementi računa u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima		X			
46.	Računi sadrže detaljnu specifikaciju roba/usluga/radova koje odgovaraju opisu i specifikaciji roba/usluga/radova definiranih narudžbenicom, odnosno ugovorom		X			
47.	Za svaki račun obavljena je matematička kontrola ispravnosti iznosa koji je zaračunan što je evidentno u postupku obrade računa		X			

[7] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

[8] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

48.	Provjereno je postojanje potpisa, žiga ili elektroničke oznake kojom se može potvrditi da je račun odobren za plaćanje		X			
49.	Za primljene i dane donacije nefinancijske imovine u glavnoj knjizi evidentirani su prihodi i rashodi, a međusobni prijenos nefinancijske imovine proračuna i proračunskih korisnika evidentiran je preko promjena u obujmu imovine (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)	X				
50.	S dužnicima su usklađeni podaci o potraživanjima na datum 31. listopada	X				
51.	Izvještaj o obavljenom popisu sadrži popis potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku		X			
52.	Uspostavljene računovodstvene evidencije omogućile su praćenje korištenja sredstva po izvorima financiranja i programima (projektima/aktivnostima)		X			
53.	Prati se stvaranje ugovornih obveza i njihov financijski učinak					
53.1.	Uspostavljena je evidencija svih ugovora, uključujući ugovore vezane uz zaposlene		X			
53.2.	Organizacijska jedinica, odnosno osoba zadužena za financijsko-računovodstvene poslove ima uvid u sve sklopljene ugovore iz kojih proizlaze financijski učinci		X			
54.	Provodio se ispravak vrijednosti potraživanja u skladu s odredbama Pravilnika o proračunskom računovodstvu i Računskom planu	X				
55.	Proračunski korisnik koji je doznačio sredstva proračunskom korisniku istog proračuna, a iskazao ih je unutar podskupine računa 369 *Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna*, uskladio je evidencije s proračunskim korisnikom koji su sredstva primili i iskazali ih unutar podskupine računa 639 *Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna.* (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ako su njeni upravni odjeli dodjeljivali sredstva proračunskim korisnicima u nadležnosti drugih upravnih odjela te jedinice)	X				

56.	Vodi se analitička evidencija dugotrajne nefinancijske imovine i usklađena je s glavnom knjigom		X			
57.	Ulaganja u dugotrajnu imovinu prenose se u glavnoj knjizi s računa imovine u pripremi na račune imovine u upotrebi odmah po završetku ulaganja	X				
58.	Najkasnije u roku od 15 dana od isplate naknade za bolovanje na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), HZZO-u je dostavljen zahtjev za refundaciju		X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE[9]	
IZVJEŠTAVANJE I OSTALO					
59.	Kod predaje financijskih izvještaja poštivali su se rokovi i način predaje utvrđeni Pravilnikom o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)	X			
60.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izvještavala je Ministarstvo financija o zaduženjima/danim suglasnostima za zaduženja/jamstva sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			
61.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (korisnik pomoći izravnanja) dostavila je izvještaj o utrošenim sredstvima resornom ministarstvu ili nadležnom tijelu državne uprave na propisan način i u rokovima utvrđenima Uredbom o načinu izračuna iznosa pomoći izravnanja za decentralizirane funkcije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i odlukama o kriterijima i mjerilima za osiguranje minimalnog financijskog standarda javnih potreba u djelatnostima osnovnog i srednjeg školstva, socijalne skrbi, zdravstva i vatrogastva (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave - nositelji decentraliziranih funkcija)	X			
62.	Izvještaj o izvršenju financijskog plana izrađen je i dostavljen upravljačkom tijelu (odgovaraju proračunski i izvanproračunski korisnici jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunski korisnici državnog proračuna, izuzev onih koji nemaju upravljačka tijela)	X			

[9] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

63.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži elemente propisane Pravilnikom o polugodišnjem i godišnjem izvještaju o izvršenju proračuna (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
63.1.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nenaplaćenih potraživanja za prihode jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			
63.2.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nepodmirenih dospjelih obveza jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			
63.3.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje potencijalnih obveza po osnovi sudskih postupaka jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			
64.	Kod predaje polugodišnjeg i godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave poštivali su se rokovi utvrđeni Zakonom o proračunu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
64.1.	Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prethodnu godinu dostavljen je predstavničkom tijelu do 1. lipnja tekuće proračunske godine	X			
64.2.	Polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prvo polugodište tekuće proračunske godine dostavljen je predstavničkom tijelu do 15. rujna tekuće proračunske godine	X			
65.	Provedene su suštinske i formalne kontrole dostavljenih Izjava o fiskalnoj odgovornosti (odgovaraju nadležna ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima se dostavljaju izjave o fiskalnoj odgovornosti)	X			
66.	Uspostavljen je sustav dokumentiranja podataka o rizicima koji sadrži najznačajnije strateške i operativne rizike, mjere za postupanje po riziku te odgovorne osobe i rokove za provedbu mjera (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		

67.	Internim aktom (uputom, sporazumom) uređen je način komunikacije, izvještavanja i drugih aktivnosti s proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE[10]	
TRANSPARENTNOST					
68.	Godišnji plan rada je objavljen na mrežnim stranicama (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		
69.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljeni su svi proračunski dokumenti (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
69.1.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen proračun koji uključuje opći i posebni dio te obrazloženje	X			
69..2.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune proračuna	X			
69.3.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljena je od strane predstavničkog tijela usvojena odluka o izvršavanju proračuna	X			
69.4.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune odluke o izvršavanju proračuna	X			
69.5.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog polugodišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			

[10] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

69.6.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			
70.	Uz proračune jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izrađen je i objavljen vodič za građane	X			
71.	Nakon usvajanja državnog proračuna od strane Hrvatskog sabora, odnosno upravljačkih tijela, financijski planovi objavljeni su na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog ministarstva ako ne posjeduju mrežnu stranicu (odgovaraju ministarstva i proračunski korisnici državnog proračuna)		X		
72.	Godišnji financijski izvještaji objavljeni su u roku od 8 dana od propisanog roka za predaju godišnjih financijskih izvještaja na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog proračuna ako ne posjeduju mrežnu stranicu		X		

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[11]	DJELOMIČNO[12]	
UPRAVLJANJE IMOVINOM						
73.	Doneseni su strateški i provedbeni dokumenti za upravljanje i raspolaganje nekretninama (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)					
73.1.	Donesena je strategija upravljanja i raspolaganja nekretninama	X				
73.2.	Na temelju strategije upravljanja i raspolaganja nekretninama donesen je godišnji plan za ostvarenje ciljeva utvrđenih u strategiji	X				
74.	Za nekretnine u vlasništvu upisana su vlasnička prava u zemljišnim knjigama	X				
75.	Ustrojen je registar imovine jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji sadrži podatke i informacije propisane za Središnji registar državne imovine (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				
76.	Državna imovina kojom se raspolaže/upravlja neovisno o pravnoj osnovi korištenja te imovine (knjižno vlasništvo, izvan knjižno vlasništvo, druga pravna osnova korištenja, bez dokumentirane pravne osnove) evidentirana je u glavnoj knjizi onog tko raspolaže s/upravlja imovinom, u skladu s Uputom Ministarstva financija o priznavanju, mjerenju i evidentiranju imovine u vlasništvu Republike Hrvatske	X				
77.	Utvrđena je namjena nekretnina s kojima se upravlja i raspolaže	X				

[11] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[12] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

78.	Za nekretnine kojima je definirana namjena utvrđeno je jesu li u funkciji ili ne, odnosno koriste li se ili ne u skladu s namjenom	X				
79.	Za nekretnine koje nisu u funkciji poduzimane su aktivnosti za stavljanje istih u funkciju, odnosno korištenje prema utvrđenoj namjeni	X				
80.	Za imovinu za koju nisu riješeni imovinsko-pravni odnosi poduzimane su aktivnosti za rješavanje istih	X				
81.	Prije stjecanja nekretnina izrađena je analiza kojom je utvrđena opravdanost odabranog oblika stjecanja nekretnine	X				
82.	Isknjižavanje imovine iz poslovnih knjiga provodi se isključivo nakon prodaje, darovanja ili drugog načina otuđenja ili uništenja imovine, a temeljem izlaznog računa, ugovora o kupoprodaji, zapisnika o uništenju, potvrde o odvozu na otpad i slične dokumentacije	X				
83.	Čelnik je donio interni akt o načinu korištenja službenih automobila		X			
84.	Postoji pisana procedura kojom su detaljno utvrđeni poslovi upravljanja i raspolaganja nekretninama te ovlasti i nadležnosti zaposlenika za obavljanje i kontrolu navedenih poslova		X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

IZJAVA O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI

ZA 2024. GODINU

Ja, Darijo Jurišić, mag. iur., univ. spec. admin. publ., pravobranitelj, čelnik ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom na temelju popunjenog Upitnika o fiskalnoj odgovornosti i raspoloživih informacija, potvrđujem:

- zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava,
- učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava unutarnjih kontrola u okviru proračunom odnosno financijskim planom utvrđenih sredstava.

Zagreb, 31. prosinca 2024. godine

REPUBLIKA HRVATSKA 1

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom
Darijo Jurišić, mag. iur., univ. spec. admin. publ.

PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

UPITNIK O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI ZA OBVEZNIKE UTVRĐENE U REGISTRU PRORAČUNSKIH I IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA ZA PRORAČUNSKU GODINU 2024.

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca[1]
		N/P	DA	NE[2]	
PLANIRANJE PRORAČUNA/FINANCIJSKOG PLANA					
1.	U uputama za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno uputama upravnih tijela utvrđeni su i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima i proračunskim i izvanproračunskim korisnicima jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koji su raspoređeni na: - sredstva potrebna za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - sredstva potrebna za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, u uputama su utvrđeni i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima odnosno proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti za razdoblje privremenog financiranja (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			
2.	Ministarstvo je nakon primitka uputa za izradu prijedloga državnog proračuna od Ministarstva financija izradilo i dostavilo proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti upute s limitima u apsolutnom iznosu, odnosno s visinama financijskog plana po proračunskim korisnicima za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koje su raspoređene na:	X			

[1] Stupac Referenca se ne popunjava već su u njemu dane upute koja je vrsta dokaza podloga za davanje odgovora na pitanje
[2] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

	- visinu sredstava potrebnih za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - visinu sredstava potrebnih za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, ministarstvo je, nakon primitka uputa za izradu financijskih planova proračunskih i izvanproračunskih korisnika državnog proračuna za prva tri mjeseca proračunske godine od Ministarstva financija, izradilo i dostavilo upute s limitima plana za prva tri mjeseca proračunske godine korisnicima iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)				
3.	Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika državnog proračuna za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu *donosa* sredstava iz prethodne, odnosno *odnosa* u sljedeću godinu		X		
4.	Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu ukupnog rezultata poslovanja koji se prenosi u sljedeću(e) proračunsku(e) godinu(e)	X			
5.	Obrazloženje proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja općeg dijela proračuna odnosno financijskog plana i obrazloženja posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana. Obrazloženje općeg dijela proračuna, odnosno financijskog plana sadrži obrazloženje prihoda i rashoda, primitaka i izdataka. Obrazloženje posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja programa koje se daje kroz obrazloženje aktivnosti i projekata zajedno s ciljevima i pokazateljima uspješnosti		X		
6.	Usklađeni prijedlog financijskog plana ministarstva sastavljen je temeljem prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X			

7.	Posebni dio proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sastavljen je od prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika proračuna jedinice u koji su uključeni svi vlastiti i namjenski prihodi i primici proračunskih korisnika (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			
8.	Rashodi i izdaci koji se financiraju iz EU sredstava planirani su realno, odnosno odstupanje između plana usvojenog od strane Hrvatskog sabora i konačnog izvršenja nije veće od 5% (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)	X			
9.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova, odnosno pokrića manjkova, uz proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave doneseni su odgovarajući akti: (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i proračunski i izvanproračunski korisnici jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
9.1.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova donesen je akt koji sadrži analizu nastanka tako značajnog viška, mjere za smanjenje ili ukidanje određenih naknada koje se naplaćuju za usluge koje pružaju proračunski korisnici te način i svrhu za koju će se upotrijebiti navedeni višak	X			
9.2.	U slučaju pokrića manjkova donesen je akt koji sadrži analizu i ocjenu postojećeg financijskog stanja, prijedlog mjera za otklanjanja utvrđenih uzroka nastanka negativnog poslovanja te mjera za stabilno održivo poslovanje te akcijski plan provedbe navedenih mjera (s opisom mjere, načinom provedbe, rokom provedbe, imenom i prezimenom odgovorne osobe) s očekivanim financijskim i ekonomskim učinkom	X			
10.	Izrađen je godišnji plan rada koji sadrži podatke o ciljevima koji se planiraju ostvariti te opći prikaz zadaća i poslova (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		

11.	Čelnik je u roku 30 dana od stupanja na snagu državnog proračuna donio odluku o prijenosu ovlasti i odgovornosti za ostvarenje strateških ciljeva i upravljanje proračunskim sredstvima osiguranim u financijskom planu (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		
12.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave se zaduživala/davala suglasnost za zaduživanje/jamstvo sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
12.1.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost Vlade za dugoročno zaduživanje	X			
12.2.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju jamstva pravnoj osobi u njezinu većinskom izravnom ili neizravnom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač za ispunjenje obveza pravne osobe i ustanove	X			
12.3.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju suglasnosti izvanproračunskim korisnicima za zaduživanje i davanje jamstva	X			
12.4.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja davala suglasnost na zaduživanje pravnoj osobi u njezinu većinskom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač	X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[3]	DJELOMIČNO[4]	
IZVRŠAVANJE PRORAČUNA/FINACIJSKOG PLANA						
13.	Procedura stvaranja ugovornih obveza jasno je definirana i dostupna svim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima		X			
14.	Obveze po ugovorima koji zahtijevaju plaćanje iz proračuna u sljedećim godinama preuzimale su se isključivo uz suglasnost ministra financija/Vlade Republike Hrvatske, odnosno općinskog načelnika /gradonačelnika /župana (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				
15.	Obveze po investicijskim projektima preuzimaju se isključivo ako su predviđene u proračunu i projekcijama, financijskom planu i po provedenom stručnom vrednovanju i ocjeni opravdanosti te učinkovitosti investicijskog projekta	X				
16.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sredstva proračunske zalihe koristila samo za elementarne nepogode i druge nepredvidive događaje	X				
17.	Postoji jasna procedura naplate prihoda	X				
18.	Poduzete su sve potrebne mjere za potpunu naplatu prihoda i primitaka iz nadležnosti i uplatu u proračun prema važećim propisima	X				
19.	Uređen je sustav ostvarivanja i korištenja vlastitih prihoda					

[3] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[4] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

19.1.	Ministarstvo/jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave donijelo je akt kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X				
19.2.	Upravljačko tijelo proračunskog korisnika donijelo je akt kojim je uređeno ostvarivanje i korištenje vlastitih prihoda (a koji je u skladu s aktom nadležnog ministarstva/jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika, ako je to primjenjivo)	X				
20.	Sredstva su utrošena u skladu s proračunom, odnosno financijskim planom		X			
21.	Isplata sredstava temeljila se na vjerodostojnoj dokumentaciji		X			
22.	Pratilo se i kontroliralo namjensko isplaćivanje donacija, pomoći, subvencija do krajnjeg korisnika te korištenje istih					
22.1.	Dostupne su preslike, odnosno reference ugovora koji su podloga za isplate	X				
22.2.	Postoji izvješće od krajnjeg korisnika o utrošku sredstava/realizaciji projekta	X				
22.3.	Obavljene su provjere na licu mjesta na odabranom uzorku od onih krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više	X				
23.	Evidencijski nalozi (EV nalozi) dostavljani su Ministarstvu financija u skladu sa Zakonom o izvršavanju Državnog proračuna i uputom Ministarstva financija					

23.1.	Nadležno ministarstvo/središnji državni ured dostavio je proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti uputu s rokom do kojeg su mu isti dužni dostaviti mjesečne podatke o ostvarenju vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka izuzetih od obveze uplate u državni proračun i rashoda i izdataka financiranih iz istih (mjesečne evidencijske naloge) (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				
23.2.	Proračunski korisnici dostavljali su mjesečne podatke o ostvarenim vlastitim i namjenskim prihodima i primicima, koji su izuzeti od obveze uplate u državni proračun, te rashodima i izdacima financiranim iz njih (evidencijske – EV – naloge) u skladu s rokom danim u uputi nadležnog ministarstva/središnjeg državnog ureda (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				
23.3.	Ministarstvo/središnji državni ured je tijekom godine dostavljalo evidencijske naloge (EV naloge) Ministarstvu financija najkasnije do 10. u mjesecu za prethodni mjesec (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				
24.	Prilikom isporuke opreme/izvođenja radova obavljene su sve potrebne provjere					
24.1.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na način utvrđen ugovorom		X			
24.2.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu s vremenskim rokovima iz ugovora		X			
24.3.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu sa zahtjevima količine i kvalitete iz ugovora		X			
24.4.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na lokacijama koje su navedene u ugovoru		X			

24.5.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni prema opisu iz ugovora		X			
24.6.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni sukladno nacrtima, analizama, modelima i uzorcima iz ugovora		X			
24.7.	Oprema je instalirana i u upotrebi		X			
25.	Propisana je procedura zaprimanja računa, njihove provjere u odgovarajućim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima i pravovremenog plaćanja		X			
26.	Propisana je procedura blagajničkog poslovanja kojom su definirane sve aktivnosti vezane uz promet gotovim novcem		X			
27.	Propisana je procedura izdavanja i obračunavanja putnih naloga		X			
28.	Prije isplate sredstava neprofitnoj organizaciji sklopljen je ugovor u kojem su definirana prava i obveze neprofitne organizacije i isplatitelja	X				
29.	Pravomoćne presude izvršavale su se bez postupka prisilne naplate	X				

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[5]	DJELOMIČNO[6]	
JAVNA NABAVA						
30.	U zaključenim ugovorima o nabavama velike vrijednosti ugovoreni su instrumenti za osiguranje urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni	X				
31.	Ugovori o javnoj nabavi zaključeni su u skladu s uvjetima određenim u dokumentaciji o nabavi	X				
32.	Za sve predmete javne nabave čija je procijenjena vrijednost jednaka ili veća od 200.000,00 kuna za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova jednaka ili veća od 500.000,00 kuna provedeni su postupci javne nabave sukladno odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				
33.	Za ugovore o javnoj nabavi koji su se tijekom njegova trajanja značajno izmijenili, proveden je novi postupak javne nabave u skladu s odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				
34.	Donesen je i redovito ažuriran plan nabave koji je objavljen na mrežnim stranicama u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			
35.	Donesena je interna odluka kojom je imenovano stručno povjerenstvo za javnu nabavu koje je pripremalo i provodilo postupak javne nabave, a najmanje jedan član stručnog povjerenstva imao je važeći certifikat u području javne nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi	X				
36.	Osobe koje prate provedbu ugovora različite su od osoba koje su bile članovi stručnog povjerenstva	X				

[5] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[6] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

37.	Naručitelj vodi registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma koji je objavljen na mrežnim stranicama, a sadrži podatke u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			
38.	Do 31. ožujka tijelu nadležnom za politiku javne nabave dostavljeno je statističko izvješće o javnoj nabavi za prethodnu godinu koje sadrži podatke sukladno Zakonu o javnoj nabavi		X			
39.	Donesen je akt kojim su uređena pitanja jednostavne nabave za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova na koje se ne primjenjuje Zakon o javnoj nabavi te je akt objavljen na mrežnim stranicama		X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako je provođenje postupaka javne nabave objedinjeno na razini osnivača, obveznik odgovara „NIJE PRIMJENJIVO – N/P“
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[7]	DJELOMIČNO[8]	
RAČUNOVODSTVO						
40.	Narudžbenice su valjano ispunjene na način da se vidi tko je nabavu inicirao, tko je nabavu odobrio, koja vrsta roba/usluga/ radova se nabavlja, uz detaljnu specifikaciju jedinica mjere, količina, jediničnih cijena te ukupnih cijena		X			
41.	U potpisanim ugovorima s dobavljačima/pružateljima usluga/izvršiteljima radova detaljno je utvrđena vrsta robe/usluga/radova koji se nabavljaju		X			
42.	Iz primke, otpremnice i drugog odgovarajućeg dokumenta potpisanog od skladištara ili druge osobe zadužene za zaprimanje robe i dobavljača vidljivo je da je prilikom preuzimanja robe utvrđena količina, stanje i kvaliteta zaprimljene robe		X			
43.	Postoji izvještaj o obavljenoj usluzi, odnosno druga vrsta pisanog odobrenja ili dokumentacije kojom se potvrđuje izvršenje usluge		X			
44.	O izvedenim radovima, sukladno definiranoj proceduri odobrenja radova, postoji privremena, odnosno konačna obračunska situacija, koju odobrava osoba, odnosno tijelo koje nadzire i odobrava radove	X				
45.	Na zaprimljenim računima navedeni su svi elementi računa u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima		X			
46.	Računi sadrže detaljnu specifikaciju roba/usluga/radova koje odgovaraju opisu i specifikaciji roba/usluga/radova definiranih narudžbenicom, odnosno ugovorom		X			
47.	Za svaki račun obavljena je matematička kontrola ispravnosti iznosa koji je zaračunan što je evidentno u postupku obrade računa		X			

[7] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[8] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

48.	Provjereno je postojanje potpisa, žiga ili elektroničke oznake kojom se može potvrditi da je račun odobren za plaćanje		X			
49.	Za primljene i dane donacije nefinancijske imovine u glavnoj knjizi evidentirani su prihodi i rashodi, a međusobni prijenos nefinancijske imovine proračuna i proračunskih korisnika evidentiran je preko promjena u obujmu imovine (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)	X				
50.	S dužnicima su usklađeni podaci o potraživanjima na datum 31. listopada		X			
51.	Izvještaj o obavljenom popisu sadrži popis potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku		X			
52.	Uspostavljene računovodstvene evidencije omogućile su praćenje korištenja sredstva po izvorima financiranja i programima (projektima/aktivnostima)		X			
53.	Prati se stvaranje ugovornih obveza i njihov financijski učinak					
53.1.	Uspostavljena je evidencija svih ugovora, uključujući ugovore vezane uz zaposlene		X			
53.2.	Organizacijska jedinica, odnosno osoba zadužena za financijsko-računovodstvene poslove ima uvid u sve sklopljene ugovore iz kojih proizlaze financijski učinci		X			
54.	Provodio se ispravak vrijednosti potraživanja u skladu s odredbama Pravilnika o proračunskom računovodstvu i Računskom planu	X				
55.	Proračunski korisnik koji je doznačio sredstva proračunskom korisniku istog proračuna, a iskazao ih je unutar podskupine računa 369 *Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna*, uskladio je evidencije s proračunskim korisnikom koji su sredstva primili i iskazali ih unutar podskupine računa 639 *Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna.* (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ako su njeni upravni odjeli dodjeljivali sredstva proračunskim korisnicima u nadležnosti drugih upravnih odjela te jedinice)	X				

56.	Vodi se analitička evidencija dugotrajne nefinancijske imovine i usklađena je s glavnom knjigom		X			
57.	Ulaganja u dugotrajnu imovinu prenose se u glavnoj knjizi s računa imovine u pripremi na račune imovine u upotrebi odmah po završetku ulaganja	X				
58.	Najkasnije u roku od 15 dana od isplate naknade za bolovanje na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), HZZO-u je dostavljen zahtjev za refundaciju		X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE[9]	
IZVJEŠTAVANJE I OSTALO					
59.	Kod predaje financijskih izvještaja poštivali su se rokovi i način predaje utvrđeni Pravilnikom o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)		X		
60.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izvještavala je Ministarstvo financija o zaduženjima/danim suglasnostima za zaduženja/jamstva sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			
61.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (korisnik pomoći izravnanja) dostavila je izvještaj o utrošenim sredstvima resornom ministarstvu ili nadležnom tijelu državne uprave na propisan način i u rokovima utvrđenima Uredbom o načinu izračuna iznosa pomoći izravnanja za decentralizirane funkcije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i odlukama o kriterijima i mjerilima za osiguranje minimalnog financijskog standarda javnih potreba u djelatnostima osnovnog i srednjeg školstva, socijalne skrbi, zdravstva i vatrogastva (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave - nositelji decentraliziranih funkcija)	X			
62.	Izvještaj o izvršenju financijskog plana izrađen je i dostavljen upravljačkom tijelu (odgovaraju proračunski i izvanproračunski korisnici jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunski korisnici državnog proračuna, izuzev onih koji nemaju upravljačka tijela)	X			

[9] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

63.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži elemente propisane Pravilnikom o polugodišnjem i godišnjem izvještaju o izvršenju proračuna (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
63.1.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nenaplaćenih potraživanja za prihode jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			
63.2.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nepodmirenih dospjelih obveza jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			
63.3.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje potencijalnih obveza po osnovi sudskih postupaka jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			
64.	Kod predaje polugodišnjeg i godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave poštivali su se rokovi utvrđeni Zakonom o proračunu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
64.1.	Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prethodnu godinu dostavljen je predstavničkom tijelu do 1. lipnja tekuće proračunske godine	X			
64.2.	Polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prvo polugodište tekuće proračunske godine dostavljen je predstavničkom tijelu do 15. rujna tekuće proračunske godine	X			
65.	Provedene su suštinske i formalne kontrole dostavljenih Izjava o fiskalnoj odgovornosti (odgovaraju nadležna ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima se dostavljaju izjave o fiskalnoj odgovornosti)	X			
66.	Uspostavljen je sustav dokumentiranja podataka o rizicima koji sadrži najznačajnije strateške i operativne rizike, mjere za postupanje po riziku te odgovorne osobe i rokove za provedbu mjera (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		

67.	Internim aktom (uputom, sporazumom) uređen je način komunikacije, izvještavanja i drugih aktivnosti s proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE[10]	
TRANSPARENTNOST					
68.	Godišnji plan rada je objavljen na mrežnim stranicama (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		
69.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljeni su svi proračunski dokumenti (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
69.1.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen proračun koji uključuje opći i posebni dio te obrazloženje	X			
69..2.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune proračuna	X			
69.3.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljena je od strane predstavničkog tijela usvojena odluka o izvršavanju proračuna	X			
69.4.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune odluke o izvršavanju proračuna	X			
69.5.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog polugodišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			

[10] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

69.6.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			
70.	Uz proračune jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izrađen je i objavljen vodič za građane	X			
71.	Nakon usvajanja državnog proračuna od strane Hrvatskog sabora, odnosno upravljačkih tijela, financijski planovi objavljeni su na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog ministarstva ako ne posjeduju mrežnu stranicu (odgovaraju ministarstva i proračunski korisnici državnog proračuna)		X		
72.	Godišnji financijski izvještaji objavljeni su u roku od 8 dana od propisanog roka za predaju godišnjih financijskih izvještaja na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog proračuna ako ne posjeduju mrežnu stranicu		X		

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE[11]	DJELOMIČNO[12]	
UPRAVLJANJE IMOVINOM						
73.	Doneseni su strateški i provedbeni dokumenti za upravljanje i raspolaganje nekretninama (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)					
73.1.	Donesena je strategija upravljanja i raspolaganja nekretninama	X				
73.2.	Na temelju strategije upravljanja i raspolaganja nekretninama donesen je godišnji plan za ostvarenje ciljeva utvrđenih u strategiji	X				
74.	Za nekretnine u vlasništvu upisana su vlasnička prava u zemljišnim knjigama	X				
75.	Ustrojen je registar imovine jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji sadrži podatke i informacije propisane za Središnji registar državne imovine (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				
76.	Državna imovina kojom se raspolaže/upravlja neovisno o pravnoj osnovi korištenja te imovine (knjižno vlasništvo, izvan knjižno vlasništvo, druga pravna osnova korištenja, bez dokumentirane pravne osnove) evidentirana je u glavnoj knjizi onog tko raspolaže s/upravlja imovinom, u skladu s Uputom Ministarstva financija o priznavanju, mjerenju i evidentiranju imovine u vlasništvu Republike Hrvatske	X				
77.	Utvrđena je namjena nekretnina s kojima se upravlja i raspolaže	X				

[11] Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti
[12] Za svaki djelomično potvrdan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

78.	Za nekretnine kojima je definirana namjena utvrđeno je jesu li u funkciji ili ne, odnosno koriste li se ili ne u skladu s namjenom	X				
79.	Za nekretnine koje nisu u funkciji poduzimane su aktivnosti za stavljanje istih u funkciju, odnosno korištenje prema utvrđenoj namjeni	X				
80.	Za imovinu za koju nisu riješeni imovinsko-pravni odnosi poduzimane su aktivnosti za rješavanje istih	X				
81.	Prije stjecanja nekretnina izrađena je analiza kojom je utvrđena opravdanost odabranog oblika stjecanja nekretnine	X				
82.	Isknjižavanje imovine iz poslovnih knjiga provodi se isključivo nakon prodaje, darovanja ili drugog načina otuđenja ili uništenja imovine, a temeljem izlaznog računa, ugovora o kupoprodaji, zapisnika o uništenju, potvrde o odvozu na otpad i slične dokumentacije	X				
83.	Čelnik je donio interni akt o načinu korištenja službenih automobila		X			
84.	Postoji pisana procedura kojom su detaljno utvrđeni poslovi upravljanja i raspolaganja nekretninama te ovlasti i nadležnosti zaposlenika za obavljanje i kontrolu navedenih poslova		X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

REPUBLIKA HRVATSKA
ZAGREB
PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

OBRAZLOŽENJE OPĆEG DIJELA GODIŠNJEG IZVJEŠTAJA O IZVRŠENJU FINANCIJSKOG PLANA ZA 2024. GODINU

RAZDJEL/GLAVA 123 05 PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Sukladno članku 43. Pravilnika o polugodišnjem i godišnjem izvještaju o izvršenju proračuna i financijskog plana (NN 85/23) dostavljamo obrazloženje općeg dijela godišnjeg izvještaja o izvršenju financijskog plana.

OSTVARENJE PRIHODA I PRIMITAKA

Ostvarenje prihoda i primitaka za razdoblje od 01.01.2024. do 31.12.2024. godine institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom odnosi se na izvor 11 Opći prihodi i primci u iznosu 889.938 eura. Tijekom 2024. godine Pravobranitelj za osobe s invaliditetom zaprimio je na izvoru 61 Donacije sredstva za pokriće troškova službenog puta u iznosu od 3.261 eura koja su u cijelosti namjenski utrošena u tekućoj godini.

OSTVARENJE RASHODA I IZDATAKA

Ukupni rashodi u 2024. godini iznose 849.201,15 eura, a obuhvaćaju dvije aktivnosti. Aktivnost A826001 Administracija i upravljanje, te K826002 Opremanje.

Iznos rashoda i izdataka od 845.331,90 eura odnosi se na aktivnost A826001 Administracija i upravljanje. Najveći dio rashoda na toj aktivnosti u iznosu od 711.720,06 eura odnosi se na rashode za zaposlene, dok je preostali dio rashoda od 133.611,84 eura utrošen na materijalne i financijske rashode.

Iznos od 3.849,25 eura odnosi se na aktivnost K826002 Opremanje (kapitalni izdaci za nabavu nove uredske opreme kao zamjena za dotrajalu).

PRIJENOS SREDSTAVA IZ PRETHODNE I PRIJENOS SREDSTAVA U SLJEDEĆU GODINU/RAZDOBLJE

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nije imao prijenos sredstava iz prethodne godine niti ima planirana sredstva koja bi se prenosila u sljedeću.

PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Darijo Jurišić

POSEBNI IZVJEŠTAJ U GODIŠNJEM IZVJEŠTAJU O IZVRŠENJU FINANCIJSKOG PLANA ZA 2024. GODINU

RAZDJEL/GLAVA 123 05 PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Sukladno članku 46. Pravilnika o polugodišnjem i godišnjem izvještaju o izvršenju proračuna i financijskog plana (NN 85/23) dostavljamo posebni izvještaj u godišnjem izvještaju o izvršenju financijskog plana.

IZVJEŠTAJ O ZADUŽIVANJU NA DOMAĆEM I STRANOM TRŽIŠTU NOVCA I KAPITALA

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom se u razdoblju 1.1.-31.12.2024. godine nije zaduživao na domaćem i stranom tržištu novca i kapitala.

IZVJEŠTAJ O KORIŠTENJU SREDSTAVA FONDOVA EUROPSKE UNIJE

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom u razdoblju 1.1.-31.12.2024. godine nema evidentirane prihode i primitke te rashode i izdatke iz fondova Europske unije, kao ni evidentirane podatke o stanju potraživanja iz fondova Europske unije i stanju obveza za primljene predujmove iz fondova Europske unije.

IZVJEŠTAJ O DANIM ZAJMOVIMA I POTRAŽIVANJIMA PO DANIM ZAJMOVIMA

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom u razdoblju 1.1.-31.12.2024. nema danih zajmova niti potraživanja po danim zajmovima.

IZVJEŠTAJ O STANJU POTRAŽIVANJA I DOSPJELIH OBVEZA TE O STANJU POTENCIJALNIH OBVEZA PO OSNOVI SUDSKIH SPOROVA

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom na dan 31. prosinca 2024. godine nije imao potraživanja ni obveze po osnovi sudskih sporova.

REPUBLIKA HRVATSKA – ZAGREB – PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

PRAVOBRANITELJ ZA
OSOBE S INVALIDITETOM

Darijo Jurišić

IZVRŠENJE FINANCIJSKOG PLANA PRORAČUNSKOG KORISNIKA DRŽAVNOG PRORAČUNA
ZA 2024. GODINU

I. OPĆI DIO

SAŽETAK RAČUNA PRIHODA I RASHODA I RAČUNA FINANCIRANJA

SAŽETAK RAČUNA PRIHODA I RASHODA

BROJČANA OZNAKA I NAZIV	OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2024. - 12.2024.	IZVORNI PLAN ILI REBALANS 2025.	TEKUĆI PLAN 2025.	OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2025. - 12.2025.	INDEKS (5)/(2)	INDEKS (5)/(4)
1	2	3	4	5	6=5/2*100	7=5/4*100
6 PRIHODI POSLOVANJA	849.201,15	844.222	844.222	225.140,58	26,51	26,67
7 PRIHODI OD PRODAJE NEFINANCIJSKE IMOVINE	0,00	0	0	0,00		
PRIHODI UKUPNO	849.201,15	844.222	844.222	225.140,58	26,51	26,67
3 RASHODI POSLOVANJA	845.331,90	842.222	842.222	225.140,58	26,63	26,73
4 RASHODI ZA NABAVU NEFINANCIJSKE IMOVINE	3.869,25	2.000	2.000	0,00	0,00	0,00
RASHODI UKUPNO	849.201,15	844.222	844.222	225.140,58	26,51	26,67
RAZLIKA - VIŠAK / MANJAK	0,00	0	0	0,00		

SAŽETAK RAČUNA FINANCIRANJA

BROJČANA OZNAKA I NAZIV	OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2024. - 12.2024.	IZVORNI PLAN ILI REBALANS 2025.	TEKUĆI PLAN 2025.	OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2025. - 12.2025.	INDEKS (5)/(2)	INDEKS (5)/(4)
1	2	3	4	5	6=5/2*100	7=5/4*100
8 PRIMICI OD FINANCIJSKE IMOVINE I ZADUŽIVANJA	0,00	0	0	0,00		
5 IZDACI ZA FINANCIJSKU IMOVINU I OTPLATE ZAJMOVA	0,00	0	0	0,00		
RAZLIKA PRIMITAKA I IZDATAKA	0,00	0	0	0,00		
PRIJENOS SREDSTAVA IZ PRETHODNE GODINE						
PRIJENOS SREDSTAVA U SLJEDEĆE RAZDOBLJE						
NETO FINANCIRANJE	0,00	0,00	0,00	0,00		
VIŠAK/MANJAK + NETO FINANCIRANJE	0,00	0,00	0,00	0,00		

REPUBLIKA HRVATSKA 1 ZAGREB S INVALIDITETOM PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE

I. OPĆI DIO

RAČUN PRIHODA I RASHODA

IZVJEŠTAJ O PRIHODIMA I RASHODIMA PREMA EKONOMSKOJ KLASIFIKACIJI

BROJČANA OZNAKA I NAZIV		OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2023. - 12.2023.	IZVORNI PLAN ILI REBALANS 2024.	TEKUĆI PLAN 2024.	OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2024. - 12.2024.	INDEKS (5)/(2)	INDEKS (5)/(4)
1		2	3	4	5	6	7
6	**Prihodi poslovanja**	**693.760,12**	**888.747**	**888.747**	**845.940,03**	**121,94**	**95,18**
67	Prihodi iz proračuna	693.760,12	888.747	888.747	845.940,03	121,94	95,18
671	Prihodi iz proračuna	693.760,12	888.747	888.747	845.940,03	121,94	95,18
6711	Prihodi iz nadležnog proračuna za financiranje rashoda	691.704,44			842.070,78	121,74	
6712	Prihodi iz nadležnog proračuna za financiranje rashoda	2.055,68			3.869,25	188,22	
6714	Prihodi od nadležnog proračuna za financiranje izdataka						

BROJČANA OZNAKA I NAZIV		OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2023. - 12.2023.	IZVORNI PLAN ILI REBALANS 2024.	TEKUĆI PLAN 2024.	OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2024. - 12.2024.	INDEKS (5)/(2)	INDEKS (5)/(4)
1		2	3	4	5	6	7
	UKUPNI PRIHODI	**0,00**	**1.191,00**	**1.191,00**	**3.261,12**	**0,00**	**273,81**
PRIHODI			1.191	1.191	3.261,12		273,81
6	**Prihodi poslovanja**		**1.191**	**1.191**	**3.261,12**		**273,81**
66	Prihodi od prodaje proizvoda i robe te pruženih usluga, prihodi od donacija te povrati po protestiranim jamstvima		1.191	1.191	3.261,12		273,81
663	Donacije od pravnih i fizičkih osoba izvan općeg proračuna te povrat donacija i kapitalnih pomoći po protestiranim jamstvima				3.261,12		
6631	Tekuće donacije				3.261,12		

BROJČANA OZNAKA I NAZIV		OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2023. - 12.2023.	IZVORNI PLAN ILI REBALANS 2024.	TEKUĆI PLAN 2024.	OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2024. - 12.2024.	INDEKS (5)/(2)	INDEKS (5)/(4)
1		2	3	4	5	6	7
	UKUPNI RASHODI	**693.760,12**	**889.938,00**	**889.938,00**	**849.201,15**	**122,41**	**95,42**
EKONOMSKA	**EKONOMSKA KLASIFIKACIJA**	693.760,12	889.938	889.938	849.201,15	122,41	95,42
ODLJEV		693.760,12	889.938	889.938	849.201,15	122,41	95,42
RASHODI	RASHODI	693.760,12	889.938	889.938	849.201,15	122,41	95,42
3	**Rashodi poslovanja**	**691.704,44**	**883.302**	**883.302**	**845.331,90**	**122,21**	**95,70**
31	Rashodi za zaposlene	559.968,34	713.031	713.031	711.720,06	127,10	99,82
311	Plaće (Bruto)	468.746,14			596.009,38	127,15	
3111	Plaće za redovan rad	468.746,14			596.009,38	127,15	
312	Ostali rashodi za zaposlene	13.879,10			17.376,56	125,20	
3121	Ostali rashodi za zaposlene	13.879,10			17.376,56	125,20	
313	Doprinosi na plaće	77.343,10			98.334,12	127,14	
3132	Doprinosi za obvezno zdravstveno osiguranje	77.343,10			98.334,12	127,14	
32	Materijalni rashodi	131.730,81	170.132	170.132	133.591,67	101,41	78,52
321	Naknade troškova zaposlenima	27.055,97			32.027,73	118,38	
3211	Službena putovanja	16.658,67			21.858,21	131,21	
3212	Naknade za prijevoz, za rad na terenu i odvojeni život	9.402,56			9.068,52	96,45	
3213	Stručno usavršavanje zaposlenika	994,74			1.101,00	110,68	
322	Rashodi za materijal i energiju	15.842,80			29.760,17	187,85	
3221	Uredski materijal i ostali materijalni rashodi	5.335,48			4.763,86	89,29	
3223	Energija	8.906,24			23.326,23	261,91	
3225	Sitni inventar i autogume	1.601,08			1.670,08	104,31	
323	Rashodi za usluge	83.453,88			65.854,60	78,91	
3231	Usluge telefona, interneta, pošte i prijevoza	6.549,17			7.669,31	117,10	
3232	Usluge tekućeg i investicijskog održavanja	19.223,32			6.462,92	33,62	
3233	Usluge promidžbe i informiranja	7.114,11			3.182,49	44,73	
3234	Komunalne usluge	18.604,27			18.794,22	101,02	
3235	Zakupnine i najamnine	3.660,16			3.844,22	105,03	
3236	Zdravstvene i veterinarske usluge	1.292,07			50,00	3,87	
3237	Intelektualne i osobne usluge	10.925,43			7.359,45	67,36	
3238	Računalne usluge	11.879,73			13.108,75	110,35	
3239	Ostale usluge	4.205,62			5.383,24	128,00	
324	Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa	1.025,00			323,60	31,57	
3241	Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa	1.025,00			323,60	31,57	
329	Ostali nespomenuti rashodi poslovanja	4.353,16			5.625,57	129,23	
3292	Premije osiguranja	903,30			1.045,37	115,73	
3293	Reprezentacija	2.225,97			3.350,20	150,51	
3294	Članarine i norme	1.223,89			1.200,00	98,05	
3299	Ostali nespomenuti rashodi poslovanja				30,00		
34	Financijski rashodi	5,29	139	139	20,17	381,29	14,51
343	Ostali financijski rashodi	5,29			20,17	381,29	
3433	Zatezne kamate	5,29			20,17	381,29	
4	**Rashodi za nabavu nefinancijske imovine**	**2.055,68**	**6.636**	**6.636**	**3.869,25**	**188,22**	**58,31**
42	Rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	2.055,68	6.636	6.636	3.869,25	188,22	58,31
422	Postrojenja i oprema	2.055,68			3.869,25	188,22	
4221	Uredska oprema i namještaj	2.055,68			3.869,25	188,22	

IZVJEŠTAJ O PRIHODIMA I RASHODIMA PREMA IZVORIMA FINANCIRANJA

BROJČANA OZNAKA I NAZIV	OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2023. - 12.2023.	IZVORNI PLAN ILI REBALANS 2024.	TEKUĆI PLAN 2024.	OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2024. - 12.2024.	INDEKS (5)/(2)	INDEKS (5)/(4)
1	2	3	4	5	6	7
PRIHODI	**693.760,12**	**889.938**	**889.938**	**849.201,15**	**122,41**	**95,42**
1 Opći prihodi i primici	**693.760,12**	**888.747**	**888.747**	**845.940,03**	**121,94**	**95,18**
11 Opći prihodi i primici	693.760,12	888.747	888.747	845.940,03	121,94	95,18
6 Donacije		**1.191**	**1.191**	**3.261,12**		**273,81**
61 Donacije		1.191	1.191	3.261,12		273,81
RASHODI	**693.760,12**	**889.938**	**889.938**	**849.201,15**	**122,41**	**95,42**
1 Opći prihodi i primici	**693.760,12**	**888.747**	**888.747**	**845.940,03**	**121,94**	**95,18**
11 Opći prihodi i primici	693.760,12	888.747	888.747	845.940,03	121,94	95,18
6 Donacije		**1.191**	**1.191**	**3.261,12**		**273,81**
61 Donacije		1.191	1.191	3.261,12		273,81

REPUBLIKA HRVATSKA 1 ZAGREB S INVALIDITETOM PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE

IZVJEŠTAJ O RASHODIMA PREMA FUNKCIJSKOJ KLASIFIKACIJI

	BROJČANA OZNAKA I NAZIV	OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2023. - 12.2023.	IZVORNI PLAN ILI REBALANS 2024.	TEKUĆI PLAN 2024.	OSTVARENJE/IZVRŠENJE 01.2024. - 12.2024.	INDEKS (5)/(2)	INDEKS (5)/(4)
	1	2	3	4	5	6	7
	UKUPNO RASHODI	**693.760,12**	**889.938,00**	**889.938,00**	**849.201,15**	**122,41**	**95,42**
10	**Socijalna zaštita**	**693.760,12**	**889.938**	**889.938**	**849.201,15**	**122,41**	**95,42**
101	Bolest i invaliditet	693.760,12	889.938	889.938	849.201,15	122,41	95,42

REPUBLIKA HRVATSKA 1 ZAGREB PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

I. OPĆI DIO

RAČUN FINANCIRANJA
IZVJEŠTAJ RAČUNA FINANCIRANJA PREMA EKONOMSKOJ KLASIFIKACIJI

BROJČANA OZNAKA I NAZIV					OSTVARENJE/IZVRŠENJE N-1.	IZVORNI PLAN ILI REBALANS N.*	TEKUĆI PLAN N.*	OSTVARENJE/IZVRŠENJE N.	INDEKS	INDEKS**
1					2	3	4	5	6=5/2*100	7=5/4*100
8				**Primici od financijske imovine i zaduživanja**						
	84			Primici od zaduživanja						
		841		Primljeni krediti i zajmovi od međunarodnih organizacija, institucija i tijela EU te inozemnih vlada						
			8413	Primljeni zajmovi od međunarodnih organizacija						
			....							
5				**Izdaci za financijsku imovinu i otplate zajmova**						
	54			Izdaci za otplatu glavnice primljenih kredita i zajmova						
		541		Otplata glavnice primljenih kredita i zajmova od međunarodnih organizacija, institucija i tijela EU te inozemnih vlada						
			5413	Otplata glavnice primljenih zajmova od međunarodnih organizacija						
				....						

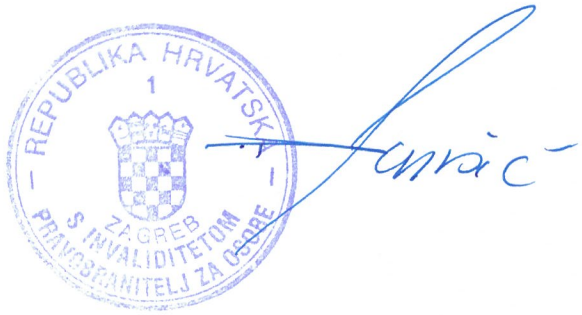

IZVJEŠTAJ RAČUNA FINANCIRANJA PREMA IZVORIMA FINANCIRANJA

II. POSEBNI DIO

IZVJEŠTAJ PO PROGRAMSKOJ KLASIFIKACIJI

BROJČANA OZNAKA I NAZIV		IZVORNI PLAN ILI REBALANS 2024.	TEKUĆI PLAN 2024.	OSTVARENJE/I ZVRŠENJE 01.2024. - 12.2024.	INDEKS (4)/(3)
1		2	3	4	5
12305	**Pravobranitelj za osobe s invaliditetom**	**889.938**	**889.938**	**849.201,15**	**95,42**
21	**POLITIČKI SUSTAV**	**889.938**	**889.938**	**849.201,15**	**95,42**
2118	**ZAŠTITA I PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM**	**889.938**	**889.938**	**849.201,15**	**95,42**
A826001	**ADMINISTRACIJA I UPRAVLJANJE**	**883.302**	**883.302**	**845.331,90**	**95,70**
11	Opći prihodi i primici	882.111	882.111	842.070,78	95,46
31	Rashodi za zaposlene	713.031	713.031	711.720,06	99,82
3111	Plaće za redovan rad			596.009,38	
3121	Ostali rashodi za zaposlene			17.376,56	
3132	Doprinosi za obvezno zdravstveno osiguranje			98.334,12	
32	Materijalni rashodi	168.941	168.941	130.330,55	77,15
3211	Službena putovanja			18.597,09	
3212	Naknade za prijevoz, za rad na terenu i odvojeni život			9.068,52	
3213	Stručno usavršavanje zaposlenika			1.101,00	
3221	Uredski materijal i ostali materijalni rashodi			4.763,86	
3223	Energija			23.326,23	
3225	Sitni inventar i autogume			1.670,08	
3231	Usluge telefona, interneta, pošte i prijevoza			7.669,31	
3232	Usluge tekućeg i investicijskog održavanja			6.462,92	
3233	Usluge promidžbe i informiranja			3.182,49	
3234	Komunalne usluge			18.794,22	
3235	Zakupnine i najamnine			3.844,22	
3236	Zdravstvene i veterinarske usluge			50,00	
3237	Intelektualne i osobne usluge			7.359,45	
3238	Računalne usluge			13.108,75	
3239	Ostale usluge			5.383,24	
3241	Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa			323,60	
3292	Premije osiguranja			1.045,37	
3293	Reprezentacija			3.350,20	
3294	Članarine i norme			1.200,00	
3299	Ostali nespomenuti rashodi poslovanja			30,00	
34	Financijski rashodi	139	139	20,17	14,51
3433	Zatezne kamate			20,17	
61	Donacije	1.191	1.191	3.261,12	273,81
32	Materijalni rashodi	1.191	1.191	3.261,12	273,81
3211	Službena putovanja			3.261,12	
K826002	**OPREMANJE**	**6.636**	**6.636**	**3.869,25**	**58,31**
11	Opći prihodi i primici	6.636	6.636	3.869,25	58,31
42	Rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	6.636	6.636	3.869,25	58,31
4221	Uredska oprema i namještaj			3.869,25	
12305	**Pravobranitelj za osobe s invaliditetom**	**889.938**	**889.938**	**849.201,15**	**95,42**
11	Opći prihodi i primici	888.747	888.747	845.940,03	95,18
61	Donacije	1.191	1.191	3.261,12	273,81